

VILNIAUS UNIVERSITETAS

AGNĖ RAILAITĖ-BARDĖ

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS KILMINGŲJŲ
GENEALOGINĖ SAVIMONĖ IR JOS ATSPINDŽIAI HERALDIKOJE
XVI–XVIII A.

Daktaro disertacija
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Vilnius, 2013 metai

Disertacija rengta Vilniaus universitete 2008–2013 metais.

Mokslinis vadovas:

Prof. dr. Rimvydas Petrauskas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Konsultantas:

Doc. dr. Edmundas Antanas Rimša (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

TURINYS

ĮVADAS	5
I. LDK KILMINGŪJŲ GENEALOGINĖ SAVIMONĖ XVI–XVIII a.....	35
1. Genealogijos genezė. Genealoginis Europos portretas.....	35
1. 1. Genealogija Antikos laikais ir mitinės genealogijos genezė Viduramžių visuomenėje	35
1. 1. 1. Animalistiniai kilmingųjų kilmės mitai	36
1. 1. 2. Antikinis kilmingųjų kilmės mitas.....	38
1. 2. LDK kilmingųjų legendinės genealogijos Lietuvos metraščiuose aspektai	48
2. LDK kilmingųjų genealoginiai medžiai ir schemas	56
2. 1. Genealoginio medžio genezė ir raida Europoje	56
2. 2. LDK genealogijos vizualinių šaltinių ikonografinė ir turinio apžvalga	62
2. 3. Pirmieji valdovų genealoginiai medžiai	71
3. XVI–XVIII a. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektai	74
3. 1. Legendinis genealoginės savimonės aspektas	76
3. 2. Sakralinis genealoginės savimonės aspektas	84
3. 3. Agnatinis / kalavijo, kalavijo ir verpstės genealoginės savimonės aspektai	93
3. 3. 1. Ekskursas: Šveikauskų giminės pavyzdys.....	97
3. 4. Rango / pareigybinis genealoginės savimonės aspektas	104
3. 5. Konfesinis genealoginės savimonės aspektas	111
3. 6. Militarinis genealoginės savimonės aspektas	117
3. 7. Materialinis / žemėvaldos genealoginės savimonės aspektas	125
3. 8. Fundacinis genealoginės savimonės aspektas.....	133
3. 9. Bendra LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektų apžvalga	137
4. Dviejų giminių pavyzdys: Skarulskių ir Ciechanovieckių genealoginė savimonė 1683 m. vestuvių epitalamijo duomenimis	146
4. 1. Vestuvių epitalamijo frontispisas.....	150

4. 2. Skarulskių giminės šlovinimas vestuvių epitalamijoje	152
4. 3. S. K. Rodkievičiaus panegirika Ciechanovieckių giminei	154
4. 4. Skarulskių ir Ciechanovieckių genealoginė savimonė	156
II. LDK KILMINGŪJŲ GENEALOGINĖS SAVIMONĖS ATSPINDŽIAI	
HERALDIKOJE XVI–XVIII a.	161
1. Herbai LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose, schemose ir iliustracijose.....	161
1. 1. Herbas – kilmingumo simbolis	163
1. 2. „Romėniški“ herbai genealoginiuose medžiuose	167
1. 3. Jungtiniai herbai genealoginiuose medžiuose	170
2. Rožė, Stulpai, Meška ir Kentauras LDK kilmingųjų genealoginėje savimonėje ir heraldinėje tradicijoje	174
2. 1. Kentauras.....	177
2. 1. 1. Kentauras Lietuvos istoriografijoje. Sąvokos problema.....	177
2. 1. 2. Kentaurų istorija ir simbolika	180
2. 1. 3. Kentauras Lietuvos metraščiuose	183
2. 1. 4. Pirmieji kentaurai kunigaikščių Alšėniškių sfragistikoje	185
2. 1. 5. Kentauro virsmas Hipocentauru	189
2. 1. 6. Hipocentauras Giedraičių heraldikoje	191
3. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė jungtiniuose herbuose.....	194
4. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai herbų puošyboje ir herbinėje poezijoje	201
4. 1. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai herbinėje puošyboje	201
4. 2. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai herbinėje poezijoje	208
5. Katalikų ir unitų dvasininkų genealoginės savimonės manifestacijos heraldikoje skirtumai	210
IŠVADOS	217
SANTRUMPŲ IR ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS	222
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	224
PRIEDAI.....	275

IVADAS

Disertacijos mokslinė problema. Vienas iš pagalbinių istorijos mokslų – genealogija – skinasi kelią į šiuolaikinių istorijos tyrimų lauką. Nors pastaruosiu metu Lietuvoje ir užsienio šalyse daugėja su LDK kilmingųjų genealogijos problematika susijusių darbų, vis dėlto neretai genealoginiai tyrimai netampa pagrindiniu mokslininkų tikslu, o nagrinėjami tik kaip papildomi klausimai, susiję su jų analizuojama moksline problema. Kilmingųjų heraldika LDK istoriografijoje kol kas taip pat lieka antrame plane, pagrindinę poziciją užleisdama miestų heraldikos ir sfragistikos tyrimams bei labiau menotyrinio pobūdžio kilmingųjų herbų analizei.

Genealogija – daugiaaspektis semantinis laukas, kuriame šachmatų žaidimo strategija yra kuriama ir modeliuojama kilmingųjų giminės istorija grindžiama tapatybė. Disertacijoje tiriama ne konkreči LDK kilmingųjų genealogija, o jų genealoginė savimonė, t.y. kilmingųjų saviidentifikacija genealoginiu aspektu jų gyvenamajame laike ir erdvėje bei kilmingųjų žinios apie savo protėvius, šių žinių pagalba konstruojama tapatybė. Nors disertacijoje prioritetas dėmesys skirtas LDK kilmingųjų genealoginei savimonei, svarbu buvo pažvelgti, kaip herbai – daugiafunkciniai kilmingųjų simboliai – padėjo ją atskleisti ir manifestuoti.

Norint įtvirtinti arba pakelti savo statusą LDK visuomenėje, kilmingųjų genealoginė manifestacija ne visada būdavo grindžiama kraujo ryšiais (arba vien tik jais). Šiuo atveju apie genealogiją galima kalbėti kaip apie kraujo metaforą (*metaphor of blood*). Zrinka Stahuljak, paskyrusi savo monografiją prancūzų genealoginės savimonės Viduramžiais tyrimui, įvardina tai, kaip *bloodless genealogies*.¹ Gabrielle M. Spiegel nuomone, genealogija, kaip metaforinių struktūrų kompleksas, naratyvinis „tinklelis“ ir socialinis kontekstas, demonstruoja vieną istorinio teksto imlumo socialinėms realijoms atvejį iš daugelio galimų, ir parodo kaip šio naratyvo kūrėjai retransliavo šias

---

¹ STAHLJAK, Zrinka. *Bloodless Genealogies of the French Middle Ages. Translatio, Kinship, and Metaphor*, Florida, 2005, p. 1–2.

realijas, naudodamiesi tuo metu vyravusia literatūrine tradicija.² Pasak, Lesley Coote, genealogija yra personalinės ir kolektyvinės atminties diskursas.³ Šie genealogijos apibūdinimai puikiai tinka ir LDK kilmingiesiems XVI–XVIII a., nes juos, dėka kultūrinių ir personalinių ryšių su Vakarų ir Vidurio Europos aukštuomene, veikė bendraeuropinė kolektyvinė savimonė. Dėl to LDK kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimas reikšmingas ne tik lokaliu, bet ir platesniu regioniniu požiūriu. Genealoginė samprata ir atmintis – svarbūs sraigtai, padėję sukurti didelio masto socialiniam – politiniam – kultūriniam mechanizmui, kuriame privilegijuotos visuomenės grupės atstovai stengėsi gauti kuo geresnę poziciją. Protėvių atmintis ar jų „atradimas“, protėvių selekcija pagal tam tikrus asmeninių aspiracijų diktuojamus kriterijus, formavo giminės genealoginį portretą, kuris buvo afišuojamas bendroje kilmingųjų grupių portretų galerijoje – visuomenėje. Neretai „reali“ biologinė giminystė būdavo pakeičiama ar papildoma legendiniais motyvais, akcentuojami tam tikra ypatybe išsiskiriantys protėviai tam, kad praeitis tarnautų dabarčiai ir padėtų turėti aukštesnę statusą ateityje.

Pastaruojų metu galima stebėti naują genealoginių žinių aktualizaciją visuomenėje, peržengiančią akademinio pasaulio ribas. Savęs, kaip konkrečių giminių palikuonio suvokimas, protėvių paieška, saugoma informacija apie juos – vienas iš daugiasluoksnės istorinės savimonės išraiškos klodų. Genealoginės savimonės susiformavimas yra susijęs su istorinės savimonės atsiradimu ir yra jos dalis. Dėl to pasirinktos tyrimo problemos analizė atskleidžia ne tik XVI–XVIII a. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės išsivystymo laipsnį, jos ypatumus, pasireiškimo būdą ir funkcijas bendrame LDK ir Europos kontekste, bet ir gali padėti geriau suvokti to meto Lietuvos visuomenės istorinį sąmoningumą.

---

² SPIEGEL, Gabrielle M. Genealogy: Form and Function in Medieval Historical Narrative. In *History and Theory*, Vol. 22, No. 1, Middletown, 1983, p. 52.

³ COOTE, Lesley. Prophecy, Genealogy, and History. In *Broken Lines. Genealogical Literature in Medieval Britain and France*, Turnhout, 2008, p. 28.

Disertacijos objektas ir naujumas. Šis tyrimas – pirmas bandymas kompleksiskai ištirti įvairaus rango XVI–XVIII a. LDK kilmingųjų genealoginę savimonę remiantis genealoginių medžių, genealoginių schemų ir iliustracijų, proginių leidinių, heraldikos ir kt. šaltinių duomenimis. Šiame darbe pirmą kartą taip gausiai į mokslinę apyvartą yra įvedami įvairaus rango LDK kilmingųjų genealoginiai medžiai ir genealoginės schemas. Pasirinkta problematika nagrinėta LDK istoriografijoje nedaug. Dažniausiai šie tyrimai susiję su romėniška lietuvių kilmės teorija. Remiantis šaltiniuose pateikiamos informacijos dėsningumais, LDK kilmingųjų genealoginė savimonė disertacijoje yra tiriama devyniais aspektais, kurių platus spektras leidžia kurti išsamesnį šios savimonės vaizdą. Nors, kaip minėta, istoriografijoje yra nemažai tyrimų apie lietuvių kilmę iš romėnų, disertacijoje šis klausimas analizuotas kitu rakursu, t. y. kaip agnatiniu, sakraliniu, militariniu ir urbanistiniu aspektais konstruojama legendinė genealogija Lietuvos metraščiuose formavo kryptingą LDK kilmingųjų genealoginę savimonę, kuri, kintant politinei struktūrai ir veikiant bendraeuropinėms kultūrinėms realijoms, vystėsi ir turtėjo.

Istoriografijoje, neskaitant trijų monografių, skirtų knygų grafikai, emblemoms ir mažosioms literatūros formoms,⁴ kuriose dažnai herbas užimdavo svarbią vietą, kilmingųjų heraldikai skirta mažai dėmesio. Dar rečiau mokslininkai telkė dėmesį į tai, kaip genealoginė savimonė atsispindėjo jų heraldikoje, nors herbas, kaip kilmingo asmens ženklas, ir genealoginis mąstymas apsprendė tuometinio žmogaus tapatybę ir turėjo įtakos jo pozicijos reikšmingumui visuomenės sociokultūrinėje ir politinėje gradacijoje. Disertacijoje nubrėžtos iki šiol dar istoriografijoje neanalizuotos temos apie skirtingų konfesijų – katalikų ir unitų – dvasininkų heraldikos ir jos atskleidžiamos genealoginės savimonės reprezentacijos skirtumų gairės, kurios padės plėtoti šios srities tyrimus ateityje.

---

⁴ LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *XVI-XVIII amžiaus knygų grafika: herbai senuosiuose lietuvių spaudiniuose*, Vilnius, 1998; LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *Mundus emblematum: XVII a. Vilniaus spaudinių iliustracijos*, Vilnius, 2005; PATIEJŪNIENĖ, Eglė. *Brevitas ornata: Māžosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius, 1998.

Disertacijos tikslas. Naudojantis istoriografijoje jau žinomais ir naujais šaltinių duomenimis, išanalizuoti LDK kilmingųjų genealoginę savimonę ir jos atspindžius heraldikoje XVI–XVIII a., atsižvelgiant į jų skirtingą rangą, politines ir visuomenines aspiracijas. Taip pat siekiama iširti, kokią įtaką legendinė lietuvių kilmės iš romėnų teorija turėjo diduomenės genealogijai ir heraldikai ir, kaip minėtos legendos turinio paveikta kilmingųjų genealoginė ir heraldinė manifestacija galėjo sąlygoti kilmingųjų aukštesnio statuso siekimą arba jau esamos padėties įtvirtinimą visuomenėje.

Disertacijos uždaviniai:

1. Išanalizuoti LDK kilmingųjų legendinę genealogiją Lietuvos metraščiuose;
2. Iširti Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos archyvuose bei bibliotekų specializuotose rankraščių ir retų spaudinių skyriuose surinktą XVI–XVIII a. naratyvinių ir vizualinių šaltinių bazę, išskirti LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektus, jų derinius ir dažnumą;
3. Išanalizavus nepublikuotus ir jau skelbtus LDK kilmingųjų heraldikos šaltinius, iširti, kaip kilmingųjų genealoginė savimonė atsispindėjo jų heraldikoje, atsižvelgiant į laikui bėgant vykstančius pasaulėžiūrinius pokyčius ir nevienodą kilmingųjų statusą visuomenėje.

Tyrimo metodai:

Atskleisti disertacijos temos problematiką ir rezultatus padeda keletas metodų. *Genealoginis metodas* naudojamas analizuojant giminių genealogiją. Vyrišką ir (ar) moterišką liniją reprezentuojama vertikali ar horizontali giminytė, protėvių, santuokų bei palikuonių įvardinimas, jų būdai, selekcija ir kitos įvairios ypatybės teikia gana išsamų LDK kilmingųjų genealoginės savimonės vaizdą.

Analizės – sintezės ir hermeneutinis metodai taikomi tyrinėjant šaltiniuose ir istoriografijoje randamą informaciją ir siekiant išsamiau išanalizuoti LDK kilmingųjų genealoginę savimonę. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė yra mentalinis fenomenas, dėl to ją veikė keletas

faktorių: europinės kultūros tendencijos, vietinės kultūros ypatumai, socialiniai, politiniai ir ekonominiai veiksniai.

Analizės metodas persipina su *lyginamuoju (komparatyviniu) metodu*, kadangi disertacijoje lyginami ne tik šaltiniuose ir istoriografijoje randami duomenys, bet ir pačios giminės, jų genealogija, genealoginė savimonė ir heraldika. Tai analizuojama platesniame europiniame kontekste lyginant LDK kilmingųjų situaciją su kitų šalių realijomis.

Chronologinis metodas taikomas tiriant tas gimes, kurių heraldika, bėgant laikui, modifikavosi. Taikant šį metodą, geriau atsiskleidžia heraldikos vystymasis ir kaita, sąlygota visuomenėje vykusių kultūrinių, politinių procesų. Kai kurių tyrime panaudotų šaltinių, turinio požiūriu itin naudingų analizei, vėlyvesnis datavimas, nebepatenkantis į nusibrėžtas darbo chronologines ribas, sąlygojo *retrospektyvinio metodo* panaudojimą.

Chronologinės ribos. Disertacijos chronologinių ribų pradžia pasirinktas XVI a., kada tarp LDK kilmingųjų pradėjo stipriau reikštis genealoginė savimonė. Tyrimo chronologinių ribų pabaiga sutampa su LDK išnykimu XVIII a. pabaigoje.

Sąvokos.

Kilmingieji – privilegijuotas, kilme išsiskiriantis, visuomenės sluoksnis (kitai – bajorai). *Didikai* – aukštos kilmės, elito atstovai, einantys svarbias pareigas visuomenėje, pasaulietiniai ir Bažnyčios dignitoriai.

Genealogija – 1) giminių kilmės, kartų eilių, atskirų giminės narių giminystės ryšių visuma; 2) pagalbinis istorijos mokslas.

Genealoginė savimonė – kilmingųjų saviidentifikacija genealoginiu aspektu jų gyvenamajame laike ir erdvėje bei kilmingųjų žinios apie savo protėvius, šių žinių pagalba konstruojama tapatybė.

Heraldika – 1) kilmingųjų atstovų herbų, kaip jų giminės išskirtinių ženklų, visuma; 2) pagalbinis istorijos mokslas.

Disertacijoje, kalbant apie gerai žinomus herbus, kurių pavadinimų lietuvių kalba rašybos tradicija jau yra nusistovėjusi, bus vartojami lietuviški

pavadinimai, pavyzdžiui, Trys ragai ar Lapinas. Kiti herbai bus aprašomi nurodant ir jų pavadinimą lenkų kalba.

Šaltiniai. Tyrimui siekta panaudoti įvairaus rango LDK kilmingųjų genealoginę savimonę atspindinčius šaltinius, kuriuos pavyko rasti Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos archyvuose bei bibliotekose. Šios tematikos šaltiniai juos saugančiose institucijose labai išsklaidyti, o kai kada itin fragmentiški, tad vieno ar kito šaltinio radimas / pasirinkimas buvo gana ribotas. Tuo iš dalies galima paaiškinti, kodėl tyrimui pasirinktos būtent tokios 115 giminių (ypač renkant žemesnio rango kilmingųjų genealoginę savimonę atspindinčius šaltinius). Didžioji dalis šaltinių datuojami XVII–XVIII a. Būtent šiuo laikotarpiu LDK kilmingųjų genealoginės savimonės raiška pasiekė zenitą, tuo tarpu XVI a. – ji dar buvo formavimosi stadijoje. Atitinkamai šaltinių iš šio šimtmečio turime itin nedaug. Genealoginiams tyrimams gali būti naudingi ir XVI a. įrašai Žemės teismų knygose bei kilmingųjų rašyti testamentai, tačiau, neskaitant Lietuvos metraščių, pagrindinis dėmesys tyrime buvo sutelktas į genealoginius medžius, schemas, genealogines iliustracijas ir proginius leidinius, t. y. į tuos šaltinius, kurių pobūdį būtų galima pavadinti labiau manifestuojančiu. Šių šaltinių gausa XVII–XVIII a. rodo nepaprastai išaugusį LDK kilmingųjų genealoginį sąmoningumą ir atsiradusį poreikį bei supratimą, kaip jį galima būtų panaudoti savo politinių, kultūrinių, socialinių ir ekonominių tikslų įgyvendinimui siekiant užsitikrinti deramą poziciją visuomenėje. Tyrime panaudota maža dalis ir šiek tiek vėlesnių – XIX a. pirmosios pusės genealoginės savimonės šaltinių, kurie, taikant retrospekcijos metodą, atskleidžia kai kurių giminių genealoginės atminties sampratą.

Kalbant apie konkrečių giminių genealoginės savimonės šaltinius, pastarieji labai skiriasi kiekybiniu požiūriu. Paprastai diduomenės ar regioninio elito atstovų genealoginę savimonę atspindinčių šaltinių yra keli ar keliolika, o žemesnio rango kilmingųjų – tik vienas ar du. Turint didesnį vienai giminei priskiriamų šaltinių skaičių, galima susidaryti išsamesnį tos giminės genealoginės savimonės vaizdą. Analizuojant šaltinius, ne kartą susidurta su

atveju, kai skirtingi vienos giminės šaltiniai papildo vienas kitą atskleisdami nevienodus genealoginės savimonės aspektus.

Atliekant tyrimą, galvota apie LDK kilmingųjų genealoginės savimonės raidos analizę, tačiau iš dalies jos neįtraukimą į disertaciją lėmė tinkamų šaltinių fragmentiškumas. Kai kurių giminių genealoginę savimonę atspindinčių šaltinių yra tik vienas – du (ypatingai žemesnio rango giminių) arba keli panašaus laikotarpio šaltiniai. Dėl to negalima išsamiai ištirti genealoginės savimonės pokyčių. Kalbant, pavyzdžiui, apie Radvilas ar Sapiegas, šių giminių šaltinių turima daugiau, tačiau šiame tyrimo etape nuspręsta pristatyti bendresnio pobūdžio LDK kilmingųjų genealoginės sampratos vaizdą, o savimonės pokyčių analizę palikti tolimesniems tyrimams.

LDK kilmingųjų genealogijos ir heraldikos šaltiniai gali būti skirstomi į vizualinius ir rašytinius. Rašytinių šaltinių grupę sudaro: Lietuvos metraščiai, proginiai leidiniai (vestuvių epitalamijai, panegirikos, laidotuvių pamokslai), senieji herbynai, kilmingumo patvirtinimo dokumentai,⁵ įvairių su LDK susijusių dokumentų sąvadais.⁶ Lietuvos metraščiai pasitarnauja analizuojant diduomenės genealoginę savimonę. Ypatingas dėmesys skiriamas šių šaltinių legendinei daliai, atspindinčiai LDK kilmingųjų kildinimąsi iš romėnų ir kryptingą kilmingųjų genealoginės savimonės formavimą. Kilmingųjų genealoginės savimonės aspektai gerai atsiskleidžia jiems skirtuose įvairiuose proginuose leidiniuose: panegirikose, vestuvių epitalamijuose, laidotuvių pamoksluose ir pan., kurių tyrime panaudota arti pusantro šimto. Šie leidiniai kaip ir genealoginiai medžiai bei schemas sudaro vieną gausiausių ir naudingiausių disertacijoje panaudotų šaltinių grupę.⁷ Svarbu išskirti

---

⁵ Šiuo atžvilgiu svarbus turtingas Lietuvos valstybės istorijos archyvo F. 391. Jame saugomi kilmingumo patvirtinimo dokumentai vertingi dėl teikiamų genealoginių ir heraldinių žinių, nes juose būdavo pateikiamas ne tik giminės naudotas herbas, bet ir detalios aprašoma giminės manifestuojama genealogija. Deja, daugelis šio fondo dokumentų datuojami XIX a. Dėl to, tiriant mūsų pasirinktą temą ir taikant retrospekcijos metodą, galima buvo naudotis tik labai maža šio fondo dalimi.

⁶ Pvz.: KUTRZEBA, Stanisław; SEMKOWICZ, Władysław. *Akta unji Polski z Litwą 1385 – 1791*, Kraków, 1932.

⁷ Publikuoto proginio leidinio pavyzdys: NARBUTAS, Sigitas. Jonas Radvanas. Epitalamijas šviesaus ir prakilnaus pono Kristupo Manvydo-Dorohostaiskio... ir kilmingiausios bei šviesiausios panelės

epitalamijus – kilmingųjų vedybų proga sukurtus spaudinių tekstus. Pastarųjų tekstinė ašis yra jaunųjų genealogijos atskleidimas ir išaukštinimas, įtaustas į to meto poezijos ir oratorystės, pagrįstos antikos ir mitologijos geru išmanymu, derinį. Šiuose šaltiniuose, skirtingai nei genealoginiuose medžiuose ir genealoginėse schemose, nerasime (išskyrus keletą atvejų) apie materialinę ar žemėvaldos informaciją, susijusią su kilmingųjų protėviais. Proginuose leidiniuose pateikiama genealoginė informacija labiau susijusi su legendiniais, socialiniais, militariniais ir fundaciniais aspektais. Kalbant apie proginius leidinius, pažymėtina, kad jų galima gausiai rasti Lietuvos ir Lenkijos bibliotekose.⁸

Senieji XVI-XVIII a. herbynai (Simono Okolskio,⁹ Bartoszo Paprockio,¹⁰ Kasparo Niesieckio,¹¹ Alberto Vijūko Kojalavičiaus¹²) – tai ne tik heraldinę informaciją teikiantys šaltiniai, bet kartu yra LDK kilmingųjų genealogiją (dažnai legendinę) atspindintys išsilavinusių to meto kūrėjų veikalai, kurie, kaip vėliau matysime, tampa ir LDK kilmingųjų genealoginės atminties šaltiniais.

Minėtas šaltinių skirstymas į vizualinius ir rašytinius yra sąlyginis, nes kai kurie jų yra neatsiejami vienas nuo kito. Geriausias to pavyzdys yra herbynai, kuriuose greta autorių teksto pateikiamas ir aprašomas herbas, ir jo turėtojai. Tą patį galima pasakyti ir apie genealoginius medžius, kuriuose tiek vizualinė, tiek tekstinė informacijos dalys papildo viena kitą. XVII–XVIII a. genealoginiai medžiai ir genealoginės schemas bei iliustracijos – vieni svarbiausių šiame darbe naudotų šaltinių, kurių didžioji dalis dar nebuvo įtraukti į mokslinę apyvartą. Tai itin informatyvi, daugiaspektė medžiaga

---

Sofijos Chodkevičiūtės... vestuvėms, poetiškai pavaizduotas Jono Radvano. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 23, Vilnius, 2007, p. 171–194.

⁸ VUB RSS, LMAVB RSS, LNMMB RKRS, BN, BK PAN

⁹ OKOLSKI, Szymon. *Orbis Poloni tomvs II, in qvo antiqua Sarmatarum gentilitia et arma, quaecunque a litera L, vsque ad literam R ... continentur et dilucidantur avthore ... Simone Okolski ...*, t. 2, Cracoviae, 1643.

¹⁰ PAPROCKI, Bartosz. *Herby rycerstwa Polskiego*, Kraków, 1858.

¹¹ NIESIECKI, Kasper. *Herbarz Polski*, Leipcig, 1839–1845.

¹² KOJAŁOWICZ-WIIUK, Woiciech. *Herbarz szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego znany Nomenclator*, Kraków, 1905.

tyrimui, atskleidžianti LDK kilmingųjų genealoginės savimonės esmę įvairiais rakursais: socialiniu, kultūriniu, ekonominiu. Didžioji dalis tyrime panaudotų genealoginių medžių ir schemų yra saugomi Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje ir Lietuvos valstybės istorijos archyve. Mokslininkus dar gali nustebinti Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje sisteminamas F4-(A180), kuriame šiuo metu žinomi esantys dokumentai labai praturtino turimą šaltinių bazę. Tarp šių dokumentų išskirtinos veikiausiai XVIII a. datuotinos Sapiegų genealoginės schemas. Būtina pabrėžti, kad tai ne juodraštiniai variantai, o dekoruoti genealoginius ryšius atspindintys piešiniai, kurie, nors ir neprilygsta žinomam 1733 m. Sapiegų genealoginiam medžiui savo ikonografiniu turtingumu, tačiau yra taip pat vertingi teikiama informacija. Tarp šiame fonde saugomų Sapiegų genealoginių schemų, galima pamatyti vieną, gausiai puoštą herbais, tarp kurių yra ne tik Sapiegų naudota heraldika, bet ir visų su Sapiegomis susigiminiavusių ir šioje schemeje vaizduojamų giminių herbai. Kaip vėliau matysime, vertikalią giminystę atspindintys vizualiniai šaltiniai ne dažnai ir ne taip gausiai puošiami šiais kilmingumo simboliais. Dėl to tokio pobūdžio šaltinių reikšmė išauga. Švedijos nacionaliniame archyve Stokholme (Riksarkivet) Lietuvos istoriją tiriančius mokslininkus bene labiausiai turėtų dominti Extranea: Polen ir Livonica I fondai. Mūsų tiriamos temos atveju šiuose fonduose saugomi rankraščiai pasitarnavo ne kaip tekstinė, o sfragistinė / heraldinė informacija, randama epistoliariniuose dokumentuose. Iš archyvo Stokholme radinių verta paminėti Lietuvos didžiojo kanclerio ir Vilniaus vaivados Alberto Goštauto nepublikuotą apvalų herbinį antspaudą.

Visi šaltiniai pagal LDK kilmingųjų visuomeninį statusą gali būti skirstomi į tris grupes: didikų, regioninio elito atstovų ir žemesnio rango kilmingųjų. Su pastaraisiais susijusi šaltinių grupė yra menkiausia. Iki mūsų dienų šių išlikusių dokumentų turime itin mažai, tačiau savo įdomumu ir informatyvumu nenusileidžia kitiems, o kartais juos ir pralenkia.

Visi LDK kilmingųjų genealoginiai ir heraldiniai / sfragistiniai šaltiniai, išskyrus kelis visuomenės elito giminių genealoginius medžius ir kelis herbus / antspaudus, dar nėra publikuoti.

LDK kilmingųjų genealoginės atminties šaltiniai. LDK kilmingųjų genealogiją atspindinčių šaltinių analizė atskleidė, kad labai retais atvejais išryškėja akivaizdus šaltinio autoriaus santykis su savo tekstu. Vieną geriausių pavyzdžių galime rasti LDK virtuvininkui Stanislovui Vainai skirtame proginiame leidinyje, kuriame jo autorius, kalbėdamas apie Vainas, teigia, kad šios giminės pradžios liudininkai yra ne tik jo atmintis, bet ir ankstesni amžiai.¹³ Genealoginės atminties šaltinius, kurie padėjo išlaikyti genealoginę informaciją ir formavo genealoginę savimonę, galima suskirstyti į kelias grupes:

- 1) Lietuvos metraščiai;
- 2) kronikos ir istorijos (Motiejaus Strykovskio, Aleksandro Gvaninio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus darbai);
- 3) senieji herbynai (Simono Okolskio, Bartoszo Paprockio, Kasparo Niesieckio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus);
- 4) teisiniai dokumentai (testamentai, žemėvaldos pardavimo dokumentai, privilegijos);
- 5) laišakai ir kiti dokumentai.

Lietuvos metraščiai, o tiksliau Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštystės bei Bychovco kronikos yra pirmieji LDK diduomenės giminių genealoginės savimonės šaltiniai, kuriuose yra kryptingai formuojama valdančiosios dinastijos ir kilmingųjų elito garbinga kilmė iš romėnų patricijų – Palemono ir jo bandražygių. Turimos omenyje kilmingųjų elito giminės – tai Alšėniškiai, Giedraičiai, Goštautai, Davainos, Manvydai. Bychovco kronikoje pasakojama, kad Palemono proproanūkio sūnui Erdvilai kariniame žygyje padėjo Stulpų herbo ponas Grumbys, Maškos herbo – Eikšys,

---

¹³ WITUŃSKI, Augustyn. *Dom wielki głos wdzięczney nieśmiertelności rozmnażający na pogrzebie ... Stanisława Woyny kuchmistrza W.X.L., ciwona gondińskiego, połongowskiego ... starosty*, Vilnae, 1649.

o Rožės herbo – Griaužys. Atitinkamai šie ponai vėliau susilaukė sūnų: Goštauto, Davainos ir Manvydo.¹⁴ Taip pat šioje kronikoje kalbama apie Dausprungo ir Palemono ainį Romaną, kurio du iš penkių sūnų buvo Alšys ir Giedrys – kunigaikščių Alšėniškių ir Giedraičių legendiniai pradininkai.¹⁵

Svarbų vaidmenį LDK kilmingųjų genealoginės atminties formavimui turėjo Motiejaus Strykovskio, Aleksandro Gvaninio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus darbai. Pavyzdžiui, Mstislavlio kaštelionienei Elžbietai Magdalenai Oginskytei Puzinienei skirtame 1747 m. proginiame leidinyje aukštinami Oginskių giminės nuopelnai karybos srityje ir išnašoje, remiantis Kojalavičiumi, pažymima, kad Trakų kaštelionas Aleksandras Oginskis triumfavo Chotino mūšyje su turkais.¹⁶

Proginiuose leidiniuose kaip genealoginės atminties šaltinius gana dažnai galima rasti citatas ar perpasakojimus iš senųjų herbynų, sudarytų Simono Okolskio, Bartošo Paprockio, Kasparo Niesieckio ir Alberto Vijūko Kojalavičiaus. Ašmenos pavieto įždininkui ir rotmistrui Tomui Mykolui Čechovičiui ir Barborai iš Sulistrovskių giminės Čechovičienei skirto 1739 m. proginio leidinio autorius Janas Zrzelskis, bendrai pristatydamas Čechovičių giminę, remiasi būtent vienu iš minėtų herbynų. Jo teigimu, kilmingųjų genealogijų raštininkas Okolskis apibūdina Čechovičius kaip seną, garbingą ir šlovingą giminę, turėjusią valdas Žemaitijoje. J. Zrzelskis puslapio apačioje net pateikia išsamią nuorodą į Simono Okolskio herbyną „Orbis Poloni“,

---

¹⁴ *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika*, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė R. Jisas, Vilnius, 1971, p. 46–47, 72.

¹⁵ *Ibid.*, p. 61.

¹⁶ *Dziedzictwo wiekui'czch honorow wieczystem starozytności prawem, wszystkich wiekow przyznaniem na oyczystey z Kozielska Oginskich Bramie, przy tryumfalnym na senatorską godność ascenście, Jaśnie Wielmozney Jey Mći Pani Elzbiety Magdaleny z Oginskich Puzyniney, kasztelanowey Mscislawskiey [...]*, w Wilnie, 1747, p. B2.

nurodydamas tikslų tomą ir puslapio numerį.¹⁷ Patikrinus šią informaciją, paaiškėja, kad J. Zrzelskio pateiktos minėtos žinios apie Čechovičius yra žodis į žodį nurašyta citata iš Simono Okolskio herbyno. Skiriasi tik kai kurių žodžių rašyba ir proginio leidinio autorius nebenaudojo žodžio trumpinimo.¹⁸

Beveik analogišką atvejį galime rasti kitame 1760 m. proginiam leidinyje, skirtame Korsakams. Lentelėje sugretinti tekstai, citatos iš proginio leidinio ir Kasparo Niesieckio herbyno, yra beveik identiški.

JURKOWSKI, Gabriel. <i>Morze litości y łaski...</i>	NIESIECKI, Kaspar. Herbarz Polski
[...] wiedzieć należy, iż od przyiścia Przesacnego z Korsyki Protoplasty KORSAKOW, za <i>Swidrigieła</i> Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, (który mu Siostrę swoją Malżeńskim sprzymierzył związkiem, a z nią mnogie w posagi Włości, począwszy od Głębokiego na Białey Ruśi, aż do Zawołocia oddał,) szerokie po dziś dzień tego IMIENIA rozprzestrzeniaią się Fortuny. ¹⁹	Przodek tego domu przyszedł do Litwy z Korsyki, za Świdrygieła ksiązęcia, który mu siostrę swoją dał w małżeństwo, a w posagu z nią włości, począwszy od Głębokiego, aż do Zawołocia, w województwie Połockiem i Moskiewskich granicach, znajduje się do tych czas pole nazwane Korsakowe, iż na nim sami tylko Korsakowie, zabrawszy się, wojsko Moskiewskie zbili. ²⁰

¹⁷ ZRZELSKI, Jan. *Księga Tajemnic Boskich Pełna : w Extatycznej Janowey wizyi, niegdyś siedmią Pieczęćiami, Dziś tylż pryncypalniyszemi Męki Zbawicielowey punktami Znaczna, Pod Tytułem Wielmożnego Jmci Pána Thomasza Michała Czechowicza, Podstárościęgo Sądowęgo Oszmiańskiego, Skárbnika y Rotmistrza tegoż Powiatu, Dżiewieniskiego &c. Stárosty, y Wielmożney Jmci Páni Barbary z Sulistrowskich Czechowiczowey, Podstárościęny Sądowey Oszmiańskiej, Dżiewieniskiey &c. Stárościęny, Otwarta, w siedmiu Quadragezymalnych Exhortách do czytánia PODANA*, w Wilnie, 1739.

¹⁸ OKOLSKI, Szymon. *Orbis Poloni ...*, p. 377.

¹⁹ JURKOWSKI, Gabriel. *Morze litości y łaski Bożey przepaściste z Rożanego-Stoku wylane. Kwitnącemi codzien świeżo dobroczynstw powodziami wonnemi sławy zatokami cały świat Litewski oblewające : to iest obraz Bogarodziey Maryi Dżewicy, w Missyonarskim zakonu kaznodziejskiego kościele Rozanostockim w przedżiwne Boga cuda od sta lat ophywający, przeświętnemu imieniowi starożytnemu ... Korsakow gorliwych Niepokalaney Panny y Matki czcicielow ku pomnożeniu honoru y chwały ofiarowany*, w Wilnie, 1760.

²⁰ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. V, w Lipsku, 1840, p. 241.

Turint omenyje šaltinio sukūrimo datą, t. y. 1760 m., ir herbyno autoriaus gyvenimo metus (1682–1744), galima daryti prielaidą, kad ne tik Korsakų giminės žodinėje tradicijoje egzistavo legenda apie kilmę iš Korsikos, bet šią tradiciją padėjo išlaikyti ir į herbyną įtrauktas minėtas pasakojimas. Lieka tik kol kas neatsakytas klausimas, kas sukūrė šią teoriją: patys Korsakai ar heraldikos žinovai. Neabejotina, kad minima Korsakų legendinė kilmės teorija atsirado ne anksčiau kaip XVII a., nes Bartošo Paprockio 1584 m. išleistame herbyne galima rasti tik labai trumpą Korsakų giminės aprašymą, kuriame teigiama, kad ši giminė sena ir žymi Žemaitijoje. Jei giminėje jau būtų gyvavusi kilmės iš Korsikos tradicija – mažai tikėtina, kad ji būtų neaprašyta herbyne.²¹

Budrikų genealoginėse schemose rašoma, kad iš savo dėdės Juzefo Tomaševičiaus Budriko paveldėjęs Budrikų valdą, mirdamas, 1709 m. lapkričio 7 d. testamentu ją užrašė savo seseriai Elžbietai Budrikaitei ir jos vyrui Jonui Rusinui, kurie gyveno tame pačiame pavieta.²² Kalbant apie teisinius dokumentus, turėjusius įtakos genealoginės atminties formavimui, galime paminėti Levcevičių – Nagurskių XVIII a. genealoginės schema, kurioje pateikiama informacija, kad Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas 1551 m. spalio 28 d. privilegija Ambraziejui ir Jonui Levcevičiams suteikė 33 valakus žemės, kurią jie valdė per pusę, t. y. abu po 16 valakų ir 15 margų.²³

Vienas rečiausiai minimų genealoginės atminties šaltinių – laiškai. Nekelia abejonių, kad juose galima rasti įvairios informacijos apie kilmingųjų genealoginę savimonę. Tačiau suvokiant apie tokio tyrimo apimtį, šiame darbe nebuvo keliamas tikslas nuosekliau peržvelgti LDK kilmingųjų korespondenciją. Tik atskirais atvejais fiksuojami laiškų motyvai, kaip antai Michnevičių genealoginėje schemoje paminėtas šaltinis, iš kurio nustatyta, kokios valdos savininkas buvo Martyno sūnėnas, nes rašoma, kad

---

²¹ PAPROCKI, Bartosz. *Herby...*, p. 867.

²² *XVIII a. Budrikų genealoginės schemas*, – LMAVB, RS, F. 32–11, l. 4r, 5r.

²³ *XVIII a. Levcevičių – Nagurskių...*, l. 5v.

Fronckevičius savo laiške Dominyką Michnevičių mini kaip Aukštadvario savininką ir supažindina su dokumentais: „Dominik Michniewicz ktorego WW Fraćkiewicz Listem swym Tytuje aktorem Wysokiego Dworu y wyznaie o papierach“.²⁴

Istoriografija. Susipažinimas su užsienio mokslininkų genealoginės savimonės tyrimų metodais ir rezultatais suteikė ne tik idėjų LDK kilmingųjų genealoginės savimonės analizei, bet ir atvėrė galimybę Lietuvos situaciją įvertinti plačiame Europos kontekste. Užsienio šalių istoriografijoje (ypač Vakarų Europos) genealogija ir genealoginės savimonės problema gvildinama gausiai ir išsamiai. Neskaitant eilės straipsnių²⁵, galima išskirti per pastarąjį dešimtmetį išleistas knygas, skirtas britų ir prancūzų kilmingųjų genealoginės savimonės Viduramžiais problematikai.²⁶ Iš jų detaliau aptarsime Colette Beaune monografiją, kurioje analizuojami Prancūzijos mitai ir simboliai, ir ypatingas dėmesys skiriamas genealogijos, kaip kilmingųjų kolektyvinės savimonės reiškimo, išryškinimui, jo, kaip politinio kozirio Europos politikos arenoje, analizei. Autorės Trojos mito tyrimo rezultatų schemą labai lengva sugretinti su lietuviškąja lietuvių kilmės iš Palemono teorija, nes šaltiniuose rasta informacija atskleidžia analogiškus kilmės versijos išraiškos ir funkcijų principus turint omenyje aukšto rango kilmingųjų bėgimą iš antikinio miesto, jų keliavimą į naujas žemes bei naujų miestų / valstybių įkūrimą ir tapimą naujos valstybės kilmingųjų garbingais protėviais. Šioje monografijoje taip pat

---

²⁴ XVIII a. Michnevičių genealoginė schema, – LNMMB RS, F94–556.

²⁵ Keli pavyzdžiai: GIFFIN, Mary E. Cadwalader, Arthur, and Brutus in the Wigmore Manuscript. In *Speculum*, Vol. 16, No. 1, Cambridge, 1941, p. 109–120; FREEDMAN, Paul. Cowardice, Heroism and the Legendary Origins of Catalonia. In *Past & Present*, No. 121, Oxford, 1988, p. 3–28; BLÁHOVÁ, Marie. Panovnícké genealogie a jejich politická funkce ve středověku. In *Sborník arhivních prací*, nr. 48, Praha, 1998, p. 11–47; АНТОНОВ, В. А. Становление генеалогической мысли в Дании. In *Древнейшие государства Восточной Европы: Генеалогия как шорма исторической памяти*, Москва, 2004, p. 7–37. Įdomu atkreipti dėmesį ir į Serbijos mokslininko tyrimą apie Nemanjičių dinastijos genealoginės savimonės, kuri buvo ypač sakralizuota, kaitą. Žr.: ВОЈВОДИЋ, Драган. Од хоризонталне ка вертикалној генеалогској слици Немањића. In *Зборник радова Византолошког института XLIV: Recueil des travaux de l'Institut d'études byzantines XLIV*, Београд, 2007, p. 295–314.

²⁶ *Broken Lines: Genealogical Literature in Medieval Britain and France* / sudarė R. L. Radulescu, E. D. Kennedy, Turnhout, 2008; STAHLJAK, Zrinka. *Bloodless ...*

išryškinami prancūzų tautos išskirtinumo bei atskirumo nuo kitų tautų ir lingvistinis bei kodifikaciniai aspektai, kurie LDK istoriografijoje yra beveik nenagrinėjami.²⁷ Tiek prancūzų kalba, kuriai kartais buvo priskiriama helenistinė kilmė, tiek Salijų teisynas, kuris, prancūzų kronikininko ir istoriko Jean Juvénal des Ursins (1388–1473) teigimu, atsirado trojėnų dėka²⁸ buvo veiksniai, sąlygoję Prancūzijos viršenybę prieš kitas tautas. Svarbu pažymėti ir Anthony F. D'Ellia monografiją apie vedybas renesansiniuose italų dvaruose. Autorius nemažą dėmesį sutelkia į humanistų šių iškilmių proga sukurtus epitalamijus, kuriais buvo išaukštinama jaunųjų kilmė, teisė į turimą arba siekiamą aukštesnį statusą.²⁹ Įdomu atkreipti dėmesį į dar vieną tyrimą, kuris iš dalies susišaukia su Rimvydo Petrausko ir Jono Drungilo darbais (juos aptarsime vėliau), atitinkamai apie žemėvaldos svarbą genealoginės savimonės formavimesi ir į LDK imigravusių kilmingųjų integraciją. Šis tyrimas, kuriame be tradiciniais laikomų analizės ir sintezės metodų, yra naudojamas ir Deoksiribonukleorūgšties (DNR) analizės metodas, tai Suomijos tyrinėtojo M. Sjöström darbas apie dviejų seniausių Suomijos giminių, kurių ankstyviausias šaltiniuose užfiksuotas protėvis klestėjo XIV a., genealogiją ir genealoginę savimonę XV–XVI a. Autorius, naudodamasis žemės paveldėjimo dokumentais, rekonstruoja genealogiją, kartu analizuodamas ir šiose giminėse egzistavusią kilmės legendą bei kilmingųjų genealoginės atminties stiprumą. M. Sjöström pabrėžia, kad dvarų savininkų genealoginė atmintis būdavo gera, t. y. aprėpdavo penkias – aštuonias kartas, nes kartas nuo karto, sudarant naujus su žeme susijusius sandorius, tekdavo prisiminti savo protėvius, iš kurių būdavo paveldėtas turtas. Taip pat darbe atkreipiamas dėmesys į tai, kad Danijos karaliaus vasalas, XV a. viduryje, atvykęs į Suomiją, giminiavosi su

---

²⁷ Kai kurių mokslininkų, tarp jų jau šiame darbe minėto Jerzy Suchockio nuomone, lietuvių kilmės iš romėnų legenda yra lietuvių siekis atsiriboti nuo lenkų ir pademonstruoti savo išskirtinę kilmę, išdava. Žr.: SUCHOCKI, Jerzy. *Geneza litewskiej...*, p. 43–44.

²⁸ BEAUNE, Colette. *The Birth...*, p. 242.

²⁹ D'ELIA, Anthony F. *The Renaissance of Marriage in Fifteenth-Century Italy*, Cambridge, 2004.

aukštesnio rango vietinių kilmingųjų giminėmis taip užsitikrindamas solidų statusą visuomenėje.³⁰

Galima išskirti tris pagrindines Vakarų istoriografijoje gvildenamas kilmingųjų genealoginių mitų³¹ funkcijas, kurios persipina tarpusavyje, nes dažnai yra viena nuo kitos neatsiejamos: panegirinė, politinė ir didaktinė. Pastaroji funkcija LDK istoriografijoje beveik neaptariama. Tuo tarpu užsienio šalių mokslininkai šiai funkcijai skiria nemažai dėmesio. Ypač tai pasakytina apie Prancūziją, kada giminių genealoginiai pasakojimai būdavo specialiai kuriami jaunajai kartai, kuri, susipažinusi su jais, galėtų didžiulis savo iškiliais protėviais ir patys sekti jų pavyzdžiu. XVII a. prancūzų genealogų teigimu, jų didaktinės istorijos forma – pati įtakingiausia, nes ji „atėjo“ iš giminės.³²

Disertacijoje analizuojamos temos LDK istoriografija nėra plati, kadangi, kaip jau minėta, tiek LDK kilmingųjų genealogijos, tiek heraldikos tyrimai dar tik įgauna pagreitį. Be to, turime dėti skirties ženklą tarp genealogijos ir genealoginės savimonės. Aptariant su analizuojama tema susijusią istoriografiją, turime pirmiausia išskirti būtent tuos autorius, kurie savo darbuose labiau akcentavo ne kilmingųjų genealogiją, o genealoginę savimonę. Pažymėtini Nelės Asadauskienės³³ ir Rimvydo Petrausko³⁴ darbai, kuriuose dėmesys skiriamas ir didikų kilmės klausimams, analizuojama LDK visuomenės elito genealoginė savimonė. Šie tyrimai atspindi LDK genealoginės savimonės formavimosi užuomazgas ir pagrindinius bruožus.

Pastaraisiais metais vis dažniau sulaukiame LDK kilmingųjų (pavienių giminių ar jų visumos) genealoginės savimonės tyrimų. Vienas naujausių

---

³⁰ SJÖSTRÖM, M. Medieval Landed Inheritances of the Junkar and Vilken Lineages of Vehkalahti, Finland. In *Foundations*, Vol. 3, Nr. 5, Hereford, 2011, p. 425–461.

³¹ Skirtingai nei mokslininkai Lietuvoje, vartojantys „legendos“ terminą, užsienio šalių istoriografijoje dažniausiai randama „mito“ sąvoka.

³² ELLIS, Harold A. Genealogy, History, and Aristocratic Reaction in Early Eighteenth-Century France: The Case of Henri de Boulainvillers. In *The Journal of Modern History* Vol. 58, No. 2 (Jun., 1986), p. 426.

³³ ASADAUSKIENĖ, Nelė. LDK diduomenės genealoginės sampratos atsiradimas“. In *Istorija*, t. 35, Vilnius, 1997, p. 78–88.

³⁴ PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*, Vilnius, 2003.

darbų – Rimvydo Petrausko straipsnis apie genealoginio mąstymo prielaidas ir užuomazgas Lietuvoje XIV–XVI a. viduryje. Autorius pažymi, kad XV–XVI a. pradžioje LDK diduomenėje išryškėjo tendencija akcentuoti agnatinę paveldėjimo liniją, orientuotą į praeitį, o tai sąlygojo istorinės ir genealoginės savimonės gimimas. Vienas svarbesnių tyrimo akcentų – tai, kad žemėvaldos dokumentai, kuriuose būdavo užfiksuoti įvairių kartų giminės narių vardai, formavo kilmingųjų genealoginę savimonę. Straipsnyje pateikiamas ir konkretus Krupavičių giminės pavyzdys, kuris atskleidžia genealoginės atminties būtinybę smulkiosios bajorijos giminei, nuolat balansuojančiai ties bajorystės praradimu. Genealogija su „atrastais“ legendiniais giminės pradininkais tarnavo kaip valdžios ir žemėvaldos tęstinumo pagrindimo garantas.³⁵ Žemėvaldos svarba akcentuojama ir Eugenijaus Saviščevo monografijoje apie Žemaitijos savivaldą ir valdžios elitą 1409–1566 metais. Mokslininko teigimu, „[...] bajoriškoje kilmės struktūroje genealoginė kilmė turėjo prasmės tik tiek, kiek buvo susijusi su bajoriškosios žemėvaldos paveldėjimu, o išlikimą bajorų sluoksnyje garantavo tik karo tarnybai vykdyti pakankama žemėvalda“.³⁶ Grįžtant prie Rimvydo Petrausko straipsnio, būtina pažymėti vertingą dalyką, t. y. tai, kad jame nepamirštas svarbus kilmingojo ženklas – herbas. Dažnai norint turėti aukštą kilmę manifestuojančią genealogiją, labiau galima kalbėti ne apie giminės genealoginės linijos atkūrimą (atmintį), o apie genealogijos konstravimą. Viena iš tokio konstravimo galimų prielaidų – giminių naudoti bendri herbai. Autorius pažymi, kad tiesioginės genealoginės jungtys būdavo sąmoningai pamiršamos, jei legendinės galėdavo kur kas labiau pasitarnauti giminės statuso visuomenėje išaugimui. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiame tyrime pirmą kartą istoriografijoje konceptualiau iškeliamas genealoginių mitų autorystės klausimas ir akcentuojama būtinybė „[...] aiškiai skirti pačių kilmingųjų ir

---

³⁵ PETRAUSKAS, Rimvydas. Atrandant protėvius: genealoginio mąstymo prielaidos ir užuomazgos Lietuvoje XIV–XVI a. viduryje. Straipsnis rengiamas spaudai. Nuoširdžiai dėkoju prof. dr. Rimvydui Petrauskui už galimybę susipažinti su šio straipsnio rankraščiu.

³⁶ SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566 metais*, Vilnius, 2010, p. 91.

išsilavinusių kūrėjų istorinę ir genealoginę savimonę“.³⁷ Šis faktas labai svarbus siekiant išsiaiškinti, kokį indėlį į savo genealoginio mito kūrimą įnešė pati giminė, o kokį, pavyzdžiui, herbyno autorius. Kaip disertacijos įvade minėjome anksčiau, kilmingieji savo giminystės vertikaliąją liniją atspindinčiuose šaltiniuose neretai įvardindavo herbynų autorius, kurie aprašydavo vieną ar kitą giminės narį. Vis dėlto skirtis tarp kilmingųjų ir išsilavinusių kūrėjų genealoginės savimonės labiau aktuali iki maždaug XVII a., nes XVII–XVIII a. genealoginės fikcijos, kaip realios genealogijos atitikmuo, tapo jau giliai įsisąmonintu dalyku – „elitine tautosaka“, o pirminės autorystės klausimas užleido poziciją legendos turiniui ir funkcijai.

LDK istoriografijai vertingi tyrimai, skirti LDK visuomenės elitui nepriklausiusių kilmingųjų genealoginės savimonės analizei. Kęstutis Gudmantas greta kitų klausimų tyrinėjo vidutinių bajorų ir žemesniosios grandies pareigūnų tokių, kaip Benešas Kryvecas, Grigorijus Unichovskis, Paulius Daumantas–Siesickis, Jevlašovskis ir Stanislovas Venclovaitis Gruzdis genealoginę savimonę. Šis tyrimas svarbus tuo, kad autorius atkreipė dėmesį į pareigų, konfesijos, klientelinių ryšių, Bielskio ir Strykovskio kronikų, kuriose buvo raginama domėtis protėvių žygiais, skaitymo svarbą genealoginei ir istorinei savimonei.³⁸

Pastaruoju metu Lietuvoje pradėta domėtis aukštesnio ir žemesnio rango kilmingųjų genealoginės savimonės panašumais ir skirtumais.³⁹ Skirtingo rango kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimai leidžia išsamiau susipažinti su diduomenės ir smulkiosios bajorijos atstovų genealoginės sampratos ypatumais ir atsakyti į esminį klausimą, kokį lygmenį yra pasiekusi ši samprata. Kol kas tik vieno – Skarulskių ir Ciechanovieckių giminių – atvejo tyrimas atskleidė, kad tiek žemesnio, tiek aukštesnio rango giminių genealoginė savimonė yra stipri, tačiau skiriasi jos pobūdis ir išraiška. Ši

---

³⁷ PETRAUSKAS, Rimvydas. Atrandant protėvius... .

³⁸ GUDMANTAS, Kęstutis. Žemaičių bajoro įrašai Martyno Bielskio *Viso pasaulio kronikoje*. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštinios tradicijos*, Vilnius, 2009, p. 28–45.

³⁹ RAILAITĖ, Agnė. Jonas Skarulskis ir jo ryšiai su Kantakuzenais: Kauno maršalaičio vestuvių epitalamijo tyrimas. In *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 3, Vilnius, 2011, p. 153–166.

išvada paskatino išsamesnį ir įvairiapusiškesnį LDK kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimą šiame darbe.

LDK istoriografijoje dar nepakankamai tyrinėtojų dėmesio yra sulaukę LDK įsikūrę užsienio kilmingieji, kurie, atvykdami gyventi į Lietuvą, jau turėjo susiformavusį mentalitetą, istorinę ir genealoginę savivoką bei buvo paveikti savo šalies kultūros ir tradicijų. Jų sėkmingas integravimasis į LDK visuomenę ir prisitaikymas prie Lietuvoje gyvavusio kultūrinio modelio yra įdomus reiškinys. Viena vertus, šį procesą supaprastino bendraeuropinės kultūros esminių bruožų egzistavimas Lietuvoje, o, kita vertus, socialiniai bei ekonominiai faktoriai. Pažymėtini Jono Drungilo darbai apie lenkų kilmės bajorų etnosocialinį mobilumą. Šių tyrimų kontekste analizuojami Žemaitijoje įsikūrusių iš Lenkijos atvykusių žemesnio rango kilmingųjų, ypač Gruževskių, genealoginė savimonė.⁴⁰ Kilmingųjų migracijos bangos į LDK analizuojamu laikotarpiu nebuvo sporadinis, o gana plataus masto socialinis reiškinys, turėjęs įtakos visuomenės kultūriniam, ekonominiam gyvenimui. Pastarieji darbai žymi proveržį šios srities tyrimuose ir yra gairės naujiems moksliniams iššūkiams dirbant LDK kilmingųjų visuomenės istorijos baruose.

LDK kilmingųjų genealogijos tyrimai glaudžiai siejasi su lietuvių kilmės iš romėnų teorija. Paprastai šių darbų autoriai pagrindinį dėmesį sutelkia į lietuvių kilmės mito atsiradimo ir paplitimo LDK visuomenėje aspektus, o didikų genealogijai tuo tarpu lieka tik antraeilis vaidmuo. LDK kilmingųjų kilmės tyrimai neretai yra susiję su lietuvių, kaip tautos, kilmės tyrimais. Ne išimtis ir daugelis Lietuvos diduomenei priklausiusių giminių. Tokių tyrimų problemišumą sukelia šaltinių vėlyvumas, o tai neabejotinai žymiai sumažina jų patikimumo laipsnį. Nereikia pamiršti, kad tokiuose šaltiniuose pateikta informacija yra legendinio pobūdžio. Ne vienos diduomenei priklausiusios giminės kilmę galima susieti su romėniškąja lietuvių kilmės teorija, tad šių

---

⁴⁰ DRUNGILAS, Jonas. Etnosocialinis mobilumas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: Gruževskių giminės pavyzdys (XVI a. antroji pusė – XVIII a. pradžia). In *Lietuvos istorijos metraštis*, 2004 / 2, Vilnius, 2005, p. 53–78; DRUNGILAS, Jonas. Adaptacija i integracija pierwszego pokolenia szlachty polskiej osiedlającej się na Żmudzi (II połowa XVI – początek XVII wieku). In *Europa Orientalis. Studia z dziejów Europy wschodniej i państw Bałtyckich*, Toruń, 2009, p. 255–277.

giminių kilmės klausimai turi būti nagrinėjami būtent platesniame minėtos teorijos kontekste. Lietuvių kilmės iš romėnų teorijos problema gana plačiai analizuota istoriografijoje. Tarp tyrėjų galima paminėti Janą Jakubowski,⁴¹ Konstantiną Avižonį. Pastarasis pirmasis lietuviškoje istoriografijoje išsamiau analizavęs lietuvių kilmės iš romėnų teoriją. Jis ne tik aptarė Lietuvos metraščiuose, skirtingų autorių darbuose aprašomos teorijos panašumus ir skirtumus, bet ir kėlė klausimą, kas buvo šios teorijos autorius, kokios priežastys lėmė jos paplitimą visuomenėje ir kokią įtaką turėjo LDK kultūriniam gyvenimui.⁴² Iš vėlesnių romėniškos teorijos tyrėjų galima paminėti Mečislovą Jučą⁴³ bei Jerzy Suchockį⁴⁴, kurio manymu, lietuvių kilmės iš romėnų mito sukūrimas buvo sąlygotas antilenkiškų paskatų. Vis dėlto pagrindinis tyrinėtojų dėmesys buvo nukreiptas į istoriografijoje labiausiai paplitusią romėniškąją arba kitaip palemoniškąją lietuvių kilmės versiją, dažniausiai bandant atsakyti, kas buvo šios teorijos autorius, ir kokios buvo jos sukūrimo aplinkybės. Romėniškosios kilmės teorijos autorystės klausimas istoriografijoje yra traktuojamas gana kontraversiškai. Kalbant apie legendos sukūrimo aplinkybes, reikia konstatuoti faktą, kad iš esmės tyrinėtojai, į mokslinę apyvartą įvedę tik nedidelius papildymus, kartoja ankstesnių autorių išsakytas mintis. Žinoma, yra išimčių. Iš gana vienalyčių tyrimų, analizuojančių minėtos legendos sukūrimo klausimus, originalesniu požiūriu išsiskiria Stephen C. Rowell,⁴⁵ Eligijaus Railos⁴⁶, o taip pat ir Gintaro Beresnevičiaus,⁴⁷ Artūro Vasiliausko,⁴⁸ Rimvydo Petrausko⁴⁹ bei Kęstučio

---

⁴¹ JAKUBOWSKI, Jan. *Studia nad stosunkami narodowościowymi na Litwie przed unię Lubelską*, Warszawa, 1912.

⁴² AVIŽONIS, Konstantinas. *Rinktiniai raštai*, t. 3, Roma, 1982, p. 245–273.

⁴³ JUČAS, Mečislovas. *Lietuvos metraščiai ir kronikos*, Vilnius, 2002.

⁴⁴ SUCHOCKI, Jerzy. Geneza litewskiej etnogenetycznej, *Zapiski historyczne*, t. LII, zeszyt 1, Warszawa, Poznań, Toruń, 1987, p. 43–44.

⁴⁵ ROWELL, Stephen C. Amžinos pretenzijos arba kaip turime skaityti elitinę literatūrą? In *Seminarai*, Vilnius, 1998, p. 7–30.

⁴⁶ RAILA, Eligijus. Lietuvos atradimas, arba Palemono prolegomenai. *Naujasis židinys – Aidai*, nr. 4, Vilnius, 1995, p. 298–303.

⁴⁷ BERESNEVIČIUS, Gintaras. *Palemonidai*. Lietuvių nacionalinis identitetas ir Palemono „romėniškųjų“ legendų įtaka jo formavimuisi nuo XVI a. *Literatūra*, t. 48(7), Vilnius, 2006, 119–128.

⁴⁸ VASILIAUSKAS, Artūras. Antika ir Sarmatizmas. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra*, Vilnius, 2001, p. 13–31.

Gudmanto⁵⁰ darbai šia tematika. Naujausi tyrimai, kuriuose analizuojama legendinė lietuvių kilmė, priklauso Edvardo Gudavičiaus ir Jano Jurkiewicziaus plunksnai. Edvardas Gudavičius savo straipsnyje pasakojimo tekstą apie į Lietuvą atvykusį Palemoną tiria tarsi archeologas, ieškantis praeitų amžių pėdsakų kultūrinuose žemės kloduose, giliu istoriniu, literatūriniu ir semantiniu būdu. Autorius, lygindamas Antikos, Viduramžių bei Renesanso laikotarpio kūrinius su Lietuvos metraščiais, atranda analogiškų siužeto paralelių ir atsako į klausimą, kokie šaltiniai lėmė Palemono sumanymą. Šis tyrimas dar kartą tik kitu aspektu atskleidžia bendraeuropinį LDK kilmingųjų mentalitetą, gerą minėtų veikalų išmanymą ir gebėjimą jų turinį ar atskirus siužetus pritaikyti savo reikmėms.⁵¹ Lietuvių kilmės iš romėnų problematikai paskyręs visą monografijos pirmą dalį (antra dar turi būti išleista) Janas Jurkiewiczius nagrinėja Długošo veikalus, Lietuvos metraščius, o taip pat autorius nemažą dėmesį skiria Lietuvos kunigaikščių kilmės pagal maskvėnišką legendą klausimams, tačiau jie, kaip ir LDK visuomenėje, LDK istoriografijoje, taip ir minimoje knygoje netapo dominuojančiais. Mokslininko teigimu, ši legenda, pagal kurią Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas buvo Vytenio pavaldinys, yra įdomi kaip nacionalinės istoriografijos ir kaimyninės tautos vaizdinio susiformavimo pavyzdys.⁵² Jano Jurkiewicziaus monografijoje pabrėžiama, kad XVI a. LDK kilmingųjų įsitikinimas, jog jie esą kilę iš romėnų, tapo jų istorinės sąmonės svarbiu elementu tuo labiau, kad protėvių tarp Palemono bendražygių ieškojo ne tik lietuvių, bet ir rusėnų bei lenkų

---

⁴⁹ PETRAUSKAS, Rimvydas. Socialiniai ir istoriografiniai lietuvių kilmės iš romėnų teorijos aspektai. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 17, Vilnius, 2004, p. 270–284.

⁵⁰ GUDMANTAS, Kęstutis. Lietuvių kilmės iš romėnų teorija ir ankstyvosios Lietuvos vardo etimologijos. In *Literatūra ir jos kūrėjai*, (*Senoji Lietuvos literatūra*, t. 17), Vilnius, 2004, p. 245–269; GUDMANTAS, Kęstutis. Vėlyvųjų metraščių veikėjų prototipai: „Romėnai“. In *Senoji Lietuvos literatūra*, t. 18, Vilnius, 2005, p. 113–139; GUDMANTAS, Kęstutis. Legendinė Lietuvos pradžia: Lietuvos metraščių versijos. In *Saeculo primo. Romos imperijos pasaulis peržengus „naujosios eros“ slenkstį*, Vilnius, 2008, p. 373–396; GUDMANTAS, Kęstutis. Легендарные истоки Литвы по версиям литовских летописей. In *Предания и мифы о происхождении власти эпохи Средневековья и раннего Нового времени*, Москва, 2010, p. 46–50.

⁵¹ GUDAVIČIUS, Edvardas. Palemono sumanymo klausimas. In *Lietuvos istorijos studijos*, t. 30, Vilnius, 2012, p. 9–24.

⁵² JURKIEWICZ, Jan. *Od Palemona do Giedymina. Wczesnonowożytnie wyobrażenia o początkach Litwy. Część I: w kręgu latopisów litewskich*, Poznań, 2013, p. 271.

kilmės LDK kilmingųjų giminės, nepaminėtos Lietuvos metraščių palemoniškoje istorijoje. Autorius išsamiai ir konceptualiai nagrinėja su lietuvių etnogeneze susijusią historiografiją atsižvelgdamas į pagrindinius analizuojamuose tyrimuose keliamus klausimus, t. y. kas ir kada sukūrė lietuvių kilmės iš romėnų teoriją, jos politines (antilenkiškas, antimaskvietiškas, antirusiškas, antimonarchines, promonarchines), tautines funkcijas, bei didikų siekio sustiprinti savo pozicijas prieš karalių ir kitus kilminguosius.⁵³ Pastaroji funkcija iš esmės irgi yra politinė, nes didikai, aukštindami savo kilmę, adekvačiai pagerindavo savo statusą visuomenėje. Viena vertingiausių tyrimo dalių – legendinėje Lietuvos metraščių dalyje minimų asmenų ir vietų išsamus aprašymas bei analizė. Mokslininkai, tyrinėdami lietuvių kilmės iš romėnų teoriją, dažnai minėdavo legendinius Lietuvos kunigaikščių protėvius, kai kuriems skirdavo ir daugiau dėmesio, t. y. paminėdavo, kas jo tėvas, kokį miestą įkūrė ar su kuo ir dėl ko kariavo, tačiau LDK historiografijoje nebuvo nuoseklus romėniškos teorijos veikėjų tyrimo. Šią historiografijos spragą Janas Jurkiewiczzius sėkmingai užpildė. Vis dėlto galima atkreipti dėmesį į tai, kad autorius savo tyrime neakcentuoja dviejų įdomių aspektų, susijusių su Lietuvos metraščiuose ypač retai minimomis moterimis bei pagonybės, katalikybės ir stačiatikybės praktikų samplaika legendinėje jų dalyje.

Palemono fenomenas, suvaidinęs svarbų vaidmenį LDK visuomenėje ne tik vėlyvųjų Viduramžių ir Renesanso laikotarpiu, bet ir vėlesniais amžiais, neapleidžia savo dominuojančios pozicijos mokslinėje historiografijoje, kadangi romėniškajai lietuvių kilmės teorijai mokslininkų darbuose skiriamas išskirtinis dėmesys. Lietuvių kilmės tyrimų srityje jau yra atlikta nemažai darbo. To paties negalima pasakyti apie LDK giminių kilmės tyrimus. Didesnis dėmesys kilmingųjų genealogijai, o ypač kilmei skiriamas tada, kai norima atskleisti jos įtaką giminės statusui visuomenėje, ir šio statuso kėlimo aplinkybes.⁵⁴

---

⁵³ JURKIEWICZ, Jan. *Od Palemona...*

⁵⁴ BANIULYTĖ, Aušra. *Lietuvos didikų Pacų itališkųjų ryšių kultūriniai kontekstai XVII a. antroje pusėje*: daktaro disertacija: humanitariniai mokslai (05H), Kaunas, 2006.; BANIULYTĖ, Aušra. Pacai

Dažnai LDK istoriografijoje didelio tyrinėtojų dėmesio sulaukia garsios LDK giminės, priklausančios valdančiajai dinastijai, ir kitos, turinčios svarbų politinį ir socialinį statusą visuomenėje. Ypač daug mokslinių tyrimų skirta Radvilų giminei. Vienas naujausių ir išsamiausių darbų – Marcelio Antoniewicziaus monografija apie kunigaikščių Radvilų kilmę ir genealogiją.⁵⁵ Naudodamasis gausia šaltinių baze ir istoriografija, autorius atskleidžia kunigaikščių genealogijos traktavimo ir genealoginės savimonės manifestavimo ypatumus skirtingais laikotarpiais. Svarbu pabrėžti, kad šiame darbe, skirtingai nei panašaus pobūdžio tik kuklesniuose užmojo prasme tyrimuose, atsiskleidžia vienos įtakingiausių LDK giminių genealoginės savimonės (kalbant apie giminės pradininką) kaita: nuo erelio lizde rasto Lizdeikos, kunigaikščio Erdvilo iš Palemono giminės, Lietuvos kunigaikščio Radvilos (XVI a.) iki Lizdeikos tėvo Narimanto (XVII a.) ir Julijono Dausprungo iš Kentauro giminės (XVIII a.). Autorius tyrime naudoja jau akademinėje visuomenėje puikiai žinomus šaltinius tokius, kaip Saliamono Risinskio sudarytą Radvilų genealogiją,⁵⁶ 1742 m. Peterio Böse išraižytą imponantišką Radvilų genealoginį medį⁵⁷ ir kt. bei naujus šaltinius, pavyzdžiui, dar nepublikuotą Radvilų genealoginį „Linea mascula illustrissimorum ducum Radziwiłł“, kuriame puikiai atsiskleidžia giminės agnatinės linijos akcentavimas. Vis dėlto vienas įdomus ir naudingas tokio pobūdžio tyrimui šaltinis liko nepanaudotas. Tai 1666 m. Boguslavo Radvilos kartografo⁵⁸ Juzefo Narūnavičiaus-Naronskio sūnaus Jono Juzefo Naronskio, kuris nuo

---

ar Pazzi? Nauja Palemono legendos versija LDK raštijoje. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 18, Vilnius, 2004, p. 140–166.

⁵⁵ ANTONIEWICZ, Marceli. *Protoplaści księząt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandry historiografii*, Warszawa, 2011. Kiti darbai panašia tematika: MALCZEWSKA, Mirosława. Początki rodu Radziwiłłów. Przegląd i krytyka badań. In *Historia*, nr. 11, Poznań, 1971, p. 5–22; BERNATOWICZ, Tadeusz. Związki genealogiczne i fikcyjne pokrewieństwa. Idea koligacji Radziwiłłów z Habsburgami w mediach XVIII wieku. In *Środowiska kulturotwórcze i kontakty kulturalne Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do XIX wieku: materiały z XVII spotkania Komisji Lituanistycznej zorganizowanego przez Instytut Historii PAN, Instytut Historyczny UW i Instytut Historii Prawa UW w Warszawie 23–24 września 2008*, Warszawa, 2009, p. 39–53.

⁵⁶ Ibid, p. 252.

⁵⁷ Ibid, p. 298.

⁵⁸ LIETZ, Zygmunt. Naroński (Naronowicz-Narowski) Józef. In *PSB*, t. XXII/3, zeszyt 94, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, p. 547–548.

1663 m. iki savo mirties 1672 m. padėjo savo tėvui, sudarytas Radvilų genealoginis medis.⁵⁹ Šis Lietuvos valstybės istorijos archyve saugomas dokumentas, greičiausiai parengtas būtent Boguslavo Radvilos užsakymu,⁶⁰ nors ir apiplyšęs, vietomis pablukęs, yra labai vertingas savo teikiama informacija, kuri iki šiol nebuvo panaudota mokslinėje apyvartoje. 1666 m. genealoginis medis visapusiškiau už kai kuriuos kitus analogiškus šaltinius atskleidžia Radvilų genealoginę savimonę, nes jame atsispindi ne tik giminės legendiniai protėviai, realūs kraujo ir giminystės ryšiai, demonstruojamos turimos aukštos pareigybės ir rangas, bet ir pabrėžiamas Radvilų – kaip krikščioniškos giminės statusas. Marcelio Antoniewicziaus monografija neabejotinai fundamentinis tyrimas LDK istoriografijoje. Kiti autoriai, skirdami mažiau dėmesio Radvilų genealogijai, savo tyrimų objektais pasirenko žymiausius giminės atstovus ir jų veiklą. Kaip pavyzdžius galima paminėti Henryko Wisnerio, Urszulos Augustyniak ir Raimondos Ragauskienės monografijas apie Jonušą Radvilą,⁶¹ Kristupą Radvilą⁶² ir Mikalojų Radvilą Rudajį.⁶³

Kitos garsios LDK giminės tokios, kaip Astikai,⁶⁴ Kęsgailos,⁶⁵ Sakavičiai,⁶⁶ Manvydai,⁶⁷ Kiškos,⁶⁸ Chodkevičiai,⁶⁹ Svirskiai,⁷⁰ Sapiegos⁷¹ ir

---

⁵⁹ 1666 m. Radvilų genealoginis medis, – LVIA, F. 1280, ap. 2, b. 9.

⁶⁰ Taip manyti leidžia Boguslavo Radvilos paskutinėje Radvilų giminės kartoje vaizdavimas ir, turint omenyje, mažą šaltinyje minimų moterų skaičių, skiriamas dėmesys šio didiko žmonai Lietuvos didžiojo etmono Janušo Radvilos dukrai Onai Marijai.

⁶¹ WISNER, Henryk. *Jonušas Radvila (1612–1655): Kėdainių šešėlyje*, Vilnius, 2000.

⁶² AUGUSTYNIAK, Urszula. *Dwór i klientela Kryzstofa Radziwiłła*, Warszawa, 2001.

⁶³ RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis: (apie 1515-1584 m.)*, Vilnius, 2002.

⁶⁴ AŚCIK, Kazimierz. O pochodzeniu rodu Ościków (Legendy a rzeczywistość). In *Acta Baltico-Slavica*, t. XI, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1977, p. 317–329.

⁶⁵ PIETKIEWICZ, Krzysztof. *Kieżgajlowie i ich latyfundium do połowy XVI wieku*, Poznań, 1982.

⁶⁶ KELMA, Ewa. Ród Sakowiczów i jego majątności w XV i pierwszej Połowie XVI wieku. In *Lituanio-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, t. III, Poznań, 1989, p. 155–177.

⁶⁷ OCHMIANŃSKI, Jerzy. Moniwid i jego ród. Studium z dziejów możnowładztwa litewskiego w XV wieku. Pierwsze w Wielkim Księstwie Litewskim latyfundium świeckie. In *Lituanio-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, t. IX, Poznań, 2003, p. 3–74.

⁶⁸ ASADAUSKIENĖ, Nelė. *Kiškų giminė LDK XV–XVII a.: genealoginis tyrimas*, Vilnius, 2003.

⁶⁹ KIRKIENĖ, Genutė. *LDK politikos elito galingieji: Chodkevičiai XV–XVI amžiuje*, Vilnius, 2008.

⁷⁰ TĘGOWSKI, Jan. *Rodowód kniaziów Świrskich do końca XVI wieku*, Wrocław, 2011.

⁷¹ *Sapiehowie epoki Kodnia i Krasieczyna* / redaktor Krzysztof Stępnik, Lublin, 2007.

Višnioviečiai⁷² irgi sulaukė tyrinėtojų dėmesio. Tyrimų autoriai, nagrinėdami pasirinktą problemą, taip pat analizuoja minėtų giminių kilmės, genealogijos klausimus. Turint omenyje XVIII a. Sapiegų norą kildintis iš Sungailos (Punigailos), reikšmingas Vyto Jankausko straipsnis apie Vytauto dvare veikusio Jono Sungailos kilmę. Autorius paneigia galimus jo giminystės ryšius su Gediminaičių dinastija, Svyrių kunigaikščiais, o taip pat ir su Sapiegų gimine.⁷³ Vis dėlto neretai pamirštamos žemesnę padėtį užimančios bajorų giminės, kurių analizės rezultatai padėtų pildyti LDK visuomenės ir kultūros istorijos tyrimus taip kuriant platesnį ir išsamesnį kai kurių tuometinio kilmingųjų gyvenimo aspektų vaizdą. Vienas iš tokių darbų – Edmundo Rimšos tyrimas apie Venclovo Agripas giminės ištakas, jo protėvių giminystės ryšius ir jį išauginusios šeimos sudėtį. Genealoginiai tyrimai atskleidė trijų iškilų XVI a. veikėjų, t. y. Venclovo Mikalojaičio iš Maišiagalos (Mykolo Lietuvio), Venclovo Agripas ir Elijaus Pelgrimovskio iki tol mokslininkams nežinotus giminystės ryšius ir unikalaus kultūrinio potencialo koncentravimąsi vienoje šeimoje, o turint omenyje matrimonialinius ryšius su literatūrine veikla žinomais Manvydais-Dorohostaiskiais bei Bilevičiais, ir giminėje.⁷⁴ Dar vieno garsaus Lietuvos kultūrai nusipelnusio rašytojo, pirmojo LDK parengusio ir 1595 m. išleidusio lietuvišką „Katekizmą“, Mikalojaus Daukšos kilmė ir giminystės ryšiai taip pat sulaukė tyrinėtojų dėmesio.⁷⁵ Pastarųjų dviejų dešimtmečių tyrimai rodo, kad tyrėjai savo mokslinį žvilgsnį vis dažniau kreipia ir į žemesnio rango LDK kilminguosius.⁷⁶ Neretai mokslininkai siekia

---

⁷² CZAMAŃSKA, Ilona. *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań, 2007.

⁷³ JANKAUSKAS, Vytas. Jono Sungailos giminė: istorinė tradicija ir istoriografijos pasiekimai. In *Kauno istorijos metraštis*, Kaunas, 2012, p. 7–14.

⁷⁴ RIMŠA, Edmundas. Venclovas Agripa ir jo giminė (1. Kilmė ir pirmtakai). In *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija*, t. 1 (94), Vilnius, 1986, p. 63–75.

⁷⁵ LEBEDYS, Jurgis. *Mikalojus Daukša*, Vilnius, 1963, p. 46–55.

⁷⁶ SAVIŠČEVAS, Eugenijus. Bilevičių kilmė ir genealogija (XV–XVI a.), *Lituanistica*, t. 4(48), Vilnius, 2001, p. 3–22; RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Klientelė reformacijos verpetuose. Bajoro Skaševskio biografijos tyrimas. In *Darbai ir dienos*, t. 44, Vilnius, 2005, p. 189–210; RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Venclovas Venclovaitis Agripa: galimos religinės konversijos atvejai XVI a. Lietuvoje. In *Istorija*, t. 59–60, 2004, p. 33–43; RAILAITĖ, Agnė. Šveikauskų genealoginė savimonė. In *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 4, Vilnius, 2012, p. 187–204. VISKANTAITĖ-

atkurti istoriniais šaltiniais grindžiamą LDK kilmingųjų genealogiją, kuri ypač pasitarnauja tiriant kitus su LDK kilmingųjų istorija susijusius klausimus, tačiau kilmingųjų genealoginės savimonės klausimai dažnai lieka antrajame plane.

LDK kilmingųjų heraldika yra viena Lietuvos heraldikos tyrinėjimų sričių, kurios tyrimų rezultatai labai vertingi norint susidaryti platesnį vaizdą apie LDK kilmingųjų luomą, jo narių savitą mentalitetą, genealogiją, pareigybes. Iš esmės LDK kilmingųjų heraldika neretai tampa tam tikru laikotarpiu vyravusių kultūrinių ir politinių realijų tiesioginiu atspindžiu. LDK kilmingųjų heraldika Lietuvoje dar nėra plačiai tyrinėta. Kilmingųjų herbai Lietuvoje bendrąja prasme (Vakarų Europos kontekste), t. y. kada atsirado, kokie buvo ir pan. pristatyti dviejuose leidiniuose.⁷⁷ Reikšmingas darbas tiek LDK kilmingųjų genealogijos, tiek heraldikos klausimais – Władysława Semkowicziaus darbas, kuriame analizuojama 1413 m. Horodlės unijos metu herbinėje adoptacijoje dalyvavę Lietuvos bajorai.⁷⁸ Pažymėtina, kad didesnis mokslininkų dėmesys buvo skirtas valdančiosios dinastijos atstovų bei miestų heraldikai ir sfragistikai. Kaip pavyzdžius galima pateikti Edmundo Rimšos darbus: „Aleksandro antspaudai – naujas etapas valstybės sfragistikoje“⁷⁹ ir „LDK miestų antspaudai“⁸⁰. Tyrinėdamas Lietuvos privačių miestų herbus, Edmundas Rimša lakoniškai, bet taikliai aptarė kai kurių LDK kilmingųjų giminių legendinę kilmę. Autorius išvelgė sąsajas tarp legendinių giminės

---

SAVIŠČEVIENĖ, Saulė. Šemetų genealogija XVI–XVI amžiuje. In *Lietuvos istorijos studijos*, t. 14, Vilnius, 2004, p. 31–49.

⁷⁷ RIMŠA, Edmundas. *Heraldika. Iš praeities į dabartį*, Vilnius, 2004; RIMŠA, Edmundas. Kilmingųjų herbai Lietuvoje. In *Lietuvos bajorų palikuoniai* / sudarė Jonas Stankus, Vilnius, 1999, p. 35–53.

⁷⁸ SEMKOWICZ, Władysław. O Litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą Polską w Horodle roku 1413. In *Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia historica*, t. III, Poznań, 1989, p. 7–139.

⁷⁹ RIMŠA, Edmundas. Aleksandro antspaudai – naujas etapas valstybės sfragistikoje, In *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*, Vilnius, 2007.

⁸⁰ RIMŠA, Edmundas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai*, Vilnius, 1999.; Naujas papildytas leidimas: RIMŠA, Edmundas. *Pieczęć miast Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa, 2007.

protėvių – horodlinių ponų ir Gediminaičių.⁸¹ Vis dėlto istoriografijoje galima rasti tik pavienius mokslininkų darbus, nagrinėjančius atskirų kilmingųjų heraldikos ypatumus.⁸²

Mūsų tyrimui reikšmingas mokslininkų įdirbis proginių leidinių tyrimų srityje. Nepamainomi tyrimai LDK kilmingųjų heraldikos tyrinėtojams – Jolitos Liškevičienės⁸³ ir Eglės Patiejūnienės⁸⁴ monografijos. Jose mokslininkės skirtingais aspektais analizavo įvairios tematikos ir paskirties senuosius Lietuvos spaudinius siekdamas iširti knygų grafiką ir mažąsias literatūros formas. Svarbią vietą tyrimuose užėmė LDK kilmingųjų heraldika. Nors autorės pagrindinį dėmesį sutelkė į dailėtyros ir literatūros analizės aspektus, šiose monografijose herbas ir herbinė poezija sušvyti kaip daugiareikšmiai simboliai, galintys manifestuoti LDK kilmingųjų kilmę, rangą, pareigybes bei nuopelnus karyboje. Svarbu akcentuoti didelį iki tol mažai žinomų jų knygoje publikuotų heraldikos šaltinių kiekį.

Lyginant LDK ir užsienio šalių, ypač Vakarų Europos, istoriografiją, galima teigti, kad nors kilmingųjų genealoginės savimonės tyrimų metodologija ir aspektai didžiaja dalimi yra panašūs, tačiau Vakarų istoriografija šiuo klausimu yra kur kas labiau išplėtotą. Iš dalies tai lėmė ir politinių situacijų skirtumas praėjusiame šimtmečiuje, o taip pat ir turima nepalyginamai gausesnė šaltinių bazė. Atlikus palyginamąją istoriografinę analizę, paaiškėjo, kad tiek LDK problematiką tiriantys mokslininkai, tiek kitų šalių tyrėjai, nagrinėjantys genealoginės atminties klausimus, naudojami

---

⁸¹ RIMŠA, Edmundas. Lietuvos privačių miestų herbai. In *Lietuvos miestų istorijos šaltiniai*, kn. 2, Vilnius, 1992, p. 118–119.

⁸² ANTONIEWICZ, Marcell. Manifestacja genealogiczna w herbie złożonym biskupa Pawła Olgimunta księcia Holszańskiego. In *Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne*, zeszyt, 4, Częstochowa, 1997, p. 387-435; RAILAITĖ, Agnė. Hipocentauro atsiradimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldikoje. In *Lietuvos istorijos metraštis*, t. 2010/1, Vilnius, 2011, p. 23–38; RAILAITĖ, Agnė. Kodėl Alberto Goštauto jungtiniame herbe nėra dvigalvio erelio? In *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Šiauliai, 2007, nr. 3 (14), p. 13–21.

⁸³ LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *XVI–XVIII amžiaus knygų grafika...*; LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *Mundus emblematum...*

⁸⁴ PATIEJŪNIENĖ, Eglė. *Brevitas Ornata...*

metraščiais, kronikomis, genealoginiais medžiais ir schemomis bei proginiais leidiniais.

Disertacijos ginamieji teiginiai:

1. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė XVI–XVIII a. buvo bendraeuropinės kolektyvinės savimonės atspindys su tam tikrais regioniniais ypatumais, kuri sąlygojo kilmingųjų aukštos kilmės kultas ir statusui naudingų giminystės ryšių poreikis.
2. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė XVI–XVIII a. grindžiama legendiniu, sakraliniu, agnatinu / kalavijo, kalavijo ir verpstės, rango / pareigybinu, konfesiniu, militariniu, materialiniu / žemėvaldos ir fundaciniu aspektais. Skirtingoms giminėms būdinga skirtingais šių aspektų deriniais sąlygota genealoginė saviidentifikacija.
3. Stipri genealoginė savimonė buvo būdinga įvairaus rango LDK kilmingiesiems.
4. Giminių kilmės legendų autorystė nežinoma, tačiau į herbynus įtraukti giminės legendinių protėvių aprašymai stiprina giminės legendinę genealoginę savimonę.
5. Didikai savo kilmę tiesiogiai siejo su legendiniais į Lietuvą atkeliavusiais romėnų patricijais ar įtakingomis užsienio giminėmis, o žemesnio rango kilmingųjų legendiniai protėviai dažniau būdavo „atrandami“ asmenvardžių ir įvairių vietovių pavadinimų lingvistinių panašumų, kitų kalbos ypatybių ar tokios pačios naudotos heraldikos dėka.
6. Dažniausiai LDK kilmingieji savo genealoginę savimonę grindė vyriškos ir moteriškos linijos asmenų svarba, turimo rango ir pareigybių principu, giminystės ryšiais su legendiniais ar realiais pasižymėjusiais protėviais, o taip pat bendra žemėvalda / turtine išraiška.
7. Genealoginės savimonės materialinis / žemėvaldos aspektas buvo būdingas tiek diduomenės, tiek smulkiosios bajorijos atstovams, tačiau

giminės narių atmintis, susijusi su turtine informacija, kur kas dažniau atspindi žemesnio rango kilmingųjų genealoginiuose šaltiniuose.

8. Plataus spektro genealoginė savimonė labiau būdinga iš užsienio atvykusioms giminėms. Tai gali būti aiškinama trejopai: gimtinėje egzistavusia gilesne genealogine tradicija, stipria konsolidacija imigravusios giminės narių tarpe ir naujų ryšių plėtimu.
9. Iš su romėniškąja lietuvių kilmės teorija siejamas Kentaurio herbas LDK kilmingųjų savivokai turėjo ypatingą vaidmenį kaip buvusios legendinės valdančiosios dinastijos ženklas. Hipocentaurio ir Rožės herbai išskirtinai buvo svarbūs Alšėniškių, Giedraičių genealoginei savimonei, o Kentauras ir Stulpai / Kolona – kai kurių Sapiegų atstovų saviidentifikacijai XVIII a.

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro: įvadas, dvi pagrindinės dalys, išvados, santrumpų, iliustracijų, šaltinių ir literatūros sąrašai bei priedai.

Darbo struktūra suformuota ne chronologiniu ir ne atskirų LDK kilmingųjų giminių genealoginės savimonės analizės paeiliniu išdėstymo pagrindu, o probleminiu principu. Pirmoji dalis skirta LDK kilmingųjų genealoginės savimonės XVI–XVIII a. tyrimui, o antroji – šios savimonės atspindžių heraldikoje analizei.

Pirmąją disertacijos dalį sudaro keturi skyriai. Siekiant LDK kilmingųjų genealoginę savimonę analizuoti bendraeuropiniame kontekste, juose glaustai pristatoma genealogijos reikšmė Antikos laikais, genealoginių mitų genezė Viduramžiais, ypatingas dėmesys teikiamas LDK kilmingųjų legendinės genealogijos Lietuvos metraščiuose aspektams. Šioje dalyje pristatomas genealoginio medžio – vieno svarbiausių kilmingųjų genealogijos šaltinio susiformavimas Europoje, funkcijos ir ypatumai, trumpai apžvelgiama LDK kilmingųjų vizualinių šaltinių ikonografija bei turinys. Kertinė pirmosios disertacijos dalies ašis – 115 ištirtų LDK kilmingųjų giminių genealoginės savimonės ir išskirtų devynių genealoginės savimonės aspektų analizė.

Antrojoje disertacijos dalyje genealoginės savimonės požiūriu analizuojama LDK kilmingųjų heraldika. Penkiuose skyriuose tiriama, kaip per herbus, jų puošybą, jungtinių herbų sudarymo principus atsispindi LDK kilmingųjų genealoginė savimonė, giminystės ryšių manifestacija. Analizuojami su romėniškąja lietuvių kilmės teorija susiję herbai pagrindinį dėmesį skiriant Kentauro herbo problematikai. Šiame skyriuje taip pat tiriami katalikų ir unitų dvasininkų herbai, kurių analizė leidžia ne tik geriau susipažinti su Bažnyčios atstovų heraldika, bet ir išsamiau suvokti dviejų skirtingų konfesijų kilmingųjų genealoginės savimonės reprezentaciją.

I. LDK KILMINGŪJŲ GENEALOGINĖ SAVIMONĖ XVI–XVIII a.

1. Genealogijos genezė. Genealoginis Europos portretas

1. 1. Genealogija Antikos laikais ir mitinės genealogijos genezė

Viduramžių visuomenėje

Kiekvienas mitas turi savo auditoriją ir tikslą. Svarbu išsiaiškinti, kas yra adresatas, ir ką jam tuo mitu norima pasakyti. Peter'is Munz'as, teigia, jog mitas formuoja tam tikrą istoriją, kuriai būdingi universalūs bruožai. Pasak autoriaus, mito atsiradimas gali būti susijęs su istorinio įvykio pasakojimo sutrumpinimu, įpinant į jį tam tikrus laisvai pasirinktus faktus, tokiu būdu sukuriant naują universalią istoriją, vadinamą mitu. Tokia universali istorija tampa konkrečius įvykius parodančiu veidrodžiu.⁸⁵

Patrick J. Geary atkreipia dėmesį, jog Herodotas, pasakodamas apie etnogenezę, įvardina karališkosios ir įtakingųjų šeimų atstovų mitinę genealogiją, kuri sukuria ilgalaikę konkrečios šeimos viešpatavimo tradiciją, pažymi bendro protėvio egzistavimą. Autoriaus teigimu, „Herodoto giminių panoraminis aprašymas tapo pagrindu vėlesnei europietiškajai etnologijai.“⁸⁶ Visa tai turint omenyje, išsikristalizuoja Viduramžiais susiformavusio ir vėliau išplėto krikščionių kilmingųjų kildinimo iš mitinių veikėjų paveikslas. Genealogija yra išreiškiama dviem aspektais: kaip šeimos ryšiai, ir kaip kultūrinis ir etninis palikimas. Tai nėra griežtas ir tikslus vien šeiminių santykių, grindžiamų kraujo ryšiais, nusakymas.⁸⁷ Labiausiai mums rūpima genealogija, kaip pats aprašymas, pastebimas ne tik Antikos veikaluose. Ji yra ir Šventajame Rašte. Kaip vėliau matysime, mitologiniai ir bibliniai motyvai

---

⁸⁵ MUNZ, Peter. History and Myth. In *The Philosophical Quarterly*, Vol. 6, No. 22, St Andrews, 1956, p. 3, 7, 11.

⁸⁶ GEARY, Patrick J. *The Myth of Nations. The Medieval Origins of Europe*, Princeton and Oxford, 2002, p. 44, 46.

⁸⁷ ZARA, The Historical Figure of Arthur in Wace's *Roman de Brut*. In *Arthuriana*, Vol. 18, No. 2, p. 22.

žengė koja kojon su realybėje patirtais išgyvenimais taip sudėliodami vientisą mozaiką, kurią vadiname mitine arba legendine genealogija.

1. 1. 1. Animalistiniai kilmingųjų kilmės mitai

Laukinės gamtos atstovo ir žmogaus sąjungos naratyvas yra plačiai paplitęs. Metamorfozės motyvas yra labai senas tiek žodinėje tradicijoje, tiek vėliau rašytinėje literatūroje. Metamorfozės idėja kildinama iš pirmąkartėje visuomenėje egzistavusių įvairių tikėjimų ir ritualų. Ši idėja atsispindi daugelio tautų pasakose⁸⁸, padavimuose ar mitologijoje. Pavyzdžiui, anot vengrų kilmės padavimo, medžiotojų ir iš stirmos pavirtusių karaliaus dukterų palikuonys tapo hunų ir vengrų protėviais.⁸⁹ Panašūs pasakojimai būdingi skandinavams siekiant paaiškinti kai kurių kilmingųjų animalistinę kilmę. Timothy Boltonas pristato tyrimą, kuriame analizavo įtakingo XI a. Šiaurės Anglijos grafo Siward'o ir jo sūnaus grafo Waltheof'o galimus ryšius su Danijos karališkąja šeima, o konkrečiau su karaliumi Swein'u Estrithsson'u. Pirmasis grafo Siward'o genealogijos aprašymas randamas XIII a. vidurio Crowland'o abatijos rankraštyje *Gesta Antecessorum Comitum Gualdevi*.⁹⁰ Jame rašoma:

Senovės tradicija mums pasakoja, kad tam tikras kilmingas vyras, su Dievo leidimu ir priešingai įprastam žmonių padermės būdui, buvo pradėtas balto lokio – jo tėvo – ir geros kilmės moters – jo motinos: Ursus (lokys) susilaukė sūnaus Spratlingus'o, Spratlingus'as – Ulsius'iaus, Ulsius – Beorn'o (lokio), kuris buvo pavadintas Bear-son'u (Lokio-sūnus – A. R.), kadangi jis buvo lokio sūnus. Šis Beorn'as buvo danas, didis grafas ir garsus karys [...] jis susilaukė sūnaus [...]. Jo vardas buvo Siward'as.⁹¹

Dar vienas kilmės mitas yra randamas XII a. rankraštyje *Saxonis Gesta Danorum*:

⁸⁸ DILYTĖ, Dalia. Po metamorfozės ženklai. In *Metamorfozės*, Vilnius, 1990, p. 341.

⁸⁹ BIEDERMANN, Hans. *Naujasis simbolių žodynas*, Vilnius, 2002, p. 401–402.

⁹⁰ Ibid, p. 41, 43.

⁹¹ BOLTON, Timothy. Was the Family of Earl Siward and Earl Waltheof a Lost Line of the Ancestors of the Danish Royal Family? In *Nottingham Medieval Studies*, No. 51, Nottingham, 2007, p. 44.

Kažkur Švedijos žemėje kartą buvo tėvas, kurio patraukli dukra išėjo pažaisti kartu su savo tarnaitėmis. Didžiulis lokys išbaidė jos kompaniones, ją pastvėrė ir, švelniai laikydamas letenose, nunešė į jo žinomą slėptuvę miške. Jis prisiartino prie jos puikaus kūno, patirdamas naują jausmą, ir bandė ją apkabinti vietoje to, kad ją suėstų; jis buvo pagriebęs savo auką tam, kad papjautų, bet jis panaudojo ją savo nuodėmingam geismui patenkinti [...] Vis dėlto, kaip geras amatininkas, naudodamas dvi medžiagas, gamta užmaskavo šlykštų poravimąsi laiminga pabaiga, ir suteikė gyvybę sukryžmintam monstrui, žmogaus kūne turinčiam miškų kraują. Tokiu būdu gimė sūnus, ir jis buvo pavadintas tėvo vardu [...] Jo sūnus Thrugillus'as, pramintas Sprageleg'u [...] Ulvo buvo jo sūnus [...].⁹²

Nors šiuose rankraščių ištraukose minimus veikėjus: lokį, Spratlingus'ą/Sprageleg'ą ir Ulsius'į/Ulvo galima laikyti beveik identiškais, tačiau reikia pabrėžti, jog antroji ištrauka atskleidžia Danijos karaliaus Swein'o Estrithsson'o kilmę. Minėtasis Ulvo arba Úlfr, kuris XI a. pirmaisiais dešimtmečiais kartu su karaliaus Knuto sūnumi Harthacnut'u dalinosi regentystę Danijoje, vėliau rankraštyje įvardijamas kaip Swein'o Estrithsson'o tėvas.⁹³

Paulo Shepardo teigimu, Šiaurės pusrutulyje plačiai paplitę su lokiu (*Ursus arctos*) susiję papročiai ir pasakojimai galėjo būti įvairių kultūrų maišymosi tarpusavyje pasekmė, tačiau tuo pačiu priduria, kad tai galėjo būti susiję ir su kiekvienos kultūros individualiu stebimuoju santykiu su lokiais jų gyvenamoje aplinkoje. Tai galima paaiškinti tuo, kad žmonės ilgą laiką galėjo tikėti savo ir lokių panašumu: ūgiu, galvos ir akių pozicija, dvikoja stovėsena, pastebimos uodegos neturėjimu, mitybos racionu ir elgsena.⁹⁴

Įdomu, jog šis lokio sūnaus – lokio geismo moteriai vaisiaus – mitas yra beveik analogiškas antikiniam Europos pagrobimo mitui. Skiriasi geografinės koordinatės: vietoje Šiaurės veiksmas vyksta Pietuose, o tiksliau Finikijoje.

---

⁹² Ibid, p. 50.

⁹³ Ibid, p. 51.

⁹⁴ SHEPARD, Paul. The Biological Bases of Bear Mythology and Ceremonialism. In *The Trumpeter*, volume 23, number 2 (2007), p. 74–75.

Vietoje lokio šioje istorijoje laukinę prigimtį atstovauja jaučiu pasivertęs Dzeusas, kuris ne brutaliai, o greičiau klasta pagrobia karaliaus gražuolę dukterį ir ją suvedžioja. Tik likimas Dzeusui ir Europai šypsosi palankiau, kadangi jiems gimsta trys sūnūs, turintys žmogišką pavidalą. Nepaisant šių skirtumų, visa pasakojimo kompozicija ir veikėjai yra analogiški iš pradžių minėtiems lokio sūnaus mitams. Mitas byloja, jog Dzeusas tam, kad išvengtų Heros pavydo, pasivertė gražiu baltu jaučiu ir, stengdamasis neišgąsdinti, ramiai priėjo prie pievoje renkančios gėles skaisčiosios Europos ir jos draugių. Meilindamasis jai, suviliojo Europą atsisėsti jam ant nugaros. To tik ir telaukęs, šoko su ja į jūrą ir, atplaukęs į Kretą, vėl atgavo savo įprastinį pavidalą. Europa tapo jo žmona.⁹⁵ Nors pastarasis pavyzdys neilustruoja kilmės iš žmogaus ir gyvūno ryšio, tačiau jis išryškina metamorfozės idėją ir gyvūno, kaip antgamiškos būtybės, reikšmę antikinėje visuomenėje. Apie lokio ir žmogaus palikuonius kalbama Antikos mituose. Aristotelio teigimu, Odisėjas buvo Kefalo ir lokės ryšio vaisius.⁹⁶ Žmonių ir gamtos glaudus ryšys, grindžiamas pagarbia baime gamtos stichijoms ir kitiems jos kūriniais, kurie veikė žmonių aplinkoje, galėjo turėti įtakos žmonių mąstysenai ir savivokai.

1. 1. 2. Antikinis kilmingųjų kilmės mitas

Trojos figūravimas, o tiksliau kilmės iš Trojos motyvo atsiradimas Britanijos, Prancūzijos, Ispanijos, Italijos bei kilmės iš Romos idėjos paplitimas LDK istoriniuose diskursuose, reiškia naują etapą historiografijoje, o dar svarbiau – atspindi iki tol egzistavusių vertybių pasikeitimą. Trojos ir Romos koncepcija išreiškia naują aristokratijos istorinę bei genealoginę

---

⁹⁵ MOSCHUS, *Europa*, [Žiūrėta 2009 rugsėjo 5 d.] 2000-2007. Prieiga per internetą: <<http://www.theoi.com/Text/Moschus.html#2>>, e. 63-162. Ovidijaus *Metamorfozėse* pasakojime apie Europos pagrobimą Dzeusas yra pakeičiamas Jupiteriu, o iš esmės visas mitas išlieka nepakitęs. Žr.: OVIDIJUS. *Metamorfozės*, Antra giesmė, Vilnius, 1990, p. 49–50.

⁹⁶ KIERSNOWSKI, Ryszard. *Niedźwiedzie i ludzie w dawnych i nowowszych czasach*, Warszawa, 1990.

savimonę ir nubrėžia naują kultūrinės aplinkos perspektyvą.⁹⁷ Genealogija kaip instrumentas, grindžiantis valdymo teisę yra naudojamas Vergilijaus ir Augustino retorikoje. Čia genealoginiai ryšiai yra sudvasinti, pakelti į aukštesnį lygį ir tokiu būdu atskirti nuo kraujo ryšiais sudarytų. Genealogijos „sugrįžimas“ Viduramžiais ir susiejimas su valstybių ir miestų įkūrimu glaudžiai siejamas su XII a. suaktyvėjusiu genealogijos klestėjimu, kuomet monarchams ir aristokratams reikėjo pagrįsti savo teisę valdyti. Šeimų, monarchų ir tautų istorijose genealogijos išreiškė ir stimulavo luomiškai orientuotą istorinę savimonę. Paprastai asmenį apibūdindavo patronimika ir toponimika, t. y. jo vardas (palaipsniui vis labiau siejamas su paveldimumu) bei valdomos žemės pavadinimas. Po 1100 m. aristokratija ėmė savo genealogiją vis labiau nustumti į praeitį atrandant netgi neegzistavusius protėvius. Tokį pokytį XII a. genealoginiuose tekstuose Georges Duby pavadino vienu ryškiausių. Anot Fransio Ingledew, šiame amžiuje pradėtas propaguoti bendro protėvio mitas įnešė savo indėlį į karalystės formavimo procesą. Be to, Troja tapo ne tik monarchų ir kilmingųjų galios formavimo įrankiu, bet ir alternatyviu konceptuali piligriminės valstybės modeliu – siekiamybės simboliu. Džofrio iš Monmafo (Geoffrey of Monmouth) *Historia regum Britanniae* yra vienas ankstyviausių ir ambicingiausių tokio pobūdžio veikalų, padėjusių kertinį akmenį istorinės savimonės statybai. Reikia paminėti, jog ankstesniame Britanijos istorijos veikale *Historia Brittonum* buvo pateiktos net keturios britų kilmės versijos, tarp kurių buvo kilmės iš Trojos bei Nojaus ir Adomo versijos. Džofris iš Monmafo paliko ir išplėtojo tik kilmės iš Trojos versiją, o konkrečiau iš Enėjo ir jo sūnaus Bruto. Brutus tapo tremtiniu, klajūnu, karžygiu, tautos įkūrėju ir dieviškosios programos vykdytoju.⁹⁸ Giminytės linija ir kilmė iš esmės visada buvo svarbi aristokratams, tačiau genealoginių tekstų, manifestuojančių jų kilmę kiekybinis

---

⁹⁷ HANNING, Robert. Pgl. INGLEDEW, Francis. The Book of Troy and the Genealogical Construction of History: The Case of Geoffrey of Monmouth's *Historia regum Britanniae*. In *Speculum*, Vol. 69, No. 3, Cambridge, 1994, p. 666.

⁹⁸ Ibid, p. 668-669, 671, 674, 676-677.

ir kokybinis išaugimas bei turinio ambicingumas XV a. leidžia manyti, kad genealogija tapo neatsiejama aristokratijos tapatybės dalis.⁹⁹

Trojos mitas Prancūzijoje tapo ištisa valstybine, politine programa, turėjusia apspręsti jos pranašumo pagrįstumą prieš kitas valstybes. Pradedant tuo, jog Prancūzijos karalystės istorija paprastai būdavo pradama nuo pasakojimo apie pabėgėlius iš Trojos, Trojos legenda buvo persismelkusi visa vėlyvųjų Viduramžių literatūra. Prancūzijos karalių genealogijose svarbus dėmesys irgi buvo teikiamas šiam mitui. Paprastai pirmojoje miniatiūroje buvo vaizduojami atviri degančios Trojos vartai, iš kurių išaugdavo didingas Prancūzijos genealoginis medis. Tokį savo genealogijos vaizdavimo šabloną buvo perėmusi ir aristokratija. Po 1080 m. labiausiai gerbiamos kunigaikštiškos šeimos savo kilmės šaknų ieškojo Trojoje, o vėlyvųjų Viduramžių pabaigoje vargiai galima buvo rasti kilmingą asmenį, kurio protėvių plejadoje nesipuikuotų trojietis. Apskritai kalbant, Prancūzija tapo Trojos reinkarnacija. Paplito požiūris, kad visi yra trojėnai, o tai turėjo tarnauti kaip prancūzų vieningumo stiprinimo ir jų tautos tęstinumo garantas. Reikia pabrėžti, kad toks mito traktavimas skyrėsi nuo XVII a. kuriamų mitų, kurie padėjo išsikristalizuoti socialinei hierarchijai Prancūzijos visuomenėje, teigiant, jog kilmingieji yra kilę iš frankų, o paprasti žmonės – iš užkariautų galo-romėnų.¹⁰⁰ Tai iš tiesų ženklino visuomenės mentaliteto pokyčius, kuriems stiprų stimulą suteikė Prancūzijos absoliutinės monarchijos formavimosi ypatumai, savo apogėjų pasiekę Liudviko XIV valdymo laikotarpiu, kuomet Prancūzija tapo savotišku padidintu rūmų dvaro visuomenės modeliu.¹⁰¹

Viduramžiais buvo svarbi dvejojama kilmė: svetimą ir vietinę. Kilmingas asmuo būtinai turėjo turėti garsių protėvių iš svetur, bet kartu turėjo būti vietinis, t.y. gimęs Prancūzijoje. Visa tai turėjo būti naudinga teritorinės

---

⁹⁹ HOLFORD, Matthew. Family, lineage and society: medieval pedigrees of the Percey family. In *Nottingham Medieval Studies*, No. 52, Nottingham, 2008, p. 166-167.

¹⁰⁰ BEAUNE, Colette. *The Birth of an Ideology. Myths and Symbols of Nation in Late-Medieval France*, Berkeley, Los Angeles, Oxford, 1991, p. 226-227, 230.

¹⁰¹ ELIAS, Norbert. *Rūmų dvaro visuomenė*, Vilnius, 2004, p. 125.

valstybės mitologijai pagrindžiant teisę valdyti šalies teritoriją ir tuo pačiu kraujo ryšiais įtvirtinti solidarumą tarp skirtingų regionų ir socialinių grupių. Tai buvo svarbu civilinių karų draskomai visuomenei. Vėlyvųjų Viduramžių pabaigoje Trojos mitas tapo diduomenės kolektyvinės genealogijos išraiška, kuri garantavo vieningumą tarp pačių prancūzų ir jų išskirtinumą kitų Europos tautų tarpe bei buvo puikus gynybinis skydas nuo Anglijos grėsmės.¹⁰² Kaip pavyzdį galima pateikti Šimtametį karą, kuomet Prancūzijos istorijoje vyko užsitęsęs konfliktas su kita krikščioniška šalimi. Tokiu būdu Prancūzijoje ėmė rasti tautinis sąmoningumas. Reikėjo išaukštinti save kaip krikščioniškiausią tautą ir suteikti sau specifinį bruožą, liudijantį prancūzų teisinį ir moralinį pranašumą. Tam tikslui buvo kuriami Prancūzijos žemėlapiai, kurie ne tik parodė prancūzų teisiškai grindžiamas teritorines aspiracijas, bet ir teikė informaciją apie prancūzų deklaruojamą kilmę, t.y. kaip pabėgėliai, bėgdami iš Trojos, pirmiausiai sustojo Sikambrijoje prie Dunojaus, po to atkeliavo į Kelną ir galiausiai į Lutėce, kuris vėliau tapo frankų sostine Paryžiumi. Radosi nuomonė, kad dinastinė kilmė ir teritorija puikiai formavo gynybines pozicijas prieš Angliją.¹⁰³

Vis dėlto Trojos mitas tarnavo ne tik kaip gynybinis skydas prieš anglus, bet buvo ir kaip nepriklausomybės užtikrinimas nuo vadinančių save Romos paveldėtojų pontifikato ir vokiečių. Dar viena bene akivaizdžiausia politinė Trojos mito funkcija buvo pateisinti kryžiaus žygius Šventojoje žemėje. Trojėnai tapo kryžiuočių modeliu. Be to, šiuose karuose pasižymėję karžygiai galėdavo džiaugtis trojietiška genealogija, kaip tai atsitiko, pavyzdžiui, Bulonės ar Flandrijos grafams. 1204 metų kryžiaus žygis buvo esminis įvykis, neabejotinai „pavertęs“ kryžiuočius trojėnais. Šis karas su graikais baigėsi Bizantijos nusiaubimu ir Lotynų imperijos įkūrimu. Pergalė simbolizavo kerštą ir savo protėvių žemių atsiėmimą.¹⁰⁴

---

¹⁰² BEAUNE, Colette. *The Birth of...*, p. 227-228.

¹⁰³ SERCHUK, Camille. Picturing France in the Fifteenth Century: The Map in BNF MS Fr. 4991. In *Imago Mundi*, Vol. 58, Part 2, London, p. 135-136, 146.

¹⁰⁴ BEAUNE, Colette. *The Birth of...*, p. 231, 234, 236-237.

Trojos mitas buvo naudojamas ne tik politiniu, bet ir kultūriniu aspektu. Nuo 1300 m. mitas vykdė trojėnų civilizacinę misiją, kuri pasireiškė miestų kūrimu ir įtvirtinimu, įstatymų viršenybe bei kalbos pranašumu. Per du šimtmečius įvyko pokytis Trojos mito eksploatacijoje. Anksčiau trojėnai įkūniję kario idealą, vėliau tapo civilizacijos nešėjais, o tai kėlė prancūzų kultūrinį prestižą. Vis dėlto Trojos mitas negalėjo pateisinti visų prancūzų poreikių, o konkrečiau kalbant, krikščioniškos vizijos. Tauta išlaikė dvilypius bruožus: prigimtinį ir dvasinį. Dėl to Prancūzija sukūrė du kilmės mitus. Trojos mitas turėjo dalytis savo funkcijomis su Chlodvigo mitu, kuris užtikrino prancūzų kaip krikščioniškiausios tautos statusą.¹⁰⁵

Pasak Jono Anijaus iš Viterbo (Joannes Annius of Viterbo), Herkulis iš Libijos keliavo į Galiją ir vedė keltų karaliaus dukrą Galatėją. Jiems gimė sūnus Galatėjus, kurio vardu buvo pavadinta Galija. Žanas Lemas iš Belgų (Jean Lemaire de Belges) teigė, jog galų, frankų, Herkulio ir trojėnų kilmė yra tarpusavyje susijusi. Tokiu būdu Herkulis tapo tiesioginiu Pepinų karalių ir Karolio Didžiojo protėviu. Svarbų vaidmenį mito išplėtojime suvaidino Renesanso kronikininkai ir istorikai. Savo darbuose jie prancūzų tautos kilmę siedavo su Galų Herkuliu (kai kurie autoriai teigė, kad jis yra Paryžiaus įkūrėjas) ir Hektoro apokrifiniu sūnumi Franku. 1549 m., vykstant žymiajam Henrio II įžengimui į Paryžių, triumfo arkoje dominavo imponantiška Herkulio statula. Literatūros kūriniuose karalius būdavo sutapatinamas su Herkuliu, o kartais jį netgi pakeisdavo arba Jo šviesybė buvo vadinama naujuoju Herkuliu. 1579 m. Ronsardas (Ronsard) savo kūrinį „Garbės panegirika“ (Panegyrique de la renommée) dedikavo Henriui III, lygindamas karaliaus iškalbos meną su jo pirmtaku Herkuliu. Vis dėlto herkuliškos kilmės pasekėjų buvo mažuma, kadangi didžioji autorių dalis prioritetą teikė protėviams iš Trojos. Nepaisant to, kad daugelis abejojo Galų Herkulio mito tikrumu, prancūzų humanistai ir rašytojai laikė jį menine savo kalbos, literatūros ir monarchijos šlovinimo priemone. XVI a. Herkulio mitas įgavo naują pagreitį ir Liudviko XIV valdymo laikais pasiekė apogėjų. Šio mito svarba neišblėso ir vėlesniais

---

¹⁰⁵ Ibid, p. 243-244.

laikais. Yra žinoma, kad 1715 m. Nikolia Fréret buvo įkalintas Bastilijoje keturis mėnesius už tai, kad paskelbė memorandumą, kuriame buvo suabejota monarchijos mitine kilme. Mitas tapo šventas ir neliečiamas.¹⁰⁶

Prancūzijos atveju Herkulio mitas išliko sekuliariame visuomenės sektoriuje. Herkulis buvo figūra, puikiai tinkanti išaukštinti iškalbos meną, prancūzų kalbą ir suteikti Prancūzijos monarchams Herkuliui būdingus bruožus: iškalbą ir stiprybę.

1490 m. karališkojo įžengimo į Vieną metu Karolis VIII buvo pristatomas kaip riteris Herkulis, kovėsis su Prancūzijos sodą niokojusiu drakonu.¹⁰⁷ Herkulis kaip svarbi figūra buvo įkomponuota daugelyje Liudviko XIV išaukštinimui skirtos vizualiosios propagandos išraiškų formose. Karo su Nyderlandais metu, kuomet prancūzams pavyko užimti Franše – Komte, grįžus karaliui į Versalį, 1674 m. buvo surengta šventė. Penktąją šios šventės dieną karalius buvo garbinamas eksponuojant trofėjus, auksinį bareljefą bei dekoraciją, kurioje tarp Minervos – karaliaus išminties simbolio ir drakono bei saulės įvaizdžių buvo pavaizduotas Herkulis, simbolizuojantis neįveikiamą Jo šviesybės galią bei veiksmų didingumą.¹⁰⁸ Nevengta ir paties monarcho sutapatinimo su minimu pusdieviu. Toul'o dekanas Pjero Goltje (Pierre Gauthier) dedikuotoje Liudvikui XIV skulptūrų galerijoje būta centrinės skulptūros vaizduojančios karalių herkuliška maniera, t.y. laikantį rankoje lazda, dešine koja pamynusį žvėries galvą. Toks vaizdavimo būdas išreiškė karaliaus Saulės garbinimą kaip herojų, tautų tramdytoją.¹⁰⁹ Tai aliuzija į Heraklio dvylika žygdarbių, kurių didžiąją dalį jis turėjo įveikti, sutramdydamas laukinius, neretai fantastinius, žvėris. Minimoje skulptūroje žvėrys tampa tautų alegorija, o Liudvikas XIV/Herkulis – tų tautų užkariautojas.

---

¹⁰⁶ HALLOWELL, Robert E. Ronsard and the Gallic Hercules Myth. In *Studies in the Renaissance*, Vol. 9, Chicago, 1962, p. 244-246, 250, 252, 255.

¹⁰⁷ WINTROUB, Michael. *A savage mirror – power, identity, and knowledge in early modern France*, Stanford, 2006, p. 46.

¹⁰⁸ BURKE, Peter. *The fabrication of Louis XIV*, New Haven, London, 1992, p. 78.

¹⁰⁹ Ibid, p. 94, 167.

Vis dėlto Prancūzijos atveju yra pastebima Herkulio, kaip mitinės asmenybės, naudojamos prancūzų tautos šlovinimui, tam tikra transformacija prancūzų mąstysenoje, t.y. naujų reikšmių ir bruožų suteikimas pusdieviui. Šiai transformacijai įtakos galėjo turėti du faktoriai: humanizmas ir kolonializmas.

Nuo 1494 m. prancūzai vykdė periodiškus karinius žygius į Italiją. Negalėdami sumušti prancūzų karo lauke, italai suformavo kitokio puolimo strategiją, t.y. šturmavo prancūzus dėl jų barbariškumo, teigdami, kad italai, kaip senovės romėnų palikuonys, yra visa galva aukštesni kultūros srityje nei juos puolantys karingi barbarai. Ypatingų antpuolių susilaukė prancūzų kalba. Reikia pripažinti, kad savos kalbos menkavertiškumo jausmas buvo pasklidęs ir pačių prancūzų tarpe. Tai buvo impulsas tobulinti, standartizuoti gimtąją kalbą koreguojant jos rašybą, gramatiką, tarimą ir vartojimą. Kartu prasidėjo prancūzų kultūros renovacija pagal humanistinį modelį.¹¹⁰ Taip buvo paruošta dirva ir tolesniems elito tapatybės pokyčiams.

Kalbant apie kolonializmo faktorių, reikėtų atkreipti dėmesį į XVI a. vidurio prancūzų bandymą įkurti Brazilijoje koloniją. Henris II, iš pradžių kritiškai žiūrėjęs į kolonijos kūrimą už Atlanto, vėliau pakeitė dėl to savo nuomonę, įžvelgdamas tokios ekspedicijos politinę, religinę ir ekonominę naudą. 1550 m. intensyviausiame Prancūzijos uostamiestyje Ruane Henriui II jo įžengimo į miestą proga įvyko įspūdingas spektaklis, tikslingai surengtas karaliui dėl noro pakeisti jo nuostatą *brazilinio* projekto vykdymo naudai. Gyvasis paveikslas tapo tikra autentiško brazilų kaimo inscenizacija Senos pakrantėje su persirengėliais, beždžionėmis ir kitais egzotiniais gyvūnais iš Brazilijos. Šiam reikalui į Ruaną netgi buvo atgabentos penkios dešimtys nuogų čiabuvių, kurie monarchui ir kitiems žiūrovams inscenizavo kautynes ir medžioklę.¹¹¹ Ši inscenizacija, kurioje aiškiai buvo deklaruojama prancūzų pergalė, sulaukė absoliutaus pripažinimo ir suteikė dar vieną impulsą sutapatinti karalių Henri II su tobulo kario įsikūnijimu, siųstu Dievo. Saviidentifikacija su tokiu riterišku – puikaus kario idealu buvo būdinga ir

---

¹¹⁰ WINTROUB, Michael. *A savage mirror...*, p. 42-43.

¹¹¹ MANCALL, Peter C. *The Atlantic world and Virginia, 1550 – 1624*. Chapel Hill, 2007, p. 279-280.

likusiam Prancūzijos elitui. Vis dėlto į Ruaną atgabenti ir didelio populiarumo aristokratijos tarpe susilaukę kanibalai iš Brazilijos davė peno sunerinti prancūzams: barbarai ne tik pasižymėjo drąsumu, stipria jėga, bet kai kuriais atžvilgiais kovos srityje pralenkė gerai kovos meną išmanančius ir laikančius save geriausiais kariais prancūzus. Pastarųjų savimeilė buvo supurtyta. Šioje vietoje iš laiko perspektyvos vertinamas Herkulio transformacijos procesas pasiekė kulminaciją, tad atėjo eilė humanistams įnešti savo indėlį į herojaus naująjį apibūdinimą ir suteikti jam naujų savybių, kurios iškeltų pusdievį ir su juo besitapatinančius prancūzus aukščiau barbarų. Herkulį reikėjo *civilizuoti*. Vietoje drąsaus ir stipraus didvyrio atsirado naujasis Herkulis, reprezentuojantis iškalbos, mandagumo, protingumo ir mokėjimo įtikinti idealus. Buvo teigiama, jog tik naudodamasis šiomis idealiomis civilizuoto žmogaus savybėmis jis galėjo įvykdyti savo siekimus. Tokiu būdu Herkulis tapo stipriu simboliniu ginklu bandant iš naujo apibrėžti elito tapatybę.¹¹²

Ispanijoje Herkuliui buvo priskirta netgi sakralumo aureolė, kadangi čia jo populiarumas gyvavo ne tik dėl bendraeuropinės sėkmės, bet ir dėl to, jog Herkulis buvo laikomas dorybės personifikacija ar netgi tapatinamas su Kristumi, kaip jo pirminis alegorinis vaizdinys. Šis Herkulio mito sakralinis aspektas labiausiai buvo išryškintas 1417 m. Enrikės de Vilenos (Enrique de Villena) darbe *Los Doze Trabajos de Hercules*. XIII a. pirmoje pusėje Toledo arkivyskupo Rodrigo Chimeniso de Rados (Rodrig Jimenez de Rada) kronikose Herkulis apibūdinamas ir kaip šlovingų Barselonos, Kadiso, Korunjos ir Sevilijos miestų įkūrėjas. Su Herkuliu – vienu iš Ispanijos tėvu – yra susijusi dar viena įdomi istorija, kurią 1554 m. užfiksavo Pedras de Alkoseris (Pedro de Alcoser) „Istorija, arba imperinio Toledo miesto aprašymas“ (Hystoria, o Descripcion dela Imperial cibdad de Toledo). Remiantis šiuo XVI a. veikalė rasta informacija, Herkuliai buvo du: Libijos arba Egipto Herkulis ir Graikų Herkulis. Iš Libijos Herkulio – Ozyrio sūnaus – buvo kildinama penktoji ispanų karta. Jos įsikūrimas Ispanijoje yra Libijos

---

¹¹² WINTROUB, Michael. *A savage mirror...*, p. 39-48.

Herkulio ir afrikiečių karaliaus Geriono karo pasekmė. Devintosios kartos ispanai daugiausiai buvo graikai, iš kurių iškiliausias buvo Graikų Herkulis, kuris su savo bendražygiais korsarais iš Kolchidės, po karaliaus Ajeto lobių pagrobimo, atkeliavo į Ispaniją. Čia jis įkūrė ir apgyvendino Heraklėjos miestą, kurį maurai vėliau pavadino Gibraltaru. Vėliau Telamono sūnus Teukras irgi atkeliavo į Ispaniją ir įsikūrė su savo bendražygiais Galisijoje. Iš esmės šis pasakojimas turi aliuzijų su Jasono ir argonautų žygiu į Kolchidę pas karalių Ajetą turint tikslą – pagrobti iš jo Aukso vilną. Vis dėlto Pedras de Alkoseris suteikia Herkuliui Jasono vadovaujančią rolę. Šiame pasakojime slypi dar viena miglota užuomina, susijusi su Teukro įsikūrimu Ispanijoje. Tai vėlgi aliuzija į graikų mitologiją, pagal kurią Teukras yra Trojos karaliaus Laomedonto dukters Hesionės ir Telamono sūnus. Hesionė Herkulio buvo išgelbėta nuo jūrų pabaisos, o po to, kai Herkulis nužudė Laomedontą ir sunaikino Troją, ji buvo perduota Telamonui. Remiantis Pedru de Alkoseriu, Teukras buvo vienas pirmųjų pabėgėlių iš Trojos, įsikūrusiu šiaurės Ispanijos Kantabrijos ir Astūrijos provincijose. Tokiu būdu Hesionė tam tikra prasme tapo Ispanijos motina, kuriai kaip ir Herkuliui buvo skirtas svarbus dėmesys dailėje.¹¹³

Brutas, Herkulis, Palemonas, Dausprungas ir kt. antikiniai veikėjai tapo tremtiniais, klajūnais, karžygiais, valstybių ir miestų įkūrėjais, o kai kuriose valstybėse ir dieviškosios programos vykdytojais.¹¹⁴

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad Europoje yra keletas kilmingųjų genealoginės savimonės išraiškos formų. Negalima vienareikšmiškai teigti, kad Europoje kilmingieji, norėdami pakelti savo statusą visuomenėje eksploatavo tik savo mitines antikines šaknis, kaip antai prancūzai, anglai ir kt. kildinę save iš Trojos. Pačioje Anglijoje ir germanų visuomenėje egzistavo ir kitokie kilmės mitai, t.y. kilmė iš prieštaraujančio gamtai neįprasto ryšio rezultato: antgamtinės būtybės ir aukštos kilmės moters

---

¹¹³ CANDELARIA, Lorenzo. Hercules and Albrecht Dürer's „Das Meerwunder“ in a Chantbook from Renaissance Spain. In *Renaissance Quarterly*, Vol. 58, No. 1, Chicago, 2005, p. 15, 19, 35-38.

¹¹⁴ Ibid, p. 668-669, 671, 674, 676-677.

sajungos. Vis dėlto kyla klausimas, kodėl Skandinavijoje ir Anglijos dalyje, buvusioje skandinavų įtakoje, egzistavo būtent toks prestižą keliantis kilmės mitas? Nors panašaus pobūdžio motyvas gyvavo platesnėje kolektyvinėje sąmonėje, tačiau Vakarų Europoje (kur nepasireiškė skandinavų įtaka) tai netapo klestinčia genealogijos išskirtinumą pabrėžiančia manifestacijos forma. Vakarų Europoje labiau remtasi antikiniai motyvais ir graikų ar romėnų mitologija. Galbūt atsakymą diktuoja tai, kad Vakarų Europa pirmiau susipažino su Antikos palikimu ir tai nustelbė vietinės kilmės tikėjimus? Antikos kultūrinis lobynas viduramžiais dar tik buvo pradedama atrasti terra incognita, o jos turtų pasitelkimas savoms reikmėms garantavo išskirtinę naudą. Be abejonės nereikia pamiršti krikščionybės faktoriaus ir islamiškojo dėmens. Galima daryti prielaidą, kad didesnes ambicijas turintys didikai siekdavo savo genealoginį medį išauginti iš antikinių šaknų. Tokia genealoginė manifestacija tam tikra prasme prilygo valstybinei – politinei / kultūrinei programai, kurią siekdavo įgyvendinti viena ar kita kilminga šeima, reiškianti pretenzijas į dar aukštesnę ar netgi aukščiausią padėtį visuomenėje.

Kur slypi raktas, dėl kokių priežasčių buvo iškeliamos ir garbinamos barbariškos šaknys, didžiuojamasi protėviais pagonimis, kurių poelgiai neretai kardinaliai prieštaravo tuometinėms krikščioniško mokymo dogmoms? Į tai puikiai atsako Anthony F. D'Elia, teigdamas, kad kraujo senumas ir kilmingumas užgožė griežtą krikščionišką istorijos požiūrį. Dėl to garbingiau būdavo tarp savo protėvių gretų turėti Atilą, hunų vadą, nei niekuo nepasižymėjusį krikščionį.¹¹⁵

Krikščionybė ir mitinė praeitis buvo dvi kolonos, rėmusios to meto elitinės kilmingųjų visuomenės savimonę (saviidentifikaciją) ir bendraeuropinio tapatumo pasaulio suvokimą. Bendraeuropinė kolektyvinė genealoginė savimonė su tam tikrais regioniniais skirtingais niuansais buvo bendros tuometinės sociokultūrinės tapatybės paieškų išraiška.

---

¹¹⁵ D'ELIA, Anthony F. Genealogy and the Limits of Panegyric: Turks and Huns in Fifteenth-Century Epithalamia. In *The Sixteenth Century Journal*, Vol. 34, No. 4, Kirksville, 2003, p. 991.

1. 2. LDK kilmingųjų legendinės genealogijos Lietuvos metraščiuose aspektai

Vėlyvas Lietuvos krikštas sąlygojo didelį valstybės atotrūkį nuo krikščioniškosios Europos kultūros tendencijų. Bene ryškiausia šio atotrūkio išraiška – itin vėlyvas rašto paplitimas, ko pasekoje reikšmingi istorinės atminties, politikos, kultūros ir rašto paminklai – Lietuvos metraščiai – buvo sukurti tik XV–XVI a. Yra žinomi trys Lietuvos metraščiai: seniausias – Lietuvos didžiųjų kunigaikščių metraštis, Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštijos kronika bei Bychovco kronika. Pastarosiose dvejose, skirtingai nuo seniausiojo Lietuvos metraščio, užfiksuota legendinė didžiųjų kunigaikščių ir kai kurių kilmingųjų kilmė iš Romos. Tai liudija įvykusį svarbų pokytį Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginės savimonės vystymosi procese, ir ženklina savęs priskyrimą Vakarų Europos kultūrai. Ši legendinė genealogija yra Viduramžių ir ankstyvųjų Naujųjų laikų Europos kultūros atspindys, kai kilmingieji siekdavo savo giminės medį išauginti iš antikinių šaknų ir jį panaudodavo kaip propagandą siekiant įtvirtinti ar pakelti savo statusą visuomenėje. Nepaisant kai kurių regioninių skirtumų, tokiai kolektyvinei genealoginei savimonei būdingi tie patys bruožai: bėgimas iš antikinio miesto, kelionės motyvas, naujų miestų / valstybių įkūrimas, ir pabėgėlių tapimas valdančiosios dinastijos bei kitų kilmingųjų protėviais. Mūsų tikslas – išanalizuoti Lietuvos metraščiuose¹¹⁶ užfiksuotą legendinę lietuvių genealogiją išskiriant charakteringiausias jos aprašymo aspektus.

Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštijos kronikoje pasakojama, kad, bėgdamas nuo Nerono, o vėlesnėje, t. y. Bychovco kronikoje, nuo Atilos persekiojimų, iš Romos į Lietuvą atvyko Palemonas, o su juo 500 patricijų.¹¹⁷ Tarp jų buvo: „Kentauro herbo – Dausprungas, Stulpų herbo – Prosperas

---

¹¹⁶ Disertacijoje bus remiamasi Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštijos kronikos (Lietuvos metraščio viduriniojo sąvadu) vienu išsamiausiu ir seniausiu Račinskio nuorašu ir Bychovco kronika (Lietuvos metraščio plačiuoju sąvadu).

¹¹⁷ Lietuvos kunigaikščių legendinės genealogijos iki didžiojo kunigaikščio Gedimino pateiktos 1 ir 2 prieduose.

Cezarinas, Meškos herbo – Julijonas, o Rožės herbo – Hektoras.¹¹⁸ Gretinant šias dvi kronikas, galima teigti, jog abu tekstai iki Gediminaičių dinastijos valdymo pradžios vietomis yra beveik identiški, tačiau, nagrinėjant minėtąjį metrašį genealoginiu aspektu, pastebimi tam tikri skirtumai. Lietuvos metraščiuose užfiksuotas legendines genealogijas galima analizuoti keliais aspektais, t. y. agnatinium, sakraliniu, militariniu ir urbanistiniu. Tai sąlyginiai pavadinimai, tačiau jie nusako esmines ypatybes, kurios naudojamos aprašant legendinius protėvius. Jos parodo, kokius aspektus buvo svarbu išryškinti metraščių kūrėjams.

Visa legendinė genealogija yra paremta agnatinium principu, t. y. tėvo – sūnaus seka. Michalas Giedroycas viename iš savo darbų teigia, jog būtent į Lietuvos metraščiuose aprašomus *Kentauro* giminės atstovus reikia žiūrėti kaip į valdovų (nebūtinai tėvo – sūnaus) sąrašą.¹¹⁹ Vis dėlto šiuo atveju mums svarbiau tai, kad moterys legendinėje metraščių dalyje beveik neminimos arba apibendrinamos abstrakčiais pavadinimais tokiais, kaip žmonos ir dukterys. Išimtis daroma tik kelioms iš jų. Zrinka Stahuljak savo monografijoje analizuoja Jesės medį ir Švč. Mergelę Mariją kaip kitokios – dvasinės – genealogijos, paremtos ne kraujo ryšiu, išraišką.¹²⁰ Dvasinės genealogijos pavyzdį galima rasti ir Lietuvos metraščiuose. Pajauta yra viena iš nedaugelio moterų, minimų legendinėse Lietuvos metraščių dalyse. Dėl to turėtume skirti didesnę dėmesį jos vaidmeniui ir reikšmei genealogijai. Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštijos kronikos duomenimis, valdžios galia per Palemono palikuonę Pajautą buvo perduota Živinbudui (Girui) kaip jų santuokos išdava. Iš Palemono giminės genealoginės linijos, užfiksuotos Lietuvos metraščių viduriniajame sąvade, matyti, jog Palemono anūkas Lietuvos didysis kunigaikštis turėjo dukrą Pajautą, o vyriškos giminės palikuonių nesusilaukė. Tokiu būdu jis savo dukrą išleido už Dausprungo sūnaus, naudojusio Kentauro herbą, Kiraus (Giraus?), kuris po Kerniaus mirties tapo jo įpėdiniu: „И будущы

---

¹¹⁸ Lietuvos metraštis..., p. 42.

¹¹⁹ GIEDROYĆ, Michał. *The Giedroyc family: An excursion into Lituano-Polish genealogy and history*. Oxford, 1992 (mašinėraštis), p. 29.

¹²⁰ STAHULJAK, Zrinka. *Bloodless ...*, p. 123–125.

он у старости своей и не хочешь панства своего от дочки своею отдалити, и прынял до ней и^М зятем своим его вчынил себе с Китавруса именемъ своим Кируса, сына Довпрункова [...], и сам умер. А по нем начне княжыти на земли Литовскои тот зять его с Китаврус Кгирус.¹²¹ Ši metrašcio citata paaiškina, kaip Palemono giminė yra susieta su Dausprungo gimine matrimonialiniais ryšiais. Pajautos sūnus Kukovaitis, anot metraštininko, buvo Lietuvos ir Žemaitijos (po Vykinto mirties) didžiojo kunigaikščio Živinbudo sūnus.¹²² Vadinasi, Girus ir Živinbudas yra vienas asmuo. Bychovco kronikoje tas pats Živinbudas jau apibūdinamas kaip Palemono proproanūkis. Tai, kad Pajauta buvo Živinbudo žmona, galima suprasti tik iš jos, kaip Živinbudo sūnaus Kukovaičio motinos, aprašymo.¹²³ Turint omenyje ankstyvesnę Lietuvos ir Žemaitijos Didžiosios Kunigaikštijos kronikos parašymo datą, galima daryti prielaidą, kad Pajauta atliko valdžios perdavimo kitai giminei vaidmenį, o vėliau išaugusi agnatinės linijos svarba Bychovco kronikoje leido genealogijoje neakcentuoti šios moters vaidmens, t. y. nebebuvo pabrėžiama, kad ji yra iš Palemono giminės, o tuo labiau, kad Pajautos dėka Živinbudas tapo valdovu. Tai atliepia LDK visuomenėje tuo metu propaguojamą paveldimumo politiką, kai stengtasi išlaikyti šeimoje turtą, visą palikimą atiduodant vyriausiajam sūnui.¹²⁴ Nors Bychovco kronikoje rašoma, kad po Živinbudo tolimo palikuonio Traidenio mirties pasibaigė Kentauro herbo giminė (o tai reiškia, kad Živinbudas nepriklausė Palemono giminei), Živinbudo „perėjimas“ iš vienos giminės į kitą yra tarsi praleistas. Kaip teigia Lesley Coote, genealoginis tekstas funkcionuoja kaip *atminties vieta* („site of memory“) ir vienas iš šaltinių atminčiai sukurti.¹²⁵ Tokiu būdu genealoginio teksto konstravimas padeda tinkamai orientuoti metrašcio auditoriją reikiamo genealogijos suvokimo linkme.

---

¹²¹ Полное собрание Русских летописей. Летописи Белорусско – Литовские. Летопись Рачинского, сост. и ред. Н. Н. Улащик, Москва, 1980, т. 35, р. 146.

¹²² Полное собрание..., с. 148.

¹²³ Lietuvos metraštis..., p. 51.

¹²⁴ PETRAUSKAS, Rimvydas. Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia, Vilnius, 2003, p. 115–116.

¹²⁵ COOTE, Lesley. Prophecy..., p. 29.

Kita minima moteris, kurios pasakojama gyvenimo istorija, vardu Paraskovija. Ji yra aštuntoje Palemono giminės kartoje. Šiai moteriai skiriamas ypatingas dėmesys, nes metraštyje ji minima ne tik nusakant giminystės ryšį su kuriuo nors kilminguoju arba pažymint jos mirtį, tačiau glaustai atskleidžiama Paraskovijos veikla, moraliniai ir religiniai įsitikinimai. Kalbant apie šią moterį, galima minėti ir sakralinį aspektą. Metraščiuose pasakojama, kad Paraskovija nusprendė likti skaisti visą savo gyvenimą, septynerius metus gyveno vienuolyne, buvo pasišventusi Dievui ir perrašinėjo knygas bažnyčios reikalams. Vėliau ji iškeliavo į Romą ir tapo šv. Praskovija. Jos prosenelis Ginvilas vedė Tverės kunigaikščio Boriso dukterį. Dėl jos apsikrikštijo ir priėmė stačiatikių tikėjimą. Po krikšto gavo savo uošvio Boriso vardą. Kronikoje rašoma, kad jis buvo labai pamaldus ir pastatė tris cerkves. Šiuo atveju moters vaidmuo svarbus tuo, kad ji tampa paskata savo būsimam vyrui pereiti iš vieno tikėjimo į kitą, t. y. tapti krikščioniu.¹²⁶

Kalbant apie legendines genealogijas ir sakralų jų aspektą būtina paminėti ne tik giminės krikščionis atstovus ir jų veiklą, bet ir pagonis, stabmeldystę, pagoniškąjį medžių kultą ir kai kurių giminės narių sudievinimą. Tokių pavyzdžių galima surasti tris. Mirus Palemono sūnui Sperai, proanūkei Pajautai ir jos sūnui Kukovaičiui, buvo pastatyti stabai, kurie garbinti kaip dievai ir jiems aukotos aukos. Sunykus Speros stabui, ta vieta laikyta šventa. Sunykus Pajautos stabui, toje vietoje išaugo liepos, o sunykus Kukovaičio stabui, toje vietoje išaugo gojus. Tiek liepos, tiek gojus laikyti šventais gerbiant mirusių atminimą. Medžiai senovės lietuvių tikėjimuose būdavo laikomi vėlių buveinėmis. Manoma, kad vyrų vėlės galinčios apsigyventi ąžuoluose, beržuose, šermukšniuose, uosiuose, o liepos, eglės, pušys ir drebulės buvo moterų vėlių prieglobstis. Būtent viena iš pastarųjų, t. y. liepa išaugo Pajautos stabo vietoje. Medžiai laikyti ir viena iš žmonių reinkarnacijos po mirties galimybių. Tokie medžiai kaip ir žmonės turėdavę sielą, kūną ir kraują. Dėl šių priežasčių jie būdavo ypač gerbiami.¹²⁷ Įdomu, jog Bychovco kronikoje, aprašant

¹²⁶ *Lietuvos metraštis...*, p. 48–49; *Полное собрание...*, с. 147.

¹²⁷ DUNDULIENĖ, Pranė. *Medžiai senovės lietuvių tikėjimuose*, Vilnius, 2008, p. 61–62, 67–68.

Šventaragio slėnyje pagal pagoniškus papročius deginamus Lietuvos didžiuosius kunigaikščius, teigiama, kad nors lietuviai „[...] buvo pagonys, bet visuomet taip įsivaizduodavo ir tikėjo vieną dievą, kad būsianti [paskutiniojo] teismo diena, ir tikėjo mirusiųjų prisikėlimą ir vieną dievą, ateisiantį gyvųjų ir mirusiųjų teisti“.¹²⁸ Pastaroji citata tiesiogiai susišaukia su krikščioniškuoju tikėjimo išpažinimu. Tokia pagonybės ir krikščionybės samplaika vienos legendinės Lietuvos kunigaikščių giminės kontekste yra ikikrikščioniškos Lietuvos visuomenės modelis, kada vienoje giminėje galėdavo būti pagonių ir krikščionių. Kodėl taip svarbu pabrėžti religingus žmones? Tiek Vakarų ir Vidurio Europoje, tiek Skandinavijoje valdančiosioms dinastijoms buvo pravartu tarp savo protėvių gretų turėti kanonizuotą asmenį.¹²⁹ Kaip rodo LDK kilmingųjų XVI–XVIII a. genealoginių medžių ir schemų tyrimai, didikams buvo itin svarbu savo genealoginiame medyje turėti nors vieną šventąjį ar palaimintąjį, o žemesnio rango kilmingieji itin pabrėždavo savo giminystę su dvasininkų luomui priklausiusiais asmenimis nepaisant to, kad jie nebūdavo Bažnyčios dignitoriai, o tiesiog paprasti kunigai ar vienuoliai. Tokiu būdu Lietuvos metraščiuose matome šio genealoginės savimonės sakralinio aspekto užuomazgas.

Kitas ne mažiau svarbus legendinių genealogijų aspektas yra militarinis. Palemono palikuonys aprašomi kaip puikūs kariai, ginklą į rankas ėmę dėl trijų priežasčių. Viena iš jų – troškimas praplėsti savo teritoriją, kita – gynyba, o trečioji – kraujo karas tarp giminės vyrų dėl moters, valdžios ir keršto. Vykdamas pastarąjį dalyvavo net ir vienuoliu tapęs didžiojo kunigaikščio Traidenio, kurį klastingai nužudė brolis, sūnus:

Vienuolis Lauras, lietuviškai vadinęsis Rimantu, o rusiškai Vosyliumi, gedėdamas dėl savo tėvo, didžiojo kunigaikščio Traidenio, mirties ir atsisakęs vienuolystės, atvyko pas didikus ir, sušaukęs visas lietuvių pajėgas, patraukė prieš Daumantą, degdamas troškimu atkeršyti už savo tėvo kraują. Išrikiavo

---

¹²⁸ *Lietuvos metraštis...*, p. 61.

¹²⁹ BEAUNE, Colette. *The Birth of an Ideology: Myths and Symbols of Nation in Late-Medieval France*. Berkeley: University of California Press, 1991, p. 90.

jisai savo pulkus ir susidūrė su Daumantu prie ežero. Ir susikibo jie su savo pulkais iš abiejų pusių, ir užvirė tarp jų mūšis ir nemenka skerdynė, nuo ryto ligi vakaro. Ir dievas pagelbėjo Laurui, ir jis sumušė visą savo dėdės Daumanto kariuomenę, patį užmušė ir paėmė Polocko miestą“.¹³⁰

Tai nebuvo pirmasis giminaičių išpuolis prieš Daumantą. Prieš nužudant savo brolių Traidenį, Daumantas jėga pasiglemžė savo brolio Narimanto žmoną – savo mirusios žmonos seserį. Tai sužinojęs Narimantas kartu su kitais giminaičiais užpuolė Daumantą norėdamas atgauti savo pagrobtą žmoną. Daumantui svetimos žmonos pasisavinimas kainavo Utenos miesto praradimą.¹³¹ Aprašant karinius žygius, išskiriami mūšyje pasižymėję kunigaikščiai, kuriems kaip dovana ar karo trofėjai atiteko galybė aukso, sidabro, eiklių žirgų ir kt. gėrybių, o taip pat išryškinamos jų moralinės vertybės.

Paskutinis iš išskirtų aspektų – urbanistinis. Lietuvos metraščiuose pasakojama, kaip vienas ar kitas Palemono palikuonis, keliaudamas po dar jam nežinomą teritoriją, įkuria miestą. Dažnai miestas pavadinamas kunigaikščio arba kunigaikščio ir, pavyzdžiui, hidronimo vardu, kaip antai, sujungus Palemono sūnaus Barkaus vardą su upės pavadinimu Jūra, gaunasi miesto pavadinimas Jurbarkas. Vietovių pavadinimai metraščiuose yra anachronizmai, nes realybėje jau esantiems miestams yra suteikiami pavadinimai. Miestas – tai, visų pirma, vienas iš kunigaikščio valdžios simbolių, jos išraiškos būdų bei kunigaikščio – kūrėjo simbolis. Žemiau pateiktoje lentelėje (1 lentelė) matyti, kad urbanistinis aspektas pasireiškia ketveriopai, t. y. Lietuvos kunigaikščiai minimi kaip miestų įkūrėjai, jau esamų, bet nusiaubtų miestų atstatytojai ir miestų valdovai, tokį statusą gavę suteiktų dovanų ar karo trofėjų dėka. Tokiu būdu genealoginėje savimonėje yra formuojama protėvių, kaip (at)kūrėjų, gynėjų ir puikių karo vadų samprata.

---

¹³⁰ *Lietuvos metraštis...*, p. 65; *Полное собрание...*, p. 151.

¹³¹ *Lietuvos metraštis...*, p. 63–64; *Полное собрание...*, p. 150.

1 lentelė. Bychovco kronikoje aprašytų kilmingųjų įkurti, atstatyti ir įgyti miestai / vietovės

Bychovco kronika		
Asmuo	Miestas	
Palemonas	Žemaitija (regionas)	
Barkus	Jurbarkas	
Kūnas	Kaunas	
Dausprungas	Ukmergė	
Kūnas ir Narimantas	Kernavė	
Narimantas	Utena	Karo trofėjus
Erdvila ir trys tarybos ponai: Stulpų herbo ponas Grumbys, Meškos herbo Eikšys ir Rožės herbo Griaužys	Naugardukas (Naugarduko didžiuoju kunigaikščiu tapo Erdvila), Gardinas. Nusiaubtus Brastos, Drohičino, Melniko ir Batu miestus atstatė	
Grumbys	Ašmena	(Erdvilo dovana kaip padėka už dalyvavimą kartu su juo karo žygyje) ¹³²
Eikšys	Eišiškės	
Graužys	Griaužiškės	
Borisas	Borisovas	
Skirmantas	Pinkas	Karo trofėjus
	Turovas	
	Mozyrius	
	Černigovas	
	Starodubas	
	Karačėvas	
Giedrius	Giedraičiai	
Alšys	Alšėnai	
Traidenis	Raigardas	
Rimantas Lauras (Vosylis)	Polockas	Karo trofėjus

Vėlesnių šaltinių analizė atskleidžia, kad legendinės kilmės iš romėnų teorija buvo tokia gaji ir taip giliai persmelkusi visuomenę, kad ji naudota iki XVIII a. pabaigos ir net kartais XIX a. pradžioje. Carinės Rusijos laikais, kai

¹³² Svarbu akcentuoti, kad šios vietovės yra Goštautų, Davainų ir Manvydų, kurie atitinkamai buvo kildinami iš Grumbio, Eikšio ir Graužio, tėvonijos. Legendinio Naugarduko didžiojo kunigaikščio Erdvilo žemių dovanojimas tapo pagrindu pagrįsti šių vietovių priklausymą minėtoms giminėms.

Lietuvos kilmingieji turėdavo įrodyti savo kilmingumą, nenuostabu, kad jie siekė tarp savo protėvių gretų paminėti kuo žymesnį giminės atstovą (nesvarbu legendinį ar tikrą). Tai buvo naudinga giminės genealoginei manifestacijai. Pavyzdžiui, Giedraičiai savo XVIII a. pabaigos ir XIX a. pradžios kilmingumo patvirtinimo dokumentuose surašė beveik identišką legendinių protėvių seką tai, kuri buvo rašoma minėtuose Lietuvos metraščiuose (3–4 priedai).¹³³

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos metraščiuose užfiksuota legendinė genealogija yra bendraeuropinės kilmingųjų, siekusių kildintis iš antikinių garsių protėvių, kolektyvinės genealoginės savimonės atspindys. Lietuvos metraščių legendinėje dalyje genealogija yra tarsi audinio metmenys, kuriuos naudojant yra audžiamas besikuriančios Lietuvos visuomenės paveikslas. Agnatiniu, sakraliniu, militariniu ir urbanistiniu aspektais konstruojama legendinė genealogija įtvirtino ir legitimavo Lietuvos kilmingųjų turimą statusą ir buvo propagandos priemonė norint jį pakelti visuomenėje. Kartu ji formavo kryptingą Lietuvos kilmingųjų genealoginę savimonę. LDK kilmingųjų legendinė kilmė iš Palemono ir jo bendražygių tapo ilgai besitęsiančia politine ir kultūrine programa, vykdoma valstybiniu lygmeniu, o kartu ir kilmingųjų sociokultūrinės tapatybės paieškų išraiška.

Įdomu, kad LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose ir schemose, proginiuose leidiniuose galima identifikuoti pirmuosius tris aspektus. Nebelieka tik *urbanistinio* aspekto, tačiau tai suprantama, nes vėlesniais amžiais, tuo labiau atskiroms giminėms nebebuvo aktualu kalbėti apie miestų kūrimą ir atstatymą, kadangi jie jau buvo įkurti, o jų „įkūrimas“ aprašytas metraščiuose. Tokiu būdu Lietuvos metraščiai tampa dirva, kurioje pasodinti keli genealoginės savimonės aspektų grūdai sudygsta ir išsikeroja, nes, kaip matysime kituose skyriuose, XVI–XVIII a. LDK kilmingųjų genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose jau galėsime išskirti devynis genealoginės savimonės aspektus. Ilgainiui LDK kilmingųjų genealoginė savimonė turtėjo.

---

¹³³ Giedraičių (h. Hipocentaurus) genealoginė schema. Šaltinis: Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1800 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.2; Giedraičių (h. Hipocentaurus su Rože) genealoginė schema. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różą*, 1811 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4.

Vėlyvaisiais Viduramžiais beveik viskas, kas buvo susijęs su vienokia ar kitokia hierarchija, galėjo būti išreikšta medžio simboliu.¹³⁵

Medis, kaip simbolis, buvo siejamas su krauju ir vyru. Vyro kūnas, kaip ir medis, buvo laikomas savireprodukuojančia gاليا.¹³⁶ Su giminystės ryšių vaizdavimu susiję ir *arbor consanguinitatis* (kraujo giminystės medis, 1 paveikslas)¹³⁷, ir *arbor affinitatis* (giminystės medis). Kraujo giminystės laipsnis vaizduotas žymiai anksčiau nei giminės genealoginiai medžiai. Seniausias žinomas *arbor consanguinitatis* pavyzdys yra iš VIII a. Izidoriaus iš Sevilijos rankraščio, kuriame jis pateiktas krucifikco fone.¹³⁸ Vėliau atsirado ir kitokių giminystės vaizdavimo formų. Galima rasti iš įvairių geometrinių figūrų, kaip antai trapecijos, apskritimo, stačiakampių, trikampių, lygiagretainių ir pan. sudarytų konfigūracijų, kurios atspindi giminystę ir yra vadinamos *arbor consanguinitatis* arba *arbor affinitatis*, rečiau *arbor iuris*. Tokios konfigūracijos ne visuomet vaizduojamos vienos. Dažnai jas laiko vyras, pavyzdžiui, karalius¹³⁹ ar popiežius,¹⁴⁰ rečiau – moteris¹⁴¹ arba jos vaizduojamos medžio¹⁴² arba, kaip jau minėta, krucifikso fone. Šiuose kraujo giminystę vaizduojančiuose medžiuose atsispindėjo iš romėnų kultūros paveldėta giminystės samprata ir Bažnyčios vedybiniai draudimai, susiję su kraujomaiša.¹⁴³ Iš esmės toks medžių vaizdavimo principas išsirutuliojo iš

---

¹³⁵ Ibid, p. 251.

¹³⁶ BOUQUET, Mary. Family Trees and Their Affinities: The Visual Imperative of the Genealogical Diagram. In *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 2, No. 1, London, 1996, p. 59.

¹³⁷ 1713 m. *arbor consanguinitatis*, – LMAVB RS, F264–1312, l. 1r.

¹³⁸ BOUQUET, Mary. Family Trees..., p. 47–48.

¹³⁹ *Schema familiärer Verwandtschaftsverhältnisse (arbor consanguinitatis) in Königsgestalt*, XII a. pab. – Staatsbibliothek Bamberg, Msc.Can.14, fol.169v. [interaktyvus] 2010 [Žiūrėta 2010 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.staatsbibliothek-bamberg.de/index.php?id=1491>>

¹⁴⁰ Johannes Andreae (d. 1348). *De arbore consanguinitatis, affinitatis et cognitionis spiritualis*. Manuscript on paper, Germany, November 24, 1483. – *Burke Library at Union Theological Seminary*, MS 8, [interaktyvus] 2004 [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.columbia.edu/cu/lweb/eresources/exhibitions/treasures/html/175.html#description>>

¹⁴¹ JABLONOWSKI, Józef Aleksander. *Heraldica to iest osada kleynotow rycerskich y wiadomośc znakow herbowych*, w Lwowie, 1742, Nro. 2.

¹⁴² ANDREAE, Ioannes. *Super arboribus consanguinitatis, affinitatis et cognationis spiritualis ac legalis*, Leipzig, ne anksčiau kaip 1489, 1–3 iliustracijos (leidinys nepaginuotas); *Arbor Consanguinitatis*, 1713 m. – LMAVB RS, F. 264-1312, p. 1.

¹⁴³ ANDREAE, Ioannes. *Super arboribus consanguinitatis, affinitatis et cognationis spiritualis ac legalis*, Leipzig, ne anksčiau kaip 1489, p. 107.

geometrinių diagramų, sudarytų, remiantis romėnų teise, reglamentuojančia šeimos ryšius ir paveldėjimo teise.¹⁴⁴

Giminės sukauptos genealoginės žinios XII a. tapo puikiausiu būdu ne tik išsaugoti informaciją apie protėvius, bet ir kelti giminės prestižą.¹⁴⁵ Kilmingųjų genealoginio medžio biblinė genezė siekia XII a. vidurį, kuomet Sen Deni ir Šartro katedrose Prancūzijoje pirmą kartą vitražuose pilnai pavaizduoti Jesės medžiai – Kristaus kilmė iš Jesės per jo sūnų karalių Dovydą ir Švč. Mergele Mariją.¹⁴⁶ Ilgainiui šis medis vaizduotas ne tik bažnyčių vitražuose, bet ir bažnyčių interjeruose (altorių paveiksluose, skliautuotų lubų freskose¹⁴⁷) ir eksterjeruose,¹⁴⁸ rankraščių¹⁴⁹ ir spaudinių ikonografijoje.¹⁵⁰ Tai ypač puošnios Jėzaus genealogijos iliustracijos, kuriose, išskyrus tradiciškai nusistovėjusią kilmės linijos demonstravimą iš gulinčio (retkarčiais sėdinčio) Jesės, figūrų vaizdavimas, medžių šakų kompozicija ir dekoratyviniai elementai buvo labai individualūs, priklausantys nuo autoriaus sumanymo ir fantazijos. Neretai Jesės medyje asmenys vaizduojami sėdintys, grojantys liutnia, vargonais ir kt. muzikos instrumentais, skaitantys (ar tik laikantys knygą) ir rašantys.¹⁵¹ Jų

---

¹⁴⁴ LADNER, Gerhart B. *Medieval...*, p. 245.

¹⁴⁵ KLAPISCH-ZUBER, Christiane. *The Genesis...*, p. 113–114.

¹⁴⁶ LADNER, Gerhart B. *Medieval...*, p. 250. Ankstyviausią žinomą Jesės medžio atvaizdą galima rasti Čekijos nacionalinėje bibliotekoje saugomame 1086 m. parašytame *Vyšehrad Codex*, tačiau jame esantis Jesės medis nuo vėliau pasirodysiančių Sen Deni ir Šartro katedrose Jesės medžių skiriasi kompozicija ir turiniu. Žr. HAYES WILLIAMS, Jean Anne. *The Earliest Dated Tree of Jesse Image: Thematically reconsidered*. In *Athanor*, t. XVIII, Florida, 2000, p. 17–23.

¹⁴⁷ *Il soffitto affrescato ha fiori e l'albero di Jesse, cioè l'albero genealogico del Cristo*. In Carinzia: Maria Saal. [interaktyvus] 2008 [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://atrieste.eu/Forum3/viewtopic.php?f=50&t=3033>>

¹⁴⁸ BOUQUET, Mary. *Family Trees...*, p. 50.

¹⁴⁹ *Albero di Jesse*. In *L'arte delle Miniature*. [interaktyvus] 2008–2011 [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.settemuse.it/arte_bio_M/miniature_2.htm>

¹⁵⁰ *L'Albero di Jesse, da Libro d'Ore, Sec. XIV, Ed.R.641, Bibl. Riccardiana, Firenze.(B/N)*. In *Dall'infanzia di Maria a quella di Cristo*. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stpauls.it/madre03/0103md/0103md16.htm>>

¹⁵¹ *The Ingeborg Psalter (1200 m.)*. In *Retour au Nouveau Testament » -Mat-01,01-*

Genealogy,Tree,Arbre. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-](http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre/slides/13%20CHANTILLY%20INGEBORG%20PSALTER.html)

Genealogy,Tree,Arbre/slides/13%20CHANTILLY%20INGEBORG%20PSALTER.html>; *Tree of Jesse*, In 'The Grandisson Psalter', - 1275 m., The British Library, Additional MS 21926, f. 25v.

[interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/other/011add000021926u00025v00.html>>

aprasa varijavo nuo paprastų, eilinių žmonių neišsiskiriančių apdarų, iki karališkų aprangos detalių tokių, kaip šermuonėlių mantijos, o galvos apdangalai – nuo rytietišku turbanų iki karališkų karūnų (arba vaizduoti tiesiog su aureolėmis). Kristaus protėviai dažnai demonstruoti rankose laikantys skeptrus. Jesės medžiai puošti angelais, fantastinėmis būtybėmis, gyvūnais, augalais, geometrinėmis ir architektūros detalėmis,¹⁵² vėlesniais amžiais – ir interjero elementais.¹⁵³

Paprastai Jesės medžio centre (kitais atvejais medžio viršuje) vaizduota Švč. Mergelė Marija su (ar be) kūdikėliu Jėzumi rankose. Kartais šią centrinę

2 paveikslas. Inicialinė raidė B su Jesės medžiu 1330 m. psalmyne

poziciją Jesės medyje užėmė Nukryžiuotojo Jėzaus figūra. Dažniausiai Jesės medis vaizduotas kaip vynmedis arba tiesiog dekoruotas augaliniais motyvais šakų raizginys. Vienas įdomesnių šio medžio iš bendro konteksto išsiskiriančių pavyzdžių – XV a. pabaigos Jesės medžio kaip baltos lelijos vaizdavimas. Iš gulinčio ant dešiniojo šono ir galvą ranka parėmusio vyro figūros išauga

lelijos stiebas, kurio vingiai, tarnaujantys kaip Jėzaus protėvių figūrų laikytojai, beveik simetriškai užpildo abi medžio puses. Šis stiebas baigiasi baltos lelijos žiedu, kuriame vaizduojama imponantiška šviesiais rūbais vilkinti Švč.

¹⁵² *Retour au Nouveau Testament » -Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre.* [interaktyvus] 2008 [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre/index.html>>

¹⁵³ *Arbre de Jessé, In Guiard des Moulins, Bible historique, XVe siècle, ms BNF.* [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vitriol.over-blog.com/article-34070924.html>>

Mergelė Marija su kūdikėliu Jėzumi rankose.¹⁵⁴ Nepaprastai įdomius ir ypač kruopščiai sukurtus Jesės medžio pavyzdžius galima pamatyti XIII a. pradžios ir XIII a. II p. biblijose,¹⁵⁵ XIII a. vidurio evangelijų¹⁵⁶, XIII a. pabaigos – XIV a. pradžios psalmynuose (2 paveikslas)¹⁵⁷ ir XIV a. vidurio traktatų¹⁵⁸ rankraščiuose esančiose inicialinėse raidėse. Kartais Jesės medis vaizduotas kaip dekoratyvinis lapo rėmelis, įrėminantis tekstą.¹⁵⁹ Minėti pavyzdžiai atspindi skirtingai dekoruotą, tačiau tradicinę Jesės medžio kompoziciją, t.y. su medžio apačioje gulintiu ar sėdintiu Jese ir iš jo vaizduojama Kristaus genealogija. Įdomu, kad Jesės medžio kompoziciją panaudojo ne tik kilmingieji savo giminės genealogijos demonstravimui, bet ir dvasininkai. Kaip pavyzdį galima pateikti puikų Gausybės ragais, jaučiu pasivertusiu Dzeusu su

---

¹⁵⁴ *Retour au Nouveau Testament, Mat-01,01-Generology,Tree,Arbre*, [interaktyvus] 2008 [Žiūrėta 2010 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-Generology,Tree,Arbre/slides/15%20PARIS%20TREE%20OF%20JESSE.html>>

¹⁵⁵ *Historiated Initial With A Tree of Jesse*, In *A Bible*, - 1220 m., The British Library, Royal MS 1 C.i, f.231r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/h/011roy000001c01u00231000.html>> ; *Historiated Initials With A Tree of Jesse*, In 'The Bible of Robert De Bello', - 1235 m., The British Library, Burney MS 3, f. 402r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/burnmanucoll/h/011bur000000003u00402000.html>> ; *Jesse Tree*, In *The Bible of William of evon*, - 1265 m., The British Library, Royal MS 1 D.i, f. 431v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/j/011roy000001d01u00431v00.html>>

¹⁵⁶ *Historiated Initial With Tree of Jesse*, In *A Glossed Gospels*, - 1250 m., The British Library, Royal MS 3 E.viii, f. 1v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/h/011roy000003e08u00001v00.html>>

¹⁵⁷ *Psalm 1, in the Huth Psalter*, - 1280 m., The British Library, Additional MS 38116, f. 14v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/other/011add000038116u00014v00.html>>; *Psalm 1, in the St. – Omer Psalter*, - 1330 m., The British Library, Yates Thompson MS 14, f. 7r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/yatethommancoll/p/011ytz000000014u00007000.html>>

¹⁵⁸ *Historiated Initial With Tree of Jesse*, In *A Volume of Miscellaneous Treatises*, - 1350 m., The British Library, Harley MS 3766, f.37v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/harlmanucoll/h/largeimage76236.html>>

¹⁵⁹ *Beatus Page With Jesse Tree And David Harping*, In *A Fragmentary Psalter*, - 1365 m., The British Library, Royal MS 13 D. i*, f. 1r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/b/011roy000013d01u00001000.html>> ; *The Nativity Of The Virgin, And A Tree Of Jesse Border*, In 'The Lovell Lectionary', - 1403 m., The British Library, Harley MS 7026, f. 17r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/harlmanucoll/t/011hrl000007026u00017000.html>>

Europa ant nugaros ir kitais elementais puoštame kartuše esantį cistersų genealoginį (nors šiuo atveju tiksliau būtų sakyti sakralinės giminystės) medį. Iš cistersų vienuolio burnos išauga lelijos su užrašu *Ave Maria*, o iš jo pilvo išaugusiame medyje karūnomis vaizduojama 16 Europos šalių ir miestų – tikriausiai tų, kuriuose veikė cistersų vienuoliai.¹⁶⁰ Jungiančiu juos ryšiu tampa dvasininko pašaukimas ir bendra regula.

Genealoginis medis – tai kintantis genealogijos vaizdavimas, atsižvelgiant į skirtingų epochų kultūros, mentaliteto ir meno veiksnius. Nepaisant šių skirtumų, esminis genealogijos vaizdavimo principas genealoginiame medyje išliko tas pats, t.y. vaizduojama vertikali genealoginė linija nuo seniausių arba garbingiausių giminės atstovų iki jauniausių. Nors medis – kaip giminės metafora – egzistavo šimtmečius, tačiau galutinę savo ikonografinę formą įgavo palyginti vėlai – XV a. pabaigoje, kuomet giminės pradininkas vaizduotas ties medžio šaknimis ar kamiene, o jo palikuonys išdėstomi tarp šakų. Toks genealogijos vaizdavimo būdas paplito XVI a. pabaigoje ir buvo itin populiarus tarp elito atstovų Europoje.¹⁶¹

Pirmiausia genealogijos manifestavimas labiau pasireiškė imperatorių ir karalių aplinkoje, pavyzdžiui, Karolingų genealoginis medis jau randamas XII a. Frutulfo ir Ekehardo *Pasaulio* kronikoje. Vėliau genealoginiai medžiai plinta kunigaikščių, likusios aristokratijos ir net miestiečių tarpe (XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje).¹⁶² Vis dėlto net nusistovėjus genealoginio medžio vaizdavimo formai, kilmingųjų genealogija manifestuota ir kitu būdu – ji ne visada būdavo išreiškiama medžio metafora. Giminės protėviai ir jų palikuonys neretai vaizduoti apskritimuose arba stačiakampiuose, sujungtais tiesiomis ar lenktomis linijomis. Tai labiau panašu į genealoginę schemą. Giminės protėvis vaizduotas ne tik genealoginės sekos apačioje, bet kartais ir viršuje. Vis dėlto vertikali genealogijos ašis vienu ar kitu atveju būdavo išlaikoma, išskyrus kai

---

¹⁶⁰ SARTORIUS, Augustinus. *Cistercium bis-tertium seu Historia elogialis, in qua sacerrimi ordinis cisterciensis anno Domini 1698 à sui origine sexies, seu bis-ter saecularis primordia, incrementa, praeclara gesta ... connexiones cum religiosis ordinibus, coenobiorum series per terras austriacas*, 1700.

¹⁶¹ KLAPISCH-ZUBER, Christiane. *The Genesis...*, p. 105–106.

¹⁶² *Ibid.*, p. 106–107.

kuriuos atvejus (būdingus ir LDK), apie kuriuos bus kalbama vėliau. Yra žinoma atveju, kai itin aukšto rango kilmingojo genealogija būdavo įterpiama į pasaulio sukūrimo istoriją. Kaip pavyzdį galima pateikti Anglijos karaliaus Edvardo IV (1442–1483) genealogiją, kuri pradedama nuo Dievo ir Adomo su Ieva. Tai simbolizavo tarsi Dievo suteiktą teisę Edvardui IV į Anglijos sostą.¹⁶³ Manoma, kad pirmoji kunigaikštiška giminė, dar prieš 1190 m. savo genealogijai manifestuoti pritaikiusi medį, buvo Velfų dinastija – Hohenštaufenų dinastijos konkurentė. Velfų genealoginio medžio viršuje vaizduojamas Šv. Romos imperijos imperatorius Frydrichas I Barbarosa (~1122–1190), kurio motina Judita buvo kilusi iš Velfų dinastijos. Tokiu būdu pabrėžiami giminės genealoginiai ryšiai su imperatoriškąja dinastija.¹⁶⁴

2. 2. LDK genealogijos vizualinių šaltinių ikonografinė ir turinio apžvalga

LDK kilmingųjų genealogijos vizualinių šaltinių grupės vieną svarbiausių dalių sudaro kilmingųjų genealoginiai medžiai, genealoginės schemos ir genealoginės iliustracijos, paprastai randamos proginiuose spaudiniuose. LDK išlikę kilmingųjų vizualiniai genealogijos šaltiniai lyginant su kitų Europos šalių kilmingųjų analogiškais šaltiniais yra vėlyvi ir negausūs. Apie ypatingą genealoginių medžių kūrimo populiarumą ir sklaidą kitose Europos šalyse byloja Johanno Hennenbergerio (1560–1601 m.) XVI a. sukurtą Prūsijos kilmingųjų net per keliasdešimt genealoginių medžių ir tiek pat itin puošnių genealoginių schemų rankraščių rinkinys,¹⁶⁵ 1627 m. išleistas Antonio Albizzi (1547–1626 m.) veikalas *Principum christianorum stemmata*,¹⁶⁶ kuriame sudėti 46 Europos žymiausių dinastijų genealoginiai medžiai su aprašymais. Tuo tarpu pirmasis mums žinomas genealoginis medis

---

¹⁶³ *Chronicle of the History of the World from Creation to Woden, with a Genealogy of Edward IV*, 1461 m. – Free Library of Philadelphia, Lewis E 201.

¹⁶⁴ KLAPISCH–ZUBER, Christiane. *The Genesis...*, p. 109, 127, Fig. 5.

¹⁶⁵ *Stemmata genealogica praecipuarum in Prussia Familiarum Nobilium, XVI a. pabaiga* – Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, sygn. Rps 73/IV.

¹⁶⁶ ALBIZZI, Antonio. *Principum christianorum stemmata*, Argentorati [Strasbūras], 1627.

Lenkijoje ir LDK atsirado tik XVI a. pradžioje valdovų (Jogailaičių dinastijos) aplinkoje, o tarp didikų ir žemesnio rango kilmingųjų paplito XVII–XVIII a.

Ankstyviausias žinomas genealoginis medis 1506 m. buvo sukurtas Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio šeimai.¹⁶⁷ Netrukus, t.y. 1521 m. pasirodė ir Jogailaičių dinastijos genealoginis medis.¹⁶⁸ Nereikia pamiršti, kad šie abu genealoginiai medžiai išleisti Krokuvoje ir priklauso lenkiškai kultūrinei tradicijai, kuri anksčiau už LDK absorbavo iš Vakarų Europos dvarų sklindančias idėjas ir kilmingųjų mentalitetą, įtakos. Nors genealogijos manifestavimo modelis LDK ir buvo perimtas vėliau, jis nuo XVII a. antros pusės gana greitai paplito tarp diduomenės ir žemesnio rango kilmingųjų.

LDK genealoginiai medžiai iš esmės atliko dvi funkcijas: teisinę ir reprezentacinę. Pirmuoju atveju jie padėdavo atsekti paveldėjimą lėmusį giminystės ryšį sprendžiant turto klausimus. Antruoju atveju genealoginiai medžiai buvo puikus giminės genealogijos manifestacijos būdas, ypatingai naudingas patvirtinant ar pabrėžiant savo statusą visuomenėje.

Viena didžiausių vizualinių genealogijos šaltinių dalis – tai kilmingųjų genealoginės schemos (neretai išlikę tik jų juodraštiniai variantai), o genealoginiai medžiai sudaro nedidelę šių šaltinių dalį. Skirtingai nuo kitų Europos šalių iš pastarųjų tik keletas pasižymi įspūdingu ikonografiniu puošnumu, pavyzdžiui, XVII a. antrosios pusės Kaributų Višnioviečių (5 priedas),¹⁶⁹ 1669 m.¹⁷⁰ ir 1742 m.¹⁷¹ Radvilų (6 priedas), 1731 m. ir 1733 m.¹⁷²

---

¹⁶⁷ ŁASKI, Joannes. *Commune incliti Poloniae regni privilegium constitutionum ed indultuum*. Cracoviae, Johannes Haller, 1506, fol. LXXXV.

¹⁶⁸ DECIUS, Iodocus Ludovicus. *De Jagellonum familia liber II*. Cracoviae, Hieronim Wietor, 1521.

¹⁶⁹ *XVII a. antros pusės Kaributų Višnioviečių genealoginis medis*, – AGAD, Nabytki 199, sygn. 359. Genealoginis medis publikuotas: KAŁAMAJSKA–SAEED, Maria. *Genealogia portretowa Sapiehow i jej twórcy*. In *Sapiehowie epoki Kodnia i Krasieczyna*, Lublin, 2007, priedas 9.

¹⁷⁰ *Радзівілы. Альбом партрэтаў XVIII–XIX стагоддзяў «Icones Familiae Ducalis Radvilianae»*, Мінск, 2010, p. 370. Albume 1699 m. ir 1742 m. Radvilų genealoginiai medžiai per klaidą sukeisti vietomis.

¹⁷¹ *1742 m. Radvilų genealoginis medis*, – Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, sygn. ASang teka 556/6. Genealoginis medis publikuotas: RACHUBA, Andrzej; KIAUPIENĖ, Jūratė; KIAUPA, Zigmantas. *Historia Litwy: dwugłos polsko–litewski*, Warszawa, 2008, p. 231.

Sapiegų (7 priedas) ir 1675 m. Palubinskių (8 priedas)¹⁷³ genealoginiai medžiai. Jie gali būti laikomi ne tik genealogijos manifestavimo priemonėmis, bet ir turinčiais meninę vertę tam tikros epochos dailės kūriniams.

Kaributų Višnioviečių genealoginis medis iš kitų LDK kilmingųjų genealoginių medžių išsiskiria puošnumu ir netradicine kompozicija. Šio genealoginio medžio iliustracija sudaryta tarsi iš dviejų dalių, kurios kartu sudaro vieną bendrą visumą. Kairiojoje iliustracijos pusėje vaizduojama imponantiška raitelio su karine ekipuote figūra. Ant raitelio krūtinę dengiančios grandinės palaidinės vaizduojama saulė. Per kairę ranką permautą skydą puošia Kaributų herbas – kryžmagalis kryžius ant apversto pusmėnulio ir šešiakampė žvaigždė po juo – vėlyvosios gotikos skyde, virš kurio yra kunigaikštiška kepurė. Pasiruošęs šuoliui žirgas, papuoštas raštuota gūnia ir trimis stručio plunksnomis ant galvos, pavaizduotas pirmajame kairiosios iliustracijos dalies plane. Po žirgo kojomis antrajame plane vaizduojama įnirtinga mūšio scena. Iliustracija sukomponuota taip, jog atrodo, kad raitelis yra iškilęs virš šio mūšio. Raitelio funkcija ypatinga. Jis – vėliavininkas. Būtent jo dešinėje rankoje laikomoje vėliavoje, kuri užima visą dešiniąją iliustracijos dalį ir savo dydžiu prilygsta kairiajai, įkomponuotas Kaributų genealoginis medis.

Palubinskiai ir Sapiegos savo genealoginiuose medžiuose pavaizdavo gulinčius vyrus, t.y. atitinkamai „romėnus“ Palemoną ir Prosperą Cezarinį, iš kurių išauga medžiai, simbolizuojantys tų giminių pradininkus ir genealogiją. Įdomu pastebėti, kad toks giminės pradininko vaizdavimo būdas būdingas ne tik didikams, bet ir žemesnio rango Šveikauskų giminei (asmenvardžio variantai šaltiniuose: Szwijkowski, Szweykowski, Szwejkowski, Szwykowski). Jų XVIII a. pirmajame ketvirtyje¹⁷⁴ sudarytas genealoginis medis (9 priedas)¹⁷⁵

---

¹⁷² 1733 m. *Sapiegų genealoginis medis*, – Genealoginis medis publikuotas: KAŁAMAJSKA–SAEED, Maria. *Genealogia...*, priedas 2a; *Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai*, sud. V. Dolinskas, B. Verbiejūtė, Vilnius, 2012, p. 26.

¹⁷³ 1675 m. *Palubinskių genealoginis medis*, – Biblioteka Narodowa, rankr., G. 2165; Plg. Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Dokumentów Papierowych, nr. 2838. Genealoginis medis publikuotas: KAŁAMAJSKA–SAEED, Maria. *Genealogia...*, priedas 10.

¹⁷⁴ Šaltinio datavimo problema bus aptarta kitame poskyryje.

¹⁷⁵ *XVIII a. pirmojo ketvirčio Šveikauskų genealoginis medis*, – LMAVB RS, F. 21–1926.

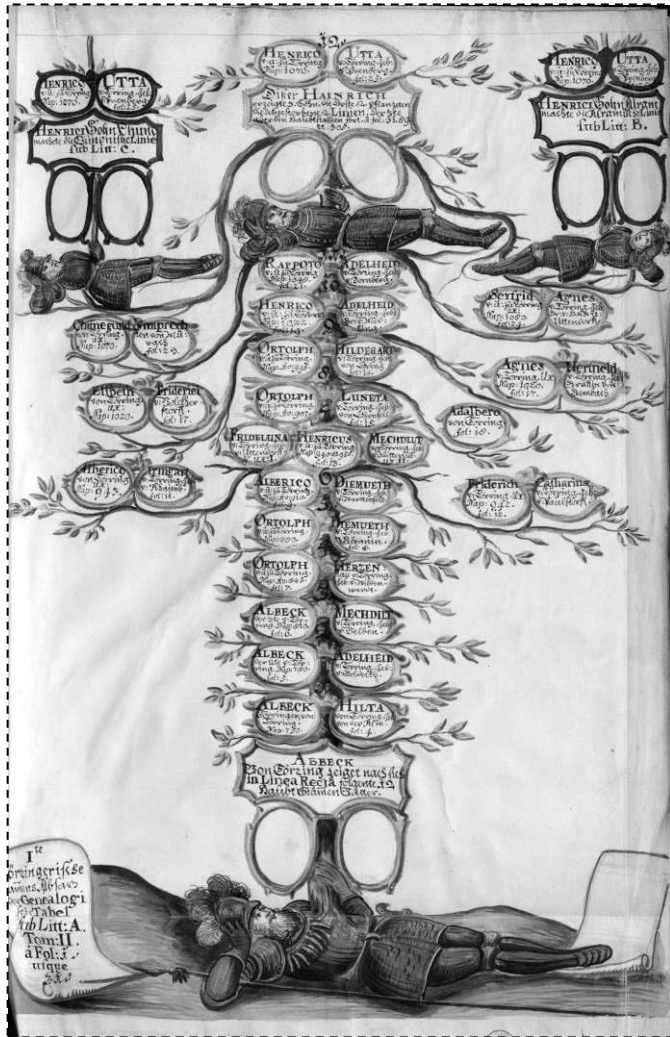
iš esmės nepasižymi ikonografiniu puošnumu, tačiau iš kitų LDK kilmingųjų genealoginių medžių jį labiausiai išskiria medžio papėdėje gulintio, alkūne ant pagalvėlės pasirėmusio, pusiau sulenktomis kojomis šarvais vilkinčio vyro, vaizduojančio giminės pradininką Kasparą Šveikauską, figūra. Ši detalė ypač reikšminga, turint omenyje, kad tik trys LDK kilmingųjų giminės savo genealoginiuose medžiuose tokiu būdu pavaizdavo savo giminės pradininkus. Šios figūros vaizduojamos pagal biblinę tradiciją ir turi aliuzijų į Jesės medį. Jesės medis tapo kilmingųjų genealoginių medžių, neretai atkartojančių Jesės medžiui būdingą kompoziciją, prototipu. Kartais viename genealoginiame medyje, atspindinčiame užsienio kilmingojo genealogiją, buvo vaizduojami daugiau nei vienas Jesės figūros tipo gulintis giminės protėvis. Pavyzdžiui, vieno Zalcburgo kilmingojo Tiorcingo genealoginiame medyje vaizduojamos keturios tokios figūros: visos giminės ir trijų giminės šakų pradininkai (3 paveikslas).¹⁷⁶ Įdomu, kad, pavyzdžiui, vengrų smulkiosios bajorijos genealoginiuose medžiuose toks giminės protėvio vaizdavimo būdas, kuris buvo elito prerogatyva, prigijo tik nuo XVIII a. pabaigos.¹⁷⁷ Matome, kad šis giminės pradininko vaizdavimo principas LDK, nors nedažnas, bet irgi buvo būdingas visuomenės elitui priklausančioms giminėms. Savo genealoginiame medyje pritaikydami per gulintį vyrą – giminės pirmtaką išreikštą aliuziją į biblinę tradiciją, Šveikauskai demonstravo siekį lygiuotis su LDK elitui priklausančioms kilmingųjų giminėmis.

---

¹⁷⁶ Törzingerische Stammens Ablaß, oder Genealogische Tabell von Albeck, dem Ersten Haupt Stammem Vater, biß auf HENRICUM den 12ten seinen Nachkomlingen. In *Sammlung zur Genealogie des Bayrischen Adels, in Alphabetical Ordnung*, Freising, 1724, s. 251, – Bayerische Staatsbibliothek, Cgm 2290(27) [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 m. gruodžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://daten.digital-sammlungen.de/~db/ausgaben/thumbnaeilseite.html>>. Pastaba: bibliografiniame apraše, šis šaltinis datuojamas 1740 m.

¹⁷⁷ GALAVICS, Géza. Baroque Family Trees and genealogies. In *The New Hungarian Quarterly*, t. 30, nr. 113, Budapest, 1989, p. 190.

Lyginant Sapiegų, Palubinskių ir Šveikauskų genealoginiuose medžiuose vaizduojamus gulinčius vyrus – giminės pradininkus, į akis krinta jų dėvimos aprangos skirtumai. Šveikauskų protėvis Kasparas Šveikauskas vaizduojamas su visą kūną dengiančiais šarvais ir LDK kilmingųjų dėvėtu galvos apdangalu.

3 paveikslas. 1724 m. Tiorcingų genealoginis medis

Palubinskių legendinio protėvio Palemono ir Sapiegų legendinio protėvio Prospero Cezarinio apranga vaizduojama kitaip. Ji labiau orientuota į vakarietišką / antikinį stilių. Nederėtų pamiršti, kad pastarieji du genealoginiai medžiai susiję su lietuvių kilmės iš romėnų teorija. Šiuo atveju Šveikauskai pasirinko savo meto kilmingųjų luomo atstovo vaizdavimo būdą. Galvos apdangalas turėjo būti ženklas, nurodantis jį dėvinčio asmens priklausymą aukštesnį visuomeninį statusą turintiems kilmingiesiems, o šarvai – kilmingųjų karinę veiklą.

Šveikauskų genealoginiame medyje vaizduojamo šarvais

vilkinčio giminės pradininko Kasparo Šveikausko figūra – religijos ir karybos aspektų samplaika, to meto visuomenėje vyravusių realiųjų atspindys. Religijos reikšmė LDK visuomenėje XVII a. – XVIII a. pradžioje, lyginant su krikščionybės pirmaisiais šimtmečiais Lietuvoje, augo ir apėmė vis platesnės visuomenės gyvenimo sferas. Šis laikotarpis LDK taip pat svarbus kariniu

požiūriu, nes tuo metu vyko karai su Maskva, Švedija, kazokais. Reikia turėti omenyje ir tai, kad vieni iš paskutiniųjų genealoginiame medyje vaizduojamų Šveikauskų giminės atstovų, t.y. Jono Šveikausko du sūnūs – Dovydas ir Vladislovas – atitinkamai 1654 m. ir 1656 m. buvo paimti į Maskvos nelaisvę. Maskvos nelaisvėje, genealoginio medžio kūrėjo teigimu, buvo ir šių dviejų Šveikauskų pusbrolis – Kristupo sūnus Kasparas Šveikauskas. Šiuo LDK karinio ir politinio gyvenimo suirutės laikotarpiu tarp kilmingųjų klostėsi naujos karinės garbės reikšmės.

Kitas svarbus genealoginių medžių ir schemų elementas – herbas. Jis privalomas kilmingos giminės simbolis. Kilmingųjų genealoginiams medžiams, kurie neperkrauti gausia puošyba ir kitomis papildomomis detalėmis, būdinga būtent tokia jų kompozija: vaizduojamas medis kartu su giminės herbu. Pavyzdžiui, tokią genealoginio medžio kompoziciją pasirinko kunigaikščiai Giedraičiai. Virš 1780 m. Giedraičių genealoginio medžio, kuriame pavaizduotos 22 giminės kartos, matyti vėliausias iš Giedraičių giminės naudotų trijų herbų – Hipocentauro ir Rožės derinys. Jį gaubia kunigaikštiška mantija, kurios viršų puošia kunigaikštiška kepurė. Hipocentauras Giedraičių heraldikoje – aliuzija į jau Lietuvos metraščiuose užfiksuotą Giedraičių ir Alšėniškių legendinę kilmę iš romėnų patricijaus Dausprungo. Šveikauskai, kurie negalėjo lygiuotis su kilmingaisiais, besididžiuojančiais savo legendine kilme iš romėnų, kilmę pabrėžė kitu būdu – savo genealoginiame medyje pavaizduodami giminės herbą Ogoń – vienintelį simbolį, žymintį jų kilmingą statusą visuomenėje. Kartuše matyti puslankis ir strėlė. Virš kartušo pavaizduota karūnėlė, o virš jos – dvejios į viršų iškeltos rankos atvirais delnais. Kaip vieną gražiausių žemesnio rango kilmingųjų genealoginių šaltinių – galime išskirti kitos protestantiškos Orvydų giminės 1798 m. genealoginį medį (10 priedas).¹⁷⁸ Orvydai – sena LDK kilmingųjų

---

¹⁷⁸ 1798 m. *Orvydų giminės genealoginis medis*. Žr.: MISIUS, Kazys. Šilalės miesto istorijos bruožai, *Šilalės kraštas*, t. VII, Vilnius, 2006, p. 126. Genealoginio medžio originalas, saugomas LVIA (F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 89), tačiau nuo 2006 m. atiduotas restauravimui.

giminė, kuri nuo XV a. vidurio įsitvirtino Žemaitijos valdžios elite.¹⁷⁹ Jis dekoruotas ne tik giminės naudotu vadinamuoju Geišų herbu, kurio kartušas puoštas grotelinu šalmu, karūnėle, trimis stručio plunksnomis ir gausia karine puošyba, bet ir puikiai iliustruotas puikiomis augalų kompozicijomis, jau nekalbant apie tai, kad pats genealoginis medis dailiai nupieštas. Medžio lapų forma leidžia identifikuoti, kad tai – liepa. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokio rango giminei kaip Orvydai – nėra būdinga turėti tokį puošnų genealoginį medį. Iš kitų žemesnio rango LDK kilmingųjų galima paminėti Gineikų giminę. Jų XVIII a. genealoginėje schemoje vaizduojamas ne tik herbas – sidabrinė pasaga su kryžiumi mėlyname lauke, su virš skydo uždėta penkialape sidabrine karūnėle ir trimis stručio plunksnomis, bet ir joje reprezentuojama net vienuolika giminės kartų, kurios pradininku laikomas Rapan Gineyko.¹⁸⁰

Iš bendro LDK kilmingųjų genealoginio medžio konteksto verta išskirti ir preciziškai nupieštus identiškos stiliškos XVIII a. antros pusės Šaniauskų (11 priedas)¹⁸¹ ir Lopacinskių (12 priedas)¹⁸² genealoginius medžius. Lopacinskiai (Łopacinski, h. Lubicz) iš Mazovijos atsikėlė į LDK XV a. ir įsikūrė Mstislavlio vaivadijoje, kurioje jų svarbiausia tėvonine valda tapo Lopacinas. Matyti, kad ši giminė gana greitai integravosi į LDK visuomenę, nes jau 1579 m. birželio 26 d. Vaclovas (Bazilijus) Lopacinskis Stepono Batoro siuntimu vyksta į Maskvą įteikti Ivanui laiško ir kalavijo – karo paskelbimo ženkle. Jonas Dominykas Lopacinskis (1708–1778) buvo Žemaitijos vyskupas – vienas pavyzdingiausių savo laikmečio Bažnyčios dignitorių, o Mikalojus Tadas Lopacinskis (1715–1778), pakrikštytas Bernardo vardu, o Mikalojų Tada gavo per sutvirtinimo sakramentą), kuriam buvo sudarytas

---

¹⁷⁹ SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos savivalda...*, p. 124, 182, 222; URUSKI, Seweryn. *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. XIII, Poznań, p. 17.

¹⁸⁰ XVIII a. Gineikų genealoginė schema, – LMAVB RS, F 20–6474, l. 3.

¹⁸¹ XVIII a. antros pusės Šaniauskų genealoginis medis, – AGAD, MK 413, f. 220v; tzw. MLit. dz. XI, Genealogie nr 4, p. 8, 9. Šaltinio neįvardintą datą leidžia nusakyti genealoginiame medyje pateikiama informacija apie tai, kad Konkolovnickio seniūnas Pilypas Nereusz Šaniauskas yra Šv. Stanislovo ordino, kurį Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Stanislovas Augustas Poniatovskis įsteigė 1765 m. liepos 5 d., kavalierius.

¹⁸² XVIII a. antros pusės Lopacinskių genealoginis medis, – AGAD, tzw. Metryka Litewska, dz. XI, Genealogie, nr 23.

genealoginis medis, turėjo LDK raštininko, Brastos vaivados pareigybes ir penkiolika kartų buvo pasiuntinys į Seimą. Jis valdė tėvoninę valdą – Lopacina, tačiau ilgainiui įgijo žemių Mstislavlio, Vitebsko, Polocko, Livonijos, Vilniaus ir trakų vaivadijose. Mikalojus Tadas Lopacinskas gavo puikų išsilavinimą, išmanė oratorystės meną, mokėjo lotynų, prancūzų, italų ir vokiečių kalbas, politikos reikalais buvo glaudžiai susijęs su Sapiegomis ir Nesvyžiaus linijos Radvilomis. Perkopęs keturias dešimtis metų, tapo Mikalojaus Radvilos Žuvelės klientu ir ilgainiui tapo vienu įtakingiausių ir gerbiausių asmenų Lietuvoje. 1766 m. gavo Šv. Stanislo ordiną.¹⁸³ Minimuose Šaniauskų ir Lopacinskių genealoginiuose medžiuose ne tik vaizduojami visų giminių atstovų augaliniais ornamentais, šalmo karūnelėmis ir šalmo papuošalais dekoruoti herbai, bet svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šie medžiai, nors ir atspindi Šaniauskų ir Lopacinskių vertikalią giminybę, tačiau, lyginant su kitais LDK kilmingųjų genealoginiais medžiais ir schemomis, minėtuose šaltiniuose vėliausiai gyvenę giminių atstovai vaizduojami genealoginio medžio apačioje, o į viršų kyba dar trijų kartų šakos, atspindinčios giminybę per tėvo ir motinos linijas. Turint omenyje Trakų pataurininkio Kazimiero Šaniausko anūko ir LDK medžioklio Fabijono sūnaus Pilypo Irenėjaus Šaniausko ne aukštas Konkolvnickio seniūno pareigas, stebina jo genealoginio medžio ikonografinis puošnumas. Galima daryti prielaidą, kad tokio dekoruoto medžio sukūrimą paskatino per motinos liniją turimų giminių gana aukštas statusas dėl jų užimamų pareigybių: prosenelio Povilo Potockio turima Kameneco kašteliono ir senelio Petro Potockio – Černigovo vaivados pareigybė.

Šarševskių Šaraševičių genealoginėje schemoje vaizduojamos septynios giminės kartos (13 priedas).¹⁸⁴ Svarbu pažymėti, kad net ir juodraštniame genealoginės schemos variante (matyti braukymai, papildymai), pati schema

---

¹⁸³ GRZYBOWSKI, Stanisław. Łopaciński (Łopatyński) Wacław (Bazyli) h. Lubicz. In *PSB*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973, p. 402; SZCZYGIELSKI, Wacław. Łopaciński Mikołaj Tadeusz h. Lubicz, *PSB*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973, p. 398–400; SZCZYGIELSKI, Wacław. Łopaciński Mikołaj Tadeusz h. Lubicz. In *PSB*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973, p. 400–402.

¹⁸⁴ *XVIII a. pabaigos Šarševskių Šaraševičių genealoginė schema*, – LMAVB RS, F 20–6443, l. 18v.

dailiai nubraižyta, o šalia jos nupieštas giminės naudotas herbas – pasaga su strėle ir kryžiumi virš jos (lenk. Dolega). Virš pasagos nupiešta penkialapė karūnėlė, o šalmo papuošalo vietoje – sparnas, pervertas strėle.

Šaltinių analizė leidžia teigti, kad LDK kilmingųjų genealoginių schemų informacija kartais būdavo papildoma. Verta atkreipti dėmesį į XVIII a. pradžios Pacų juodraštinę genealoginę schemą,¹⁸⁵ kurioje galima išskirti net tris skirtingus braižus. Tai rodo, kad šaltinis papildytas du kartus. Koks buvo pirminis Pacų genealoginės schemos variantas galima atsekti ne tik iš braižo, bet ir iš apskritimus jungiančių dvigubų linijų, iš kurių kai kurios statmenai perbrėžtos dviem trumpais brūkšniais. Šešiuose iš trylikos minėtų apskritimų genealoginė informacija papildyta. Galima daryti prielaidą, kad pirmą kartą informacija pildyta tik viename apskritime, t.y. prie jau esančio įrašo, kad 1693 m. balandžio 22 d. Žemaitijos seniūnas Petras Mykolas Pacas užrašė Vidžių dalį, prirašytos dvi jo žmonos: pirmoji – Teklė Konstancija Valavičiūtė ir antroji – Marijona Naruševičiūtė. Taip pat prirašoma, kad Petras Mykolas Pacas mirė bevaikis (*sterilis*). Antrą kartą pildyti kiti penki ir pripiešta dvylika naujų apskritimų su genealoginiais įrašais. Vis dėlto lyginant pirminį ir galutinį genealoginės schemos variantą, matyti, kad vaizduojamų Pacų kartų nepadaugėjo (liko kaip ir buvo penkios). Dėl to galima teigti, kad genealoginės schemos papildymai atlikti netrukus po jos sudarymo.

LDK valdovų ir kitų kilmingųjų genealoginiuose medžiuose ir schemose vaizduojama nuo dviejų (1506 m. Kazimiero Jogailaičio šeimos genealoginis medis) iki dvidešimt trijų giminės kartų (Radvilų genealoginis medis). Vis dėlto dažniausiai šiuose genealoginiuose šaltiniuose vaizduojamos penkios – septynios giminės kartos. Įdomu pastebėti, kad ne tik didikams būdinga „ilga“ genealoginė atmintis, kaip antai jau minėtų Radvilų genealoginiame medyje yra 23 kartos, Giedraičių – 22 (14 priedas), Pacų – 16, Palubinskių – 13, bet šiuo atžvilgiu su jais gali lygintis ir kai kurios žemesnio rango LDK kilmingųjų giminės, pavyzdžiui, Gineikai ir Budrikai savo genealoginėse schemose

---

¹⁸⁵ *Genealogia Pacow*, – XVIII a. pr., LMAVB RS, F 273–1121, l. 1.

vaizduoja po 11 kartų, o Lukomskiai savo genealoginiame medyje – 10 kartų (16 priedas).

2.3. Pirmieji valdovų genealoginiai medžiai

1506 m. Jono Laskio leidinyje *Commune Poloniae Regni privilegium* išleistas Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio ir jo žmonos Elžbietos Habsburgaitės šeimos genealoginis medis,¹⁸⁶ kaip jau minėta, yra pirmasis mums žinomas ne tik Lietuvos valdovų, bet ir apskritai kilmingųjų tokio pobūdžio genealogijos demonstravimo pavyzdys LDK. Jame vaizduojama iš sostuose sėdinčių Kazimiero Jogailaičio ir Elžbietos Habsburgaitės krūtinių išaugančios ir rankose laikomos susipinančios medžio šakos. Šakų susipynimai sukomponuoti po keturis apskritimus, kuriuose iš medžių šakų išaugusiuose žieduose iki pusės vaizduojami po tris ir keturis sugrupuoti karališkosios šeimos vaikai: Aleksandras, Jonas Albrechtas, Vladislovas, Žygimantas, Frydrikas, Kazimieras, Ona, Sofija, Jadvyga, Barbora ir trys Elžbietos. Sūnūs vaizduojami tėvo pusėje (garbingesnėje heraldinėje dešinėje), o dukterys – motinos (heraldinėje kairėje). Įdomu atkreipti dėmesį į genealoginiame medyje vaizduojamų asmenų rangų karūnas ir insignijas. Kazimieras Jogailaitis, Lenkijos karalius Jonas Albrechtas, Čekijos ir Vengrijos karalius Vladislovas vaizduojami su karūnomis ir skeptrais. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras vaizduojamas ne tik su karūna ir skeptru rankoje, bet ir su valdžios obuoliu – jo kaip tuometinio Lenkijos ir LDK valdovo – simboliu. Kazimieras, kuris vėliau buvo kanonizuotas ir paskelbtas Lietuvos globėju, vaizduojamas su kunigaikštiška karūna. Taip pat vaizduojamas ir Žygimantas, kuris, genealoginio medžio sukūrimo metu, dar nebuvo tapęs Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Vienintelis Krokuvos vyskupas ir Gniezno kardinolas Frydrikas vaizduojamas su dvasininko apranga, plačiabryle

---

¹⁸⁶ ŁASKI, Joannes. *Commune...*

skrybėle – galeru. Išskyrus tris Elžbietas (dvi iš jų mirė mažametės, o jauniausioji tapo Legnico kunigaikštienė), kurios kaip ir motina vaizduojamos su karūnomis, likusios dukterys – Brandenburgo, Pamario ir Saksų kunigaikštienės – vaizduojamos su kunigaikštiškomis kepurėmis. Pažymėtina, kad Kazimiero Jogailaičio sūnūs genealoginiame medyje sugrupuoti ne pagal gimimo pirmaeilumą, o labiau atsižvelgiant į anksčiau gautus karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių titulus. Pavyzdžiui, Kazimieras, gimęs anksčiau už du savo brolius, t.y. Joną Albrechtą ir Aleksandrą, pavaizduotas genealoginio medžio viršuje greta savo brolių dvasininko Frydriko ir Žygimanto, kuris dar nebuvo tapęs valdovu.

Kitas mums žinomas LDK valdovų genealoginis medis buvo sukurtas po 15 metų ir atspindi Jogailaičių dinastijos genealogiją.¹⁸⁷ Iš medžio šakų išaugančiuose žieduose iki pusės pavaizduoti 87 valdančiosios dinastijos asmenys, sugrupuoti penkiose eilėse, labai primenančiose portretų galeriją. Heraldiniu požiūriu svarbiausioje vietoje – dešinėje viršuje – vaizduojamas Jogailaičių protėvis Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas. Greta – jo sūnus Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila kartu su keturiomis žmonomis: Jadvyga Anžujiete, Celjės grafaite Ona, Elžbieta Granovska ir Sofija Alšėniške. Toje pačioje genealoginio medžio šakų eilėje matome Lenkijos karalių Vladislovą III Varnietį. Greta, atskiroje šakoje pavaizduoti jo jaunesniojo brolio Kazimiero Jogailaičio žmonos Elžbietos Habsburgaitės tėvas Albertas II Habsburgas ir Austrijos kunigaikštis Frydrichas. Visi likusieji Jogailaičių genealoginiame medyje pavaizduoti asmenys – būtent Kazimiero Jogailaičio ir jo žmonos palikuonys (vaikai, anūkai ir proanūkiai kartu su sutuoktiniais). Apskritai šiame genealoginiame medyje demonstruojamos šešios Jogailaičių dinastijos ar iš jos kilusių asmenų kartos. Nevengiama vaizduoti ir mirusius mažamečius ar ką tik gimusius valdančiosios dinastijos narius. Įdomu, kad tik suaugusios ir jau ištekintos moterys vaizduojamos su kunigaikštiškomis karūnomis. Mirusios mažametės ar neištekėjusios vaizduojamos vienplaukės, su galvos apdangalu iš audeklo (įskaitant ir

---

¹⁸⁷ DECIUS, Iodocus Ludovicus. *De Jagellonum...*

vienuolės abito viršutinę dalį) ar kitomis puošmenomis. Tik Jogailaičių dinastijos karalių sutuoktinės, t. y. minėtos keturios Jogailos žmonos, Kazimiero Jogailaičio žmona Elžbieta Habsburgaitė, Čekijos ir Vengrijos karaliaus Vladislovo žmona Ona, Žygimanto Senojo pirmoji žmona Barbora ir antroji žmona Bona Sforca vaizduojamos su karališkais karūnomis. Išimtis daroma tik nekarūnuotai Aleksandro žmonai Maskvos didžiojo kunigaikščio dukteriai Elenai, kuri vaizduojama vien su galvos apdangalu iš audeklo. Monarchai vaizdujami su karališkais karūnomis, skeptrais ir valdžios obuoliais, kunigaikščiai – su kunigaikštiškais karūnomis ir kalavijais (išimtis daroma mažamečiams mirusiems kunigaikščiams, kurie vaizdujami su kunigaikštiškais karūnomis, tačiau be kalavijų). Vienintelis tik su kalaviju ir šalmu vietoje rangų karūnos pavaizduotas Kazimiero Jogailaičio dukters Jadvygos ir jos vyro Bavarijos kunigaikščio dukters Elžbietos vyras Reinhesės – Palatinato kunigaikštis Rupertas Vitelsbachas. Tiek vyrai, tiek moterys, atsižvelgiant į jų pasaulietinį ar bažnytinį rangą, atitinkamai vaizduojami su kilmingųjų ar dvasininkų apranga. Keli valdančiajai dinastijai priklausantys kilmingieji vaizduojami su šarvais, t.y. Algirdas, jo sūnus Jogaila, Albertas II Habsburgas, Lenkijos karalius Jonas Albertas, Rupertas Vitelsbachas, jo sūnus Otonas, Kazimiero Jogailaičio dukters Barbaros vyras Jurgis Barzdotasis iš Vėtinų dinastijos ir jų sūnus Jonas, kitos Kazimiero Jogailaičio dukters Elžbietos vyras Legnicos kunigaikštis Frederikas, dar vienos Kazimiero Jogailaičio dukters Onos vyras Pamario kunigaikštis Boguslavas ir jų sūnus Jurgis, ir dar vienos Kazimiero Jogailaičio dukters Sofijos to paties vardo dukters vyras Legnicos kunigaikštis Frederikas. Kitaip išskiriami itin su mokslu susiję asmenys, pavyzdžiui, pastarosios minėtos Sofijos Jogailaitės sūnus Frederikas – rektorius Viurcberge – vaizduojamas skaitantis knygą. Matome, kad šiame genealoginiame medyje buvo ypač svarbu atskleisti Jogailaičių dinastijos narių kraujo ryšiais pagrįstą giminystę, ir jos atstovų, kaip turinčių tam tikrą rangą ir einančių vienas ar kitas pareigas, sampratą, kurią padeda formuoti ne tik genealoginio medžio įrašai, bet ir jame vaizduojamų asmenų insignijos, apranga, ir kiti ženklai. Iš dalies šis

apibūdinimas tinka ir pirmajam mums žinomam jau analizuotam valdovo šeimos genealoginiam medžiui. Įdomu pažymėti, kad Jogailaičių dinastijos, o ypač Kazimiero Jogailaičio šeimos genealoginis medis savo renesansine stilistika labai panašus į Habsburgų, 1491 m. Babenbergerių¹⁸⁸ ir viename garsiausių ankstyvųjų spausdintų iliustruotų istorinių veikalų, t.y. 1493 m. Hartmanno Schedelio *Liber chronicarum* (kitaip *Niurnbergo kronikoje*) vaizduojamus genealoginius medžius.¹⁸⁹ Neabejotina, kad tai galėjo sąlygoti Jogailaičių ryšiai su Habsburgų dinastija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas pasirinktas kaip Jogailaičių dinastijos pradininkas.

3. XVI–XVIII a. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektai

LDK kilmingųjų vizualinių ir naratyvinių genealogijos šaltinių analizė parodė, kad ne visiems kilmingiesiems būdinga identiška genealoginė savimonė. Atliekant tyrimą, pastebėti tam tikri genealoginiuose šaltiniuose pateikiamos informacijos dėsniumai. Išanalizavus LDK kilmingųjų genealoginius medžius ir kitus jų genealogijos šaltinius, galima išskirti devynis genealoginės savimonės aspektus, kuriems įvardinti parinkti sąlyginiai pavadinimai, nusakantys esminę to genealoginės savimonės aspekto ypatybę:

1. *legendinį* (genealoginė savimonė, grindžiama legendine giminyste);
2. *sakralinį* (genealoginė savimonė, grindžiama giminyste su šventaisiais / palaimintaisiais ar dvasininkais);
3. *agnatinį / kalavijo* (genealoginė savimonė, grindžiama giminės vyriškos linijos asmenų svarba);

---

¹⁸⁸ Stammbaum Vorlagen – gratis. *Familienchronik Jursitzki* [interaktyvus] 2007-2009 [Žiūrėta 2011 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jursitzky.net/Stammbaum_download_gratis.htm>

¹⁸⁹ Liber chronicarum (Nuremberg Chronicle), 1493. In *Heilbrunn Timeline of Art History*. [interaktyvus] 2000–2011 [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1981.1178.29>>; Arbre gènealogique à completer. In *La Bibliothèque André Desguine*. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bibliotheque-desguine.fr/desguine/Expositions/LEre-du-Temps/Temps-represente>>

4. *kalavijo ir verpstės* (genealoginė savimonė, grindžiama giminės vyriškos ir moteriškos linijos asmenų svarba);
5. *rango / pareigybinį* (genealoginė savimonė, grindžiama turimo rango ir pareigybių principu);
6. *konfesinį* (genealoginė savimonė, grindžiama konfesija);
7. *militarinį* (genealoginė savimonė, grindžiama legendinių arba realių giminės protėvių, pasižymėjusių karyboje, reprezentavimu).
8. *materialinį / žemėvaldos* (genealoginė savimonė, grindžiama turtine išraiška ir bendros / turimos žemėvaldos principu);
9. *fundacinį* (genealoginė savimonė, grindžiama giminės narių, vykdžiusių fundacinę, labadaringą veiklą, atmintimi);

Legendinė genealoginė savimonė ypač būdinga LDK visuomenės elito giminėms, t.y. Giedraičiams, Kaributams Višniovieckiams, Radviloms, Sapiegoms, Pacams, Palubinskiams ir kai kurioms žemesnio rango giminėms. Iš esmės legendine giminyste grindžiama genealoginė savimonė glaudžiai siejasi su sakraline genealogine savimone, nes paprastai giminės genealoginėje atmintyje kaip protėviai įsitvirtinę šventieji ar palaimintieji, dažnai nebuvo susieti kraujo ryšiais. Ryškiausiai sakralinė genealoginė savimonė pasireiškė Kaributų Višniovieckių, Pacų, Giedraičių ir Budrikų giminėse. Kiti du genealoginės savimonės aspektai: agnatinis / kalavijo ir kalavijo ir verpstės atspindi giminės vyrų ir moterų svarbą ne tik matrimonialinėje politikoje, bet ir iš jos išplaukiančiame giminės statuso manifestavime. Rango / pareigybinė genealoginė savimonė atskleidžia giminės narių suvokimą per jos atstovų turimą rangą ar pareigybes, teikiamus prioritetus tam tikram rangui ar pareigybei. Dar vienas LDK kilmingiesiems būdingas genealoginės savimonės aspektas yra konfesinis. Pastarojo susiformavimą, viena vertus, lemia giminės vienos dominuojančios konfesijos, sąlygojančios tam tikrą ideologinį mąstymą ir tradicijas, atstovai. Kita vertus, konfesinis genealoginės savimonės aspektas pasireiškia kilmingiesiems tam tikru būdu pabrėžiant vieno ar kito tikėjimo savo giminės narius, ar identifikuojant save apskritai, kaip krikščionis. Militarinis aspektas kai kurių LDK kilmingųjų genealoginėje savimonėje ypač

svarbus. Neretai giminės savo genealogijos manifestavimui pasirenka legendinius arba realius protėvius, pasižymėjusius karyboje. Dėl to galime kalbėti apie tokios giminės militarinę genealoginę savimonę. LDK kilmingųjų materialinę / žemėvaldos genealoginę savimonę sąlygoja atmintyje saugoma su giminės nariais susijusi jų turimo turto informacija, pavyzdžiui, giminės moterų atsineštas kraičio dydis ar giminės narių žemėvalda. Šis LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektas atspindi ir itin įdomų reiškinį, kuomet skirtingų giminių valdytos tos pačios žemės tampa giminystės simboliu, ryšiu. Vienas iš rečiausiai pasireiškiančių kilmingųjų genealoginės savimonės aspektų – fundacinis, kuris, kaip jau buvo minėta, grindžiamas giminės narių, vykdžiusių fundacinę, labdaringą veiklą, atmintimi ir pagarba. Paprastai fundacinis aspektas išlikusiuose LDK kilmingųjų genealogiją manifestuojančiuose šaltiniuose atsispindi tik iš dalies. Dėl to galime kalbėti tik apie šio genealoginės savimonės aspekto apraiškas.

Būtina pažymėti, kad analizuojant turimus LDK kilmingųjų genealogijos šaltinius, negalima išskirti tik vieno genealoginės savimonės aspekto pasireiškimo ar vyravimo. Paprastai kilmingiesiems būdinga kompleksinė genealoginė savimonė, kuriai būdingi keli aspektai. Priklausomai nuo giminės jie gali skirtis, nes paprastai kiekvienos giminės tam tikra kompleksinė genealoginė savimonė gali būti būdinga ne vienai giminei, tačiau neretai ji pasižymi išskirtinėmis savybėmis.

3. 1. Legendinis genealoginės savimonės aspektas

Viduramžių Europoje jau VII – IX a. pradeda formuotis kilmingųjų genealoginė savimonė. Skandinavija. Ypatingas postūmis genealoginei saviidentifikacijai vystytis buvo rašto kultūros proveržis XII a. Renesanso metu ypatingą reikšmę įgauna Antikos paveldo „atradimas“, kuris darė įtaką visuomenės mentaliteto ir kultūros išraiškos formoms. Ne išimtis – genealogija. Kilmingųjų visuomenei tapo svarbu savo genealoginį medį išauginti iš antikinių šaknų. Svarbiausi legendiniai Europos kilmingųjų

antikiniai / pagoniškieji protėviai: Brutus, Heraklis / Herkulis, Augustas, Atila. Dvejuos kilmės – svetimos ir vietinės – svarba Viduramžiais. Valdovų genealoginė manifestacija – valstybinė, politinė, kultūrinė programa. Europos kilmingųjų kolektyvinės genealogijos modelį perėmė ir LDK kilmingieji kaip savo sociokultūrinės tapatybės paieškų išraišką.

Kalbant apie LDK kilmingųjų legendinę genealoginę savimonę, ypatingas dėmesys turi būti skirtas lietuvių kilmės iš romėnų teorijai, kurios užuomazgos jau užfiksuotos Lietuvos metraščiuose ir kronikose. Nuo šio genealoginės savimonės aspekto neatsiejamas ne tik romėniškų giminės pradininkų „įsitvirtinimas“ giminės savimonėje, bet ir kitų žymių tiek LDK, tiek kitų šalių valdovų ar didikų kaip savo protėvių pasirinkimas. Kaip jau buvo minėta, legendinis genealoginės savimonės aspektas ypač būdingas LDK didikų giminėms. Ypač ryški Giedraičių, Kaributų Višnioviečių, Radvilų, Sapiegų, Pacų ir Palubinskių legendinė genealoginė savimonė. Išskyrus Kaributų Višnioviečių genealoginį medį, kituose šaltiniuose giminės kildinamos iš legendinių Romos patricijų, atvykusių į Lietuvą: Giedraičiai ir Radvilos – iš Dausprungo, Palubinskiai – iš Palemono, o Sapiegos – iš Prospero Cezarinio. Pacų legendinis protėvis – Cosmus Pacius, kartu su bendražygiais iš Romos irgi atkeliavęs į Lietuvą. Šios legendos pasėkoje Pacai giminiavosi su sena ir garsia italų Pazzi šeima. Kaributai Višnioviečiai save kildino iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino,¹⁹⁰ su kuriuo juos iš tikrųjų siejo kraujo ryšys, tačiau tarp visos eilės genealoginiame medyje vaizduojamų protėvių yra nemažai asmenų, nesusijusių su Kaributais Višnioviečiais jokiais giminystės ryšiais.

Kita LDK kilmingųjų giminė, kuriai būdingas ryškus legendinis genealoginės savimonės aspektas yra Pacai.¹⁹¹ XVIII a. Pacų genealoginė schema¹⁹² neišsiskiria ikonografiniu puošnumu, tačiau apskritimai, kuriuose surašyta giminės genealogija, nėra vienodi. Jie skiriasi dydžiu ir ryškumu. Pacų

---

¹⁹⁰ *Kaributų Višnioviečių genealoginis medis...*

¹⁹¹ BANIULYTĖ, Aušra. *Lietuvos didikų Pacų itališkųjų...*; BANIULYTĖ, Aušra. Pacai..., p. 140-166.

¹⁹² *XVIII a. Pacų genealoginė schema*, – LMAVB RS, F 20–6514.

legendiniai protėviai vaizduojami apačioje atskiruose dideliuose apskritimuose, kurie nėra tiesiogiai įjungti į genealoginę schemą. Nors pažymima, kad nėra žinoma pilna legendinių protėvių genealogija, iš pateiktos informacijos sužinome, kokia giminės kilmės istorija gyvuoja Pacų genealoginėje savimonėje. Genealoginėje schemoje teigiama, kad 3995 m. nuo pasaulio sukūrimo Cosmus Pacius, kuris buvo *Consul Romanus Pontifex Maximus* kartu su savo artimais giminaičiais, t.y. su Palemonu Publijumi, Prosperu Cezariniu Kolumnu, Dausprungu ir kitais, po Farsalo mūšio, bijodami Julijaus keršto, iš Romos atkeliavo į Lietuvą. Jo proanūkis Warra Pacius buvo Ertrūrijos kitaip Florencijos kunigaikštis, kuris, įkurdamas šeimą LDK, paliko įpėdinių ir Ertrūrijoje. Jo proproanūkis Markas Pacius po sostinės perkėlimo iš Trakų į Vilnių, Gedimino valdymo laikais, t. y. 1322 m. buvo Trakų vaivada. Kiti du Pacų giminės protėviai (irgi tiesiogiai neįjungti į pačią genealoginę schemą) vaizduojami dideliuose išryškintuose apskritimuose (genealoginės schemas dešinėje ir kairėje pusėje). Tai Vilhelmas Pacas – Jeruzalės karaliaus Godfrydo – karo vadas, o Steponas Pacas – jo brolis. Vis dėlto labiausiai genealoginėje schemoje išryškinta ir pačiame viršuje, tačiau irgi tiesiogiai į genealoginę schemą neįjungta, vaizduojama Marija Magdalena de Pazzi iš Florencijos.

Lietuvos Pacų ir italų Pazzi giminių panašios pavardės buvo viena iš palankių aplinkybių Pacams kildinti save iš žymios italų giminės. Toks atvejis Lietuvoje nebuvo išimtis. Tarp gausybės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų galime rasti kelias gimines, kurių pavardžių panašumas į užsienio valstybių, miestų, vietovių pavadinimus ar kalbos ypatumus, galėjo būti sąlyga legendinės kilmės versijos sukūrimui. Tokios giminės būtų šios: Bulharynai, Riomeriai, Korsakai ir Denhofai.

1760 m. Aleksanderio Woyzbuno sukurtame proginiame leidinyje Bulharynai savo kilmę veda iš bulgarų kunigaikščių, kurių šalis Bulgarija yra prie Dunojaus upės, Serbijos, Trakijos ir Juodosios jūros.¹⁹³ Kasparo

---

¹⁹³ WOYZBUN, Aleksander. *Kazanie pogrzebowe Przy złożeniu ciała ś. p. Wielmożnego Jmci Pana Tomasza Bulharyna Podczaszego Wojewòdzstwa Nowogrodzkiego W Kościele Wolkowyskim Societatis*

Niesieckio herbyną papildžiusio Jano Bobrowicziaus teigimu, Bartoszas Paprockis, Szymonas Okolskis ir Kasparas Niesieckis dėl nežinojimo savo veikaluose praleido informaciją apie šią seną giminę.¹⁹⁴ Glaustas žinias apie Bulharynus galime rasti Alberto Vijūko Kojalavičiaus herbyne *Nomenclator*. Pasak jo, Bulharynai veikė Minske. 1613 m. Konstitucijoje minima, kad Jonas Bulharynas iš Minsko vaivadijos buvo deleguotas į izdo tribunolą.¹⁹⁵ Pats Janas Bobrowiczius išvardina XVIII a. antroje pusėje gyvenusius šios giminės atstovus, tarp kurių buvo Valkavisko pavieto raikytojas Povilas Bulharynas, kuris 1761 m. buvo pasiuntinys iš Smolensko į Seimą, o 1764 m. – kaptūrinio teismo maršalas ir pasiuntinys į elekcinį Seimą iš Livonijos vaivadijos. Pažymėtini ir Antanas Bulharynas, Mozyrio vėliavininkas Jonas Juzefas Bulharynas ir Mikalojus Bulharynas, iš pradžių buvęs kardininku, o vėliau – Valkavisko pakamariu, šv. Stanislovo ordino kavalierius, pasirašę Stanislovo Augusto Poniatovskio elekciją.¹⁹⁶ Adamas Bonieckis (1842–1909), kritiškai remdamasis šaltiniais, įvardina kur kas anksčiau gyvenusius šios giminės atstovus. Šio autoriaus veikale rašoma, kad 1511 m. Juchna Bulharynovičius buvo Vitebsko bajoras, o 1543 m. Steponas Bulharynas – žemvaldys Volynėje, kuris, vedęs Dzusankaitę, bylinėjosi su savo svainiu Aleksandru dėl pasogos.¹⁹⁷ Turint omenyje, kad, neskaitant skurdaus Kojalavičiaus paminėjimo apie Joną Bulharyną, XVII a. žinios apie Bulharynų giminę į to meto kilmingųjų heraldikos ir genealogijos sąvadus nepateko. Iš to išplaukia, kad tada minima giminė neužėmė reikšmingos vietos LDK visuomenėje. XVIII a. gyvenusių Bulharynų atstovų turėtos gana aukštos pareigybės ir dalyvavimas valdovo

---

Jesu Roku Pańskiego 1759. Dnia 30. Pazdziernika Miane A ná ušilne žądania Wielmożney Jeymości Pani Anny z Jelskich Bulharynowey Podczaszyney Nowogrodzkiey, pozostałey Małzonki Tudzież Wielmożnych Ichmościow Panow Pawła Koniuszego Wołkowyskiego, Regenta Skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego Jozefa Starosty Bakuńskiego Kazimierza Porucznika Regimentu Konnego, Buławy Polney W. X. Litewskiego Michała Podczaszyca Nowogrodzkiego Bulharynow, Imienia Oycowskiego Dźiedzicow do Druku podane, Y Onymże Ofiarowane, W Wilnie, 1760, p. E2v.

¹⁹⁴ NIESICKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. 2, w Lipsku, 1839, p. 360.

¹⁹⁵ KOJAŁOWICZ–WIIUK, Woiciech. *Herbarz szlachty ...*, p. 57.

¹⁹⁶ NIESICKI, Kaspar. *Herbarz Polski...*, p. 360–361.

¹⁹⁷ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski, rodów w Wielkiem Księstwie Litewkiem w XV i XVI wieku*. Warszawa, 1885, p. 17.

elekcijoje liudija apie išaugusį šių kilmingųjų statusą. Galima daryti prielaidą, kad 1760 m. Aleksandro Woyzbuno sukurtame laidotuvių pamoksle aprašyta Bulharynų kilmės versija iš Bulgarijos kunigaikščių galėjo atsirasti lygiagrečiai su šios giminės įtakos ir reikšmės visuomenėje išaugimu.

Kilmės iš Romos kultas neaplenkė ir Riomerių giminės. Kalbant Donato Szyszkos, 1752 m. parašiusio proginį leidinį Jelenskių ir Riomerių giminėms, žodžiais, „Riomeriai – juk Roma“, ir pabrėžiama, kad „Rzym jest głową całego Chrześcijaństwa“ bei „Roma caput mundi“, t. y., kad Roma yra visos krikščionybės ir pasaulio galva.¹⁹⁸ Anot autoriaus, šios giminės pradininkas buvo Vilhelmas Riomeris, kuris iš Romos iš pradžių atkeliavo į Vengriją, o vėliau – į Lenkiją, kur *in sociam thori* turėjo Lenkijos karaliaus Kazimiero III Didžiojo dukterį Jadvygą. Jo sūnaus Jono palikuonis Stanislovas Riomeris susilaukė šešių sūnų, iš kurių vieni Sandomiro vaivadijoje, antri – Didžiojoje Lenkijoje, o kiti – Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Trakų vaivadijoje ir Valkavisko paviete turėjo valdas.¹⁹⁹ Šioje vietoje svarbu atkreipti dėmesį, kad Kazimiero III Didžiojo dukterį iš tikrųjų buvo vedęs Vilhelmas, tačiau jis buvo Celjės grafas, o Lenkijos karaliaus dukters vardas buvo ne Jadvyga, o Ona. Pastaroji su Vilhelmu susilaukė dukters Onos, kuri buvo antroji Jogailos žmona.²⁰⁰

Į Riomerių kilmės istoriją panaši ir Korsakų giminės legenda, pagal kurią Korsakų pradininkas į Lietuvą atvyko iš Korsikos. Čia jis vedė Lietuvos didžiojo kunigaikščio Švitrigailos seserį, kuri iš savo brolio kaip pasogą gavo žemių Baltojoje Rusioje nuo Glenbokų iki Zavoločės.²⁰¹ Korsikos salos ir Korsakų giminės pavadinimai neabejotinai yra žodžių žaismas, o, turint omenyje, Korsikos lokalizaciją prie Italijos, ši vietovės geografinė padėtis

---

¹⁹⁸ Romer, a Roma. Źr.: SZYSZKO, Donat. *Przeprawa z Ziemi do Nieba... : Wiktora Ielenskiego, Podstarościego Sądowego Mozyrskiego... Iuż przez Herbowne Ielenskich Rzeki... w łodce doczesnego życia Vczyniona. A...*, w Nieswizw, 1752, p. bv.

¹⁹⁹ Ibid, p. a2v.

²⁰⁰ *Dynastie Europy*, t. 1: *Jagiellonowie. Biografie, herby, drzewa genealogiczne*, Inowrocław, 2010, p. 25.

²⁰¹ JURKOWSKI, Gabriel. *Morze...*

puikiai susišaukė su to meto LDK kilmingųjų visuomenėje gaju lietuvių kilmės iš Romos teorija.

Šešias giminės kartas (neskaitant legendinių protėvių) vokiečių kilmės didikų Denhofų (asmenvardžio variantai šaltiniuose: Denhoff, Doenhoff, Dönhoff, Donhoff) atspindinčiame 1713 m. genealoginio medžio (15 priedas) apačioje esančio kartušo, virš kurio nupiešta trilapė karūnėlė, heraldinėje kairėje pusėje vaizduojama šerno galva. Kartuše esanti inskripcija nurodo, kad Denhofai kildina save iš Ispanijos karaliaus, kuris yra ir herbo simbolio sumanytojas: „Don-hoff Rex Hispani. 1. Author Armorum.“ (4

4 paveikslas. 1713 m. Denhofų genealoginio medžio fragmentas

karališko kraujo turinčius kilminguosius ir į aukšto rango senos kilmės aristokratijos atstovus. Galima daryti prielaidą, kad dėl šios priežasties kartuše matomas įrašas *Don-hoff* yra atskirtas brūkšneliu norint labiau tai akcentuoti. Būtina pažymėti, kad šis Denhofų protėvis yra legendinis, nes jokiuose

paveikslas).²⁰² Manoma, kad Denhofai yra kilę iš Marko grafystės Vestfalijoje, o pirmą kartą paminėti 1282 m.²⁰³ Šių kilmingųjų kildinimasi būtent iš Ispanijos karaliaus tikriausiai paskatino jų pavardės pradžios panašumas į ispanų pagarbų kreipinį *Don*, kuriuo paprastai buvo kreipiamasi tik į

²⁰² KALIŃSKI, Jan Damascen. *Erymanthus in Helicone sylva christiano-politica sancti regis, optimi senatoris, boni aulici, pii christiani instructus : triumphalibus vestigiis patrii apri illustrissimi et excellentissimi domini D. Stanislai comitis a Denhoff, campiductoris M.D.L. ensiferi regni, capitanei... detriectus seu Libri IV elegiarum / Authore Joanne Damasceno a Matre dei, scholarum piarum sacerdote [Kaliński J.]*, Varsaviae, 1713.

²⁰³ Dzik – herb szlachecki, [interaktyvus] [Žiūrėta 2012 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: < [http://encyklopedia.servis.pl/wiki/Dzik_\(herb_szlachecki\)](http://encyklopedia.servis.pl/wiki/Dzik_(herb_szlachecki))>

istoriniuose šaltiniuose nėra užfiksuotas tokį asmenvardį turintis Ispanijos karalius. Iš šio legendinio protėvio Denhofai savo agnatinę liniją veda per frankų kunigaikščius nė vieno iš jų konkrečiai neįvardindami. Tariamoms Denhofų ispaniškosios kilmės šaknys prisimenamos ir Konstancijos Sluškaitės Denhofienės atminimui jos laidotuvių proga 1723 m. sukurtame leidinyje, kalbant apie Denhofų giminės iškiliausius dvasininkus. Livonija vadinama naująja Ispanija.²⁰⁴ Įdomu, kad leidinio sukūrimo metu Naująja Ispanija buvo vadinta Ispanijos imperijos kolonija dabartinės Meksikos, Centrinės Amerikos, Karibų, Okeanijos ir Pietryčių Azijos regionuose. Matyti, kad Denhofų gyvenamoji vieta, kurioje vyko pagrindinė jų veikla, – Livonija tarsi tapo persikėlėlių iš tikrosios tėvynės vieta. Tai be abejonės sukelia aliuziją į Europoje tarp kilmingųjų paplitusį kilmės iš Trojos arba Romos mitą. Bėgdami iš savo garsios tėvynės, aukšto rango kilmingieji atsiduria toli nuo savo žemės ir įkuria naujus miestus ar net valstybes.

Šaltinių teikiama informacija rodo, kad lietuvių romėniškoji kilmės legenda paliko žymę ir Liubartavičių Sanguškų genealoginėje savimonėje. Simonui Samueliui Sanguškai 1639 m. išleistame proginiame leidinyje apie vyti, kurį naudojo Sanguškų giminė, teigiama, kad „[...] šį herbą pirmasis sugalvojo Narimantas, kuris, mirdamas, priminė savo pavaldiniams, kad niekada valstybėje nerinktų kito herbo, o tik narsų vyrą, kuris jiems *rostopnie* vadovautų, Kunigaikštystės sienas drąsiai gintų ir kalaviju savo valstybę plėstų [...]“.²⁰⁵ Ši citata beveik analogiška Lietuvos metraštyje užfiksuotam pasakojimui apie tai, kaip vyriausias iš penkių brolių, atkeliavusių į Lietuvą

---

²⁰⁴ WŁOCKI, Jan Franciszek. *Odsiecz tryumfalna od niepamięci czasow windykowanego po zeszeley ostatniey sluszczance ostoi ... Pani Konstancyi z Sluszkow Denhoffowy ... albo Kazanie pogrzebowe ...*, w Warszawie, 1723.

²⁰⁵ „[...] ten pierwszy herb od Narimunda wynaleziony – który vmiraiąc vpominał poddanych swoich – abz nigdy na Państwo nie obierali tylko męża dzielnego – któryby onemi rostopnie rządził – granic Xięstwa mężnie bronił – y mieczem Państwo swoię rozszerzać vmiął [...]“.²⁰⁵ Źr.: DYGON(IA), Tomasz. *Przemiana koni poszonycz pod lektyke Jaśnie Oświecone Xiążęcia Jego Mści Simeona Samvela Lvbartowicza Sanguszka y Kowła woiewody Witepskiego starosty Suraszkiego...*, Zakonu Franciszkas. Deobsevantia gvardzana konwentv Orszanskiego, 1639.

romėnų palikuonių, tapęs Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu, nusprendžia Kentauro herbą palikti broliams, o pats pradeda naudoti vytį.²⁰⁶

Lietuvos metraščių eilutės atsispindi ir leidinyje, aprašančiame Palaimintojo Mykolo Giedraičio gyvenimą. Remiantis Strykovskio kronikos duomenimis, jame teigiama, kad šio senos ir garsios giminės atstovo protėvis kilo iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Trachuso, kuris turėjo penkis sūnus, t. y. Horimundą, Daumantą, Alšėną, Traidenį ir Giedrių. Pastarasis prie vieno ežero pastatė pilį, kurią pavadino savo vardu, ir susilaukė palikuonių – Lietuvos kunigaikščių.²⁰⁷

Kartu su kitomis kilmingųjų giminėmis, kurioms būdingas legendinis genealoginės savimonės aspektas, svarbu paminėti Slušų giminę ir su jos legendiniais protėviais susijusias peripetijas. Malboro vaivadienei ir Polocko vaivados, Lietuvos lauko etmono Stanislovo Denhofo motinai Konstancijai Sluškaitei Denhofienei skirtame 1724 m. proginame leidinyje ypatingai išaukštinama jos, kaip Sluškaitės, garsi kilmė. Šiame šaltinyje teigiama, kad per tėvo liniją ji giminiuojasi su Serbijos karaliais, o per Konstancijos motiną Oną Potocką ir senelę iš Mogilų giminės Sluškaitė siejama su Bizantijos imperatoriais, nes Sluškaitės senelė įvardinama kaip Paleologų dukra: „[...] Konstancya Denhoffowa, ktora z Oyca Serbskich krolow, y Matki Potockich utroq, Ioves de Sangvine duxit? Oważ to Woiewodzina Malborska, co Iey Babką Mihilanka, Cesarzow Wschodnich Paleologow Corka?“. ²⁰⁸ Anot, Kasparo Niesieckio, Konstancijos Sluškaitės senelė iš tėvo Boguslavo pusės buvo Brastos vaivadaitė Sofija Konstancija Zenavičiūtė.²⁰⁹ Šiame leidinyje pabrėžiamos legendinės garbingos rytietiškos giminės šaknys, ypatingai per

---

²⁰⁶ Lietuvos metraštis..., p. 65.

²⁰⁷ DEMROWSKI, Jan. *Compendium Swiętobliwego życia Xiążęcia u Swiata y u Nieba B. Michała Giedroycia Xiążęcia Wielkiego Xięstwa Litewskiego Kanonika Regularnego Ordinis Canonici S. Marię de Urbe Demetri Beatorum Martyrum de Pęnitentia, W Krakowie w Kościele S. Męrkę Ewęngelisty spoczywájącego, Rożnemi Łask y Cudow znákami słynącego : Stylem skroconym, ale máloco odmiennym Wyjęte z Zywoťę w Roku 1736 wydánego, Teraz świeżo dla pospolitego wszystkich wiernych pożytku Wydane z Pozwoleniem Zwierzchności Duchowney Roku 1741, w Wilnie, 1741, p. A2–A2v.*

²⁰⁸ WŁOCKI, Jan Franciszek. *Odsiecz...*

²⁰⁹ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. VIII, w Lipsku, 1841, p. 414–415.

Konstancijos Sluškaitės motiną Oną Potocką, kuri kartu su motina iš Mogilų giminės yra vienintelės moterys, aprašomos proginiame leidinyje kalbant apie Slušų giminę.

Lietuvių kildinimasis iš Romos, o konkrečiau iš Palemono, Dausprungo ir kt. tiesiogiai atspindi kilmingųjų vakarietiškojai kultūrai būdingą senos kilmės iš antikinių didvyrių kulto priėmimą ir propagavimą tokiu būdu lygiateisiškai įsiliejant į antikinių šaknų turinčių kitų Europos šalių kilmingųjų giminių plejadą. Vis dėlto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės geopolitinė situacija lėmė valstybės atsidūrimą tarp Vakarų ir Rytų. Su pastaraisiais Lietuvą nuo pat jos valstybingumo pradžios siejo glaudūs politiniai, ekonominiai, kultūriniai ir personaliniai ryšiai. Ne vieną šimtmetį trukę kontaktai turėjo įtakos ir kilmingųjų genealoginei savimonei. Tai, kad Lietuvos kilmingieji savo imponantiškų protėvių „ieškojo“ tarp Rytų krikščioniškų valstybių monarchų tokių, kaip Serbijos karaliai, Bulgarijos kunigaikščiai, Moldavijos despotai, Bizantijos imperatorių Paleologų dinastija ir jų palikuoniai Kantakuzenai rodo stiprų rytų krikščioniškos kultūros poveikį. Turint omenyje matrimonialinius ryšius su Rytų valstybių kilmingaisiais ir asmenines politines bei ekonomines aspiracijas tose šalyse, negalima pamiršti ir tokios genealoginės manifestacijos teikiamos naudos išskirtinio statuso pabrėžimui.

3. 2. Sakralinis genealoginės savimonės aspektas

Kaip matysime šiame ir kituose disertacijos skyriuose, labai dažnai LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektai vienas su kitu glaudžiai siejasi, o kartais ir persikloja. Ne išimtis – Kaributų Višnioviečių giminės atvejis.

Kaributai Višnioviečiai savo genealogijai manifestuoti pasirinko vynmedį. Šis augalas ypač svarbus krikščioniškajame kontekste: tiek rašytiniame, tiek ikonografiniame. Vynas, kaip vynuogių kraujas, siejamas su Kristaus krauju. Viduramžiais labai dažnai Kristus vaizduotas kaip vynmedžio

stiebas, o jo mokiniai – vynmedžio šakelės.²¹⁰ Vynas – ne tik Kristaus ir Eucharistijos, bet ir Švč. Mergelės Marijos simbolis.²¹¹ Virš genealoginio medžio vaizduojamas nutviekstas saulės šviesos angelas, dešinėje rankoje laikantis ugnies kalaviją, o kairėje – tarsi skydą – saulę.

Kaributų Višnioviečių genealoginiame medyje matome ypač daug kanonizuotų ir beatifikuotų asmenų, kurie nėra šios giminės atstovai. Iš viso jų yra keturiolika, iš kurių du – kanonizuoti, o dvylika – beatifikuoti. Tarp

kanonizuotų asmenų minimas Lietuvos valdančiosios dinastijos atstovas Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio sūnus Kazimieras, kuris laikomas Lietuvos globėju. Kitas kanonizuotas asmuo – Šv. Hiacintas – Lenkijos dominikonų provincijos įkūrėjas, kuris Jono Sobieskio valdymo metais tapo Lenkijos ir Lietuvos globėju. Šv. Hiacintas nepamirštamas ir šlovinant Ciechanoviečių giminę Jono Skarulskio ir Liudvikos Ciechanovieckos vedyboms

skirtame 1683 m. vestuvių epitalamijuje. Tik pastarajame jis minimas dar tik kaip Palaimintasis, bet įvardinamas kaip sarmatų karūnos karūna: „Korona Sarmackiej Korony“.²¹² Šv. Hiacintas ir Šv. Kazimieras – išskirtiniai šventieji Lenkijos – Lietuvos valstybėje. Jų dorybėmis ir stebuklais paženklintos

²¹⁰ BIEDERMANN, Hans. *Naujas simbolų žodynas*, Vilnius, 2002, p. 487.

²¹¹ DINZELBACHER, Peter. *Viduramžių žodynas. Sąvokos, reiškiniai, dalykai*, Vilnius, 2004, p. 592.

²¹² RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy lot strzały w herbów na Dąbrowe...*, Vilnius, 1683.

gyvenimo istorijos išsiskirio lenkų ir lietuvių sąmonėje kaip neatsiejamos visuomenės dvasinio pasaulio turtintojos ir pavyzdžiai, kuriais reikia sekti. Mykolui Kaributui Višniovieckiui, kaip valdovui, o ir kitiems Kaributų Višniovieckių giminės nariams tokie pavyzdžiai yra būtini. Reikiamybė jais sekti sąlygojo šių šventųjų laikymą savo giminės nariais. Šiuo atveju kraujo ryšių nebuvimą pakeičia doro gyvenimo siekiamybė. Atkreiptinas dėmesys ir į Šv. Kazimiero – kario – simboliką. Likus keleriems metams iki Kazimiero kanonizacijos iškilmių Vilniaus katedroje, 1600 m. dailininkas iš Romos Jokūbas Luras pagal lenkų hagiografo Martyno Barono sugalvotą ikonografinę programą sukūrė Šv. Kazimiero kario atvaizdą, kuriame jis pavaizduotas kaip karalius romėnų kario drabužiais, rankoje laikantis skeptrą (5 paveikslas). Anot Sigitos Maslauskaitės, šventieji valdovai ikonografinėje tradicijoje dažnai vaizduojami su kariška atributika tuo pabrėžiant, kad visa valdžia duota Dievo, o minimas Šv. Kazimiero „nekanoninis“ vaizdavimas sąlygotas paplitusia tradicija apie jo karinius stebuklus, kuomet Šv. Kazimieras tampa galingu valstybės ir tikėjimo gynėju.²¹³

Tarp beatifikuotų ir kraujo ryšiais su Kaributais Višniovieckiais nesusijusių asmenų minimas Mykolas Giedraitis. Jo, kaip vieno iš legendinių protėvių pasirinkimas, gali būti aiškinamas tuo, kad kunigaikščių Giedraičių giminė LDK yra sena ir garbinga, apie kurią rašoma jau Lietuvos metraščių legendinėje dalyje. Joje Giedraičiai kartu su kunigaikščiais Alšėniškiais kildinami iš bendro protėvio, t.y. iš legendinio romėno Dausprungo – Palemono bendražygio, kartu su juo atvykusio į Lietuvą.

Šventųjų ir palaimintųjų vaizdavimas greta imperatorių, monarchų ir kitų garsių valdovų Kaributų Višniovieckių genealoginiame medyje ir vieni iš krikščionybės simbolių (Apvaizdos akis ir angelas) virš jo rodo, kad Mykolo Kaributo Višniovieckio karališkai reprezentacijai, o kartu ir genealoginei savimonei, svarbus tiek pasaulietinės, tiek *dieviškosios* valdžios pabrėžimas, sakralinis jo giminės istorijos aspektas. Ypač tai turėjo būti svarbu

---

²¹³ MASLAUSKAITĖ, Sigita. Šv. Kazimieras karys. In *Kaip tai atsitiko didžiajame mūsųje... Žalgirio atodangos*, Vilnius, 2010, p. 121–124.

„potridentinėse“ Europos šalyse, tarp jų ir Lenkijos – Lietuvos valstybėje, kur Romos katalikų bažnyčia laimėjo prieš reformaciją ir savo galios triumfą pasiekė XVII a. – Mykolo Kaributo Višniovieckio gyvenamuoju laikotarpiu. Tiek Vakarų ir Vidurio Europoje, tiek Skandinavijoje valdančiosioms dinastijoms buvo pravartu tarp savo protėvių gretų turėti kanonizuotą asmenį.²¹⁴ Kai tarp giminės protėvių puikuoja šventieji ar palaimintieji, ypač kraujo ryšiais realiai nesusiję su tos giminės atstovais, galima kalbėti apie sakralinę genealoginę savimonę. Jos demonstravimą sustiprina vynmedžio, angelo ir iš dalies vėliavos krikščioniška simbolika genealoginiame medyje. Būtent sakraline genealogine savimone manifestuojamos tarsi giminės kraujyje įsišaknijusios dieviškosios vertybės ir galia, ir, jomis vadovaujantis bei naudojantis, pasirengimas ir tinkamumas valdyti šalį.

Sakralinė genealoginė savimonė būdinga ir Giedraičiams. Lyginant 1780 metais sudarytą Giedraičių genealoginį medį, remiantis Giedraičių kilmingumo įrodymo dokumentais sudarytas šios giminės genealogines schemas bei kitą turimą informaciją, iš karto yra pastebimi neatitikimai. Į akis labiausiai krinta Žemaitijos vyskupo Merkelio Giedraičio priskyrimas skirtingoms Giedraičių giminės šakoms. Iš esmės Žemaitijos vyskupo artimų giminystės ryšių pateikimas nesiskiria nei 1780 m. sudarytame Giedraičių genealoginiame medyje, nei 1800 m. bei 1811 m. surašytuose Giedraičių kilmingumo patvirtinimo dokumentuose. Abiejuose dokumentuose Merkelis Giedraitis nurodomas kaip Mato sūnus ir Baltramiejaus vaikaitis. Tokią informaciją galima rasti J. Wolffo studijoje²¹⁵, S. Uruskio veikale,²¹⁶ A. Bonieckio²¹⁷ ir kitų darbuose. Be to, tiek minėtame genealoginiame medyje, tiek kilmingumo įrodymo dokumentuose Merkelis Giedraitis yra kildinamas iš mitinio Giedraičių pradininko Giedriaus – legendinio romėno Juliano Dausprungo

---

²¹⁴ BEAUNE, Colette. *The Birth of an Ideology: Myths and Symbols of Nation in Late-Medieval France*. Berkeley: University of California Press, 1991, p. 90.

²¹⁵ WOLFF, Józef. *Kniazowie litewsko – ruscy od końca czternastego wieku*. Warszawa, 1895, p. 74, 76.

²¹⁶ URUSKI, Seweryn. *Rodzina: herbarz szlachty polskiej*, Warszawa, 1907, p. 126–127.

²¹⁷ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski. Część I. Wiadomości historyczno – genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 6, Warszawa, 1904, p. 14.

palikuonio. Vis dėlto šiuose dokumentuose pateikta informacija kelia klausimą, kodėl Merkelis Giedraitis genealoginiame medyje ir viename iš kilmingumo įrodymo dokumentų pavaizduotas giminės, kuri kaip herbą naudojo Hipocentauru ir Rožės derinį, narys, o kitame kilmingumo patvirtinimo dokumente – vienas iš Hipocentauru herbą naudojusios Giedraičių giminės šakos atstovas.²¹⁸ Tačiau yra žinoma, jog Žemaitijos vyskupas Merkelis Giedraitis naudojo Rožės arba kitaip Poraj herbą. Būtent šis herbas yra Merkelio Giedraičio antspaudo, pridėto prie Liublino unijos akto, vaizdujyje.²¹⁹ Tai abejonių nekeliantis šaltinis. Be to, šio herbo pavyzdį galima rasti Žemaitijos vyskupui dedikuotoje M. Daukšos *Postilėje*.²²⁰ Kyla klausimas, kodėl Merkelis Giedraitis minimas tarp skirtingus herbus naudojusių Giedraičių giminės šakų atstovų, tuo labiau, kad jis naudojo kitą herbą. Yra dvi galimos priežastys. Pirmoji būtų ta, jog, nors Merkelis Giedraitis naudojo Rožės herbą (vadinasi, jis turėjo būti paveldėtas iš tėvo ir naudotas kitų Žemaitijos vyskupo brolių), tačiau jo brolių palikuonys vėliau galėjo atsisakyti Rožės herbo, jį pakeisdami Hipocentauru ar Hipocentauru ir Rožės deriniu. Tokiu būdu galima būtų paaiškinti, kodėl XVIII ir XIX amžių sandūroje surašytame kilmingumo patvirtinimo dokumente yra nurodoma, kaip Giedraičių naudotas herbas, ne Rožė. Antroji galima priežastis atskleistų tam tikrą genealoginį netikslumą. Merkelis Giedraitis buvo ne tik bažnyčios dignitorius, bet ir aktyvus Bažnyčios bei politinis veikėjas LDK. Šis kunigaikštis Giedraitis, neskaitant to, kad kartu su broliu Kasparu dalyvavo sudarant Liublino uniją, buvo pasiuntinybėje Prancūzijoje prisiekiant ištikimybę Henrikui Valua, 1586 m. paskirtas deryboms pasiuntinybėje Maskvoje, kaip vienas iš nedaugelio Lietuvos atstovų dalyvavo Zigmanto Vazos karūnacijos ceremonijoje ir buvo kitų reikšmingų LDK vykusių ar su ja

---

²¹⁸ Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1800 m. – LVIA, F. 391, ap, 1, b. 992.2, l. 77v–78v.

²¹⁹ AU, p. 348–350.

²²⁰ *Daukšos postilė. Fotografiuotinis leidimas*, Kaunas, 1926.

susijusių procesų liudytojas ir svarbus dalyvis.²²¹ Vadinti tokį asmenį savo protėviu net ir XVIII – XIX amžiuje turėjo būti paranku, kadangi tai liudytu Giedraičių giminės garbingumą ir svarumą visuomenėje. Rusijos imperijos laikais, kuomet Lietuvos didikams ar pretenduojantiems tokiais būti, tekdavo savo kilmingumą įrodyti, nenuostabu, kad galėjo būti ieškoma kuo žymesnio giminės atstovo, naudingo giminės ar šeimos genealoginei manifestacijai pabrėžti. Tokiu atveju nėra labai svarbu atsižvelgti į tiesioginius kraujo ryšius ar priklausymą tai pačiai giminės šakai.

Sakraliniu genealoginės savimonės aspektu įdomus jau minėtas 1666 m. Radvilų genealoginis medis, kuriame vieninteliame iki šiol analizuotų genealoginių šaltinių yra paminima, kad Mikalojus Kristupas Radvila

6 paveikslas. 1666 m. Radvilų genealoginio medžio fragmentas

Našlaitėlis buvo piligrimas (6 paveikslas).²²² Šiame genealoginiame medyje, kuriame, nors ir atsiskleidžia giminės legendinė pagoniška kilmė iš Julijono Dausprungo, apskritai yra pabrėžiamos krikščioniškosios Radvilų šaknys (tai aptarsime vėliau), nenuostabu, kad tokią didelės ištvermės pareikalavusią kelionę į Jeruzalę, kurios metu grėšė ir turkų pavojus, atlikęs

giminės narys buvo ypatingai vertinamas. Juo labiau, kad kelionę į Šventąją Žemę įveikė tik du kilmingieji, t. y. 1468 m. – Aleksandras Soltanas ir

²²¹ HERBST, Stanisław. Giedroyć Melchior. In *Polski słownik biograficzny*, t. 7, zeszyt 35, Kraków, 1958, p. 430–431.

²²² 1666 m. Radvilų genealoginis...

1583 m. – Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis. Kita populiariausia kilmingųjų piligrimystės kryptis buvo Roma.²²³

Įdomu pastebėti, kad sakralinis genealoginės savimonės aspektas būdingas ne tik didikams, bet ir žemesnio rango LDK kilmingiesiems. Vis dėlto esama tokios genealoginės savimonės pasireiškimo skirtumų. Didikams buvo itin svarbu savo genealoginiame medyje turėti nors vieną šventąjį ar palaimintąjį, o žemesnio rango kilmingieji itin pabrėždavo savo giminystę su dvasininkų luomui priklausiusiais asmenimis nepaisant to, kad jie nebūdavo Bažnyčios dignitoriai, o tiesiog paprasti kunigai ar vienuoliai. Kaip pavyzdžius galima pateikti Budrikų (17 priedas), Mingailų ir Bialozorų (18 priedas) gimines.

Apie Budrikus istoriografijoje beveik nėra žinių. Kasparo Niesieckio sudarytame ir Jano Nepomuko Bobrowicziaus papildytame herbyne trumpai paminima, kad Jonas Budrikas ir Žemaitijos kunigaikštystės kamarininkas buvo žemaičių atstovai, kurie pasirašė Jono III elekciją. Taip pat pažymima, kad apie šią giminę nerašė nei Paprockis, nei Okolskis.²²⁴ Išlikusios penkios XVIII a. pradžios juodraštinės Budrikų genealoginės schemas.²²⁵ Jose atsispindi Budrikų giminės vienuolikos kartų genealogija. Vaizduojamos giminės pradininkas – Andrius Budrikas, nors dar prieš jį esančiame apskritime įvardintas Budrikų Tėvas (Oycieć Budrykow).²²⁶ Tai rodo, kad Budrikai neprisimena savo tolimiausio protėvio, nors norėjo pademonstruoti, kad jų giminė dar senesnė. Budrikų atstovų pareigybės neminimos, tačiau pažymima, kurie giminės atstovai buvo dvasininkai, pavyzdžiui, giminės pradininko anūkas kunigas Juzefas Budrikas, penktos kartos atstovas jėzuitas Andrius Budrikas, Žemaitijos kanauninkas Stanislovas Semaška.²²⁷ Būtina atkreipti dėmesį, kad pastarasis Budrikų giminei priklauso per moteriškąją liniją, nes giminės pradininko Andriaus Budriko nežinomo vardo anūkė ištekėjo už

---

²²³ JOVAIŠA, Liudas; KORZENIEWSKA, Kotryna. Piligrimystė. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, Vilnius, 2001, p. 464, 467.

²²⁴ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. II, w Lipsku, 1839, p. 352.

²²⁵ *XVIII a. pradžios Budrikų genealoginės schemas*, – LMAVB RS, F 32–11, l. 1–5.

²²⁶ *Ibid*, p. 2.

²²⁷ *Ibid*, p. 1–2.

nežinomo vardo Semaškos. Būtent jie yra Žemaitijos kanauninko seneliai.²²⁸ Giminės atstovams dvasininkams skiriamas ypatingas dėmesys, nes net nurodoma jų mirties vieta, pavyzdžiui, genealoginėje schemeje paliktas įrašas leidžia teigti, kad Andriaus Budriko proproanūkis kunigas Juzefas Budrikas mirė Vilniuje.²²⁹ Genealoginėje schemeje pažymima, jei Budrikų atstovo žmona turėjo artimą giminaitį dvasininką, pavyzdžiui, šaltinyje minima, kad Petro Kristupaičio Budriko žmona Jadvyga Kelpšaitė (Kiełpszowna) – kanauninko sesuo.²³⁰

Yra išlikusios devynios Mingailų genealoginės schemos, tačiau jų teikiama informacija beveik identiška, tik kai kurios genealoginės schemos išsamesnės.²³¹ Apie Mingailas (h. Łabędź) istoriografijoje žinių nėra daug. Genealoginėse schemeose vaizduojamos septynios Mingailų giminės kartos, kurių pradininku laikomas Stanislovas Mingaila, gyvenęs XVII a. pradžioje. Jo pareigybė neminima, tačiau Stanislovo sūnūs Jonas ir Jokūbas Mingailos atitinkamai buvo Kauno pilies teismo teisėjas ir Kauno pavieto sargybinis. Kitų giminės atstovų pareigybės neminimos, išskyrus Stanislovo Mingailos proproanūkius Jurgį ir Stanislovą Mingailas, nes paminima, kad jie buvo kunigai. Vienoje iš genealoginių schemų net nurodoma, kad Jurgis Mingaila buvo Apytalaukio klebonas, o Stanislovas – Kėdainių.²³² Tai rodo, kad dvasininkai šioje giminėje buvo ypač gerbiami.

Analogišką Mingailoms situaciją atspindi Bialozorų giminės vienas iš genealoginių medžių. Bialozorų (h. Wieniawa) giminės atstovai LDK turėjo įvairių pareigybių: nuo žemės teismo teisėjo iki senatorių. XVI a. pabaigoje – XVII a. pirmoje pusėje Bialozorų pasaulietinės pareigybės koncentravosi Upytės pavieta. Stanislovas Jonaitis Bialozoras buvo Upytės žemės teismo teisėjas, Kristupas Bialozoras – maršalas, Stanislovas Bialozoras – pakamaris. XVII a. antroje pusėje giminės atstovai jau užima pareigas platesnėje

---

²²⁸ Ibid, p. 1.

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid, p. 3.

²³¹ *XVIII a. Mingailų genealoginės schemos*, – LMAVB RS, F20–6443, p. 3–16.

²³² Ibid, p. 11.

geografinėje erdvėje: 1667 m. Kazimieras Bialozoras tapo Minsko vaivada, 1674 m. Vladislovas Bialozoras – Ukmergės pakamariu, o XVII a. pabaigoje Kristupas Bialozoras tapo LDK vėliavininku. XVIII a. Bialozorų įtaka Žemaitijoje dar labiau išaugo, o pavieniai giminės atstovai buvo deputatai ar turėjo gana aukštus karinius rangus. Matrimonialiniais ryšiais Bialozorai buvo susiję su Vainomis, Giedraičiais, Oginskiais, Gorskiais, Daugirdais ir kt. Bialozorų giminėje buvo nemažai dvasininkų. Jonas Karolis Bialozoras (1596–1631) buvo Vilniaus klebonas, Jurgis Bialozoras (mirė 1665m.) – Vilniaus vyskupas, Kristupas Bialozoras (Vladislovo, mirė 1741 m.) – Vilniaus kanauninkas, Vilniaus ir Smolensko kapitulos kancleris, o Martynas Bialozoras (mirė 1707 m.) – Polocko unitų arkivyskupas.²³³ Iš viso Lietuvos istorijos archyve ir Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje saugoma septyniolika XVIII a. Bialozorų genealogijos vizualinių šaltinių, t.y. genealoginių medžių, jų juodraščių ir genealoginių schemų.²³⁴ Juose pateikiama iš esmės identiška informacija, t.y. giminės atstovų kraujo ryšiai, sutuoktiniai, įvardinama fundacinė veikla, turėtos pasaulietinės ir bažnytinės pareigybės (skiriasi tik minimų asmenų ir kartų skaičius). Vis dėlto šis aprašymo principas būdingas ne visiems medžiams. Viename iš Bialozorų itin gražiai nupieštų genealoginių medžių, vaizduojami 22 giminės atstovai. Pareigybės paminėtos tik penkios, iš kurių dvi – bažnytinės: Kristupas Martinaitis Bialozoras buvo Vilniaus kanauninkas, o jo sesuo Marijona – benediktinė Gertrūda.²³⁵ Turint omenyje šiame genealoginiame medyje minimų asmenų ir jų turėtų pareigybių itin neproporcingą santykį, dviejų asmenų, užimančių bažnytinės pareigybes, išskyrimas gali suponuoti prielaidą, kad Bialozorų giminėje dvasininkams buvo rodomas išskirtinis dėmesys ir

---

²³³ MIENICKI, Ryszard. Białozor Jerzy. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936, p. 8–9; NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. II, w Lipsku, 1839, p. 126–128; PIWARSKI, Kazimierz. Białozor Krzysztof. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936, p. 10–11; TOMKIEWICZ, Władysław. Białozor (Białozor) Jan Karol. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936, p. 8; ZAIKYN, Waclaw. Białozor Marcejan. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936, p. 11–12.

²³⁴ *XVIII a. Bialozorų genealoginiai medžiai ir schemas*, – LVIA, F. 1275, ap. 1, b. 716, p. 36–53. *XVIII a. Bialozorų schema*, – LNB RS, F94–2553.

²³⁵ *Ibid*, p. 52.

tokiais giminaičiais didžiuojamasi. Šią prielaidą sustiprina žinojimas, kad Bialozorų giminėje būta ir itin aukštas bažnytines pareigas ėjusių asmenų tokių, kaip jau minėtas Vilniaus vyskupas Jurgis Bialozoras (1661–1665 m.), kuris buvo ir Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčios klebonas bei Šv. Kazimiero palaikų saugotojas. Atsižvelgiant į paplitusį šventojo kultą LDK, tokių pareigų priskyrimas – didelės garbės ženklas.

3. 3. Agnatinis / kalavijo, kalavijo ir verpstės genealoginės savimonės aspektai

Tokių giminių, kurių genealoginei savimonei būdingas tik *agnatinis / kalavijo* arba *kalavijo ir verpstės* aspektai – reta. Paprastai toks genealoginės savimonės aspektų derinys būdingas tik kai kurioms žemesnio rango kilmingųjų giminėms. Šaltinių analizė atskleidė, kad vien agnatinis / kalavijo genealoginės savimonės aspektas buvo būdingas Kšyčevskių, Podolskių ir Žydelių giminėms,²³⁶ o kalavijo ir verpstės – Lopacinskiams²³⁷ ir Limantams – Barauskams.²³⁸

Genealoginės savimonės agnatinis aspektas pasireiškia ir su kitais, pavyzdžiui, su rango / pareigybinio ir materialinio / žemėvaldos aspektais. Tai būdinga Rorų giminei.²³⁹ Apie Rorus istoriografijoje žinių nėra daug. Vienas žymiausių šios giminės atstovų – Ferdinandas Roras, kuris buvo Trakų pastalininkis ir Semeliškių seniūnas, dalyvavęs 1669 m. vykusiame valdovo

---

²³⁶ 1792 m. Podolskių genealoginė schema, – LVIA, SA, b. 5812, l. 228/113; 1795 m. Kšyčevskių genealoginis medis, – LMAVB RS, F 21–2002, l. 1; Žydelių genealogija, – LVIA, F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 65.

²³⁷ XVIII a. antros pusės Lopacinskių genealoginis medis, – AGAD, tzw. Metryka Litewska, dz. XI, Genealogie, nr 23.

²³⁸ XVII a. Limantų–Barauskų genealoginė schema, – LMAVB RS, F12–3937, l. 4.

²³⁹ GUCEWICZ, Andrzej. *Złota Melodia Trenodynym Koncentem Vbolewającej Oyczyzny, y całego Domu Przy pogrzebowym Akcie Wielmożnego legomości Pana Ierzego Samsona Podbereskiego Podśodka Brasławskiego Smutny dzwięk Wydawająca A Nąfolgę w zálách zostającej Mążonce Wielmożney Ieyomości Paniey Katarzynie Rorownie Podbereskiey Podśodkowej Brásławskiey*, Vilnius, 1696.

elekcijoje.²⁴⁰ Beveik analogiškas genealoginės savimonės aspektų rinkinys būdingas ir Haraburdų giminei, tik jai vietoje materialinio / žemėvaldos aspekto yra būdingas militarinis.²⁴¹ Į šią giminę įdomu atkreipti dėmesį dar ir dėl to, kad ji totoriškos kilmės. Šios giminės atstovai nobilitaciją gavo iš Žygimanto Augusto kartu su lenkišku Podkowos (pasagos) ir kryžiaus su gėle herbu, tačiau teigiama, kad jau XVI a. jį iškeitė į laužytą juostą, t. y. lenkišką herbą Abdank. Aukščiausią pareigybę giminėje turėjęs asmuo – Minsko kaštelionas Mykolas Haraburda (1585–1586). Jis buvo stačiatiko Bogdano Haraburdos sūnus, rusėnų rašovas kanceliarijoje.²⁴²

Agnatinis / kalavijo genealoginės savimonės aspektas ypač ryškus Gineikams. Gineikų genealoginė schema (7 paveikslas) – vienas iš nedaugelio LDK žemo rango kilmingųjų genealoginių šaltinių, kuriame vaizduojama net vienuolika giminės kartų ir jų naudotas herbas – sidabrinė pasaga su kryžiumi mėlyname lauke. Virš skydo uždėta penkialapė sidabrinė karūnelė ir trys stručio plunksnos. Giminės pradininku laikomas Rapanas Gineika (Rapan Gineyko). Genealoginėje schemoje minimi tik vyriškos giminės atstovai apie juos daugiau nepateikiant jokios informacijos. Ši schema išsiskiria dar ir tuo, kad joje visų aprašytų Gineikų atstovų minimi tėvavardžiai taip dar labiau pabrėžiant kraujo ryšį.²⁴³

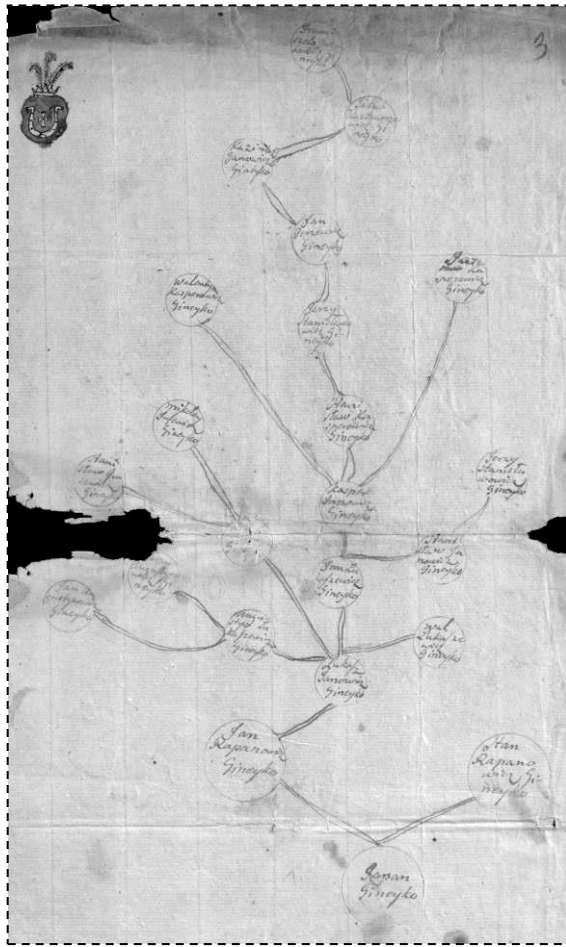
²⁴⁰ URUSKI, Seweryn; WŁODARSKI, Aleksander. *Rodzina herbarz szlachty polskiej*, t. XV, Warszawa, 1914, p. 248.

²⁴¹ WOYDAGOWICZ, Mateusz. *Wesele starożytności przy przezacnym akcie ... Ierzego Haraburdy y ... Krystyny Zawiszanki, podskarbianki W. X. L. wystawione, W Wilnie, 164?*

²⁴² Kaip Žygimanto Augusto pasiuntinys, Mykolas Haraburda daug kartų vyko į Krymą ir Maskvą. Jis buvo aktyvus politikos veikėjas ir Stepono Batoro valdymo laikotarpiu. Lietuvoje turėjo Leono Sapiegos, už kurio buvo ištekinęs vieną iš savo dukterų, o Lenkijoje – Jono Zamoiskio paramą. Mykolas Haraburda buvo Lietuvos ekspansijos taikiais diplomatiniais keliais šalininkas. Haraburdos veikė Polocko vaivadijoje, Slanimo pavieta, Naugarduke, Smolenske, Minske, Breslaujoje, Vilniuje. Giminės atstovai turėjo teisėjo, raštininko, mokesčių rinkėjo, vėliavininko, maršalo, iždininko, medžioklio ir kt. pareigybes. Aukščiausias pareigas bažnytinėje veikloje turėjęs giminės atstovas – Polocko arkivyskupas Anicetas Haraburda, 1563 m. paimtas į Maskvos nelaisvę po Polocko pilies užėmimo. Matrimonialiniais ryšiais Haraburdos buvo susiję su Zavišomis, Tiškevičiais, Volanais, Sapiegomis, Korsakais, Soltanais ir kt. Žr.: BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. VII, Warszawa, 1904, p. 241–242; LEPSZY, Kazimierz. Haraburda Michał h. Abdank. In *PSB*, t. IX/2, zeszyt 41, Wrocław – Kraków – Warszawa, 1961, p. 288–290; NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. IV, w Lipsku, 1839, p. 341–342; URUSKI, Seweryn. *Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej*, t. IV, Warszawa, 1908, p. 104–105.

²⁴³ *XVIII a. Gineikų genealoginė schema*, – LMAVB RS, F 20–6474, p. 3.

Analizuojant LDK kilmingųjų genealoginės savimonės kalavijo ir verpstės aspektą, įdomu kaip pavyzdį pateikti 1744 m. Brigitos Radvilaitės ir Antano Davainos Solohubo vedyboms išleistą epitalamiją. Jis išsiskiria iš kitų Radvilų giminės atstovams skirtų proginių leidinių, nes jame leidinio autorius susikoncentruoja ties Brigitos Radvilaitės šeima skiriant ypatingą dėmesį horizontaliai giminystei, kuri išreiškiama tiek vyrų, tiek moterų svarba. Be

7 paveikslas. XVIII a. Gineikų genealoginė schema

abejonės, paminima, kad Radvilų giminę puošia imperatoriška garbė ir giminystė su monarchais. Nors ir neilgas, tačiau pateikiamas giminių, su kuriomis Radvilas sieja matrimonialiniai ryšiai, sąrašas. Vis dėlto konkrečiai įvardinami tik keli asmenys: visų pirma, Brigitos Radvilaitės tėvas Naugarduko vaivada Mikalojus Radvila ir motina Barbora Zavišaitė. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiame epitalamijuje yra išvardinami nuotakos broliai, Jurgis ir Stanislovas, ir seserys, Teresė, Ona ir Marija. Pažymima, kad pastarosios dvi buvo vienuolės.²⁴⁴

Budrikų giminei būdinga ne tik sakralinė genealoginė savimonė, bet ir kalavijo ir verpstės aspektai.

Budrikų genealoginėse schemose minimi ne tik giminės vyrai, bet ir moterys: dukterys, jų sutuoktiniai ir giminės vyrų žmonos, net jei jų buvo ne viena. Tokiu būdu atskleidžiama plati giminės genealogija, pagrįsta kiekvieno nario

²⁴⁴ *Vota z weselnym aplauzem jasnje oswieconey xiężny Jey Mosci Brygidzie Radziwillownie, z Jasnje Wielmoznym Jego Moscią P. Antonim Dowoyną Solłohubem Podskarbicem W. X. L. starostą Jezierzycskim [...], w Wilnie, 1744, p. Av–A2v.*

reikšmingumu ir atmintimi. Tai liudija Budrikų giminės stiprią genealoginę savimone. Budrikai matrimonialiniais ryšiais buvo susiję su Jazdovičiais, Rimdeikais, Vainauskais, Paginskiais, Montvilais, Smilgevičiais, Mantautais, Rimkevičiais, Semaškomis, Neverduskais, Stravinskiais, Kelpšomis, Gulbinais, Bukantais ir kt. Nors ši genealoginė schema tikriausiai buvo sudaryta teisiniais / paveldėjimo tikslais,²⁴⁵ toks joje atsispindintis platus giminystės ryšių tinklas liudija Budrikų stiprą genealoginį sąmoningumą, perduodamą iš kartos į kartą.

Iš kitų žemesnio rango kilmingųjų verta atkreipti dėmesį į Chrapovickius (h. Gozdawa). Šios giminės atstovai daugiausiai veikė Vitebsko, Mstislavlio ir Smolensko vaivadijose, Oršos ir Kauno pavietuose. 1669 m. Jonas Antanas Chrapovickis gavo vaivados pareigas Vitebske, 1673 m. Kristupas Antanas Chrapovickis gavo kašteliono pareigas Smolenske, o 1786 m. Juzefas Chrapovickis – Mstislavlyje. Kai kurie šios giminės atstovai aktyviai dalyvavo masonų veikloje. Antanas Chrapovickis XVIII a. pabaigoje priklausė net trimis Vilniaus masonų ložėms. Masonų skelbiamos idėjos tikriausiai turėjo stiprų poveikį, kuris darė įtaką ir vėlesnėms giminės kartoms, nes XIX a. gyvenęs kitas Antanas Chrapovickis jau buvo aukštas masonų pareigūnas. Chrapovickiai žinomi ir savo fundacine veikla. Pranciškus Chrapovickis fundavo bernardinų vienuolyną Vitebske, o pats tapo vienuoliu Vilniuje. 1638 m. Eustachijus Chrapovickis (mirė 1791 m.) Dotnuvoje išlaikė špitolę ir pradinę mokyklą. Jau minėti Eustachijus ir Antanas Chrapovickiai XVIII a. pabaigoje buvo apdovanoti Šv. Stanislovo ordinais, o XIX a. pirmajame ketvirtyje Antanas Chrapovickis tapo Maltos ordino kavalieriumi.²⁴⁶ Išlikusiame

---

²⁴⁵ XVIII a. Budrikų genealoginės schemas...

²⁴⁶ KANTAK, Kamil. Chrapowicki Franciszek. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 437; KONOPCZYŃSKI, Władysław. Chrapowicki Eustachy. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 436–437; KONOPCZYŃSKI, Władysław. Chrapowicki Juzef. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 439; KONOPCZYŃSKI, Władysław. Chrapowicki Mikołaj Sabba. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 439; MIENICKI, Ryszard. Chrapowicki Jan Antoni. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 437–439; MIENICKI, Ryszard. Chrapowicki Krzysztof Antoni. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 439; SKAŁKOWSKI, Adam. Chrapowicki Antoni, h. Gozdawa. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 436; SKAŁKOWSKI, Adam. Chrapowicki Antoni, pułkownik. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937, p. 436.

XVIII a. Chrapovickių genealoginiame medyje (19 priedas)²⁴⁷ vaizduojami keturių kartų giminės atstovai, tarp kurių minimos tiek Chrapovickių dukterys, tiek žmonos. Ypatingai galima išskirti Sofiją Kożeniecką. Jos pirmasis vyras buvo Jonas Chrapovickis, su kuriuo ji susilaukė dukters Pranciškos. Sofija Chrapovickienė po pirmosios santuokos buvo ištekėjusi dar du kartus. Įdomu tai, kad Chrapovickių genealoginiame medyje vaizduojami ir būtent iš jos trečiosios santuokos su Holynskiu sulaukti dar dviejų kartų palikuonys. Faktas, kad genealoginiame medyje vaizduojami buvusios giminės narės, kuri jau priklausė kitai giminei, palikuonys, rodo, kad moteris Chrapovickiams yra tarsi laidas, per kurį plečiasi giminės ryšiai. Šiuo atveju akcentuojami ne kraujo ir ne matrimonialiniais ryšiais pagrįsti santykiai su kitomis giminėmis. Sofijos Chrapovickienės atvejis rodo Chrapovickių giminės norą per savo buvusią atstovę demonstruoti naujus ryšius su naujais jos giminės nariais, t.y. Holynskiais ir Aleksandravičiais, už kurių atstovo ištekėjo Sofijos dukra Kotryna Holynskaitė. Tokiu būdu parodoma, kad moteris tampa puikiu įrankiu siekiant praplėsti savo genealogiją.

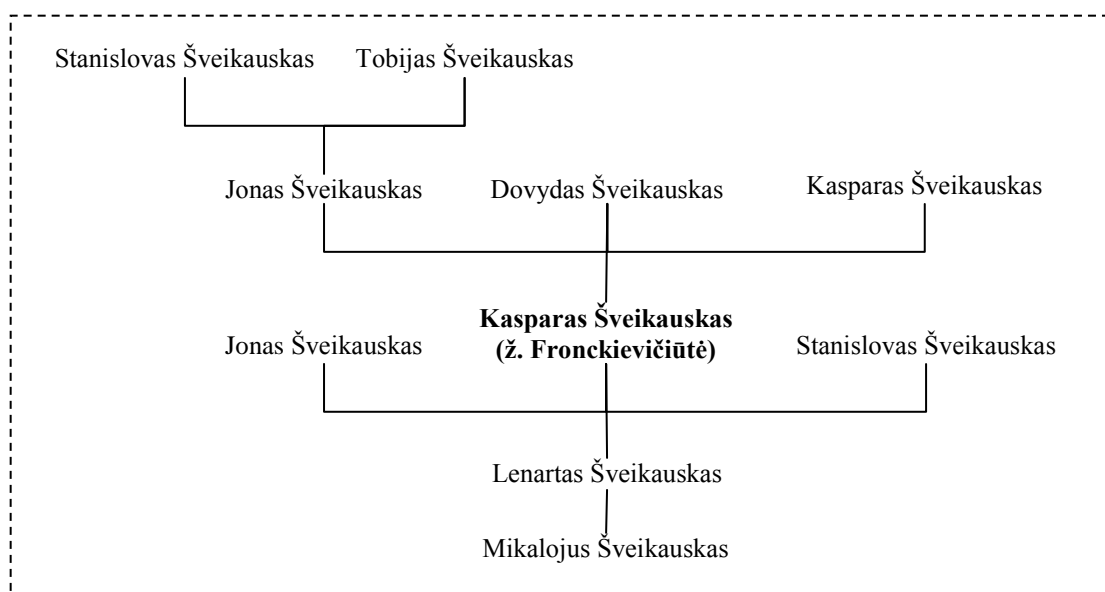
3. 3. 1. Ekskursas: Šveikaukų giminės pavyzdys

Mus dominantis pavyzdys – Šveikaukų genealoginės savimonės kalavijo ir verpstės aspektas. Žinios apie Šveikaukų giminę istoriografijoje labai menkos. Alberto Vijūko Kojalavičiaus herbyne aprašoma trumpa šios giminės istorija. Teigiama, kad Šveikaukai, naudoję Ogończyk herbą, į LDK atvyko iš Podolės. Mikalojus Šveikaukas turėjo sūnų Lenartą, ėjusį Haličo pataurininkio pareigas. Pastarasis turėjęs tris sūnus: Joną, Kasparą ir Stanislovą. Būtent Kasparas Šveikaukas, atvykęs į LDK, vedė nežinomo vardo Fronckievičiūtę (orig. *Fronckiewiczowna*), su kuria susilaukė trijų sūnų: Jono, Dovydo ir Kasparo. Pasak Alberto Vijūko Kojalavičiaus, Jonas turėjo du sūnus: Stanislovą ir Tobiją. Pastaraisiais herbyne baigiama nuosekli Šveikaukų

---

²⁴⁷ XVIII a. pab. Chrapovickių genealoginis medis, – LVIA, F. 525, ap. 8, b. 793, l. 53.

genealogija, nes toliau autorius pateikia informaciją tik dar apie du Šveikauskų giminės atstovus, t. y. Samuelį ir nežinomo vardo Šveikauskus, atitinkamai nurodydamas jų pareigybes: Naugarduko vėliavininkas ir Vitebsko pakamaris, tačiau nenurodo jų giminystės laipsnio tarpusavyje ir su kitais Šveikauskų atstovais.²⁴⁸ Kasparas Niesieckis iš esmės pakartoja minėtą Šveikauskų genealogiją nuo Mikalojaus Šveikausko iki Samuelio ir Tobijo, tačiau papildo Alberto Vijūko Kojalavičiaus trumpą šios giminės aprašymą ir pateikia naujų žinių (1 schema).

1 schema. Šveikauskų genealogija pagal Albertą Vijūką Kojalavičių ir Kasparą Niesieckį

Kasparas Niesieckis, remdamasis Andriumi Volanu, teigia, kad trys į LDK atvykusio Kasparo Šveikausko sūnūs: Jonas, Dovydas ir Kasparas 1564 m. dalyvavo mūšyje su Maskva ties Ūla. Pažymima, kad Jonas Šveikauskas, Samuelio ir Tobijo tėvas, buvo karaliaus sekretorius, o Aleksandro Šveikausko dukra ir Naugarduko vėliavininko dukterėčia Teodora buvo ištekėjusi už LDK referendoriaus Stepono Šlizieniaus. Kasparo Niesieckio vėliau išleistame ir

²⁴⁸ KOJAŁOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli o klejnotach albo herbach których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywają*, w Krakowie, 1897, p. 192.

Jano Bobrowicziaus papildytame herbyne duomenys apie Šveikauškų giminę pateikiami net iki XVIII a. antrosios pusės, tačiau jie yra fragmentiški ir nesusieti vieni su kitais. Vis dėlto matyti, kad būtent XVIII a. antroje pusėje Šveikauškai užėmė gana svarbias Ukmergės ir Smolensko išdininko, Ukmergės pavieto maršalo ir kitas pareigybes.²⁴⁹

Nors Marzena Liedke, remdamasi Šveikauškų protėvių antroponimais, daro prielaidą apie šios giminės katalikiškas ištakas, tačiau paprastai Šveikauškai minimi kaip aktyvūs kalvinizmo propaguotojai (ypač nuo XVII a. pradžios).²⁵⁰ Šveikauškų atstovai užsiėmė labdaringa veikla, nukreipta savos konfesijos stiprinimo linkme. XVI a. pabaigoje Jonas Šveikauškas minimas tarp Jono Hlebavičiaus, Jono Abramavičiaus, Mikalojaus Manvydo Dorohostaiskio, Andriaus Rimšos, Jono Šemetos, Mikalojaus Naruševičiaus, skyrusių lėšų Andriaus Volano veikalų išleidimui. Tai svarbi detalė turint omenyje, kad Jonas Šveikauškas nebuvo turtingas bajoras. Tokį dosnumą skatino ne vien raštingo ir išsimokslinusio asmens vertės samprata. Nuo XVI a. šeštojo dešimtmečio reformacija paskatino knygų plitimą, aktyvesnį ir įvairesnį santykį su kultūros veikla, „...reformacijos vadovų intensyviai kurtas spaustuvių steigėjo, knygų mecenato, mokslus vertinančio asmens įvaizdis tapo to meto didiko prestižo ženklu, ir tai veikė daugelį bajorų: iš evangelikų didikų sluoksnio knyga „leidosi žemyn“ į bajorijos, vidutinės ir net neturtingosios, sluoksnį“.²⁵¹

Šveikauškų giminės atstovai aktyviai dalyvavo įvairioje sinodo veikloje, pavyzdžiui, sprendžiant katechezės klausimus ar rūpinantis mirusio bendratikio biblioteka.²⁵² 1616 m. Dovydas Šveikauškas buvo išrinktas sinodo direktoriumi, o jo brolis Jonas šias pareigas ėjo net keturis kartus (1623 m.,

---

²⁴⁹ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. VIII, w Lipsku, 1841, p. 637–638.

²⁵⁰ LIEDKE, Marzena. Szlachta ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego a reformacja. Część II: przyczyny przyjmowania nowych wyznań, aktywność reformacyjna oraz motywy porzucania konfesji protestanckich. In *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, nr. 19, Białystok, 2010, p. 70–71.

²⁵¹ LUKŠAITĖ, Ingė. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje: XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius, 1999, p. 564, 573.

²⁵² *Akta Synodów prowincjalnych Jednoty Litewskiej 1611–1625*, Wilno, 1915, p. 32, 51, 90.

1631 m., 1633 m. ir 1635 m.),²⁵³ nors Kazimierz Bemas šį skaičių padidina iki penkių.²⁵⁴ 1655 m. vykusio sinodo suvažiavimo metu Kristupas Šveikauskas ėjo raštininko pareigas.²⁵⁵ Kazimierz Bemas pateikia įvairesnės informacijos apie Šveikaukų giminę. Manoma, kad XVII a. pirmajame ketvirtyje Šveikauskai pastatė kalvinų maldos namus Kondrotiškėse (Ašmenos pav.),²⁵⁶ Zarajuje (Naugarduko pav.) ir Astašine (Naugarduko pav., maldos namai pastatyti iki 1637 m.). Jonas Šveikauskas, kaip ir jo tėvas, dalyvavo valstybės politiniame gyvenime ir rūpinosi savo giminės statuso visuomenėje išlaikymu ir kėlimu. 1613 m. ir 1623 m. buvo pasiuntinys į Abietų Tautų Respublikos seimą. Jono Šveikausko sūnėnas Samuelis Kazimieras ėjo Ukmergės taurininko pareigas, o dukterėčia Elžbieta ištekėjo už Adomo Stabrovskio, kilusio iš kalvinų senatorių giminės. Skirtingai nei teigia Albertas Vijūkas Kojalavičius ir Kasparas Niesieckis, Kazimierz Bemas, nenurodydamas aukščiau minėtų Jono Šveikausko sūnų: Stanislovo ir Tobijo, rašo apie kitą Jono Šveikausko sūnų teigdamas, kad vyriausiasis Jono Šveikausko sūnus Naugarduko vėliavininkas Samuelis vedė Jadvygą Samsoną Podbereską²⁵⁷ ir 1635 m. vyko į seimą. Autoriaus nuomone, Samueliui Šveikauskui mirus jaunam ir palikus tik vieną dukterį, giminės viltys buvo sudėtos į Jono Šveikausko jauniausiąjį sūnų – Vitebsko pakamarių Joną Kazimierą Šveikauską (2 schema).

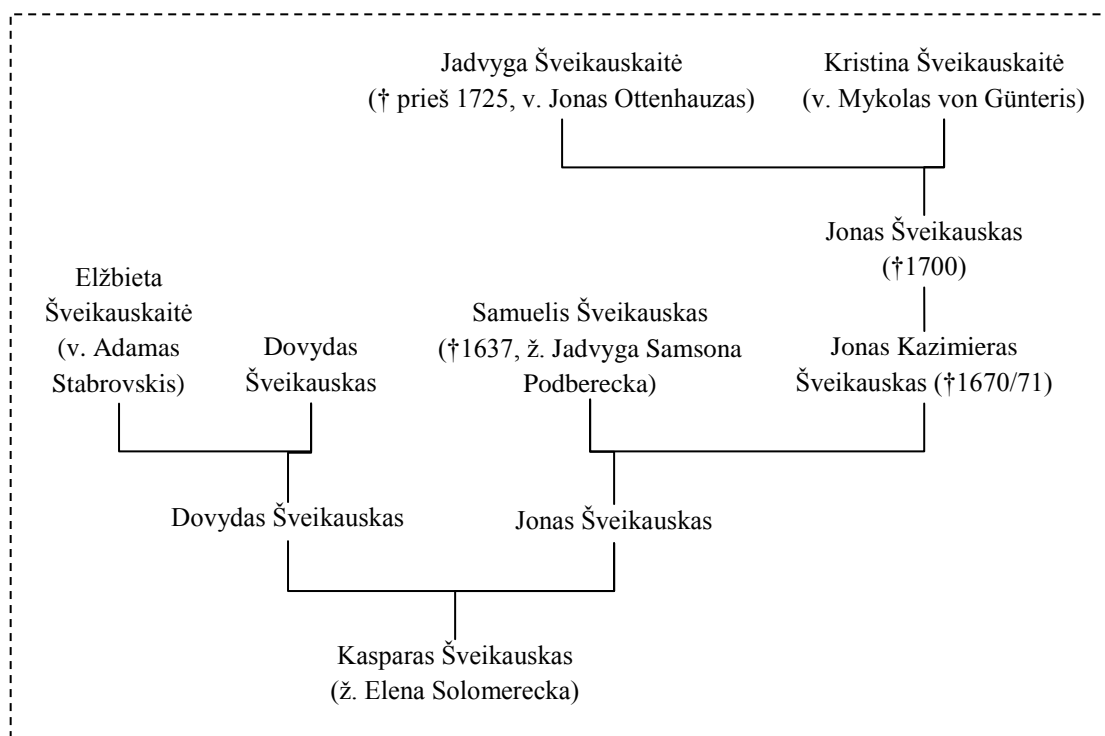
²⁵³ *Spis synodów i sesji prowincjalnych Jednoty Litewskiej, 1611–1913*, Wilno, 1913, p. 1–2; LIEDKE, Marzena. Szlacheckie rody z Korony w działaniach na rzecz ewangelicko – reformowanej Jednoty Litewskiej w XVII wieku. In *Nad społeczeństwem staropolskim: Kultura, instytucje, gospodarka w XVI–XVIII stuleciu*, t. I, Białystok, 2007, p. 393.

²⁵⁴ BEM, Kazimierz. Zbór w Ostaszynie: Szwykowscy, Ottenhauzowie i Grabowscy oraz liczne reformowane dygresje. In *Jednota – pismo religijno–społeczne*, nr. 3–4, Warszawa, 2007, p. 11.

²⁵⁵ *Spis synodów...*, p. 3.

²⁵⁶ XVI a. pabaigoje valdą Kondrotiškėse Kasparui Kasparaičiui Šveikauskui kaip kraitių atnešė jo žmona Ašmenos pavieta maršalo Stepono Leonaičio Roskio dukra Kotryna. Žr.: БРЭГЕР, Г. М. Невядомыя кальвінскія зборы XVI–XVII стст. у Вялікім Княстве Літоўскім. In *Памяць стагоддзяў на карце айчыны*, Мінск, 2007, p. 269.

²⁵⁷ Šį matrimonialinį ryšį patvirtina: *XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikaukų ir Tarnovskių genealoginė schema*, – LVMAB RS, F. 37–769, p. 3 ir *XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikaukų ir Tarnovskių genealoginė schema*, – LVMAB RS, F. 37–769, p. 30.

2 schema. Šveikauskų genealogija pagal Kazimierzą Bemą

Pastarojo gyvenamuoju laikotarpiu protestantizmas susidūrė su stipriu kontrreformacijos iššūkiu, juo labiau, kad perėjimas į katalikybę buvo greičiausias kelias pakilti karjeros laiptais. Vis dėlto Jonas Kazimieras Šveikauskas siekė, kad jo giminės atstovai nebūtų nublokšti kontrreformacijos bangos, ir nors jo sūnus Vitebsko pakamaris Jonas Šveikauskas buvo apvedintas su katalike, tačiau šioje santuokoje gimę vaikai auklėti protestantizmo dvasia.²⁵⁸ Šveikauskai į katalikybę neperėjo iki XVIII a. pradžios, o šio šimtmečio pabaigoje jau fundavo katalikišką bažnyčią Bagaslaviškyje.²⁵⁹

Baigiant Šveikauskų giminės istoriografinę analizę, disertacijoje ypač svarbu atkreipti dėmesį į Raimondos Ragauskienės Kasparo Šveikausko veiklos ir šeimos ryšių tyrimą, atskleidžiantį šio kilmingojo svarbią vietą LDK kanclerio Mikalojaus Radvilos Rudojo klientelėje. Kasparo Šveikausko aukščiausia karjeros pakopa – Radvilos Rudojo Biržų vietininko pareigos (kaip

²⁵⁸ BEM, Kazimierz. Zbór w Ostaszynie..., p. 11.

²⁵⁹ LIEDKE, Marzena. Szlacheckie rody..., p. 70.

einantis šias pareigas kilmingasis jau minimas 1561 m.), kurios vainikavo ligtolinį sėkmingą tarnavimą Radvilai. Apie ypatingą patrono ir kliento ryšį liudija Radvilos Rudojo pastangos iš Žygimanto Augusto gauti Kasparui Šveikauskui 40 valakų valdą kaip atlygį už pasižymėjimą Livonijos karo metu Ulos kautynėse. Ryšius, kuriuos stiprino ir bendros religinės pažiūros, su Biržų Radvilomis tęsė Kasparo Šveikausko pirmos bei antros kartos palikuonys. Svarbus ir Kasparo Šveikausko žmonos tapatybės nustatymo faktas. Reikšmingą įtaką tiek materialiniam, tiek visuomeniniam Kasparo Šveikausko statusui turėjo jo matrimonialiniai ryšiai, kadangi šis kilmingasis buvo vedęs Mariną Fronckievičiūtę – vieno artimiausio ilgamečio Radvilos kliento seserį.²⁶⁰ Minėti klienteliniai ir matrimonialiniai ryšiai be abejonės tapo puikiu stimulu ir pagalba integruojantis į LDK kilmingųjų visuomenę.

Šveikauskų genealoginiame medyje, taigi, ir jų genealoginėje savimonėje moteris užėmė itin svarbią vietą. Tą rodo palyginti didelis minimų moterų skaičius – 15 iš 39. Moterys ne tik išvardinamos, bet dažniausiai paminimos ir jų iš vyrų ar tėvų perimti „titulai“. Tai buvo XV a. pabaigoje LDK vykusio pareigybės „sutitulinimo“ proceso ir diduomenės savimonės pokyčių pasekmė.²⁶¹ Jei giminės atstovas turėjo ne vieną žmoną, paminimos visos. Kaip pavyzdį galima pateikti Kasparą Kasparaitį Šveikauską, turėjusį dvi žmonas: Kotryną Roską ir kunigaikštę Eleną Solomerecką. Analogiškai genealoginiame medyje išvardinami visi moterų turėti vyrai, kaip, pavyzdžiui, Kasparo Šveikausko duktė Kotryna, kuri iš pradžių buvo ištekėjusi už Šemetų, o vėliau už Valavičių giminės atstovo. Moters reikšmė šios giminės genealoginėje savimonėje gali būti siejama su jos svarba vedybų keliu išplečiant giminės visuomeninių ir konfesinių ryšių tinklą, užmezgant glaudžius santykius su kitomis LDK aukštesnę padėtį turinčiomis giminėmis. Ypač toks visuomeninio statuso užsitikrinimo būdas svarbus į LDK iš Lenkijos

---

²⁶⁰ RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515–1584 m.)*, Vilnius, 2002, p. 360–362.

²⁶¹ Žr. PETRAUSKAS, Rimvydas. Titulas ir valdžia: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų savimonės pokyčiai XVI amžiaus pirmoje pusėje. In *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha*, Vilnius, 2005, p. 35–46.

atvykusiai smulkiosios bajorijos giminei. Sprendžiant, kad ir iš Kasparo Šveikausko matrimonialinių ryšių su ilgamečio Mikalojaus Radvilos Rudojo kliento seserimi, jau minėta, Marina Fronckievičiūte,²⁶² toks statuso kėlimo būdas buvo sėkmingai išnaudotas. Ši integracijos galimybė nebuvo būdinga tik šiai giminei. Ji tapo plačiu visuomenę apimančiu reiškiniu, kuriame dalyvavo skirtingų tautybių giminės. Kaip analogiškus Šveikauskams atvejus galima paminėti lenkų smulkiosios bajorijos atvykimą į LDK nuo XVI a. vidurio.²⁶³ Platus matrimonialinių ryšių tinklas sąlygojo aktyvesnę / ekspansyvesnę iš Podolės atvykusios giminės integraciją LDK bajorų visuomenėje. Tokios prielaidos realumą patvirtina ne tik jau anksčiau minėtas Šveikauskų – kaip protestantiškos giminės – modelio formavimas, bet ir matrimonialinių ryšių užmezgimui pasirinktų giminių visuomeninis statusas ir pareigybių įvairovė (Vitebsko pastalininkis, Oršos žemės teismo teisėjas, Minsko pilies teismo raštininkas, Piarnu pakamaris ir kt.). Pažymėtina, kad žemesnio rango kilmingųjų giminės, į LDK atvykusios tik XVI a. viduryje, atstovai tuokėsi ir su gana aukšto rango kilmingaisiais, t. y. su kunigaikštyte Elena Solomerecka, Minsko vaivada Kristupu Zenavičiumi. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad analizuojamame genealoginiame medyje surašytos ne tiek Šveikauskų vyriškosios linijos atstovų pareigybės, o būtent moterų, t.y. Šveikauskų dukterų „titulai“ – jų vyrų pareigybės. Išskyrus Vitebsko pakamarius – tėvą ir sūnų – Kasparus Šveikauskus, Pultusko kanauninką kunigą Šveikauską ir Vilniaus teisėją Samuelį Šveikauską, kitų šios giminės vyriškosios linijos atstovų minimas tik gimimo pirmaeiliskumas – pažymima, kuris šeimoje vyriausias, vidurinis ar jauniausias sūnus. Dukterų pirmaeiliskumas nėra akcentuojamas. Toks pirmaeiliskumas susijęs su palikimo klausimais ir šeimos svarbiausiojo nario išskyrimu. Išimtis taikoma tik Kasparo Šveikausko ir jo žmonos Roskos dukrai Sofijai, po kurios įvardinama, kad gimė vyriausias Kasparo sūnus Kristupas Šveikauskas. Greta įrašoma, kad pastarasis kartu su savo žmona

---

²⁶² RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos...*, p. 362.

²⁶³ DRUNGILAS, Jonas. *Etnosocialinis...*, p. 53–78; DRUNGILAS, Jonas. *Adaptacija...*, p. 255–277.

Judita Podbereska išbrauktas iš motinos Roskos testamentu: „...A testamentem od dobr Marcierzynskich Roskich z Zono iego Iuditą Podbereską oddalony“.

3. 4. Rango / pareigybinis genealoginės savimonės aspektas

Rango / pareigybinis genealoginės savimonės aspektas vienas populiariausių tarp LDK kilmingųjų. Jis ypač būdingas elito atstovams, tačiau neretai nesvetimas ir žemesnio rango kilmingiesiems. Svarbu pažymėti, kad šis genealoginės savimonės aspektas pabrėžiamas nuo pat genealoginių šaltinių atsiradimo LDK.

Jau anksčiau minėtame Kaributų Višnioviečių genealoginiame medyje nuo pat medžio šaknų iki viršūnės tarp vynmedžio lapų ir vynuogių kekių nevienodo dydžio apskritimuose surašyti asmenys, kuriuos Kaributai laiko savo giminės atstovais. Kaributų Višnioviečių genealoginis medis sukomponuotas taip, kad ne visada galima rasti aiškias jungtis, nusakančias asmenų ir jų palikuonių giminystės ryšius. Jis sudarytas tarsi iš trijų dalių – šakų: centrinės vertikalės ir abipus jos veidrodinės simetrijos būdu išdėstytų kitų šakų. Giminės pradininku Kaributai laiko Lietuvos didįjį kunigaikštį Gediminą. Įdomu, jog iš jo kildinamas Šv. Romos imperatorius Karolis V. Būtent ši Gedimino – Karolio V vertikalė užima centrinę Kaributų genealoginio medžio ašį. Joje vaizduojamas Gediminas, jo sūnus Algirdas ir dvi Algirdo žmonos: Marija ir Julijona, iš pastarosios santuokos gimusi dukra Aleksandra. Ji buvo viena jauniausių Algirdo dukterų. Dėl šios priežasties jos pažymėjimas genealoginio medžio centrinėje ašyje iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti netikėtas, tačiau reikia turėti omenyje, kad Aleksandra ištekėjo už Mazovijos kunigaikščio Zemovito IV, o šios vedybos, kaip matysime, Gediminaičiams atvėrė kelius giminiuotis net su Šv. Romos imperatoriais. Būtent per moteriškąją liniją Gediminaičiai galėjo laikyti save Šv. Romos imperatorių Frydricho III Habsburgo, Maksimilijono I, Ferdinando I ir Karolio V protėviais. Kaributų genealoginio medžio centrinėje ašyje būtent akcentuojama, kad Šv. Romos imperatoriai ir Ispanijos karaliai yra tiesioginiai

Gediminaičių dinastijos palikuoniai, nes Aleksandros Algirdaitės, Mazovijos kunigaikštienės dukra Cecilija (*Cymbarka?*) buvo Austrijos erchercogo Ernesto žmona ir Šv. Romos imperatoriaus Frydricho III Habsburgo motina. Pastarasis genealoginiame medyje, neskaitant jo titulo, įvardinamas ir kaip Maksimilijano, kuris medyje nėra vaizduojamas, tėvas. Toje pačioje centrinėje ašyje vaizduojamas Ispanijos karalius Pilypas. Jis įvardinamas kaip Karolio V ir Ferdinando I, kuris genealoginiame medyje atskirai nėra vaizduojamas, tėvas. Prie Karolio V įrašyta inskripcija *PHILLIPORUM REGVM HISPANIARVM RADIX* pažymi, kad jo tėvas Pilypas buvo Habsburgų dinastijos Ispanijoje pradininkas.

Mykolo Kaributo Višniovieckio genealoginiame medyje abipus Gedimino pavaizduoti didysis Rusios kunigaikštis, Haličo karalius Danielius²⁶⁴ ir Bizantijos valdovų palikuonė Ona. Rašoma, kad pastaroji buvo Konstantinopolio imperatoriaus Romano dukra, Bazilijaus ir Konstantino sesuo, imperatoriaus Konstantino VIII anūkė, Bazilijaus proanūkė, Vladimiro proproanūkė. Abiejų šių asmenų titulatūros tikslumas kelia abejonių, tačiau viename iš Mykolui Kaributui Višniovieckiui skirtų proginių leidinių pažymima, kad per agnatinę liniją jis kilęs iš Jogailaičių, o per motinos liniją – iš imperatorių Paleologų.²⁶⁵ Gedimino ir Danieliaus nesiejo giminystės ryšiai. Įdomu, kad Gediminas genealoginiame medyje vaizduojamas žemiau kaip pats seniausias protėvis nežiūrint į tai, kad Danielius buvo Lietuvos karaliaus Mindaugo amžininkas ir, manoma, buvo vedęs jo giminaitę. Turint omenyje Oną, kaip rašoma genealoginiame medyje, Konstantino VIII iš Makedonų dinastijos, valdžiusio Bizantijos imperiją 1025–1028 metais, anūkę, kuri irgi

---

²⁶⁴ Turimas omenyje Haličo-Voluinės kunigaikštis Danielius Romanovičius, kuris kaip ir Mindaugas buvo karūnuotas 1253 m., nors kartais nurodoma ir 1254 m. data, dėl to analizuojamame šaltinyje minimi 1244 m. galėjo būti užrašymo klaida. Būtina pažymėti, kad Kaributų Višniovieckių genealoginio medžio sudarytojui Danieliaus karūnos gavimas iš popiežiaus buvo žinomas. Vis dėlto šis asmuo karaliumi vėliau nebuvo tituluojamas, nes taip ir neperejo į katalikybę.

²⁶⁵ *Omina Felicitatis, Serenissimo ac Potentissimo D. Michaeli Dei Gratia Poloniae Regi Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Volhyniae, Podoliae, Smolensciae, Livoniae, Severiae, Czerniechoviae, etc. etc. etc. Domino Suo Clementissimo. Feliciter regnanti, praesagio; Civibus, solatio; Externis, prodigio, ex Arcanis Fatorum, eventuumque authenticis, Eruta Collectaque. Et per Samuelem a Brzezie Lanckoroński, Artium Studiosum dedicata, Cracoviae, 1669, p. A2.*

vaizduojama kiek aukščiau nei Gediminas, toks išdėstymas neįprastas. Galima daryti prielaidą, kad neadekvatus laiko atžvilgiu Gedimino vaizdavimas žemiau anksčiau gyvenusių asmenų, yra ne tik Gedimino, kaip giminės pradininko iškėlimas, bet ir garbingesnio statuso skyrimas šiam Lietuvos didžiajam kunigaikščiui net už Bizantijos imperatorių palikuonis. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiame genealoginiame medyje, paminint Danielių ir Oną, akcentuojamos ir rytietiškos kilmės šaknys, o medžio viršuje jau puikuojamasi dėka Gedimino anūkės palikuonių išsivysčiusia giminyste su Šv. Romos imperatoriumi Karoliu V. Tokiu būdu Mykolas Kaributas Višniovieckis galėjo didžiulis giminyste ne tik su LDK ir Lenkijos valdovais, bet ir itin svarbių valstybių Europoje, t.y. Rusios, Rytų ir Vakarų Romos imperatoriais ir monarchais. Dėl analogiškos priežasties tikriausiai buvo pasirinkta ir tariama Bizantijos imperatoriaus Konstantino VIII, valdžiusio XI a. pirmoje pusėje, anūkė Ona. Matyti, kad būtent dėl karalių statuso pirmenybė teikiama ir Jogailaičių dinastijai, kurios nariai monarchais tapo ne tik savo valstybėje, bet ir kitose Europos šalyse. Kaributų genealoginiame medyje neskaitant Kęstutaičių, ignoruojami ir dar keli Lenkijos ir Lietuvos valdovai, t.y. Henrikas Valua, Ona Jogailaitė ir Steponas Batoras. Tarp genealoginio medžio kairėje pusėje (svarbesnėje heraldinėje dešinėje) vaizduojamų Lenkijos ir Lietuvos valdovų, įvardinami tik Jogailaičių dinastijos vyriškos giminės atstovai ir jau po Stepono Batoro Abiejų Tautų Respubliką pradėję valdyti Vazos, su Jogailaičiais giminystės ryšiais susiję per Švedijos karalienę Kotryną – Žygimanto Senojo ir Bonos Sforcos dukterį. Iš viso to matome, kad Kaributams būdinga ypač ryški rango genealoginė savimonė.

Aukšto rango ir pareigybių pabrėžimas, kalbant apie giminės protėvius ar kitus LDK kilminguosius, su kuriais sieja giminystės ryšiai, būdingas ir Liubartavičiams Sanguškoms. Ypatingai akcentuojamas glaudus giminystės ryšys su Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Jogaila, taip pat pažymima, kad toks pat ryšys jį sieja su Košerskiais ir Čartoryskiais. Nepamiršamos ir kitos aukšto rango LDK kilmingųjų giminės tokios, kaip Radvilos, kurie savo išmintimi ir narsa buvo *lygūs hanibalams*,

Chodkevičiams, panašiams į *karinguosius scipionus* ir *ižymiuosius katonus*, Sapiegoms, kurie visada savo kilniuose namuose turėjo ir tebeturi vyriškus ir *drąsius agamemnonus*, Hlebavičiams, kurie galėjo pasigirti vaivadų, kaštelionų etmonų ir kanclerių pareigybėmis, Zavišoms, LDK Senatui ir Tėvynei atrama buvusius, ir Gosievskiams, kurių giminė galėjo pasigirti *išmintingais sokratais*.²⁶⁶

Dar genealoginės savimonės rango / pareigybinio aspekto pavyzdys – kunigaikščių Olelkaičių giminė. 1593 m. Jono Simono Olelkaičio laidotuvėms skirtame pamoksle nėra išvardinami konkretūs giminės nariai, tačiau ypač svarbu, kad nurodoma, kokia buvo Olelkaičių kilmė. Šaltinyje teigiama, kad „[...] Olelka, kitaip Aleksandras, Kijevo ir Kopylio kunigaikštis, nuo kurio kilnūs kunigaikščiai vadinasi Olelkaičiais, buvo Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo Gediminaičio anūkas, ir dėl to pagrįstai naudojo vytį ir stulpus kartu su kunigaikštiška kepure“.²⁶⁷

Iš žemesnio rango kilmingųjų kaip pavyzdį galima pateikti jau anksčiau minėtą Šveikauškų giminę. Šveikauškų genealoginis medis Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus bibliografiniame įrašė datuojamas 1656 m. Tikėtina, kad toks datavimas grindžiamas vėliausia šaltinyje rasta data. Vis dėlto ši data kelia abejonių. Neturime detaliai išnagrinėtos Šveikauškų giminės genealogijos, o tai sudaro keblumų datuojant analizuojamą šaltinį. Kai kurių Šveikauškų giminės atstovų paminėjimas genealoginiame medyje leidžia suabejoti datavimo tikslumu. Manytume, kad Šveikauškų genealoginis medis sudarytas XVIII a. pirmajame ketvirtyje. Taip teigti leidžia šaltinyje minimi vėliau nei XVII a. viduryje gyvenę Šveikauškai. Viena jų – šaltinyje ketvirtoje kartoje vaizduojama Aleksandra Šveikauškaitė, kuri, kaip nurodo genealoginio medžio sudarytojas, buvo Minsko vaivados Zenavičiaus žmona. Vienintelis žinomas Šveikauškaitę vedęs Zenavičius iš

---

²⁶⁶ DYGON(IA), Tomasz. *Przemiana...*

²⁶⁷ WYSOCKI, Szymon. *Kazanie Na Pogrzebie Jáśnie Oświeconego Książęciá, Je° X. Mczi Pána Pána Janá Symeoná Olelkowiczá, z láski Božey Książęciá Shuckiego y Kopylskiego, et°. Ostátecznego, Meskiey pléi tey zacney y stárádawney fámiliey Potomká, Miáne / Przez X. Symona Wysockiego, Societatis Iesv Kaplana, w Kościele Teyże Societatis W Lvblinie 29. Aprilis, 1593, w Wilnie, 1593.*

Minsko vaivadų buvo Kristupas, šias pareigas ėjęs 1709 – 1717 m.²⁶⁸ Įdomu tai, kad vėlesnėje, t.y. penktoje kartoje vaizduojama Oršos žemės teisėjo žmona Marijona Šveikauskaitė Lonrska (orig. *Marianna Szwykowska Ląrska*). Ji įvardinama kaip Vladislovo Šveikausko, 1656 m. paimto į nelaisvę Maskvoje, dukra. Taip pat pažymima, kad dabar ji yra paveldėtoja (orig. *teraz successorka*). Atsižvelgiant į šią aplinkybę ir tai, kad Marijona genealoginiame medyje vaizduojama kaip paskiausia giminės atstovė, priklausanti penktai kartai, galima būtų daryti prielaidą, kad ji yra šio Šveikauskų genealoginio medžio, galbūt sudaryto ir dėl teisinių / materialinių priežasčių, užsakovė. Tačiau, turint omenyje Vladislovo Šveikausko paėmimo į nelaisvę Maskvoje datą, kyla abejonių dėl jo ir Marijonos Šveikauskaitės, kaip tėvo ir dukters ryšio patikimumo. Vis dėlto bene įdomiausia šiame medyje yra tai, kad kai kurie kuo vėliau gyvenę Šveikauskai genealoginiame medyje vaizduojami kuo žemiau, t. y. „nukeliami“ į tolesnę praeitį. Pavyzdžiui, Jono Šveikausko dukra Jadvyga, ištekinta už Ottenauzo (orig. *Ottenawz*) vaizduojama trečioje giminės kartoje. Remiantis, Kazimierzo Bemo pateikta Šveikauskų genealogija, Jadvyga, kuri mirė prieš 1725 m. buvo Dorpato (Tartu) pakamario Jono Ottenhauzo (orig. Jan Ottenhauz) žmona. Nurodoma, kad Jadvyga buvo Jono Šveikausko, mirusio 1700 m., dukra. Tikėtina, kad Ottenauzas ir Ottenhauzas yra vienas ir tas pats asmuo, tad genealoginio medžio trečioje kartoje pavaizduota Jadvyga – jau XVIII a. pirmajame ketvirtyje gyvenusių Šveikauskų atstovė. Aukščiau paminėtos kai kurių Šveikauskų biografinės detalės ir jų chronologija leidžia analizuojamą šaltinį datuoti XVIII a. pirmuoju ketvirčiu. Šveikauskai į katalikybę perėjo XVIII a. pradžioje, o šios giminės genealoginiame medyje daugiausiai vaizduojamų atstovų priklausymas protestantams (apie tai detaliau bus kalbama vėliau) šios prielaidos teisingumą tik sustiprina. Būtina atkreipti dėmesį ir į genealoginio medžio įrašus. Paleografiniu požiūriu, šie įrašai yra anachronizmas. Tikėtina, kad

---

²⁶⁸ WOLFF, Józef. *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 138 –1795*, Kraków, 1885, p. 27.

genealoginio medžio kūrėjas raidžių rašybą kopijavo nuo ankstyvesnio amžiaus rankraščio.²⁶⁹

Galima teigti, kad Šveikaukai nesiekė parodyti nuoseklaus kraujo ryšio tarp giminės asmenų buvimą. Tai, kad Kasparas, kuris buvo vedęs Kotryną Roską, buvo į LDK atvykusio Kasparo Šveikausko sūnus yra patvirtintas faktas.²⁷⁰ Vis dėlto nėra iki galo aišku, ar Jonas ir Dovydas buvo Kasparo Kasparaičio broliai, kaip teigia Albertas Vijūkas Kojalavičius, Kasparas Niesieckis ir Šveikauskų genealoginio medžio kūrėjas, ar jo sūnūs, kaip teigia Kazimierz Bemas. Tikslios Šveikauskų genealogijos nustatymas nėra šio tyrimo tikslas. Giminytės ryšių iškraipymas, nenuoseklumas, vėliau gyvenusių giminės narių „nukėlimas“ į praeitį ir rašto anachronizmai gerai atskleidžia Šveikauskų genealoginės savimonės ypatumus. Matyti, kad Šveikaukai perėmė vėlyvaisiais Viduramžiais ir ankstyvaisiais Naujaisiais laikais Europos kilmingųjų visuomenėje susiformavusį *senos* kilmės kultą. Negalėdami ar nesiryždami savo genealoginiame medyje pavaizduoti legendinių protėvių, atliko genealoginę rokiruotę su esamais giminės atstovais kai kuriuos iš jų „nukeliant“ į tolimesnę praeitį, t.y. į žemesnę genealoginio medžio vietą, nei šie asmenys turėtų būti vaizduojami. Svarbu pažymėti, kad šios rokiruotės dalyviai – aukštesni pagal rangą ar užimamas pareigybes asmenys, nei kiti Šveikauskų giminės nariai. Tokiu būdu garbingesnes pareigas turintys atstovai tarsi „pradedą“ giminės istoriją.

Aukščiau paminėti atvejai atskleidžia rango ir pareigybių (ypatingai aukštų) svarbą giminėms. 1786 m. Karpių giminės genealoginis medis (20 priedas), nors ir labai fragmentiškas, tačiau parodo ir kitą šio genealoginės savimonės aspekto pusę. Šiame medyje – vieninteliame iš turimų kilmingųjų genealogijos šaltinių – įrašoma, kad Marijona Karpytė Sipavičienė (orig. *Marianna Karpiowna Sipowiczowa*) turėjo dukterį, kuri ištekėjo už valstiečio:

---

²⁶⁹ Remiuosi dr. Rūtos Čapaitės (Lietuvos istorijos institutas) konsultacija.

²⁷⁰ A. Bonieckio teigimu, Ašmenos pakamario Adomo Steponaičio Roskio sesuo po jo mirties, nesant palikuonių, paveldėjo turtą. Ji buvo ištekėjusi už Kasparo Kasparaičio Šveikausko. Žr.: BONIECKI, Adam. *Poczet rodów w Wielkiem Księstwie Litewskiem w XV i XVI wiek*, Warszawa, 1885, p. 284.

„Corka za chłop“.²⁷¹ Nors nėra nurodomas sutuoktinio vardas ir pavardė, jau vien paties fakto, t. y., kad neįvardinta dukra ištekėjo už neįvardinto valstiečio, paminėjimas Karpių genealoginiame medyje rodo giminės stiprų genealoginį sąmoningumą. Tuo metu, kai LDK visuomenėje legendinės genealogijos ir garsių protėvių paieškos nebuvo retas reiškinys, nekilmingo ir net nemiesticio įvardinimas genealoginiame medyje – unikalus atvejis, rodantis, kad Karpių atstovai nebijojo demonstruoti „dėmę“ turinčios savo genealogijos. Viena vertus, toks poelgis – pažangiai mąstančios giminės genealoginės savimonės atspindys. Kita vertus, šis genealoginis medis taip pat yra vienas iš nedaugelio vizualinių genealoginių šaltinių, kuriame minimi su giminės nariais susiję materialiniai dalykai (apie tai bus plačiau analizuojama *Materialinio / žemėvaldos genealoginės savimonės aspekto* poskyryje). Jei minimas Karpių genealoginis medis buvo sudarytas materialiniais / teisiniais tikslais, tokiu atveju, kilmingos moters santuokos su žemesnio luomo atstovu paminėjimas galėjo būti ženklas, signalizuojantis apie šios moters teisių į palikimą apribojimą arba netekimą atrodo labiausiai įtikinantis.

Prie rango / pareigybinio genealoginės savimonės aspekto išraiškos galima priskirti į dažnai proginiuose leidiniuose akcentuojamus giminės protėvius, kurie, turėdami nuolatinės pareigybes, tam tikru metu, gavę įgaliojimus, atlikdavo trumpalaikius pavedimus, t. y. būdavo pasiuntiniais. Dažniausiai minimi į Seimus ar į valdovo elekciją deleguoti asmenys. Rečiau – į svetimas valstybes pasiųsti pareigūnai. Vienas tokių – kunigaikštis Vladimiras Masalskis, kuris buvo Jogailos sūnaus Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio pasiuntinys į Maskvą. Monarcho pasiuntinys į užsienį ir taip turi atitikti aukštus reikalavimus, o kadangi Kazimiero Jogailaičio laikais santykiai su Maskva buvo gana įtempti, tai dar labiau galima išaukštinti tą žmogų, gavusį šias laikinas pareigas, kas

---

²⁷¹ 1786 m. Karpių..., l. 1.

sėkmingai padaryta 1753 m. Ignotui Masalskiui skirtame proginiame leidinyje.²⁷²

Giminės nariais – pasiuntiniais galėjo didžiuotis (ir tą be jokios abejonės darė) Jelenskiei, kurių ne vienas protėvis turėjo ir sėkmingai vykdė šios pareigybės užduotis. Pavyzdžiui, Motiejus Jelenskis iš Naugarduko vaivadijos 1632 m. buvo siųstas į elekcinį Seimą, kuriame buvo išrinktas Vladislovas IV Vaza. Jonas Jelenskis irgi atliko šią funkciją, dalyvaudamas 1669 m. Mykolo Kaributo Višniovieckio, o 1674 m. Jono Sobieskio išrinkime Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Tas pats Jonas Jelenskis, būdamas žemės teismo pareigūnas, ne vieną kartą buvo siųstas į Lietuvos Tribunalą. Jo trečiajam sūnui Mozyrio išdininkui Boguslavui Jelenskiui irgi teko kelis kartus būti pasiuntiniu, o taip pat ir 1697 m. sudalyvauti Lenkijos – Lietuvos valdovu išrenkant Augustą II.²⁷³

3. 5. Konfesinis genealoginės savimonės aspektas

Konfesinis LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektas, skirtingai nei kiti, nėra akivaizdžiai demonstruojamas, tačiau analizuojant genealoginių medžių turinį, o tiksliau kilmingųjų matrimonialinius ryšius, ir žinant, kokiai konfesijai priklausė vienas ar kitas asmuo, galima daryti tam tikras išvadas. Vienas ryškiausių konfesinės genealoginės savimonės pavyzdžių – Šveikauskų giminė. Turint omenyje tai, kad Šveikauskai buvo aktyvūs protestantizmo rėmėjai ir propaguotojai, nestebina faktas, kad jie matrimonialiniais ryšiais dažniausiai jungdavosi su protestantiškų giminių atstovais. XVI a. antroje pusėje Ašmenos maršalas Steponas Leonaitis Roskis Dobrovlianuose (Ašmenos pav.) senoje cerkvėje įkūrė kalvinų maldos namus. Jo dukra Kotryna

---

²⁷² CIAPIŃSKI, Jerzy od s. Bernarda. *W Niedzielę piątą po Swiątkach Podczas Solennych Prymicyi Jaśnie Wielmożnego Jego Mości Xiędza Ignacego Kniazia Massalskiego Pisarza W. X. L. Katedralnego Wileńskiego, Y Prześwietney Kollegiaty Warszawskiej Kanonika, Kazanie w Kościele Katedralnym*, w Wilnie, 1753, p. 2–2v.

²⁷³ SZYSZKO, Donat. *Przeprawa Z Ziemi Do Nieba... : Wiktora ielenskiego, Podstarościęgo Sądowego Mozyrskiego... Iuż przez Herbowne Ielenskich Rzeki... w łodce doczesnego życia Vczyniona. A... / Przez... Bernardyna [Donat Szyszko]... Reportowana*, w Nieswizw, 1752, p. G2v.

Roska buvo Kasparo Kasparaičio Šveikausko žmona.²⁷⁴ 1614 m. Piarnu kaštelionas Petras Stabrovskis buvo paskirtas sinodo globėju,²⁷⁵ 1624 m. vykusio sinodo metu Jonas Fronckievičius Radziminskis ėjo direktoriaus pareigas,²⁷⁶ o 1641 m. šios pareigos priklausė Mstislavlio vaivada Samueliui Zenavičiui.²⁷⁷ Tarp sinodo veikloje dalyvaujančių minimi ir Šemetų, Podbereskių giminių atstovai.²⁷⁸ Kristupas Zenavičius fundavo evangelikų reformatų maldos namus Smurgainyse (Ašmenos pav.) ir apie 1611 m. Glybokuose (Ašmenos pav.), 1624 m. ir 1625 m. sinodo aktuose minimas Fronckievičius Radziminskis kaip Kascianevo (Lydos pav.) maldos namų globėjas (tikriausiai ir fundatorius), Fronckievičius taip pat fundavo koplyčią Nesutyčiuose (Naugarduko pav.), 1638 m. Darata Podbereska buvo Kažan–Garadoko (Kazangródek) (Naugarduko pav.) ir savo žento Vladislavo Dorohostaiskio Manvydų valdose maldos namų fundatorė.²⁷⁹ Tai liudija stiprios protestantiškos tradicijos egzistavimą šių giminių tarpe. Rūpinantis vaikų vedybomis su protestantais, buvo formuojamas glaudus ne tik giminystės ryšiais, bet ir bendra konfesija pagrįstas kilmingųjų ratas, kuris galėjo būti tiek giminės, tiek religijos stiprinimo garantas. Tai buvo ypač svarbus faktorius Šveikauskų giminės vidinio solidarumo deklaravimui ir skatinimui. Būtent ryškus solidarumo pasireiškimas galėjo užtikrinti giminės tęstinumą ir atverti naujas kilimo visuomenėje perspektyvas.²⁸⁰ Tokiais tampriais ryšiais susijusių kilmingųjų rate esančių Šveikauskų genealoginė savimonė neabejotinai formavosi jų išpažįstamos religijos poreikyje. Tokiu būdu galime kalbėti apie

---

²⁷⁴ БРЭГЕР, Г. М. Невядомыя..., p. 268.

²⁷⁵ *Akta Synodów...*, p. 22.

²⁷⁶ *Ibid.*, p. 49.

²⁷⁷ *Spis synodów...*, p. 3.

²⁷⁸ *Akta Synodów...*, p. 6–7, 64, 83.

²⁷⁹ ŁABĘCKI, Baltazar. *Anatomia conscientiae to iest Rozebranie y rostrząśnienie svmmienia czlowieczego w kazaniach wczynione : a teraz [...] za nakładem [...] Doroty Zawiszanki Podbereskiej, marszałkowej braclawskiej [...] do druku podane*, w Lubczu, 1638, p. 5v; LULEWICZ, Henryk. Podbereski (Samson Podbereski) Jerzy, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1982, p. 68; ІВАНОВА, Л. С. Рэфармацыйныя зборы ў Беларусі. Другая палова XVI–XVII ст. In *Памяць стагоддзяў на карце айчыны*, Мінск, 2007, p. 276, 281, 283, 286, 290.

²⁸⁰ DRUNGILAS, Jonas. *Etnosocialinis...*, p. 60.

Šveikauskų protestantišką genealoginę savimonę – savęs suvokimą kaip priklausymą ne tik tam tikrai giminei, bet ir konkrečios konfesijos atstovams.

Konfesiniu aspektu grindžiama genealoginė savimonė būdinga ir Gruževskių giminei. Svarbus bendra konfesija sąlygoto kilmingųjų rato stiprinimo garantas – Žemaitijos žemės teismo teisėjo Jurgio Gruževskio vedybos su Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės dukra Marijona.²⁸¹ Daratos Zavišaitės Podbereskienės tėvai Vitebsko kaštelionas Merkelis Zaviša ir Darata Sambožeka buvo uolūs evangelikai reformatai.²⁸² Matyti, kad jų dukra išauklėta protestantizmo dvasia, nes pati Darata Podbereskienė, kaip jau minėta, fundavo kalvinų maldos namus Kažan–Garadoke. Jos vyras Jurgis Samsonas Podbereskis dalyvavo Lietuvos sinodo veikloje, 1625 m. jam buvo pavesta rinkti lėšas kalvinų gimnazijų Kėdainiuose ir Slucke steigimui, savo valdose išlaikė ministrus ir fundavo maldos namus savo Musnikų, Upninkų, Deltuvos valdose ir tam tikslui testamentu užrašė Kormuž kaimą, esantį prie Kanžan-Garadoko, kad čia būtų pastatyti maldos namai.²⁸³ Tik vienintelė jo dukra, 1636 m. ištekėjusi už Kšepickiego ir Žiežmarių seniūno Teodoro Karolio Tarnovskio, perėjo į katalikybę.²⁸⁴ Tokiu būdu Jurgio Gruževskio santuoka su moterimi, kilusia iš žymios protestantų šeimos buvo svarbus veiksnys stiprinant evangelikų reformatų pozicijas, juo labiau, kaip rodo Jono Drungilo tyrimai, įsitvirtinti tarp Žemaitijos protestantų elito padėjo Jurgio Gruževskio seserų vedybos su evangelikais reformatais.²⁸⁵

---

²⁸¹ XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginė schema, – LVMAB RS, F. 37–769, p. 3; XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginė schema, – LVMAB RS, F. 37–769, p. 30.

²⁸² LULEWICZ, Henryk. Podbereski..., p. 67.

²⁸³ ŁABĘCKI, Baltazar. Anatomia..., p. 5v.

²⁸⁴ LULEWICZ, Henryk. Podbereski..., s. 67.

²⁸⁵ DRUNGILAS, Jonas. Etnosocialinis..., p. 67.

1641 m. Vilniaus vaivada Jonušui Skuminui Tiškevičiui skirto proginio leidinio²⁸⁶ frontispise – genealoginėje iliustracijoje tarp keturių giminės dvasininkų yra vaizduojami du unitai: Jurgis ir Jonas Tiškevičiai, kurie buvo Kijevo arkivyskupai. Jų priklausomybę unitams rodo kitokie, nei katalikų liturginiai rūbai ir pastoralas, stačiatikių vadinamas *nocox*. Svarbu pažymėti, kad frontispiso viršuje, dangaus skliaute virš palmės, kurioje vaizduojami Tiškevičiai dvasininkai, matomas herbas. Jo skyde – Tiškevičių giminės naudotas pusbėnelis ir žvaigždė (lenk. Leliwa). Virš skydo vaizduojama mitra ir už skydo sukryžiuotos vyskupo insignijos: katalikų pastoralas ir stačiatikių *pocox*. Tai labai neįprastas atvejis, nes paprastai katalikų bažnytinių dignitorių herbuose už skydo sukryžiuojami pastoralas ir kalavijas (arba tik pastoralas) – kaip dvasinės valdžios ir jurisdikcijos simbolis bei pasaulietinės valdžios ženklas. Minimu atveju už skydo sukryžiuotos dviems skirtingoms konfesijoms priklaususių vyskupų insignijos rodo Tiškevičių genealoginėje savimonėje suformuotą pagarbą skirtingus tikėjimus išpažinusiems giminės atstovams.

Šaltinių analizė parodė, kad ne visose kilmingųjų giminėse gerbti kitatikiai protėviai. Kaip pavyzdį galima pateikti Kierlų giminę. 1652 m. jiems skirtame proginiame leidinyje teigiama, kad Grembovo seniūno Liudviko Kierlos proanūkis Ernestas mokėsi užsienyje eretiškose akademijose, užsiėmė kalvinizmu ir vedė žmoną iš tos pačios sektos.²⁸⁷ Žodžiai *eretiškas* ir *sekta* turi niekinamąjį atspalvį, o tai kuria kalvinizmą išpažinusių Kierlų giminės atstovų smerkimą. Kartu šiais žodžiais yra akcentuojama dviejų skirtingų tikėjimų priešprieša išryškinant kitus Kierlus kaip ne kalvinistus.

---

²⁸⁶ *Phaenomena, seu aspectus felicissimi syderum... Ianussi Skumin Tiszkievicz, palatini Vilnensis, ... primo... eiusdem ingressu in palatinatum Vilnen[sem] observata. Ab Alberto Izdebski, artium et philosophiae baccalaureo, s. theologiae auditore in al[ma] Acade[mia] Vil[nensi] S. I. proposita...*, Vilnae, 1641.

²⁸⁷ TYLKOWSKI, Wojciech. *Antiqvitas Gentilivm Armorvm Illvstris Kierlovianæ Domvs Ex Antiqvissimis Privilegiis Imperatorvm, Ac Regvm Ervta Vna Cvm Magnis Hvivs Domvs Heroibvs Repræsentata Illvstri Ac Magnifico Domino D. Gabrieli Kierlo ... Ab Alberto Alexandro Paprocki Gente Iastrzebecio*, 1652.

Remiantis 1762 m. proginiu leidiniu, galima teigti, kad Oginskių giminėje buvo suformuota atmintis, išaukštinanti jų, kaip krikščionybės nešėjų, vaidmenį. Tokiu misionierišku ženklų Oginskiai paženklinoti dėl savo giminės pradininko²⁸⁸ Vladimiro – Riuriko anūko, apie kurį minimame šaltinyje rašoma: „Kas pirmasis Rusioje sunaikino pagoniškuosius stabus? Kas pirmasis tame tokiam dideliame krašte pažino tikrąjį krikščionių Dievą ir kitus į pažinimą atvedė? Ar ne anas didysis visos Rusios valdovas Vladimiras, galingiausias Oginskių giminės protėvis?“²⁸⁹ Taip pat pažymima, kad Vladimiras vedė Bizantijos imperatoriškajai šeimai priklausiusią Bazilijaus II Bulgarmušio (958–1025) ir Konstantino VIII (960–1028) seserį Oną, kuri kaip kraitį į Rusiją atnešė krikščionybę.²⁹⁰ Būtent Vladimiro stačiatikiškas krikštas buvo šios 989 m. įvykusios santuokos sąlyga, o Ona Bizantietė padėjo savo vyrui skleisti krikščionybę Rusioje. Prisimindami savo tolimą protėvį, iš Bizantijos atnešusį krikščionybę savo valstybei, Oginskiai iškelia save kaip galias krikščioniškas tradicijas puoselėjančius kilminguosius. Panašiai kalbama ir apie Kisielių giminę 1635 m. proginiame leidinyje. Jame teigiama, kad ši giminė turi ne tik seną ir garsų vardą, bet ir šventas bei senas tikėjimas yra

---

²⁸⁸ Tikrasis Oginskių giminės protėvis – Ivanas Vasiljevičius Hlušonokas, XV a., kai Smolenskas buvo užkariautas, perėjęs pas Maskvos kunigaikštį Ivaną III. Jo du sūnūs – Dmitrijus ir Ivanas – liko gyventi LDK. Žr.: VILIMAS, Darius. Oginskių giminės pėdsakai Žemaitijoje XVI a. pabaigoje (pagal Žemaitijos žemės teismo knygas). In *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdsakai*, Vilnius, 2010, p. 29.

²⁸⁹ *Kto albowiem w Moskwie Pogańskie pierwszy pokruszył Bałwany? Chrześcijańskiego prawdziwego Boga, kto pierwszy w tamtym tak wielkim kraju uznał i drugich do uznania przyprowadził? jeżeli nie ow Wielki caley Ruśi Monarcha Włodzimierz, Naypotężniejszy Domu Oginskich Przodek? Żr.: KARPOWICZ, Maksymilian. Kazanie Przy Początku Trzeciego Wieku Reformy Karmelitańskiej, przez Ss. Teresę od P. Jezusa i Jana od Krzyza w Roku 1562. uczynioney, Podczas Konkluzyi Trzydniowego Nabożeństwa, z tey okoliczności od Klemensa XIII. Naywyższego Pasterza, w Kościołach Karmelitów Bosych w Roku 1762. od 25. do 27. Sierpnia, łaskawie z nadanym Odpustem Zupelnym pozwolonego w Kosciele Grodzienskim Miane / Przez X. Maxymiliana od N. P. Maryi Karmelitę Bosego, Aktualnego na ten czas S. Teol. Lektora i Kaznodzieję Na oświadczenie wiekami nieprzepomnioney, Fundatorskiemu Imieniowi powinney wdzięczności Jasnie Wielmoznemu Jmci Panu Tadeuszowi z Kozielska Oginskiemu Kasztelanowi Trockiemu Kawalerowi Orderu Orła Białego &c. &c. y Jasnie Wielmożney Jeymci Pani Jadwidze z Załuskich Oginskiej Kasztelanowey Trockiej z Nayniższym całego Zakonu w dalsze wieki zaleceniem Oddane, w Wilnie, 1762, p. (b)v.*

²⁹⁰ Ibid, p. c2.

saugomas Kisielių palikuonių. Minimas rusų etmonas Šventoldyčius, kuris kartu su savo valdovu Vladimiru priėmė krikštą ir tapo krikščioniu.²⁹¹

Genealoginės savimonės konfesinis aspektas glaudžiai siejasi su sakraliniu. Tai galime suprasti išanalizavę vienos galingiausių LDK giminių genealoginę atmintį atspindintį dokumentą. Nors didžiojoje Radvilų genealogiją atskleidžiančių šaltinių dalyje krikščionybė nėra akcentuojama, tačiau viename iš šios giminės genealoginių medžių šiam aspektui skirtas akivaizdus dėmesys. Jau anksčiau minėtame 1666 m. Jono Juozapo Naronskio sudarytame genealoginiame medyje pažymima, kad Naugarduko ir Polocko kunigaikščio Mingailos sūnus Polocko kunigaikštis Ginvilas buvo pirmasis krikščionis. Tą pabrėžia ir prie inskripcijos apie jį pavaizduotas kabantis ramentinis kryžiukas. Tokie patys kryžiukai, tik jau ne kabantys, pažymėti prie kitų genealoginiame medyje įvardintų krikščionių, t. y. Ginvilo palikuonių Polocko kunigaikščių: Boriso, Rogvolodo ir Glebo bei Lietuvos didžiojo kunigaikščio Traidenio sūnaus Lauro, kuris tapo stačiatikių vienuoliu, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo brolių Jaunučio ir Kaributo bei Lietuvos didžiųjų kunigaikščių Vytauto bei jo brolio Žygimanto Kęstutaičio.²⁹² Antrasis kabantis kryžiukas pavaizduotas prie Lizdeikos proanūkio Radvilos. Tai suponuoja mintį, kad tokiu būdu yra akcentuojamas pirmasis jau tiesioginės Radvilų giminės linijos atstovas krikščionis (8 paveikslas). Pirmųjų krikščionių akcentavimas turėjo demonstruoti giminės galias krikščioniškąsias tradicijas ir protėvių krikščionių (net ir netiesioginių) gerbimą. Įdomu akcentuoti, jog didžioji dalis minėtų protėvių buvo stačiatikiai. Turint omenyje, kad stačiatikybė LDK nebuvo dominuojanti ir ypatingą statusą turinti religija, o Radvilų giminėje viešpatavo dvi konfesijos, t.y katalikybė ir protestantizmas, parodytas išskirtinis dėmesys stačiatikiams signalizuoja Radvilų sekimą Lietuvos *metraštinė* tradicija ir norą pabrėžti pirmuosius protėvius krikščionius nekreipiant dėmesio, kokiai

---

²⁹¹ КОССОВ, Сильвестр. Патериков або жыwoты ss. oycow Pieczarskich obszynie słowieńskim ięzykiem przez świętego Nestora zakonnika y latopisca Ruskiego przedtym napisany, w Kiiowie, 1635.

²⁹² Tikriausiai turimas omenyje Algirdo brolis Karijotas, kuris apie 1330 m. Naugarduke priėmė krikštą ir tapo stačiatikiu arba genealoginio medžio dailininkas suklydo nurodydamas giminystės ryšius, nes Kaributas buvo Algirdo sūnus, apie 1380 m. priėmęs krikštą iš stačiatikių.

konfesijai jie priklausė. Galima daryti prielaidą, kad genealoginio medžio turinio perduodamos informacijos sustiprinimui kaip genealogiją atspindintis medis buvo pasirinkta obelis. Obuolys gerai žinomas simbolis krikščionybėje, simbolizuojantis gundymą ir pirmą pradę nuodėmę.²⁹³

8 paveikslas. 1666 m. Radvilų genealoginio medžio fragmentai, vaizduojantys pirmuosius Radvilų protėvius krikščionis

3. 6. Militarinis genealoginės savimonės aspektas

Europos senosios civilizacijos išaugino / sukūrė ne vieną antikos didvyrį, kuriais neretai būdavo pusdieviai ar dievai. Žlugus šioms civilizacijoms,

²⁹³ BIEDERMANN, Hans. *Naujas simbolijų žodynas*, Vilnius, 2002, p. 292.

didvyrių šlovė neliko užmiršta. Iš lūpų į lūpas perpasakotos, o vėliau ir parašytos istorijos apie karo žygius pasiekė ne vieną Europos valstybę, kurioje minėti garsūs didvyriai pasklido tartum klonai ir rado savęs vertus asmenis, į kuriuos galėjo iš naujo įsikūnyti. Nors teisybės dėlei reikėtų paminėti, kad antikos didvyriams nebūtų šovę į galvą taip elgtis, jei ne ambicingi kilmingieji ir jiems panegirikas rašantys ar propagandinius architektūros, dailės šedevrus kuriantys menininkai, norintys įtikti savo užsakovams.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje irgi gyveno herkuliai, hektorai, achilai, nestorai, belisarijai ir makedoniečiai. Kas tie iškilūs veikėjai, kurių vardais vadinami ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingieji? Herkulis – tai lotyniškasis Heraklio atitikmuo. Graikų mitologijoje Heraklis – Dzeuso ir mirtingosios Alkmenės sūnus, garsus didvyriškumu ir antžmogiška galia. Hektoras, kaip ir Achilas – Trojos karo didvyris. Nestoru vadinamas vienas iš su kentaurais kovojusių argonautų, pasižymėjęs narsa ir iškalba. Flavijus Belisarijus žinomas kaip žymiausias Bizantijos karvedys.

XVII a. Stanislovas Ksaveras Rodkievičius Kauno maršalaičio Jono Skarulskio ir LDK stovyklininkaitės Liudvikos Ciechanovieckos vedyboms yra parašęs proginį leidinį – epitalamiją. Jame jis aprašo Ciechanoviekių giminės ir su ja susigiminiavusių giminių atstovus, einančius svarbiausias Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pareigybes: kanclerius, vaivadas ir etmonus. Vis dėlto išskirtinio dėmesio nusipelno Jonas Karolis Chodkevičius. Jis vadinamas Herkuliu. Heraklis / Herkulis buvo itin populiarus antikinis mitinis graikų ir romėnų herojus, kuriuo buvo vadinami neeiliniai didikai ir valdovai, pavyzdžiui, Liudvikas XIV²⁹⁴ bei Kosimas Medičis²⁹⁵. Kaip minėta, Jono Skarulskio tėvas Rapolas Skarulskis buvo vadinamas graikų Achilu arba Hektoru. Tai irgi antikiniai didvyriai, tačiau, lyginant su Herakliu / Herkuliu, jie nebuvo tokio paties rango veikėjai. Vakarų Europoje Heraklio / Herkulio įvaizdis buvo vyraujantis tiek proginėje literatūroje, tiek vizualioje ir

---

²⁹ BURKE, Peter. *The fabrication of Louis XIV*, New Haven, London, 1992, p. 94, 167.

³⁰ CRUM, Roger J. „Cosmos, the World of Cosimo“: The iconography of the Uffizi Façade. In *The Art Bulletin*, t. 71, nr. 2, p. 237–238, 245, 251.

monumentalioje dailėje. Herkulio figūra Europos istorijoje svarbi dar ir tuo, jog Viduramžiais ir Renesanso laikotarpiu jis buvo laikomas kai kurių valstybių, pavyzdžiui, Prancūzijos (kartu su Trojos ir Chlodvigo mitais),²⁹⁶ Ispanijos,²⁹⁷ Florencijos (kartu su Augustu)²⁹⁸ tėvu–įkūrėju. Ispanijoje Herkulis buvo apgaubtas netgi sakralumo aureole, nes čia jo populiarumas gyvavo ne tik dėl bendraeuropinės sėkmės, bet ir dėl to, kad jis buvo dorybės personifikacija ar netgi tapatintas su Kristumi kaip jo alegorinis pirmavaizdis.²⁹⁹ Tad matome, kad ir tokia menine priemone yra atspindimas aukštesnis Ciechanovieckių statusas visuomenėje, pagrįstas giminystės ryšiais su aukštą padėtį Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje turinčiais didikais. Pastebėtina, jog tolimo giminaičio – Jono Karolio Chodkevičiaus – nuopelnams aprašyti yra skirta daugiau teksto eilučių, nei, pavyzdžiui, net Jono Skarulskio tėvui Rapolui Skarulskiui.

Kaributų Višnioveckių genealoginis medis pavaizduotas karo vėliavoje, kurią neša raitelis, simbolizuojantis Kaributų Višnioveckių giminę. Karo vėliava – šventas atributas. Tokiu būdu Kaributų Višnioveckių giminės didybė tarsi nulemta šios giminės atstovų karo žygių šlovės. Greičiausiai tai yra aliuzija į Mykolo Kaributo Višniovieckio tėvą Jeremiją, ypač pasižymėjusį mūšiuose. Jeremijas Kaributas Višniovieckis Olandijoje studijavo karo meną, pasižymėjo karuose su Maskva ir Zaporožės kazokais.³⁰⁰ Jo karinei šlovei nušviesti išleisti net keli proginiai leidiniai.³⁰¹ Tokia kompozicija gali

---

³¹ HALLOWELL, Robert E. Ronsard and the Gallic Hercules Myth. In *Studies in the Renaissance*, t. 9, Chicago, 1962, p. 244–246, 250, 252, 255.

³² CANDELARIA, Lorenzo F. Hercules and Albrecht Dürer's „Das Meerwunder“ in a Chantbook from Renaissance Spain. In *Renaissance Quarterly*, t. 58, nr. 1, Chicago, 2005, p. 15, 19, 35–38.

³³ CRUM, Roger J. „Cosmos...“, p. 246–249.

³⁴ CANDELARIA, Lorenzo F. Hercules..., p. 15, 19, 35–38.

³⁰⁰ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. IX, w Lipsku, 1842, p. 353–354.

³⁰¹ BIAŁOBUCKI, Jan. *Pochodnia wojenny sławy Jaśnie Ożwieconego Książęcia I. M. Ieremia Michała Korybuta na Wiśniowcu i Lubniach Wiśniowieckiego: ze czterech części w roku 1648 złożona, w Krakowie, 1649; BIAŁOBUCKI, Jan. Pogoda iasna Oyczyzny, w którą okazały się y nagrodę biorą wysokie zasługi, a nie zaćmiona sława Jaśnie Oświeconego Książęcia Jego Mości Ieremia Michała Korybuta na Wiśniowcu y Lubniach Wisniowieckiego, Woiewody Generała Ruskiego, Hetmana W. Koronnego, Przemyckiego, Przaśniskiego, Kaniowskiego, &c. Starosty, Panegirikiem przywitana. Przez Urodzonego Iana Bialobockiego Krola I. M. Sekretarza, po Seymie Walnym Koronnym Warszawskim, w Roku 1650. zaraz na początku skonczonym. Ktory Panegiryk na cztery Części*

simbolizuoti ir tai, kad Kaributų Višnioveckių atstovas, šiuo atveju greičiausiai Mykolas Kaributas Višnioveckis, kilęs iš itin garbingos šeimos, susigiminiavusios su garsiomis kitų šalių imperatorių ir karalių giminėmis, bus tinkamas savo krašto gynėjas ir karvedys. Vėliava – vienas svarbiausių valstybės simbolių. Jo genezę galima atkurti jau nuo Antikos laikų, kada romėnai vėliavą, kaip ir kitus kariuomenės ženklus, naudojo ne tik praktiniais tikslais, bet ir karių moralės stiprinimui. Ji laikyta šventa ir taikos metu saugota šventyklėlėje, o vėliavos praradimas būdavo ženklinamas gėdos dėme.³⁰² Vėliavos reikšmė ir su ja susiję ritualai ypač išpopuliarėjo Viduramžiais. Pavyzdžiui, Prancūzijoje svarbus vaidmuo teko oriflamui („aukso liepsnai“) – raudono šilko vėliavai su aukso žvaigždėmis. Ji tapo ne tik šventu ir itin gerbiamu valstybės simboliu, bet ir karališka emblema.³⁰³ XIII a. pradžioje buvo manoma, kad oriflamą nešė pats Karolis Didysis žygio prieš saracėnus metu, o tai jau buvo susapnavęs neva dar imperatorius Konstantinas. Karolio V ir Karolio VI valdymo metais (1364–1422 m.) išsivystė visą parą trunkanti oriflamo konsekracijos liturgija, vykdoma prieš svarbų karo žygį ir po jo. Oriflamas buvo šventinamas pirmojo Paryžiaus vyskupo, kankinio ir Prancūzijos globėjo šv. Dionyzo vardu: „kad apgintų tikėjimą ir karalystę“.³⁰⁴ Krikščioniškoje ikonografijoje su vėliava – šventumo ir pergalės simboliu – vaizduoti prisikėlęs Kristus, avinėlis ir šventieji kariai – Žana d'Ark, Šv. Jurgis, Jonas Kapistranas ir kt.³⁰⁵ Tokiu būdu vėliavininkas, o ypač vėliava Kaributų genealoginio medžio iliustracijoje yra Kaributų giminės karinės šlovės, garbės, pasitikėjimo ir galios oriai ir narsiai vesti savo šalį simbolis.

---

rozdzielony, y na świat Roku tegoż wydany, w Krakowie, 1650; Dvcis in Wisniewiec et Lvbnie Hieremiæ Michaelis Koribvt Palatini Russiæ, Gubernatoris Kaniouiensis &c. &c. Contra Cozacos Zaporouios A. 1648. gesta compendiarò narrata. In KOJALAVIČIUS, Albertas Vijūkas. De Rebus Anno 1648. & 1649. Contra Zaporovios Cosacos Gestis, Vilnæ, 1651; SZEMET, Michał Kazimierz. O przeważnych wojennych dziełach wielkiego rycerza księcia Jeremiego Michała Korybut Wiśniowieckiego.

³⁰² Antikos žodynas, Vilnius, 1998, p. 235.

³⁰³ ROUX, Jean-Paul. *Karalius. Mitai ir simboliai*, Vilnius, 2007, p. 221.

³⁰⁴ BEAUNE, Colette. *The Birth...*, p. 53–55.

³⁰⁵ BIEDERMANN, Hans. *Naujasis...*, p. 474–475.

Militarinis genealoginės savimonės aspektas, t. y. genealoginė savimonė, grindžiama legendinių arba realių giminės protėvių, pasižymėjusių karyboje, nesvetimas ir kitoms LDK kilmingųjų giminėms. Simonui Samueliui Liubartovičiui Sanguškai išleistame proginiame leidinyje skiriamas ypatingas dėmesys Sanguškų giminės karinei šlovei nušviesti.³⁰⁶ Ypatingai išaukštinamas vienas iš Simono Samuelio protėvių – Breslaujos vaivada, LDK didysis etmonas Romanas Liubartovičius Sanguška, kuris vadinamas antruoju Herkuliu ir antruoju Belisarijumi, „[...] kuris pilis iš priešų rankų nuožmiai atėmė, kuris stipria ir neįbauginama dvasia baisius priešų pulkus triuškino, kuris, kaip kronikininkai apdainuoja, gavęs nuo Ramovės vardą [...], devynis tūkstančius Maskvos karių kruvina mūšyje išguldė, o jo [Sanguškos karių – A. R.] tik dvidešimt užmušti, o sužeistų – trisdešimt [...]“.³⁰⁷ Šis šlovingos karinės reputacijos asmuo minimas ne viename proginiame leidinyje. Štai irgi XVII a. sukurtame ir Karoliui Stanislovui Radvilai ir Onai Kotrynai Sanguškaitei skirtame epitalamijuje apie XVI a. gyvenusį nuotakos protėvį rašoma: „[...] šis šlovingasis Lietuvos Herkulis, prisiekęs tėvynės priešų maskvėnų ir totorių priešas, į pergalingus Radvilų trofėjus įpina triumfo palmes.“³⁰⁸ Karolio Stanislovo Radvilos motina buvo Kotryna Sobieskytė – Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jono III Sobieskio sesuo. Tai, kad jos tėvas Jokūbas Sobieskis irgi nusipelno ditirambų parodo toks kreipinys: „[...] šviesiausiasis Jokūbai Sobieski, su Dangaus atodūšiais iškalbingiausiasis Sarmatijos Nestore geidžiamasis“.³⁰⁹

---

³⁰⁶ DYGON(IA), Tomasz. *Przemiana...*

³⁰⁷ Ibid (puslapiai nepaginuoti): *ktory zamki potężne / z rąk nieprzyiaćioł pogranicznych szczęśliwie odbierał / ktory potężnym y nie przestraszonym Animuszem swoim straszne pułki nieprzyiaćielskie gromił / ktory iako kroiniki opiewaią / na uroczysku nazwanym [...] dziewięć tysięcy Moskwy na krwawym boiowisku położył / a iego zabitych tylo dwanaście, rannych zaś trzydzieści zostało [...].*

³⁰⁸ *Carolvs Magnvs Generis, Virtutis, Sapientiae & Gloriae Magnitvdine Svam Proponens Maiestatem Ad Plausum Dvcalis Hymenaei Celsissimi & Illustrissimi S. R. I. Principis Caroli Stanislai Radziwił Ducis in Ołyka & Nieśwież, Comitis in Szydłowiec, Mir, Kroże, & Biała, Procancellariji M. D. L. Præmysliensis, Camenecensis, Krzyczeviensis &c. &c. Gubernatoris, Nec non, Celsissimæ & Illustrissimæ Principis Annæ Catharinæ Sangvskowna Ducissæ in kowel Atque Smolany Publicis Orbis Poloni Lituaniq[ue] obtutibus Propositus, Vilnius, 1692.*

³⁰⁹ Ibid.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje buvo ir daugiau Nestorų bei Herkulių. Vienu iš šių iškilių vardų buvo vadinamas Paulius Karpis, o Sarmatų Herkulio vardas atiteko Jonui Karpiui. Įdomu, kad šie asmenys prisimenami 1737 m. Žemaitijos vyskupui dedikuotoje panegirikoje.³¹⁰ Matyti, kad net aukšto rango Bažnyčios atstovams skirtuose proginiuose leidiniuose, kuriuose paprastai ypatingai pabrėžiamos jų dvasinės savybės, nepraleidžiama proga pasididžiuoti garsiais karyboje pasižymėjusiais giminės nariais.

Grįžtant prie Karoliui Stanislovui Radvilai ir Kotrynai Sobieskytei skirtos epitalamijo, reikia pažymėti, kad vedybos su valdovo šeimos atstove galėjo būti prielaida jausti būtinybę prisiminti kur kas senesnių laikų Lietuvos valdovą, t. y. Lietuvos didįjį kunigaikštį, kuris proginiame leidinyje vadinamas Lietuvos Makedoniečiu. Neabejotinai norėta parodyti aliuziją į šio valdovo laikais ypatingai išplėtą Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritoriją (kaip dabar populiariu sakyti „nuo jūros iki jūros“). Tokiu būdu Vytautas sugretinamas su milžiniška Aleksandro Makedoniečio imperija, plytėjusia teritorijoje, apimančioje Balkanų pusiasalį, Egiptą, Persiją ir dalį Indo aukštupio. Į šį šaltinį būtina atkreipti dėmesį dar ir dėl to, kad jame minimas būtent Vytautas. Paprastai LDK kilmingųjų genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose iš Gediminaičių dinastijos minimas arba pats Gediminas, arba jo sūnūs: Algirdas arba Jogaila. Vienas garsiausių Lietuvos valdovų, kaip ir Žalgirio mūšis analizuojamu laikotarpiu yra primirštas. Tai galima paaiškinti tuo, kad Jogaila buvo Jogailaičių dinastijos, kurios atstovai buvo ne vienos Europos valstybės monarchai, pradininkas, o Vytautas neturėjo vyriškos linijos palikuonių ir nebuvo karūnuotas karaliumi, nors ir buvo imponantiškas šalies valdovas.

Tokia vaizdinga kalba, papuošta garsių karyboje pasižymėjusių veikėjų vardais, siekiama daugiau ar mažiau hiperbolizuotai pagirti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilminguosius, tokiu būdu juos išskiriant iš kitų

---

³¹⁰ *Caelum Sidereum Gloriâ Stellarum terras Jlluminans : terno aviti Stemmatis Sydere... Josephati Karp Episcopi Samogitiæ Jllustratum, nec non Sacrà Consecrationis Luce Syderum Suorum Domino Consecratum*, Vilnae, 1737, p. H2.

tarpo, o tai tiesiogiai proporcinga prestižo išraiškai tiek pačiam išskirtajam asmeniui, tiek jo giminės atstovams.

Kaip ir didžioji dalis kitų genealoginės savimonės aspektų, taip ir militarinis yra būdingas ne tik diduomenei, bet ir žemesnio rango giminėms. Kaip pavyzdžius galima pateikti Bulharynų ir Kierlų gimines. Bulharynų genealoginės savimonės militarinis aspektas yra ryškus, nes jį stengiamasi akcentuoti kalbant net apie šios giminės pradininkus. Jau anksčiau minėtame Naugarduko vaivadijos pataurininkio Tomo Bulharyno laidotuvėms skirtame pamoksle teigiama, kad ši giminė kilusi iš Bulgarijos, kitaip karalystės, garsios didvyriais, šlovingai kovojusiais su priešais, tarp kurių, visų pirma, buvo Bizantijos imperatorius Konstantinas IV Brazdočius (668–685). Šiame leidinyje rašoma, kad, pastarąjį nugalėję, iš jo atėmė daug provincijų. Šaltinyje apskritai yra aukštinamos Bulharynų pergalingos kovos ir su kitais Bizantijos imperatoriais, t. y. Justinianu II Nupjautanosiu (685–695 ir 705–711), Konstantinu VII Purpuriniu (913–959) bei Androniku II Paleologu (1282–1328).³¹¹

Apibendrinant šiam tyrimui surinktus šaltinius, kuriuose atsiskleidžia vienos ar kitos LDK giminės genealoginės savimonės militarinis aspektas, galima teigti, kad daugumoje iš jų išaukštinami tie protėviai, kurie kovėsi su rusais, švedais ir turkais, o ypač asmenys, dalyvavę 1514 m. Oršos, 1605 m. Kircholmo (Salaspilio) ar 1621 m. Chotino mūšiuose. Be abejonės, jų metu kariuomenei vadovavusiems vadams, t. y. Konstantinui Ostrogiškiui ir ypač Jonui Karoliui Chodkevičiui yra skiriamas išskirtinis dėmesys. Nesiimdami cituoti kiekvieno aprašymo, kuriame garbinami LDK kilmingųjų giminių protėviai, pasižymėję minėtuose mūšiuose, galime tik kaip pavyzdį paminėti, pavyzdžiui, Mstislavlio vaivadą Eustachijų Tiškevičių – atgimusį Herkulį, Chotino mūšio didvyrį, kovojusį su „Otomanų hydra“.³¹² Proginėje kūryboje nepamirštas ir 1564 m. Ulos mūšis, kurio metu buvo sumušta

---

³¹¹ WOYZBUN, Aleksander. *KAZANIE POGRZEBOWE...*, p. E2v–Fr.

³¹² JĄCZYŃSKI, Rafał. *Erectia plánetow Tyszkiewiczowskich : albo Krotkie Kazánie ná Pogrzebie...* Iana Eustachivsza Tyszkiewiczza, Woiewody Brzesckiego, Kámienieckiego..., w Lvlinie, 1637.

žymiai didesnė Maskvos kariuomenė. Šiame mūšyje, narsiai kovėsis po Grigaliaus Chodkevičiaus vėliava, pasižymėjo Grigalius Kisielius, kurio motina buvo kilusi iš Tryznų giminės.³¹³ Įdomu, kad čia įvardinamas ne Lietuvos didysis etmonas Mikalojus Radvila Rudasis, o jau minėtas Lietuvos lauko etmonas Grigalius Chodkevičius.

Iš visų tyrimui surinktų ir analizuotų šaltinių, tik viename iš jų randame Žalgirio mūšio paminėjimą. Toks santykis neturėtų stebinti turint omenyje XVI a. antroje pusėje – XVIII a. egzistavusį šios reikšmingos pergalės atminties trūkumą. Neskaitant Motiejaus Strykovskio ir Alberto Vijūko Kojalavičiaus, tik keletas to laikotarpio autorių, tarp kurių buvo Jonas Radvanas, Samuelis Daugirdas, epizodiškai aprašė didįjį mūšį savo veikaluose arba herojiški žygiai retkarčiais tapdavo apoteozės šaltiniu aprašant kilmingųjų protėvių herojiškumą. Žalgirio mūšis buvo lenkus ir lietuvius vienijantis istorinis įvykis, tačiau jo reikšmingumą užtemdė Abiejų Tautų Respublikos problemiški santykiai su Rusija, Švedija ir Osmanų imperija, dėl to Ordiną sutriuškinęs mūšis „[...] nebeturėjo papildomos svaresnės politinės konotacijos“.³¹⁴ Tokia aplinkybė sąlygoja dar didesnę susidomėjimą retu šaltiniu, kuriame minimas Žalgiris. Šis šaltinis – tai jau minėtas 1652 m. Kierloms skirtas proginis leidinys.³¹⁵ Šios giminės atstovas Grembovo seniūno Liudviko Kierlos, kuriam Žygimantas Senasis suteikė indigenatą, proproanūkis Dacbogo Kierlos ir Kristinos Valavičiūtės sūnus į Lietuvą atsikėlė tik XVII a. viduryje, kai jo motina antrą kartą ištekėjo už Lietuvos didžiojo iždininko Mikalojaus Tryznos. Tuo metu Pomorės vaivadijoje turėtas iš tėvo paveldėtas Mistervaldo, Opalino ir kt. valdas jis pardavė. Lietuvoje vedė Vitebsko vaivados Kristupo Kiškos dukrą ir Lietuvos didžiojo etmono Jonušo Kiškos dukterėčią Kristiną, su kuria susilaukė Kazimiero ir Joanos.³¹⁶ Būtent šio į Lietuvą atsikėlusio Kierlos du protėviai, t. y. Mykolas ir Liudvikas Kierlos kartu su kitais 50 000 kryžiuočių

---

³¹³ КОССОВ, Сильвестр. Патериков..., p. АЗv.

³¹⁴ MAČIULIS, Dangiras; PETRAUSKAS, Rimvydas; STALIŪNAS, Darius. *Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje*, Vilnius, 2012, p. 37–38, 40.

³¹⁵ TYLKOWSKI, Wojciech. *Antiqvitas ...*

³¹⁶ Ibid, p. H/25–Hv/26.

krito, besikaudami atmintiname 1410 m. liepos 15 d. Žalgirio mūšyje su Jogaila.³¹⁷ Kaip teigia Žalgirio mūšio tradicijos tyrinėtojai, šis žuvusių karių skaičius yra perimtas iš Jono Dlugošo kronikos (paminėtas ir Motiejaus Strykovskio kūryboje), turėjusios didelę įtaką Lenkijos ir Lietuvos raštijai.³¹⁸

3. 7. Materialinis / žemėvaldos genealoginės savimonės aspektas

Genealogijos ir žemėvaldos glaudaus ryšio tradicija tarp kilmingųjų turi gilią šaknis. Žemėvalda grindžiama genealogija – viena ankstyviausių LDK kilmingųjų genealoginės savimonės apraiškų. Sprendžiant turtinius klausimus, ypač žemės teismo procesų, kurie galėjo tęstis ne vieną dešimtmetį, metu, kada dažnai savo pareikštas pretenzijas į vieną ar kitą valdą reikėdavo pateisinti giminystės ryšių pagrindu, tada tekdavo prisiminti ne vienos kartos savo protėvius ir jų valdytas žemes. Tokiu būdu teismo procesai skatino kilmingųjų genealoginės savimonės formavimąsi, kuris iš pradžių buvęs pragmatinio materialaus pobūdžio, ilgainiui peraugo ir į reprezentacinį (tai labiau taikoma žemesnio rango LDK kilmingiesiems), nors niekada nenustojo egzistuoti ir savo pirmaprade išraiška. Egzistavo principas: „Pasakyk, kokias žemes valdai – aš pasakysiu, kas Tu esi“. Žemėvaldos dydis kilmingajam buvo viena iš esminių jo gero materialinio būvio sąlygų ir vienas svarbesnių kuo aukštesnio statuso visuomenėje įtvirtinimo garantų. Su kilmingojo nekilnojamojo turto susiję teisiniai veiksmai, t.y. paveldėjimas, pirkimas, pardavimas ar dovanojimas būdavo įforminami raštiškai. Šie dokumentai tapdavo pagrindiniu šaltiniu norint atsekti savo giminės genealogiją. Genealogija ir žemėvalda – tai lyg dvi gimos pusės, galinčios duoti rezultatų tik darniai veikdamos kartu. Vienas tokio „bendradarbiavimo“ pavyzdžių – 1589 m. birželio 7 d. įrašas Kauno žemės teismo knygoje:

---

³¹⁷ „Michał y Ludwik młodszy Braćia iego przy Krzyżakach zostawszy / w oney pamiętney bitwie z Jagellem Krolem Anno 1410. die 25. Iulit na Grynewaldzie przy wsi Panenberk Rycerstwo polegli / z pięćdziesięt tysięcy inszych Pruskich Krzyżakow teste Cromero lib. 16.“. Žr. Ibid, p. G/21.

³¹⁸ MAČIULIS, Dangiras; PETRAUSKAS, Rimvydas; STALIŪNAS, Darius. *Kas laimėjo Žalgirio mūšį?...*, p. 38.

Žemės teisme stoji Kauno pavieto bajorai Grigalius Janavičius, Benediktas ir Baltramiejus Januševičiai ir pareiškė, kad įgaliojo atstovauti savo bičiulį Mikolajų Janavičių Mošolą byloje ir per jį skundėsi to paties pavieto bajorais Steponu, Tomašu ir Pauliumi Narevičiais Jaunevičiais dėl to, kad visų jų protėvis buvo Jaunius [Явнюс], kuris turėjo 2 sūnus – Norių [Норюс] ir Stecių [Стяцюс]. Pas tą Norių buvo 2 sūnūs – Steponas, Tomašas ir Paulius Narevičiai, o Stecius turėjo dvi dukteris, Gertrūdą ir Oną. Gertrūda turėjo sūnų Grigalių Janavičių. Ona turėjo du sūnus – Benediktą ir Baltramiejų Lukaševičių. Ir laikė jie šį savo bendrą neatsidalintą tėvoninį ir „senolinį“ dvarą, esantį Kauno pavieto Šoševičių lauke, prie Nevėžio upės [netoli Babtų – D. V.]. Bet tie broliai Steponas, Tomašas ir Paulius Narevičiai laiko didesnę to dvaro dalį ir lygiai su kitais dvaro bendrasavininkiais dalintis valdomis nenori.³¹⁹

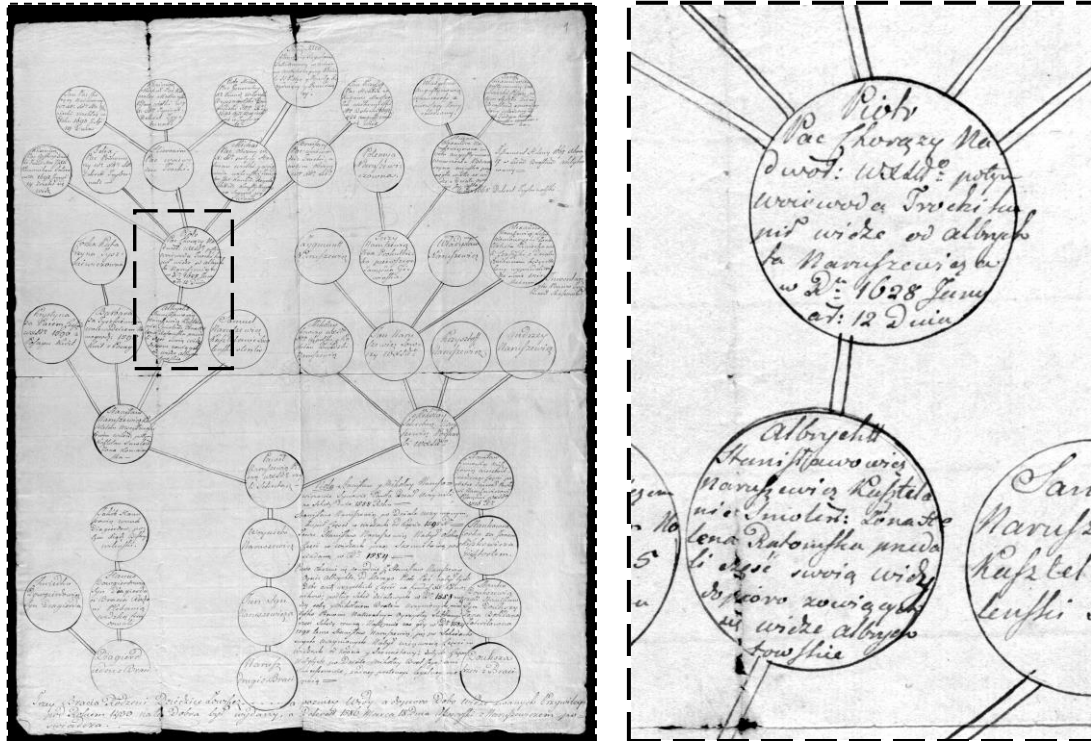
Išnagrinėjus visas bylos aplinkybes ir suinteresuotų asmenų genealogiją, žemės teismas nusprendė, kad kiekvienai pusei priklauso po pusę Jauniaus dvarelis, nes ieškovai ir atsakovai kilo iš dviejų brolių, t.y. atitinkamai iš Steciaus ir Noriaus.³²⁰ Šis pasakojimas apie ginčą dėl žemėvaldos iliustruoja genealogijos, kaip rakto, sprendžiant dėl tokio pobūdžio nekilnojamojo turto kilusius kilmingųjų konfliktus, svarbą. Vis dėlto, norint išsiaiškinti, kokiomis formomis materialinis / žemėvaldos genealoginės savimonės aspektas reiškėsi LDK kilmingųjų aplinkoje, būtina analizuoti pirminius kilmingųjų genealogijos demonstravimo šaltinius. Iš pastarųjų kai kurie atskleidžia ypač įdomias žemėvaldos ir genealogijos sąsajos traktavimo reikšmes. Pavyzdžiui,

---

³¹⁹ [...] жаловали с тых же позвоов своих на бояр г(оспо)д(а)рьских тогож повету Ковенского, на Стефана, на Томаша и на Павла Наревичов Явневича о томъ, иж дей продок их и наш всех был Явнюс, а у того Явня сыны два, один Норюс, другий Стяцюс. У того Норя сыны три, Стефан, Томаш а Павел Наревичы, а Стецовы дочки две, Кгендрута а Ганна. З Кгендруты сын тот Григорей Янович, з Ганны сыны два, тые Бэнэдыкт а Балтромей Лукашевичы. И маючы дей они вси по тых продковъ своих именьцэ свое дедизное и отчызное, сполное, нерозделное, лежачое у повете Ковенскомъ, у поли Шошевичов, над рекою Невяжою [...]. *Žr.: Kauno žemės teismo penktoji knyga*, – VUB RS, F. 7, kn. 28, l. 420–420v. Nuorašas iš originalo dr. Dariaus Vilimo (Lietuvos istorijos institutas). Nuoširdžiai dėkoju už galimybę juo pasinaudoti.

³²⁰ Ibid, l. 424.

Naruševičių – Pacų genealoginiame medyje vaizduojamos devynios kartos, iš kurių trys yra Pacų giminės (Stanislovo Naruševičiaus šakoje; 9 paveikslas).³²¹

9 paveikslas. Pacų genealoginis medis ir jo fragmentas

Aiškliai matyti konstruktyvus genealogijos formavimas, kurį lemia siekis genealogiškai pagrįsti konkrečių valdų paveldėjimą, o kartu disponavimas žemės valdų dokumentais iki pat XV a. Būtent šis faktas yra itin įdomi ypatybė, daranti šį genealoginį medį išskirtiniu bendrame LDK kilmingųjų genealoginių medžių kontekste. Jis atspindi iki šiol dar mažai analizuotą LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektą, grindžiamą žemėvaldos principu. Genealoginio medžio apačioje rašoma, kad 1430 m. trims broliams: Daugirdui, Narušiui ir Daukšai išduota privilegija dėl *Dziedzice Łowiszez a pozniey Widy a dopioro Dobr Widze zwanych, a Dekrett 1586 Marca 18 Dnia Assesorski z Naruszewiczem poswiadcza*. 1628 m. birželio 12 d. iš minėto Stanislovo Naruševičiaus sūnaus Smolensko kašteliono Alberto nupirkęs žemės valdą,

³²¹ *Genealogia Naruszewiczowska – Pacowska iako aktorow Widz.* – LMAVB RS, F 273–1122. (Daugirdo – Narušio – Daukšos) genealogija. Vidžių dvaro (Ukmergės pav.) savininkų reikalams piešta jį valdžiusių genealogija. Primenamos XV–XVI a. privilegijos.

LDK dvaro vėliavininkas, vėliau – Trakų vaivada Petras Pacas genealoginiame medyje vaizduojamas kaip tikras Alberto sūnus ir tiesioginis jo palikuonis. Tokiu būdu Naruševičių – Pacų genealoginėje savimonėje bendra žemėvalda tampa kraujo giminystės analogu, leidžiančiu tą patį turtą pakaitomis valdžiusioms skirtingoms šeimoms laikyti save iš vienos giminės. Panašiu principu sudarytos ir kai kurių kitų giminių genealoginės schemas, kurių pagrindas – „giminystė“ per žemėvaldą.³²²

Neretai žemėvaldos aspektas pasireiškia elementariai prie asmens nurodant jo turimą žemėvaldą, pavyzdžiui, pažymima, kad Jonas Tautginavičius yra Apytalaukio valdytojas: „Jan Towdginowicz Possessor Opitolok“.³²³ Vis dėlto genealoginių schemų (Tautginavičių ir Butrimavičių bei jų palikuonių genealogija pavaizduota viename lape – 21 priedas) paaiškinamajame tekste nurodoma, kad dar prieš Liublino uniją Kauno paviete esantis Apytalaukis priklausė dviems asmenims, t.y. jau minėtam Jonui Tautginavičiui ir Stanislovui Stančikui Butrimavičiui.³²⁴ Tokiu pačiu principu nurodoma, kad LDK instigatorius Simonas Zabitauskas Kurovičius įgijo Dačkus, Ščodruchus ir Vasiluvką: „Symon Zabitoiski Kurowicz Instygator W^o Xtt Ltt^o nabył Daczki Szczodruchy y Wasilowkę“ (22 priedas).³²⁵

Kalbant apie materialinį / žemėvaldos genealoginį aspektą, svarbu atkreipti dėmesį į moters vaidmenį žemėvaldos tinklo plėtimo procese. Kraičiu atsinešta arba testamentu užrašyta žmonos žemėvalda tapdavo vyro kaip žemvaldžio statuso išaugimo sąlyga. Vis dėlto LDK kilmingųjų genealoginiuose šaltiniuose retai pabrėžiama ši aplinkybė tiksliai įvardinant, kuri žemėvalda gauta matrimonialinių ryšių dėka. Dažniausiai viena ar kita valda pažymima tik prie vyriškosios linijos giminės nario (paprastai prie

---

³²² 1798 m. Kozakauskų giminės, Mickevičių, Michnevičių, Pranckevičių, Blusių, Ciechanovieckų, Daukšų iš Aukštadvario dvaro ir gretimų palivarkų Upytės paviete genealoginė schema, – LNMMB RS, F94–546; Kuršių kaimo 1634 – 1758 m. priklausomybės Mykolui Ivanovičiui genealoginė schema, sudaryta 1802 m. – F91–575, Laukodumos kaimo 1611–1782 m. priklausomybė Mykolui Ivanovičiui genealoginė schema, sudaryta 1802 m. – F91–576.

³²³ Tautginavičių genealoginė schema, – LNMMB RS, F94–99, p. 3. Genealoginėje schemoje rašoma, kad Jono Tautginavičiaus sūnūs pasivadino Šiuokštomis.

³²⁴ Ibid, p. 1.

³²⁵ XVIII a. Kurovičių genealoginė schema, – LVIA, F. 1292, b. 1052.

giminės pradininko) nesuteikiant daugiau informacijos, iš kur ji gauta. Išimtis – Šalkauskų (h. Szeliga) giminės atvejis. Istoriografijoje apie Šalkauskus daug duomenų nėra. Šalkauskų giminės atstovai turėjo Vilniaus pataurininkio (Jonas Šalkauskas), Ukmergės žemės raštininko (Stanislovas Šalkauskas) pareigybes.³²⁶ Šalkauskų genealoginėje schemoje prie giminės pradininko Vilniaus pataurininkio Mikalojaus Andriaus Šalkausko įrašoma, kad Galminių valdą (d. Zarasų r.) gavo savo žmonos Onos Micevičiūtės dėka: „Mikołaj Andrzejewicz Szolkowski Podczaszy Wilen po Annie Micewiczownie zoniey swey Dziedzi Gołminianski“. Vėliau šią valdą paveldėjo jo sūnus Vitebsko pakamaris Adomas ir pastarojo duktė Minsko stalininkienė Kristina Šreiderienė, o per ją Galminai paeiliui atiteko jau Šreiderių giminės atstovams: Rapolui ir Kristupui.³²⁷ Genealoginiuose šaltiniuose įprastesni ir dažniausiai randami įrašai, nurodantys būtent jau paminėtą vaikų paveldėjimą iš savo tėvų valdas. Tokiu būdu įvardinama, kad Martynas Michnevičius iš savo tėvo Danieliaus paveldėjo Aukštadvarį. Įdomu, jog šioje Michnevičių genealoginėje schemoje paminėtas šaltinis, iš kurio nustatyta, kokios valdos savininkas buvo Martyno sūnėnas, nes rašoma, kad Fronckevičius savo laiške Dominyką Michnevičių mini kaip Aukštadvario savininką ir supažindina su dokumentais: „Dominik Michniewicz ktorego WW Frąckiewicz Listem swym Tytuluje aktorem Wysokiego Dworu y wyznaie o papierach“ (23 priedas).³²⁸

Žemėvaldos aspektas glaudžiai siejasi su tuo, ar giminės genealoginė savimonė pagrįsta agnatinės linijos dominavimu, ar kalavijo ir verpstės. Šią sąsają puikiai atspindi XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir jo žmonos Vitebsko kašteliono Merkelio³²⁹ dukters Daratos Zavišaitės palikuonių Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginis

---

³²⁶ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. VIII, w Lipsku, 1841, p. 627.

³²⁷ *XVIII a. pabaigos Šalkauskų ir jų palikuonių (Svorackių, Chrapovickių, Dževickių ir Šreiderių) genealoginė schema*, – LNMMB RS, F94–2964.

³²⁸ *XVIII a. Michnevičių genealoginė schema*, – LNMMB RS, F94–556.

³²⁹ LULEWICZ, Henryk. Podbereski..., p. 67.

medis bei schema.³³⁰ Genealoginėje schemoje pavaizduotos 6 kartos: viena Podbereskių, po penkias Gruževskių ir Šveikauskų ir keturios – grafų Tarnovskių.³³¹ Genealoginiame medyje toks kartų skaičius išlieka, tačiau jame detalai nepavaizduota Šveikauskų šaka, o tiesiog paminima, kad pirmojo Kozangrodko savininko Jurgio Samsono Podbereskio dukra Jadvyga ištekėjo už Šveikausko, iš kurių kilo Šveikauskai.³³² Iš genealoginės schemos matyti, kad Podbereskiai nesusilaukė vyriškojo palikuonio, o turėjo tik tris dukteris, kurioms atiteko Podbereskių valdyta žemėvalda: Marijonai, ištekėjusiai už Žemaitijos žemės teismo teisėjo Jurgio Gruževskio, atiteko Deltuva, Jadvygai, tapusia Naugarduko vėliavininko Samuelio Šveikausko žmona, atiteko Citva (Minsko vaivadija), o Elžbietai, iš pradžių ištekėjusiai už LDK taurininko Dorohostaiskio, o antrą kartą už grafo Teodoro Tarnovskio, atiteko Kažan-Garadokas (Naugarduko vaivadija), o vėliau ir Musnikai (Vilniaus vaivadija). Įdomu, kad minėta Marijona ir jos gauta Deltuvos valda yra vienintelis Gruževskių giminės moters paminėjimas genealoginėje schemoje. Toliau išvardinami tik Gruževskių giminės vyrai, prie kiekvieno įrašant turėtas pareigybes. Genealoginiame medyje dar paminėtos trys Marijonos ir Jurgio Gruževskių dukros: Darata, Sofija ir Ona. Prie jų įrašyta, kad šios trys dukterys aprūpintos: „te 3 Corki wyposazone“, tačiau kitose Gruževskių kartose nebeminimos nei dukterys, jei tokių buvo, nei žmonos. Matyti, kad prioritetas teikiamas vyriškosios Gruževskių linijos demonstravimui. Išimtis padaryta iš svarbią visuomeninę padėtį užėmusios Podbereskių šeimos kilusiai ir Deltuvos valdą paveldėjusiai³³³ vyriausiajai dukrai Marijonai. Deltuvos valdą prieš

---

³³⁰ XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir jo žmonos Vitebsko kašteliono Merkelio dukters Daratos Zavišaitės palikuonių Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginis medis bei schema, – LMAVB RS, F. 37–769.

³³¹ Iš tikrųjų genealoginėje schemoje pavaizduotos penkios Tarnovskių kartos, tačiau tai yra klaida, nes Jurgio Samsono Podbereskio anūkė Sofija Dorohoistaiska buvo Kazimiero Tarnovskio sesuo, o ne motina. Tą patvirtina šios giminės narių įrašai genealoginiame medyje.

³³² XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir jo žmonos Vitebsko kašteliono Merkelio dukters Daratos Zavišaitės palikuonių Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginis medis, – LMAVB RS, F. 37–769.

³³³ J. Drungilo straipsnyje rašoma, „[...] kad 1630 m. mirdamas Jurgis Samsonas Podbereskis mylimam savo žentui J. Gruževskiui perdavė Deltuvos ir Mantvydavo miestelius su Upninkų dvaru . Žr.: DRUNGILAS, Jonas. Etnosocialinis..., p. 70.

1615 m. Jurgis Samsonas Podbereskis įsigijo iš Vilniaus pakamario Merkelio Šemetos. Būtent Deltuvoje ties Šventosios upe jis pastatė didelį dvarų kompleksą. Tokiu būdu per Marijoną Samsonaitę Podbereskytę Jurgis Gruževskis įgijo ne tik turtingą valdą, bet ir susigiminiavo su ypatingą vaidmenį LDK politiniame ir visuomeniniame gyvenime turinčia gimine, o, jei prisiminsime ankstesniame poskyryje pateiktas išvadas, šiuo giminystės ryšiu Jurgis Gruževskis sustiprino bendra evangelikų reformatų konfesija pagrįstą artimų kilmingųjų ratą. Šios priežastys turėjo būti ypač svarbios dar palyginti neseniai į LDK atvykusių Gruževskių integracijai. XVIII a. sukurtoje genealoginėje schemoje Gruževskių ir Samsonų Podbereskių šeimų susigiminiavimo per vedybas akcento išryškėjimas rodo, kad vėlesnės Gruževskių kartos suprato šių matrimonialinių ryšių svarbą lūžiniam Gruževskių giminės statuso pasikeitimui.³³⁴

Kalbant apie LDK kilmingųjų genealoginės savimonės žemėvaldos aspektą, svarbu paminėti Jelenskių giminę, kurios du atstovai buvo senatoriai, t. y. Naugarduko kaštelionai, Rapolas (1773–1780) ir Gideonas (1780–1798).³³⁵ Apie šią giminę, kuri naudojo trijų įkirtimų herbą (lenk. Korczak) ir veikė Naugarduko ir Minsko vaivadijose, gana daug rašo Adamas Bonieckis. Pasak jo, Jelenskių atstovai už nuopelnus yra gavę valdų Mozyrio pavieta. Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas Vaza 1643 m. pripažino Jelenskiams bajorystę. A. Boniecki mini, kad Povilo Jelenskiio tėvas Fiodoras Falejevičius Jelenskis kartu su karaliaus rotmistru kunigaikščiu Gabrieliu Kainbulatovičiumi atvyko į Lietuvą iki Liublino unijos likus dvidešimčiai metų. Jis LDK naudojo bajoriškomis privilegijomis, atliko šiam statusui priklausančias priedermes ir turėjo žemėvaldos.³³⁶ Apie Jelenskių protėvio didžius nuopelnus Lietuvoje prieš dvidešimt metų iki Liublino unijos rašoma maršalui Rapolui Jelenskiui skirtame proginiame leidinyje, tik vietoje Fiodoro minimas Teodoras, kuris Žygimanto Augusto laikais dalyvavo

³³⁴ DRUNGILAS, Jonas. Etnosocialinis..., p. 67.

³³⁵ URUSKI, Seweryn; KOSIŃSKI, Adam Amilkar; WŁODARSKI, Aleksander. *Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej*, t. VI, Warszawa, 1909, p. 51.

³³⁶ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. VIII, Warszawa, 1905, p. 386.

karinėse ekspedicijose į Maskvą ir Livoniją. Leidinio autorius Jakubas Dziwulskis Teodorą Jelenskią apibūdina taip: „[...] apie ją skaitau seniausiuose tavo, Šviesus [Jūsų] malonybe maršale, giminės paminkluose, kurie yra patikimi, nes patvirtinti Šviesiausiojo Vladislovo IV valdžios galia“.³³⁷ Kaip matome, minėtas pirminis šaltinis neatskleidžia tikslaus Jelenskių atvykimo į Lietuvą laiko, tačiau galime Fiodorą ir Teodorą laikyti tuo pačiu asmeniu – Jelenskių giminės Lietuvoje pradininku, turėjusiu Vladislovo Vazos malonę. Aukščiau paminėtame Jelenskių genealogiją atspindinčiame šaltinyje ir 1752 m. išleistame kitame Viktorui Jelenskiui dedikuotame leidinyje turima žemėvalda nėra akcentuojama kaip kiekvieno giminės nario turimas turtas, kurį jis valdė, galėjo paveldėti, pirkti ar parduoti. Žemėvaldos aspektas šiuo atveju susijęs su giminės legendine kilmės istorija ir įsikūrimu LDK. Svarbu pabrėžti, kad analizuojamų Jelenskiams skirtų proginių leidinių sukūrimo laiką skiria tik šešeri metai, tačiau vėlesniame šaltinyje, neskaitant kalavijo ir verpstės, rango / pareigybinio, militarinio ir fundacinio genealoginės savimonės aspektų, galima papildomai rasti legendinį ir materialinį / žemėvaldos aspektus. 1752 m. leidinyje teigiama, kad bebaimis narsus Zoarda Vengrijoje kovojo su priešais, kuriuos su bendražygiais sumušė prie trijų upių: Dunojaus, Savos ir Dravos (arba Cisos). 1370 metais Zoarda kartu su bendražygiais, iš Vengrijos ir Lenkijos karaliaus Liudviko kaip padėką gavę „trijų upių“ herbą, iškeliavo į skirtingas karalystes: „vieni – į Neapolio karalystę, antri – į Venecijos Kunigaikštystę, kiti atvyko į Lenkiją, kiti persikėlė į Lietuvą, į Lietuvos Brastos vaivadiją, [...] gavo Jelnos ir Jelonkos valdas ir tikriausiai nuo tų valdų [...] pradėjo tituluotis Jelenskiais“.³³⁸ Šioje vietoje svarbu atkreipti dėmesį, kad tėvoninė valda sureikšminama ir apibūdinama kaip atlikusi svarbų vaidmenį

---

³³⁷ „[...] o nim czytam in Vetustissimis Twoiey Familii J. W. Marszałku monumentis, fide dignis, bo Serenissimi Vladislai IV. Auctoritate firmatis, haec formalia [...]”. Žr.: DZIEWULSKI, Jakub. *Kompas Zbawienny : álbo Zegar Sumnienia, Czas ludzkiego życia iako cień przemiiaiacego, reguluiacy do Wieczności szczęśliwey. Na każdy moment oczom duszy Szujący. Swiatłem Jasnego Pisma Świętego, Stylem Oycow Świętych Pokazany. Z Przykładem Historii y Uwag Duchownych, wybranych z Medytacyi S. Ignacego Fundatora Soc. Jesu, Iáśnie Wielmożnemu IMći Pànu P. Rafałowi Jelenskiemu Marszałkowi Wielkiemu Tryb. Gło. W. X. L. Podsędkowi Powiatu Wilkomirskiego, Starośćie Świętorzeckiemu &c. Dedykowany*, W Wilnie, 1746.

³³⁸ SZYSZKO, Donat. *Przeprawa...*, p. Gv.

naujos giminės susiformavime, jos integravimėsi į LDK kilmingųjų visuomenę.

Sprendžiant iš septynių giminės kartų vaizduojančios, Levcevičių – Nagurskių XVIII a. genealoginės schemos, Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas 1551 m. spalio 28 d. privilegija Ambraziejui ir Jonui Levcevičiams suteikė 33 valakus žemės, kurią jie valdė per pusę, t. y. abu po 16 valakų ir 15 margų. Ilgainiui Levcevičių vyriškoji linija užgeso, o per Jono Levcevičiaus dukterį Barbora, ištekėjusią už Martyno Nagurskio, dalis žemėvaldos atiteko jų palikuonims. Šiame šaltinyje detalai išvardinama, kiek Barbora ir jos seserys Zuzana ir Magdalena Levcevičiūtės paveldėjo margų – visos trys po lygiai – 41 ir vieną trečdalį. Taip pat paminima, kad Barbora kartu su vyru dar prisipirko 6 valakus ir 24 margus bei išvardinama, kiek margų žemės iš tėvo ir motinos pusės paveldėjo jų vaikai. Nors analizuojamoje genealoginėje schemoje prie joje minimų asmenų daugiau nėra skaitline išraiška detalizuojamas paveldimas turtas, tačiau joje stačiakampiuose įrašyti asmenys yra tarpusavyje sujungti skirtingomis linijomis: vienguba, dviguba ir punktyrine. Tikėtina, kad pirmosios dvi linijos vaizduoja tiesioginį paveldėjimą, pagrįstą kraujo giminystės principu, o punktyrinė – greičiausiai rodo žemėvaldos įsigyjimą kitu, t. y. pirkimo – pardavimo būdu. Šią prielaidą patvirtina genealoginės schemos viršuje prie Pranciškų Nagurskių ir Joną bei Teodorą Gorskius jungiančios punktyrinės linijos paliktas priedas: „po Pranciškaus perėjo Gorskiams“.³³⁹

3. 8. Fundacinis genealoginės savimonės aspektas

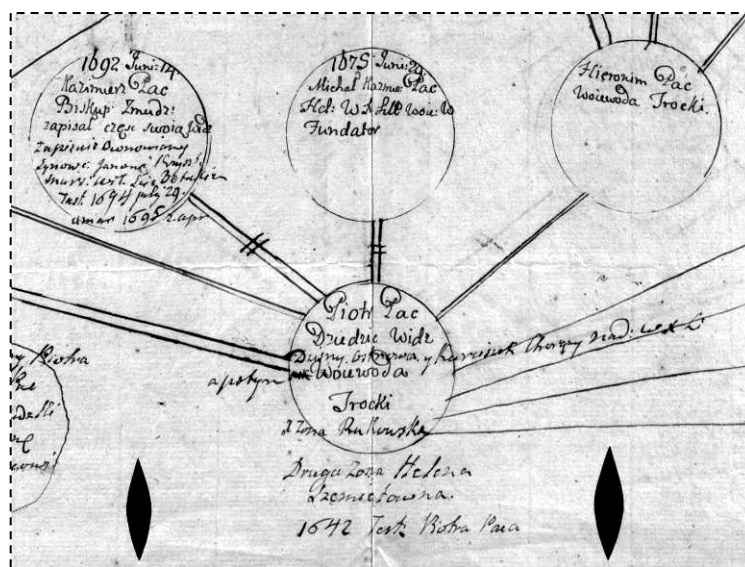
Fundacinis genealoginės savimonės aspektas Lietuvos kilmingųjų genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose atsiskleidžia rečiausiai ir yra būdingas tik keliolikai tirtų giminių. Svarbu pažymėti, kad jei kiti genealoginės savimonės aspektai yra būdingi įvairaus rango giminėms, tai fundacinis

---

³³⁹ Po Franciszku doszła do Gorskiego. Žr.: *XVIII a. Levcevičių – Nagurskių genealoginė schema*, – LMAVB RS, F. 20–6474, l. 5v.

aspektas dažniausiai pasireiškia tik LDK visuomenės ar regioniniam elitui priklausiusių giminių genealoginėje savimonėje. Tai galima paaiškinti pastarųjų geresne materialine padėtimi, kuri leido vykdyti fundacinę, labdarinę veiklą.

Svarbu atkreipti dėmesį į XVIII a. Pacų juodraštinėje genealoginėje schemeje įrašytą Mykolą Kazimierą Pacą, kuris apibūdinamas taip: „1675 Iuni 29 Michal Kazmie Pac Het WXLitt woie W Fundator“ (10 paveikslas).³⁴⁰ Greičiausiai tai yra aliuzija į 1675 m. pastatytą šv. Apaštalų Petro ir Pauliaus bažnyčią Vilniuje, kurią fundavo Mikalojus Kazimieras Pacas. Kita didikų giminė, kuri galėjo didžiulotis savo protėviais fundatoriais – Sapiegos. LDK

dvaro maršalo Kazimiero Leono Sapiegos ir Vendeno Vaivadaitės Teodoros Tarvoskos vedyboms skirtame epitalamijuje išaukštinamas bene žymiausias Sapiegų giminės atstovas ir minėto maršalo tėvas Leonas Sapiega.

10 paveikslas. Pacų juodraštinės schemos fragmentas

Teigiama, kad jis buvo moterų ir vyrų vienuolynų, bažnyčių ir špitolių visoje Kunigaikštystėje fundatorius.³⁴¹ Toks dėmesys šio didiko fundacinei veiklai ne atsitiktinis, o netgi labai pelnytas, nes konvertitas Leonas Sapiega garsėjo savo mecenatine veikla. XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje jis žinomas kaip vienas aktyviausių bažnyčių fundatorių ir statytojų.³⁴²

³⁴⁰ XVIII a. pr. Pacų juodraštinė genealoginė schema, – LMAVB RS, F 273–1121, l. 1.

³⁴¹ *Wieniec ze trzech kwiatów wpleciony [...] Iego Mosci Panu, Kazimierzowi Leonowi Sapieze, Marszałkowi Nadwornemu X. X. Lit. Z nowa Oblubienicą Iey Mością Panną, Theodorą Hrabianką z Tarnowa, Woiewodzanką Wendeńską*, p. A2v.

³⁴² PAKNYS, Mindaugas. *Mecenatystės reiškinyš XVII a. LDK. Bažnytinės architektūros užsakymai*, Vilnius, 2003, p. 36.

1748 m. proginis leidinys, skirtas Rietavo seniūnui Kristupui Skuminui Tiškevičiui ir LDK virtuvininkaitėi Jadvygai Zaluskai. Tarp pastarosios protėvių minimi du asmenys, kurie vykdė fundacinę veiklą. Tai Krokuvos vyskupas – Andrius Stanislovas Zaluskis, kuris įsteigė Zaluskių biblioteką.³⁴³ Normano Davieso teigimu, 1748 m. pirmoji viešoji biblioteka buvo atidaryta Kijevo katalikų vyskupo Juzefo Andriaus Zaluskio iniciatyva, kuris dalį tremties praleidęs Liunevilyje, surinko gausią knygų kolekciją. Biblioteka buvo įkurta vienai iš karaliaus dukterų Marijai Orzelskai pastatytuose Žydruosiuose rūmuose prie Saksų sodo ir savo fonduose turėjo apie 400 000 tomų. Ši išsilavinusių piligrimų vieta sulaukė tarptautinio atgarsio, o nuoširdaus susižavėjimo išraišką galima rasti prancūzų mokslininko Jeano Bernoullio atsiliepime: „[...] Rūmai yra tikras kambarių labirintas, visas prigrūstas knygų. Nuostabiausias ir vienintelis tikrai skoningai dekoruotas kambarys skirtas parodomosioms knygoms, daugiausia prancūziškoms, išsiskiriančioms savo graviūromis ir įrišimais. Kambarys ilgas ir aukštas, su daugybe statulų, sukurtų žymiausių valstybės žmonių garbei. Jis ribojasi su vyskupo Zaluskio miegamuoju [...]“.³⁴⁴ Juzefas Andrius Zaluskis buvo proginiame leidinyje minimo Andriaus Stanislovo Zaluskio brolis.³⁴⁵ Janas Kozłowski, paskyręs savo monografiją Zaluskių bibliotekos veiklai, šios švietėjiškos institucijos, kuri, pasak autoriaus, visuomenei buvo atidaryta jau 1747 m. rugpjūčio 8 d., įkūrimo nuopelnus priskiria abiem broliams Zaluskiam, tačiau ypatingai akcentuoja Kijevo vyskupo Juzefo Andriaus Zaluskio nuopelnus.³⁴⁶ Dabar galime tik spėlioti, kodėl 1748 m. proginiame leidinyje kaip vienas iš Jadvygos Zaluskos protėvių išaukštintas mažesnę indėlį į šios beprecedentinės institucijos

---

³⁴³ *Orbis uterque Polonus scilicet et Palaemonicus Uno Orbe Connubiali Clausus isque In Amplissimorum Nominu Conjunctione Illustrissimi Magnifici Domini D. Christophori Skumin Tyszkiewicz capitanei Retoviensis etc. etc. cum Illustrissima Magnifica Domina Domina Hedvige Zaluska Praefectide Culinae M. D. L. Universam pene Rempublicam Regnumque Sarmatiae continens Pronubae Junoni Jovique Siderum Avitorum Domino In Regnum Serenissimum consecratus ab addictissimo utriusque Senatorio Nomini Conventu Siemensi Ordinis Minorum Conventualium Seraphici Patris Sancti Francisci, Wilno, 1748, p. C2.*

³⁴⁴ Cituota pagal: DAVIES, Norman. *Dievo žaislas. Lenkijos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1795 m.*, Vilnius, 1998, p. 543–545.

³⁴⁵ *Ibid.*, p. 543.

³⁴⁶ KOZŁOWSKI, Jan. *Szkice o dziejach Biblioteki Zaluskich*, Wrocław, 1986, p. 6.

įkūrimą įdėjęs Krokuvos vyskupas, o ne jo brolis, tačiau vienaip ar kitaip – Zaluskiai su šiuo įvykiu tiesiogiai susijusį giminaitį saugo giminės atmintyje ir jį, išskirdami iš kitų tarpo, parodo, kad tokiu giminės atstovu yra didžiuojamasi. Taip pat šiame leidinyje paminima, kad Andrius Stanislovas Zaluskis diecezijoje įsteigė seminariją ir šv. Vincento Pauliečio seserų – meilės tarnaičių kongregaciją.³⁴⁷ Kitas šios giminės atstovas Plocko vyskupas Liudvikas Zaluskis buvo jėzuitų mokyklos Varšuvoje fundatorius.³⁴⁸ Minėti faktai atskleidžia plačią Zaluskių giminės dvasininkų fundacinę veiklą. Juo labiau į tai būtina atkreipti dėmesį dėl to, kad šie Zaluskiai daugiausiai veikė ne LDK, o Lenkijoje. Iš to išplaukia, kad LDK gyvenusių Zaluskių genealoginėje savimonėje svarbu vaidmenį vaidino ne tik Lietuvoje turėję pareigybes ir vykdę įvairią veiklą giminaičiai, bet ir giminės atstovai Lenkijoje. Viena vertus, tai gali rodyti giminės stiprią konsolidaciją ir Lenkijos – Lietuvos valstybės kilmingųjų glaudžius ne tik politinius, ekonominius, bet ir kultūrinius bei visuomeninius ryšius. Kita vertus, šis atvejis gali atspindėti kur kas racionalesnes ir ambicingesnes giminės aspiracijas, t. y. kaip savo giminaičius išskiriant kuo žymesnius ir garsesnius asmenis.

Fundatoriumi galėjo pasigirti ir Bialozorų giminė. Viename XVIII a. Bialozorų genealoginiame medyje rašoma, kad 1727 m. Upytės taurininko Martyno Jurgaičio Bialozoro ir Zuzanos Haikovnos sūnus Vilniaus kanauninkas Kristupas Mykolas Bialozoras (kitame genealoginiame medyje jis vadinamas Kristupu Mantvydu Bialozoru)³⁴⁹ Panėvėžyje įkūrė pijorų vienuolyną.³⁵⁰ Kitame akvarele pieštame tos pačios giminės genealoginiame medyje teigiama, kad Vilniaus kanauninkas Kristupas Bialozoras Panevėžyje fundavo mokyklą maldininkams (szkol pobożnych). Šiame medyje, sudarytame iš informaciją apie giminės asmenis teikiančių sujungtų apskritimų, minėtam dvasininkui skirtas apskritimas yra išryškintas ne tik

---

³⁴⁷ *Orbis uterque Polonus...*, p. D.

³⁴⁸ *Ibid.*

³⁴⁹ *XVIII a. Bialozorų genealoginis medis*, – LVIA, F. LVIA, F. 1275, ap. 1, b. 716, l. 43.

³⁵⁰ *Ibid.*, l. 39, 46, 52.

dydžiu, bet ir dvigubomis linijomis.³⁵¹ Tokia menine išraiškos priemone irgi akcentuojama fundacinę veiklą vykdžiusio asmens svarba Bialozorų genealoginei savimonei.

Jelenskiei proginiame leidinyje irgi išaukština savo atstovę Mozyrius teisėjienę Konstanciją Aleksandrą Jelenskienę (buvusią Oskirkovienę), kuri Mozyriuje fundavo cistersų vienuolyną.³⁵² Ši Jelenskių atstovė ne vienintelė užsiėmė labdaringa veikla. Šaltinio autorius teigia, kad kitas šios giminės atstovas – teisėjo Jono sūnus Nesvyžiaus kustodas (1691 m.) Angelas Jelenskis garsėjo kaip Nesvyžiaus bažnyčios turtintojas.³⁵³ Kur kas platesnio spektro labdaringa veikla minima aprašant Podbereskius. Jų atveju nėra išskiriamas konkretus asmuo, atlikęs fundacijas, tačiau šios giminės protėviai garbinami kaip dosnūs geradariai špitolėms, bažnyčioms ir mokykloms.³⁵⁴

3. 9. Bendra LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektų apžvalga

Ankstesniuose poskyriuose aptartų kai kurių LDK kilmingųjų giminių analizė leido efektyviau susidaryti vaizdą apie šių giminių genealoginės savimonės reprezentaciją ir ypač jos aspektus, t.y. kokią su savo protėviais susijusią informaciją kilmingieji pateikia savo genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose. Vis dėlto tokia analizė leido pažvelgti tik į kai kurių LDK kilmingųjų genealoginės savimonės manifestacijos ypatumus. Žemiau pateiktoje lentelėje (2 lentelė) surinkti 115 įvairaus rango LDK kilmingųjų giminių genealoginiai duomenys, suklasifikuoti pagal 9 išskirtus labiausiai LDK kilmingiesiems būdingus genealoginės savimonės aspektus. Stulpeliuose pilka spalva išskirti dažniausiai pasireiškiantys genealoginės savimonės

---

³⁵¹ Ibid, nepaginuotas (l. 40).

³⁵² SZYSZKO, Donat. *Przeprawa...*, p. G2v.

³⁵³ Ibid.

³⁵⁴ ZENOWICZ, Krzysztof. *Wieniec z Herbowych Kleynotow Jaśnie Wielmożnych Domow Jchm[oš]ciow Panow Sluszkow Y Jchmm Panow Podbereskich VWity na weselny Akt Wielmożne[go] IE[go] M[oš]ci Pana Dominika Sluszki Starosty Rzeczyckiego etc. Y Wielmożney Iey M[o]sci Panny Konstantey Podbereskiej Woiewodzanki Smolenskiej Staroscianki Vpitskiej, Gulbinskiej etc.*, Vilnius, 1677.

aspektai. Eilutėse pilka spalva išskirtos tos LDK kilmingųjų giminės, kurioms būdingas įvairiausias genealoginės savimonės aspektų kompleksas, t. y. jų genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose galima rasti nuo penkių iki septynių genealoginės savimonės aspektų (šviesiai pilka 5–6 aspektai, tamsiai pilka 7).

2 lentelė. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektai (šaltiniai 46 priede)

Genealoginės savimonės aspektai	Legendinis	Sakralinis	Agnatinis / kalavijo	Kalavijo ir verpstės	Rango / pareigybinis	Konfesinis	Militarinis	Materialinis / žemėvaldos	Fundacinis
LDK kilmingųjų giminės									
Agripas		X	X						
Ancutai			X		X				
Beinaravičiai	X			X	X		X	X	
Bialozorai	X	X		X	X				X
Bogdanovičiai			X			X	X		
Budrikai		X		X					
Budzkai (24 priedas)				X				X	
Bulharynai	X	X		X	X		X		
Butrimavičiai		X		X				X	
Bžostovskiai			X		X		X		
Chaleckiai (25 priedas)	X		X		X				
Chodkevičiai (26 priedas)				X	X		X		
Chrapovickiai				X	X			X	
Ciechanowieckiai		X			X		X		
Čechovičiai				X	X				
Davainos Solohubai	X		X		X		X		
Decimatorai				X	X				
Deltuviškiai (27 priedas)				X	X			X	
Denhofai	X	X		X	X		X		X
Dolmatai Isaikovskiai				X	X				X

Genealoginės savimonės aspektai	Legendinis	Sakralinis	Agnatinis / kalavijo	Kalavijo ir verpstės	Rango / pareigybinis	Konfesinis	Militarinis	Materialinis / žemėvaldos	Fundacinis
LDK kilmingųjų giminės									
Dolskiai			X		X				
Dzičkancai (28 priedas)				X	X			X	
Giedraičiai	X	X	X		X				
Gineikai				X				X	
Goštautai	X	X	X						
Gruževskiai			X		X	X		X	
Haraburdos			X		X		X		
Hlebavičiai					X				
Horbackiai							X		
Januškevičiai (29 priedas)				X				X	
Jelenskiai	X			X	X		X	X	X
Jesmanai (30 priedas)				X	X			X	
Judickiai			X		X		X		
Kalendos (31 priedas)		X		X				X	
Kamienskiai			X		X		X		
Kaributai Višnioviečiai	X	X		X	X		X		X
Karlinskiai				X	X		X		k
Karpiai	X	X		X	X		X	X	
Kerdėjai			X		X		X		
Kierlos				X	X		X	X	
Kisieliai	X			X	X	X	X	X	
Kiškos (32 priedas)				X ³⁵⁵	X				
Kobelskiai				X	X			X	
Kochanai (33 priedas)			X				X		

³⁵⁵ Vis dėlto proginio leidinio frontispise, skirtame šlovinti Kiškų giminę, vaizduojami vien tik giminės vyrai.

Genealoginės savimonės aspektai	Legendinis	Sakralinis	Agnatinis / kalavijo	Kalavijo ir verpstės	Rango / pareigybinis	Konfesinis	Militarinis	Materialinis / žemėvaldos	Fundacinis
LDK kilmingųjų giminės									
Kolyškos				X				X	
Komarai			X		X		X		
Korsakai	X			X	X				X
Korvinai Gosievskiai	X	X	X		X		X		
Kotovičiai			X		X				
Krišpinai Kiršenšteinai	X			X	X		X		
Krovišai (34 priedas)				X				X	
Kšyčevskiai (35 priedas)			X						
Kurovičiai				X	X			X	
Lackiai			X		X		X		
Lepneriai (35 priedas)				X	X				
Levcevičiai-Nagurskiai				X				X	
Limantai-Barauskai				X					
Liubartovičiai Sanguškos	X		X		X		X		
Liubekai				X	X				
Liubomirskiai				X	X			X	
Lopacinskiai				X					
Lukomskiai				X				X	
Masalskiai			X		X				
Maskevičiai (37 priedas)		X		X	X			X	
Michnevičiai			X					X	
Mingailos		X		X				X	
Mlockiai			X		X		X		
Mstislavskiai ir jų palikuonys (39 priedas)				X	X			X	
Naruševičiai				X	X			X	

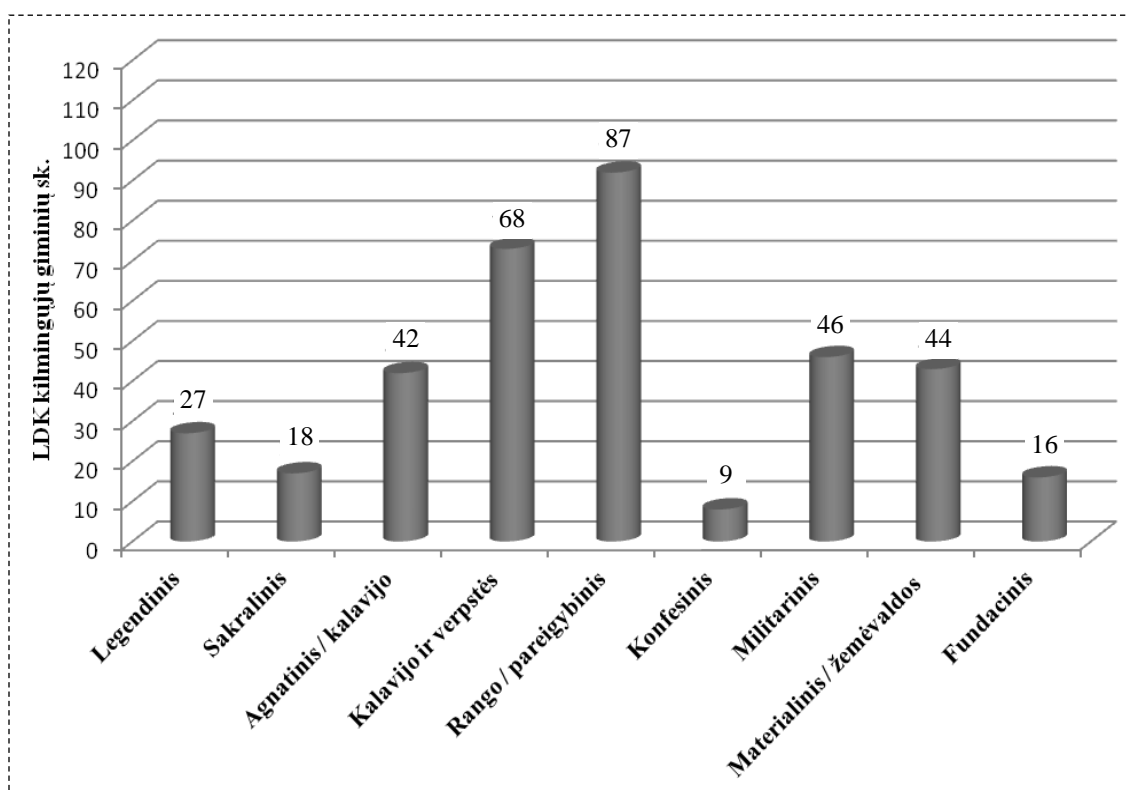
Genealoginės savimonės aspektai	Legendinis	Sakralinis	Agnatinis / kalavijo	Kalavijo ir verpstės	Rango / pareigybinis	Konfesinis	Militarinis	Materialinis / žemėvaldos	Fundacinis
LDK kilmingųjų giminės									
Oginskiai	X			X	X	X	X		X
Olelkaičiai					X	X			
Orvydai				X	X				
Pacai	X	X		X	X		X	X	X
Palubinskiai	X			X	X		X		
Pliateriai				X	X		X		
Podbereskiai (38 priedas)				X	X	X		X	X
Podolskiai			X						
Požaryckiai (40 priedas)			X					X	
Puzinai			X		X				
Radvilos (41 priedas)	X	X		X ³⁵⁶	X	X		X	
Ramanauskai (42 priedas)				X				X	
Riomeriai	X			X	X			X	X
Rorai			X		X			X	
Rudaminos			X		X				
Sanguškos			X		X		X		
Sapiegos (43 priedas)	X			X	X		X	X	X
Siesickiai	X		X		X		X		
Skarbekai Važinskiai	X		X		X		X		
Skarulskiai			X		X		X		
Sluškos	X		X		X	X	X		X
Stabrovskiai (44 priedas)			X		X			X	
Stančikai Butrimavičiai				X				X	
Strutinskiai				X	X				

³⁵⁶ Vis dėlto Radviloms skirtuose proginiuose leidiniuose ir 1666 m. genealoginiame medyje vyrauja agnatinis genealoginės savimonės aspektas.

Genealoginės savimonės aspektai	Legendinis	Sakralinis	Agnatinis / kalavijo	Kalavijo ir verpstės	Rango / pareigybinis	Konfesinis	Militarinis	Materialinis / žemėvaldos	Fundacinis
LDK kilmingųjų giminės									
Šalkauskai ir jų palikuonys				X	X			X	
Šarševskiai Šaraševičiai				X	X			X	
Šemetos (45 priedas)				X	X			X	
Šaniauskai	X			X	X		X		
Ščitai			X		X		X		
Šveikauskai				X	X	X	X	X	
Tarlai				X	X				
Tarnovskiai				X				X	
Tautginavičiai (Šiukštos)			X					X	
Tiškevičiai				X	X		X		X
Tyzenhauzai		X	X		X		X		
Tryznos					X		X		
Vainos				X	X		X		
Valavičiai				X	X				
Vihovskiai				X	X				
Zaluskiiai				X	X				X
Zavišos			X		X		X		
Zenavičiai	X			X	X		X	X	X
Zyberkai				X	X				
Zochovskiai			X		X				
Zolkovskiai			X				X		
Žydėliai			X						

Turimų genealoginių šaltinių analizė leidžia teigti, kad LDK kilmingųjų genealoginė savimonė pasireiškė įvairiais aspektais. Atlikus tyrimą, galima išskirti devynis aspektus: *legendinį, sakralinį, agnatinį / kalavijo, kalavijo ir*

verpstės, rango / pareigybinį, konfesinį, militarinį, materialinį / žemėvaldos ir fundacinį. LDK kilmingiesiems dažniausiai būdingas agnatinio / kalavijo, kalavijo ir verpstės, rango / pareigybinio, militarinio ir žemėvaldos / materialinio genealoginės savimonės aspektų derinys, o mažiausiai būdingi konfesinis ir fundacinis genealoginės savimonės aspektai. Skaitmeninę kiekvieno genealoginės savimonės aspekto dažnumo LDK kilmingųjų giminių tarpe išraišką atspindi diagrama (11 paveikslas).

11 paveikslas. Skaitmeninė genealoginės savimonės aspekto dažnumo LDK kilmingųjų giminių tarpe išraiška

Konfesinio aspekto menkesniam pasireiškimui galėjo iš dalies turėti įtakos konfesinės situacijos kaita LDK visuomenėje. Legendinis aspektas labiausiai būdingas LDK visuomenės elitui priklausančioms giminėms. Militarinis ir sakralinis genealoginės savimonės aspektai ypač svarbūs didikams ir kai kurioms žemesnio rango giminėms, tokioms kaip Budrikai ar Mingailos. Karyba – viena iš esminių kilmingojo žmogaus statusą turinčio asmens pareigų, jo garbės ir galios išraiška. Krikščionybė ir mitinė praeitis buvo itin reikšminga Europos kilmingųjų kolektyvinei genealoginei savimonei

ir sociokultūrinės tapatybės paieškų išraiškai. Materialinis / žemėvaldos genealoginės savimonės aspektas būdingas bent trečdaliui tirtų LDK kilmingųjų giminių. Svarbu atkreipti dėmesį, kad didžioji dalis šių giminių (neskaitant Naruševičių, Pacų ir Sapiegų) savo genealoginiuose medžiuose ar genealoginėse schemose demonstruodavo tik giminystės ryšius agnatinio arba kalavijo ir verpstės principu bei įvardindavo turimą žemėvaldą ir su giminės nariais susijusią turtinę informaciją. Tik kelios iš jų pažymėdavo savo turimą pareigybę. Tai būdinga Deltuviškiams, Dzičkancams,³⁵⁷ Jesmanams, Stabrovskiems, Šalkauskams, Šarševskiems Šaraševičiams ir Maskevičiams. Pastarųjų genealoginei savimonei charakteringas ir sakralinis aspektas.

Surinkti duomenys leidžia teigti, kad LDK kilmingiesiems reprezentuojant savo genealogiją svarbiausia buvo pabrėžti kraujo ryšiais pagrįstą giminystę, t. y. įvardinti tiek vyriškosios, tiek moteriškosios giminės narius, nurodyti jų rangą arba turimą pareigybę, išaukštinti svarbiuose mūšiuose pasižymėjusius protėvius bei pateikti su žemėvalda ir kitu turtu susijusią informaciją. Pirmieji du aspektai rodo tuometę LDK, o ir kitų Europos šalių, mentalinę situaciją, t.y. geros kilmės ir užimamos padėties visuomenėje svarbą. Būtent kilmė ir rangas (ar pareigybė) buvo žmogaus vertės ir reikšmės visuomenėje atitikmuo. Žemėvaldos ir turto reikšmė – labiau specifinė LDK realija. Svarbu pažymėti, kad aukštesnio rango kilmingieji labiau akcentuoja rangą ir pareigybes, o žemesnio rango kilmingieji – turimas valdas. Tokiu būdu atsispindi skirtingos galios ir prestižo išraiškos.

Kaip rodo šaltinių teikiama informacija, kilminga moteris buvo sėkmingos vedybinės politikos objektas, galintis vyro giminei suteikti ne tik prestižinį statusą dėl turimo rango, giminaičių užimamų pareigybių, jų visuomeninės, konfesinės ar kultūrinės veiklos, bet ir dar didesnę materialinę gerovę dėl atsinešto kraičio. Svarbu pažymėti, kad kai kurių giminių genealoginiuose šaltiniuose moterys pradedamos minėti tik aprašant vėlesnes

---

³⁵⁷ Adamas ir jo sūnūs Jonas bei Mykolas Dzičkancai buvo Lydos pavieto raikytojai. Žr.: 1771 m. *Dzičkancų genealoginės schemas*, – LVIA, F. 1292, b. 3340, l. 2–3.

kartas. Tai būdinga Kochanams ir Lukomskiams. Gali būti, kad tai rodo giminių genealoginės savimonės pokytį, išreikštą perėjimu nuo agnatinio / kalavijo prie kalavijo ir verpstės genealoginės savimonės aspekto išryškinimo.

Remiantis pagal genealoginių šaltinių teikiamą informaciją sudaryta LDK kilmingųjų genealoginių aspektų lentelė, galima teigti, kad kilmingųjų genealoginė savimonė pasireiškia vienu – septyniais aspektais. Tik vienas genealoginės savimonės aspektas pasireiškia labai retai. Vienas *agnatinis / kalavijo* aspektas, pavyzdžiui, būdingas Kšyčevskiams.³⁵⁸ Galima daryti prielaidą, kad žemesnio rango giminė neturėjo ypatingų aspiracijų, kurias įgyvendinti galbūt būtų galėjęs padėti plataus spektro genealoginės savimonės demonstravimas.

Penki – šeši genealoginės savimonės aspektai būdingi palyginti mažai grupei LDK kilmingųjų, t.y. Beinaravičiams, Bialozoramams, Bulharynams, Denhofams, Jelenskams, Kaributamams Višniovieckiams, Karpiams, Kisieliams, Korvinams Gosievskiams, Oginskams, Podbereskams, Radviloms, Riomeriams, Sapiegoms, Sluškomams, Šveikauskamams ir Zenavičiams. Vienintelė LDK kilmingųjų giminė, kuriai būdingi septyni genealoginės savimonės aspektai – Pacai. Tai rodo stiprią ir puikiai išvystytą šių giminių genealoginę savimonę, kuri galėjo pasitarnauti sprendžiant statuso įtvirtinimo, jo kėlimo visuomenėje ir materialinius klausimus. Įdomu, kad didžioji dalis minėtų giminių yra ne lietuvių kilmės. Galima daryti prielaidą, kad jos į Lietuvą atvykdamos, jau propagavo gana stiprią genealoginę tradiciją, kurią, didelė tikimybė, padėjo suformuoti jų tėvynėje egzistavusi ryški genealoginės atminties samprata. Svarbu pažymėti, kad platus genealoginės savimonės aspektų kompleksas būdingas įvairaus rango giminėms. Šis faktas leidžia teigti, kad stipri genealoginė savimonė nebuvo vien didikų skiriamasis bruožas. Žemesnio rango giminės irgi buvo absorbavusios genealoginės savimonės mechanizmą ir puikiai naudojosios jos manifestavimo teikiamomis galimybėmis siekiant užsitikrinti politinę, visuomeninę, kultūrinę ar materialinę naudą.

---

³⁵⁸ 1795 m. *Kšyčevskių genealoginis medis*, – LMAVB RS, F 21–2002, l. 1.

4. Dviejų giminių pavyzdys: Skarulskių ir Ciechanovieckių genealoginė savimonė 1683 m. vestuvių epitalamijo duomenimis

Išanalizavus LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektus (kiekvieną skyrium ir juos apibendrinus), vis dėlto negalėjome susidaryti vaizdo, kokiais būdais genealoginės savimonės aspektų kompleksas pasireiškia konkrečioje giminėje. Dėl to šioje disertacijos dalyje nagrinėsime dvi pasirinktas LDK kilmingųjų gimines kaip pavyzdį bandant išsiaiškinti, kokia yra jų genealoginė savimonė, jos panašumai ir skirtumai. Tai analizuosime remdamiesi itin turtingu LDK raštijos palikimu – 1683 m. Stanislovo Ksavero Rodkievičiaus parašytu vestuvių epitalamijumi Kauno maršalaičio Jono Skarulskio ir LDK stovyklininkaitės Liudvikos Ciechanovieckos vedybų proga. Vestuvių epitalamijų – kilmingųjų vedybų proga parašytų kalbų – istorija siekia Antikos laikus. Viduramžiais jie buvo primiršti, o Renesanso laikotarpiu vėl atgaivinti Italijoje. D'Esčių, Aragonų ir Sforcų giminės samdydavo humanistus, kad šie kurtų tekstus jiems garbinti. Vestuvių epitalamijas, kurio pagrindinis tikslas buvo garbingos kilmės išaukštinimas, užsakovų panegirika bei politinės ir visuomeninės aspiracijos, tapo kilmingųjų propagandos įrankiu, visuomeninio statuso įtvirtinimo ir įtakos plėtimo būdu.³⁵⁹ Vestuvių epitalamijams neretai buvo būdingi politinės filosofijos bruožai ir tarsi etikos bei garbės kodeksų klišės, skirtos valdovams, ir pastarųjų sudievinimas.³⁶⁰

Vestuvių epitalamijai, kaip literatūros žanras, paplitęs kitose Europos valstybėse, pasiekė ir LDK, kur ypač išpopuliarėjo tarp kilmingųjų XVII a. Svarbu pažymėti, kad LDK kilmingųjų epitalamijų genealoginė perspektyva paprastai tyrinėtojams atveria turtingus aruodus, leidžiančius susidaryti gana išsamų vaizdą apie to meto kilmingųjų genealoginę savimonę. Vis dėlto Lietuvoje vestuvių epitalamijai susilaukia menko tyrinėtojų dėmesio. Mūsų

---

³⁵⁹ D'ELIA, Anthony F. *The Renaissance...*, p. 51, 72; D'ELIA, Anthony F. *Marriage, Sexual Pleasure, and Learned Brides in the Wedding Orations of Fifteenth-Century Italy*. In *Renaissance Quarterly*, t. 55, nr. 2, Chicago, 2002, p. 396–398, 422.

³⁶⁰ D'ELIA, Anthony F. *The Renaissance of Marriage...*, p. 54–61.

istoriografijoje turime vos vieną kitą darbą šia tema. Vienas išsamiausių ir reikšmingiausių – Skirmantės Šarkauskienės monografija „Lotyniškasis XVI–XVII amžiaus LDK epitalamijas“.³⁶¹ Pažymėtinas ir Astos Vaškeliienės tyrimas apie XVIII a. Lietuvos lotyniškojo epitalamijo ypatumus. Autorė lygina antikinį vestuvių epitalamiją su LDK išspausdintais kūriniais, nusako jų stilistikos panašumus ir skirtumus bei daro išvadą, kad XVIII a. Lietuvos lotyniškojo epitalamijo „[...] pokyčius nulėmė Apšvietos epochos estetika ir besikeičiantys visuomeninės prioritetai, aktualizavę pilietines vertybes“.³⁶² Eglė Patiejūnienė,³⁶³ Jolita Liškevičienė³⁶⁴ ir Jolita Sarcevičienė³⁶⁵ savo monografijose skirtingais aspektais analizavo įvairios tematikos ir paskirties senuosius Lietuvos spaudinius, taip pat ir vestuvių epitalamijus, siekdamos iširti mažąsias literatūros formas, knygų grafiką ir Lietuvos didikų įvaizdį LDK proginiuose leidiniuose. Mokslininkės pagrindinį dėmesį sutelkė į visuomenės elito atstovus, o žemesnio rango kilmingieji nepateko į jų tyrimų lauką.

Valdančiosios dinastijos ir visuomenės elito atstovams skirtų epitalamijų išliko daugiausiai, o žemesnio rango kilmingiesiems, tokių kaip Skarulskiai skirtų šių proginių leidinių turime vos keletą. Jiems skiriamas ypatingas dėmesys, nes vestuvių epitalamijai paprastai buvo kuriami aukšto rango kilmingiesiems. Kalbant apie mažiau garsias LDK gimines ir jų atstovams sukurtus epitalamijus, reikia pabrėžti, kad tai žymi šių kilmingųjų statuso pokytį arba aukštesnes visuomenines ir socialines aspiracijas. Visa tai palieka žymius pėdsakus genealoginėje savimonėje.

---

³⁶¹ ŠARKAUSKIENĖ, Skirmantė. *Lotyniškasis XVI–XVII amžiaus LDK epitalamijas*, Kaunas, 2003.

³⁶² VAŠKELIENĖ, Asta. XVIII a. Lietuvos lotyniškojo epitalamijo ypatumai. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 20, Vilnius, 2006, p. 156.

³⁶³ PATIEJŪNIENĖ, Eglė. *Brevitas Ornata: mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius, 1998.

³⁶⁴ LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *XVI–XVIII amžiaus knygų grafika: herbai senuosiuose Lietuvos spaudiniuose*, Vilnius, 1998; LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *Mundus emblematum: XVII a.: Vilniaus spaudinių iliustracijos*, Vilnius, 2005.

³⁶⁵ SARCEVIČIENĖ, Jolita. *Lietuvos didikės proginėje literatūroje: portretai ir įvaizdžiai*, Vilnius, 2005.

1683 m. Stanislovo Ksavero Rodkievičiaus parašytas vestuvių epitalamijas Kauno maršalaičio Jono Skarulskio ir LDK stovyklininkaitės Liudvikos Ciechanovieckos vedybų proga – retas dokumentas. Yra žinomi trys šio epitalamijo egzemplioriai, saugomi Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje Varšuvoje ir Vilniaus universiteto bibliotekoje. Tik Vilniaus universiteto bibliotekos spaudinys yra be frontispiso, kuris Varšuvos egzempliorius ne tik puošia, bet ir suteikia puikios informacijos mūsų pasirinktam tyrimui.³⁶⁶

Turime nedaug iki šių dienų išlikusių LDK kilmingųjų vestuvių epitalamijų, o tarp išlikusiųjų – daugiausia elito giminių atstovams skirti leidiniai. Žemesnio visuomeninio statuso kilmingųjų vestuvių epitalamijai sudaro mažą dalį. Dar didesnė retenybė – epitalamijas su puikiu frontispisu.

Skarulskių giminė LDK žinoma nuo XVI a. vidurio. Giminės pradininku yra laikomas Michna, kitaip Mykolas. Manoma, kad Chodkevičiai pastarąjį priėmė į herbo giminę (Chodkevičiai naudojo įskeltą strėlę su viena kryžma, o Skarulskiai – su dviem kryžmomis). Skarulskiai turėjo žemių Vaitkuškyje ir Deltuvoje, tačiau svarbiausia tėvoninė valda buvo Skaruliai Kauno pavieta.³⁶⁷ Nors Jonas Skarulskis, kuriam skirtas analizuojamas epitalamijas, neužėmė itin aukštos padėties visuomenėje, tačiau jo giminė aktyviai dalyvavo įvairiuose savo gyvenamo meto įvykiuose. Vienas žymiausių Skarulskių giminės atstovų, Jono Skarulskio senelis Kauno maršalas Andrius Skarulskis mokėjo lenkų, rusų, lotynų ir italų kalbas. Jis buvo Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio klientas, kartu su juo leidęsis į piligriminę kelionę į Šventąją žemę. Jeruzalėje 1583 m. jam buvo suteiktas Šv. Kapo riterio titulas. Ilgainiui Andrius Skarulskis tapo vienu iš labiausiai gerbiamų ir patikimų Radvilos klientų. Ši aplinkybė lėmė ir jo finansinės padėties pagerėjimą. Kauno maršalas taip pat užsiėmė mecenatyste ir filantropine veikla.³⁶⁸ Neabejotina, kad jo užimta padėtis visuomenėje ir sukauptos žinios turėjo įtakos sūnaus Rapolo ir anūko

---

³⁶⁶ RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*

³⁶⁷ KOSSAKOWSKI, Stanisław Kazimierz. *Monografie historyczno-genealogiczno niektórych rodzin polskich*, t. 2, Warszawa, 1860, p. 316–317.

³⁶⁸ LULEWICZ, Henryk. Skorulski Andrzej. In *Polski Słownik Biograficzny*, t. 38, Wrocław, 1998, p. 269–270.

Jono visuomeniniam statusui ir pažiūroms. Rapolo Skarulskio išsilavinimą liudija Jonui Karoliui Chodkevičiui 1622 m. parašyta panegirika.³⁶⁹ Žymiems didikams skirtus proginius leidinius galėjo rašyti tik išmanantis oratorystės meną ir puikiai įvaldęs plunksną išsilavinęs asmuo.

Seniausias žinomas Ciechanoviečių giminės pradininkas yra Povilas Strumila, rašytiniuose šaltiniuose minimas nuo 1421 m. Jo sūnus Jurgis (Juška) ypač pasižymėjo tarnaudamas Ldk Vytautui, o vėliau ir Lenkijos karaliams. Nuo XV a. pabaigos Ciechanoviečiai priklausė garsiausioms LDK didikų giminėms.³⁷⁰

Mūsų tyrimui ypač svarbi Kantakuzenų giminė, iš kurios buvo kilusi Jono Skarulskio žmona Liudvika Ciechanoviecka, nes jos motina buvo Ona Kantakuzena. Ši giminė – XIII a. vidurio – XV a. vidurio Bizantijos imperatorių iš Paleologų dinastijos palikuonys. Viena žymiausių Paleologų dinastijos atstovių, kuriai istoriografijoje skirtas ypatingas dėmesys, yra Sofija Paleolog, kuri 1472 m. ištekėjo už Maskvos didžiojo kunigaikščio iš Riurikaičių dinastijos Ivano III. Daugelis tyrinėtojų laikosi nuomonės, jog Ivanas III žmonos naudotą herbą / giminės ženklą – dvigalvį erelį – 1497 m. pradėjo naudoti savo antspaudo reverse, taip padėdamas pagrindus vėlesniam dvigalvio erelio virsmui Rusijos herbu. Šis bizantiškojo heraldinio paveldo klausimas nagrinėjamas nuo XVIII a., kai V. Tatiščevas vienoje vienuolyno istorijoje perskaitė apie dvigalvio erelio, naudoto valstybinėje heraldikoje, bizantiškąsias ištakas, kaip Ivano III vedybų su Sofija Paleolog išdavą. Šią teoriją, vėliau įgavusią netgi tam tikrą politinės doktrinos bruožų, ypač išplėtojo N. Karamzinas.³⁷¹

---

³⁶⁹ SKORULSKI, Rafał. *Laurus immortalitatis ad Illustrissimi D. D. Ioannis Caroli Chodkiewicz...*, Nesvyžius, 1622.

³⁷⁰ DUMIN, Stanisław; RACHUBA, Andrzej. *Ciechanowieccy herbu Dąbrowa*, Warszawa, 1997, p. 7.

³⁷¹ СОБОЛЕВА, Надежда Александровна. *Российская государственная символика. История и современность*, Москва, 2002, p. 12–14.

4. 1. Vestuvių epitalamijo frontispisas

1683 m. Jono Skarulskio ir Liudvikos Ciechanowieckos vedyboms skirto vestuvių epitalamijo frontispisas (12 paveikslas) prilygsta, o kai kuriuos aukštesnio rango kilmingiesiems skirtus analogus savo puošnumu ir puikiu raižytojo darbu net lenkia. Epitalamiją parašė Vilniaus universiteto atstovas Stanislovas Ksaveras Rodkievičius, o frontispiso raižytojas iki šiol tiksliai nežinomas. Galima daryti prielaidą, kad šis žmogus – Vilniaus auksakalys

12 paveikslas. 1683 m. Jono Skarulskio epitalamijo frontispisas

Laurynas Vilacas, išraižęs ne vieną įdomų proginį leidinį, skirtą LDK didikams. Taip spėti leidžia analizuojamo vestuvių epitalamijo frontispiso palyginimas su Laurynui Vilacui priskiriamu 1686 m. vario raižiniu, skirtu Vilniaus vaivados Jurgio Sapiegos ir Izabelės Elenos Palubinskaitės vestuvėms.³⁷² Lyginant šiuos du vario raižinius, į akis krenta akivaizdus raižytojo braižo, naudojamų personažų kompozicijos, figūrų bruožų panašumas ir netgi kai kurių aprangos, ekipuotės detalių identiškas vaizdavimas ar inskripcijų rašymo maniera. Tai ypač pasakytina apie vyro su šarvais, vyro su liutnia ir netradicinį angelų dėmėtai sparnais vaizdavimą.

Frontispiso centre ant postamento, kuriame įrašyta, kam šis vestuvių epitalamijas yra skirtas, jo autorius, leidimo metai ir vieta, vaizduojamas jungtinis Jono Skarulskio herbas. Ketvirčiuoto skydo pirmajame lauke yra Skarulskių herbas – įskelta strėlė su dviem kryžmomis (lenk. herbo *Kościęsza* atmaina), antrajame – Ciechanowieckių pasaga su trimis kryžiais ir strėle pervertas sparnas virš jos (lenk. *Dąbrowa*), trečiajame – Ryminskių

³⁷² LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *XVI-XVIII amžiaus...*, p. 13, 114, 251–252.

Naktikovas, snape laikantis žiedą, (lenk. *Ślepowron*) ir ketvirtajame lauke – Kantakuzenų dvigalvis erelis. Virš skydo uždėtas grotelinis šalmas, virš jo – karūnėlė, o šalmo papuošale – penkios stručio plunksnos. Šalmo skraistė virtusi akanto lapais. Jungtinis herbas iš abiejų pusių yra apsuptas augalų. Šalia postamento iš kairės vaizduojamas vyras su laurų vainiku, skambinantis liutnia (gali būti prilyginamas Apolonui). Prie jo kojų vaizduojamos strėlės ir lankas. Dešinėje pusėje matyti vyro su šarvais figūra (gali būti prilyginama romėnų karo dievui – Marsui), dešinėje rankoje laikanti buzdyganą, ginkluota ietimi ir kardu, ir laikanti skydą su Skarulskių herbu. Šalia jo vaizduojama patranka, sviediniai, parako statinaitės, trimitas bei antspaudai. Skarulskių strėlė siejama su karybos aspektu. Ji tėvynės gynybos ginklas nuo priešų, pelnantis amžiną nemirtingą šlovę. Tokiu būdu yra pabrėžiami Skarulskių giminės nuopelnai karyboje.

Frontispiso viršutiniame kairiajame kampe vaizduojama augaliniais ornamentais puošta palapinė, kurios kupole lotyniška inskripcija – *Domus Honoris*. Šioje palapinėje – garbės namuose – ant pakylos krėsle sėdi rytietiškais drabužiais³⁷³ apsirengęs vyras su laurų vainiku ant galvos, dešinėje rankoje laikantis antspaudą ir maršalo lazdą, o ant kelių – karališką karūną, skeptrą, kunigaikštišką kepurę ir buožę. Vyras pavaizduotas, tarsi pasiruošęs šauti tarp lauro šakelių laikomą Skarulskių strėlę į dviejų trimituojančių angelų laikomos iš laurų nupintų žiedų girliandos dalį, kurioje vaizduojama Ciechanovieckių pasaga su trimis kryžiais ir strėle pervertas sparnas virš jos. Žiedai ir strėlė, be jokios abejonės, nurodo į Jono Skarulskio ir Liudvikos Ciechanovieckos santuoką. Vedybos leidžia susigiminiuoti ir herbais.

Virš jungtinio skydo ant kalvos vaizduojamas santuokos dievas Himenėjas su dviem laurų vainikais rankose. Pakalnėje šalia miško vaizduojama vedybų saugotoja Demetra, pinanti vainiką. Vis dėlto įdomiausia, jog visos garbingos insignijos vaizduojamos ne su Ciechanovieckių, o Skarulskių giminę simbolizuojančiomis figūromis (visų pirma palapinėje – garbės namuose – sėdinčio vyro figūra su laurų vainiku ant galvos, rankoje ir

---

³⁷³ Dr. Gitanos Zujienės (Lietuvos istorijos institutas) informacija.

ant kelių laikančio įvairias insignijas). Kantakuzenų giminės spindesys ir šlovė, įgyta vedybų su Liudvika Ciechanowiecka dėka, tarsi tapo nuo seno turėta Skarulskių nuosavybe, kuria galima girtis ir didžiuotis. Tokiu būdu Jono Skarulskio matrimonialiniai ryšiai buvo itin naudingi giminės prestižui visuomenėje kelti.

4. 2. Skarulskių giminės šlovinimas vestuvių epitalamijuje

Stanislovas Ksaveras Rodkievičius Skarulskių giminei skiriamą panegiriką pradeda nuo Jono Skarulskio senelio Andriaus Skarulskio. Jo aprašyme yra svarbus religinis aspektas: pamaldumas, piligrimystė. Vestuvių epitalamijuje autorius šlovina Andrių Skarulskį, statydamas jį į vieną gretą šalia kunigaikščio Radvilos, pabrėždamas, kad Jeruzalėje jiems abiems buvo suteikti Šv. Kapo riterio titulai ir Aukso Vilnos ordinais.³⁷⁴ Beje, kituose šaltiniuose nėra minima, kad Andrius Skarulskis būtų gavęs pastarąjį ordiną. Gali būti, jog tai yra Skarulskių giminėje egzistavusi legenda, nes tuo metu Aukso Vilnos ordino skyrimas buvo Habsburgų prerogatyva, todėl vargu ar galima manyti, jog piligriminėje kelionėje į Jeruzalę Andriui Skarulskiui būtų suteiktas šis ordinas. Epitalamijo autorius mini Andriaus Skarulskio pareigybes, giria fundacinę veiklą, ypač išaukštinamas jau minėtas Šv. Kapo ordinas, kuris, autoriaus teigimu, labiausiai puošia Skarulskio namus (giminę).

Kalbėdamas apie Jono Skarulskio tėvą Rapolą, kurio asmenybėje atsispindi vadinamasis Marso karinis auklėjimas, autorius kelia jo nuopelnus karyboje, pirmiausia karuose su Maskva, lygina jį su Achilu ir Hektoru.³⁷⁵ Toks lyginimas atspindi tuometę bendraeuropinę kilmingųjų genealoginę savimonę ir atitinka aristokratijos aukštinimo proginiuose leidiniuose klišę, kai kilmingieji būdavo prilyginami vienam ar kitam mitiniam veikėjui. Norėdamas pabrėžti Rapolo Skarulskio, kaip išsilavinusio kario, įvaizdį, S. K. Rodkievičius proginiame tekste vartoja Marso ir Minervos figūras, kurios buvo

---

³⁷⁴ RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*, p. 7v.

³⁷⁵ *Ibid*, p. 8–8v.

dažnos emblemikoje išsilavinusio kario motyvą atspindinčioje kompozicijoje. Tokios kompozicijos: „[...] lema *Arte et marte* (Išmanymu ir karine jėga) [...]“.³⁷⁶

Epitalamijuje trumpai paminima Rapolo Skarulskio žmona ir Jono Skarulskio motina Kernavės seniūnaitė Marijona Ryminska. Ji parodoma kaip asmuo, per kurį Skarulskiai galėjo susigiminiuoti su tokiomis giminėmis, kurių atstovai ėjo svarbias pareigybes, o kai kurie galėjo pasipuošti ir kunigaikštiškomis kepurėmis.³⁷⁷ Vestuvių epitalamijuje minimas ir Jono Skarulskio pusbrolis, Kauno pavieto vėliavininkas Jurgis Skarulskis, kuris, anot S. K. Rodkievičiaus, seka dorų savo protėvių pėdomis ir pasižymi puikiais būdo bruožais.³⁷⁸ Tikėtina, kad Jurgio Skarulskio paminėjimą vestuvių epitalamijuje nulėmė jo dalyvavimas 1674 m. Jono III Sobieskio rinkimuose.³⁷⁹

Vestuvių epitalamijo autorius, kalbėdamas apie Joną Skarulskį, pabrėžia jo indėlį 1673 m. Chotimo ir 1674 m. Baro mūšiuose. Turint omenyje Jono Skarulskio jauną amžių ir tai, kad jis dar nėjo jokių pareigų, todėl dar negalėjo pasižymėti visuomenėje, jo asmuo, turintis daug talentų, šlovinamas ir piešiamas pasitelkiant vaizdingą poetinę kalbą. Vis dėlto labiausiai akcentuojami Kauno maršalaičio *Strėlės* padaryti žygdarbiai tėvynės labui, pelnę jam garbę. Tai simbolizuoja sostas: [...] *Majestat pośród samych gmachów kolumnami szafirowemi złotemi ozdobiony, które sama chwala perlami i Frygijską igłą haftowała [...]*. [Sostas pačių rūmų centre, paremtas safyro kolonomis, iš vidaus papuoštas aukso apmušalais, kuriuos pati šlovė išsiuvinėjo perlais ir frygiška adata].³⁸⁰ Reikėtų atkreipti dėmesį į tekste minimą „frygišką adatą“. Kalbant apie Joną Skarulskį ir jo metaforinį sostą, jį paminima ne vieną, o du kartus. Būtent sosto metafora ir frygiška jo puošimo maniera leidžia išvelgti nuorodą į Jono Skarulskio žmonos Liudvikos

³⁷⁶ LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. Vilniaus akademijos spaustuovės leidinių embleminės graviūros kaita XVII amžiuje. In *Vilniaus dailės akademijos darbai: Ženklas ir simbolis senojoje Lietuvos dailėje*, t. 7, Vilnius, 1996, p. 48.

³⁷⁷ RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*, p. 8v.

³⁷⁸ *Ibid.*, p. 10.

³⁷⁹ NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz polski*, t. VIII, w Lipsku, 1841, p. 386.

³⁸⁰ RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*, p. 10v, 11.

Ciechanowieckos ryšį su Kantakuzenų gimine – Paleologų palikuoniais. Viena iš Bizantijos imperatorių Paleologų dinastijos kilmės versijų yra ta, kad Paleologai yra kilę iš Frygijos.³⁸¹ Tokiu būdu autorius labai subtiliai pabrėžė nuotakos kilmės teikiamą naudą Kauno maršalaičio pasikeitusiam statusui manifestuoti ir pačių Skarulskių požiūrį į Liudvikos Ciechanowieckos kilmę.

4. 3. S. K. Rodkievičiaus panegirika Ciechanowieckių giminei

Vestuvių epitalamijuje didžiausia barokinė beletristika prasideda kalbant apie nuotakos giminę. Ciechanowieckių giminė vaizduojama kaip Ažuolynas (lenk. *Dąbrowa*, Ciechanowieckių herbas), kuriame išaugo ne viena garsi giminė. Kalbant apie Ciechanowieckius pasakytina, kad tekste nepraleidžiama progos užsiminti apie Ciechanowieckių kilmę. Teigiama, kad Ciechanowieckiai, kaip Kiškos, Kryskiai ir Kostkos, kilo iš Zgierskių giminės.³⁸² Šią nuomonę pataisė Adamas Bonieckis, teigdamas, jog Kiškos ir Ciechanowieckiai kilo ne iš lenkų kilmingųjų Zgierskių, turėjusių herbą Dąbrowa, o iš Strumilos, kilusio iš šiaurės Mazovijos kilmingųjų giminės.³⁸³ Ypatingo žodžio nusipelnė palaimintasis Hiacintas iš Kryskių, kuris vadinamas sarmatų karūnos karūna (Korona Sarmackiej Korony).³⁸⁴ Išvardijama apie keliasdešimt žymių LDK giminių, kurios aprašomos kaip Ciechanowieckių artimieji. Tarp jų yra su valdančiąja dinastija susiję Višniovieckiai, Sanguškos, Čartoriskiai ir kitos išskirtinę padėtį visuomenėje turinčios giminės, kaip antai: Radvilos, Sapiegos, Chodkevičiai, Pacai ir Palubinskiai.³⁸⁵

S. K. Rodkievičiaus teigimu, iš minimo Ažuolyno kadaise buvo pašauktas vienas Lauras priimti Lenkijos Karalystės skeptrą: [...] *z tej DĄBROWY jednego Lauru niegdyś do Berła Królestwa Polskiego wzywano.*³⁸⁶

³⁸¹ MAĆZAK, Antoni. *Dynastie Europy*, Wrocław, 1997, p. 238.

³⁸² RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*, p. 12v–13v.

³⁸³ DUMIN, Stanisław; RACHUBA, Andrzej. *Ciechanowieccy...*, p. 7; BONIECKI, Adam. *Herbarz polski*, t. 1–16, Warszawa, 1899–1913: t. 3, p. 151.

³⁸⁴ RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*, p. 13.

³⁸⁵ Ibid.

³⁸⁶ Ibid, p. 12v.

Tiksliai nežinoma, ką būtent vestuvių epitalamijo autorius turėjo omenyje. Galima daryti prielaidą, kad tai aliuzija į Mykolą Kaributą Višniovieckį, 1669 m. tapusį Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Mykolo Kaributo Višniovieckio prosenelė buvo Ona Kostka,³⁸⁷ o būtent Kostkos, kaip minėjome, pagal tuo metu egzistavusią giminės kilmės tradiciją, kartu su Kiškomis ir Ciechanovieckiais buvo kilę iš Zgierskių.

Ciechanovieckių giminei dar labiau išaukštinti labai pravarti Liudvikos Ciechanovieckos kilmė iš motinos pusės. Kauno maršalaičio uošvė Ona Kantakuzena, kaip minėta, buvo kilusi iš Paleologų dinastijos palikuonių, prieš kelis šimtus metų valdžiusių Bizantijos imperiją. Ši itin reikšminga giminės istorijos detalė atsispindi vestuvių epitalamijo tekste. Skirtingai nei anksčiau miglotai užsimindamas apie Lenkijos karalių ir Lietuvos didįjį kunigaikštį, kilusį iš Ciechanovieckių Ažuolyno, šiuo atveju S. K. Rodkievičius labai aiškiai teigia, kad Onos Kantakuzenos dėka Ciechanovieckių giminė susigiminiavo su šviesiausia ir galingiausia rytų valstybės gimine. Tekste rašoma, kad Ciechanovieckių giminę simbolizuojantis Ažuolynas yra vainikuotas imperatoriška karūna, o: „Keturiasdešimt dviejų giminaičių Paleologų mitromis ir tiek pat Konstantinopolio valstybės skeptrų Ažuolyną papuošė ir apipylė jo medžius aukso obuoliais“ (*Czterdziesta i dwiema mitrami Krewnych Paleologów, i tylaż berłami, Carogrodskiego Państwa DĄBROWĘ przybrała, a drzewa jej złotemi jabłki osypała*).³⁸⁸

S. K. Rodkievičius trumpai aprašo ir kitus Ciechanovieckių giminės ir su ja susigiminiavusių giminių atstovus, einančius svarbiausias LDK pareigybes: kanclerius, vaivadas ir etmonus. Vis dėlto išskirtinio dėmesio nusipelno Jonas Karolis Chodkevičius. Jis vadinamas Herkuliu. Kaip minėta, Jono Skarulskio tėvas Rapolas Skarulskis buvo vadinamas graikų Achilu arba Hektoru. Tai irgi antikiniai didvyriai, tačiau, lyginant su Herakliu / Herkuliu, jie nebuvo tokio paties rango veikėjai. Tad matome, kad ir tokia menine priemone yra

---

³⁸⁷ BONIECKI, Adam. *Herbarz...*, t. XI, p. 353; NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz...*, t. VII, p. 189, t. X, p. 68.

³⁸⁸ RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy...*, p. 15v.

atspindimas aukštesnis Ciechanowieckių statusas visuomenėje, pagrįstas giminystės ryšiais su aukštą padėtį LDK visuomenėje turinčiais didikais. Pastebėtina, jog tolimo giminaičio – Jono Karolio Chodkevičiaus – nuopelnams aprašyti yra skirta daugiau teksto eilučių, nei, pavyzdžiui, net Jono Skarulskio tėvui Rapolui Skarulskiui.

4. 4. Skarulskių ir Ciechanowieckių genealoginė savimonė

Vestuvių epitalamijuje giminių aprašymai, galima sakyti, atitinka genealoginio medžio kompoziciją, kai genealoginio medžio papėdėje yra vaizduojamas giminės pradininkas ar vienas seniausių ir garsiausių giminės narių, o jo palikuonys vaizduojami vis aukščiau: medžio kamiene ir šakose. Ypač tai pasakytina apie Skarulskių giminę, nes šiame proginiame leidinyje irgi galima susekti tokią giminės liniją, pradedamą Andriumi Skarulskiu ir baigiant jo anūku Jonu Skarulskiu.

Pabrėžtina, kad Andrius Skarulskis nebuvo Skarulskių giminės pradininkas, o tik tikrojo pradininko Michnos, kitaip Mykolo, anūkas.³⁸⁹ Neaišku, kiek šis protėvis funkcionavo „gyvojoje“ giminės atmintyje. Epitalamijuje pasirinkta prioritetinį dėmesį genealoginėje savimonėje skirti garsiam giminės atstovui, itin vertinamam Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio klientui Andriui Skarulskiui. Būtent jis Skarulskių genealoginėje savimonėje tapo genealoginės manifestacijos pradiniu tašku. Kaip įprasta kilmingųjų genealoginiuose medžiuose, analizuojamame epitalamijuje Skarulskių giminė aprašoma agnatinio principu, tik ypatingu atveju darant išimtį ir aprašant vieną ar kitą giminės moterį, pavyzdžiui Marijoną Ryminską. Pastebėtina, kad kitų LDK kilmingųjų, ypač garsesnių giminių atstovų vestuvių epitalamijuose, analogiško genealoginio medžio aprašymo principo nėra. Juose paprastai stengiamasi ne aprašyti kiekvieną jaunųjų giminės narį, bet išvardyti ir išaukštinti kuo daugiau žymių giminių, su kuriomis juos sieja giminystės

---

³⁸⁹ KOSSAKOWSKI, Stanisław Kazimierz. *Monografie...*, p. 316–317.

ryšiai³⁹⁰, arba apskritai apsiribojama vien sutuoktinių ar jų giminių šlovinimu, dažniausiai antikiniame ir mitologiniame kontekste.³⁹¹ Pastariesiems atvejams galėtume priskirti ir analizuojamo vestuvių epitalamijo dalį, kurioje kalbama apie Ciechanovieckių giminę. Nors Ciechanovieckių genealogija pradedama nuo jos pradininko iš Zgierskių, joje neapsiribojama vien nuosekliu giminės atstovų aprašymu, o stengiamasi pristatyti kuo daugiau garsių, kad ir ne itin artimų, giminaičių. Jiems yra skiriamas prioritetas didžiausias dėmesys, o Ciechanovieckių giminės atstovai lieka nuošalyje. Dėl šios priežasties sudėtinga išryškinti aiškias tiesiogines genealogines linijas. Šiuo požiūriu analizuojamas vestuvių epitalamijas išsiskiria iš kitų panašių proginių leidinių. Jame atsispindi Skarulskių giminės genealoginė savimonė, paremta itin artimo giminės rato – šeimos – trijų kartų pagal tiesioginę liniją giminystės atmintimi, ir Ciechanovieckių giminės labai plataus rato giminystės ryšių manifestavimu (3 schema).

Kalbant apie moteris Skarulskių ir Ciechanovieckių genealoginėje savimonėje, būtina pabrėžti, kad yra laikomasi tradicijos diktuojamo požiūrio. Iš moterų, neskaitant nuotakos, vestuvių epitalamijuje yra paminėtos tik trys, t. y. Jono Skarulskio ir Liudvikos Ciechanovieckos motinos bei Juliana Mstislavska, pastaroji tik paminima, kaip Palenkės vaivadaičio Nikodemo, būsimo Lietuvos didžiojo maršalo ir Melno seniūno, Jono sūnaus, Ciechanovieckio žmona.³⁹² Dėl pastarosios vestuvių epitalamijuje yra įsivėlus klaida. Herbynų autoriai teigė, jog Juliana Mstislavska ištekėjo už Nikodemo Ciechanovieckio, tapusi kunigaikščio Zbaravskio našle. Tačiau Adamo Bonieckio teigimu, ši moteris buvo Mykolo Zaslavskio žmona, 1531–1547 m. dokumentuose vadinama Juliana Mstislavska-Zaslavska, ir niekada nebuvo Ciechanoviecka. Nikodemo Ciechanovieckio sūnus Andrius 1562 m.

---

³⁹⁰ P.vz.: *Prognostyk publicznej fortuny z konkursu Radziwillowskiej i Wiśniewieckiej familii...*, w Wilnie, 1725; *Konstellacyja księżęcych planet Księżycy i Marsa Saturnowe wieki pod ojczystym słońcem rokująca...*, w Wilnie, 1725.

³⁹¹ SAPIEHA, Jan. *Epithalamium na wesele Leona Sapiehy i Elżbiety Radziwillówny*, w Wilnie, 1599; SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Hymenodora honore et gloria internunciis almae Academiae Vilmensis nomine...*, Vilnae, 1620.

³⁹² BN MS, Mf. 78278, p. 13v.

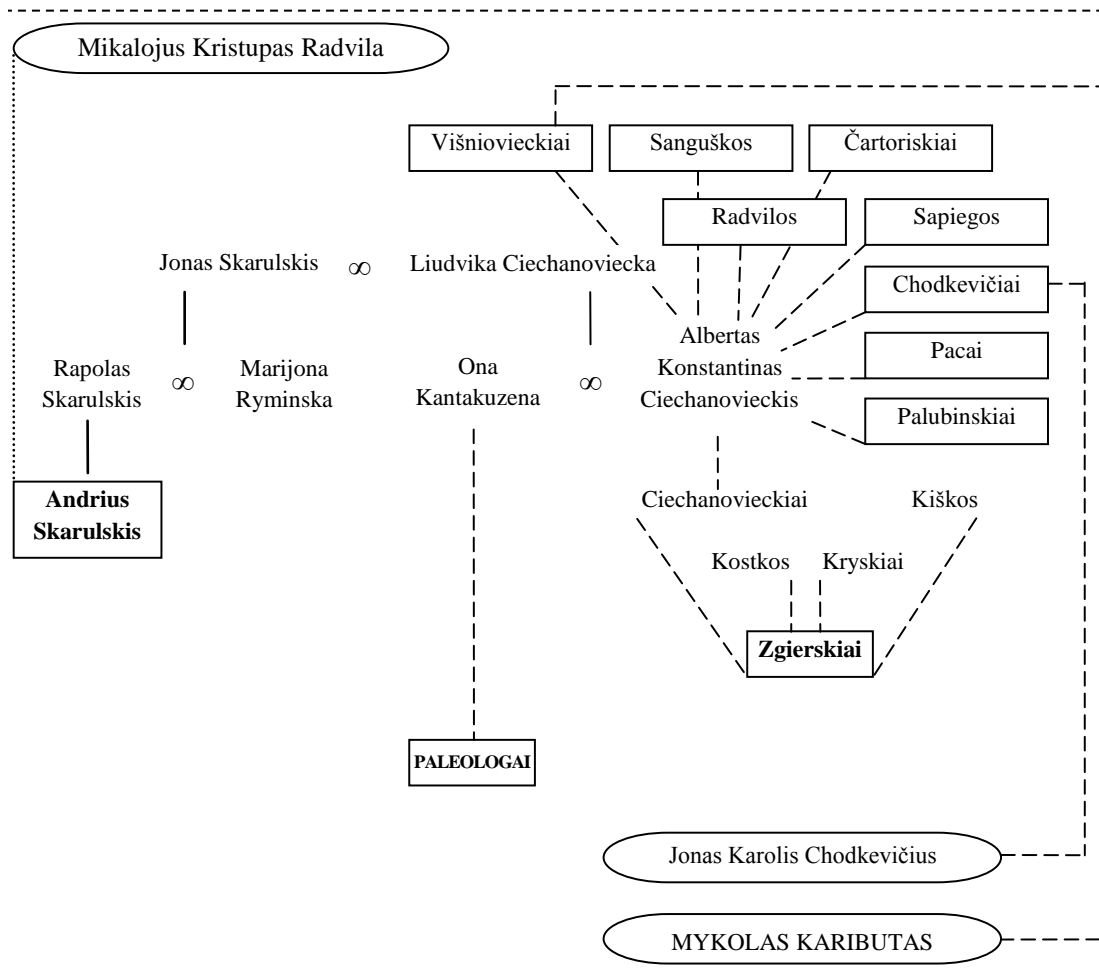
vedė Andriaus Sanguškos Košyrskio našlę Bogdaną Mstislavską.³⁹³ Grįžtant prie minėtų moterų, reikia pažymėti, jog joms tekste nėra skiriama daug vietos. Tai atspindi tuometinėje visuomenėje tradiciškai vyraujančią agnatinę kilmingųjų genealoginę savimonę, kuri pasireiškė įvairiose gyvenimo srityse. Agnatinė linija labai stipri nežiūrint į tai, kad būtent per nuotakos motiną Oną iš Kantakuzenų giminės pats Liudvikos Ciechanovieckos tėvas Albertas Konstantinas Ciechanovieckis, o vėliau ir vyras Jonas Skarulskis susigiminiavo su Bizantijos valdovų dinastijos palikuonimis. Dar vienos epitalamijo tekste konkrečiai neįvardintos moters, t.y. Onos Kostkos dėka, Ciechanovieckiai galėjo giminiuotis ir su Mykolu Kaributu Višniovieckiu – Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu. Tai nepraslysta pro akis ir vestuvių epitalamijo frontispise esančios graviūros autoriui, kuris, kaip jau buvo minėta anksčiau, ant *Domus Honoris* palapinėje sėdinčio vyro kelių pavaizdavo karūną ir skeptrą – monarchų insignijas.

Apibendrinant galima teigti, kad 1683 m. Kauno maršalaičio Jono Skarulskio vedyboms su stovyklininkaite Liudvika Ciechanoviecka parašytas epitalamijas yra puikus Skarulskių ir Ciechanovieckių genealoginės manifestacijos ir genealoginės savimonės atspindys. Ypatingai tai pasakytina apie Skarulskių – žemesnio rango Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų – giminės aspiracijas naudingų matrimonialinių ryšių dėka pakelti savo statusą visuomenėje. Ciechanovieckių giminės statusas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje buvo aukštesnis nei Skarulskių giminės. Ciechanovieckiai buvo susigiminiavę su žymiausiomis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminėmis. Jono Skarulskio nuotaka, kaip Ciechanovieckių giminės atstovė, jau ir taip buvo labai tinkama partija ypatingos padėties visuomenėje neužimančiam Kauno maršalaičiui, tačiau jos giminytė su Kantakuzena iš Paleologų dinastijos palikuonių giminės buvo bene svarbiausias akcentas sėkmingų vedybų sudaryme. Per Kantakuzenus atneštas Paleologų spindesys ir šlovė ypatingai pakėlė Skarulskių giminės statusą, nes dėka šių vedybų Skarulskiai susigiminiavo su Bizantijos imperija

---

³⁹³ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. III, Warszawa, 1900, p. 151–152.

valdžiusios dinastijos palikuonimis. Vestuvių epitalamijo frontispiso turinys atskleidžia Skarulskių genealoginę manifestaciją. Šiame frontispise, skirtingai nei epitalamijo tekste, beveik „išnyksta“ Ciechanovieckių giminė. Jos pėdsakus galima atsekti tik iš Ciechanovieckių herbo – pasagos su trimis kryžiais ir strėle perverto sparno virš jos, bei Liudvikos Ciechanovieckos motinos Onos Kantakuzenos dvigalvio erelio, esančio Jono Skarulskio jungtiniame herbe.

3 schema. Skarulskių ir Ciechanowieckių genealoginės savimonės schema

Garbingiausios ir svarbiausios insignijos, t.y. skeptras ir karūna, kurios į Kauno maršalaičio giminę „atkeliavo“ per nuotaką, yra vaizduojamos šalia Skarulskių giminę simbolizuojančios figūros tarsi jos nuo seno priklausė Skarulskių giminei. Vestuvių epitalamijas atspindi dvi skirtingas genealoginės savimonės tradicijas. Galima vienoje vietoje sugretinti skirtingo rango Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų giminių savo genealogijos traktuotę ir

manifestavimą. Dėl šios priežasties minimas vestuvių epitalamijas išsiskiria iš kitų tokio pobūdžio proginių leidinių. Tiek Skarulskių, tiek Ciechanovieckių genealoginė manifestacija, siekiant parodyti savo kilmės privalumus bei išaukštinti garsius gimines, tokiu būdu išaukštinant save, atitinka to meto visuomenėje nusistovėjusią geros kilmės ir tinkamų giminystės ryšių teikiamos naudos giminės statuso visuomenėje sampratą. Prestižinė santuoka Skarulskių ir Ciechanovieckių genealoginėje savimonėje – gera galimybė užmegzti giminystės ryšius su garsiomis giminėmis ir taip įtvirtinti ir sustiprinti savo padėtį tarp kilmingųjų.

II. LDK KILMINGŪJŲ GENEALOGINĖS SAVIMONĖS ATSPINDŽIAI HERALDIKOJE XVI–XVIII a.

1. Herbai LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose, schemose ir ilustracijose

Iš visų tyrime analizuotų LDK kilmingųjų genealoginių medžių, schemų ir genealoginių iliustracijų tik 18 iš jų vaizduojami herbai. Svarbu pažymėti, kad šie šaltiniai atspindi ne tik diduomenės elitui priklausančių giminių tokių, kaip Radvilos, Sapiegos, Kaributai Višnioviečiai bei regioniniam elitui priklausiusių Orvydų ar Denhofų, bet ir žemesnio rango Šarševskių Šaraševičių, Šveikauškų ar Gineikų genealogiją. Dažniausiai herbai XVII–XVIII a. LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose ir schemose būdavo atspausdinami nespaltoti arba nupiešti tokia pačia rašalo spalva kaip ir patys medžiai ar schemos. Vertinant kiekybiniu požiūriu, didesnėje šaltinių dalyje vaizduojamas daugiau nei vienas herbas. Galima būtų susidaryti įspūdį, kad vieną herbą vaizduodavo tik smulkioji bajorija, tačiau įdomu pastebėti, kad tik vieno herbo vaizdavimas genealoginiame medyje ar schemoje nepriklausė nuo kilmingųjų rango.

Kaip matome iš 3 lentelės, vieną herbą savo genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose vaizdavo ne tik diduomenei ar regioniniam elitui priklausiusios minėtos Kaributų Višnioviečių, Radvilų, Giedraičių, Orvydų, bet ir žemesnio rango Šveikauškų, Gineikų ir Šarševskių Šaraševičių giminės. Paprastai šie herbai vaizduoti greta menininko nupieštos genealoginės linijos arčiau giminės pradininko arba virš giminystės ryšius atspindinčio medžio ar schemos. Išimtis – XVII a. antros pusės Kaributų Višnioviečių medis, kuriame giminės herbas įkomponuotas į jau ankstesniame skyriuje minėto vėliavnešio ant kairės rankos užmautame skyde. Į pastarojo vidų įkomponuotame vėlyvosios gotikos skyde vaizduojamas giminės naudotas herbas – kryžmagalio kryžiaus ir pusmėnulio su žemyn nukreiptais ragais junginys ir aštuoniakampė žvaigždė po juo. Virš šio skydo uždėta kunigaikštiška kepurė.

3 lentelė. Herbai LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose, schemose ir iliustracijose

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginiai medžiai, schemos ir iliustracijos	
<i>Su vienu herbu</i>	<i>Su daugiau nei vienu herbu</i>
<ul style="list-style-type: none"> • XVII a. antros pusės Kaributų Višniovieckių genealoginis medis • XVIII a. I ketvirčio Šveikauskų genealoginis medis • 1780 m. Giedraičių genealoginis medis • 1798 m. Orvydų genealoginis medis • XVIII a. Gineikų genealoginė schema • XVIII a. pabaigos Šarševskių Šaraševičių genealoginė schema • Radvilų genealoginis medis <i>Linea mascula illustrissimorum ducum Radziwiwiłł</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • 1640 m. Pacų genealoginė iliustracija • 1641 m. Tiškevičių genealoginė iliustracija • 1642 m. Chodkevičių genealoginė iliustracija • 1643 m. Radvilų genealoginė iliustracija • 1675 m. Palubinskių genealoginis medis • 1699 m. ir 1742 m. Radvilų genealoginiai medžiai • 1733 m. Sapiegų genealoginiai medžiai • 1795 m. Pranciškaus Sapiegos palikuonių genealoginė schema • XVIII a. antros pusės Lopacinskių genealoginis medis • XVIII a. antros pusės Šaniauskų genealoginis medis

Apskritai herbų analizuojamuose šaltiniuose puošyba yra gana kukli. Paprastai vaizduojamas skydas, virš jo šalmo karūnelė (rečiau pats šalmas) arba kitas rango skiriamasis ženklas ir šalmo papuošalas. 1675 m. Palubinskių genealoginiame medyje jungtiniai herbai yra papuošti akanto lapais virtusia šalmo kraiste, o 1780 m. Giedraičių genealoginiame medyje ir 1795 m. Pranciškaus Sapiegos palikuonių genealoginėje schemoje, neskaitant virš skydų esančių kunigaikštiškų kepurų, giminių naudoti herbai papuošti kunigaikštiškomis mantijomis. Galime atkreipti dėmesį į 1798 m. Orvydų genealoginį medį puošiantį giminės herbą, dekoruotą gausia karine puošyba. Šiuo požiūriu Orvydų herbas išsiskiria bendrame LDK kilmingųjų herbų genealoginiuose medžiuose ir schemose kontekste, tačiau tokia herbų puošyba

ypač išpopuliarėjo kilmingųjų tarpe baroko laikotarpiu. Analogiško pobūdžio kompozicijos herbų gausu XVII–XVIII a. proginiuose leidiniuose. Puošniausius herbus galime rasti 1731 m. ir 1733 m. Sapiegų genealoginiuose medžiuose. Juose esančius jungtinius herbus puošia ne tik anksčiau minėti herbų puošybos elementai, bet ir skydininkai (lapinas ir erelis) bei Baltojo erelio ordinas.

Herbas, kaip matysime, yra daugiareikšmis ir daugiafunkcinis simbolis. Visų pirma, tai ženklas, išskiriantis jo turėtoją iš visuomenės kaip kilmingą asmenį. Taip pat jis buvo naudojamas norint manifestuoti savo kilmę bei giminystės ryšius.

1. 1. Herbas – kilmingumo simbolis

Šiame poskyryje aptarsime herbo kaip kilmingumo simbolio ypatumus.

1641 m. Tiškevičių genealoginėje iliustracijoje³⁹⁴ giminės žymiausi atstovai vaizduojami trejose grupėse: dvejuose medžiuose ir tarp jų virš mėnulio esančioje aštuoniakampėje žvaigždėje. Heraldinėje dešinėje esančiame medyje (palmėje) demonstruojami iškilūs giminės dvasininkai, o heraldinėje kairėje – pasauliečiai. Žvaigždėje, kuri yra Tiškevičių naudoto Lelivos herbo dalis, vaizduojami aukščiausias valstybėje pareigybes turėję Tiškevičiai, t. y. septyni vaivados ir kaštelionas. Visi giminės vyrai, išskyrus Jonušą Skuminą Tiškevičių, kuriam skirtas proginis leidinys, vaizduojami iki pusės tarsi išaugę iš puse mėnulių, o virš jų uždėtos šešiakampės žvaigždės. Puse mėnulis su žvaigžde šios genealoginės iliustracijos viršuje dar pavaizduotas tris kartus, tačiau čia jie jau labiau suheraldinti, nes įdėti į tris skydus. Giminės naudoto herbo daugkartinis kartojimas tame pačiame šaltinyje rodo siekį akcentuoti Tiškevičių, kaip kilmingųjų, turėtą iš kartos į kartą perduodamą ženklą.

---

³⁹⁴ *Phaenomena, seu aspectus felicissimi syderum...*, frontispisas.

Palubinskių genealoginiame medyje³⁹⁵ – vieninteliame iš kol kas surastų LDK kilmingųjų genealoginių medžių ir schemų – herbai yra naudojami ir kaip asmenų atitiktumui, t.y. vietoje įrašo apie vieną ar kitą giminės asmenį ar jo pavaizdavimą genealoginiame medyje yra vaizduojamas jo naudotas herbas. LDK toks vaizdavimas yra išskirtinis bruožas, tačiau Vakarų Europoje – gana dažnas reiškinys. Herbai genealoginiame medyje vaizduoti net tuomet, kai jame būdavo atskleidžiama tik agnatinė giminės linija, o tai reikšdavo, kad genealoginiame medyje vietoje asmenų naudotas vienas ir tas pats herbas. Skirdavosi tik skydo forma ar rangų ženklai virš jų, jei tokie būdavo vaizduojami. Šis asmenų sutapatinimas su herbais genealoginiame medyje, pavyzdžiui, būdingas žymiai italų Carafa giminei, kuri plačiai reiškėsi tiek valstybės politiniame, tiek bažnytiniame gyvenime. Jos genealoginiame medyje, kuris vaizduojamas dalimis (iš viso 60 puslapių!), vyriškosios giminės atstovai demonstruojami per Carafa giminės herbą – tris sidabrines juosteles raudoname lauke – ir prie daugelio herbų esančius rango skiriamuosius ženklus. Prie šių herbų parašyti skaičiai – sutartiniai ženklai leidžia sužinoti, kokie giminės atstovai „slepiasi“ po tais pačiais herbais, šalia pateiktame Carafa narių aprašyme.³⁹⁶ Kaip asmenų vaizdavimo pakeitimą herbais pavyzdžius galima pateikti ir Saksonijos kunigaikščių genealoginius medžius.³⁹⁷

Kalbant apie herbą kaip kilmingumo simbolį, svarbu išskirti herbų gausa pasižyminčius XVIII a. antrosios pusės Lopacinskių ir Šaniauskų genealoginius medžius, sudarytus analogišku principu tiek turinio, tiek ikonografijos atžvilgiu bei jau minėtąją 1795 m. Pranciškaus Sapiegos palikuonių genealoginę schemą. Šiuose šaltiniuose vaizduojami ne tik giminės protėvių naudoti herbai, bet ir giminės narių sutuoktinių herbai. Tokiu būdu parodomi ir akcentuojami giminystės ryšiai su kilmingųjų statusą turinčiomis giminėmis.

---

³⁹⁵ 1675 m. *Palubinskių genealoginis medis...*

³⁹⁶ PETRASANCTA, Silvestro. *De symbolis heroicis libri IX*, Antuerpiae, 1634, p. 28–88.

³⁹⁷ *Stemmata genealogica praecipuarum in Prussia Familiarum Nobilium...*

Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad ankstesniame skyriuje minėtame Denhofų 1713 m. genealoginiame medyje nėra vaizduojama giminės heraldika. Sprendžiant griežtai pagal taisykles, iš tikrųjų jame nėra pavaizduoto nė vieno herbo. Vis dėlto, jei į griežtas heraldikos taisykles, aiškiai apibrėžiančias, kaip turi atrodyti herbas, pažiūrėsime liberaliau, minimame Denhofų genealogiją atspindinčiame šaltinyje pamatysime šios giminės heraldikos atspindžius. Denhofai naudojo Šerno herbą (lenk. *Dzik*, vok. *Eber* arba³⁹⁸), t. y. sidabriniam (baltame) skyde vaizduojamą juodą šerno galvą. Paprastai šalmo papuošale būdavo vaizduojama dviem ietimis kryžmai perverta viršutinė nuo juosmens šerno pusė. Grafai Denhofai ant savo herbo skydo po šalmu uždėdavo grafo karūną su devyniais perlais, o kunigaikščių herbus dar papildomai puošdavo kunigaikštiška mantija ir kunigaikštiška kepurė.³⁹⁹ Yra žinoma ir 1718 m. Lietuvos lauko etmono Stanislovo Denhofo trečiojo pėstininkų pulko vėliava, kurios vienos pusės visus keturis kampus puošia kartušai su juodomis šerno galvomis. Kartušai puošti už jų sukryžiuotomis buožėmis ir penkialapėmis karūnelėmis. Analizuojamame genealoginiame medyje Denhofų herbo figūra tarsi pakeitė savo statusą ir tapo skydininku.

Nors Denhofai savo genealoginiame medyje, išskyrus savo herbo figūrą – šerną, daugiau jokių herbų nevaizduoja, tačiau šiame genealoginiame šaltinyje galime rasti ne vieną elementą, kurie paprastai būna sudėtinės herbo dalys, naudojamos jo puošyboje. Tai yra vyskupo mitra, popiežiaus tiara bei trys kunigaikštiškos kepurės. Paprastai kilmingųjų heraldikoje šie dvasininkų ir pasauliečių rangų skiriamieji ženklai būdavo dedami virš skydo. Būtina paminėti, kad visų genealoginiame medyje minimų Denhofų giminės atstovų vardai, titulai ir pareigos įrašyti nors ir neįmantriuose, bet kartušuose. Tokiu būdu rango skiriamieji ženklai uždėti virš kai kurių kartušų sukuria herbų

---

³⁹⁸ *Baltisches Wappenbuch herausgegeben* von Carl Arvid v. Klingspor Königl. Schwed. Reichsheraldiker Gezeichnet von Prof. Ad. M. Hildebrandt, Stockholm, 1882, p. 27; *Baltisches Wappenbuch* von Patrick v. Glasenapp, Alling 1980, p. 45–46; *Wappenalbum der Gräflichen Familien Deutschlands Und Oesterreich-Ungarns etc. Herausgegeben* von M. Gritzner und Ad. M. Hildebrandt, Erster Band A-D, Leipzig, 1885, p. 195, XLIV.

³⁹⁹ *Baltisches Wappenbuch herausgegeben...*, p. 27.

kompozicijos įspūdį. Vyskupo mitra yra skirta realiam asmeniui, t. y. apaštalui ir pirmajam Livonijos vyskupui Šv. Meinhardui (~1134/6–1196 m.). Šio asmens priskyrimas Denhofų giminei – genealoginė fikcija, tikriausiai paremta pasakojimu apie vyskupą Meinardą iš Henriko Latvio senosios Livonijos kronikos. Minimai giminei nepriklausė ir genealoginiame medyje minimas, Milano rajone Baggio vietovėje gimęs, popiežius Aleksandras II (pontifikato laikotarpis 1061 m. rugsėjo 30 d. – 1073 m. balandžio 21 d.). Būtent virš jam skirtu kartušo, kuriame įrašyta, kad popiežius naudojo Denhofų herbą, yra uždėta tiara. Nors ir nežinoma, iš kurios italų giminės buvo kilęs popiežius, ikonografiniai (nors ir vėlyvi) šaltiniai rodo, kad Aleksandras II, kurio tikrasis vardas yra Anselmo da Baggio (Anzelmas iš Badžio), iš tikrųjų naudojo herbą, kuriame vaizduojama juoda šerno galva.⁴⁰⁰ Tokiu būdu neegzistuojantį kraujo ryšį pakeičia tokios pačios heraldikos naudojimas, suteikiantis stimulą ir tam tikrą pagrindimą giminystei su net XI a. gyvenusiu aukščiausio rango Romos Katalikų Bažnyčios hierarchu. 1678 m. išleistame proginiame leidinyje teigiama, kad Denhofus giminystė sieja su Kristaus vietininko šv. Petro įpėdiniu popiežiumi Aleksandru II, kuris buvo kilęs iš frankų kunigaikščių giminės.⁴⁰¹ Tai paaiškina jau anksčiau analizuotame 1713 m. Denhofų genealoginiame medyje frankų, kaip šios giminės protėvių, įvardinimą. Apie Aleksandrą II rašoma ir minėtame 1723 m. Konstancijai Sluškaitei Denhofienei skirtame proginiame leidinyje, kuriame teigiama, kad pirmasis Denhofas dėl savo nepaprastų dorybių, garbingų ypatybių gavo tokias aukštas popiežiaus pareigas ir buvo pavadintas Aleksandru II: „[...] A naypierwey

---

⁴⁰⁰ Alessandro 2o (Anselmo da Baggio presso Milano, 1715), *Studio Bibliografico Amor di Libro* [interaktyvus] 2005–2012 [Žiūrėta 2012 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.amordilibro.com/scheda.php?id=4288010&titolo=Alessandro%2020F8%20\(Anselmo%20da%20Baggio%20presso%20Milano\).>](http://www.amordilibro.com/scheda.php?id=4288010&titolo=Alessandro%2020F8%20(Anselmo%20da%20Baggio%20presso%20Milano).>); Pope Alexander II, *Look and Learn: History Picture Library* [interaktyvus] 2005–2012 [Žiūrėta 2012 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <[>](http://www.lookandlearn.com/history-images/XM10037399/Pope-Alexander-II?img=0&search=baggio).

⁴⁰¹ CZECHOWIC, Tobiasz. *Półow herbownego dzika iasnie oświeconego domu Donhoffowskiego, rospuszczonym niegdy cnot, pobożności y wysokiego urodzenia myślístwem, a teraz chyżą lotnobieżący smierci charcicą w osobie... x. Alexandra Donhoffa opata iędrzeiowskiego, I. K. M. sekretarza, aż na iasną gorę Częstochowską dognanego na ulżenie boleiącym wrodzonego żalu sercom wyprawiony*, w Krakowie, 1678, p. B3.

owego DENHOFFA który na papieską dla osobliwych cnot, y zgodnych do tey nayprzednieszey dostytości przymiotow wyniesiony godność. ALEXANDREM Wtorem nazwany był [...]“.⁴⁰² Denhofų genealoginio medžio ir 1723 m. progenio leidinio informacija pateikiama kaip nekvestionuojama tiesa.

Likusiais rangą nusakančiais ženklais Denhofų genealoginiame medyje papuošti tik trims vėlyviausiems šios giminės atstovams skirti kartušai. Kunigaikštiškomis kepurėmis papuošti neįvardinto Krokuvos kanauninko, „Lietuvos kunigaikščio“ Stanislovo Denhofo ir jo žmonos Joanos kartušai. Įdomu, kad iš giminės tarpo buvo išskirti būtent tik šie asmenys, juo labiau, kad 1635 m. iš Šv. Romos imperijos grafo titulą, o po dvejų metų ir kunigaikščio titulą gavo Kasparas Denhofas.⁴⁰³ Analizuojamame genealoginiame medyje šis faktas neatsispindi.

Heraldika, o ypačiai herbo sudėtinės dalys padeda sustiprinti rango / pareigybinį genealoginės savimonės aspekto išraišką. Kaip rodo Denhofų atvejis, herbas pasitarnauja ir puoselėjant legendinę genealoginę savimonę.

1. 2. „Romėniški“ herbai genealoginiuose medžiuose

Su lietuvių kilmės iš romėnų teorija yra susiję keli herbai, t. y. Stulpai (Kolona), Kentauras, Meška ir Rožė. LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose ir schemose „romėniški“ herbai yra retenybė. Jie randami tik kelių visuomenės elitui priklausiusių giminių genealogiją atspindinčiuose šaltiniuose. Šios giminės – tai diduomenės atstovai: Palubinskiai, Radvilos, Sapiegos ir Giedraičiai. Minimų giminių genealoginiai medžiai buvo sukurti XVII a. pabaigoje – XVIII a., t. y. tuo metu, kai LDK visuomenėje romėniškos kilmės teorija tapo savaime suprantamu reiškiniu. Dėl to nenuostabu, kad kilmingųjų genealoginę liniją iliustravo šią teoriją atspindys herbai. Galima stebėtis tuo, kad yra tik keli genealoginiai vizualiniai šaltiniai su minimais

---

⁴⁰² WŁOCKI, Jan Franciszek. *Odsiecz tryumfalna...*

⁴⁰³ *Baltisches Wappenbuch herausgegeben...*, p. 27

herbais. Lyginant šiuos šaltinius su kitais kilmingųjų genealoginiais medžiais ir schemomis, galima teigti, kad genealoginiai medžiai su romėniškais herbais ypatingai išsiskiria iš bendro genealoginių šaltinių konteksto savo nepaprastu puošnumu. Be abejonės, tokių genealoginių medžių sukūrimo kaina irgi buvo išskirtinė savo brangumu. Peršasi prielaida, kad yra tiesioginio proporcingumo ryšys tarp kilmingo užsakovo turtingumo ir daugiau nei vieno herbo (tame tarpe ir romėniško) vaizdavimo genealoginiuose šaltiniuose, juo labiau, kad kilmė iš romėnų akcentuojama ne viename kitų giminių naratyviniame genealoginiame šaltinyje. Kitas šios priežasties faktorius – kilmingųjų ypatingai aukštas statusas LDK visuomenėje, reikalavęs išskirtinio kilmės ir prestižo pabrėžimo.

Įdomu, kad Palubinskių genealoginiame medyje giminės protėvis Palemonas, gulintis Jesės poza, laiko Vyčio herbą.⁴⁰⁴ Kaip jau buvo minėta pirmajame disertacijos skyriuje, Lietuvos metraščių legendinėje dalyje rašoma apie tai, kaip Narimantas Kentauro herbą paliko naudoti savo keturiems broliams, o pats pradėjo naudoti raitelį su kalaviju – sugebančio valdyti ir apginti valstybę valdovo simbolį.⁴⁰⁵ Bychovco kronikos eilutės liudija, kad vytis pradėtas naudoti kaip didžiojo kunigaikščio herbas tik nuo Narimanto. Pastarąjį nuo Palemono skiria daugiau nei dešimt kartų. Matyti, kad Palubinskiai jau esamą valstybės herbą – Vytį – sutapatino su legendiniu Lietuvos įkūrėju Palemonu ignoruodami metraščiuose pateikiamą informaciją. Tokiu būdu labiau akcentuota giminės kilmė iš Palemono ir sąsajos su Lietuvos valdančiąja dinastija.

Su lietuvių kilmės iš romėnų teorija susiję herbai pavaizduoti dar dviejų Lietuvos diduomenei priklausiusių giminių, t. y. Radvilų ir Sapiegų genealoginiuose medžiuose. 1699 m. ir 1742 m. Radvilų genealoginiuose medžiuose kartu su Kentauro herbą naudojusiu Julianu Dausprungu, iš kurio kildinomi šie giminės, greta yra pavaizduoti dar keturi legendiniai į Lietuvą atvykę romėnai, t. y. Ursinas, Prosperas Cezarinas, Palemonas arba Publijus

---

⁴⁰⁴ 1675 m. *Palubinskių genealoginis medis...*

⁴⁰⁵ *Lietuvos metraštis...*, p. 65.

Libonas ir Hektoras.⁴⁰⁶ Atitinkamai prie jų įmantriuose skyduose demonstruojami jų turėti herbai: Meška, Stulpai (Kolonos), Kolona su karūnėle ir Trys rožės. Svarbu pažymėti, kad virš Kentauro⁴⁰⁷ ir Kolonos herbų uždėtos kunigaikštiškos karūnos, o virš kitų – tik paprastos karūnėlės. Turint omenyje šį faktą ir tai, kad Dausprungo ir Palemono arba Publijaus Libono figūros vaizduojamos laikančios skeptrus, galima daryti išvadą, kad Radvilos šiomis meninėmis išraiškos priemonėmis išskyrė šiuos du legendinius asmenis iš kitų tarpo kaip valdančiosios dinastijos atstovus. Tai atspindi Lietuvos metraščio legendinėje dalyje užfiksuotą pasakojimą, kad Lietuvą valdė Palemono ir Kentauro giminės atstovai. Iš pastarųjų savo genealoginę liniją veda ir kunigaikščiai Radvilos. Tokiu būdu yra svarbu išskirtinai manifestuoti savo giminės pradininką.

1733 m. Sapiegų genealoginiame medyje⁴⁰⁸ giminės kilmė iš romėnų akcentuojama ne tik pavieniuose Rožės, Meškos, Kentauro ir Stulpų / Kolonos herbuose, bet ir jungtiniuose herbuose. Genealoginio medžio apačioje esantis puošnus aštuonių laukų jungtinis herbas tikėtina priklauso Jonui Frydrichui Sapiegai, kuriam dedikuotas medis. Šiame jungtiniame herbe, neskaitant paprastai Sapiegų naudojamų herbų: strėlės su dviem kryžmomis, trijų lelijų, strėle pervertos šarvuotos rankos bei vyčio, vaizduojami ir keli „romėniški“ herbai, t. y. Hipocentauras, Stulpai ir Kolona. Vytį irgi galėtume priskirti „romėniškų“ herbų kategorijai, nes, laikantis Lietuvos metraščių tradicijos, jis buvo pasirinktas Palemono ir Dausprungo legendinio palikuonio Narimanto. Pastarieji keturi herbai šiame šaltinyje yra sujungti ir į papildomą jungtinį herbą, vaizduojamą tarp įrašų apie Liutuverą ir Mindaugą. Virš kartušo uždėtas atviras karališkas vainikas. Daugkartinis su lietuvių kilmės iš Romos susijusių herbų demonstravimas 1733 m. Sapiegų genealoginiame medyje rodo išskirtinį šios giminės legendinio genealoginio aspekto manifestavimą.

---

⁴⁰⁶ 1742 m. *Radvilų genealoginis medis...*

⁴⁰⁷ Iš esmės šiame šaltinyje yra vaizduojamas ne Kentauras, kaip yra rašoma kartuše, demonstruojančiame Dausprungo figūrą, „[...] de Stemmte Centavri [...]“, o Hipocentauras. Plačiau apie tai – kitame poskyryje.

⁴⁰⁸ 1733 m. *Sapiegų genealoginis medis...*

1. 3. Jungtiniai herbai genealoginiuose medžiuose

Mūsų analizuojamai temai ypač svarbūs jungtiniai herbai, kurie yra vizualūs kilmingųjų giminystės ryšių atspindžiai.

Jau minėtame 1675 m. Palubinskių genealoginiame medyje galima pamatyti ne tik pavienius herbus, simbolizuojančius vieną ar kitą asmenį iš kurios nors kilmingųjų giminės, bet ir net tris jungtinius herbus.⁴⁰⁹ Į šį faktą svarbu atkreipti dėmesį, nes tik trijų giminių genealoginiuose medžiuose vaizduojami jungtiniai herbai. Be Palubinskių giminės tokius herbus naudojo Radvilos ir Sapiegos. Apie pastarųjų jungtinį herbą jau kalbėta poskyryje aptariant romėniškąją lietuvių kilmės teoriją atspindinčius herbus. 1699 m. ir 1742 m. Biozė išraižytuose Radvilų genealoginiuose medžiuose, vaizduojančiose daugiau nei dvi dešimtis giminės kartų, yra demonstruojamas Lietuvos kanclerio kunigaikščio Karolio Stanislovo Radvilos (1669–1719) penkių laukų jungtinis herbas, uždėtas ant kunigaikštiška kepure karūnuoto juodo erelio krūtinės. Šis erelis vaizduojamas kartuše, virš kurio matome tris grotelinius šalmus. Vidurinio ir kairiojo šalmo papuošale vaizduojami ereliai, o dešiniajame – liūtas. Jungtinio herbo širdyje – Radvilų giminės herbas Trys ragai, pirmajame lauke vaizduojamas Karolio Stanislovo Radvilos motinos Kotrynos Sobieskytės skydas skyde (lenk. Janina), antrajame – kanclerio žmonos Onos Kotrynos Sanguškaitės naudotas vytis, trečiajame lauke – senelės iš motinos pusės Sofijos Teofilijos Danilavičiūtės naudota strėlė su pusmėnuliu, kurio galuose vaizduojamos žvaigždės (lenk. Sas), ir ketvirtajame lauke – Radvilos senelės iš tėvo pusės Teklės Onos Valavičiūtės du smaigaliais į priešingas puses atsukti iečių antgaliai (lenk. Bogorya).⁴¹⁰

Grįžkime prie Palubinskių giminės narių jungtinių herbų analizės. Nežiūrint į tai, kad genealoginis medis buvo sukurtas Lietuvos didžiajam maršalui Aleksandriui Hilarijui Palubinskiui, tačiau imponantiškiausias dydžio prasme šioje graviūroje esantis jungtinis herbas priklauso jo tėvui Piarnu

---

⁴⁰⁹ 1675 m. Palubinskių...

⁴¹⁰ 1699 m. ir 1742 m. Radvilų...

vaivada Konstantinui Palubinskiui. Šį asmenį identifikuoti leidžia tiek jungtiniame herbe esantys herbai, tiek aplink jį esančios raidės: K–P, X–z L, W–P. Jungtinio herbo širdyje vaizduojamas giminės herbas Vanagas – apversta pasaga su kryžiumi viduje (lenk. Jastrzębiec), pirmajame lauke – toks pats herbas uždėtas ant erelio krūtinės. Antrasis laukas perskeltas. Jo heraldinėje dešinėje – du kaspiniai, o kairėje – trys rutuliai (sviediniai). Tai Konstantino Palubinskio motinai Onai iš Alemanių giminės priklausęs herbas.⁴¹¹ Trečiajame lauke vaizduojamas senelės iš tėvo pusės Sofijos (genealoginiame medyje vadinama Salomėja) Alšėniškės⁴¹² turėtas herbas Hipocentaur – mitinė būtybė – žmogaus ir žirgo junginys, iš lanko šaunantis strėlę į savo žalčiu pavirtusią uodegą. Paskutinis ketvirtasis jungtinio herbo laukas skirtas Piarnu vaivados prosenelėms, nes jos tiek iš tėvo, tiek iš motinos pusės buvo Sanguškaitės,⁴¹³ naudojusios vyčio herbą. Virš jungtinio herbo skydo uždėtas grotelinis šalmas, virš jo penkialapė karūnelė, o šalmo papuošale – išskėstais sparnais vanagas, dešinėje pakeltoje kojoje laikantis apverstą pasagą su kryžiumi viduje. Kaip matome, šiame herbe ypatingai akcentuojamas Palubinskių giminės herbas Vanagas ir pirmenybė atiduota ne senelei iš motinos pusės Onai iš Meglevskių giminės, o prosenelėms, artimais giminystės ryšiais susijusioms su valdančiąja dinastija. Taip pabrėžiama Palubinskių kilmė ir aukštas rangas.

Antrasis šiame genealoginiame medyje esantis herbas – Aleksandro Hilarijaus Palubinskio jungtinis herbas. Jo širdyje vaizduojamas Palubinskių giminės Vanagas ant erelio krūtinės, pirmajame lauke – motinos Sofijos Sapiegaitės⁴¹⁴ strėlė su dviem kryžmomis – herbas Lapinas (lenk. Lis), atitinkamai antrajame ir trečiajame laukuose – jau minėti senelės iš tėvo pusės Sofijos iš Alemanių giminės ir prosenelės iš tėvo pusės Sofijos Alšėniškės

---

⁴¹¹ LULEWICZ, Henryk. Połubiński Konstanty, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław-Warszawa-Kraków-Łódź, 1982, p. 368.

⁴¹² PLEWCZYŃSKI, Marek. Połubiński (Połubiński) Aleksander Iwanowicz, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław-Warszawa-Kraków-Łódź, 1982, p. 356-357.

⁴¹³ Ibid.

⁴¹⁴ NAGIELSKI, Mirosław. Połubiński Aleksander Hilary, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław-Warszawa-Kraków-Łódź, 1982, p. 358.

Hipocentauras. Ketvirtajame šio jungtinio herbo lauke esanti įskelta strėlė su kryžma (lenk. Kościeszka) – senelės iš motinos pusės Bagdonės Šimkavičiūtės herbas.⁴¹⁵ Genealoginiame medyje greta Naugarduko vaivados Aleksandro Palubinskio esančios šakos vaizduojamas dvilaukis skydas, kuriame vaizduojama įskelta strėlė su kryžma, o heraldinėje kairėje – grifas su kalaviju. Tai Chodkevičių herbai. Grifas šios giminės heraldikoje atsirado kaip grafo titulo suteikimo Jono Karolio Chodkevičiaus tėvui Jonui pasekmė. Po dvilaukiu skydu vaizduojamas kaspinas, kuriame įrašyta: „Už Pono Jeronimo Chodkevičiaus“, vadinasi *Cherchez la femme – Ieškokite moters*. Minimas įrašas sufleruoja, kad artima Aleksandro Palubinskio šeimai moteris ištekėjo už Chodkevičių giminės atstovo. Ši moteris – Naugarduko kašteliono duktė. Vadinasi, Aleksandro Hilarijaus Palubinskio prosenelio Aleksandro ir Sofijos Alšėniškės duktė Bagdonė ištekėjo už Jeronimo Chodkevičiaus – garsiojo Vilniaus vaivados ir Lietuvos didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus antros eilės dėdės.⁴¹⁶ Dėl to galima sakyti, kad Lietuvos didžiojo maršalo jungtinio herbo ketvirtajame lauke vaizduojamas senelės iš motinos pusės herbas puikiai ir naudingai sutampa su Aleksandro Hilarijaus Palubinskio prosenelio iš tėvo pusės dukters vyro herbu. Chodkevičių giminė dėl Jono Karolio Chodkevičiaus – pergalingo Kircholmo mūšio vado ir herojaus – ypatingų nuopelnų buvo apgaubta karinių žygių šlovės skraiste. Galima daryti prielaidą, kad Lietuvos didžiojo maršalo, pasižymėjusio karvedžio, jungtiniame herbe buvo pravartu pavaizduoti senelės iš motinos pusės herbą, kuris sutapo su Chodkevičių giminės herbu tokiu būdu akcentuojant giminystę su šiuo lietuviškuoju Herkuliu. Tokiu būdu analizuojamas jungtinis herbas tarsi išryškina Palubinskių giminės genealoginės savimonės militarinį aspektą ir pabrėžiamoters vaidmenį kuriant giminystės saitus su aukšto rango didikais naudingų matrimonialinių ryšių dėka. Trečiasis Palubinskių genealoginiame medyje vaizduojamas jungtinis herbas tikriausiai priklausė vienai iš Aleksandro Hilarijaus Palubinskio dukterų, nes Lietuvos didysis maršalas antrą

---

⁴¹⁵ DWORZACZEK, Włodzimierz. *Genealogia*, Warszawa, 1959, 169 genealoginė lentelė.

⁴¹⁶ NAGIELSKI, Mirosław. Połubiński Aleksander Hilary..., p. 357.

kartą vedė Sofiją Konstanciją Valadkevičiūtę.⁴¹⁷ Volodkovičių giminė naudojo tridantį su kryžiumi ir naktikovu virš jo. Būtent šį herbą matome pirmajame jungtinio herbo lauke, o širdyje – Palubinskių naudotas Vanagas.

XVIII a. Lopacinskių ir Šaniauskų genealoginiuose medžiuose esantys du jungtiniai herbai atspindi kiek netikėtą (turint omenyje XVIII a. antrąją pusės laikotarpį) herbinę LDK raštininko Mikalojaus Tado Lopacinskio ir Konkolovskio seniūno Pilypo Nerijaus Šaniausko manifestaciją. Šiuose dvilaukiuose perskeltuose herbuose vaizduojami ne giminės ir žmonių, o tėvo ir motinos herbai, atitinkamai Leono Lopacinskio pasaga su kryžiumi viduje ir virš jos (lenk. Lubicz) ir motinos Reginos Svencickos apversta pasaga su kryžiumi viduje – Vanagas (lenk. Jastrzębiec) bei LDK medžioklio Fabijono Šaniausko avinas (lenk. Junosza) ir Černigovo vaivadaitės Eleonoros Potockos dvigubas kryžius su puskryžmiu iš heraldinės kairės (lenk. Pilawa).⁴¹⁸ Šie faktai leidžia spėti, kad Mikalojui Tadiui Lopacinskiui ir Pilypui Nerijui Šaniauskui buvo svarbu demonstruoti savo kilmę per vyriškąją ir moteriškąją linijas.

***

Galima daryti išvadą, kad herbų vaizdavimas genealoginiuose medžiuose ir schemose būdingas LDK diduomenės ir regioniniam elitui priklausiusiems kilmingiesiems. Pažymėtina, kad nemaža jų dalis – į LDK imigravę kilmingieji. Heraldikos tradicijų įsisąmoninimo lygis Vidurio Europos valstybių visuomenėse buvo kur kas aukštesnis, nei Lietuvos kilmingųjų, o šio heraldinio sąmoningumo atspindžiai genealoginiuose šaltiniuose buvo nepalyginamai dažnesni minėtame regione. Tokiu būdu kilmingųjų genealoginės savimonės heraldinis išraiškos būdas prigijo LDK diduomenės ar regioninio elito giminėms dėl jų politinių, kultūrinių, personalinių kontaktų su Vidurio Europos didikais, o iš to regiono į LDK persikėlę kilmingieji jau buvo įsisąmoninę heraldinės tradicijos reikšmę kilmingo asmens reprezentacijai bei

---

⁴¹⁷ Ibid, p. 362.

⁴¹⁸ XVIII a. Lopacinskių ir Šaniauskų genealoginiai... .

genealoginės savimonės išraiškai. Šveikauskų giminės atvejis šiame kontekste yra unikalus, nes šios giminės atstovai nepriklausė elitui, o į Lietuvą atvyko iš Podolės, kur heraldinė tradicija dar nebuvo giliai įleidusi savo šaknų kilmingųjų visuomenės savimonėje. Tai rodo giminės sparčią kultūrinę adaptaciją.

Turime nepamiršti ir finansinio herbų vaizdavimo LDK kilmingųjų genealoginiuose medžiuose ir schemose aspekto. Akivaizdu, kad kuo įmantresnis ir daugiau dailininko pastangų reikalaujantis genealogiją atspindintis piešinys, užsakovui kainavo kur kas daugiau. Ne kiekvienas kilmingasis, nors ir suprantantis heraldinės tradicijos svarbą, galėdavo sau leisti tokią, kad ir nedidelę, prabangą. Tokiu atveju turėdavo būti įvertinti du faktai: prestižo išraiškos būtinybė ir materialinės galimybės.

Iš dalies mažą LDK kilmingųjų genealoginių medžių ir schemų su juose vaizduojamais herbais skaičių galima paaiškinti ir šių genealoginių šaltinių teikiamos informacijos pobūdžiu, kadangi nemažą jos dalį sudaro su žemėvalda ir kitu turtu susijusi informacija. Tai leidžia daryti prielaidą, kad tokie giminystės ryšius ir giminės narių tarpusavio materialinio pobūdžio ryšius atspindintys šaltiniai buvo kuriami juridiniais tikslais, o ne turėjo atlikti reprezentacinę funkciją. Atliekant pastarąją, heraldika yra vienas iš puikių būdų demonstruoti savo jau užimamą padėtį visuomenėje ir siekti aukštesnio statuso. Vis dėlto šios prielaidos negalime laikyti aksioma, nes trijų giminių, t. y. Sapiegų, Šarševskių Šaraševičių ir Šveikauskų genealoginėse schemose, kurios atspindi žemėvaldos / materialinį genealoginį aspektą, yra vaizduojami herbai.

2. Rožė, Stulpai, Meška ir Kentauras LDK kilmingųjų genealoginėje savimonėje ir heraldinėje tradicijoje

Keli herbai LDK kilmingųjų heraldikoje yra ypatingi, nes susiję su lietuvių kilmės iš romėnų teorija ir yra minimi Lietuvos metraščiuose. Tai – Rožė, Stulpai / Kolona, Meška ir Kentauras. Ne visi iš jų atliko vienodą

vaidmenį LDK kilmingųjų genealoginėje savimonėje ir heraldinėje tradicijoje. Šiame poskyryje bus aptarti minėti herbai, tačiau pagrindinis dėmesys bus skiriamas Kentaurio herbo analizei.

1798 m. Giedraičių genealoginiame medyje, kaip jau buvo minėta, vaizduojamas giminės herbas su Hipocentauru ir Rožės deriniu. Ši herbo kompozicija Giedraičių heraldikoje gana dažna. Žinomas ir kitas šių dviejų figūrų heraldikoje panaudojimas. Pavyzdžiui, Jurgio Martynaičio Giedraičio antspaude, išpaustame į 1600 m. lapkričio 18 d. datuojamą dokumentą, vaizduojamas šio kilmingojo jungtinis herbas (13 paveikslas).⁴¹⁹ Į

13 paveikslas. Jurgio Martynaičio Giedraičio antspaudas

ketvirčiuoto vėlyvosios gotikos skydo pirmąjį lauką įdėta penkialapė Rožė, o į antrąjį Kentauras.⁴²⁰ Nors Žemaitijos vyskupo Stepono Jono Giedraičio (1730–1802) herbe vaizduotas Hipocentauru ir Rožės derinys (47 priedas), vis dėlto vyskupui skirtos 1764 m. panegirikos tekste apie fantastinę pusiau žmogaus su lanku ir pusiau žirgo su žalčio uodega būtybę, kuri buvo prestižo simbolis, nėra neužsiminama. Visa šlovė skirta baltai Rožei.⁴²¹ Galima

daryti prielaidą, kad Rožės herbo išaukštinimas yra atsigręžimas į iki XVI a. pirmosios pusės gyvenusius Giedraičių atstovus. Tokią prielaidą daryti leidžia šiame proginiame leidinyje publikuotame herbe vaizduojama ne penkialapė, o keturlapė Rožė. Kaip dar matysime toliau, Giedraičių sfragistikos šaltiniai rodo, kad iki XVI a. vidurio šios giminės atstovai savo herbuose naudojo būtent keturlapė Rožę, kuri tik vėliau supanašėjo su penkialape Rože –

⁴¹⁹ 1600 m. Jurgio Martynaičio Giedraičio antspaudas, – AGAD, AR, dz. X, sygn. 16, l. 31.

⁴²⁰ Kentaurio sąvokos problema bus aptarta vėlesniame poskyryje.

⁴²¹ Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Stephano È Magnis Lltvaniae [!] Ducibus Giedrussis Giedroyc Episcopo Uranopolitano Suffraganeo Albæ Russiæ..., Vilnæ, 1764.

lenkišku herbu Poraj. Galbūt balta Rožė akcentuojama ir dėl to, jog buvo norima pabrėžti heraldinės tradicijos sąsajas su Giedraičių giminės aukšto rango Bažnyčios dignitoriumi Merkeliu Giedraičiu (1537–1609), kuris, kaip rodo ikonografinė medžiaga naudojo baltą Rožę.⁴²² Šiuo atveju toks akcentavimas Steponui Jonui Giedraičiui būtų tikslingas siekiant demonstruoti giminystės ryšius su ne tik tos pačios giminės senesniais atstovais, bet ir giminaičiu, ėjusių tas pačias Žemaitijos vyskupo pareigas. Vis dėlto Rožės, o ne Hipocentauru akcentavimas proginame leidinyje, juo labiau datuojamo XVIII a. antrąja puse, yra retas atvejis, nes Giedraičių genealoginiuose šaltiniuose ypatingas dėmesys yra skiriamas Hipocentaurui. Kita vertus, Rožė irgi yra su romėniška lietuvių kilmės teorija susijęs herbas ir kur kas dažniau vaizduojamas kilmingųjų genealoginiuose medžiuose bei heraldikos ir sfragistikos šaltiniuose nei Stulpai / Kolona ar Meška. Pastarasis herbas paprastai būdavo naudojamas, tik norint plačiau aprašyti ar pavaizduoti į Lietuvą iš Romos atvykusį legendinį patricijų Ursiną. Kiek didesnis vaidmuo teko Stulpams / Kolonai. Romėniškos kilmės manifestavimo rolę per minėtus „romėniškus“ herbus, tarp jų ir Stulpams / Kolonai, suteikė Sapiegų giminė, kuri šį herbą panaudojo ne tik savo genealoginiuose medžiuose, bet ir 1724 m. Antano Kazimiero jungtiniame herbe, apie kurį bus kalbama vėliau. Didesnio ažiotažo sulaukė Kentauras, kurį kaip giminės herbą naudojo penkios LDK kilmingųjų giminės, o jungtinių herbų dėka, jis paplito kur kas plačiau tarp kilmingųjų.

---

⁴²² Žemaitijos vyskupo Merkelio Giedraičio herbas. Iš: *Daukšos postilė*. Fotografuotinis leidimas, Kaunas, 1926; Nežin. dail. Merkelis Giedraitis. XVIII a. Iš: BUMBLAUSKAS, Alfredas. *Senosios Lietuvos istorija*, Vilnius, 2005, p. 335.

2. 1. Kentauras

2. 1. 1. Kentauras Lietuvos istoriografijoje. Sąvokos problema

Kentauras Lietuvos istoriografijoje. Kentauras arba Hipocentauras Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldikoje istoriografijoje yra beveik netyrinėtas. Ši tema – dar neišsemtas heraldikos tyrimų aruodas, dėl pirminių šaltinių stokos sukeliantis mokslininkams daugiau klausimų nei atsakymų. Paprastai apie šį herbą yra užsimenama tyrinėjant kilmingųjų jungtinius herbus ar analizuojant lietuvių kilmės iš romėnų teorijos peripetijas. Bene daugiausiai tyrinėtojų dėmesio yra sulaukęs Vilniaus vyskupo Pauliaus Alšėniškio jungtinis herbas, nors reikia turėti omenyje, kad šio dignitoriaus herbo analizė dažniausiai nėra pagrindinis darbo objektas, o tik papildomas ekskursas į heraldiką greta kitų analizuojamų klausimų. Neskaitant epizodinių Józefo Puzynos⁴²³ ir Helenos Polaczkównos⁴²⁴ darbų, svariausias jungtinio herbo tyrimas – Marcelio Antoniewicziaus darbas apie Pauliaus Alšėniškio jungtinį herbą, kuriame, anot autoriaus, pirmuosiuose dviejuose vyskupo jungtinio herbo laukuose buvo pavaizduoti vyriškosios (iš tėvo pusės) linijos herbai, be jokios abejonės rodę Pauliaus Alšėniškio kunigaikštišką kilmę, o trečiasis ir ketvirtasis, mažiau reikšmingi, buvo palikti moteriškosios (iš motinos pusės) linijos, kuri nepasižymėjo kunigaikštiškais titulais, herbams.⁴²⁵ Šis jungtinis herbas mums yra įdomus tuo, jog jo pirmajame lauke yra Hipocentauro herbas, paveldėtas iš tėvo. Vilniaus vyskupo amžininko – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio Alberto Goštauto – jungtinis herbas, kurio antrajame lauke yra Hipocentauro herbas, irgi yra patekęs į

---

⁴²³ PUZYNA, Józef. Herb złożony Pawła Holszańskiego, biskupa wileńskiego. In *Miesięcznik heraldyczny*, Warszawa, 1932, Nr. 6, p. 10 – 12.

⁴²⁴ POLACZKÓWNA, Helena. Przećwiertowana tarcza Pawła Algimunta Holszańskiego. In *Stemmata Polonica. Rękopis 1114 klejnotów Długosza w bibliotece Arsenalu w Paryżu*, Lwów, 1926, p. 84 – 86.

⁴²⁵ ANTONIEWICZ, Marceli. Manifestacja genealogiczna w herbie złożonym biskupa Pawła Algimunta księcia Holszańskiego. In *Zeszyt Historyczny*, z. 4, Częstochowa, 1997, p. 387 – 434.

tyrinėtojų dėmesį.⁴²⁶ Viename iš tokio pobūdžio darbų visas dėmesys buvo sukoncentruotas į šio dignitoriaus jungtinį herbą, kaip į raktą, padedantį išspręsti istoriografijoje egzistuojančią sumaištį dėl Alberto Goštauto giminystės ryšių ir heraldikos.⁴²⁷ Olegas Odnoroženko, tyrinėdamas kunigaikščių heraldiką, chronologiškai pateikia Hipocentauro herbą naudojusią kunigaikščių Alšėniškių sfragistikos ir heraldikos šaltinius nuo pat giminės pradininko Jono Algimantaičio, tačiau nesiima spręsti, kokia buvo šių kunigaikščių herbo genezė.⁴²⁸ Janas Jurkiewiczzius aptarė Kentauro Alšėniškių heraldikoje genezę graikų mitologijos ir senovės rusų kultūros įtakos aspektais.⁴²⁹

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų, naudojusią Kentauro arba Hipocentauro herbą yra nedaug. Tai Alšėniškiai, Giedraičiai, Hornostajai, Daumantai-Siesickiai, Svirskiai. Minimą herbą galima rasti ir kitų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų, pavyzdžiui, Palubinskių giminės atstovų jungtiniuose herbuose,⁴³⁰ Povilo Paco⁴³¹ antspaude, kurio vaizdulyje yra šių asmenų jungtiniai herbai. Bene labiausiai su romėniškąja kilmės teorija yra susijusios kunigaikščių Alšėniškių ir Giedraičių giminės, apie kurių kilmę iš romėnų kalbama jau Lietuvos metraščiuose nuo XVI a.

Kentauras yra glaudžiai susijęs su lietuvių kilmės iš romėnų teorija, kadangi istoriografijoje buvo suformuota ir vystoma nuostata, jog kartu su Palemonu į Lietuvą atvyko keli jo bendražygiai, iš kurių vienas – Dausprungas, tapęs ne vienos didikų giminės pirmtaku, – naudojo Kentauro herbą. XVI a.,

---

⁴²⁶ *Katedra Wileńska*, op. W. Zahorski, Wilno, 1904; CERCHA, Stanisław. Pomnik Wojciecha Gasztolda w Katedrze Wileńskiej. In *Kwartalnik Litewski*, Petersburg, 1910, rok I, t. 1, s. 34 – 40; ŠIRMULIS, Alfredas. Seniausias profesionaliosios antkapinės skulptūros paminklas Lietuvoje. In *Nuo gotikos iki romantizmo. Senoji Lietuvos dailė*, Vilnius, 1992, p. 30 – 43.

⁴²⁷ RAILAITĖ, Agnė. Kodėl..., p. 13 – 21.

⁴²⁸ ОДНОРОЖЕНКО, Олег. *Князівська геральдика Волині середини XIV –XVIII ст.*, Харків, 2008, p. 164 – 177.

⁴²⁹ JURKIEWICZ, Jan. Palemon, Kolumny i Centaury. Kilka uwag o bohaterach legendy o rzymskim pochodzeniu Litwinów. In *Studia z historii społecznej*, Białystok, 2004, p. 140.

⁴³⁰ *Drzewo genealogiczne rodu Połubińskich*, 1675 m., Biblioteka Narodowa, G. 2165; Plg. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (toliau – AGAD), Zbiór Dokumentów Papierowych, Nr. 2838.

⁴³¹ *Povilo Paco antspaudas*, 1589 m., AGAD, AR, dz. 10, sygn. 16, l. 31.

plintant ir įsitvirtinant Renesanso idėjoms, Hipocentauro herbas tapo prestižo matu, rodančiu jo turėtojų giminės senumą ir garbingumą.

Vis dėlto klausimas, iš kur, ir koku būdu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldikoje atsirado Kentauras, vėliau virtęs Hipocentauru, istoriografijoje išlieka neaiškus.

Sąvokos problema. Istoriografijoje egzistuoja analizuojamo herbo pavadinimo problema. Nėra nubrėžtos aiškios skiriamosios ribos tarp Kentauro ir Hipocentauro. Neretai tyrinėtojai painioja šiuos du skirtingus herbų pavadinimus. Lietuviškoje istoriografijoje dažniausiai vartojamas yra Kentauras. Kita vertus, Hipocentauras yra labiau būdingas Lenkijos istoriografijai, nors bene pirmasis į istoriografiją įvedęs Hipocentauro sąvoką buvo Albertas Vijūkas–Kojalavičius.⁴³² Kentauru derėtų vadinti mitinę fantastinę būtybę, iki juosmens turinčią vyro pavidalą, o žemiau – žirgo. Hipocentauras – tai antikinio kentauro ir Vakarų Europos katalikybės idėjų įtakos padarinys. Jis nuo kentauro skiriasi tuo, jog Hipocentauro uodega yra virtusi žalčiu, į kurio nasrus iš lanko yra paleidžiama strėlė. Vis dėlto kai kuriuose XVII a. herbynuose Hipocentauras buvo vaizduojamas ir kaip paprastas kentauras,⁴³³ tačiau tikslumo dėlei, manytume, kad reikėtų aiškiai skirti šiuos pavadinimus. Dar viena fantastinė būtybė, apie kurią bus kalbama vėliau, yra Kitauras – sparnuotas jaunas kentauras.⁴³⁴ Užsienio mokslinėje literatūroje, ypač Vakarų Europos, Kentauras dar yra vadinamas Šauliu (*Sagittarius*) ir paprastai yra siejamas su astrologija.

---

⁴³² KOJAŁOWICZ–WIUK, Wojciech. *Herbarz szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego znany Nomenclator*, Kraków, 1905, p. 182.

⁴³³ *Сборник, заключающий въ себе гербовникъ польскихъ фамилій и „Constitutiones regni Serenissimae eloquentiae reginae, animorum, collectae, atque in Radviliano Athaeneo collegii Nesvisiensis Soc. Iesu eloquentiae auditoribus traditae anno 1696.“*, Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), F. 17 – 213, l. 62.

⁴³⁴ ПОХЛЕБКИН, В. В. *Словарь международной символики и эмблематики*, Москва, 2004, p. 461, 463.

2. 1. 2. Kentaurų istorija ir simbolika

Pusiau žmogaus – pusiau žirgo būtybės atsiradimas žmonių pasaulėžiūroje paprastai yra siejamas su ankstyvųjų apie jojimą dar neišmanančių kultūrų susidūrimu su jas puolančiais raiteliais. Žmogus ir žirgas joms galėjo pasirodyti kaip viena bendra visuma.⁴³⁵ Anot vienos kentaurų kilmės versijos, šių antgamtinių būtybių genezė yra susijusi su trakiečiais ir tesaliečiais, kurie raiti medžiodavo bulius.⁴³⁶ Pasak kitos prielaidos, kentaurai galbūt atsirado Babilone, apie 1750 m. pr. Kr. kasitams atsikėlus į Tarpupį. Kasitai, ženklindami savo žemių ribas, naudojo akmeninius riboženklis su įrėžtomis antgamtinėmis figūromis, tarp kurių buvo ir pusiau žmogaus – pusiau žirgo atvaizdų. Juos nuo mums įprastų kentaurų skiria tai, jog šios fantastinės būtybės turėjo sparnus ir skorpiono uodegą.⁴³⁷ Jos buvo vaizduojamos kaip medžiotojai su lankais. Tai pirmieji žinomi kentaurų/šaulių atvaizdai. Nepaisant to, manoma, kad galbūt kentaurai galėjo atsirasti dar anksčiau Indijoje. Daroma prielaida, jog hetitai paskleidė kentauro vaizdinį Graikijoje, kurioje ši antgamtinė būtybė išpopuliarėjo ir užėmė ypatingą vietą dvasiniame ir meniniame antikinės visuomenės gyvenime.⁴³⁸

Pirmieji žinomi kentaurų atvaizdai Rusijoje randami XII a. pabaigos – XIII a. I pusės Dmitrijaus ir Georgijaus katedrų sienose, esančiose Vladimire ir Jurjeve. Georgijaus katedroje kentauras yra vaizduojamas su lazda ir kiškiu. XII a. kentauro atvaizdas yra ir kaulinėje plokštelėje, rastoje Pskove. Čia kentauras vaizduojamas su lazda ir skydu, o virš jo galvos matyti susisukusi į mazgą hidra. I. K. Labutinos ir O. A. Kondratjevovos teigimu⁴³⁹, šis kentauro atvaizdas yra tik vienas iš nedaugelio šios fantastinės būtybės atvaizdų, XII a.

---

⁴³⁵ ATWOOD LAWRENCE, Elisabeth. The Centaur: Its History and Meaning in Human Culture, *The Journal of Popular Culture*, Michigan, 1994, Vol. 27, Issue 4, p. 57 – 58.

⁴³⁶ VINYCOMB, J. *Fictitious Symbolic Creatures in Art with Special Reference to Their Use in British Heraldry*, London, 1906, p. 143.

⁴³⁷ BAGDASAROV, Roman. Symbolics of the Constellations of Sagittarius and Centaurus in Russian Traditional Culture. In *Astronomical and Astrophysical Transactions*, Vol. 20, London, 2001, p. 975 – 976.

⁴³⁸ ATWOOD LAWRENCE, Elisabeth. The Centaur..., p. 57 – 58.

⁴³⁹ Pgl. BAGDASAROV, Roman. Symbolics of the Constellations..., p. 981–985.

paplitusių Naugardo žemėje. To paties amžiaus Padneprės regione rastoje romaninio stiliaus šaškėje vaizduojamas kentauras, kairėje rankoje laikantis lazda, o dešinėje – kaducėjų. Įdomu, jog XIV a. persų miniatiūroje matyti sparnuotas kentauras, kairėje rankoje laikantis lazda, užsibaigiančią žvaigžde, o jo uodega yra vaizduojama kaip susimezgusi hidra, kandanti kentaurui į nugarą. Tai aliuzija į Heraklio mitą, kuomet Heraklis, gelbėdamas savo žmoną, nužudė kentaurą Nesą su užnuodyta hidros krauju / tulžimi strėle. Atvaizdas, kur vaizduojamas kentauras ir hidra kartu, yra randamas ir XIV a. rusų psalmyne. XIV a. pirmos pusės Sofijos soboro Vasilijaus vartuose matyti kitauro su Saliamonu kompozicija. Kentauro atvaizdai yra matomi ir Tverės, Dmitrovo, Naugardo kilmingųjų XII – XIV a. antspauduose bei monetose.⁴⁴⁰

Bene labiausiai kentaurai yra žinomi iš senovės Graikijos mito apie lapitų ir kentaurų mūšį, kilusį per lapitų vado Peiritojo ir Hipodamėjos vestuves.⁴⁴¹ Antikiniai mitai pateikia tam tikrą kentauro simboliką. Graikų mitologijoje kentauras įkūnija nežabotą, socialinėms visuomenės normoms prieštaraujančią laukinę gamtos jėgą, nekultūringumą, ištvirkimą ir girtuokliavimą.⁴⁴² Kentaurams, neskaitant kai kurių išskirtinių šios rūšies būtybių, siejamų su gydymo meno išmanymu, paprastai buvo priskiriamos negatyvios savybės: „Simboliškai jie reiškė žvėriškumo, šiurkščių gamtos jėgų ir nevaldomų instinktų įsikūnijimą, nes žmogaus pradai tik iš dalies sutramdo laukinę prigimtį. Vėlyvosios antikos veikale „Physiologus“ kentauras yra eretiko, susipažinusio su krikščioniškuoju mokymu, tačiau neteisingai jį panaudojančio, simbolis“.⁴⁴³ Chironas – vienintelis gerasis kentauras – pasižymėjo puikiu muzikos, jėjimo, karo meno, medžioklės ir gydymo išmanymu, skirtingai nuo kitų kentaurų paprastai vaizduotas su lanku ir strėle. Įdomu tai, jog krikščioniškoje simbolikoje buvo priimtas būtent Kentauro – šaulio įvaizdis, tačiau ankstyviesiems krikščionims jis reiškė nevaldomas

---

⁴⁴⁰ Ibid, p. 988 – 989.

⁴⁴¹ KUNAS, Nikolajus. *Senovės Graikijos legendos ir mitai*, Vilnius, 2003, p. 252 – 254.

⁴⁴² FORSTNER, Dorothea. *Świat symboliki Chrześcijańskiej*, Warszawa, 1990, p. 342; ATWOOD LAWRENCE, Elisabeth. *The Centaur...*, p. 59.

⁴⁴³ BIEDERMANN, Hans. *Naujasis simbolių žodynas*, Vilnius, 2002, p. 192–193.

aistras, velnią.⁴⁴⁴ Nors krikščioniškoje simbolikoje paprastai kentaurui yra priskiriamos negatyvios reikšmės, vis dėlto Klemensas Aleksandrietis (apie 150–215 m.) sugebėjo juose išvelgti ir pozityvią prasmę teigdamas, jog žmogus yra panašus į kentaurą, kurį sudaro protingoji ir neprotingoji dalys, širdis ir kūnas. Kūnas yra žemės galioje, o širdis, jei ji yra išlavinta teisingos filosofijos, yra nukreipta į Dievą.⁴⁴⁵ Berilio Rowlando teigimu, Kentauras galėjo simbolizuoti netgi Kristų, kaip šaulį, kovojantį su blogiu. Tokiu būdu Kentauras išreiškia ne vieną dichotomiją: žvėrį – žmogų, laukinį – civilizuotą, fizinę jėgą – intelektą, aistrą – protą ir pan.⁴⁴⁶

Kentauro simbolika heraldikoje Vakarų ir Vidurio Europoje nėra plačiai paplitusi. Pavyzdžiui, Anglijoje Sagittarius herbą turėjo kovos lauke pasižymėję kilmingieji.⁴⁴⁷ Arthuro Charleso Fox-Davieso knygoje *A Complete Guide to Heraldry* yra nurodoma, kad nors heraldikoje Kentauras buvo dažniau naudojamas kontinentinėje Europos dalyje, Anglijos kilmingųjų heraldikoje šis simbolis irgi buvo neretai naudojamas. Jo teigimu, Kentaurą turėjo Lambertų, Fletcherių giminės. Ši mitinė būtybė – kaip skydininkas – yra randama ir lordo Hudo iš Avelono heraldikoje.⁴⁴⁸ XV a. viduryje Nicholas Uptonas savo veikale *De Studio Militari* Viljamo Užkariautojo anūkui karaliui Steponui (1135–1154 m.) priskyrė tris Kentaurus/Sagittarius, kaip jo naudotą herbą. Manoma, jog Kentauro/Sagittarius herbas šiam karaliui buvo priskirtas dėl to, kad Steponas buvo karūnuotas Anglijos karaliumi 1135 m. Šaulio zodiako laikotarpiu arba pažymint karaliaus lankininkų pergalę.⁴⁴⁹

---

⁴⁴⁴ ATWOOD LAWRENCE, Elisabeth. *The Centaur...*, p. 59, 65.

⁴⁴⁵ FORSTNER, Dorothea. *Świat...*, p. 342.

⁴⁴⁶ ATWOOD LAWRENCE, Elisabeth. *The Centaur...*, p. 61 – 62, 66.

⁴⁴⁷ VINYCOMB, J. *Fictitious...*, p. 141.

⁴⁴⁸ FOX-DAVIES, Arthur Charles. *A Complete Guide to Heraldry*, New York, 2007, p. 228 – 229.

⁴⁴⁹ WOODCOCK, Thomas; Robinson, John Martin. *The Oxford Guide to Heraldry*, Oxford, 1988, 35 iliustracija.

2. 1. 3. Kentauras Lietuvos metraščiuose

XVI–XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriografijoje nusistovėjo nuostata, kad Alšėniškių ir Giedraičių giminė kilusi iš legendinio Palemono bendražygio Dausprungo. Ši romėniška kunigaikščių Alšėniškių ir Giedraičių kilmės teorija suformuluota XVI a. I pusės Lietuvos metraščiuose. Vėliau ją vėl kartoja Motiejus Strykovskis bei Albertas Vijūkas–Kojalavičius.

Lietuvos metraščio plačiajame sąvade rašoma, jog kunigaikščių Alšėniškių ir Giedraičių giminės atstovai yra legendiniai iš Romos į Lietuvą atvykusio kunigaikščio Palemono palikuonys. Bychovco kronikoje rašoma, jog, bėgdami nuo Atilos kariuomenės siautėjimo, iš Romos pasitraukė „kunigaikštis, vardu Apolonas, [...], o su juo – penki šimtai vien Romos patricijų. Jų tarpe pasirodė beesančios keturios Romos patricijų giminės: Kentaurio herbo – Dausprungas, Stulpų herbo – Prosperas Cezarinas, Meškos herbo – Julijonas, o Rožės herbo – Hektoras.“⁴⁵⁰ Remiantis Bychovco kronikos tekstu, galima atsekti legendinių Palemono palikuonių genealoginę liniją⁴⁵¹, iš kurios matyti, jog kunigaikščių Alšėniškių ir Giedraičių pradininkai yra Alšys ir Giedrys – vienuoliktos Palemono giminės kartos palikuonys. Tokia Palemono giminės genealogija kelia daug neaiškumų, kadangi Alšys ir Giedrys, pagal agnatinę liniją, yra Lietuvos ir Žemaitijos (po Vykinto mirties) didžiojo kunigaikščio Utenio sūnaus Šventaragio iš Kentaurio giminės proprovaikaičiai. Tai pirmasis Kentaurio herbą naudojusio asmens paminėjimas kalbant apie Palemono genealogiją. Tokiu būdu, turint omenyje Bychovco kronikoje pateiktą heraldinę interpretaciją, matyti, kad kunigaikščiai Alšėniškiai ir Giedraičiai yra kilę iš Palemono bendražygio Dausprungo, naudojusio Kentaurio herbą, giminės. Deja, šioje kronikoje nėra nuoseklaus Dausprungo palikuonių aprašymo, kadangi didesnis dėmesys skiriamas Palemono giminei.

---

⁴⁵⁰ *Lietuvos metraštis...*, p. 42.

⁴⁵¹ *Ibid.*, p. 41–66.

Legendinėje Lietuvos metraščio dalyje minimas Utenio sūnus Šventaragis po Palemono palikuonio Lietuvos valdovo Mindaugo sūnaus Vaišvilko nužudymo, tapęs Lietuvos kunigaikščiu, pakėlė savo giminės statusą, kadangi jo giminė vėl tapo valdančiąja (vadinama Kentaurų giminė pakeitė išmirusią Romos kunigaikščio Palemono giminę).⁴⁵² Iš to aiškėja, jog kunigaikščiai Alšėniškiai ir Giedraičiai, kaip Šventaragio palikuonys, nėra tapatinami vien su Palemono gimine. Kaip jau buvo minėta, Živinbudas buvo iš Dausprungo giminės (galbūt net Dausprungo sūnus) ir antrasis Pajautos vyras. Iš to išplaukia, jog kunigaikščiai Alšėniškiai ir Giedraičiai pagal agnatinę liniją yra kilę iš legendinio Dausprungo, tačiau Pajauta yra grandis, kuri galėtų leisti Alšėniškiams ir Giedraičiams kildinti save ir iš Romos kunigaikščio Palemono.⁴⁵³

Motiejus Strykowski savo darbuose irgi mini Palemoną kaip Lietuvos didžiųjų kunigaikščių pirmtaką, atvykusį su savo bendražygiais iš Italijos. Autorius, skirtingai, nei buvo rašoma Lietuvos metraščiuose, netgi nurodo, jog Palemonas naudojo Stulpų herbą. Strykowski pažymi, jog Živinbudas po savo uošvio mirties sujungė Kentaurą su Stulpais ir naudojo šiuos abu herbus.⁴⁵⁴

Romėniškosios Alšėniškių ir Giedraičių kilmės teoriją plėtojo ir Albertas Vijūkas–Kojalavičius. Pastarojo teigimu, Giedraičių herbas Hipocentauras, jų naudotas iki susipykstant su Alšėniškiais, yra iš Italijos į Lietuvą atvykusio Juliano Dausprungo – tolimo Giedraičių protėvio. Kojalavičius palaiko Giedraičių romėniškosios kilmės versiją, tik jo veikale pateikta genealoginė informacija šiek tiek skiriasi nuo metraščiuose randamos, kadangi Živinbudą Kojalavičius laiko Dausprungo anūku, o ne sūnumi. Be to, Dausprungo giminės genealogijoje nebelieka Lietuvos metraščiuose minėto Šventaragio sūnaus Skirmanto – vietoje jo yra minimas Germantas kartu su dar dviem

---

⁴⁵² Ibid, p. 59.

⁴⁵³ Полное собрание..., p. 146.

⁴⁵⁴ STRYJKOWSKI, Maciej. *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienie Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia*, Warszawa, 1978, p. 35, 155.

broliais, t. y. Trobiu ir Giliginu, kurio vienas iš penkių sūnų buvo manomas Giedraičių pradininkas Giedrius.⁴⁵⁵

2. 1. 4. Pirmieji kentaurai kunigaikščių Alšėniškių sfragistikoje

Remiantis turimais šaltiniais, galima teigti, jog pirmą kartą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Kentauras pasirodo Simono Jonaičio Alšėniškio ir

14 paveikslas. 1412 / 1413 m. Simono Jonaičio Alšėniškio antspaudas

15 paveikslas. 1412 / 1413 m. Mykolo Jonaičio Alšėniškio antspaudas

Mykolo Jonaičio Alšėniškio 1422/1423 m. prie Melno taikos sutarties akto prikabintų antspaudų vaizduluose (14 paveikslas, 15 paveikslas).⁴⁵⁶

Mykolo Jonaičio Alšėniškio antspaudo augaliniais ornamentais, primenančiais kryžių, damaskinuotame vaizdujyje yra vaizduojamas į heraldinę kairę bėgantis kentauras, sulenktose dešinėje rankoje virš pečių už galvos iškėlęs kalaviją, o kairėje – laikantis panašų į Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio skydą, paprastai historiografijoje vadinamą baltiškuoju. Po kentauru matyti iš brūkšnių sudarytas neidentifikuotas ženklas. Simono Jonaičio Alšėniškio antspaudas yra išlikęs žymiai prasčiau. Vis dėlto iš karto galima pasakyti, jog jo vaizdujyje vaizduojamo irgi į heraldinę kairę bėgančio kentauro kompozicija skiriasi. Šis kentauras neturi nei kalavijo, nei skydo. Dėl prastesnio antspaudų

ryškumo sudėtinga tiksliai pasakyti, ką jis laiko sulenktose iškeltose rankose. Yra tikimybė, kad jis dešinėje rankoje laiko lazdą, užsibaigiančią rutuliu, o

⁴⁵⁵ KOJAŁOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz Rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium* [reprint opracowania], Poznań, 2002, p. 4–7.

⁴⁵⁶ NOWAK, Przemysław; POKORA, Piotr. *Dokumenty stroncy polsko-litewskiej pokoju melneńskiego z 1422 roku*, Poznań, 2004, p. 78 – 79.

kairėje – žaltį arba lanką. Būtent tokie atributai yra būdingi dviem iš trijų Gniezno katedros bronzos duryse vaizduojamų kentaurų. Kalbant apie

16 paveikslas. 1390 m.
Jono Algimantaičio
Alšėniškio antspaudas

Alšėniškių ankstyvąją heraldiką, tai Simono ir Mykolo Jonaičio Alšėniškių tėvo Jono Algimantaičio Alšėniškio, minimo 1390 m.,⁴⁵⁷ antspaudu vaizdulyje yra Bizantijos stiliaus šv. Jono figūra (16 paveikslas).⁴⁵⁸ Kokios aplinkybės lėmė Simono ir Mykolo Jonaičio Alšėniškio visiškai skirtingo nei jų tėvo simbolio pasirinkimą? Nemažiau įdomus klausimas kyla, kodėl buvo pasirinktas būtent paprastai negatyvias prasmes

išreiškiantis kentauras. Į šiuos klausimus pabandysime pažvelgti analizuojant karybos ir bažnytinį aspektus.

Šiuo metu yra sudėtinga atsakyti, dėl kokios priežasties kunigaikščiai Alšėniškiai pasirinko būtent Kentauro herbą. Neturint tikslų pasirinkimo motyvą ar motyvus nurodančių šaltinių, belieka iš turimos medžiagos nuotrupų dėlioti galimą prielaidų mozaiką. Manome, kad kentauro, kaip savo herbo, pasirinkimą galėjo nulemti karybos ir bažnytinis aspektai. Turint omenyje, kad Kentauras Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų Alšėniškių sfragistikoje pasirodė 1422/1423 m., o jų tėvas savo antspaudu vaizdulyje naudojo šv. Jono atvaizdą, galima daryti prielaidą, kad Kentauras Alšėniškių heraldikoje galėjo atsirasti nuo XIV–XV a. sandūros, bet ne vėliau kaip XV a. pirmaisiais dviem dešimtmečiais. Šis laikotarpis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijoje yra paženklintas intensyvių karų su Vokiečių ordinu. Nuolatinių karinių konfliktų grėsmė turėjo stipriai veikti kilmingųjų mąstymą ir norą savo herbu išreikšti karingą kovotojo dvasią. Tam tikslui kentauras puikiai turėjo tikti: veržlus, simbolizuojantis tiek racionalų protą, tiek laukiniškumą. Iš Vakarų kraštų perimtas riterystės suvokimas ir jos apraiškų

⁴⁵⁷ *Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae, 1376-1430, Cracoviae, collectus opera A. Prochaska, 1882, p. 20–21.*

⁴⁵⁸ Doc. dr. E. Rimšos informacija.

plitimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų visuomenėje irgi galėjo turėti įtakos herbo pasirinkimo motyvui.⁴⁵⁹ Reikia turėti omenyje ir analizuojamuose antspauduose esantį kentaurų vaizdavimo būdą. Tai labai gerai matyti Mykolo Jonaičio Alšėniškio antspaude, kuriame kentauras vaizduojamas būtent su karine atributika, t.y. kalaviju ir skydu, bėgantis, pasiruošęs kovai. Nereikia pamiršti ir to, kad Simonas Alšėniškis, 1420 m. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto pavedimu nuvykęs į Didįjį Naugardą, ten dėl stiprios valdžios buvo pramintas „Negailistinguoju“.⁴⁶⁰

Kentauras, kartu su liūtais, grifais, undinėmis, dviuodegiais tritonais ir kitais fantastiniais gyvūnais, buvo ypatingai paplitęs įvaizdis viduramžių bažnytinėje simbolikoje. Galima rasti nemažai iki šių dienų išlikusių kentaurų atvaizdų bažnyčių interjero ir eksterjero architektūrinėse detalėse. Jų paplitimo geografija yra labai plati: nuo Šiaurės Vakarų iki Pietų Europos. Paprastai šios mitinės būtybės yra vaizduojamos fasadų portaluose, timpanuose, archivoltuose bei rečiau – kolonų kapiteliuose. Ne išimtis bažnyčių fasaduose esančios Viduramžių laikotarpiu sukurtos, turinčios Otonų, romaninio, bizantinio stiliaus bruožų bronzinės durys, kuriose neretai yra vaizduojamas kentauras. Minimo laikotarpio bronzinės durys atliko ne tik praktinę reikšmę, bet buvo vizualaus pasakojimo išraiška, tokiu būdu atlikdamos šviečiamąją bei visuomenės požiūrio į tam tikrus dalykus formuotojos misiją. Galima išskirti du analizuojamų mitinių būtybių bronzinėse duryse vaizdavimo būdus. Vienur kentaurai itin neišsiskiria savo dydžiu ir yra vaizduojami tik tarp papildomų puošybos elementų neskiriant jiems prioritetinio dėmesio (XII a. pr. Trani, XII a. pr. Gniezno katedrų bronzinės durys). Kitur kentaurai išsiskiria savo dydžiu ir išdėstymo vieta duryse. Šiuo atveju kentaurai yra vaizduojami ne durų bordiūre tarp puošybos elementų, o durų paneliuose. Tokiu būdu jų figūros pilnateisiškai „dalyvauja“ bronzinėse duryse sukurtame ir

---

⁴⁵⁹ PETRAUSKAS, Rimvydas. Riterystės plitimas Lietuvos bajorų visuomenėje, *Lietuvos istorija. Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386 – 1529 m.*, t. IV, Vilnius, 2009, p. 234; R. Petrauskas. Riteriai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje, *Istorijos šaltinių tyrimai*, Vilnius, 2008, p. 91 – 113.

⁴⁶⁰ MAŁACZYŃSKA, G. Szymon (Semen) Hołszański, *Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław, 1960, t. IX/4, z. 43, p. 590.

vaizduojamame pasakojimo siužete ar tiesiog išreiškia tam tikrą simbolio prasmę (XI a. pr. Augsburgio katedros, XII a. Naugardo Sofijos soboro bronzinės durys, dar vadinamos Magdeburgo vartais). Viduramžių bažnyčių bronzinėms durims yra būdingas durų paneliuose vaizduojamas religinis siužetas. Juose atsispindi scenos iš Senojo ir Naujojo Testamento: Adomo ir Ievos sukūrimas, jų išvayimas iš Rojaus, Jėzaus nukryžiuavimas, apaštalų gyvenimai ir pan.

Naugardo Sofijos soboro vakarinį portalą puošia bronzinės durys – vienas iš nedaugelio šiame regione romaninės skulptūros pavyzdžių. Šios durys buvo pagamintos XII a. Magdeburge. Manoma, kad XIV a. antrajame ketvirtyje, jos buvo atvežtos į stačiatikišką Naugarą.⁴⁶¹ Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Naugardo Sofijos soboro vakarinėse bronzinėse duryse vaizduojamas kentauras ypatingai išsiskiria iš kitų durų paneliuose vaizduojamų scenų. Visose durų paneliuose vaizduojamose scenose dalyvauja daugiau kaip vienas veikėjas, tuo pilnai užpildydami panelio laukus. Kentauras šiuo atžvilgiu labai išsiskiria, nes jis vaizduojamas panelyje vienas, šaunantis strėlę, o jo figūra likusiame tuščiam lauke iš karto krinta į akis. Reikia pridurti, jog šis panelis su kentauru yra prasčiausioje bronzinių durų vietoje – apatiniame kampe, o jei dar pasižiūrėsime į jo vietą heraldiniu aspektu, jis vaizduojamas prastesnėje heraldinėje kairėje. Šią neigiamą kentauro reikšmę dar sustiprina tai, jog lygiagrečiai esančiame kairės durų dalies apatiniame lygmenyje yra vaizduojamas Ievos sukūrimo bei Uždrausto vaisiaus ragavimo scenos. Iš to matyti, jog kentaurui skiriama gana dviprasmiška reikšmė. Viena vertus, parodomas itin neigiamas požiūris į jį, tačiau, kita vertus, kentauras pavaizduotas taip, kad jis lengvai kristų visiems į akis, tokiu būdu jam suteikiant išskirtinę padėtį.

---

⁴⁶¹ Трифонова, А. Н. *Бронзовые двери Софийского собора в Новгороде*, Новгород и Новгородская земля. История и археология. Материалы научной конференции, Но. 9/95 [interaktyvus] [žiūrėta 2010 sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bibliotekar.ru/rusNovgorod/37.htm>>; Магдебургские врата Софийского собора, *Русская история и культура. Средневековая Русь*. Великий Новгород История Великого Новгорода [interaktyvus] [žiūrėta 2010 sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bibliotekar.ru/novgorod/58.htm>>.

Aleksandras Veselovskis teigia, jog galbūt kai kuriuos apokrifinius pasakojimus apie Saliamoną ir kitaurą galima būtų sieti su bulgarų ir graikų Dievo garbintojais (bogomilais). 1123 m. į Rusią atvykę eretikai Adrianas ir Dmitrijus priklausė bogomilų sektai.⁴⁶² Galima daryti prielaidą, kad būtent jie Rusioje galėjo paskleisti apokrifinį pasakojimą apie Saliamoną ir kitaurą – kentaūrą. Nuo XIV a. pasakojimai apie Saliamoną ir Kitaurą (talmudinėse legendose aprašomo Saliamono priešininko Asmodėjo atitikmenį) yra fiksuojami senovės rusų knygose aprašomose legendose.⁴⁶³ Neatmestina galimybė, jog su šiais pasakojimais galėjo būti susipažinę ir stačiatikiai kunigaikščiai Alšėniškiai. R. Bagdasarovo teigimu, XV – XVI a. Naugarde kentauro vaizdavimas bažnytiniame mene buvo ypatingai populiarus.⁴⁶⁴ Su Naugardu Lietuvos kunigaikščiai buvo užmezgę tamprius ryšius. Naugardą valdė Simonas Lengvenis, vėliau Aleksandras Čartoriskis, Mykolas Olelkaitis ir kt. kunigaikščiai. Iš Alšėniškių giminės labiausiai su Naugardu buvo susiję Simonas ir Jurgis Simonaitis Alšėniškiai.⁴⁶⁵ Dėl šių priežasčių kentauro atėjimas į Alšėniškių, o vėliau ir į kitų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldiką, iš Naugardo yra labai tikėtinas.

2. 1. 5. Kentauro virsmas Hipocentauru

Andriaus Simonaičio ir Simono Jurgaičio Alšėniškių antspauduose (atitinkamai XV a. viduryje ir 1490 m.)⁴⁶⁶ matyti Kentauro virsmo į Hipocentaurą rezultatas. Šių antspaudų vaizduluose mitinių figūrų viršutinė – vyro iki juosmens – dalis šauna strėlę į savo apatinės kūno dalies – žirgo uodegą, virtusią žalčiu. Tokia herbo simbolio kompozicija netgi vėlesniais

⁴⁶² ВЕСЕЛОВСКИЙ, А. *Мерлин и Соломон. Славянские сказания о Соломоне и Китоврасе и западные легенды о Морольфе и Мерлине*, Москва, 2001, p. 180, 184.

⁴⁶³ СИЛАЕВ, А. Г. Китоврас. In *Русская геральдика* [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://silaev-ag.ru/dict/138>>.

⁴⁶⁴ BAGDASAROV, Roman. *Symbolics of the Constellations...*, p. 991.

⁴⁶⁵ KRUPA, K. *Polityczne związki Giedyminowiczów z Nowogrodem Wielkim w latach 1430 – 1471*. In *Przegląd Historyczny*, t. LXXXIV, z. 3, Warszawa, 1993, p. 302 – 303.

⁴⁶⁶ ОДНОРОЖЕНКО, Олег. *Князівська...*, с. 171.

amžiais iš esmės jau nebekinta. Kas lėmė šį kunigaikščių Alšėniškių heraldikos pakitimą? Janas Jurkiewiczzius teigia, jog šis pakitimas gali būti susijęs su Alšėniškių sąlyčiu su Vakarų kultūra, kur kentauras tiek literatūroje, tiek dailėje buvo populiarus personažas. Tyrinėtojas atkreipia dėmesį į astrologinius žemėlapius, kuriuose buvo vaizduojamas zodiako ženklas Šaulys su lanku ir strėle, kartais pasisukęs į savo uodegą. Būtent ši Šaulio kompozicija, anot Jano Jurkiewiczzius, galėjo inspiruoti kunigaikščius Alšėniškius pakoreguoti savo heraldiką.⁴⁶⁷ Neatmetant Vakarų kultūros įtakos Alšėniškių heraldikai, vis dėlto išlieka klausimas, kodėl kentauro uodega pavirto žalčiu. Galima daryti prielaidą, jog tokią herbo korekciją inspiravo krikščionybės simbolika. Alšėniškiai buvo stačiatikiai jau nuo XIV a. antros pusės.⁴⁶⁸ Vadinasi, krikščioniška tradicija šių kunigaikščių giminėje turėjo būti stipri. Turint tai omenyje, galima daryti prielaidą, jog kunigaikščiai Alšėniškiai priskyre sau dar vieną „kovos“ funkciją. Ankstyvuojų krikščionybės laikotarpiu žaltys, įkūnijęs gėrio pradą, Viduramžiais buvo demonizuotas. Jo simbolika tapo susijusi su tamsos ir pragaro dvasia, demonu, blogio pradū.⁴⁶⁹ Tokiu būdu Alšėniškių herbe esančio Hipocentauro kompozicija, kurioje yra šaunama į žaltį, išreiškia dvi kovas nusakančius aspektus. Visų pirma, tai žmogaus kova su savo gyvuliškais instinktais, nuodėminga, pasiduodančia gundymui, prigimtimi. Turint omenyje, kad žaltys yra vienas iš pagonybės simbolių, minimas herbas galėjo manifestuoti krikščionybės kovą su pagonybe. Galima daryti prielaidą, jog pastarasis aspektas kunigaikščiams Alšėniškiam buvo bene svarbiausias tokios Hipocentauro kompozicijos savo herbe pasirinkimui. Šis aspektas būtų ypatingai svarbus, jei, atlikus papildomą tyrimą, paaiškėtų, kad Kentauro virsmas Hipocentauru įvyko būtent tuo metu, kai Alšėniškiai perėjo į katalikybę.

---

⁴⁶⁷ JURKIEWICZ, Jan. Palemon..., p. 141.

⁴⁶⁸ GUDAVIČIUS, Edvardas. Alšėnų kunigaikščiai, Alšėniškiai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2001, t. 1, p. 390.

⁴⁶⁹ DUNDULIENĖ, Pranė. *Žaltys ir jo simboliai lietuvių liaudies mense ir žodinėje kūryboje*, Vilnius, 2005, p. 122 – 123.

2. 1. 6. Hipocentauras Giedraičių heraldikoje

Nors be kunigaikščių Alšėniškių, kaip jau buvo aptarta įvade, Hipocentauru herbą turėjo ir kitos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminės, tačiau šiame darbe dar paanalizuosime tik Giedraičių heraldiką. Ši didikų giminė pasirinkta neatsitiktinai, nes būtent Giedraičių heraldika iš dalies gana glaudžiai susijusi su jau aptartais Alšėniškiais. Vis dėlto Giedraičių pasirinkimo motyvas naudoti Hipocentauru herbą yra visiškai skirtingas, tačiau irgi padiktuotas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės to meto visuomenėje egzistavusių realijų.

Yra žinomi trys kunigaikščių Giedraičių naudoti herbai (chronologine tvarka): Rožė, Hipocentauras bei Hipocentauru derinys su Rože. Hipocentauru herbas Giedraičių sfragistikoje atsiranda tik 1565 m., t. y. Mikalojaus Giedraičio antspaude.⁴⁷⁰ Mikalojus Giedraitis viename iš XIX a. pr. dokumentų – Giedraičių giminės kilmingumo patvirtinimo – įvardijamas kaip giminės

17 paveikslas. 1548 m.
Baltramiejaus Giedraičio signetinis
antspaudas

linijos, kuri naudojo Hipocentauru ir Rožės herbą, pradininkas.⁴⁷¹ Ankstesnių rašytinių šaltinių, liudijančių Hipocentauru herbo naudojimą nėra, kadangi dar iki XVI a. vid. Giedraičių antspauduose yra Rožės herbas. Kaip pavyzdžius galima būtų pateikti 1544,⁴⁷² 1548⁴⁷³ ir 1556 m.⁴⁷⁴ dokumentuose atitinkamai randamus Motiejaus Giedraičio, Baltramiejaus Giedraičio (17 paveikslas) bei Kristupo Giedraičio signetinius antspaudus su Rožės herbu.

⁴⁷⁰ Doc. dr. E. Rimšos informacija.

⁴⁷¹ *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z Różą*, 1830 m., Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA), F. 391, ap. 1, b. 605.1, l. 141 (96v).

⁴⁷² 1544 m. *Motiejaus Giedraičio antspaudas*, – LMAVB RS, F 273–4017. A. L. Zoštauto kolekcija.

⁴⁷³ 1548 m. *Baltramiejaus Giedraičio antspaudas*, – LMAVB RS, F 273–2241. A. L. Zoštauto kolekcija.

⁴⁷⁴ 1566 m. *Kristupo Giedraičio antspaudas*, – LMAVB RS, F 12–3846. Kauno un-to b-kos varia.

XVI a. viduryje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje jau buvo įsitvirtinusi romėniškoji teorija. Pagal šią teoriją, kaip jau buvo minėta, Giedraičiai ir Alšėniškiai buvo kilę iš tos pačios šeimos, t.y. iš brolių Giedriaus ir Alšio. 1555 m. mirus paskutiniajam vyriškos giminės Alšėniškių giminės, kuri naudojo Hipocentaurų herbą, atstovui Vilniaus vyskupui Pauliui Alšėniškiui, užgeso garsi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminė. Tokiu būdu galima daryti prielaidą, jog Giedraičiams atsirado galimybė perimti jų naudotą Hipocentaurų herbą ir pradėti naudoti jį savo heraldikoje. Reikia turėti omenyje, jog Hipocentauras nebuvo visiškai svetimas herbas Giedraičiams – jis, kaip jų giminės herbas kartu su Alšėniškiais, savotiškai buvo įteisintas Lietuvos metraščiuose, remiantis būtent bendra šių kunigaikščių kilme iš romėnų. Kadangi visuomenėje ši kilmės teorija buvo plačiai paplitusi – tai galėjo būti traktuojama tik kaip savo ankstesnio herbo susigrąžinimas, o ne kito pasisavinimas. Alšėniškių išmirimas galėjo tik palengvinti šią situaciją.

Iš esmės, tiek Rožė, tiek Kentauras/Hipocentauras yra legendinę romėnišką kilmę simbolizuojantys herbai, minimi Lietuvos metraščiuose. Kentaurui teikiamas prioritetas tikriausiai susijęs su tuo, jog jis buvo legendinės valdančiosios dinastijos herbas. Kunigaikščiai Giedraičiai XVI a. pabaigoje savo heraldikoje naudojo abu šiuos herbus. Pavyzdžiui, jungtiniame Grigaliaus Giedraičio herbe jau 1580 m. yra ir Rožė, ir Hipocentauras.⁴⁷⁵ XVII a. II p. – XIX a. pr. Giedraičių, kaip savo herbą naudojusių Rožę, yra palyginti mažai.⁴⁷⁶ Šie Giedraičiai negalėjo pasigirti aukštas pareigas turinčiais atstovais ar apskritai kunigaikštiška kilme. Hipocentaurų herbą naudojo Giedraičių Pukienių ir Giedraičių Jurahų šakos.⁴⁷⁷ Iš minėtų šakų atstovų

---

⁴⁷⁵ 1580 m. *Grigoro Giedraičio antspaudas*, – LVIA, F. 1178, ap. 1, b. 296, l. 3.

⁴⁷⁶ *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernij Litewsko Wilenskiej Wywodu Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Poray*, 1801 m., LVIA, F. 708, ap. 2, b. 5.

⁴⁷⁷ *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1810 m., LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4; *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1819 m., LVIA, F. 391, ap. 1, b. 334; *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernii Litewsko – Wileńskieij Wywodu Familii Urodzonych Pukieniow Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*, 1819 m., LVIA, F. 708, ap. 2, b. 1; *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus*. 1820 m., LVIA, F. 391, ap. 1, b. 1002; *Giedraičių giminės genealoginio medžio juodraštis*, 1822 m., Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, F5–A40–7888.

kilmingumo patvirtinimo dokumentų matyti, jog Giedraičiai Pukieniai kildino save iš kunigaikščių titulą turėjusios Giedraičių giminės linijos.⁴⁷⁸ Remiantis Józefu Wolffu, galima teigti, jog Giedraičiai Jurahos irgi buvo kunigaikštiška Giedraičių šaka.⁴⁷⁹ Tokiu būdu Hipocentauras yra siejamas su iš kunigaikštiskų Giedraičių giminės šakų save kildinusiomis Giedraičiais, o Rožė – su žemesnio rango šios giminės atstovais. Yra nemaža tikimybė, kad ne tokie žymūs Giedraičių giminės atstovai pradėjo naudoti Hipocentaurą herbą tam, kad pakeltų savo statusą visuomenėje. Hipocentaurą herbo naudojimo pradžia galėjo tapti, jei ir ne pagrindiniu, bet gana svarbiu veiksmu šiam tikslui pasiekti.

Apibendrinant galima teigti, kad kentauras, kaip herbas, turi dvi semantines prasmes. Viena iš jų – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų sąmonėje egzistavusi, plėtota, jau Lietuvos metraščiuose užfiksuota legendinė Kentauras, kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės garsių kunigaikštiskų giminių protėvių iš Romos, jų adoruojamos senos kilmės išraiška. Kita vertus, šis herbas atliko realią funkciją – buvo kilmingų asmenų skiriamasis ženklas, išreiškiantis jų turėtojų asmenines aspiracijas.

Galima manyti, kad Kentauras į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų, o pirmiausia į kunigaikščių Alšėniškių heraldiką, atėjo per per bažnytinį meną ir literatūrą. Alšėniškių Kentauras simbolio savo herbe pasirinkimui galėjo turėti įtakos tiek Rytų, tiek Vakarų Bažnyčia, kurių simbolikoje ši mitinė būtybė buvo labai populiari. Turimų šaltinių ir mokslinės literatūros analizė leidžia Naugardą laikyti vienu iš galimų Kentauras atsiradimo per Vakarų ir Rytų Bažnyčią kelių. Kentauras pasirinkimo motyvas galėjo būti susijęs su karyba, tuo metu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje susidariusia politine situacija. Kunigaikščių Alšėniškių sfragistikos / heraldikos kaitą nurodo šių faktų seka: 1390 m. Jono Alšėniškio antspaudo vaizdujyje yra Šv. Jono figūra, 1420 m. Jono Alšėniškio sūnus Simonas Jonaitis Alšėniškis

---

⁴⁷⁸ *Wywod Familij...*, 1820 m., LVIA, F. 391, ap. 1, b. 1002, l. 200; *Wypis Ksiąg...*, 1819 m., LVIA, F. 708, ap. 2, b. 1, l. 298.

⁴⁷⁹ WOLFF, Józef. *Kniazowie...*, p. 76.

Vytauto pavedimu vyksta į Naugardą, o jau 1422/1423 m. Simono Jonaičio Alšėniškio ir Mykolo Jonaičio Alšėniškių prie Melno taikos prikabintų antspaudų vaizduluose yra Kentauras. Ilgainiui, šalyje vis labiau stiprėjant lotyniškai krikščionybei ir kontaktams su Vakarų kultūra, Kentauras per apie XV a. vidurį virto Hipocentauru.

Hipocentauru herbo atsiradimas Giedraičių heraldikoje XVI a. II pusėje siejamas su Renesanso skleidžiamomis idėjomis, romėniškojo kilmės mito įsitvirtinimu kilmingųjų pasaulėžiūroje ir savo tapatumo savivokoje bei kunigaikščių Alšėniškių išmirimu. Kadangi Hipocentauru herbą savo heraldikoje pradėjo naudoti visuomenėje žemesnį statusą už kitus savo giminės atstovus turintys Giedraičiai, spėjama, kad tokiu būdu jie norėjo pabrėžti savo kilmingumą ir giminės senumą. Nuo XVI a. pabaigos Giedraičių heraldikoje buvo naudojami Rožės ir Kentauru/Hipocentauru herbai, tačiau atskirose giminės linijose Hipocentauras ilgainiui ėmė vyrauti.

3. LDK kilmingųjų genealoginė savimonė jungtiniuose herbuose

Apie LDK kilmingųjų jungtinius herbus jau šiek tiek užsiminta ankstesniame poskyryje kalbant apie heraldiką kilmingųjų vizualiniuose genealoginiuose šaltiniuose. Šiame poskyryje, atkreipsime dėmesį į kai kuriuos LDK kilmingųjų elito atstovų jungtinius herbus, kuriuos pateiksime kaip pavyzdžius, kaip didikai savo herbais, griežtai nesilaikydami tuo metu egzistavusių jungtinių herbų jungimo taisyklių, manifestuodavo savo kilmę. Tokie heraldikos šaltiniai – puikūs genealoginės savimonės rango / pareigybinio ir legendinio aspektų atspindžiai.

Vienas pirmųjų LDK kilmingųjų jungtinių herbų priklausė Vilniaus vyskupui Pauliui Alšėniškiui. Šis herbas vaizduojamas Pauliaus Alšėniškio antspaudu⁴⁸⁰ vaizdulyje ir Vilniaus katedroje esančioje Goštautų koplyčioje raudonai rudo marmuro antkapinėje lentoje. Renesansinis skydas ketvirčiuotas.

---

⁴⁸⁰ Iš doc. dr. Edmundo Rimšos (Lietuvos istorijos institutas) archyvo. Nuoširdžiai dėkoju už galimybę pasinaudoti šiuo šaltiniu.

Virš jo uždėta kunigaikštiška karūna ir vyskupo mitra. Antspaude herbą puošia ant Gausybės ragų sėdintys skydininkai – angeliukai, o antkapinėje lentoje įkomponuotą herbą – už skydo sukryžiuoti Bažnyčios dignitoriaus insignijos: pastoralas ir kalavijas. Jungtinio herbo pirmajame lauke vaizduojamas Hipocentauras, antrajame – vytis, į trečiąjį įdėti Trys ragai (lenk. Trąby), o ketvirtajame vaizduojamas pusmėnulis su žvaigžde (lenk. Leliva). Šis Vilniaus vyskupo herbas sulaukė ne vieno tyrinėtojo dėmesio: Józefo Wolffo, Adamo Bonieckio, Helenos Poloczkównos, Józefo Puzynos. Vienas išsamiausių ir įdomiausių Pauliaus Alšėniškio jungtinio herbo tyrimų yra Marcelio Antoniewicziaus. Apibendrinamas savo darbą, autorius pritaria J. Wolffo ir A. Bonieckio nuomonėms teigdamas, kad iš tiesų Vilniaus vyskupo jungtiniame herbe giminių herbai yra sudėti šia tvarka: pirmajame – tėvo Aleksandro Alšėniškio herbas, antrajame – senelės iš tėvo pusės Julijonos, trečiajame – motinos Sofijos Sudimantaitės, o ketvirtajame – senelės iš motinos pusės – Manvydaitės herbas. M. Antoniewiczius pažymi, kad šiame jungtiniame herbe yra sulaužytas heraldikoje įprastas jungtinių herbų sudarymo principas, t. y. įkeliant senelės iš tėvo pusės herbą į antrąjį skydo lauką, kuris paprastai būdavo skiriamas motinos herbui. Autoriaus nuomone, pirmuosiuose dviejuose Pauliaus Alšėniškio jungtinio herbo laukuose buvo pavaizduoti vyriškosios (iš tėvo pusės) linijos herbai, kurie rodė vyskupo kunigaikštišką kilmę, o trečiasis ir ketvirtasis, mažiau reikšmingi, buvo palikti moteriškosios (iš motinos pusės) linijos, kuri nepasižymėjo kunigaikštiškais titulais, herbams.⁴⁸¹ Šios mokslininko išvados leidžia teigti, kad Pauliaus Alšėniškio heraldikoje atsispindėjo genealoginės savimonės rango / pareigybinis aspektas, kadangi jungtiniame herbe prioritetas buvo suteiktas kunigaikščių herbui tuo parodant savo seną ir garbingą kilmę, kuri buvo aukšto rango ir statuso visuomenėje sąlyga.

Sapiegų heraldikoje ir sfragistikoje vyrauja kelios pagrindinės herbų figūros: strėlė su dviem kryžmomis, trys lelijos bei šarvuota, strėle perverta, ranka. 1413 m. Horodlės uniją vykusios herbinės adopcijos keliu Lapino herbą,

---

⁴⁸¹ ANTONIEWICZ, Marceli. Manifestacja ..., p. 392–393, 399, 429–432.

t. y. strėlę su dviem kryžmomis, gavo Trakų kaštelionas Jonas Sunigaila⁴⁸², kuris vėliau Sapiegų genealoginėje savimonėje „įsitvirtino“ kaip vienas šios giminės protėvių, kilusio iš į Lietuvą atvykusio romėnų patricijaus palikuonių. Sapiegų kilmės iš romėnų teorija buvo įsitvirtinusi giminės genealoginėje savimonėje ir atspindėjo ne tik LDK, bet ir kitose Europos valstybėse tuo metu egzistuojantį kilmingųjų mentalitetą.

18 paveikslas. 1599 m. Leono Sapiegos ir Elžbietos Radvilaitės jungtinis herbas

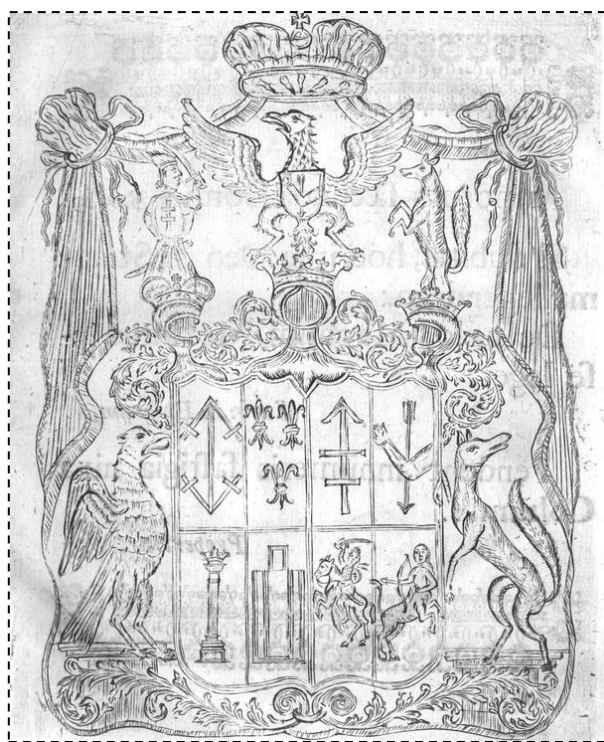
1620 m. Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus leidinyje, skirtame Jonui Stanislovui Sapiegai ir Onai Chodkevičiūtei, yra pateikti du vėlyvojo renesansinio stiliaus jungtiniai herbai. Vieno iš jų pirmajame lauke vaizduojama šarvuota, strėle perverta, ranka, antrajame – kalavijas su keturiais

pusmėnuliais (lenk. Druck), trečiajame pasaga su kryžiumi ir strėle (herbas Dolęga), o jungtinio herbo širdyje – Sapiegų Lapinas. Kito jungtinio herbo pirmajame lauke – trys lelijos, antrajame – vytis, trečiajame šarvuota, strėle perverta, ranka, ketvirtajame – kalavijas su keturiais pusmėnuliais (herbas Druck), o jungtinio herbo širdyje – Sapiegų strėlė.⁴⁸³ Turint omenyje giminystės ryšius, galima teigti, kad tik pirmasis jungtinis herbas priklauso Jonui Stanislovui Sapiegai. Antrasis – tai jo tėvo Leono Sapiegos jungtinis herbas. Šią versiją patvirtina 1599 m. Leono Sapiegos ir Elžbietos Radvilaitės

⁴⁸² AU

⁴⁸³ SARBIEVIJUS, Motiejus Kazimieras. *Hymenodora honore et gloria internvnciis almae Academiae Vilnensis nomine ... sponsis ... Ioanne Stanislaeo Sapieha M.D.L. curiae marschalco ... et ... Annae Chodkieviciae ... Ioanne Caroli Chodkiewicz palatini Vilnensis ... filiae oblata ...*, Vilnius, 1620, p. 2, 5.

vedyboms skirtas proginis leidinys – vestuvių epitalamijas,⁴⁸⁴ kuriame yra pateiktas identiškas Leono Sapiegos jungtinis herbas jau aptartam anksčiau (18 paveikslas). Labai įdomus Leono Sapiegos jungtinio herbo antrajame lauke vyčio vaizdavimas. Vyti, kaip savo herbą naudojo Leono Sapiegos senelė iš tėvo pusės Ona Sanguškaitė.⁴⁸⁵ Pagal tuo metu egzistavusią jungtinių herbų jungimo tradiciją, paprastai ketvirčiuotame skyde būdavo dedami tėvo ir motinos bei senelių iš tėvo ir motinos pusės herbai. Pastarieji būdavo dedami į mažiau svarbius trečiąjį ir ketvirtąjį laukus. Dėl šios priežasties į penkialaukio skydo antrąjį lauką įdėtas Leono Sapiegos senelės iš tėvo pusės vytis yra neįprastas atvejis. Nėra tiksliai žinoma, kurios būtent moters herbas Druck yra pavaizduotas Leono Sapiegos ketvirtajame lauke, kadangi tiek kanclerio motina, tiek senelė turėjo tą patį herbą – Druck. Jei šiame jungtiniame herbe yra vaizduojamas senelės herbas, vadinasi, bent šiuo atžvilgiu nebuvo

19 paveikslas. 1724 m. Antano Kazimiero Sapiegos jungtinis herbas

nusižengta gana griežtoms heraldikos taisyklėms. Tačiau turint omenyje, kad tą patį herbą naudojo ir kanclerio motina, paskutinis prasčiausias jungtinio herbo laukas yra gana prasta vieta. Matome, kad Leono Sapiegos senelės iš tėvo pusės vyčiui buvo atiduota pirmenybė. Tokiu būdu buvo pabrėžiamas ryšys su LDK valdžiusia Gediminaičių dinastija.

Vestuvių epitalamijuose ir kituose proginiuose leidiniuose

⁴⁸⁴ SAPIEHA, Jan. *Epithalamium na wesele Jáśnie Wielmożnego Pana / Pana Leona Sapięhi kanclerza naywyższego W. X. Lith. ... y Oświeconey księżny na Birżach z Dubinek Panny Elżbiety Radziwiłowny Woiewodzanki Wileńskiej ...*, w Wilnie, 1599.

⁴⁸⁵ DWORZACZEK, Włodzimierz. *Genealogia...*, 169 genealoginė lentelė.

pabrėžiama Sapiegų kilmė iš romėnų, t. y. iš Prospero Cezarinio, o kartais ir Publijaus Palemono. Taip pat pažymima, kad Sapiegų giminė kilusi iš Lietuvos didžiųjų kunigaikščių, artimai susigiminiavusi su Jogailaičių dinastijos monarchais bei iškiliausiais Lenkijos karalystės didikais. Minimi Europos (Vengrijos, Mazovijos, Portugalijos, Austrijos, Galicijos, Ispanijos, Orleano, Bohemijos, Brandenburgo, Bavarijos, Saksonijos) monarchai ir didikai, su kuriais Sapiegos susigiminiavę per Gedimino palikuonis. Sapiegos – giminė, kurios atstovų legendinis genealoginės savimonės aspektas bene ryškiausiai atsispindi heraldikoje. Itin įdomus pavyzdys – 1724 m. Antonijaus Misztołto leidinyje esantis Antano Kazimiero Sapiegos jungtinis herbas (19 paveikslas).⁴⁸⁶ Nepaisant įprastinių to meto heraldikos taisyklių, Antano Kazimiero Sapiegos jungtiniame herbe, žiūrint nuo ketvirtojo iki aštuntojo laukuose esančiais herbais manifestuojama Sapiegų mitinė kilmė iš romėnų ir genealoginiai ryšiai su Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdančiąja dinastija. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš paskutiniuosiuose keturiuose laukuose esančių herbų svarbesniuose ketvirtajame ir penktajame laukuose yra įdėta kolona ir stulpai, o irgi svarbesniajame heraldinėje dešinėje esančio šalmo papuošale vaizduojamas vyras su kardu ir skydu, neabejotinai septintajame jungtinio herbo lauke vaizduojamo vyčio figūra. Atsakymą į klausimą dėl kokių priežasčių šioms figūroms suteiktas prioritetas dėmesys, galima rasti tame pačiame Antonijaus Misztołto leidinyje esančiame Sapiegų kilmės aprašyme, kuriame teigiama, kad Sapiegos kilo iš Trakų kašteliono Punigailos, šis iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio, o pastarasis iš Prospero Cezarinio ir Publijaus Palemono, naudojusį Kolonų / Stulpų herbą (*stirpe Columnaru*).⁴⁸⁷ Tokiu būdu jungtiniame herbe esantis vytis yra tiesioginė nuoroda į Lietuvos valdovus, o kolona ir stulpai rodo kilmę iš romėnų patricijų, atkeliavusių į Lietuvą. LDK kilmingųjų heraldikos analizė leidžia teigti, jog nė vienas kilmingųjų atstovas į savo jungtinį herbą nebuvo įsidėjęs net keturis su romėniškąja giminės kilmės teorija susijusius herbus,

---

⁴⁸⁶ MISZTOŁT, Antonius. *Historia...*, p.

⁴⁸⁷ MISZTOŁT, Antonius. *Historia...*, p. 2-3.

turint omenyje tai, jog, pavyzdžiui, Kentauro herbas pagal dar Lietuvos metraščiuose užfiksuotą lietuvių kilmės iš romėnų teoriją buvo priskiriamas Dausprungui. Kaip prisimename, Sapiegų giminė save kildino ne iš Dausprungo, o iš jo bendražygių Prospero Cezarinio ir Publijaus Palemono. Šiuo atveju Antano Kazimiero Sapiegos 1724 m. herbas išskirtinis atvejis. Paprastai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingieji, nors ir kildinę save iš romėnų, savo heraldikoje šią kilmės teoriją atspindinčių herbų nenaudojo arba naudojo retai ir tik vieną iš jų. Paprastai šie herbai buvo vaizduojami itin puošniuose giminės genealoginiuose medžiuose. Su legendine kilme susijusių herbų įkėlimas į savo jungtinį herbą rodo, kad šis genealoginės savimonės aspektas buvo ypač ryškus. Vis dėlto įdomu pažymėti, kad Jeronimo Floriano Radvilos ir Teresės Sapiegosaitės vedyboms skirtame 1740 m. leidinyje pabrėžiama Radvilų romėniška kilmė iš Živinbudo, Utenio, Šventaragio, Germanto ir Narimanto, o nuotakos giminės kilmė iš Romos neakcentuojama.⁴⁸⁸

XVII a. pabaigos proginiame leidinyje,⁴⁸⁹ išleistame Lietuvos pakanclerio Karolio Stanislovo Radvilos garbei, matyti Leono Tarasevičiaus raižytas frontispisas, kurio viena iš dominančių yra pakanclerio jungtinis penkių laukų skydas. Herbo širdyje vaizduojami iš tėvo paveldėti Trys ragai, į pirmąjį lauką įdėtas Karolio Stanislovo Radvilos motinos Kotrynos Sobieskytės skydas skyde (lenk. Janina), į antrąjį – žmonos Onos Kotrynos Sanguškaitės vytis, trečiajame vaizduojamas senelės iš motinos pusės Sofijos Teofilės Danilavičiūtės strėlė, nukreipta į pusmėnulį su dviem žvaigždėmis (lenk. Sas), o į ketvirtąjį lauką įdėti senelės iš tėvo pusės Teklės Onos Valavičiūtės du į priešingas puses nukreipti ietigaliai (lenk. Bogorya).⁴⁹⁰ Turint omenyje, kad

---

⁴⁸⁸ *Amor Sponsus ad festivos Hymenæi applausus Ordinatus, Celsissimo Illustrissimo et Excellentissimo Domino Hieronymo Floriano Radziwiłł Principi In Nieśwież, Ołyka, Kleck, Birze, Dubinki, Sluck, Kopyl, &c. &c. Comiti In Mirza, Biala, Kreż, Szydłowiec, Nowel, Siebierz, Bielica &c. &c. HÆREDI In Kopyście, Koydanow, Zabłudow, Kieydany &c. &c. POCILLATORI M. D. L. nec non Illustrissimæ et Excellentissimæ Domine Theressie Sapiezanka Thesauraridi Curie M. D. L. Connubiali Fædere Unitus*, Vilnæ, 1740, p. E2.

⁴⁸⁹ *Гісторыя Беларускай кнігі. Кніжная культура Вялікага Княства Літоўскага*, kn. 1 / red. M. B. Нікалаеў, Мінск, 2009, p. 352.

⁴⁹⁰ DWORZACZEK, Włodzimierz. *Genealogia*, Warszawa, 1959, 148 ir 164 genealoginės lentelės.

XVII a. antroje pusėje LDK kilmingųjų heraldikoje atsirado nauja tendencija nuo giminės atsigręžti į šeimą, kai į ketvirčiuoto skydo pirmuosius du laukus būdavo dedami vyro ir žmonos, o trečiajame ir ketvirtajame – jų motinų herbai,⁴⁹¹ analizuojamas Karolio Stanislovo Radvilos jungtinis herbas neatspindi naujovių. Naują tendenciją iš dalies demonstruoja tik tai, kad jame buvo panaudotas žmonos herbas vytiš, tačiau jis įdėtas į mažiau garbingą antrąjį lauką. Tuo tarpu motinos herbui skydai skyde skiriama didesnė garbė. Tiek Radvilos žmona Sanguškaitė, tiek motina Sobieskytė buvo kilusios iš garsių giminių. Sanguškos galėjo pasigirti ir tuo, kad jie kilo iš Gediminaičių dinastijos. Tuo tarpu Sobieskiai – Lenkijos magnatų giminė. Vis dėlto svarstyklės motinos naudai galėjo palenkti faktas, jog kaip tik proginio leidinio sukūrimo laikotarpiu Lenkijos ir Lietuvos valdovas buvo Jonas III Sobieskis. Galimybė manifestuoti giminystę su tuo metu valdančiu monarchu, įdedant į pirmąjį lauką Sobieskytės herbą, nustūmė žmonos kilmės iš aukšto rango lietuviškos giminės svarbą į antrą planą.

Kalbant apie legendinį LDK kilmingųjų genealoginės savimonės aspektą, verta prisiminti Jurgio Martynaičio Giedraičio antspaudą, įspausť 1600 m. dokumente.⁴⁹² Apie jame esantį Jurgio Giedraičio jungtinį herbą jau buvo užsiminta ankstesniame poskyryje. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šio ketvirčiuoto skydo pirmuosiuose svarbiausiuose laukuose vaizduojami abu Giedraičių giminės naudoti herbai: Rožė ir Kentauras. Vadinasi, ir pirmajame, ir antrajame jungtinio herbo laukuose pavaizduoti iš tėvo Martyno Giedraičio paveldėti herbai, nors trijuose šio jungtinio herbo laukuose Jurgis Giedraitis galėjo pavizduoti motinos ir senelių iš tėvo ir motinos pusių herbus. Tai iškalbingas faktas, liudijantis Giedraičio norą suteikti prioritetą ir skirti garbingiausius jungtinio herbo laukus per vyriškąją savo giminės liniją paveldėtiems herbams, kurie yra susiję su lietuvių kildinimusi iš romėnų patricijų.

---

⁴⁹¹ RIMŠA, Edmundas. *Heraldika...*, p. 137–138.

⁴⁹² *Jurgio Martynaičio Giedraičio antspaudas*, – 1600 m., AGAD,

4. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai herbų puošyboje ir herbinėje poezijoje

4. 1. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai herbinėje puošyboje

Herbų puošybos tendencijas, kaip ir paties herbo formą ar herbų jungimo principus, diktavo laikmetis, tuo metu vyraujanti mada ir pasaulėžiūra. LDK

20 paveikslas. Alberto Goštauto jungtinis herbas

pasauliečių kilmingųjų herbai dažniausiai būdavo puošiami groteliniais šalmais su Lenkijos ir Lietuvos heraldikai būdingais medalionais, šalmo karūnėle ir trimis penkiomis stručio plunksnomis, rečiau tam tikriems herbams priklausančia šalmo papuošalo figūra ir vienu ar dviem skydininkais. Skydas paprastai būdavo apgaubtas šalmo skraiste, virtusia akanto lapais. Bažnyčios atstovų herbai paprastai būdavo puošiami jų bažnytinį rangą atspindinčiais atributais. Renesanso laikotarpio LDK kilmingųjų heraldikoje vyrauja paprastumas, retkarčiais pajvairintas augaliniais ornamentais ir ypač retai pasitaikančiomis kitomis herbų puošybos formomis. Ryškus kontrastas herbų puošyboje pastebimas baroko laikotarpiu, kada kilmingųjų heraldikai būdinga ypač gausi su karyba susijusi puošyba. Vis dėlto tai galima laikyti bendra kilmingųjų heraldikai būdinga kliše. Norint išskirti ir išanalizuoti kilmingųjų manifestuojamas sociokultūrinės idėjas per herbų puošybą, būtina atkreipti dėmesį būtent į tuos herbus, kurių puošybai nebegalima taikyti klišės termino. Ypač XVII–XVIII a. pasitaikydavo išimčių, kada kilmingieji nesitenkindavo įprasta herbų puošyba ir stengdavosi ją praturtinti įvairiomis išraiškos priemonėmis. Toks kilmingųjų noras, kaip matysime, be abejonės turėjo tikslą: pabrėžti savo statusą visuomenėje, didžiutis giminystės ryšiais

su aukšto rango didikais. Ilgainiui herbui vis labiau tampant ne tik kilmingo žmogaus statusą žyminčiu ženklu, bet ir kultūrinės ir socialinės propagandos priemone, herbų puošyba sudėtingėjo. Tam, kad aiškiau atsiskleistų puošybos skirtumai ir funkcijos, kaleidoskopiniu būdu apžvelgsime kai kurių LDK kilmingųjų herbų puošybą XVI–XVIII a.

LDK kanclerio ir Vilniaus vaivados Alberto Goštauto jungtinis herbas – ne tik labai informatyvus šaltinis, analizuojant LDK kanclerio genealogiją,⁴⁹³ bet ir gražiausias iki mūsų dienų išlikęs šio laikotarpio herbinės puošybos pavyzdys. Puikiai yra išlikę du Goštauto jungtinio herbo pavyzdžiai: jo antkapiniame paminkle Vilniaus katedroje bei Didžiosios monstrancijos, pagamintos 1535 m., pėdoje. Alberto Goštauto jungtinis herbas trumpai aprašytas istoriografijoje,⁴⁹⁴ ir 1598 m. Vilniaus katedros inventoriuje.⁴⁹⁵ Puošniausias jungtinis herbas – esantis Vilniaus katedroje (20 paveikslas). Tai skydas skyde. Apatinis skydas damaskinuotas Renesanso epochai būdingais augaliniais ornamentais. Viršutinis – brandaus renesanso – skydas yra ketvirčiuotas. Pirmajame skydo lauke yra Goštautų Habdankas, antrajame lauke – Hipocentauras, trečiajame lauke – auksinis liūtas, spjaudantis ugnimi (lenk. Zadora), o ketvirtajame lauke – auksinis kryžius (kalavijas) tarp keturių pusmėnulių (lenk. Druck). Virš jungtinio herbo uždėtas grotelinis šalmas, virš jo – šalmo karūnelė, o šalmo papuošale pavaizduota vyro su šarvais figūra, kuri iškeltose sulenktose rankose laiko kalaviją. Šį šalmo papuošalą būtų sunku susieti su kuriuo nors iš minėtų herbų. Čia tikriausiai yra aliuzija į Alberto Goštauto pareigybę ir kaip į karinėse operacijose pasižymėjusį karo vadą (juo labiau, kad ir pati Alberto Goštauto figūra antkapiniame paminkle vaizduojama su vėliava ir kalaviju). Aprašytąjį skydą skyde laiko liūtas, kuriam ant galvos

---

⁴⁹³ Plačiau apie tai: RAILAITĖ, Agnė. Kodėl Alberto Goštauto jungtiniame herbe nėra dvigalvio erelio?, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Šiauliai, 2007, Nr. 3(14), p. 13–21.

⁴⁹⁴ ZAHORSKI, Władysław. *Katedra Wileńska*, 1904, Wilno; CERCHA, Stanisław. Pomnik Wojciecha Gasztolda w Katedrze Wileńskiej. *Kwartalnik Litewski*. rok I, t. I, Petersburg, 1910, s. 34–40; ŠIRMULIS, Alfredas. Seniausias profesionaliosios antkapinės skulptūros paminklas Lietuvoje. *Nuo gotikos iki romantizmo. Senoji Lietuvos dailė*, Vilnius, 1992, p. 30–40.

⁴⁹⁵ *1598 m. Vilniaus katedros inventorius*. – VUB RS, F4–3580 (A–2472). Plg. *1598 m. Vilniaus katedros inventorius*. – LVIA, F. 1135 ap. 4. b. 471.

uždėta karūnėlė. Tokį skydininką su karūnėle matome ir Alberto Goštauto 1532–1539 m. laiškuose Livonijos ordino magistrams Valteriui Pletenbergui, o vėliau – Hermanui Hasenkampui de Brugeney⁴⁹⁶ esančiuose antspauduose (21 paveikslas). Pastarųjų antspaudų vaizduluose irgi vaizduojamas skydas skyde, tačiau juose nėra nei augalinio damaskinažo, nei ketvirčiuoto jungtinio herbo. Viršutiniame skyde vaizduojamas giminės Habdankas ir šalmo papuošale – jau minėto vyro su šarvais ir iškeltu rankose laikomu kalaviju figūra. Šalmo skraistė virtusi akanto lapais. Nepaisant to, kad antspauduose nėra puošnaus jungtinio herbo, tačiau skydininkas su karūnėle vaizduojamas. Būtina pažymėti, kad turime labai mažai kilmingųjų antspaudų, kuriuose būtų

21 paveikslas. Alberto Goštauto antspaudas 1532–1539 m. laiškuose

vaizduojami skydininkai. Vieni iš tokių pavyzdžių – 1655 m. Jonušo ir Boguslovo Radvilų (skydininkai liūtas ir grifas)⁴⁹⁷ bei 1695, 1700 m. Kazimiero Jono Sapiegos (skydininkai lapinai,⁴⁹⁸ ankstesniame – vienaragiai⁴⁹⁹) antspaudai. Reikia pridurti, kad paprastai Lietuvoje skydininkai nebuvo karūnuojami. Nebent ši karūnėlė yra nuoroda į herbo turėtojo titulą. Kaip žinia, 1529 m. Albertas Goštautas yra gavęs Mūrinių Geranainių grafo titulą, tad gali būti, kad

liūto karūnėlė šiuo atveju nurodo kanclerio grafo, titulą. Nors iki XVII a. pradžios aiškių karūnų, kurios žymėtų grafo titulą, nebuvo. Matyti, kad tokia herbo puošyba LDK kancleris pabrėžia savo, kaip aukšto rango politikos ir

⁴⁹⁶ 1532–1539 m. Alberto Goštauto laišakai Livonijos ordino magistrams: Valteriui Pletenbergui ir Hermanui Hasenkampui de Brugeney, RA, Livonica I: Ordensmästaren. Inkommande brev (sen. sign. Livonica I:10, Livonica I:11, Livonica I:12), aplankai: 1532, 1535/Polske legaten och Lithauens kanslar, 1539, laišakai nepaginuoti.

⁴⁹⁷ 1655 m. Jonušo ir Boguslavos Radvilų antspaudai, – RA, F. Krigshistoriska Handlingar Karl X Gustafs tid. Polska kriget 1655–60, M 1304, sign. Lithauernas underhandlingar med M. G. De la Gardie och Bengt Skytte. 1655–1656.

⁴⁹⁸ 1695, 1700 m. Kazimiero Jono Sapiegos antspaudai, – LMAVB, RS, F273–447, p.

⁴⁹⁹ Kazimiero Jono Sapiegos antspaudas, – LMAVB, RS, F 21–1118, l. 1.

visuomenės veikėjo nuopelnus ir nesinaudoja jokių savo protėvių jam „palikimu“ perduotomis privilegijomis.

Šiame poskyryje lyginamosios analizės dėlei prisiminkime jau aptartą Vilniaus vyskupo Pauliaus Alšėniškio antspaudo vaizduojamą jungtinį herbą. Brandaus renesanso ketvirčiuoto skydo pirmajame lauke vaizduojamas iš tėvo paveldėtas herbas Hipocentauras, antrajame – senelės iš tėvo pusės – vytis, trečiajame – Trys ragai, o ketvirtajame lauke – Leliva. Virš skydo uždėta vyskupo mitra. Iš apačios herbą juosia susipynę Gausybės ragai, ant kurių sėdi herbo skydininkai – angeliukai.⁵⁰⁰

22 paveikslas. Jurgio Radvilos jungtinis herbas 1603 m. proginiame leidinyje

Situacija pradeda keistis XVII a. pradžioje, kada herbų puošyboje atsispindėdavo ne tik herbo turėtojo, bet ir jo giminių nuopelnai. Vienas iš tokių pavyzdžių – kardinolo Jurgio Radvilos jungtinis herbas, išspausdintas jam dedikuotame 1603 m. proginiame leidinyje (22 paveikslas).⁵⁰¹ Ovaliame skyde, gausiai puoštame įvairiomis architektūrinėmis detalėmis ir angeliukų veidais, vaizduojamas erelis, ant kurio krūtinės – ketvirčiuotas ovalus skydas. Pirmajame lauke vaizduojami Radvilų Trys ragai, į antrąjį lauką įdėtas jo motinos Elžbietos Šidloveckos naudotas užriestais galais puslankis su strėle (lenk. Odrowąż), visas apjuostas uroboru, t.y. savo uodegą ryjančiu drakonu, į trečiąjį – senelės iš motinos pusės kryžius su pusmėnuliu (lenk. Tarnawa), o ketvirtajame vaizduojama pasaga su trimis kryžiais (lenk. Dąbrowa) – senelės iš tėvo pusės Onos Kiškaitės herbas.

⁵⁰⁰ Pauliaus Alšėniškio antspaudas

⁵⁰¹ NIGER, Daniel; BARTHOLANUS, Stanislaus; PETRONIUS, Andreas. *Orationes tres in obitum trium... ducum Radivilorum...*, Brvnbergæ, 1603.

Heraldinėje herbo dešinėje matyti popiežius, dešinėje rankoje laikantis bažnyčią, o po juo – smilkytuvas. Kairėje herbo pusėje vaizduojamas ginkluotas vyras su šarvais, kaire ranka apkabinęs koloną su korintiniu kapiteliu ir skeptrą, o po juo – lankas su strėlėmis. Ši figūra gali būti tiek Marso, tiek kilmingo kario, tiek monarcho simbolis. Abu skydininkai virš skydo iškėlę laiko septynių lapų karūną, kuri yra pasauliečio kilmingojo rango skiriamasis ženklas. Skirtingai nuo savo 1584 m.⁵⁰² ir 1595 m.⁵⁰³ dokumentuose naudojamų atitinkamai ovalaus ir apvalaus antspaudų, kuriuose vaizduojamas ant karūnuoto erelio krūtinės esantis jungtinis herbas vėlyvosios gotikos skyde, o virš apatinio skydo uždėta plačiabrylė dvasininko skrybėlė galeras su atitinkamai dviem ir dvylika kutų. Matyti, kad proginiame leidinyje atspausdintoje graviūroje siekta ne tik pabrėžti Jurgio Radvilos aukštą bažnytinį – kardinolo ir vyskupo – rangą, bet ir atkreipti dėmesį į jo protėvių aukštas pasaulietines pareigybes. Jo tėvas, pirmasis LDK kilmingasis iš Šv. Romos imperatoriaus Karolio V 1547 m. gavęs kunigaikščio titulą, Mikalojus Radvila Juodasis buvo Vilniaus vaivada, prosenelis Stanislovas Kiška buvo Lietuvos maršalas, o senelis iš motinos pusės – Krokuvos kaštelionas ir didysis Karūnos kancleris Kristupas Šidloveckis.

Vilniaus vyskupo Aleksandro Sapiegos 1668 m. antspaudu vaizdulyje matyti kartuše esančiame ovaliame skyde Sapiegų strėlė. Už skydo yra sukryžiuoti pastoralas ir kalavijas. Virš skydo uždėta mitra. Ant plokštumos stovintys skydininkai: iš heraldinės dešinės – vyskupas, rankoje laikantis pastoralą, o heraldinėje kairėje – šv. Kazimieras.⁵⁰⁴ Taip teigti leidžia ant vyro galvos esanti kunigaikštiška kepurė, o rankoje laikomos trys lelijos – būtent taip ikonografijoje dažniausiai vaizduojamas Jogailos 1602 m. kanonizuotas anūkas, laikomas Lietuvos globėju. Sapiegų giminė ypatingai propagavo šio šventojo kultą.

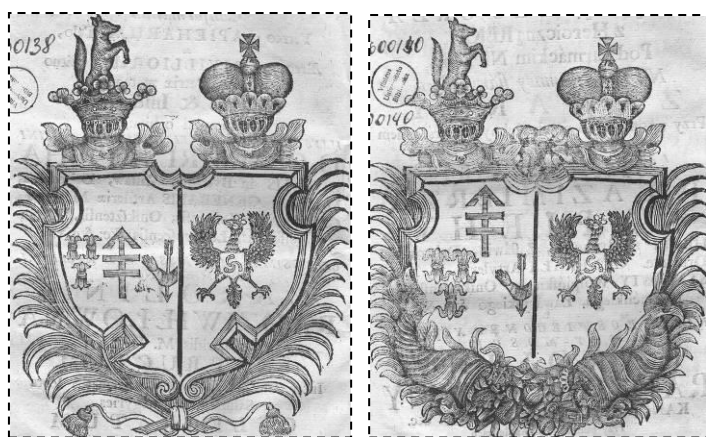
⁵⁰² 1584 m. Jurgio Radvilos laiškas Jonui Zamoiskiui, – RA, F. Extranea: Polen, sign. Vol. 113, 11 aplankas, *Diverse personer till Jan Zamoyski 1582-1597*, T-19-48-a., l. 4-5

⁵⁰³ 1595 m. Jurgio Radvilos antspaudas, – AGAD, AR, dz. II, ks. 40, l. 31/21.

⁵⁰⁴ *Vilniaus vyskupo Aleksandro Sapiegos 1668 m. antspaudas*, – LMAVB RS, F 43 – 8889, l. 1.

1641 m. Jonušui Skuminui Tiškevičiui skirto proginio leidinio frontispiso pirmame plane vaizduojamą pusbėnuli ir aštuoniakampę žvaigždę (Tiškevičių Lelivą) su joje vaizduojamais Tiškevičių garsiausiais atstovais laiko angelas ir šarvus dėvintis karys, kurie tarsi atlieka skydininkų funkciją. Paprastai herbuose skydininkai yra pasyvūs, tik paremia, prilaiko arba laiko skydą. Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į karį, kuris dešine ranka ne tik laiko pusbėnuli, bet ir dešine koja trypia ant žemės gulintį pusbėnuli bei kaire ranka kalaviju perveria dvigalvio erelio su karūnėle krūtinę.⁵⁰⁵ Pusbėnulis yra Osmanų imperijos, o dvigalvis erelis su karūnėle – Rusijos imperijos simbolis. Tokiu būdu šarvus vilkintis skydininkas simbolizuoja Tiškevičių atstovus, kovojusius su musulmonais ir Rusija. Taip yra pabrėžiami šių didikų kariniai nuopelnai ir tuo pačiu išryškinamas militarinis genealoginės savimonės aspektas.

Kazimiero Sapiegos ir Karolinos Radvilaitės vedyboms 1727 m. išleisti net keli vestuvių epitalamijai.⁵⁰⁶ Juose įdėtos jaunavedžių jungtinių herbų graviūros (23 paveikslas). Iš esmės visuose epitalamijuose šie herbai yra

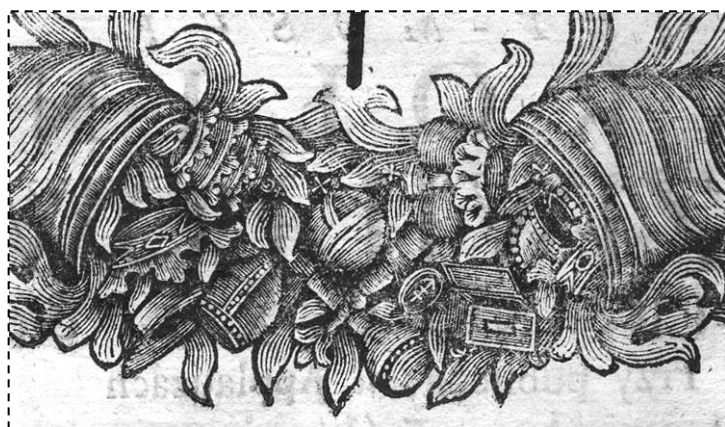
23 paveikslas. Kazimiero Sapiegos ir Karolinos Radvilaitės 1727 m. jungtiniai herbai

vienodi: vaizduojamas dvilaukis skydas, kurio heraldinėje dešinėje sudėti trys tradiciškai Sapiegų giminės naudoti herbai, t. y. trys lelijos, strėlė su dviem kryžmomis ir šarvuota ranka, perverta strėle, o heraldinėje

⁵⁰⁵ *Phaenomena, seu aspectus felicissimi syderum...*, frontispisas.

⁵⁰⁶ *Horologium Sæculorum Coronatis Regnorum folibus Conformatum Ferreo Sapieharum Telo, ac Aëreo Raddivilliorum Lituo Auream Patriæ ætatem Indicans & Insonans. Sponsali orbita: Illvstrissimi ac Excellentissimi Domini D. Casimiri Sapieha Comitis in Bychow, Zaslav, Dąbrowna, Druja &c: Generalis Artileriæ M. D. L. Capitanei Volpensis, Oniksztenensis, Rakanciscensis, Ławaryscensis &c: &c. & Celsissimæ Illvstrissimæ ac Excellentissimæ Principis Carolinæ Radziwillowna Cancellaridis M. D. Litv: Instructum Inter consona applaudentis Sarmatiæ Vota Salutione Panegyrica Celebratum à Perenniter Obligatissimo Fundatoriis Nominibus Ducali – Radivilliano Nesvisiensi Collegio Societatis Jesu. Anno quo Vivant! pLaVdentes nVMerent noVa sæCuLa sponsI. Vilnæ Typis Universit: Soc: Jesu, VUB RSS, BAV 58. 1. 16/1, sign. 1600138.*

kairėje – Radvilų erelis su Trijų ragų herbu, įdėtu į skydelį ant krūtinės. Virš skydo matome du grotelinius šalmus su Lenkijos ir Lietuvos kilmingųjų heraldikai būdingais medalionais. Virš dešiniojo šalmo uždėta šalmo karūnelė, o šalmo papuošale – lapinas. Ant kairiojo šalmo uždėta kunigaikštiška kepurė. Tokiu būdu pabrėžiamas Radvilų turėtas išskirtinis kunigaikštiškas statusas. Dviejuose iš Kazimiero Sapiegos ir Karolinos Radvilaitės vedyboms skirtų proginių leidinių⁵⁰⁷ yra toks pats aukščiau aprašytas jaunųjų jungtinis herbas, tačiau jis skiriasi tuo, jog iš apačios skydą juosia du gausybės ragai, iš kurių pilasi įvairios aukšto rango insignijos ir kiti atributai: karūna, kuri gali būti traktuojama kaip bajoriška, arba kaip grafo karūna, popiežiaus tiara,

24 paveikslas. Kazimiero Sapiegos ir Karolinos Radvilaitės 1727 m. jungtinio herbo fragmentas

dvasininkų naudota
plačiabrylė skrybėlė,
vadinama galeru,
vyskupo mitra, valdžios
obuolys, skeptras,
etmono insignija –
bulava, signetinis žiedas
su Lapino herbu,
kunigaikštiška kepurė,
skrynūtė, kuri gali būti

aliuzija į kanclerio pareigybę (paprastai tokiose dėžutėse kancleriai laikydavo antspaudus⁵⁰⁸) ir imperatoriška karūna (24 paveikslas). Tokiu būdu manifestuojami kuo artimesni ryšiai su kitų Europos šalių monarchais ir parodoma, kad Sapiegų giminėje buvo daug aukšto rango bažnytinių ir pasaulietinių dignitorių.

⁵⁰⁷ Ibid, sign. 1600140.

⁵⁰⁸ Dr. Gitanos Zujienės (Lietuvos istorijos institutas) informacija.

4. 2. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai herbinėje poezijoje

LDK kilmingųjų genealoginės savimonės atspindžiai gali būti aptinkami ne tik herbų puošyboje, bet ir herbinėje poezijoje. Nors herbinėje poezijoje dažniausiai šlovinamas pats herbo turėtojas ar herbo simbolio personifikacija, kartais pasitaiko atvejų, kuomet, nors ir aptakiau bei trumpai prisimenami giminės protėviai. Legendinė, sakralinė ir militarinė genealoginė savimonė atsispindi ne tiek pačioje kilmingųjų heraldikoje, kiek jų herbų aprašymuose, kurie yra randami kilmingiesiems skirtuose proginiuose leidiniuose. Kalavijas, kryžius, lelija – dažni herbinės poezijos elementai. Žinoma, tai sąlygiška, kadangi herbų aprašymai – to meto plunksnos virtuozų ir iškalbos meno žinovų vaisius. Vis dėlto negalima atmesti idėjos, kad tokių teksto eilučių teikiama esmė nebuvo propaguojama kilmingųjų, o eilučių autoriai tik surado jai dailią ir raiškią formą.

1588 m. Lietuvos Statute esančioje stemoje Andrius Rimša rusėnų kalba aprašo LDK kanclerio Leono Sapiegos herbą:

*[...] Lelijos trys štai žydi; ženklas šitas tyras
Byloja apie dorą protėvių šių vyrų.
Prie jų karys ant žirgo – rankoj kalavijas
Parodo, jog padėti galvas jie nebijo [...].
Pažvelki žemėliau kiek, pamatysi ranką,
Alkūnėj pervertą iš įtemptojo lanko:
Namie neklupdo nieko žaibiškos strėlės,
Tiktai pulkus pagonių, kovai įsišėlus.
Strėlė pačiam centre su kryžiais dviem štai guli,
Greta trečiasis kryžius, apsuptas mėnulių,
Sapiegos krikščionybei, iš šių kryžių matom,
Labiau negu valstybei negailės sveikatos. [...].*

(R. Koženiauskiënės vertimas cit. Iš 30, 103–104).⁵⁰⁹

Kitam Sapiegų giminės atstovui – tituluojamam Jo Imperatoriškosios Didenybės feldmaršalui ir Babruisko seniūnui Jonui Kazimierui – skirtame 1730 m. leidinyje, kuriame jis tituluojamas grafu, herbo graviūros nepamatysime, tačiau jame galime rasti Jonui Kazimierui Sapiegai priklausiusio jungtinio herbo aprašymą. Iš šio aprašymo galima spręsti, kad jungtinis herbas buvo sudarytas irgi iš aštuonių laukų, kuriuose buvo vaizduojamos trys kolonos (tikriausiai turimi omenyje Gediminaičių stulpai), trys lelijos, strėle perverta ranka, juodas erelis, kentauras, vytis, keturi Rozynskiams priklausę kryžiai ir strėlė su dviguba kryžma (Lapino herbas).⁵¹⁰ Aprašytas herbas yra beveik identiškąs Antano Kazimiero Sapiegos 1724 m. herbui. Skiriasi tik herbų eiliškumas ir tai, kad vietoje kolonos – Jono Kazimiero Sapiegos jungtiniame herbe pavaizduotas juodas erelis, kuris gali būti nuoroda į kunigaikščio titulą, kuriuo tituluodavosi Sapiegos, arba aliuziją į Sapiegų giminystę su užsienio šalių monarchais. Nors proginio leidinio tekste, paminint kaip giminės pradininką Simoną Sunigailą, feldmaršalo kilmė iš Romos nėra akcentuojama, vis dėlto, turint omenyje, jungtiniame herbe esančius Gediminaičių stulpus, vytį ir ypatingai Kentaurą, neabejotina, kad genealoginės savimonės legendinis aspektas buvo būdingas ir šiam Sapiegų giminės atstovui.

***

Pateikti pavyzdžiai ir jų analizė rodo, kad geriausiai herbų puošyboje ir herbinėje poezijoje atsiskleidžia kai kurie Sapiegų genealoginės savimonės aspektai, t. y. legendinis, rango / pareigybinis, sakralinis ir militarinis. Šios didikų giminės heraldika tarnavo kaip kilmės bei statuso manifestacija, o taip pat padėjo formuoti genealoginę savimonę. Svarbu akcentuoti genealoginės

---

⁵⁰⁹ Cituota pagal: PATIEJŪNIENĖ, Eglė. *Brevitas ornata...*, p. 86.

⁵¹⁰ CHELMICKI, Maciej. *Publiczne Zale przy Solenney depozycyi Ciała Jasnie Wielmoznego Jegomosci Pana Jana Kazimierza na Wieleniu, Kośminie, Radlinie, Rawiczu, Borku, Kossowie, Lachowiczach, Sapiezynie Hrabie Sapiehy. Woysk Jego Imperatoriskiego Wieliczeństwa Feld-Marszałka Starosty Bobruyskiego, 1730.*

savimonės militarinio aspekto pasireiškimą LDK kilmingųjų heraldikoje. Legeninį, rango / pareigybinį ar sakralinį aspektus heraldikoje yra žymiai paprasčiau išreikšti ir tai dažniau buvo daroma naudojant su legendine lietuvių kilmės iš romėnų teorija susijusius herbus, rango skiriamuosius ženklus ar įvairias insignijas. Militarinis aspektas, neskaitant barokinės klišės – gausios karinės herbų puošybos, nėra dažnai išreiškiamas. Dėl to dar svarbiau akcentuoti minėtą 1641 m. Jonušo Skumino Tiškevičiaus genealoginę iliustraciją, kurioje giminės herbo skydininko kompozicija akivaizdžiai tampa Tiškevičių giminės genealoginės savimonės militarinio aspekto išraiška.

5. Katalikų ir unitų dvasininkų genealoginės savimonės manifestacijos heraldikoje skirtumai

Tiriant LDK kilmingųjų heraldiką, pastebėtos tam tikros tendencijos dvasininkų heraldikoje. Išanalizavus turimus katalikų ir unitų dvasininkų herbų pavyzdžius, galima daryti prielaidą, kad unitai labiau nei katalikai savo heraldika demonstravo platesnius giminystės ryšius. Taip teigti leidžia unitų dvasininkų jungtiniai herbai, sudaryti iš keturių ar net šešių laukų. Aukšto rango katalikų dvasininkų herbai būdavo sudaromi daugiausia iš penkių laukų.

Surinkta medžiaga rodo, kad katalikų dvasininkų herbuose paprastai nebeišreiškiami giminystės ryšiai, o į skydą dedamas tik iš tėvo paveldėtas herbas. Skydas dažniausiai puošiamas dvasininkams būdingomis insignijomis, t. y. pastoralu, kalaviju, vyskupo mitra ar plačiabryle skrybėle su kutais – galeru. Nors dvasininkų herbai neatspindi jų giminių naudotų herbų, tačiau neretai jie būdavo puošiami šalmais ir šalmo karūnėle⁵¹¹ ar net kunigaikštiška

---

⁵¹¹ *Fontanna mistyczna z obrazu Naysów. Panny Maryey od roku 1684 cudownymi laskami w kościele Wileńskim Łukiskim ss. apostołow Filipa y Jakuba zakonu kaznodzieyskiego prowincyi Litewskiey słynącego / wytryskaiąca duktem pasterskiey laski... x. Bogusława Korwina Gosiewskiego, Smoleńskiego, Siewierskiego y Czerniechowskiego biskupa... z pod drukarskiey prasy wywiedziona, W Wilnie, 1737. Skyde vaizduojamas Naktikovas, t. y. pasaga su kryžiumi ir paukštis, snape laikantis žiedą. Virš skydo šalmas ir šalmo karūnėlė. Skraistė, virtusi akanto lapais. Dešinėje – vyskupo mitra, kairėje – pastoras. Viršuje – galeras su dvylika kutų.*

kepūre, kaip tai padaryta Vilniaus vyskupo Pauliaus Alšėniškio ar Poznanės vyskupo Teodoro Kazimiero Čartoryskio herbe.⁵¹²

Vilniaus vyskupo Karolio Pancežynskio (Pancerzynski) herbe virš kartušo vaizduojama kilmingo asmens atributas – šalmo karūnėlė, heraldinėje dešinėje – vyskupo mitra, kairėje – pastoralas, o pačiame viršuje – galeras su dvylika kutų.⁵¹³ Tokia pati yra ir Kijevo vyskupo Jono Tarlo herbo kompozicija.⁵¹⁴ Žemaitijos vyskupas Aleksandras Horainas virš savo herbo Šreniava yra užsidėjęs grotelinį šalimą su medalionu, virš jo – šalmo karūnėlė, o šalmo papuošale – liūtas fasadu tarp ragų.⁵¹⁵

Retos išimtys daromos tik kai kurių dvasininkų heraldikoje. Jungtinius herbus naudojo jau minėtasis Vilniaus vyskupas Paulius Alšėniškis (1536–1555), Vilniaus vyskupas koadjutorius Jurgis Radvila (1574–1579), Vilniaus vyskupas Benediktas Vaina (1600–1615),⁵¹⁶ Vilniaus vyskupas koadjutorius ir LDK pakancleris Martynas Tryzna (1639–1643).⁵¹⁷

Turimi unitų heraldikos pavyzdžiai yra gana vėlyvi – XVIII a. Dėl šios priežasties tikslingiausia būtų lyginti būtent šiame amžiuje gyvenusių katalikų ir unitų dvasininkų herbus. Kaip matome iš pateiktų pavyzdžių (47 priedas),

---

⁵¹² *Ordo Equitum Et Aquilarum, Ex Nido Aquilae Magnarum alarum Christi, Sacri Romani Imperii a Christo Fundati Principum, Divorum Petri & Pauli Apostolorum, Olim a Principe Praesulum Leone Decimo, In Nido duodenarum Aquilarum, Romae, institutus. Nunc In Nido Aquilae Albae, Lechia, In medio Romae inversae, in Corde Regni, Cum Armis Serenissimi Augusti III. Regalium Gladiorum, Cum Avito Czartorysciorum Equite in Principe Praesule Cathedrae Petri & Pauli Celsissimo Theodoro Casimiro Duce in Klewan & Zukow Czartoryski, Episcopo Posnaniensi, sub auspiciatissimum sue Cathedrae Ascensum, Applaudente Polona Aquila, gestiente Palaemoniae Equite Innovatus. A devinctissima inter Ordines Religioses Societate Iesu Colleg: Vars: Salutatus. Anno Domini 1739, Varsaviae, 1739.*

⁵¹³ *Carolus ad Mediolanum Palaemonium id est Vilnam Metropolis Medio Lithvaniae sitam Salutatus, ac ut Magni Ducatus Lithvaniae Hierarcha Adoratys. Illvstrissimvs Excellentissimvs & Reverendissimvs D. Carolus Comes in Niegoszew Pancerzynski Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopvs Vilnensis [...], Varsaviae,*

⁵¹⁴ *Architekta gloriae & honoris ascia...*

⁵¹⁵ CHEŁSTOWSKI, Dionizy Andrzej. Signum ad placitum deo, ecclesiae, et patriae in Signaculo [...] Domini D. Alexandri Horain [...] episcopi Samogitiae [...], Vilnae, 1716.

⁵¹⁶ *Gratulatio illustrissimo ac reverendis[s]imo domino d. Benedicto Woynae episcopo Vilnensi / a sodalitate B. V. Mariae Annunciatae S. I. Academica Vilnensi, Vilnae, 1600.*

⁵¹⁷ SAWICKI, Melchior Stanisław. Załoba białych lily tryznianskich po śmierci ... Marciana Tryzny, biskupa malenskiego, coadiutora biskupstwa wilenskiego, opata wachockiego, trockiego, gieranonskiego proboszcza, podkanclerzego W.X.L., w drukarni oycow bazylianow monasteru s. Troyce, 1643.

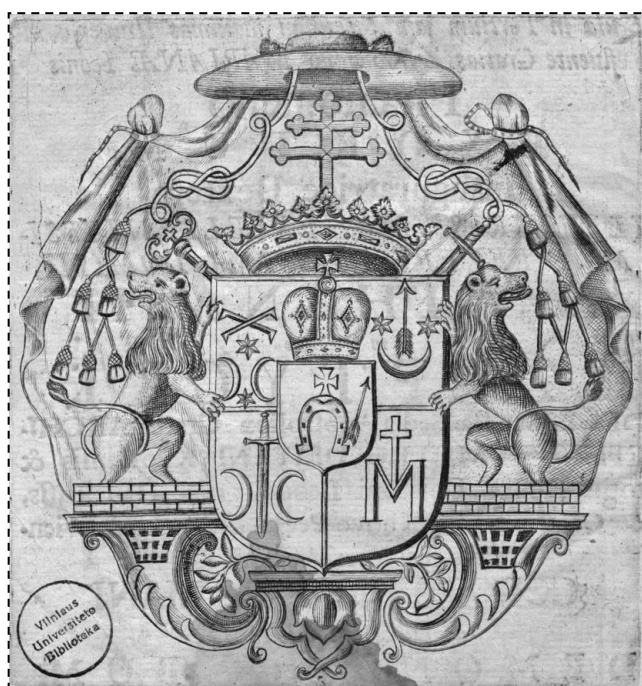
XVIII a. katalikai naudojo tik iš tėvo paveldėtą herbą. Išimtis – Vilniaus vyskupas Konstantinas Bžostovskis (1687–1722), tačiau leidinys su penkialaukiu Konstantino Bžostovskio herbu išleistas 1744 metais, praėjus 22 metams po vyskupo mirties. Dėl to šio plačius giminystės ryšius demonstruojančio jungtinio herbo sudarymo inspiratorius buvo ne pats Vilniaus vyskupas, o proginio leidinio užsakovai ar kūrėjai. Juo labiau, kad 1714 m. Vilniaus vyskupo Konstantino Kazimiero Bžostovskio rašte, kuriuo patvirtinamas karmelitų įsteigimas Kalesnikuose, nenaudojamas jungtinis vyskupo herbas. Būtina pažymėti, kad šis raštas yra nekasdieninio, o labiau proginio pobūdžio, surašytas pergamente su puošnia intituliacija ir inicialine raide *P[astoralis]*. Kaip žinia, LDK kilmingieji dažnai jungtinius puošnius herbus naudodavo iškilmingesnėmis progomis, o kasdienėms reikmėms jiems užtekdavo iš tėvo paveldėto herbo. Dėl šios priežasties galima atmesti prielaidą, kad vyskupas kitomis aplinkybėmis naudodavo giminystės ryšius atspindintį herbą. Prie minimo pergamento žalia virvute pririštas apvalus raudono lako antspaudas dėžutėje. Skyde vaizduojama balnakilpė (lenk. Strzemię). Virš skydo uždėta penkialapė karūnėlė, o virš jos – galeras su dvylika kutų. Skydas negausiai puoštas augaline ornamentika. Konstantino Kazimiero Bžostovskio antspaudu legenda: CONST : CASIM: BRZOSTOWSKI : D: G: EPVS : VILNENSIS.⁵¹⁸ Tokį patį vyskupo herbą matome ir dvejais metais ankstesniame dokumente, tik jame už skydo dar yra sukryžiuoti pastoralas ir kalavijas.⁵¹⁹

---

⁵¹⁸ 1714 m. Vilniaus vyskupo Konstantino Kazimiero Bžostovskio antspaudas, – LMAVB RS, F3-153.

⁵¹⁹ 1712 m. Vilniaus vyskupo Konstantino Kazimiero Bžostovskio antspaudas, – LMAVB RS, F 5-18.

Katalikų vyskupų nuosaikų heraldikos naudojimą galėjo lemti du veiksniai. Pirma, po XVII a. vidurio, kai visą šimtmetį buvo reformuojama Katalikų Bažnyčia, nusistovėjo griežtos religinės nuostatos, apimančios ir dvasininkų drausmingumą, pamaldumą, kuklumą ir askezę. Tokiu atveju plataus giminystės ryšių demonstravimas heraldikoje būtų suprastas kaip per didelis savo kilmės šlovinimas paminant kuklaus Dievo tarno priedermę. Antra, aukšto rango katalikų dvasininkai dažniausiai buvo kilę iš senų, žymių LDK giminių. To negalima pasakyti apie unitų dvasininkus, kurie buvo ne

25 paveikslas. 1730 m. Atanazo Šeptickio jungtinis herbas

Atanazo Šeptickio ir Kijevo vyskupo kataliko Jono Tarlo herbus. Pastarajam skirtame proginiame leidinyje išspausdintas herbas niekuo neypatingas. Kartuše vaizduojamas Tarlų giminės naudotas Kirvis (lenk. Topór). Virš kartušo uždėta penkialapė karūnelė, o virš jos galeras su aštuoniais kutais (sic!). Herbo heraldinėje dešinėje vaizduojama vyskupo mitra, o kairėje – pastoralas.⁵²⁰ Žymiai puošnesnį herbą (25 paveikslas) galime pamatyti unitui

tokių garsių kilmingųjų palikuonys. Galima daryti prielaidą, kad unitų dvasininkams buvo būtinybė informaciją apie protėvius saugoti ne tik atmintyje, bet ir ją demonstruoti savo herbuose. Taip kur kas efektyviau buvo atskleidžiami giminystės ryšiai ir aiškiau apibrėžiama asmens tapatybė.

Kaip pavyzdį galima pateikti dviejų Kijevo vyskupų heraldiką, t. y. Kijevo arkivyskupo metropolito unito

⁵²⁰ *Architecta gloriae & honoris [...] D. Joannes Tarlo, comes In Czekarzowice, Dei, & S. Sedis Apostolicae Gratia episcopus Kijoviensis [...]*, Cracovia, 1719.

Atanazui Šeptickiui skirtame leidinyje.⁵²¹ Jungtinio herbo širdyje matyti pasaga su kryžiumi ir strėle greta (lenk. Szeptycki). Virš širdies uždėta kunigaikštiška karūna. Jungtinio herbo pirmasis laukas sudarytas iš dviejų herbų. Jame vaizduojamos dvi sukryžiuotos kabės (lenk. Klamry), o po jomis – du į priešingas puses atsukti pusbėnuliai su dvejomis žvaigždėmis tarp jų, antrajame lauke – strėlė, su po ja esančiu mėnuliu, kurio ragų galuose uždėta po žvaigždę (lenk. Sas), trečiajame lauke – kalavijas su dviem pusbėnuliais (lenk. Ostoja), o paskutiniame ketvirtajame – raidė *M* su kryžiumi virš jos

26 paveikslas. 1767 m. Felicijono Pilypo Volodkovičiaus herbas

(lenk. Masalski). Virš skydo uždėta devynių lapų karūna, o virš jos – dvigubas kryžius su ilgesne apatine kryžma, kitap vadinamas Lotaringijos kryžiumi. Už jungtinio herbo sukryžiuoti stačiatikių pastoralas ir kalavijas, o skydą iš abiejų pusių laiko liūtai, kaip gera heraldika reikalauja, stovintys ant postamento. Jungtinį herbą vainikuoja galeras su dvylika kutų ir mantija. Herbo puošyba labai panaši į kito Kijevo aukšto rango dvasininko – Kijevo metropolito arkivyskupo

Felicijono Pilypo Volodkovičiaus herbą, matomą 1767 m. dokumente esančiame ir puikiai išlikusiame ovaliame į popierių išspausdo antspaudo vaizdulyje (26 paveikslas).⁵²² Skyde matyti dviejų herbų junginys, t. y.

⁵²¹ *Signum Magnum in Parvo licet, Fortunatissimo tamen [...] Inauguratrice Dexteræ [...] D. Athanasii in Szeptyce Szeptycki, Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ Gratia Archiepiscopi Metropolitanæ Kijoviensis & totius Russiae, Episcopi Leopoliensis, Haliciensis, & Camenecensis, Kijovo – Pecariensis, Unihoviensis [...] Die Solennissimæ Inaugurationis 19. Septembris, Anno Quo Vera Dei Mater Virgo CoronatVr žyroVVICHS, Vilnæ, 1730.*

⁵²² *Kijevo metropolito arkivyskupo Felicijono Pilypo Volodkovičiaus antspaudas 1767 m. dokumente, – LMAVB RS, F 273-2569, l. 1.*

naktikovas (lenk. Ślepowron), tupintis ant tridančio (lenk. Radwan). Tokį herbą Volodkovičių giminė naudojo jau ir XVII a. viduryje. Anksčiau minėtame Palubinskių genealoginiame medyje šis herbas pavaizduotas prie Aleksandro Hilarijaus Palubinskio žmonos Sofijos Konstancijos Volodkovičiūtės. Virš Felicijono Pilypo Volodkovičiaus herbo skydo uždėta penkialapė karūnėlė, o virš jos – dvigubas kryžius su ilgesne apatine kryžma (Lotaringijos kryžius). Herbą puošia galeras su dvylika kutų ir kunigaikštiška mantija. Heraldinėje dešinėje už skydo matyti unitų pastoralas *posoch* ir kalavijas, o kairėje – kunigaikštiška kepurė su kryželiu. Herbą laiko skydininkai liūtai, tupintys ant postamento. Tokia herbų puošybos tradicija galėjo būti tiesiog perimta kaip klišė. Vis dėlto šiuo atveju svarbiau išanalizuoti heraldika išreiškiamą genealoginę savimonę. Tiriant pastarąją, labai įdomus šaltinis – Kijevo metropolijos administratoriaus vyskupo Leono Kiškos antspaudas, 1714 m. išspausintas aplinkraštį dvasininkams. Šis dvasininkas buvo kilęs iš giminės, kuri kildino save iš garsiųjų LDK didikų Kiškų. Adamo Bonieckio teigimu, jau Kasparas Niesieckis ir Vijūkas Kojalavičius rašė apie tai, kad Kiškų giminė iš Ciechanovo išmirė 1653 m. su Polocko vaivada ir LDK didžiuoju etmonu Janušu, kuris dar 1651 m. savo laiške kardinolui Pamphili minėjo, esąs paskutinis iš savo giminės. Kažkuriuo metu Kiškų giminė ėmė naudoti didikų bendrapavardžių turėtą pasagos su trimis kryžiais (lenk. Dąbrowa) herbą ir savo protėviu laikė Vitebsko vaivadą Stanislovą Petraitį Kišką (1544–1554), kuris be gerai žinomų Jono ir Stanislovo, dar turėjo sūnų Mikalojų – karaliaus dvariškį ir karališkųjų valdų administratorių Polocko vaivadijoje. Pasak giminėje puoselėjamos genealoginės tradicijos, jo sūnus susilaukęs sūnaus Jono, šis savo sūnų pavadino irgi Jonu (arba Jurgiu), o pastarasis turėjęs du sūnus: Joną ir Leoną. Pastarojo krikšto vardas buvo Lukas, o Leono vardą gavo 1683 m. įstojęs į Bazilijonų vienuolyną. Šis asmuo mokėsi Romoje, įgijo puikų išsilavinimą, buvo teologijos ir kalbų žinovas. Būdamas Supraslio abatu, atnaujino spaustuvę, vienuolynui atgavo teisę į kai kurias valdas ir gavo naujų užrašymų. 1713 m. Leonas Kiška tapo Kijevo

metropolitu, daug nuveikė dvasinėje veikloje.⁵²³ Jo antspaudo vaizdulyje kartuše matyti jungtinis herbas, kurio širdyje vaizduojamas, jau minėtas, XVII a. viduryje išmirusių didikų Kiškų turėtas herbas, t. y. pasaga su trimis kryžiais. Pirmajame lauke vaizduojama pasaga su kryžiumi virš jos. Antrasis herbo laukas nėra taip puikiai išlikęs, kaip likusieji jungtinio herbo laukai. Yra tikimybė, kad antrajame Leono Kiškos jungtinio herbo lauke vaizduojama du pusmėnulių, kurių ragai nukreipti į skirtingas puses, jungianti linija, persmeigta kardu. Tai herbas Ulanicki, kurį naudojo Hulanickių giminė. Trečiajame herbo lauke – apversta pasaga su kryžiumi viduje (lenk. Jastrzębiec), o ketvirtajame – tarp dviejų dantytų elementų kryžius. Virš kartušo uždėta penkialapė karūnėlė, o virš jos sparnas, pervertas strėle, ir plonas kaip siūlas kaspinas. Jungtinio herbo heraldinėje dešinėje – stačiatikių vyskupo mitra, o kairėje – pastoralas (posoch). Kartušas puoštas girlianda. Šio Kijevo metropolito antspaudo legenda: LEO : KISZKA : PROTOTHRONIUS : EPISCOPUS : VLADIMIRIENSIS : BRZESTENSIS : ABBAS : SUPRASLENSIS. Kaip matome, svarbiausioje jungtinio herbo vietoje – širdyje – įdėtas iš tėvo paveldėtas ir su garsiąja Kiškų gimine siejamas herbas, o kartu tokiu būdu akcentuojama giminystė su šiais didikais.

---

⁵²³ BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. X, Warszawa, 1907, p. 105–106; CODELLO, Aleksander. Kiszka Łukasz h. Dąbrowa, imię zakonne Leon (1668–1728). In *PSB*, t. XII/4, zeszyt 55, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1967, p. 511–512.

IŠVADOS

1. Skirtingose Europos šalyse egzistavo įvairūs kilmės mitai, kurie atliko tą pačią funkciją – legitimavo valdančiosios dinastijos ar atskirų kilmingųjų giminių statusą, paremtą įtaka ir faktinę valdžią. Antikinės kilmės propagavimas ilgainiui tapo svarbiu europinės genealoginės savimonės bruožu. Lietuvos metraščiuose agnatinio, sakralinio, militarinio ir urbanistinio aspektais kryptingai formuojama genealoginė savimonė kūrė pamatus kilmingųjų statuso įtvirtinimui, genealoginės atminties vystymuisi ir kultūrinei, socialinei propagandai.
2. LDK kilmingųjų vizualinių ir naratyvinių genealogijos šaltinių tyrimas atskleidė šiuose šaltiniuose pateikiamos informacijos dėsningumus. Tai leido išskirti devynis genealoginės savimonės aspektus, kurie įvardinti sąlyginiais, nusakančiais esminę to genealoginės savimonės aspekto ypatybę, pavadinimais: legendinį, sakralinį, agnatinį / kalavijo, kalavijo ir verpstės, rango / pareigybinį, konfesinį, militarinį, materialinį / žemėvaldos ir fundacinį.
3. LDK kilmingiesiems būdinga kompleksinė genealoginė savimonė, t. y. pastebimas dviejų – septynių išskirtų genealoginių aspektų derinys. Stipri genealoginė savimonė nebuvo vien didikų skiriamasis bruožas, nes platus genealoginės savimonės aspektų derinys būdingas įvairaus rango giminėms. Tai rodo tarp LDK kilmingųjų XVI–XVIII a. egzistavus genealoginę savimonę, kuri galėjo pasitarnauti įtvirtinant socialinį statusą visuomenėje. Penkių – šešių genealoginės savimonės aspektų derinys būdingas palyginti mažai grupei LDK kilmingųjų: Beinaravičiams, Bialozoramams, Denhofams, Jelenskiams, Kaributamams, Višnioviečiams, Karpiams, Kisieliams, Korvinams, Gosievskiems, Oginskiams, Podbereskiams, Radviloms, Riomeriams, Sapiegomams, Sluškomams, Šveikauskamams ir Zenavičiams. Tuo tarpu Pacai – vienintelė LDK kilmingųjų giminė, kuriai būdingi septyni genealoginės savimonės aspektai. Dalis šių giminių buvo atvykėliai į LDK. Turint omenyje, kad jų

tėvynėse tarp kilmingųjų egzistavo ryški genealoginės atminties samprata, yra didelė tikimybė, kad šios giminės, atvykdamos į LDK, jau turėjo suformuotą genealoginę savimonę, kuri naujoje šalyje galėjo toliau būti plėtojama. Į LDK imigravusioms giminėms buvo būtina stipri giminės narių konsolidacija ir naujų ryšių plėtimas, o tai savo ruožtu turėjo stiprinti genealoginę savimonę.

4. Išsamesnės informacijos apie kai kurias LDK kilmingųjų gimines XVIII a. herbynuose ir legendinės kilmės manifestacijos proginiuose leidiniuose atsiradimas, galėjo sąlygoti stiprią legendine kilme grindžiamą kilmingųjų savivoką. Dažnai sunku pasakyti, kas buvo LDK kilmingųjų legendinės kilmės teorijų autoriai: ar patys kilmingieji, žodinės tradicijos būdu formuojantys giminės genealoginę savimonę, ar heraldikos žinovai, suformavę naują genealoginį atskiros giminės pasakojimą. Vis dėlto genealoginiai šaltiniai liudija, kad žinomų herbynų pasakojimai apie kilmingų giminių legendinius protėvius, padėjo sustiprinti, išlaikyti ir tam tikra prasme „legitimuoti“ giminės legendinę genealoginę savimonę.
5. Tyrimo rezultatai išryškino tendenciją, kad didikų giminės save kildino iš Lietuvos metraščiuose aprašyto Palemono ir jo bendražygių iš Romos arba siejo save su įtakinga užsienio kilmingųjų gimine. Žemesnio rango giminės protėvių „ieškojo“ remdamiesi lingvistiniais savo asmenvardžių ir užsienio valstybių, miestų, vietovių pavadinimų panašumais ar kitomis kalbos ypatybėmis. Tuo tarpu Denhofų giminės atvejis parodė, kad legendinė ir sakralinė genealoginė savimonė galėjo būti grindžiama tokia pačia naudota heraldika. Šiuo atveju bendras herbas tarsi pakeitė neegzistuojantį kraujo ryšį ir tapo sąlyga numanomai giminystei.
6. Vakarų Europos istoriografijos, skirtos kilmingųjų genealoginės savimonės problematikai, analizė parodė, kad kilmingieji, reprezentuodami savo statusą, didesnę dėmesį kreipė į legendinę kilmę ir rangą bei giminystę su šventaisiais ar palaimintaisiais. Tuo tarpu LDK kilmingųjų manifestacijai didelę reikšmę turėjo žymaus kario ar karvedžio reputacija, žemėvalda ir materialinis statusas. Pastarieji du ypatingai

aktualūs buvo žemesnio rango kilmingųjų giminėms. LDK kilmingųjų genealoginės savimonės reprezentavime mažesnį vaidmenį turėjo konfesinis ir fundacinis aspektai. Iš dalies tai galima paaiškinti sudėtinga konfesinės situacijos kaita LDK visuomenėje bei tuo, kad platesnę fundacinę veiklą galėjo vykdyti tik turtingos, elitui priklausančios, giminės.

7. LDK kilmingųjų herbai – daugiareikšmiai simboliai, išskiriantys jų turėtojus kaip kilmingus asmenis, o taip pat galintys demonstruoti giminytės ryšius ar atspindėti legendinę kilmę. Herbų puošyba, t. y. įvairios insignijos, rango skiriamieji ženklai, šalmo papuošalai, mantijos ir skydininkai bei herbinė poezija padeda atskleisti kilmingųjų genealoginės savimonės legendinį, sakralinį, rango / pareigybinį ir militarinį aspektus.
8. Platesnį genealoginės savimonės aspektų spektrą galime įžvelgti į LDK imigravusių giminių tradicijoje. Tai iš dalies galima paaiškinti tuo, kad Vidurio Europos valstybėse egzistavo gilesnės heraldikos tradicijos, kurias atvykėliai atsinešdavo į naują tėvynę. Ryškesnė ir įvairesnė heraldika būdinga ir LDK diduomenei priklausančioms giminėms, kurios galėjo sparčiau adaptuoti naujoves dėl dažnesnių kultūrinių kontaktų su Vidurio ir Vakarų Europos giminėmis, o taip pat ir dėl geresnės materialinės padėties – galimybės tinkamai atsilyginti herbų dailininkams ir raižytojams.
9. Su lietuvių kilmės iš romėnų teorija tiesiogiai susiję keturi herbai: Meška, Stulpai / Kolonos, Rožė ir Kentauras. Meškos herbo paminėjimas išliko tik jo atsiradimo Lietuvoje, t. y. legendinio Palemono bendražygio Ursino, naudojusio Meškos herbą, atvykimo aprašymo lygmenyje. Stulpai / Kolonos kartu su Kentauru ir savo giminės tradiciniais ženklais XVIII a. naudoti Sapiegų heraldikoje. Rožės herbas buvo svarbus Giedraičių giminės genealoginėje savimonėje, o Kentauras herbui LDK visuomenėje teko ypatingas vaidmuo.
10. Kentauras, o vėliau Hipocentauras kaip herbas, turi dvi semantines prasmes. Viena iš jų – tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų

sąmonėje egzistavusi, plėtota, jau Lietuvos metraščiuose užfiksuota legendinė Kentauro, kaip Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės garsių kunigaikščių giminių protėvių iš Romos, jų adoruojamos senos kilmės išraiška. Kita vertus, šis herbas atliko realią funkciją – buvo kilmingų asmenų skiriamasis ženklas, išreiškiantis jų turėtojų asmenines aspiracijas. Hipocentaurą, kaip giminės herbą naudojo penkios LDK kilmingųjų giminės, tačiau žymiai plačiau LDK kilmingųjų heraldikoje jis išplito per jungtinius herbus.

11. Rožės herbas, nors ir liko antraeilis, tačiau kai kurių Giedraičių heraldikoje jam skiriamas ypatingas dėmesys. Keturlapės, o ne sulenkintos penkialapės Rožės (herbas Poraj) naudojimas Žemaitijos vyskupo Stepono Jono Giedraičio herbe kartu su Hipocentauru ir jos išaukštinimas 1764 m. panegirikos tekste suponuoja mintį, kad tai yra atsigręžimas į iki XVI a. pirmosios pusės gyvenusius Giedraičių atstovus. Kaip rodo sfragistikos šaltinių analizė, būtent jie savo herbuose naudojo keturlapę Rožę. Rožės išaukštinimas gali būti ir heraldinės tradicijos sąsaja grindžiamos genealoginės savimonės atspindys, orientuotas į giminystės su aukšto rango Bažnyčios dignitoriumi Merkeliu Giedraičiu atmintį.
12. Kai kurių LDK kilmingųjų jungtinių herbų tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad kilmingieji, siekdami manifestuoti savo statusą, nesilaikydavo tuo metu egzistavusių jungtinių herbų jungimo taisyklių ir atlikdavo juose herbų rokiruotes – į svarbesnį lauką įdėdavo tos giminės, su kuria norėdavo pabrėžti ryšį, herbą.
13. XVIII a. Sapiegų jungtiniai herbai ypač išsiskiria iš bendro LDK kilmingųjų heraldikos konteksto, nes jų daugialaukiuose skyduose vaizduoti keli su romėniška lietuvių kilmės teorija susiję herbai. Tokia heraldine išraiška demonstruojamas itin ryškus Sapiegų genealoginės savimonės legendinis aspektas.
14. XVIII a. katalikų ir unitų dvasininkų heraldika atspindi skirtingą genealoginės savimonės demonstravimą. Skirtingai nei katalikai, unitų dvasininkai savo jungtiniais herbais dažniau manifestuodavo giminystės

ryšius. Katalikų dvasininkai paprastai naudodavo tik iš tėvo paveldėtą herbą. Tokių nuosaikų heraldikos naudojimą lėmę faktoriai galėjo būti du: Katalikiškos reformos, skatinusios dvasininkų kuklumą, padariniai ir katalikų bažnyčios dignitorių kilmė iš garsių šeimų LDK visuomenėje, kuriems nebuvo reikalo ypatingai pabrėžti savo aukštą kilmę. Tuo tarpu iš mažiau garsių giminių kilusiems unitų vyskupams giminystės ryšių demonstravimas jungtiniuose herbuose buvo aktualesnis.

15. Atliktas LDK kilmingųjų genealoginės savimonės ir jos atspindžių heraldikoje XVI–XVIII a. tyrimas leidžia išskirti penkias genealoginės atminties šaltinių grupes: 1) Lietuvos metraščius; 2) kronikas ir istorijas (Motiejaus Strykowski, Aleksandro Gvaninio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus); 3) herbynus (Simono Okolskio, Bartoszo Paprockio, Kasparo Niesieckio, Alberto Vijūko Kojalavičiaus); 4) teisinius dokumentus (testamentai, žemėvaldos pardavimo dokumentai, privilegijos); 5) laiškus. Šie genealoginės atminties šaltiniai padėjo išlaikyti ir perduoti LDK kilmingųjų atmintyje genealoginę informaciją ir formavo jų genealoginę savimonę.

SANTRUMPŲ IR ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

Santrumpos

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (Vyriausias senųjų aktų archyvas Varšuvoje)

AU – Akta unji Polski z Litwą 1385 – 1791

AR – Archiwum Radziwiłłów

BK PAN – Biblioteka Kórnicka PAN

BN – Biblioteka narodowa

LLTI RS – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Rankraščių skyrius

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius

LMAVB RSS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyrius

LNMMB RKRS – Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skaitykla

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas

PSB – Polski słownik biograficzny

RA – Riksarkivet (Švedijos nacionalinis archyvas Stokholme)

SA – Senieji aktai

VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

VUB RSS – Vilniaus universiteto Retų spaudinių skyrius

Iliustracijos

1 paveikslas. 1713 m. arbor consanguinitatis 56

2 paveikslas. Inicialinė raidė B su Jesės medžiu 1330 m. psalmyne..... 59

3 paveikslas. 1724 m. Tiorcingų genealoginis medis 66

4 paveikslas. 1713 m. Denhofų genealoginio medžio fragmentas 81

5 paveikslas. Šv. Kazimieras – karys. 1600 m. 85

6 paveikslas. 1666 m. Radvilų genealoginio medžio fragmentas..... 89

7 paveikslas. XVIII a. Gineikų genealoginė schema.....	95
8 paveikslas. 1666 m. Radvilų genealoginio medžio fragmentai, vaizduojantys pirmuosius Radvilų protėvius krikščionis	117
9 paveikslas. Pacų genealoginis medis ir jo fragmentas.....	127
10 paveikslas. Pacų juodraštinės schemos fragmentas	134
11 paveikslas. Skaitmeninė genealoginės savimonės aspekto dažnumo LDK kilmingųjų giminių tarpe išraiška	143
12 paveikslas. 1683 m. Jono Skarulskio epitalamijo frontispisas	150
13 paveikslas. Jurgio Martynaičio Giedraičio antspaudas.....	175
14 paveikslas. 1412 / 1413 m. Simono Jonaičio Alšėniškio antspaudas.....	185
15 paveikslas. 1412 / 1413 m. Mykolo Jonaičio Alšėniškio antspaudas.....	185
16 paveikslas. 1390 m. Jono Algimantaičio Alšėniškio antspaudas	186
17 paveikslas. 1548 m. Baltramiejaus Giedraičio signetinis antspaudas	191
18 paveikslas. 1599 m. Leono Sapiegos ir Elžbietos Radvilaitės jungtinis herbas	196
19 paveikslas. 1724 m. Antano Kazimiero Sapiegos jungtinis herbas.....	197
20 paveikslas. Alberto Goštauto jungtinis herbas.....	201
21 paveikslas. Alberto Goštauto antspaudas 1532–1539 m. laiškuose	203
22 paveikslas. Jurgio Radvilos jungtinis herbas 1603 m. proginiame leidinyje	204
23 paveikslas. Kazimiero Sapiegos ir Karolinos Radvilaitės 1727 m. jungtiniai herbai	206
24 paveikslas. Kazimiero Sapiegos ir Karolinos Radvilaitės 1727 m. jungtinio herbo fragmentas.....	207
25 paveikslas. 1730 m. Atanazo Šeptickio jungtinis herbas.....	213
26 paveikslas. 1767 m. Felicijono Pilypo Volodkovičiaus herbas	214

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Už nuorodas į šaltinius nuoširdžiai dėkoju:

Adamui Stankevič (LVIA, F. 1292, b. 3340; LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1848; LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 2036; LVIA, F. 1292, b. 1052; LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 2017);

Prof. habil. dr. Aldonai Prašmantaitėi (1780 m. Giedraičių genealoginio medžio kopija); **Jūratei Jakubavičienei** (1780 m. Giedraičių genealoginio medžio rankraštis, LMAVB RS, F9–3343);

Andrejui Ryčkovui (VUB RS, F4–(A180) 13301; VUB RS, F4–(A180) 13325; VUB RS, F4–(A180) 13309; VUB RS, F4–(A180) 13313–13315, 13323, 13324; VUB RS, F4–(A180) 13300; VUB RS, F4–(A180) 13301; VUB RS, F4–(A95–A96) 6366);

Dr. Dariui Antanavičiui (LLTI RS, F. 1, b. 7452, l. 96; RA, Livonica I: Ordensmästaren. Inkommande brev (sen. sign. Livonica I:10, Livonica I:11, Livonica I:12), aplankai: 1532, 1535/Polske legaten och Lithauens kanslar, 1539);

Dr. Dariui Vilimui (VUB RS, F. 7, kn. 28, l. 420–424);

Doc. dr. Edmundui Rimšai (LVIA, F. 1275, ap. 1, b. 716, l. 36–53; LVIA, F. 525, ap. 8, b. 793, l. 53; LVIA, F. 1178, ap. 1, b. 296, l. 3; LVIA, F. 599, ap. 1, b. 141, l. 59–60; LVIA, F. 716, ap. 2, b. 93, l. 210, 218; LVIA, F. 694, ap. 1, b. 4302, l. 19; LVIA, F. 1282, ap. 1, b. 9626, l. 1–2; LVIA, SA, b. 15214, l. 390–393; LVIA, SA, b. 15214, l. 600–601; LVIA, SA, b. 5812, l. 228/113; LVIA, SA, b. 13808, l. 1019–1019v; LMAVB RS, F37-5983, l. 1; LMAVB RS, F15–338, p. 23; LMAVB RS, F15–338; LVIA, F. 599, ap. 1, b. 117, p. 10, 13-17; LVIA, F. 716, ap. 2, b. 93, l. 210, 218; LMAVB RS, F15–338, l. 7v–10v; LMAVB RS, F15–338, l. 1–7, LMAVB RS, F. 37–1301, l. 12.);

Dr. Jolitai Sarcevičienei (LMAVB RSS L-18/158, L-18/318).

Archyviniai šaltiniai

AGAD

MK 413, f. 220v; tzw. MLit. dz. XI Genealogie nr 4; Nabytki 199, sygn. 359; AR, dz. X, sygn. 16; Zbiór Dokumentów Papierowych, Nr. 2838; AR, dz. II, ks. 40, l. 31/21; tzw. Metryka Litewska, dz. XI, Genealogie, nr 23; Zbiór Dokumentów Papierowych, nr. 2838; Zbiór dokumentów papierowych 2779; Zbiór dokumentów papierowych 2827

Archiwum Państwowe w Krakowie

Archiwum Sanguszków, sygn. ASang teka 556/6.

BN MS

Mf. 78278

Biblioteka Narodowa, rankr.

G. 2165

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu

Sygn. Rps 73/IV.

LLTI

F. 1, b. 7452

LMAVB RS

F. 32–11, F94–556, F264–1312, F. 21–1926, F 20–6474, F 20–6443, F 273–1121, F 20–6514, F 32–11, F20–6443, F 21–2002, F 20–6474, F. 37–769, F 273–1122, F94–99, F. 37–769, F. 37–769, F. 20–6474, F 21–2002, F. 17 – 213; RS, F 273–4017; F 273–2241; F 12–3846; F273–447; F 21–1118; F 43 – 8889; F3-153; F 5-18; F 273-2569; F 273–1124; F20–6477; F 20–6474; F37–5983; F. 18–191; F 21–2002; F. 20–6474; F12–3937; F12–3937; F15–338; F15–338; F37–1301; F264–74; F15–338; F15–338;

LNMMB RS

F94–2553, F94–546, F91–575, F91–576, F94–2964, F94–556, F. 94–658; F94–99;

LVIA

F. 391, ap. 1, b. 992.2; F. 391, ap. 1, b. 992.4; F. 1135, ap. 20, b. 57; F. 1275, ap. 1, b. 716; SA, b. 5812, l. 228/113; F. 1135, ap. 20, b. 57; F. 525, ap. 8, b. 793; F. 1292, b. 1052; F. 1292, b. 3340; F. 391, ap. 1, b. 605.1; F. 1178, ap. 1, b. 296; F. 708, ap. 2, b. 5; F. 391, ap. 1, b. 1002; F. 708, ap. 2, b. 1; F. 1135 ap. 4. b. 471; SA, b. 15214; SA, b. 15214; SA, b. 13808; F. 599, ap. 1, b. 141; F94–99; F. 716, ap. 2, b. 93; F. 1292, b. 3340; F. 1135, ap. 20, b. 57; F. 694, ap. 1, b. 4302; F. 1282, ap. 1, b. 9626; F. 1292, ap. 1, b. 1848; F. 1292, ap. 1, b. 2036; F. 1292, b. 1052; F15–338; F. 599, ap. 1, b. 117; F. 1292, ap. 1, b. 2017; F94–556; F. 716, ap. 2, b. 93; F. 1280, ap. 2, b. 9; F. 1292, ap. 1, b. 1; F. 599, ap. 1, b. 117; F. 1292, ap. 1, b. 1;

RA

Livonica I: Ordensmästaren. Inkommande brev (sen. sign. Livonica I:10, Livonica I:11, Livonica I:12), aplankai: 1532, 1535/Polske legaten och Lithauens kanslar, 1539; F. Krigshistoriska Handlingar Karl X Gustafs tid. Polska kriget 1655–60, M 1304, sign. Lithauernas underhandlingar med M. G. De la Gardie och Bengt Skytte. 1655–1656; F. Extranea: Polen, sign. Vol. 113, 11 aplankas, Diverse personer till Jan Zamoyski 1582-1597, T-19-48-a.

VUB RS

F. 7, kn. 28; F4–3580 (A–2472); F5–A40–7888; F4–(A95-A96)6366; F4–(A180) 13299; F4–(A180) 13321; F4–(A180) 13300; VUB RS, F4–(A180) 13301; F4–(A180) 13309; F4–(A180) 13313–13315, 13323, 13324; F4–(A180) 13325

Reti spaudiniai

1. *Aditus ad supremum palatinatus Trocensis [...] Thaddaei Ducis in Kozielsk Oginski Palatini Trocensis [...]*, Vilnae, 1770.
2. ALBIZZI, Antonio. *Principum christianorum stemmata*, Argentorati [Strasbūras], 1627.

3. *Amor Sponsus ad festivos Hymenæi applausus Ordinatus, Celsissimo Illustrissimo et Excellentissimo Domino Domino Hieronymo Floriano Radziwiłł Principi In Nieśwież, Ołyka, Kleck, Birze, Dubinki, Słuck, Kopyl, &c. &c. Comiti In Mirza, Biała, Kreż, Szydłowiec, Nowel, Siebierz, Bielica &c. &c. HÆREDI In Kopyście, Koydanow, Zabłudow, Kieydany &c. &c. POCILLATORI M. D. L. nec non Illustrissimæ et Excellentissimæ Dominae Theressiae Sapiezanka Thesauraridi Curiae M. D. L. Connubiali Fædere Unitus, Vilnæ, 1740.*
4. *Amor Sponsus ad festivos Hymenæi applausus Ordinatus, Celsissimo Illustrissimo Et Excellentissimo Domino Domino Hieronymo Floriano Radziwiłł Principi In Nieśwież, Ołyka, Kleck, Birze, Dubinki, Słuck, Kopyl, &c. &c. Comiti In Mirza, Biała, Kreż, Szydłowiec, Nowel, Siebierz, Bielica &c. &c. Hæredi In Kopyście, Koydanow, Zabłudow, Kieydany &c. &c. Pocillatori M. D. L. nec non Illustrissimæ Et Excellentissimæ Dominae Theressiae Sapiezanka Thesauraridi Curiae M. D. L. Connubiali Fædere Unitus, Vilnæ, 1740.*
5. *Amor Sponsus ad festivos Hymenæi applausus Ordinatus, Celsissimo Illustrissimo Et Excellentissimo Domino Domino Hieronymo Floriano RADziwiłł Principi In Nieśwież, Ołyka, Kleck, Birze, Dubinki, Słuck, Kopyl, &c. &c. Comiti In Mirza, Biała, Kreż, Szydłowiec, Nowel, Siebierz, Bielica &c. &c. Hæredi In Kopyście, Koydanow, Zabłudow, Kieydany &c. &c. Pocillatori M. D. L. nec non Illustrissimæ Et EXcellentissimæ Dominae Theressiae Sapiezanka Thesauraridi Curiae M. D. L. Connubiali Fædere Unitus, Vilnæ, 1740.*
6. ANDREAE, Ioannes. *Super arboribus consanguinitatis, affinitatis et cognationis spiritualis ac legalis*, Leipzig, ne anksčiau kaip 1489.
7. *Applauz weselny Jeśnie wielmożney Jeymości Pannie P. Auguscie Oginskiej woiewodzance trockiej z jaśnie wielmożnym jegomoscią Panem P. Konstantym Platerem starostą inflantskim. Od obligowaney Fundatorskiemu Imięniowi Prowincyi Litewskiej Scholarum Piarum, w Wilnie, 1744.*

8. *Archangelus Magni Ducatus Litvaniæ, quà Princeps Michael. Custos Legum, quà Servatius et Servator Patriæ. Archidux Militiæ quà Supremus Dux Exercituum M. D. L. Celsissimus, Illustrissimus, ac Excellentissimus Princeps Korybuth in Zbaraż et Wiśniowiec Wisniowiecki, Comes in Dolask, Komárno et Brahin, Palatinus Vilnensis, Tucholiensis, Glinianensis, Wilkoviensis, Wilkiscensis etc. Capitaneus. Sub Auspicatissimum Sui Palatinatus Ingressum Inter Communes Omnium Regni Ordinum plausus Panegyrico Humanioris Literaturæ Homagio Salutatus / à Devotissima Suo Celsissimo Nomini et Honori Minima Societate JESU & Universitate Vilnensi, Vilnæ, 1736;*
9. *Architecta gloriæ & honoris [...] D. Joannes Tarło, comes In Czekarzowice, Dei, & S. Sedis Apostolicæ Gratia episcopus Kijoviensis [...], Cracoviæ, 1719.*
10. *Architecta gloriæ & honoris [...] D. Joannes Tarło, comes In Czekarzowice, Dei, & S. Sedis Apostolicæ Gratia episcopus Kijoviensis [...], Cracoviæ, 1719.*
11. BARSZCZ, Jerzy. *Kazanie Ná Pogrzebie Jaśnie Wielmożnego Imći Xiędza Macieja Jozefa Ancuty Biskupa Wileńskiego, który jáchawszy do Warszawy na przysięgę in Novembri ztamtąd powracaiąc y wizytując Juchniewiecką Parafią, umarł 18. Januarii 1723 miane w Kathedrze Wileńskiej 6 Februarii, Vilnius, 1723.*
12. BARSZCZ, Jerzy. *Kazanie o Błogosławionym Jozafacie Arcy-Biskupie Połockim y Męczenniku w Cerkwi Wileńskiej Troycy Najswiętszey WW. OO. Bazylianow przy Wólney Duchowieństwá Processyi z Kátedrálnego Kościołá, Roku 1717. miáne, Zá dobroczynnością Wielmożnego Jego-Mości Páná Jozafata ná Wiślingu Zyberka Kráyczego Xięstwá Inflánskigo, Do Druku podáne, w Wilnie, [1717].*
13. BIAŁOBUCKI, Jan. *Pochodnia woiennez sławz Iaznie Ożwieconego Książęcia I. M. Ieremia Michała Korybuta na Wizniowcu i Łubniach Wiśniowieckiego: ze czterech części w roku 1648 złożona, w Krakowie, 1649.*

14. BIAŁOBUCKI, Jan. *Pogoda iasna Oyczyzny, w którą okazały się y nagrodę biorą wysokie zasługi, a nie zaćmiona sława Jaśnie Oświeconego Książęcia Jego Mości Ieremia Michała Korybuta na Wiśniowcu y Łubniach Wisniowieckiego, Woiewody Generała Ruskiego, Hetmana W. Koronnego, Przemyskiego, Przasniskiego, Kaniowskiego, &c. Starosty, Panegirikiem przywitana. Przez Urodzonego Iana Bialobockiego Krola I. M. Sekretarza, po Seymie Walnym Koronnym Warszawskim, w Roku 1650. zaraz na początku skonczonym. Ktory Panegiryk na cztery Części rozdzielony, y na świat Roku tegoż wydany, w Krakowie, 1650.*
15. BIAŁOWICZ, Valentin. *Ætas Liliata Verno, Æstivo, avtymnali, Hybernoqve Anni Decursu Semper Florida, Liliato Chrapowiciormv Eqviti, Illvstrissimo Domino D. Ioanni Antonio Chrapowicki, Palatino Vitebscensi &c. &c. Inter publica, priuataq[ue] omnium vota Palatinales Fasces auspicanti Repræsentata / A Collegio Vitebscensi Soc: Iesv [i. e. Valentino Bialowicz], Vilnæ, 1671.*
16. BOCZKOWSKI, Adam Franciszek. *Splendor Sluszcianorum siderum inter funebres etiam tenebras illustrissimi domini d. Alexandri Sluszkæ palatini Trocensis ... illustrissimus, funebri elogio repræsentatus et illustrissimis, dominis d. Boguslao Sluszkæ M. D. L. curiæ thesaurario capitaneo Rzeczyceński d. Sigismundo Sluszkæ Homelensi et Propoiscensi capitaneo filiis dedicatus, Vilnæ, 1647.*
17. *Cælum Sidereum Gloriâ Stellarum terras Jlluminans : terno aviti Stemmatis Sydere... Josephati Karp Episcopi Samogitiæ Jllustratum, nec non Sacrà Consecrationis Luce Syderum Suorum Domino Consecratum, Vilnæ, 1737.*
18. *Campus gloriæ [...] Casimiri Sapieha generalis Artilleriæ M. D. L. [...] Carolinæ Radziwiłłowna cancellaridis M. D. L. [...], Vilnæ, 1727.*
19. *Carolus ad Mediolanum Palæmonium id est Vilnam Metropolis Medio Lithvaniæ sitam Salutatus, ac ut Magni Ducatus Lithvaniæ Hierarcha Adoratys. Illvstrissimvs Excellentissimvs & Reverendissimvs D. Carolus*

- Comes in Niegoszew Pancerzynski Dei & Apostolicæ Sedis Gratia Episcopvs Vlnensis [...], Varsaviæ.*
20. *Carolvs Magnvs Generis, Virtutis, Sapientiaë & Gloriaë Magnitvdine Svam Proponens Maiestatem Ad Plausum Dvcalis Hymenæi Celsissimi & Illustrissimi S. R. I. Principis Caroli Stanislai Radziwił Ducis in Ołyka & Nieśwież, Comitit in Szydłowiec, Mir, Kroże, & Biała, Procancellariji M. D. L. Præmysliensis, Camenecensis, Krzyचेviensis &c. &c. Gubernatoris, Nec non, Celsissimæ & Illustrissimæ Principis Annæ Catharinæ Sangvzskowna Ducissæ in kowel Atque Smolany Publicis Orbis Poloni Lituaniq[ue] obtutibus Propositus, Vilnius, 1692.*
  21. CHELMICKI, Maciej. Publiczne Zale przy Solenney depozycyi Ciała Jasnie Wielmoznego Jegomosci Pana Jana Kazimierza na Wieleniu, Kośminie, Radlinie, Rawiczu, Borku, Kossowie, Lachowiczach, Sapiezynie Hrabie Sapiehy. Woysk Jego Imperatoriskiego Wieliczeństwa Feld-Marszałka Starosty Bobruyskiego, 1730.
  22. CHOKIER DE SURLET, Jean de. *Fortuna Państw y Pánujących / Niegdyś Piorem y Jmieniem Wielebnego Xiędza Andrzeia Rudominy Societatis Jesu Apostolskiego w Chinách Missyonarza, Wyniesiona, Teraz z roczną Kommissarskiego Koła rewolucyą w Dom Rudominowski Jaśnie Wielmoznego Jmści Pana Antoniego Rudominy Podkomorzego Braclawskiego, Starosty Subockiego, &c. &c. Prowincyalney Kommissyi W. X. Lit. Marszałka Wniesiona Od Obligowanego Wielkiemu Imieniowi Nowicyatu Wileńskiego Societatis Jesu Roku Pańskiego 1738, w Wilnie, 1738.*
  23. CIAPINŃSKI, Jerzy od s. Bernarda. *W Niedzielę piątą po Swiętkach Podczas Solennych Prymicyi Jaśnie Wielmoznego Jego Mości Xiędza Ignacego Kniazia Massalskiego Pisarza W. X. L. Katedralnego Wileńskiego, Y Prześwietney Kollegiaty Warszawskiey Kanonika, Kazanie w Kościele Katedralnym, w Wilnie, 1753.*
  24. CIAPINŃSKI, Jerzy. *Gratulatio nuptialis Illustrissimo et Excelentissimo Domino D. Constantino de Broel Plater Praefecto Livoniae nec non*

- Illustrissimae et Excellentissimae Dominae D. Augustae Ogińska Palatinidi Trocensi, nomine Obligatissimae Fundatrici suae Litvanae Provinciae Scholarum Piarum Anno Domini M. DCC. XLIV, Vilnae, 1744.*
25. *Controversia Tribvnały Niebieskiego między żywotem doczesnym światem przemiiającym / y śmiercią nie [...] na wyprowadzeniu ciała Jaśnie Wielmożney Jey Mći Paniey P. Marcibelli Hippoliti Wodynskiej, woiewodzanki Podlaskiey Podskarbiney Wielkey W. X. L. Starościney Brzeskiej, Suraskiej, &c. &c. Ogłoszona w Grodnie w Horodnicy przez Xiędza Thomasza Dygonia Zakonu Braćiey Mnieyszey de Obseruan: Kaznodieię Generalnego, Conuentu Grodzieńskiego Gwardiana. Roku ~. Dnia ~` Octobra. Potym w Druk podana tegoż roku, z Roskazania Starzych. W Wilnie w Drukarni S. Troycey Oycow Baz. 1651.*
26. CYRYL od Poślubienia N.P. Marii. *Konjektura z Aspektu Herbowney... Strutynskich; y Oyczystey Reformowanego Karmelu Konstellacyi Upatrzona, : Dla... Jana na Strutynie Strutynskiego Kasztelana Inflantskiego przy Remissyi doczesnego życia, y rezolucyi śmiertelnego ciała... Prezentowana, ..., w Wilnie, 1746.*
27. CZECHOWIC, Tobiasz. *Półow herbownego dzika iasnie oświeconego domu Donhoffowskiego, rospuszczonym niegdy cnot, pobożności y wysokiego urodzenia myślistwem, a teraz chyżą lotnobieżącey śmierci charcicą w osobie... x. Alexandra Donhoffa opata iędrzeiowskiego, I. K. M. sekretarza, aż na iasną gorę Częstochowską dognanego na ulżenie bolejącym wrodzonego żalu sercom wyprawiony, w Krakowie, 1678.*
28. CHEŁSTOWSKI, Dionizy Andrzej. *Signum ad placitum deo, ecclesiae, et patriae in Signaculo [...] Domini D. Alexandri Horain [...] episcopi Samogitiae [...], Vilnae, 1716.*
29. DECIUS, Iodocus Ludovicus. *De Jagellonum familia liber II. Cracoviae, Hieronim Wietor, 1521.*
30. DEMROWSKI, Jan. *Compendium Swiętobliwego życia Xiążęcia u Swiata y u Nieba B. Michała Giedroycia Xiążęcia Wielkiego Xięstwá Litewskiego Kanonika Regularnego Ordinis Canonici S. Mariæ de Urbe Demetri*

Beatorum Martyrum de Pœnitentia, W Krákwie w Kościele S. Márká Ewángelisty spoczywájącego, Roźnemi Łask y Cudow znákami słynącego : Stylem skroconym, àle máłoco odmiennym Wyjęte z Zywoťá w Roku 1736 wydánego, Teraz świeżo dla pospolitego wszytkich wiernych pożytku Wydane z pozwoleniem Zwierzchności Duchowney Roku 1741, w Wilnie, 1741;

31. *Dies Aeternitatis per duodecim horas deductus a Luna Hleboviciana post eclipsim mortis, in solem gloriae transformata, atq[ue] ad sepulchrales umbras illustrissimae dominae Marcibellae Arvnae Hleboviciae Oginska palatinae Trocensis, illustrissimo domino d. Martiano de Kozielsk Oginski palatino Trocensi, ... post fata conjugis suae, maestissimo, / in solatium repraesentatus ab Academia Vilmensi Soc. Iesu [i. e. Christophoro Losiewski] anno ab ortu solis increati 1683.*
32. *Dom Wielki Głos wdzięczney nieśmiertelności rozmażaiący na pogrzebie Wielmożnego Jego Mści P. Stanisława Woyny Kvchmistrza W. X. L. Ciwona Gondinskiego, Połongowskiego, &c. Starosty, Kazaniem delineowany Przez X. Avgvstina Witvnskiego Zakonu Franciszka Świętego, Bernadynow mianowanego Prouinciey Polskiej Oycy. w Sanćiech Maiętności dziedzicżney dnia 15. Iunij Roku 1649. Vilnae, Typis Academiae Soc. Iesv.*
33. DYGON(IA), Tomasz. *Przemiana koni poszonycz pod lektyke Jaśnie Oświecone Xiążęcia Jego Mści Simeona Samvela Lvbartowicza Sanguszka y Kowła woiewody Witepskiego starosty Suraszkiego...*, [Vilnius], 1639.
34. *Dziedzictwo wiekui'czch honorow wieczystem starożytności prawem, wszytkich wiekow przyznaniem na oyczystey z Kozielska Oginskich Bramie, przy tryumphalnym na senatorską godność ascensie, Jaśnie Wielmozney Jey Mći Pani Elżbiety Magdaleny z Oginskich Puzyniney, kasztelanowey Mscisławskiej [...], w Wilnie, 1747.*
35. DZIEWULSKI, Jakub. *Kompas Zbawienny : álbo Zegar Sumnienia, Czas ludzkiego życia iako cień przemiiaicego, reguluiacy do Wieczności szczęśliwey. Na każdy moment oczom duszy Służący. Swiatłem Jasnego*

- Pisma Świętego, Stylem Oycow Świętych Pokazany. Z Przykładem Historiy y Uwag Duchownych, wybranych z Medytacyi S. Ignacego Fundatora Soc. Jesu, Iąśnie Wielmożnemu IMéi Pànu P. Rafałowi Jelenskiemu Marszałkowi Wielkiemu Tryb. Gło. W. X. L. Podśędkowi Powiatu Wiłkomirskiego, Staroście Świętorzeckiemu &c. Dedykowany, w Wilnie, 1746.*
36. *Evictio Themidis et Minervae in Capitali Mauritaniae Capitis causa Olim [...] Regali Brachio Ab Illustrissimo Domino D. Joanne Tyzenhaus Mareschalco Tribunalis Palaemonij Palatino Mscislaviensi [...], 1720.*
37. *Fontanna mistyczna z obrazu Nayśw. Panny Maryey od roku 1684 cudownymi łaskami w kościele Wileńskim Łukiskim ss. apostołów Filippa y Jakuba zakonu kaznodzieyskiego prowincyi Litewskiej słynącego /wytryskaiqca duktem pasterskiej łaski... x. Bogusława Korwina Gosiewskiego, Smoleńskiego, Siewierskiego y Czerniechowskiego biskupa... z pod drukarskiej prasy wywiedziona, W Wilnie, 1737.*
38. GIEDROYĆ, Władysław. *Skarbiec Starozytnych Kleynotow w Wyborne Cnot Zloto Osadzonych : Iąśnie Wielmożney Heroiny Iey Mości Paniey P. Anny z Młocka Młockiey Kriszpinowey Kierszenszteynowey Vvielkiey, Podskarbiney y Pisarzovvey vv^o: Xięstwa Litt^o: Ciwunowey Poiurskiej etc. od Tyranki śmierci w ziemie złożony, Przy Akcie Pogrzebowym załosnym piorem opisany, y Iąśnie Wielmożnemu Iego Mości Panu P. Hieronymowi Kriszpinowi Kierszenszteynovvi Vvielkiemv podskarbiemv, y Pisarzovvi Ziemskiemv VV°. Xięstwa Litt^o. Ciwunowi Poiurskiemu, Administratorowi OEkonomij Połongowskiej etc. etc., Vilnæ, 1666.*
39. *Gratulatio illustrissimo ac reverendis[si]mo domino d. Benedicto Woynae episcopo Vilnensi / a sodalitate B. V. Mariae Annunciatae S. I. Academica Vilnensi, Vilnae, 1600.*
40. *Gryphus coronarij auri custos [...] Christophori Stanislai comitis in Bakszty Zawisza Minscencis [...], Vilnius, 1714.*
41. GUCEWICZ, Andrzej. *Załosna Melodia Trenodyinym Koncentem Vbolewáiqcey Oyczyzny, y całego Domu Przy pogrzebowym Akcie*

Wielmożnego Ięgomości Pana Ierzego Samsona Podbereskiego Podśędku Brasławskiego Smutny dźwięk Wydáváięca A Náfolę w zálách zostáięcey Málżonce Wielmożney Ięyimości Paniey Katarzynie Rorownie Podbereskiey Podśędkowey Brásławskiey, Vilnius, 1696.

42. *Honor Præsuleus Meritis, Virtutibus, & Prosapiae Celsitudine, Illustrissimi et Reverendissimi Domini, D. Josephi Sapieha, Comitis in Zasław, Czereja, Bychow, Dąbrowa etc. Dei & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopi Diocæsariensis, Coadiutoris, Suffraganei, Nec non Prælati Præpositi Cathedralis Vilnensis, Archi-Diaconi Samogitiensis, & Canonici Varsaviensis, Referendarii Magni Ducatus Lithvaniæ Coronatus, eademq[ue] Pontificia Mitra Coronans. Humillima congratulatione in testimonium debitæ submissionis Ab obligatissima tanto Nomini Lithvana Scholarum Piarum Provincia Celebratus. Anno A quo feliciter in terris apparuit Pontifex futurorum bonorum 1737. die Ima Septembris, Vilnius, 1737.*
43. *Horologium Sæculorum Coronatis Regnorum folibus Conformatum Ferreo Sapieharum Telo, ac Æreo Raddivilliorum Lituo Auream Patriæ ætatem Indicans & Insonans. Sponsali orbita: Illvstrissimi ac Excellentissimi Domini D. Casimiri Sapieha Comitis in Bychow, Zasław, Dąbrowna, Druja &c: Generalis Artileriæ M. D. L. Capitanei Volpensis, Onikszensis, Rakanciscensis, Ławaryscensis &c: &c. & Celsissimæ Illvstrissimæ ac Excellentissimæ Principis Carolinæ Radziwiłłowna Cancellaridis M. D. Litv: Instructum Inter consona applaudentis Sarmatiæ Vota Salutione Panegyrica Celebratum á Perenniter Obligatissimo Fundatoriis Nominibus Ducali – Radivilliano Nesvisiensi Collegio Societatis Jesu. Anno quo Vivant! pLaVdentes nVMerent noVa sæCuLa sponsI. Vilnæ Typis Universit: Soc: Jesu.*
44. *Iasnie Oswiecone Nadzieie Do wiekopomney Sławy Terminu z stárożytnemi Iáśnie oświeconych Xięząt Ichmościow Kleynotami; To iest Zorłem Radziwiłłowskim, Lotem, a z Sangvyszkow Pogonią Biegiem certuięce, Oyczystym piorem wysłędzione, A Przy Godowym Akcie Iáśnie*

oświeconey Xięstwá Ichmościow Parze Karolowi y Annie z unizoną submissyą ofiárowane, Vilnius, 1692.

45. *Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Ignatio È Supremis Ducibus Roxolanis Massalski Episcopo Vilnensi Academia Et Universitas Vilnensis Societatis Jesu Tanquam Suo Cancellario In Ejus Solemni Consecratione Plaudens Annô Mdcclxii. Die 2. Maji, Vilnius, 1762.*
46. *Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Stephano È Magnis Lltvanicæ [!] Ducibus Giedrussis Giedroyc Episcopo Uranopolitano Suffraganeo Albæ Russiæ..., Vilnæ, 1764.*
47. *Iter Gloriæ A Porta Gentilitia usq[ue] ad Portas Mortis Per Martis Campos, Curie Areas, Honoru[m] Atria Heroicis Virtutu[m] Meritoru[m]q[ue] passibus emensum A Perillustri ac Magnifico D[omi]no D. Joanne de Kozielsk Oginski Mareschalco Braclaiuensi Ac sequari calamo ad posteræ memoriæ perennitatem annotatum Ipsu[m]q[ue] Pompæ Funeris apparatu exhibitum, Vilnius, 1680.*
48. JABŁONOWSKI, Józef Aleksander. *Heraldica to iest osada kleynotow rycerskich y wiadomość znakow herbowych, w Lwowie, 1742, Nro. 2.*
49. JANAVIČIUS, Laurynas. *Reszta Pociach w Umbrach y Cjenjach Smiertelnosci Na Pogrzebie Jey Mości Panjey Heleny Szemiotowny Stachowskiej Skarbnikowey Wilkomirskiej iáko Málzonki; tudziesz y Mátki, Jey Mości Panjey Helzbjety Toloczkony Stachowskjej Kazaniem Vpatrzona, w Wilnie, 1669.*
50. JĄCZYŃSKI, Rafał. *Erectia plánetow Tyszkiewiczowskich : albo Krotkie Kazanie ná Pogrzebie... Iana Eustachysza Tyszkiewiczza, Woiewody Brzesckiego, Kámienieckiego..., w Lvblinie, 1637.*
51. JELEŃSKI, Mikołaj. *AQVILA Iovi inter Aras familiarior : Ad Lucem Luceoriensis Infulae Provocata. Ac In Auspicatissimo in Suam Cathedram ingressu Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, Domino Alexandro In Wyhowo Wyhowski S. R. I. Comiti Dei & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopo Luceoriensi Abbati S. Crucis Domino & Mæcenati Amplissimo*

Obviam expedita / A Collegio Pinscensi Societatis Iesu [i. e. Mikołaj Jeleński] Anno Domini 1703, Vilnius, 1703.

52. *Joannes In Vinculis Mortis, Illustrissimus, Excellentissimus Dominus, D. Comes in Ila, Iwieniec, Horyhorki Ursinus Dowoyna Sołłohub Palatinus Bbrestensis, Olim Famæ, Honoris, Magnitudinis Præcursor, Nunc Communis Mortalium Fortunæ Successor, Illustrissimo, Excellentissimo Domino Josepho, Ursino, Dowoyna Sołłohub Castellano samogitiæ, ac Illustrissimo, Excellentissimo Domino Antonio, Ursino, Dowoyna Sołłohub Generali Artilleriæ, Capitaneo Jeżierzyscensi, Hæredibus Paterni Nominis & Honoris, Sub atratam Parentalis luctûs Pompam, Mæstissimis Filiis, in viva posteritatis memoria, post fata superstes Præsensus, atq[ue] uti Patriæ, Religionisq[ue], pupilla, lachrymis populi, voce lugubris svadæ, minimæ Societatis Jesu Collegii Minscensis Deploratus, Annó Domini Mdccclix, Vilmæ, 1749.*
53. JURKOWSKI, Gabriel. *Morze litości y łaski Bożey przepaściste z Rożanego-Stoku wylane. Kwitnącemi codzien świeżo dobroczyństw powodziami wonnemi sławy zatokami cały świat Litewski oblewające : to iest obraz Bogarodziey Maryi Dziewicy, w Missyonarskim zakonu kaznodzieyskiego kościele Rożanostockim w przedziwne Boga cuda od sta lat ophywające, prześwietnemu imieniowi starożytnemu ... Korsakow gorliwych Niepokalaney Panny y Matki czcicielow ku pomnożeniu honoru y chwały ofiarowany, w Wilnie, 1760.*
54. KALIŃSKI, Jan Damascen. *Erymanthus in Helicone sylva christiano-politica sancti regis, optimi senatoris, boni aulici, pii christiani instructus : triumphalibus vestigiis patrii apri illustrissimi et excellentissimi domini D. Stanislai comitis a Denhoff, campiductoris M.D.L. ensiferi regni, capitanei... detriectus seu Libri IV elegiarum / Authore Joanne Damasceno a Matre dei, scholarum piarum sacerdote [Kaliński J.], Varsaviae, 1713.*
55. KAMENSKIS, Petronijus. *Kazanie na pogrzebie Jáśnie Wielmożnego Ie^o Mosci Pana Iana Alphonsa Lackiego, Xięstwa Zmoydzkiego generalnego*

- starosty, Birzynianskiego, Radvnskiego, Zoslenskiego gubernatora, Zakonu Kaznodzieyskiego w Wysokim dworze fvdatora, Wilno, 1647.
56. KARPOWICZ, Maksymilian. *Kazanie Przy Początku Trzeciego Wieku Reformy Karmelitańskiej, przez Ss. Teresę od P. Jezusa i Jana od Krzyza w Roku 1562. uczynioney, Podczas Konkluzyi Trzydniowego Nabożeństwa, z tey okoliczności od Klemensa XIII. Naywyższego Pasterza, w Kościołach Karmelitów Bosych w Roku 1762. od 25. do 27. Sierpnia, łaskawie z nadanym Odpustem Zupelnym pozwolonego w Kosciele Grodzienskim Miane /Przez X. Maxymiliana od N. P. Maryi Karmelitę Bosego, Aktualnego na ten czas S. Teol. Lektora i Kaznodzieję Na oświadczenie wiekami nieprzepomnioney, Fundatorskiemu Imieniowi powinny wdzięczności Jasnie Wielmoznemu Jmci Panu Tadeuszowi z Kozielska Oginskiemu Kasztelanowi Trockiemu Kawalerowi Orderu Orła Białego &c. &c. y Jasnie Wielmożney Jeymci Pani Jadwidze z Załuskich Oginskiej Kasztelanowey Trockiej z Nayniższym całego Zakonu w dalsze wieki zaleceniem Oddane, w Wilnie, 1762.*
57. KLIMOWICZ, Ignatius. *Regia Solis Avitis innixa Columnis, Pernitidis Hymenæi splendoribus Refulgens, nec non Illustrissimo Domino, Domino Christophoro de Bròel Plater Judici Tribunalis & Vexillifero Legionis Cataphractæ Exercitus M. D. L. Blandziensi, &c. &c. Capitaneo; Socianti æterno prosperrimi connubii fædere Perillustrem Magnificam Dominam, D. Annam Piotroviciam Tivunidem Pojurenssem Ducatus Samog. Łabardziensem, &c. &c. Capitaneidem, Dedicata; Orbiq[ue] Litvano ad perennem rei memoria[m], Ab obligatissimo huic Nomini & Honori cliente Erecta, Annô ab ortu Increati Solis M.Dcc.XL.VII., Vilnius, 1747.*
58. KONDRATOWICZ, Adrian Paweł. *Mistrzini zycia y smierci, Wielmożna I. M. Pani Barbara Zochowska Mintoftowa Czyzowa, podkomorzyna Wilenska / kazaniem pogrzebowym, w Wilnie w kościele s. Michała dnia 4. lutego, roku 1677. wystawiona przez x. Adryana Kondratowicza, zakonnika Braći Mnieyszych Obser, w Wilnie, 1667.*

59. *Konstellacyja księżęcych planet Księżyca i Marsa Saturnowe wieki pod ojczystym słońcem rokująca...*, w Wilnie, 1725.
60. *Korona z herbownych [...] Sapiehow strzał złożona : [...] o cudownym obrazie najswiętszey panny w kościele Wileńskim WW. panien Bernardynek [...] będących, y o solenney tegoż obrazu koronacyi, pod zaszczytem w. imienia [...] Alexandra hr. Sapiehy, podskarbiego nadwornego W. X. Litewskiego, Punskiego etc. starosty, polskiemu y palemonskiemu swiatu ogłoszona*, w Supraslu, 1751.
61. ŁABĘCKI, Baltazar. *Anatomia conscientiae to iest Rozebranie y rostrząśnienie symnienienia człowieczego w kazaniach wczynione: a teraz [...] za nakładem [...] Doroty Zawiszanki Podbereskiej, marszałkowej braclawskiej [...] do druku podane*, w Lubczu, 1638;
62. *Lachryma filiorvm matri svø parentantvm [...] D. Elisabetha comitide Ostrorog Dołska [...] 1685.*
63. LACKI, Petrus Casimirus. *Septem Chodkiewiczii Heroes Exercitvs Lithvanici Dvces Illvstrissimvm ac magnificv[m] D[omi]num D. Christophorvm Chodkiewicz Palatinvm Vilnensem Comitem In Szkłow ... Solenni pompâ ad capessendos Palatinatus Vilnensis fasces Vilnam ingredientem suis sub tentorijs gratulatione excipiunt / Quam Petrus Casimirus Lacki Castellanides Samogitiæ, Orator Academiae Vilnensis Societatis IESV calamo complexus, eidem Illvstrissimo Palatino Vilnensi totâ Academiâ applaudente D. D. Anno Domini M. DC. XLII, Vilnius, 1642.*
64. ŁASKI, Joannes. *Commune incliti Poloniae regni privilegium constitutionum ed indultuum*. Cracoviae, Johannes Haller, 1506, fol. LXXXV.
65. LIAUKSMINAS, Žygimantas. *Głosy tręb oyczystych, Jego Mości Pana, p. Stanisława Gintołtowicza Dziewałtowskiego, stolnika Kowienskiego, przy pogrzebie w kościele s. Ianá w Wilnie kazaniem wytłumáczone, a Ich MM. I.M.P. Krystynie Podbipieczance Dziewałtowskiej, stolnikowej Kowienskiej, bolesney małżonce, I.M.P. Kazimierzowi Dziewałtowskiemu,*

- I.M.P. Krystynie Dziewaltowskiej Komarowej, podstoliney Orszanskiej, I.M.P. Annie Dziewaltowskiej Chreptowiczowej, zálosnemu potomstwu ofiàrowáne / przez x. Zygmvnta Łauxmina Societ. Iesu s.t.d., káznodzieię fàrskiego, roku 1653, w Wilnie, 1654.*
66. LOSEVSKIS, Kristupas. *Cursus ad gloriae metam Sagittae Dolscianae, sub auspaticissimum ingressum perillustris ac magnifici d[omi]ni d. Ioannis Caroli de Dołsk Dołski pocillatoris M. D. L. in capitaneum districtus Pinscensis, ad publicos gratulantium plausus, Vilnae, 1676;*
67. ŁABEŃCKI, Baltazar. *Anatomia conscientiae to iest Rozebranie y rostrzáńnienie svmnienia człowieczego w kazaniach wczynione : a teraz [...] za nakładem [...] Doroty Zawiszanki Podbereskiej, marszałkowej braclawskiej [...] do druku podane, w Lubczu, 1638.*
68. *Lot strzaly swiàtobliwego pożycia Jaśnie Przewielebnego w Bogu Jego Mości oycy Iózepha Horbackiego episcopa prawosławnego Witebskiego, Mściślawskiego, ... namiestnika w Wielkim X.L. metropoliey Kiowskiej... szcześliwie dokonczony /a piorem pogrzebowym od praefecta y od wszystkiey braciey duchowney y swieckiey Congregatiey Studeńskiey będącey przy cerkwi Swiętego Ducha Bratskiey Wileńskiey: ku potomney pamięci wznowiony, w Wilnie, 1654.*
69. *Maiestas Rosarum In Nativa Purpura Reginae Florum Rosae, Seu In Regnatore Cordium & Animorum Lechico Rosino Nomen cum Violis Rosisq[ue] natum Avito in Stemmata Circumferente Illustrissimo Ac Reverendissimo Domino, D. Francisco Antonio In Kobile et Dmenin Kobielski, DEI & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopo Luceoriensi & Brestensi Minimæ Jesu Societatis Patrono, Protectore & Meccenate Colendissimo Recognita, Ac Inter Publicos Sarmatiæ Applausus, Inter splendidos Luceoriæ apparatus, Sub Solennem Cathedræ suæ Ingressum Panegyricô Homagiô, Vilnæ, 1740.*
70. MAKOWSKI, Antonius. *Universitas Votorum Cum Suffragio immortalis Gloriæ à Ducalibus Fasciis, & Senatoriis Fascib9 Bis trabeato Honori Celsissimi Illustrissimi ac Excellentissimi [!] Principis Ducis in Ołyka &*

Nieśwież, Comitis in Mir, Kroże, Szydłowiec & Biała, Domini, D. Michaelis Casimiri Radziwiłł Castellani Trocensis, Campi-Ducis M. D. L. Præmisliensis, Człuchoviensis, Braclaviensis, Camenecensis, Ostrcensis, Krzyczoviensis, Nizynensis, Oulucensis, &c. &c. Capitanei, In Applausum Congregata, Atq[ue] Inter publica gratulantis Sarmatiæ Vota Ducali Clavâ & Senatoriâ Purpurâ Adauctæ Celsitudini, Vilnæ, 1736.

71. MALINOWSKI, Karol. *Plausus Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Joanni Dominico De Łopacin Łopacinski Episcopo Samogitiæ In Ejus Solenni Consecratione Instituti, Vilnæ, 1762.*
72. MALEJEWSKI, Benedykt. *Palatium principum honori, virtuti, prosapiae, ... principis Ianusii Antonii Koribut ducis in Wiszniowiec et Zbaraz Wiszniowiecki palatinidae Belzensis, capitanei Osiecensis etc. sub auspiciatissimum ingressum in capitaneatum districtus Pinscensis, inter publicos applausus, Vilnae, 1695.*
73. MARLIANI, Ambrogio. *Plac Polityki : Abo Szkoła Obyczajności w Ktorey: Co Czynić, Czego Się Chronić Ma Panujący: Dokładne Przepisują Się Nauki / w Przód w Języku ŁAcinskim Pracą Jmsc Xiędza Ambrozego Marliani Kanonika Regularnego Lateranskiego ; Teraz Swieżo z Woli i Rozkazu Jaśnie Wielmożnego jmc Pana Thaddeusza Knięcia Na Kozielsku Oginskiego Woiewody Trockiego, Starosty Retowskiego &c. &c. Kawalera Orderu Orła Białego Na Polskie przekładaniem wielm. Jmść Pana Ierzego z Werezub Zubowskiego Sędzica Grodz. Orszan. Światu Otworzona, w Wilnie, 1771.*
74. *Messis Aurea Honoris Pontificii Aperiente primum ver Præsuleis Violis Benedicto XIV. Panem Benemerentium Virtuti & Sapientiæ in alimentum Providens, Sub tempus Augusti non mensium, sed Regnorum Principis Maturata, In horrea Domus plencæ meritis Illustrissimi, Reverendissimi Domini D. Antonii Josephi Zołkowski Episcopi Alalejensis, Suffraganei Albæ Russiæ, Prælati Decani Cathedralis Vilnensis Illata, Sub secundissimam Pontificiarum primitiarum oblationem, Vilnæ, 1745.*

75. MISZTOŁT, Antonius Aloysius. *Historia illustrissimae Domus Sapiehanae: ab origine et antiquitate sua genealogico syllabo per gloriosos heroum ejusdem ac connexarum familiarium progressus in praesens saeculum deducta*, Vilnae, 1724
76. *Motus Siderum Olim sub inauguratione sua prodigiosus Honorio, (a) nunc sub ascensionem ad Infulatos honores Illustrissimi ac Reverendissimi Neo-honorii Josaphati Karp Episcopi Samogitiæ, Citra admirationis notam Avitis Stellis Suffragio Virtutum, meritorum et Nominis in altum gloriae subsilientibus, super Polono Polo Repetitus, Atq[ue] Provolantibus sui in encomia pennis Extra prodigium Stellas super axe numerantium ad Oratorium calculu[m] Reductus*, Vilnæ, 1737.
77. *Murus Spartanus Oginscianaе portale antemurali christianitatis super aedificatus sub auspiciatissimum susceptae Spartae adytum... : Thaddei Francisci Oginski... suis honoribus Lacone stylo cinctus / aS. I. Collegii Żodziscensis*, Vilnae, 1740.
78. NARAMOWSKI, Adam Ignacy. *Powitanie Jásnie Oświeconego Trybunału Wielkiego Xięstwa Litewskiego W Niedzielę trzecią po Wielkieynocy Miane, A pod Prześwietnym Imieniē[m] dążącego w Herbowney Podkowie do nieśmiertelney Sławy Iásnie Wielmożnego Iego Mości Pána Jozefa Niemirowicza Szczyta Czesnika W. X. L. Stárosty Jáswońskiego &c. Fori Compositi Dyrektora, ná publiczne światło Ogłoszone*, w Wilnie, 1725.
79. NARBUTT, Aleksander. *Argvment z obopolnego wesela starozytnych y przezacnych domow przy wesolym Hymeneuszu ... Stanisława Szemiota starosty nowomiejskiego y zophiey Kierdeiowny marszałkowny grodzienskiej ... z ... braterskiego affektu ode mnie Alexandra Narbvttu na Kołtynianach sędzica ziemskiego lidzkiego, w Akademiey Wileń. Soc. Iesu metaphysices auditora*, Wilno, 1676.
80. NARUSZEWICZ, Kazimierz Aleksander. *Meta Felicitatis quam Illustrissimus Dñs Dñs Pavlus Ioannes Sapieha Comes in Bychow ... Genere, Gestis, Honoribvs, Morte attigit, propositaet Illvstrissimis*

Dominis Comitibus D. Casimiro Ioanni Sapieha M. D. L. Curiae Thesaurario ... D. Benedicto Pavlo Sapieha M. D. L. Svbdapifero, D. Francisco Pavlo SApieha, Olkinensi &c. Capitaneo, D. Leoni Sapieha, Mæstis Tanti Parentis Filiis / à Casimiro Alexandro Narvuszewicz Referendaride M. D. Lit. Almæ Vniversitatis Vilnensis S. I. nomine dicata, Vilnæ, 1666.

81. NIGER, Daniel; BARTHOLANUS, Stanislaus; PETRONIUS, Andreas. *Orationes tres in obitum trium... ducum Radivilorum...*, Brvnbergæ, 1603.
82. *Nutritius desideriorum ad gustum Patriæ, ad delicias Civium; Famelica Universi Ducatus Vota Benefico Stellarum influxu Reficiens Illustrissimus Dominus D. Joseph Skumin Tyszkiewicz capitaneus generalis Samogitiæ Retoviensis, kiermielensis, Woraykoviensis, Gintanensis, Ductor Copiarum Samog: Colonellus Cataphractæ Legionis &c. &c. [...], Vilnæ, 1743.*
83. OBŁOMOWICZ, Józef Ignacy. *Choraǵwie cztery za iedne na pochwale pogrzebowej godney pamięci iego mości pana p. Marcina z Karlina Karlińskiego, chorązgo smoleńskiego, ... / przez x. Iozepha Ignacego Obłomowicza, Societatis Iesu theologa, a na ten czas kaznodzieie farskiego smolenskiego w tymże kościele pokazane roku M.DC.L. dnia XXII. Marca, Vilnae, 1650.*
84. OKOLSKI, Szymon. *Orbis Poloni tomvs II, in qvo antiqua Sarmatarum gentilitia et arma, quaecunque a litera L, vsque ad literam R ... continentur et dilucidantur avthore ... Simone Okolski ..., t. 2, Cracoviae, 1643.*
85. *Omina Felicitatis, Serenissimo ac Potentissimo D. Michaeli Dei Gratia Poloniae Regi Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Volhyniae, Podoliae, Smolensciae, Livoniae, Severiae, Czerniechoviae, etc. etc. etc. Domino Suo Clementissimo. Feliciter regnanti, praesagio; Civibus, solatio; Externis, prodigio, ex Arcanis Fatorum, eventuumque authenticis, Eruta Collectaque. Et per Samuelem a Brzezie Lanckoroński, Artium Studiosum dicata, Cracoviae, 1669.*

86. *Oratio epithalamica [...] D. Antonio Dowoyna Solłohub thesauridæ M. D. L. [...] nec non celsissimæ principi Brigidæ Radivilia palatinidi Novogrodensi [...], Vilnæ, 1744.*
87. *Oratio parentalis illustrissimo domino d. Joanni Alphonso Lacki generali ducatus Samogitiae capitaneo, Vilnius, apie 1643–1646.*
88. *Orbis uterque Polonus scilicet et Palaemonicus Uno Orbe Connubiali Clausus isque In Amplissimorum Nominu Conjunctione Illustrissimi Magnifici Domini D. Christophori Skumin Tyszkiewicz capitanei retoviensis etc. etc. cum Illustrissima Magnifica Domina Domina Hedvige Załuska Praefectide Culinae M. D. L. Universam pene Rempublicam Regnumque Sarmatiae continens Pronubae Junoni Jovique Siderum Avitorum Domino In Regnum Serenissimum consecratus ab addictissimo utrique Senatorio Nomini Conventu Siennensi Ordinis Minorum Conventualium Seraphici Patris Sancti Francisci, Wilno, 1748.*
89. *Ordo Equitum Et Aquilarum, Ex Nido Aquilae Magnarum alarum Christi, Sacri Romani Imperii a Christo Fundati Principum, Divorum Petri & Pauli Apostolorum, Olim a Principe Praesulum Leone Decimo, In Nido duodenarum Aquilarum, Romae, institutus. Nunc In Nido Aquilae Albae, Lechia, In medio Romae inversae, in Corde Regni, Cum Armis Serenissimi Augusti III. Regalium Gladiorum, Cum Avito Czartorysciorum Equite in Principe Praesule Cathedrae Petri & Pauli Celsissimo Theodoro Casimiro Duce in Klewan & Zukow Czartoryski, Episcopo Posnaniensi, sub auspiciatissimum sue Cathedrae Ascensum, Applaudente Polona Aquila, gestiente Palaemoniae Equite Innovatus. A devinctissima inter Ordines Religioses Societate Iesu Colleg: Vars: Salutatus. Anno Domini 1739, Varsaviae, 1739.*
90. *Oriens immortalis gloriae in occidente vitae mortalis ... observatvs svb parentalia ivsta ... Catharinae Radiviliae ... nec non ... Carolo Stanislao Radziwił ... propositus ab Alma Academia et Vnivertsiate [!] Vilnensi Soc. Iesv per Hieronymvm Godebski ... anno ... Mdcxcv (1695).*

91. OZIEMBŁOWSKI, Ioannes. *Annvli Nvptiales Ad Felices Et Avgvstos Hymenæos Perillvstris Ac Magnifici D[omi]ni D. Petri Vladislai De Kamionogrod Kamienski Castellanidæ Mscislavien[sis] Dapiferi Et Avlici Cvbicvlari S. R. M. Brahynensis Kozuchouiensis etc etc. Tenutarij Nec Non Perillvstris Ac M. D[omi]næ D. Iohannæ Petronellæ Evdoxiæ De Białogrvd Zawiszanka Castellanidis Vitepscensis Repræsentati*, Vilnius, 1647.
92. PACAS, Kazimieras. *Fastigivm Triplex Familicæ, Virtvtis, Honoris, Jn Gentilitijs Illustrissimi Domini D. Ioannis Alphonsi Lacki Generalis Samogiticæ Capitanei &c. &c. Montibus repræsentatum, Atque Eidem Illvstrissimo, Post Auspicatos omnium ordinum plausu Amplissimæ dignitatis fasces Vilnam primum Ingresso, dicatum / Per Casimirvm Pac Palatinidem Trocensem Auditorem Eloquenticæ in Alma Academia Vilnensi Societatis Iesv Anno Domini M. Dc XLIV*, Vilnius, 1644.
93. PASZKIEWICZ, Michał. *Dolina Jozafatowa niedoli, do lat dalszych kondolencyą wypełniona. W żalobnym Plankcie Planet Herbowym splendorem wypogodzona na pogrzebie Jaśnie Wielmożnego w Bogu Nayprzewielebnieyszego Imci Xdza Jozafata Michała Karpia, biskupa zmudzkiego, kustosza prałata wileńskiego, proboszcza trockiego a Herbownemu Łabędziowi Wielmożnego w Bogu przewielebnego JMci Xdza Tomasza Uwoynia plebana Jaswoynienskiego do ogłoszenia funebralnym rezonem remonstrowana przez X. Michała Paszkiewicza, Bernardyna S. Theol: Lektora Jubilata, Kaznodzieję Generalnego, Diffnitora Habitualnego, Prowincyi Litewskiej Patra, Protunc tegoż Jasnie Wielmożnego JMci, pronunc Jasnie Wielmożnego JMci Pana Marcyana Oginskiego, Wojewody Witebskiego, Theologa, W Kościele Katedralnym Wornieńskim, dnia 8 Lutego w POniedziałek Seymiku Gromnicznego Kaznodzieyska lugubracyą adumbrowana roku w Umbrze Naywyższego na dolinę płaczu zstępującej Gwiazdy z Jakoba 1740.*
94. PETRASANCTA, Silvestro. *De symbolis heroicis libri IX*, Antuerpiae, 1634.

95. *Phaenomena, seu aspectus felicissimi syderum... Ianussi Skumin Tiszkievicz, palatini Vilnensis, ... primo... eiusdem ingressu in palatinatum Vilnen[sem] observata. Ab Alberto Izdebski, artium et philosophiae baccalaureo, s. theologiae auditore in al[ma] Acade[mia] Vil[nensi] S. I. proposita..., Vilnae, 1641.*
96. *Phoenix Principvm Heroinarvm : Celsissima Princeps Anna Połybinska Radziwiłowa Cancellaria M. D. L. e busto mortalitatis ad gloriam immortalitatis resurgens, Celsissimo Do[mino] Do[mino] Dominico Niocolao Radziwił S. R. I. Principi, Dvci In Ołyka Nieswież & Kleck, Comiti in Szydłowiec Mir & Kroże Supremo Cancellario M. D. Lituaniæ ... In lugubri eiusdem Consortis suæ parentatione præsentata Nesuisij Anno 1691, Vilnius, 1691.*
97. *Portæ Trivmphales Honori Illvstrissimi Domini D. Martiani De Kozielsk Oginski Supremi Cancellarij M. D. L. Radoszkoviensis, Dorsunensis, Msciboviensis, Sidricensis &c. Capitanei, Nec non Illustrissimæ Dominae D. Constantiæ Wielopolska Cancellaridis Regni Poloniae Sub fortunatas Nuptias Erectæ, Vilnius, 1685.*
98. *Powazna senatorka w trzech bramach przy pogrzebie jasnie Wielmozney J. M. Paniey Zophiey Zienowiczowny Słwscyzney Woiewodżiney Nowogrodzkiey Homelskiey &c. &c. &c. Starościney na kayaniv przez X. Marcelliana Doroszewskiego, Theologa, Kaznodzieie Wileńskiego, y starszego Klasztoru Ostrowieckiego, Dominikana. Prezentowana w Roku 1642 Dnia 14 Stycznia. Za pozwoleniem Starszych w Wilnie. W Drukarni Societatis Iesu.*
99. *Primvs Litvaniae Honor In Secvnda Infvla Virtvti Et Meritis Associatvs, Ac Illustrissimo & Reverendissimo D. D. Alexandro MIchaeli Kotowicz Dei & Apostolicæ Sedis Gratia, Episcopo Vilnensi &c. IN Solenni in Episcopatum Vilnensem Ingressu Inter fausta Litvaniae Civiumq[ue] omina è voto publicæ lætitiae Dicatus A Collegio & Universitate Vilnensi Societatis Iesu, Anno D. 1685, Vilnius, 1685.*

100. *Prognostyk publicznej fortuny z konkursu Radziwiłłowskiej i Wiśniewieckiej rodziny...*, w Wilnie, 1725.
101. *Quatuor Decades Problematvm Cum adjectis ex Uniuersa Philosophia fundamentis Consecratae Honori Augustissimae Caelorum Reginae Deiparae Mariae In Skorulensi Ecclesia prodigijs Clarissimae Ac Perillustri & Reuerendissimo D[omi]no D[omi]no Alexandro Skorvlski Canonico Vilnensi & Smolenscensi S. R. M. Secretario... Oblatae*, Vilnius, 1685.
102. RODKIEWICZ, Samuel. *Głos wol... Solłohuba...*, w Wilnie, 1749.
103. RODKIEWICZ, Samuel. *PRAWDA Stwierdzona Oyczystego Prawdzica Jasnie Wielmożnych Dowoynow Solłohubow odwagą: Zaszczycona wielką Marszałka Wielkiego, Głownego Palemońskiego Areopagu Powagą, Jaśnie Wielmożnego Imći Pana Jana Dowoyny Solłohuba, Wojewody Brzeskiego, Pod szczęśliwy Litewskiego Parlamentu początek, z Katedralno-Jagiellońskiej Ambony w klar kaznodziejską dedukcyą Dowiedziona*, W Wilnie, 1747.
104. RODKIEWICZ, Stanisław Xawer. *Szczęśliwy lot strzały w herbow na Dąmbrowe...*, Vilnius, 1683.
105. SAPIEHA, Jan. *Epithalamium na wesele Jáśnie Wielmożnego Pana / Pana Leona Sapiehi kanclerza naywyższego W. X. Lith. ... y Oświeconey księżny na Birżach z Dubinek Panny Elźbiety Radziwiłowny Woiewodzanki Wileńskiej ...*, w Wilnie, 1599.
106. SARBIEVIJUS, Motiejus Kazimieras. *Hymenodora honore et gloria internvnciis almae Academiae Vilnensis nomine ... sponsis ... Ioanne Stanislao Sapieha M.D.L. curiae marschalco ... et ... Annae Chodkieviciae ... Ioanne Caroli Chodkiewicz palatini Vilnensis ... filiae oblata ...*, Vilnius, 1620.
107. SARTORIUS, Augustinus. *Cistercium bis-tertium seu Historia elogialis, in qua sacerrimi ordinis cisterciensis anno Domini 1698 à sui origine sexies, seu bis-ter saecularis primordia, incrementa, praeclara gesta ... connexiones cum religiosis ordinibus, coenobiorum series per terras austriacas*, 1700.

108. SAWICKI, Melchior Stanisław. *Zaloba białych lily tryznianskich po śmierci ... Marciana Tryzny, biskupa malenskiego, coadiutora biskupstwa wilenskiego, opata wachockiego, trockiego, gieranonskiego proboszcza, podkanclerzego W.X.L., w drukarni oycow bazylianow monasteru s. Troyce, 1643.*
109. *Signum Magnum in Parvo licet, Fortunatissimo tamen [...] Inauguratrice Dexteræ [...] D. Athanasii in Szeptyce Szeptycki, Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ Gratia Archiepiscopi Metropolitanæ Kijoviensis & totius Russiæ, Episcopi Leopoliensis, Haliciensis, & Camenecensis, Kijovo – Peczariensis, Unihoviensis [...] Die Solennissimæ Inaugurationis 19. Septembris, Anno Quo Vera Dei Mater Virgo CoronatVr żyroVVICIIS, Vilnæ, 1730.*
110. SKORULSKI, Rafał. *Laurus immortalitatis ad Illustrissimi D. D. Ioannis Caroli Chodkiewicz..., Nesvyžius, 1622.*
111. *Sława niesmiertelna Bolesława Krywoustego dzielnością y pobożnością, niezwyćzonego monarchy ... nad Zbigniewem tryumhuiącego w nieśmiertelney sławie ... Michała Dowmanta Siesickiego woiewody Mińskiego, starosty Wilkomierskiego etc. etc wiekuiąca / aktem publicznym temuż ... woiewodzie a oraz y świátu litewskiemu reprezentowanà od szlâchetney młodzi w Rezydencyey Kowieńskiej naukami się bawiącey, w Wilnie, 1693.*
112. *Soli Poliqve Decvs Sagittæ Wołłowicianæ Bogoria Nvncypatæ In funere Illvstrissimi Domini D. Vladislai Wołłowicz Palatini Vitepscensis, & M. D. L. Exercituum Campiducis Dzisnensis &c. Capitanei, celebratæ Et Illvstrissimo Domino D. Michaeli Casimiro Pac Castellano Vilnensi, Supremo Exercituum M. D. L. Ducis, Dyneburgensi, Mercensi, Feydanensi, Wielonensi Gieranonensi Triscensi Capitaneo OEconomiae Mohilouiensis Administratori &c. Dedicatæ / A Collegio & Alma Academia Vilnensi Soc[ietatis] IESV, Vilnæ, 1669.*
113. SZCZYTT NIEMIROWICZ, Krzysztof. *Hybernvm Fatorum Florilegium In immaturè erepto Per[i]l[ustr]i M. D. Bogvslao Clechanowiecki*

- Capitaneida Orsensi, Opescensi, Vilnensi Academico, Corporato Cætus Angelici B. V. Immac. Conceptæ Angelo Collectum, Atqve Illmis D D[omi]nis Parentibus Alberto in Ciechanowiec Ciechanowiecki Magni Ducatus Litvaniæ Castrorum Metatori Capitaneo Orsensi, Opescensi &c. &ci Nec non Illustrissimæ Dominæ Annæ Kantakuzanka Leniendo dolori Lessu Parentali, Vilnæ, 1675.*
114. SZYSZKO, Donat. *Przeprawa Z Ziemi Do Nieba... : Wiktora ielenskiego, Podstarościego Sądowego Mozyrskiego... Iuż przez Herbowne Ielenskich Rzeki... w łodce doczesnego życia Vczyniona. A... / Przez... Bernardyna [Donat Szyszko]... Reportowana, w Nieswizy, 1752.*
115. *Thesaurus orbis Lechici in annulari orbita...Benedicti Skarbek Wazynnski capitanei Tyrkszlensis, vexiliferi Hastatæ, cohortis exhibitus..., Vilniæ, 1743.*
116. *Trakt Szczęśliwey Drogi Traktatem Wieczney Przyjázni Opisany: Do Wiekuiącego w dziedźicznej Bramie Domu Iasnie Wielmoznego Iego Mosci Pána Marcyana Z Kozielská Oginskiego Márszáłká Trybunału W. X. L. Kásztelaná Witebskiego, Stárosty Borysowskiego, Przewalskiego &C. Z Herbownym Bawołem Dążącey Iasnie Wielmozney Iey-Mosci Panny Teressy Tyzenhauzowny Wojewodzanki Mścisławskiej W Szczupłym Rytmie Pòétycką Dimensyą Okreslony, Vilnius, 1723?.*
117. *Trumphus Wiszniowiecciani Nominis Inter Propria et Suae Serenissimæ Domus Trophæa Ad Capitoliu Palatini Honoris Deductus in Celesissimo Principe Illustrissimo ac Excellentissimo Domino D. Michaelē Servatio Korybuth Duce in Wiszniowiec et Zbaraż Wiszniowiecki Palatino Vilnensi Supremo Exercituum M. D. L. Duce Capitaneo Glinianensi Wilkowiscensi etc Repraesentatus. Assisente Affectibus et Cordibus Triumphali Ingressui Munificentissimi Fundatoris Obligatissimo Neo Dolscensi Scholarum Piarum Collegio, Nowy Dolsk, 1738.*
118. TYLKOWSKI, Wojciech. *Antiqvitas Gentilivm Armorvm Illvstris Kierlovianæ Domvs Ex Antiqvissimis Privilegiis Imperatorvm, Ac Regvm Ervta Vna Cvm Magnis Hvivs Domvs Heroibvs Repraesentata Illvstri Ac*

- Magnifico Domino D. Gabrieli Kierło ... Ab Alberto Alexandro Paprocki Gente Iastrzebicio, 1652.*
119. VAINILAVIČIUS, Mykolas. *Naynizszy z naywyzszego Iasnie Wielmożny Iego M. Pan Alexander Hilary Połubinski marszałek naywyzszy W.X.L. ... / pod czas pogrzebowey chmury w Dereczynie roku 1679, dnia 7. grudnia słowem Bożym przez x. Michała Woyniłowicza s. th. doktora prowincyała Litewskiego oo. Dominikanów z żalością doyzrzany z płaczem ogłoszony, Wilno, 1679.*
  120. VAINILAVIČIUS, Mykolas. *Snieg ogien: Iasnie oswiecen ierzy woiewodzie Trocki, Ian marszałek Braclawski z Kozielska Oginscy w ognistego Ducha S. oo. Dominikanów Bazylice przy pogrzebowey lustrze, Wilno, 1680;*
  121. VAIŠNORAVIČIUS, Kazimieras Jonas. *Marmvr Na Ktorym Bvdynek Iasny Wysoce Urodzoney Jey Mości Pániey Iagnieszki Czernickiey Komarowey Wyrity Od Żalosnych Synow ná Trunie położony Pogrzebowym Piorem / Przez Kazimierza Iana Woysznarowicza S K. I. M. Odrysowány. Roku 1645 Mieściacă Septembra Dnia 12 w dzień sam Pogrzebu w Zodziszkach Ofiarowany, drukowano w Wilnie, 1645.*
  122. *Vestigium Associati Honoris In Fastigio Ducalis Portæ Diviso Coronariæ Crucis Vertice Signatum, In Occursum Auspicatissimi Hymenæi Illvstrissimi Domini D. Martiani de Kozielsk Oginski Supremi Mareschalli Tribunalis M. D. Litv: Castellani Vitebscensis, Borysoviensis, Przewalscensis, Babinoviensis &c: &c: sCapitanei: Nec Non Illvstrissimæ Dominæ D. Teressicæ Tyzenhauzowna Palatinidis Mścisłaviensis, Capitaneidis Cupiscensis, Pienianensis &c: &c: Inter Sublimia Sarmatici Orbis Vota & Omina [...], Vilniæ, 1723. .*
  123. *Vexilium Radvanum, avita generis nobilitate orthodoxae religionis gloria heroicorum in rempublicam meritorum splendore illustratum in funere ... Nicolai Vladislai comitis in Mysz Iudycki, castellani Novogrodnensis ... fundatoris munificentissimi collegii Myszensis Societatis Iesu, erectum*

- atque / ab eodem collegio ... Iudiciorum familiae ad levamen domestici luctus repraesentatum, Vilnae, 1671.*
124. VIDZEVIČIUS, Martynas. *Kazanie na pogrzebie ... Gabriela Woyny, podkanclerzego W.K.Lith. ..., w Wilnie, 1615.*
125. *Vota z weselnym aplauzem jasnie oswieconey xiężny Jey Mosci Brygidzie Radziwiłłownie, z Jasnie Wielmożnym Jego Moscią P. Antonim Dowoyną Sołłohubem Podskarbicem W. X. L. starostą Jezierzycim [...], w Wilnie, 1744.*
126. *Wesele Polskiego y Litewskiego Swiata y Samey Ukoronowanej Głowy Przy Maryażu Jasnie Wielmożney Ieymci Panny Jadwigi Załuskiej Kuchmistrzowney W. X. L. z Jasnie Wielmożnym Jmścią Panem Krzysztofem Skumieniem Tyszkiewiczem Starostą Retowskim etc etc w Liczney zkolligowanych Imion Assystencyi Odprawione Poetyckich Muz Rezonem Ogłoszone Od obligowanego Fundatorskiemu Imieniowi Konwentu Sieńskiego S. Franciszka Conventualium, w Wilnie, 1748.*
127. *Wesoły odgłos trąb Woynińskich przy trivmfalney bramie wielmożnego iego mości pana Kazimierza Oginińskiego wojewodźica Połockiego na weselny tryvmf wielmożney ieymości panny Eleonory Woynianki marszałkowny Pińskiej, starościąki Gorzdowskiej wydany od kollegium Pińskiego societatis iesv /przez iego mości pana Franciszka Białozora podkomorzycy Wilkomierskiego, 1692.*
128. *Wieniec ze trzech kwiatów vpleciony [...] Iego Mosci Panu, Kazimierzowi Leonowi Sapieze, Marszałkowi Nadwornemu X. X. Lit. Z nowa Oblubienicą Iey Mością Panną, Theodorą Hrabianką z Tarnowa, Woiewodzanką Wendeńską.*
129. WITUŃSKI, Augustyn. *Dom wielki głos wdzięczney nieśmiertelności rozmnażający na pogrzebie ... Stanisława Woyny kuchmistrza W. X. L., ciwona gondińskiego, połongowskiego ... starosty, Vilnae, 1649.*
130. WITUŃSKI, Augustyn. *Okowy niesm[i]erteln[e]y sławy y chwały, ... p. Ierzego Deszpota Zienowicza starosty Opeskiego [!] ... w dzień pogrzebu ciała iego w kościele Wileńskim Franciszka Świętego, Oycow*

- Bemardinow prezentowane, / przez x. Augustina Witunskiego tegoż zakonu y kościoła, lectora y káznodzieie ... dnia 15. Marty, 1649, W Wilnie, 1650.*
131. *Wizernk złotey nadziei w Imieniu Wielmożnego Jego Mości Pana Ierzego Sapiehy..., 1685.*
132. WŁOCKI, Jan Franciszek. *Odsiecz tryumfalna od niepamięci czasow windykowanego po zeszy ostatey słuściance osto... Pani Konstancyi z Słuszkow Denhoffowy ... albo Kazanie pogrzebowe ...*, w Warszawie, 1723.
133. WOLSKI, Stanisław. *Troiaki Prognostyk W nadziei, Naturze, y Bogu Przy pogrzebowey vsłudze Jáśnie Wielmożnego Jego Mości Pána P. Iana Kamińskiego Kásztellána Mścislawskiego : Wielmożney Pániey, Iey Mości Pániey Potencyi Rayskiej Kábstellánowey Mścislawskiej po zmarłym małżonku żalosney Także Wiel. Ich Mm. Pp. Pp. Włodzimierzowi Y Piotrowi Kamińskim Dworzánom Je^o Kr. Mości, smutnym potomkom, Vilnius, 1644.*
134. WOYDAGOWICZ, Mateusz. *Wesele starożytności przy przezacnym akcie ... Ierzego Haraburdy y ... Krystyny Zawiszanki, podskarbianki W. X. L. wystawione, W Wilnie, 164?.*
135. WOYZBUN, Aleksander. *Kazanie pogrzebowe Przy złożeniu ciała s. p. Wielmożnego Jmci Pana Tomasza Bułharyna Podczaszego Wojewòdztwa Nowogrodzkiego W Kościele Wołkowyskim Societatis Jesu Roku Pańskiego 1759. Dnia 30. Pazdziernika Miane A ná usilne żądania Wielmożney Jeymości Pani Anny z Jelskich Bułharynowey Podczaszyney Nowogrodzkiej, pozostałej Małżonki Tudzież Wielmożnych Ichmościow Panow Pawła Koniuszego Wołkowyskiego, Regenta Skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego Jozefa Starosty Bakuńskiego Kazimierza Porucznika Regimentu Konnego, Buławy Polney W. X. Litewskiego Michała Podczaszyca Nowogrodzkiego Bułharynow, Imienia Oycowskiego Dźiedzicow do Druku podane, Y Onymże Ofiarowane, W Wilnie, 1760.*

136. WYSOCKI, Szymon. *Kazanie Na Pogrzebie Jáśnie Oświeconego Książęcia, Je^o X. Mczi Pána Pána Janá Symeoná Olelkowiczá, z łaski Bożey Książęcia Słuckiego y Kopylskiego, etc. Ostátecznego, Meskiey plći tey zacney y stárádawney fámiliey Potomká, Miáne / Przez X. Symona Wysockiego, Societatis Iesv Kaplana, w Kościele Teyże Societatis W Lvblinie 29. Aprilis, 1593, w Wilnie, 1593.*
137. ZAJĄCZKOWSKI, Raymund OP o. *Morze od brzegu śmiertelności do Portu odpocznienia Wielmożną Jey Mość Panią Annę Kandzierzawską Tyszkiewiczową Marszałkową Słonimską prowadzące. Z łez Wielmożnego Jego Mości Pana Piotra Tyszkiewica Marszałka Słonimskiego Małżonka wspanawione. Wzdychaniem prześwietnego Potomstwa wzburzone, 1653.*
138. ZENOWICZ, Krzysztof. *Wieniec z Herbowych Kleynotow Jáśnie Wielmożnych Domow Jchm[os]ciow Panow Słuszkow Y Jchmm Panow Podbereskich VWity na weselny Akt Wielmożne[go] IE[go] M[os]ci Pana Dominika Słuszki Starosty Rzeczyckiego etc. Y Wielmożney Iey M[os]ci Panny Konstantiey Podbereskiej Woiewodzanki Smolenskiej Staroscianki Vpitskiej, Gulbinskiej etc., Vilnius, 1677.*
139. ZIELEJEVIČIUS, Eleuterijus. *Zwierzinię na ziemi niebieski, to iest Puszcza Budzka łaskami Boskimi opływaiąca, ktorych ludzie przy cudownym Obrazie Nas. Panny w kościelie o. Bernardynów będącym doznawaią w druk podana, w Wilnie, 1650.*
140. ŻOCHOWSKI, Cyprian. *Świętöldycz, Albo Starozytny Iáśnie Wielmożnego Domu Ich Mościow Panow Kisielow Herbowny Kleynot : Namiot Rozbity Na Gorze Witebskiej Od W. I. M. P. Adama Franciszka Dorohinickiego na Brusilowie Kisiela Pisarza Ziemskiego, Woiewodztwa Witebskiego, Przez Pobożną erekcyą y Fundacyą Monástyrá dla OO. Bázyljanow Unitow, przy Cerkwi Kathedralney Episkopskiej / A Od Iáśnie Wielm. w Bogu Przewielebnego I. M. Xiędza Cypryana Zochowskiego z Bożey y Stolicy S. Apostolskiej Łaski, Metropolity wszytkiey Ruśi, Archiepiskopá Połockiego, Witebskiego, Mścisłáwskiego, Orszáńskiego, y Mohilowskiego, Przy Introdukcyey do pomienionego*

Monástyrá, y Káthedry Zakonnikow, mowá Enkomistyczná Reprezentowany, Dnia 11 Stycznjá według nowego Kalendarzá w Dzień Wroczystości S. Oycá Nászego Bazylego Wielkiego, Metropolity Káppádockiego, w Wilnie, 1683.

141. ZRZELSKI, Jan. *Księga Tájemnic Boskich Pełna : w Extatycznej Janowey wizyi, niegdys̄ siedmiá Pieczęćami, Dżis̄ tyląż pryncypalnieyszemi Męki Zbáwicielowey punktámi Znaczna, Pod Tytułem Wielmożnego Jmći Páná Thomasza Michała Czechowicza, Podstárościego Sądowego Oszmiańskiego, Skárbnika y Rotmistrza tegoż Powiatu, Dżewieniskiego &c. Stárosty, y Wielmożney Jmći Páni Barbary z Sulistrowskich Czechowiczowey, Podstárościney Sądowej Oszmiańskiej, Dżewieniskiey &c. Stárościney, Otwarta, w siedmiu Quadragezymalnych Exhortách do czytánia PODANA, w Wilnie, 1739.*
142. КОССОВ, Сильвестр. Патериков або жыwoty ss. oycow Pieczarskich obszyrnie słowieńskim ięzykiem przez świętego Nestora zakonnika y latopisca Ruskiego przedtym napisany, w Kiiowie, 1635.

Publikuoti šaltiniai

1. *Akta Synodów prowincjalnych Jednoty Litewskiej 1611–1625*, Wilno, 1915.
2. Boczkowski A. F. *Illustrissimae de Ciechanowiec Kiszkarum gentis decora...*, Wilnae, 1648. Iš: ASADAUSKIENĖ, Nelė. *Kiškų giminė LDK XV–XVII a. Genealoginis tyrimas*, Vilnius, 2003;
3. *Codex epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae, 1376-1430*, Cracoviae, collectus opera A. Prochaska, 1882.
4. *Krišpinų Kiršenšteinų genealogijos aprašymas*, – AGAD, Zbiór Muzeum Narodowego, nr. 458, 1.3. Publikuotas: KAROSAS, Gintaras, *Liubavas*, Vilnius, 2010, p. 62–63.
5. KUTRZEBA, Stanisław; SEMKOWICZ, Władysław. *Akta unji Polski z Litwą 1385 – 1791*, Kraków, 1932.

6. *Lietuvos metraštis: Bychovco kronika*, vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė R. Jasas, Vilnius, 1971.
7. *Spis synodów i sesji prowincjalnych Jednoty Litewskiej, 1611–1913*, Wilno, 1913.
8. *Полное собрание Русских летописей. Летописи Белорусско – Литовские. Летопись Рачинского*, сост. и ред. Н. Н. Улащик, Москва, 1980, т. 35.

Internetiniai šaltiniai

1. Albero di Jesse. In *L'arte delle Miniature*. [interaktyvus] 2008–2011 [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.settemuse.it/arte_bio_M/miniature_2.htm>
2. Alessandro 2o (Anselmo da Baggio presso Milano, 1715), *Studio Bibliografico Amor di Libro* [interaktyvus] 2005–2012 [Žiūrėta 2012 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.amordilibro.com/scheda.php?id=4288010&titolo=Alessandro%20%F8%20\(Anselmo%20da%20Baggio%20presso%20Milano\).>](http://www.amordilibro.com/scheda.php?id=4288010&titolo=Alessandro%20%F8%20(Anselmo%20da%20Baggio%20presso%20Milano).>); Pope Alexander II, *Look and Learn: History Picture Library* [interaktyvus] 2005–2012 [Žiūrėta 2012 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lookandlearn.com/history-images/XM10037399/Pope-Alexander-II?img=0&search=baggio>>.
3. Arbre de Jessé, In *Guiard des Moulins, Bible historique, XVe siècle, ms BNF*. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://vitriol.over-blog.com/article-34070924.html>>
4. Beatus Page With Jesse Tree And David Harping, In *A Fragmentary Psalter, - 1365 m., The British Library, Royal MS 13 D. i*, f. 1r*. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/b/011roy000013d01u00001000.html>>; The Nativity Of The Virgin, And A Tree Of Jesse Border, In *'The Lovell Lectionary'*, - 1403 m., The British Library,

- Harley MS 7026, f. 17r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/harlmanucoll/t/011hr1000007026u00017000.html>>
5. *Dzik – herb szlachecki*, [interaktyvus] [Žiūrėta 2012 m. spalio 13 d.]. Prieiga per internetą: <[http://encyklopedia.servis.pl/wiki/Dzik_\(herb_szlachecki\)](http://encyklopedia.servis.pl/wiki/Dzik_(herb_szlachecki))>
6. Historiated Initial With A Tree of Jesse, In A Bible, - 1220 m., The British Library, Royal MS 1 C.i, f.231r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/h/011roy000001c01u00231000.html>>;
7. Historiated Initials With A Tree of Jesse, In ‘The Bible of Robert De Bello’, - 1235 m., The British Library, Burney MS 3, f. 402r. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/burnmanucoll/h/011bur000000003u00402000.html>>;
8. Jesse Tree, In The Bible of William of evon, - 1265 m., The British Library, Royal MS 1 D.i, f. 431v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/j/011roy000001d01u00431v00.html>>
9. Historiated Initial With Tree of Jesse, In A Glossed Gospels, - 1250 m., The British Library, Royal MS 3 E.viii, f. 1v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/roymanucoll/h/011roy000003e08u000001v00.html>>
10. Historiated Initial With Tree of Jesse, In A Volume of Miscellaneous Treatises, - 1350 m., The British Library, Harley MS 3766, f.37v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/harlmanucoll/h/largeimage76236.html>>

11. *Il soffitto affrescato ha fiori e l'albero di Jesse, cioè l'albero genealogico del Cristo. In Carinzia: Maria Saal.* [interaktyvus] 2008 [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: [<http://atrieste.eu/Forum3/viewtopic.php?f=50&t=3033>](http://atrieste.eu/Forum3/viewtopic.php?f=50&t=3033)
12. Johannes Andreae (d. 1348). *De arbore consanguinitatis, affinitatis et cognitionis spiritualis.* Manuscript on paper, Germany, November 24, 1483. – *Burke Library at Union Theological Seminary, MS 8,* [interaktyvus] 2004 [Žiūrėta 2010 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: [<http://www.columbia.edu/cu/lweb/eresources/exhibitions/treasures/html/175.html#description>](http://www.columbia.edu/cu/lweb/eresources/exhibitions/treasures/html/175.html#description)
13. L'Albero di Jesse, da Libro d'Ore, Sec. XIV, Ed.R.641, Bibl. Riccardiana, Firenze.(B/N). In *Dall'infanzia di Maria a quella di Cristo.* [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: [<http://www.stpauls.it/madre03/0103md/0103md16.htm>](http://www.stpauls.it/madre03/0103md/0103md16.htm)
14. Liber chronicarum (Nuremberg Chronicle), 1493. In *Heilbrunn Timeline of Art History.* [interaktyvus] 2000–2011 [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: [<http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1981.1178.29>](http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1981.1178.29); *Arbre gènealogique à completer.* In *La Bibliothèque André Desguine.* [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: [<http://www.bibliotheque-desguine.fr/desguine/Expositions/LEre-du-Temps/Temps-represente>](http://www.bibliotheque-desguine.fr/desguine/Expositions/LEre-du-Temps/Temps-represente)
15. MOSCHUS, *Europa,* [Žiūrėta 2009 rugsėjo 5 d.] 2000-2007. Prieiga per internetą: [<http://www.theoi.com/Text/Moschus.html#2>](http://www.theoi.com/Text/Moschus.html#2), e. 63-162. Ovidijaus *Metamorfozėse* pasakojime apie Europos pagrobimą Dzeusas yra pakeičiamas Jupiteriu, o iš esmės visas mitas išlieka nepakitęs.
16. Psalm 1, in the Huth Psalter, - 1280 m., The British Library, Additional MS 38116, f. 14v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: [<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/other/011add000038116u00014v00.html>](http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/other/011add000038116u00014v00.html); Psalm 1, in the St. – Omer Psalter, - 1330 m., The British Library, Yates Thompson MS 14, f. 7r. [interaktyvus] [Žiūrėta

- 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
 <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/yatethommancoll/p/011ytz000000014u00007000.html>>
17. *Retour au Nouveau Testament » -Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre.* [interaktyvus] 2008 [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
 <<http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre/index.html>>
18. *Retour au Nouveau Testament, Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre,* [interaktyvus] 2008 [Žiūrėta 2010 m. spalio 14 d.]. Prieiga per internetą:
 <<http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre/slides/15%20PARIS%20TREE%20OF%20JESSE.html>>
19. *Schema familiärerVerwandschaftsverhältnisse (arbor consanguinitatis) in Königsgestalt*, XII a. pab. – Staatsbibliothek Bamberg, Msc.Can.14, fol.169v. [interaktyvus] 2010 [Žiūrėta 2010 m. gruodžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.staatsbibliothek-bamberg.de/index.php?id=1491>>
20. *Stammbaum Vorlagen – gratis. Familienchronik Jursitzki* [interaktyvus] 2007-2009 [Žiūrėta 2011 m. sausio 22 d.]. Prieiga per internetą:
 <http://www.jursitzky.net/Stammbaum_download_gratis.htm>
21. *The Ingeborg Psalter (1200 m.). In Retour au Nouveau Testament » -Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre.* [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.artbible.net/3JC/-Mat-01,01-Genealogy,Tree,Arbre/slides/13%20CHANTILLY%20INGEBORG%20SALTER.html>>;
22. *Tree of Jesse*, In ‘The Grandisson Psalter’, - 1275 m., The British Library, Additional MS 21926, f. 25v. [interaktyvus] [Žiūrėta 2011 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą:
 <<http://www.bl.uk/onlinegallery/onlineex/illmanus/other/011add000021926u00025v00.html>>
23. *Törzingerische Stammens Ablaß, oder Genealogische Tabell von Albeck, dem Ersten Haupt Stammen Vater, biß auf HENRICUM den 12ten seinen*

Nachkomlingen. In *Sammlung zur Genealogie des Bayrischen Adels, in Alphabetical Ordnung*, Freising, 1724, s. 251, – Bayerische Staatsbibliothek, Cgm 2290(27 [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 m. gruodžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/ausgaben/thumbnailseite.html>>.

24. СИЛАЕВ, А. Г. Китоврас. In *Русская геральдика* [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://silaev-ag.ru/dict/138>>.
  25. Трифонова, А. Н. *Бронзовые двери Софийского собора в Новгороде, Новгород и Новгородская земля. История и археология. Материалы научной конференции, Но. 9/95* [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://bibliotekar.ru/rusNovgorod/37.htm>>;
Магдебургские врата Софийского собора, *Русская история и культура. Средневековая Русь. Великий Новгород История Великого Новгорода* [interaktyvus] [Žiūrėta 2010 sausio 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://bibliotekar.ru/novgorod/58.htm>>.
-

Literatūra

1. *Antikos žodynas*, Vilnius, 1998.
2. ANTONIEWICZ, Marcei. Manifestacja genealogiczna w herbie złożonym biskupa Pawła Olgimunta księcia Holszańskiego. In *Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne*, zeszyt, 4, Częstochowa, 1997, p. 387-435.
3. ANTONIEWICZ, Marcei. *Protoplaści książąt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandry historiografii*, Warszawa, 2011.
4. ASADAUSKIENĖ, Nelė. *Kiškų giminė LDK XV–XVII a.: genealoginis tyrimas*, Vilnius, 2003.
5. ASADAUSKIENĖ, Nelė. LDK diduomenės genealoginės sampratos atsiradimas. In *Istorija*, t. 35, Vilnius, 1997, p. 78–88.

6. AŚCIK, Kazimierz. O pochodzeniu rodu Ościków (Legends a rzeczywistość). In *Acta Baltico-Slavica*, t. XI, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1977, p. 317–329.
7. ATWOOD LAWRENCE, Elisabeth. The Centaur: Its History and Meaning in Human Culture, *The Journal of Popular Culture*, Michigan, 1994, Vol. 27, Issue 4.
8. AVIŽONIS, Konstantinas. *Rinktiniai raštai*, t. 3, Roma, 1982, p. 245–273.
9. BAGDASAROV, Roman. Symbolics of the Constellations of Sagittarius and Centaurus in Russian Traditional Culture. In *Astronomical and Astrophysical Transactions*, Vol. 20, London, 2001
10. *Baltisches Wappenbuch herausgegeben von Carl Arvid v. Klingspor Königl. Schwed. Reichsheraldiker Gezeichnet von Prof. Ad. M. Hildebrandt*, Stockholm, 1882.
11. *Baltisches Wappenbuch von Patrick v. Glasenapp*, Alling 1980.
12. BANIULYTĖ, Aušra. *Lietuvos didikų Pacų itališkųjų ryšių kultūriniai kontekstai XVII a. antroje pusėje: daktaro disertacija: humanitariniai mokslai (05H)*, Kaunas, 2006.
13. BANIULYTĖ, Aušra. Pacai ar Pazzi? Nauja Palemono legendos versija LDK raštijoje. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 18, Vilnius, 2004, p. 140–166.
14. BEAUNE, Colette. *The Birth of an Ideology: Myths and Symbols of Nation in Late-Medieval France*. Berkeley: University of California Press, 1991.
15. BEM, Kazimierz. Zbór w Ostaszynie: Szwykowscy, Ottenhauzowie i Grabowscy oraz liczne reformowane dygresje. In *Jednota – pismo religijno–społeczne*, nr. 3–4, Warszawa, 2007.
16. BERESNEVIČIUS, Gintaras. Palemonidai. Lietuvių nacionalinis identitetas ir Palemono „romėniškųjų“ legendų įtaka jo formavimuisi nuo XVI a. *Literatūra*, t. 48(7), Vilnius, 2006, 119–128.
17. BERNATOWICZ, Tadeusz. Związki genealogiczne i fikcyjne pokrewieństwa. Idea koligacji Radziwiłłów z Habsburgami w mediach XVIII wieku. In *Środowiska kulturotwórcze i kontakty kulturalne*

Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do XIX wieku: materiały z XVII spotkania Komisji Lituanistycznej zorganizowanego przez Instytut Historii PAN, Instytut Historyczny UW i Instytut Historii Prawa UW w Warszawie 23–24 września 2008, Warszawa, 2009, p. 39–53.

18. BIEDERMANN, Hans. *Naujasis simbolijų žodynas*, Vilnius, 2002.
19. BLÁHOVÁ, Marie. *Panovnické genealogie a jejich politická funkce ve středověku*. In *Sborník arhivních prací*, nr. 48, Praha, 1998, p. 11–47.
20. BOLTON, Timothy. Was the Family of Earl Siward and Earl Waltheof a Lost Line of the Ancestors of the Danish Royal Family?, *Nottingham Medieval Studies*, No. 51, Nottingham, 2007, p. 41 – 71.
21. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski, rodów w Wielkiem Księstwie Litewkiem w XV i XVI wieku*. Warszawa, 1885.
22. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. III, Warszawa, 1900.
23. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. VII, Warszawa, 1904.
24. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. VIII, Warszawa, 1905.
25. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski*, t. X, Warszawa, 1907.
26. BONIECKI, Adam. *Herbarz polski*, t. 1–16, Warszawa, 1899–1913: t. 3.
27. BONIECKI, Adam. *Herbarz Polski. Część I. Wiadomości historyczno – genealogiczne o rodach szlacheckich*, t. 6, Warszawa, 1904.
28. BONIECKI, Adam. *Poczet rodów w Wielkiem Księstwie Litewkiem w XV i XVI wiek*, Warszawa, 1887.
29. BOUQUET, Mary. Family Trees and Their Affinities: The Visual Imperative of the Genealogical Diagram. In *The Journal of the Royal Anthropological Institute*, Vol. 2, No. 1, London, 1996.
30. *Broken Lines: Genealogical Literature in Medieval Britain and France* / sudarè R. L. Radulescu, E. D. Kennedy, Turnhout, 2008.
31. BUMBLAUSKAS, Alfredas. *Senosios Lietuvos istorija*, Vilnius, 2005.
32. BURKE, Peter. *The fabrication of Louis XIV*, New Haven, London, 1992.
33. CANDELARIA, Lorenzo. Hercules and Albrecht Dürer’s „Das Meerwunder“ in a Chantbook from Renaissance Spain. In *Renaissance Quaterly*, Vol. 58, No. 1, Chicago, 2005, p. 1 – 44.

34. CERCHA, Stanisław. Pomnik Wojciecha Gasztolda w Katedrze Wileńskiej. In *Kwartalnik Litewski*, Petersburg, 1910, rok I, t. 1.
35. *Chronicle of the History of the World from Creation to Woden, with a Genealogy of Edward IV*, 1461 m. – Free Library of Philadelphia, Lewis E 201.
36. CODELLO, Aleksander. Kiszka Łukasz h. Dąbrowa, imię zakonne Leon (1668–1728). In *PSB*, t. XII/4, zeszyt 55, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1967.
37. COOTE, Lesley. Prophecy, Genealogy, and History. In *Broken Lines. Genealogical Literature in Medieval Britain and France*, Turnhout, 2008.
38. CRUM, Roger J. „Cosmos, the World of Cosimo“: The iconography of the Uffizi Façade. In *The Art Bulletin*, Vol. LXXI, No. 2, p. 237 – 253.
39. CZAMAŃSKA, Ilona. *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań, 2007.
40. D'ELIA, Anthony F. Genealogy and the Limits of Panegyric: Turks and Huns in Fifteenth-Century Epithalamia. In *The Sixteenth Century Journal*, Vol. 34, No. 4, Kirksville, 2003.
41. D'ELIA, Anthony F. Marriage, Sexual Pleasure, and Learned Brides in the Wedding Orations of Fifteenth-Century Italy. In *Renaissance Quarterly*, t. 55, nr. 2, Chicago, 2002.
42. D'ELIA, Anthony F. *The Renaissance of Marriage in Fifteenth-Century Italy*, Cambridge, 2004.
43. *Daukšos postilė*. Fotografuotinis leidimas, Kaunas, 1926.
44. DAVIES, Norman. *Dievo žaislas. Lenkijos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1795 m.*, Vilnius, 1998.
45. DILYTĖ, Dalia. Po metamorfozės ženklų. In *Metamorfozės*, Vilnius, 1990.
46. DINZELBACHER, Peter. *Viduramžių žodynas. Sąvokos, reiškiniai, dalykai*, Vilnius, 2004.
47. *Dynastie Europy*, t. 1: *Jagiellonowie. Biografie, herby, drzewa genealogiczne*, Inowrocław, 2010.
48. DRUNGILAS, Jonas. Adaptacja i integracja pierwszego pokolenia szlachty polskiej osiedlającej się na Żmudzi (II połowa XVI – początek

- XVII wieku). In *Europa Orientalis. Studia z dziejów Europy wschodniej i państw Bałtyckich*, Toruń, 2009, p. 255–277.
49. DRUNGILAS, Jonas. Etnosocialinis mobilumas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: Gruževskių giminės pavyzdys (XVI a. antroji pusė – XVIII a. pradžia). In *Lietuvos istorijos metraštis*, 2004 / 2, Vilnius, 2005, p. 53–78.
  50. DUMIN, Stanisław; RACHUBA, Andrzej. *Ciechanowieccy herbu Dąbrowa*, Warszawa, 1997.
  51. DUNDULIENĖ, Pranė. *Medžiai senovės lietuvių tikėjimuose*, Vilnius, 2008.
  52. DUNDULIENĖ, Pranė. *Žaltys ir jo simboliai lietuvių liaudies mene ir žodinėje kūryboje*, Vilnius, 2005.
  53. DWORZACZEK, Włodzimierz. *Genealogia*, Warszawa, 1959.
  54. ELIAS, Norbert. *Rūmų dvaro visuomenė*, Vilnius, 2004.
  55. ELLIS, Harold A. Genealogy, History, and Aristocratic Reaction in Early Eighteenth-Century France: The Case of Henri de Boulainvillers. In *The Journal of Modern History* Vol. 58, No. 2 (Jun., 1986), p. 414–451.
  56. FORSTNER, Dorothea. *Świat symboliki Chrześcijańskiej*, Warszawa, 1990.
  57. FOX-DAVIES, Arthur Charles. *A Complete Guide to Heraldry*, New York, 2007.
  58. FREEDMAN, Paul. Cowardice, Heroism and the Legendary Origins of Catalonia. In *Past & Present*, No. 121, Oxford, 1988, p. 3–28.
  59. GALAVICS, Géza. Baroque Family Trees and genealogies. In *The New Hungarian Quarterly*, t. 30, nr. 113, Budapest, 1989.
  60. GEARY, Patrick J. *The Myth of Nations. The Medieval Origins of Europe*, Princeton and Oxford, 2002.
  61. GIEDROYĆ, Michał. *The Giedroyc family : An excursion into Lituano-Polish genealogy and history*, Oxford, 1992 (mašinėraštis).
  62. GIFFIN, Mary E. Cadwalader, Arthur, and Brutus in the Wigmore Manuscript. In *Speculum*, Vol. 16, No. 1, Cambridge, 1941, p. 109–120.

63. GRZYBOWSKI, Stanisław. Łopaciński (Łopatyński) Waclaw (Bazyli) h. Lubicz. In *PSB*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973.
64. GUDAVIČIUS, Edvardas. Alšėnų kunigaikščiai, Alšėniškiai, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 1, Vilnius, 2001.
65. GUDAVIČIUS, Edvardas. Palemono sumanymo klausimas. In *Lietuvos istorijos studijos*, 30 (2012), Vilnius, 9–24 p.
66. GUDMANTAS, Kęstutis. Legendinė Lietuvos pradžia: Lietuvos metraščių versijos. In *Saeculo primo. Romos imperijos pasaulis peržengus „naujosios eros“ slenkstį*, Vilnius, 2008, p. 373–396.
67. GUDMANTAS, Kęstutis. Lietuvių kilmės iš romėnų teorija ir ankstyvosios Lietuvos vardo etimologijos. In *Literatūra ir jos kūrėjai, (Senoji Lietuvos literatūra, t. 17)*, Vilnius, 2004, p. 245–269.
68. GUDMANTAS, Kęstutis. Vėlyvųjų metraščių veikėjų prototipai: „Romėnai“. In *Senoji Lietuvos literatūra*, t. 18, Vilnius, 2005, p. 113–139.
69. GUDMANTAS, Kęstutis. Легендарные истоки Литвы по версиям литовских летописей. In *Предания и мифы о происхождении власти эпохи Средневековья и раннего Нового времени*, Москва, 2010, p. 46–50.
70. GUDMANTAS, Kęstutis. Žemaičių bajoro įrašai Martyno Bielskio *Viso pasaulio kronikoje*. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalbos, kultūros ir raštijos tradicijos*, Vilnius, 2009, p. 28–45.
71. HAYES WILLIAMS, Jean Anne. The Earliest Dated Tree of Jesse Image: Thematically reconsidered. In *Athanor*, t. XVIII, Florida, 2000.
72. HALLOWELL, Robert E. Ronsard and the Gallic Hercules Myth. In *Studies in the Renaissance*, Vol. 9, Chicago, 1962, p. 242 – 255.
73. HERBST, Stanisław. Giedroyć Melchior. In *Polski słownik biograficzny*, t. 7, zeszyt 35, Kraków, 1958, p. 430–431.
74. INGLEDEW, Francis. The Book of Troy and the Genealogical Construction of History: The Case of Geoffrey of Monmouth’s *Historia regum Britanniae*. In *Speculum*, Vol. 69, No. 3, Cambridge, 1994.

75. JAKUBOWSKI, Jan. *Studia nad stosunkami narodowościowymi na Litwie przed unią Lubelską*, Warszawa, 1912.
76. JANKAUSKAS, Vytas. Jono Sungailos giminė: istorinė tradicija ir istoriografijos pasiekimai. In *Kauno istorijos metraštis*, Kaunas, 2012, p. 7–14.
77. JOVAIŠA, Liudas; KORZENIEWSKA, Kotryna. Piligrimystė. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra. Tyrinėjimai ir vaizdai*, Vilnius, 2001, p. 464–478.
78. JUČAS, Mečislovas. *Lietuvos metraščiai ir kronikos*, Vilnius, 2002.
79. JURKIEWICZ, Jan. Palemon, Kolumny i Centaury. Kilka uwag o bohaterach legendy o rzymskim pochodzeniu Litwinów. In *Studia z historii społecznej*, Białystok, 2004.
80. KAŁAMAJSKA–SAEED, Maria. Genealogia portretowa Sapiehów i jej twórcy. In *Sapiehowie epoki Kodnia i Krasiczyna*, Lublin, 2007.
81. KANTAK, Kamil. Chrapowicki Franciszek. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
82. *Katedra Wileńska*, op. W. Zahorski, Wilno, 1904.
83. KELMA, Ewa. Ród Sakowiczów i jego majątności w XV i pierwszej Polowie XVI wieku. In *Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, t. III, Poznań, 1989, p. 155–177.
84. KIERSNOWSKI, Ryszard. *Niedźwiedzie i ludzie w dawnych i nowowszych czasach*, Warszawa, 1990.
85. KIRKIENĖ, Genutė. *LDK politikos elito galingieji: Chodkevičiai XV–XVI amžiuje*, Vilnius, 2008.
86. KOJAŁOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium czyli o klejnotach albo herbach których familie stanu rycerskiego w prowincyach Wielkiego Xięstwa Litewskiego zażywiają*, w Krakowie, 1897.
87. KOJAŁOWICZ WIJUK, Wojciech. *Herbarz Rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium* [reprint opracowania], Poznań, 2002.
88. KOJAŁOWICZ–WIIUK, Woiciech. *Herbarz szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego znany Nomenclator*, Kraków, 1905.

89. KOJAŁOWICZ–WIIUK, Wojciech. *Herbarz szlachty Wielkiego Księstwa Litewskiego znany Nomenclator*, Kraków, 1905.
90. KONOPCZYŃSKI, Władysław. Chrapowicki Eustachy. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
91. KONOPCZYŃSKI, Władysław. Chrapowicki Józef. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
92. KONOPCZYŃSKI, Władysław. Chrapowicki Mikołaj Sabba. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
93. KOSSAKOWSKI, Stanisław Kazimierz. *Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich*, t. 2, Warszawa, 1860.
94. KOZŁOWSKI, Jan. *Szkice o dziejach Biblioteki Załuskich*, Wrocław, 1986.
95. *Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mėcenatai ir kolekcininkai*, sud. V. Dolinskas, B. Verbiejūtė, Vilnius, 2012.
96. KRUPA, K. Polityczne związki Giedyminowiczów z Nowogrodem Wielkim w latach 1430 – 1471. In *Przegląd Historyczny*, t. LXXXIV, z. 3, Warszawa, 1993.
97. KUNAS, Nikolajus. *Senovės Graikijos legendos ir mitai*, Vilnius, 2003.
98. LADNER, Gerhart B. Medieval and Modern Understanding of Symbolism: A Comparison. In *Speculum*, Vol. 54, No. 2, Cambridge, 1979.
99. LAZUTKA, Stanislovas, GUDAVIČIUS, Edvardas. Deodato Septenijaus Goštautų „Panegirika“. In *Lietuvos istorijos metraštis*, t. 1976, Vilnius, 1977.
100. LEBEDYS, Jurgis. *Mikalojus Daukša*, Vilnius, 1963.
101. LEPSZY, Kazimierz. Haraburda Michał h. Abdank. In *PSB*, t. IX/2, zeszyt 41, Wrocław – Kraków – Warszawa, 1961.
102. LIEDKE, Marzena. Szlacheckie rody z Korony w działaniach na rzecz ewangelicko – reformowanej Jednoty Litewskiej w XVII wieku. In *Nad*

- społeczeństwem staropolskim: Kultura, instytucje, gospodarka w XVI–XVIII stuleciu*, t. I, Białystok, 2007.
103. LIEDKE, Marzena. Szlachta ruska Wielkiego Księstwa Litewskiego a reformacja. Część II: przyczyny przyjmowania nowych wyznań, aktywność reformacyjna oraz motywy porzucania konfesji protestanckich. In *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, nr. 19, Białystok, 2010.
104. LIETZ, Zygmunt. Naroński (Naronowicz-Naroński) Józef. In *PSB*, t. XXII/3, zeszyt 94, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, p. 546–548.
105. LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. Vilniaus akademijos spaustuvės leidinių embleminės graviūros kaita XVII amžiuje. In *Vilniaus dailės akademijos darbai: Ženklas ir simbolis senojoje Lietuvos dailėje*, t. 7, Vilnius, 1996.
106. LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *XVI-XVIII amžiaus knygu grafika: herbai senosiuose lietuvo spaudiniuose*, Vilnius, 1998.
107. LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *Mundus emblematum: XVII a. Vilniaus spaudinių iliustracijos*, Vilnius, 2005.
108. LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *XVI-XVIII amžiaus knygų grafika: herbai senosiuose Lietuvos spaudiniuose*, Vilnius, 1998; LIŠKEVIČIENĖ, Jolita. *Mundus emblematum: XVII a.: Vilniaus spaudinių iliustracijos*, Vilnius, 2005. SARCEVIČIENĖ, Jolita. *Lietuvos didikės proginėje literatūroje: portretai ir įvaizdžiai*, Vilnius, 2005.
109. LUKŠAITĖ, Ingė. *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje: XVI a. trečias dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius, 1999.
110. LULEWICZ, Henryk. Podbereski (Samson Podbereski) Jerzy, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź, 1982.
111. LULEWICZ, Henryk. Połubiński Konstanty, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław-Warszawa-Kraków-Łódź, 1982.
112. LULEWICZ, Henryk. Skorulski Andrzej. In *Polski Słownik Biograficzny*, t. 38, Wrocław, 1998.

113. MAČIULIS, Dangiras; PETRAUSKAS, Rimvydas; STALIŪNAS, Darius. *Kas laimėjo Žalgirio mūšį? Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje*, Vilnius, 2012
114. MAŁACZYŃSKA, G. Szymon (Semen) Hołszański, *Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław, 1960, t. IX/4, z. 43, p. 590.
115. MALCZEWSKA, Mirosława. Początki rodu Radziwiłłów. Przegląd i krytyka badań. In *Historia*, nr. 11, Poznań, 1971, p. 5–22.
116. MANCALL, Peter C. *The Atlantic world and Virginia, 1550 – 1624*. Chapel Hill, 2007.
117. MASLAUSKAITĖ, Sigita. Šv. Kazimieras karys. In *Kaip tai atsitiko didžiąjame mūšyje... Žalgirio atodangos*, Vilnius, 2010.
118. MAĆZAK, Antoni. *Dynastie Europy*, Wrocław, 1997.
119. MIENICKI, Ryszard. Białożor Jerzy. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936.
120. MIENICKI, Ryszard. Chrapowicki Jan Antoni. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937
121. MIENICKI, Ryszard. Chrapowicki Krzysztof Antoni. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
122. MISIUS, Kazys. Šilalės miesto istorijos bruožai, *Šilalės kraštas*, t. VII, Vilnius, 2006.
123. MUNZ, Peter. History and Myth. In *The Philosophical Quarterly*, Vol. 6, No. 22, St Andrews, 1956.
124. NAGIELSKI, Mirosław. Połubiński Aleksander Hilary, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław-Warszawa-Kraków-Łódź, 1982.
125. NARBUTAS, Sigitas. Jonas Radvanas. Epitalamijas šviesaus ir prakilnaus pono Kristupo Manvydo-Dorohostaiskio... ir kilmingiausios bei šviesiausios panelės Sofijos Chodkevičiūtės... vestuvėms, poetiškai pavaizduotas Jono Radvano. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 23, Vilnius, 2007, p. 171–194.
126. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. II, w Lipsku, 1839.
127. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. IV, w Lipsku, 1839.
128. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. V, Lipsk, 1840.

129. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. VII, w Lipsku, 1841.
130. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. VIII, w Lipsku, 1841.
131. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. IX, w Lipsku, 1842.
132. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. X, w Lipsku,
133. NIESIECKI, Kaspar. *Herbarz Polski*, t. XI, w Lipsku,
134. ELIAS, Norbert. *Rūmų dvaro visuomenė*, Vilnius, 2004.
135. NOWAK, Przemysław; POKORA, Piotr. *Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju melneńskiego z 1422 roku*, Poznań, 2004.
136. OCHMIĄŃSKI, Jerzy. Moniwid i jego ród. Studium z dziejów możnowładztwa litewskiego w XV wieku. Pierwsze w Wielkim Księstwie Litewskim latyfundium świeckie. In *Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, t. IX, Poznań, 2003, p. 3–74.
137. OVIDIJUS. *Metamorfozės*, Antra giesmė, Vilnius, 1990.
138. PAKNYS, Mindaugas. *Mecenatystės reiškiny s XVII a. LDK. Bažnytinės architektūros užsakymai*, Vilnius, 2003.
139. PAPROCKI, Bartosz. *Herby rycerstwa Polskiego*, Kraków, 1858.
140. PATIEJŪNIENĖ, Eglė. *Brevitas Ornata: mažosios literatūros formos XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės spaudiniuose*, Vilnius, 1998.
141. PETRAUSKAS, Rimvydas. Atrandant protėvius: genealoginio mąstymo prielaidos ir užuomazgos Lietuvoje XIV–XVI a. viduryje. Straipsnis rengiamas spaudai.
142. PETRAUSKAS, Rimvydas. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*, Vilnius, 2003.
143. PETRAUSKAS, Rimvydas. Riteriai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje, *Istorijos šaltinių tyrimai*, Vilnius, 2008, p. 91 – 113.
144. PETRAUSKAS, Rimvydas. Riterystės plitimas Lietuvos bajorų visuomenėje, *Lietuvos istorija. Nauji horizontai: dinastija, visuomenė, valstybė. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė 1386 – 1529 m.*, t. IV, Vilnius, 2009.

145. PETRAUSKAS, Rimvydas. Socialiniai ir istoriografiniai lietuvių kilmės iš romėnų teorijos aspektai. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 17, Vilnius, 2004, p. 270–284.
146. PETRAUSKAS, Rimvydas. Titulas ir valdžia: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų savimonės pokyčiai XVI amžiaus pirmoje pusėje. In *Pirmasis Lietuvos Statutas ir epocha*, Vilnius, 2005.
147. PIETKIEWICZ, Krzysztof. *Kieżgajłowie i ich latyfundium do połowy XVI wieku*, Poznań, 1982.
148. PIWARSKI, Kazimierz. Białożor Krzysztof. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936.
149. PLEWCZYŃSKI, Marek. Połubiński (Połubieński) Aleksander Iwanowicz, *PSB*, t. XXVII/1, zeszyt 112, Wrocław-Warszawa-Kraków-Łódź, 1982.
150. POLACZKÓWNA, Helena. Przećwiertowana tarcza Pawła Algimunta Holszańskiego. In *Stemmata Polonica. Rękopis 1114 klejnotów Długosza w bibliotece Arsenalu w Paryżu*, Lwów, 1926.
151. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Klientelė reformacijos verpetuose. Bajoro Skaševskio biografijos tyrimas. In *Darbai ir dienos*, t. 44, Vilnius, 2005, p. 189–210.
152. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis: (apie 1515-1584 m.)*, Vilnius, 2002.
153. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kancleris Mikalojus Radvila Rudasis (apie 1515–1584 m.)*, Vilnius, 2002.
154. RAGAUSKIENĖ, Raimonda. Venclovas Venclovaitis Agripa: galimos religinės konversijos atvejis XVI a. Lietuvoje. In *Istorija*, t. 59–60, 2004, p. 33–43.
155. RAILA, Eligijus. Lietuvos atradimas, arba Palemono prolegomenai. *Naujasis židinys – Aidai*, nr. 4, Vilnius, 1995, p. 298–303.
156. RAILAITĖ, Agnė. Hipocentauro atsiradimas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų heraldikoje. In *Lietuvos istorijos metraštis*, t. 2010/1, Vilnius, 2011, p. 23–38.

157. RAILAITĖ, Agnė. Jonas Skarulskis ir jo ryšiai su Kantakuzenais: Kauno maršalaičio vestuvių epitalamijo tyrimas. In *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 3, Vilnius, 2011, p. 153–166.
158. RAILAITĖ, Agnė. Kodėl Alberto Goštauto jungtiniame Goštauto jungtiniame herbe nėra dvigalvio erelio? In *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Šiauliai, 2007, nr. 3 (14), p. 13–21.
159. RAILAITĖ, Agnė. Šveikauskų genealoginė savimonė. In *Istorijos šaltinių tyrimai*, t. 4, Vilnius, 2012, p. 187–204.
160. RIMŠA, Edmundas. Aleksandro antspaudai – naujas etapas valstybės sfragistikoje, In *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*, Vilnius, 2007.
161. RIMŠA, Edmundas. *Heraldika. Iš praeities į dabartį*, Vilnius, 2004.
162. RIMŠA, Edmundas. Kilmingųjų herbai Lietuvoje. In *Lietuvos bajorų palikuoniai* / sudarė Jonas Stankus, Vilnius, 1999, p. 35–53.
163. RIMŠA, Edmundas. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų antspaudai*, Vilnius, 1999.; Naujas papildytas leidimas: RIMŠA, Edmundas. *Pieczęcie miast Wielkiego Księstwa Litewskiego*, Warszawa, 2007.
164. RIMŠA, Edmundas. Lietuvos privačių miestų herbai. In *Lietuvos miestų istorijos šaltiniai*, kn. 2, Vilnius, 1992, p. 118–119.
165. RIMŠA, Edmundas. Venclovas Agripa ir jo giminė (1. Kilmė ir pirmtakai). In *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija*, t. 1 (94), Vilnius, 1986, p. 63–75.
166. ROUX, Jean-Paul. *Karalius. Mitai ir simboliai*, Vilnius, 2007.
167. ROWELL, Stephen C. Amžinos pretenzijos arba kaip turime skaityti elitinę literatūrą? In *Seminarai*, Vilnius, 1998, p. 7–30.
168. SAVIŠČEVAS, Eugenijus. Bilevičių kilmė ir genealogija (XV–XVI a.), *Lituanistica*, t. 4(48), Vilnius, 2001, p. 3–22.
169. SAVIŠČEVAS, Eugenijus. *Žemaitijos savivalda ir valdžios elitas 1409–1566 metais*, Vilnius, 2010.

170. SEMKOWICZ, Władysław. O Litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą Polską w Horodle roku 1413. In *Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia historica*, t. III, Poznań, 1989, p. 7–139.
171. SERCHUK, Camille. Picturing France in the Fifteenth Century: The Map in BNF MS Fr. 4991. In *Imago Mundi*, Vol. 58, Part 2, London, p. 133 – 149.
172. SHEPARD, Paul. The Biological Bases of Bear Mythology and Ceremonialism. In *The Trumpeter*, volume 23, number 2 (2007).
173. SJÖSTRÖM, M. Medieval Landed Inheritances of the Junkar and Vilken Lineages of Vehkalahti, Finland. In *Foundations*, Vol. 3, Nr. 5, Hereford, 2011, p. 425–461.
174. SKAŁKOWSKI, Adam. Chrapowicki Antoni, h. Gozdawa. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
175. SKAŁKOWSKI, Adam. Chrapowicki Antoni, pułkownik. In *PSB*, t. III, Kraków, 1937.
176. SPIEGEL, Gabrielle M. Genealogy: Form and Function in Medieval Historical Narrative. In *History and Theory*, Vol. 22, No. 1, Middletown, 1983.
177. STAHULJAK, Zrinka. *Bloodless Genealogies of the French Middle Ages. Translatio, Kinship, and Metaphor*, Florida, 2005.
178. STAHULJAK, Zrinka. *Bloodless Genealogies of the French Middle Ages: Translatio, Kiship, and Metaphor*, Florida, 2005.
179. STRYJKOWSKI, Maciej. *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienie Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia*, Warszawa, 1978.
180. SUCHOCKI, Jerzy. Geneza litewskiej etnogenetycznej, *Zapiski historyczne*, t. LII, zeszyt 1, Warszawa, Poznań, Toruń, 1987, p. 43–44.
181. SZCZYGIELSKI, Waclaw. Lopaciński Mikołaj Tadeusz h. Lubicz, *PSB*, t. XVIII, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1973.

182. ŠARKAUSKIENĖ, Skirmantė. *Lotyniškasis XVI–XVII amžiaus LDK epitalamijas*, Kaunas, 2003.
183. ŠIRMULIS, Alfredas. Seniausias profesionaliosios antkapinės skulptūros paminklas Lietuvoje. In *Nuo gotikos iki romantizmo. Senoji Lietuvos dailė*, Vilnius, 1992.
184. TĘGOWSKI, Jan. *Rodowód kniaziów Świrskich do końca XVI wieku*, Wrocław, 2011.
185. TOMKIEWICZ, Władysław. Białożor (Białożor) Jan Karol. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936.
186. URUSKI, Seweryn. *Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej*, t. IV, Warszawa, 1908.
187. URUSKI, Seweryn. *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. XIII, Poznań.
188. URUSKI, Seweryn. *Rodzina: herbarz szlachty polskiej*, Warszawa, 1907.
189. URUSKI, Seweryn; KOSIŃSKI, Adam Amilkar; WŁODARSKI, Aleksander. *Rodzina. Herbarz szlachty Polskiej*, t. VI, Warszawa, 1909.
190. URUSKI, Seweryn; WŁODARSKI, Aleksander. *Rodzina herbarz szlachty polskiej*, t. XV, Warszawa, 1914.
191. VASILIAUSKAS, Artūras. Antika ir Sarmatizmas. In *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra*, Vilnius, 2001, p. 13–31.
192. VAŠKELIENĖ, Asta. XVIII a. Lietuvos lotyniškojo epitalamijo ypatumai. In *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 20, Vilnius, 2006, p. 125–158.
193. VILIMAS, Darius. Oginskių giminės pėdsakai Žemaitijoje XVI a. pabaigoje (pagal Žemaitijos žemės teismo knygas). In *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdsakais*, Vilnius, 2010, p. 29–52.
194. VINYCOMB, J. *Fictitious Symbolic Creatures in Art with Special Reference to Their Use in British Heraldry*, London, 1906.
195. VISKANTAITĖ-SAVIŠČEVIENĖ, Saulė. Šemetų genealogija XVI–XVI amžiuje. In *Lietuvos istorijos studijos*, t. 14, Vilnius, 2004, p. 31–49.

196. *Wappenalbum der Gräflichen Familien Deutschlands Und Oesterreich-Ungarns etc.* Herausgegeben von M. Gritzner und Ad. M. Hildebrandt, Erster Band A-D, Leipzig, 1885.
197. WINTROUB, Michael. *A savage mirror – power, identity, and knowledge in early modern France*, Stanford, 2006.
198. WISNER, Henryk. *Jonušas Radvila (1612–1655): Kėdainių šešėlyje*, Vilnius, 2000.
199. WOLFF, Józef. *Kniaziowie litewsko – ruscy od końca czternastego wieku*. Warszawa, 1895.
200. WOLFF, Józef. *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 138 –1795*, Kraków, 1885.
201. WOODCOCK, Thomas; Robinson, John Martin. *The Oxford Guide to Heraldry*, Oxford, 1988.
202. ZAIKYN, Waclaw. Białożor Marcjan. In *PSB*, t. II, Kraków, 1936.
203. ZARA, The Historical Figure of Arthur in Wace's *Roman de Brut*. In *Arthuriana*, Vol. 18, No. 2.
204. АНТОНОВ, В. А. Становление генеалогической мысли в Дании. In *Древнейшие государства Восточной Европы: Генеалогия как шорма исторической памяти*, Москва, 2004, p. 7–37.
205. БРЭГЕР, Г. М. Невядомыя кальвінскія зборы XVI–XVII стст. у Вялікім Княстве Літоўскім. In *Памяць стагоддзяў на карце айчыны*, Мінск, 2007.
206. ВЕСЕЛОВСКИЙ, А. *Мерлин и Соломон. Славянские сказания о Соломоне и Китоврасе и западные легенды о Морольфе и Мерлине*, Москва, 2001.
207. ВОЈВОДИЋ, Драган. Од хоризонталне ка вертикалној генеалогској слици Немањића. In *Зборник радова Византолошког института XLIV: Recueil des travaux de l'Institut d'études byzantines XLIV*, Београд, 2007, p. 295–314.
208. *Гісторыя Беларускай кнігі. Кніжная культура Вялікага Княства Літоўскага*, кн. 1 / red. М. В. Нікалаеў, Мінск, 2009.

209. ІВАНОВА, Л. С. Рэфармацыйныя зборы ў Беларусі. Другая палова XVI–XVII ст. In *Памяць стагодзяў на карце айчыны*, Мінск, 2007.
210. ОДНОРОЖЕНКО, Олег. *Князівська геральдика Волині середини XIV–XVIII ст.*, Харків, 2008, р. 164 – 177.
211. ПОХЛЕБКИН, В. В. *Словарь международной символики и эмблематики*, Москва, 2004.
212. *Радзівілы. Альбом партрэтаў XVIII–XIX стагоддзяў «Icones Familiae Ducalis Radivilianae»*, Мінск, 2010.
213. СОБОЛЕВА, Надежда Александровна. *Российская государственная символика. История и современность*, Москва, 2002.

PRIEDAI

Priedų ir jų šaltinių sąrašas

1. **Legendinė genealogija Didžiosios Lietuvos ir Žemaitijos Kunigaikštijos metraščio Račinskio nuoraše**
2. **Legendinė genealogija Bychovco kronikoje**
3. **Giedraičių (h. Hipocentaurus) genealoginė schema.** Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1800 m. – LVIA, F. 391, ap, 1, b. 992.2.
4. **Giedraičių (h. Hipocentaurus su Rože) genealoginė schema.** *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różą,* 1811 m. – LVIA, F. 391, ap, 1, b. 992.4.
5. **XVII a. antrosios pusės Kaributų Višnieviekių genealoginis medis.** AGAD, Nabytki 199, sygn. 359.
6. **1742 m. Radvilų genealoginis medis.** Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, sygn. ASang teka 556/6.
7. **1733 m. Sapiegų genealoginis medis.** *Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai,* sud. V. Dolinskas, B. Verbiejūtė, Vilnius, 2012, p. 26.
8. **1675 m. Palubinskių genealoginis medis.** Biblioteka narodowa, rankr., G. 2165. Plg. Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Dokumentów Papierowych, nr. 2838.
9. **XVIII a. pirmojo ketvirčio Šveikauskų genealoginis medis.** LMAVB RS, F. 21–1926.
10. **1798 m. Orvydų genealoginis medis.** Žr.: MISIUS, Kazys. Šilalės miesto istorijos bruožai, *Šilalės kraštas*, t. VII, Vilnius, 2006, p. 126. Genealoginio medžio originalas, saugomas LVIA (F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 89), tačiau nuo 2006 m. atiduotas restauravimui.

11. XVIII a. antros pusės Šaniauskų genealoginis medis. XVIII MK 413, f. 220v; tzw. MLit. dz. XI, Genealogie nr 4, s. 8, 9 (AGAD).
12. XVIII a. antros pusės Lopacinskių genealoginis medis. AGAD, tzw. Metryka Litewska, dz. XI, Genealogie, nr 23.
13. XVIII a. pabaigos Šarševskių Šaraševičių genealoginė schema. LMAVB RS, F20–6443, p. 18v.
14. 1798 m. Giedraičių genealoginis medis. LMAVB RS, F9–3343.
15. 1713 m. Denhofų genealoginis medis. KALIŃSKI, Jan Damascen. *Erymanthus in Helicone sylva christiano-politica sancti regis, optimi senatoris, boni aulici, pii christiani instructus : triumphalibus vestigiis patrii apri illustrissimi et excellentissimi domini D. Stanislai comitis a Denhoff, campiductoris M.D.L. ensiferi regni, capitanei... detriectus seu Libri IV elegiarum / Authore Joanne Damasceno a Matre dei, scholarum piarum sacerdote [Kaliński J.], Varsaviae, 1713.*
16. Lukomskių genealoginis medis ir schemas. LVIA, F. 599, ap. 1, b. 117, p. 10, 13-17.
17. XVIII a. Budrikų genealoginės schemas. LMAVB RS, F 32–11, l. 1–5.
18. XVIII a. Bialozorų genealoginiai medžiai ir schemas. LVIA, F. 1275, ap. 1, b. 716, l. 36–53.
19. XVIII a. Chrapovickių genealoginis medis. LVIA, F. 525, ap. 8, b. 793, p. 53.
20. 1786 m. Karpių genealoginis medis. LMAVB RS, F37–5983, l. 1.
21. Tautginavičių genealoginė schema. LNMMB RS, F94–99, l. 3.
22. XVIII a. Kurovičių genealoginė schema. LVIA, F. 1292, b. 1052.
23. XVIII a. pabaigos Michnevičių genealoginė schema. LNMMB RS, F94–556.
24. XVII a. Budzkų genealoginė schema. LVIA, F. 599, ap. 1, b. 141, p. 59–60.
25. XVII a. Chaleckių genealoginis medis. F 273–1124, l. 1.

26. **XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios (?) Chodkevičių genealoginė schema.** Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku, Archiwum Dworu Zabłudowskiego.
27. **XVIII a. Deltuviškių genealoginė schema.** LMAVB RS, F20–6477.
28. **1771 m. Dzičkancų genealoginės schemos.** LVIA, F. 1292, b. 3340, l. 2–3.
29. **XVIII a. Januškevičių genealoginė schema.** LVIA, F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 48–50.
30. **XVIII a. Jesmanų genealoginė schema.** LVIA, F. 694, ap. 1, b. 4302, l. 19.
31. **XVIII a. Kalendų genealoginės schemos.** LVIA, F. 1282, ap. 1, b. 9626, l. 1–2.
32. **Kiškų ir jų palikuonių: Obuchovičių, Zyžiemskių, Hlebavičių ir Sapiegų genealoginis medis.** LVMAB RS, F. 18–191, l. 44.
33. **XVIII a. Kochanų genealoginis medis.** LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1848.
34. **XVIII a. Krovišų genealoginė schema.** LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 2036.
35. **1795 m. Kšyčevskių genealoginis medis.** LMAVB RS, F 21–2002, l. 1.
36. **XVII a. Lepnerių genealoginė schema.** LMAVB RS, F15–338, l. 23.
37. **XVIII a. Maskevičių genealoginė schema.** LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 2017.
38. **XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginė schema.** LVMAB RS, F. 37–769, l. 30.
39. **[1557] m. Mstislavskių genealoginė schema.** VUB RS, F4-(A180) 13299.
40. **XVII a. pabaigos Požaryckių genealoginės schemos.** LVIA, F. 716, ap. 2, b. 93, l. 210, 218.
41. **1666 m. Radvilų genealoginis medis ir schema.** LVIA, F. 1280, ap. 2, b. 9; AGAD, AR, dz. II, ks. 63.
42. **XVIII a. Ramanauskų genealoginė schema.** LVIA, F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 44.
43. **1780 m. Sapiegų genealoginis medis ir schemos.** VUB RS, F4-(A180) 13300; VUB RS, F4-(A180) 13301; MISZTOŁT, Antonius Aloysius.

Historia illustrissimae Domus Sapiehanae: ab origine et antiquitate sua genealogico syllabo per gloriosos heroum ejusdem ac connexarum familiarium progressus in praesens saeculum deducta, Vilnae, 1724; LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1, l. 2–5.

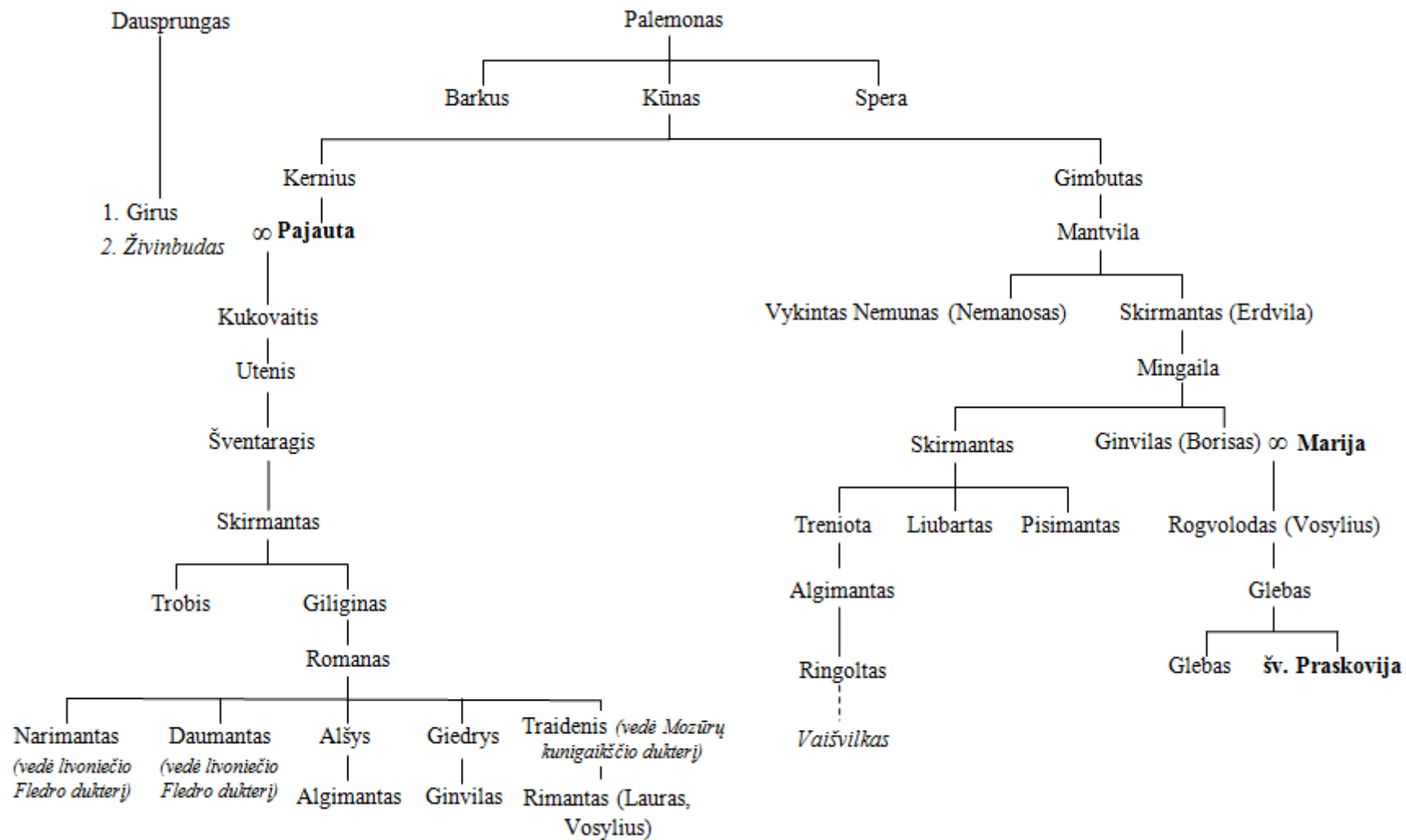
44. Stabrovskių genealoginė schema. LVIA, F. 599, ap. 1, b. 117, l. 20v.

45. Šemetų genealoginės schemas. LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1, l. 1.; LMAVB RS, F37–1301, l. 12.

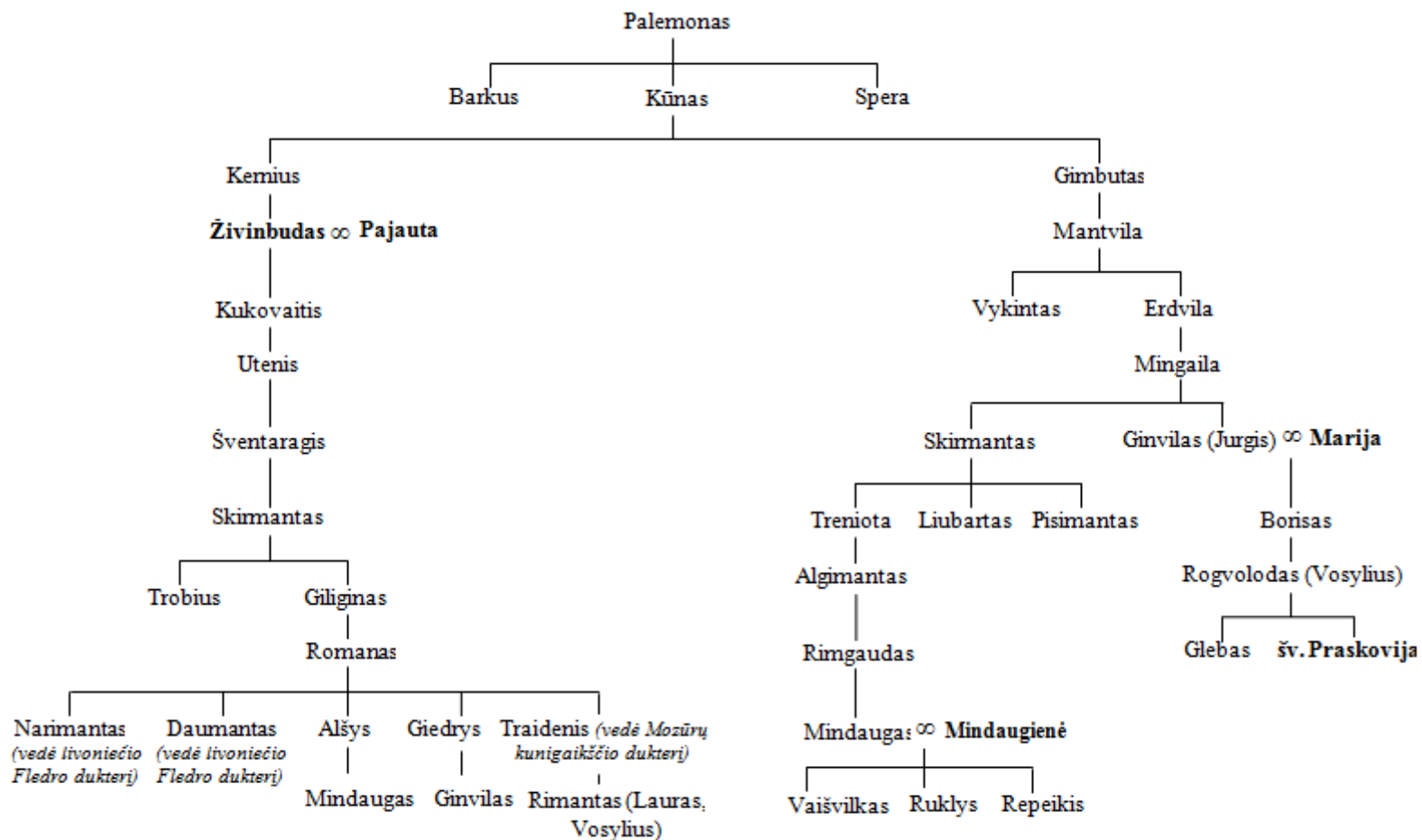
46. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginės savimonės šaltiniai

47. XVIII a. katalikų vyskupų heraldika. *Honor Præsuleus Meritis, Virtutibus, & Prosapiae Celsitudine, Illustrissimi Et Reverendissimi Domini, D. Josephi Sapieha, Comitis In Zasław, Czereja, Bychow, Dąbrowa Etc. Dei & Apostolicæ Sedis Gratiâ Episcopi Diocæsariensis, Coadiutoris, Suffraganei, Nec Non Prælati Præpositi Cathedralis Vlnensis, Archi-Diaconi Samogitiensis, & Canonici Varsaviensis, Referendarii Magni Ducatus Lithvaniæ Coronatus, Eademq[ue] Pontificia Mitra Coronans. Humillima Congratulatione In Testimonium Debitæ Submissionis Ab Obligatissima Tanto Nomini Lithvana Scholarum Piarum Provincia Celebratus. Anno A Quo Feliciter In Terris Apparuit Pontifex Futurorum Bonorum 1737. Die Ima Septembris, Vilnius, 1737; MALINOWSKI, Karol. *Plausus Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Joanni Dominico De Łopacin Łopacinski Episcopo Samogitiæ In Ejus Solenni Consecratione Instituti, Vlnæ, 1762; Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Ignatio È Supremis Ducibus Roxolanis Massalski Episcopo Vlnensi Academia Et Universitas Vlnensis Societatis Jesu Tanquam Suo Cancellario In Ejus Solemni Consecratione Plaudens Annô Mdcclxii. Die 2. Maji, Vilnius, 1762; Illustrissimo Excellentissimo Ac Reverendissimo Domino Domino Stephano È Magnis Lltvaniæ [!] Ducibus Giedrussis Giedroyc Episcopo Uranopolitano Suffraganeo Albæ Russiæ, Vlnæ, 1764.**

1. Legendinė genealogija Didžiosios Lietuvos ir Žemaitijos Kunigaikštijos metraščio Račinskio nuoraše

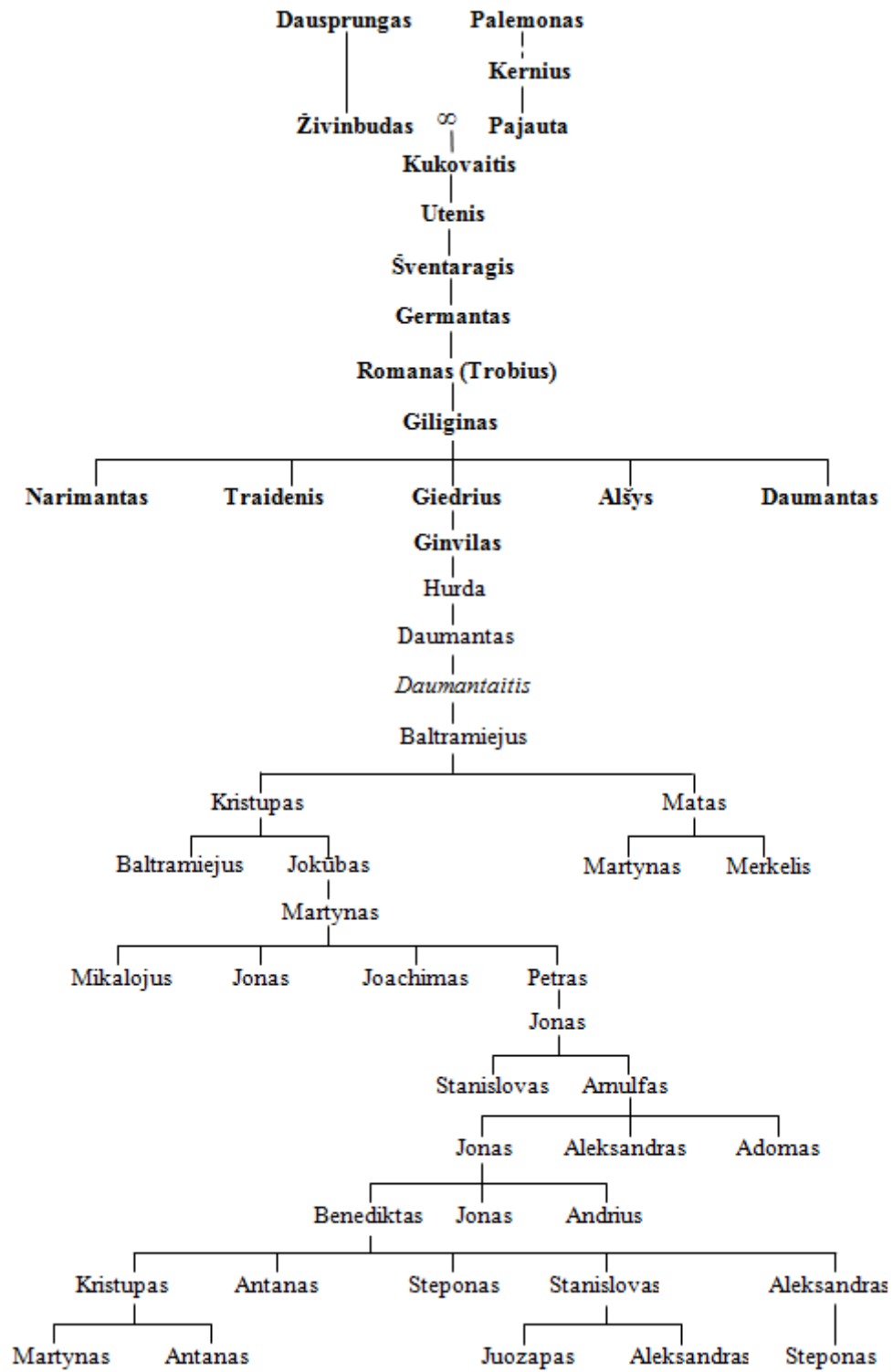

2. Legendinė genealogija Bychovco kronikoje

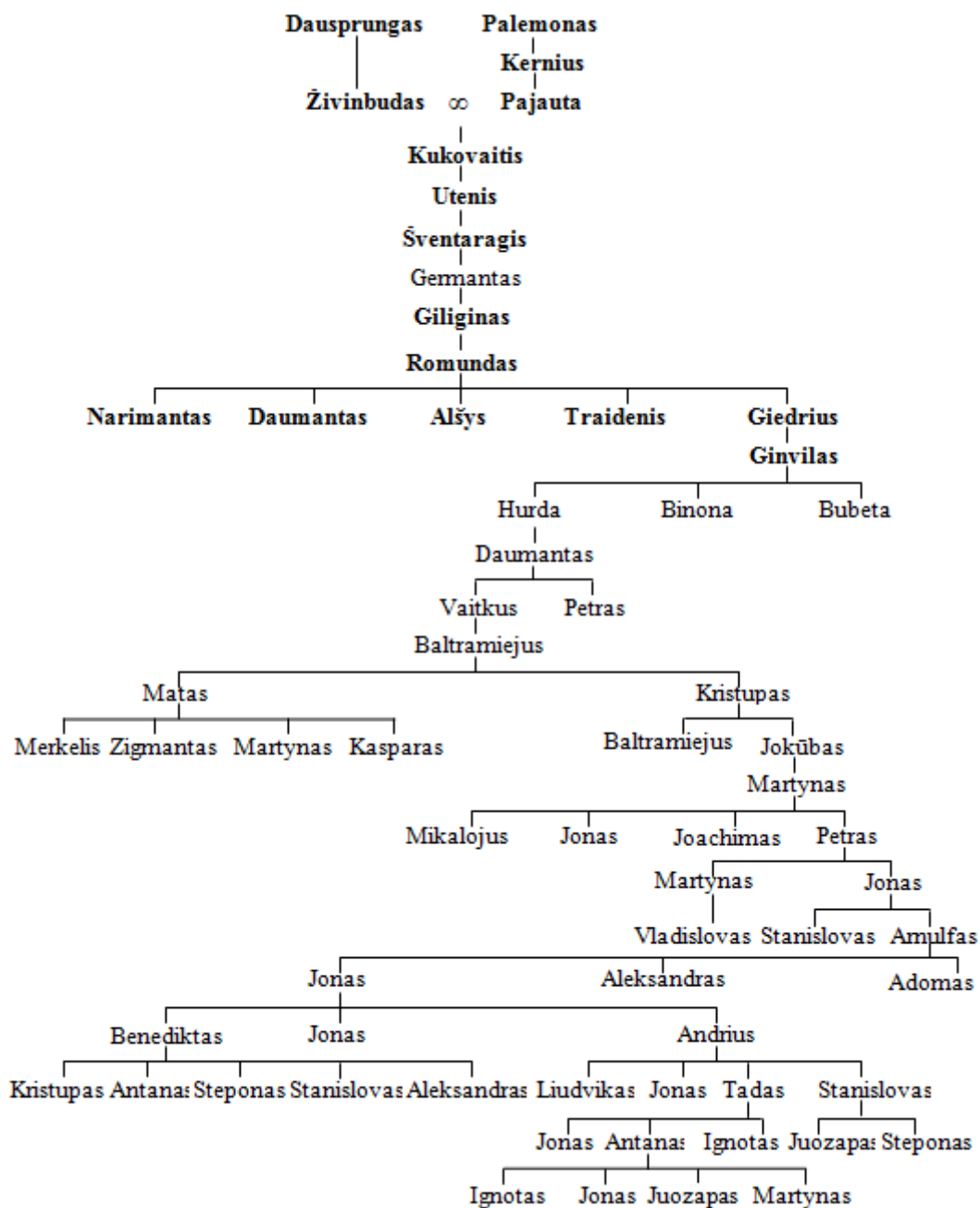

3. Giedraičių (h. Hipocentauras) genealoginė schema.

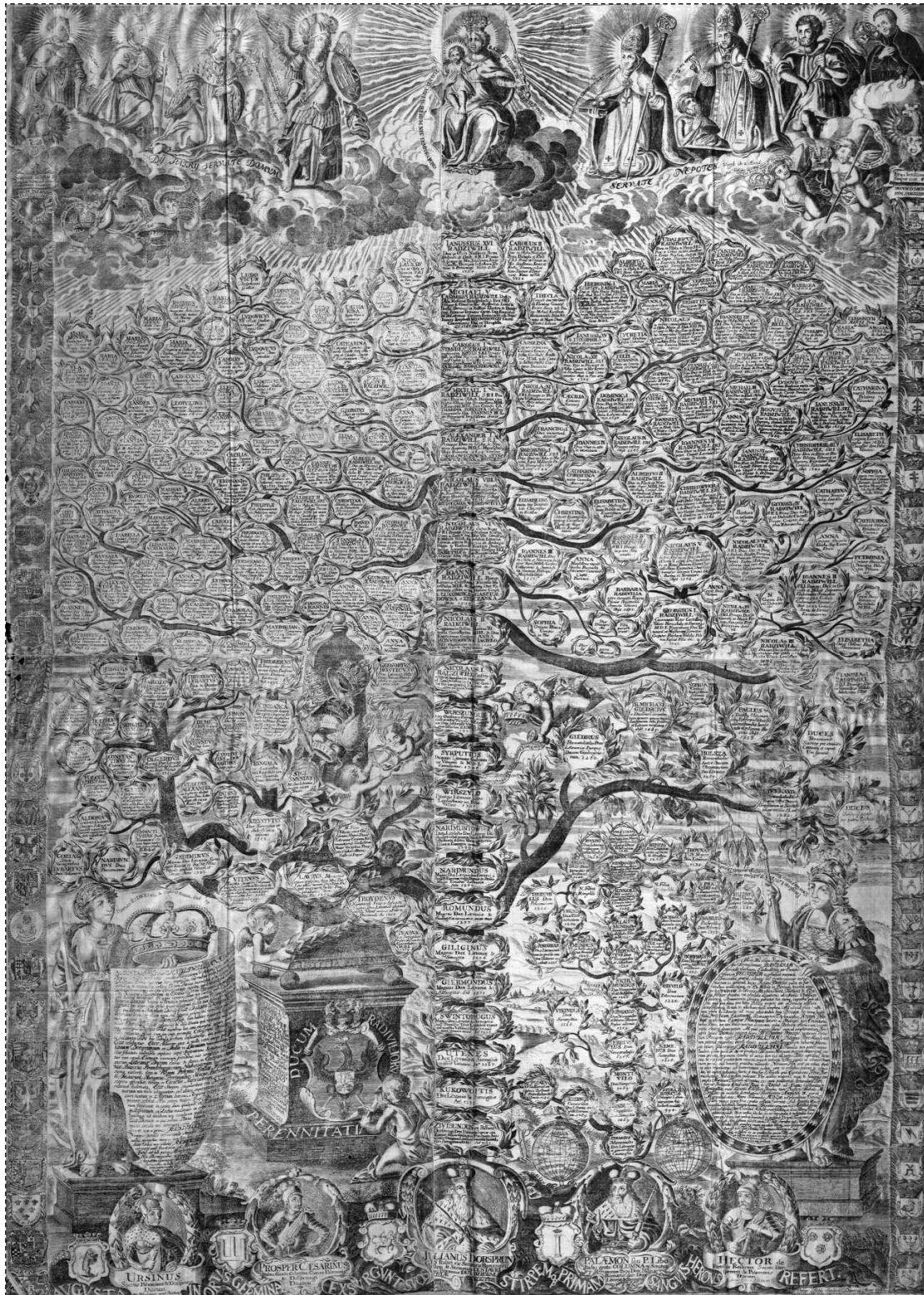
4. Giedraičių (h. Hipocentauras su Rože) genealoginė schema

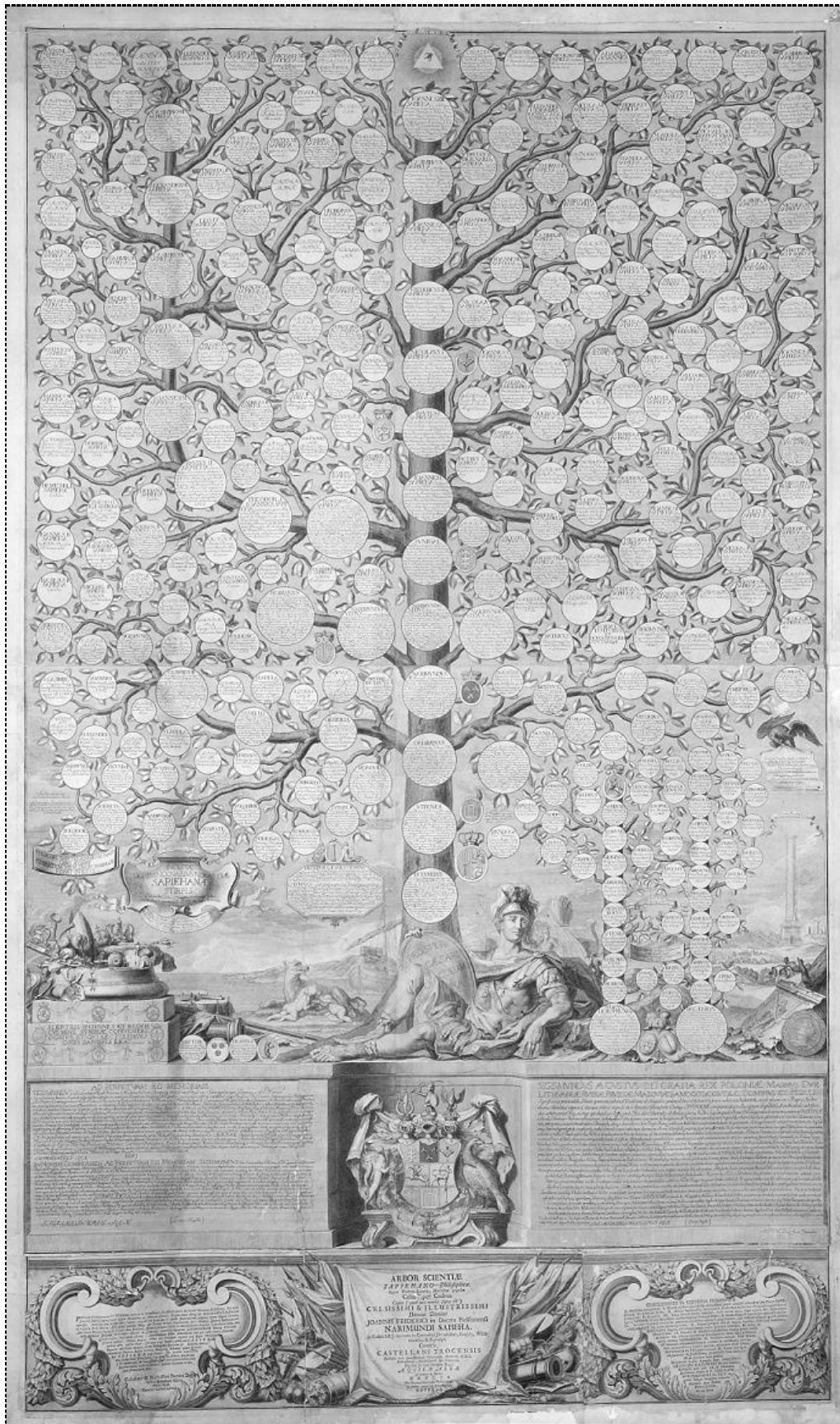
5. XVII a. antrosios pusės Kaributų Višnioviečių genealoginis medis

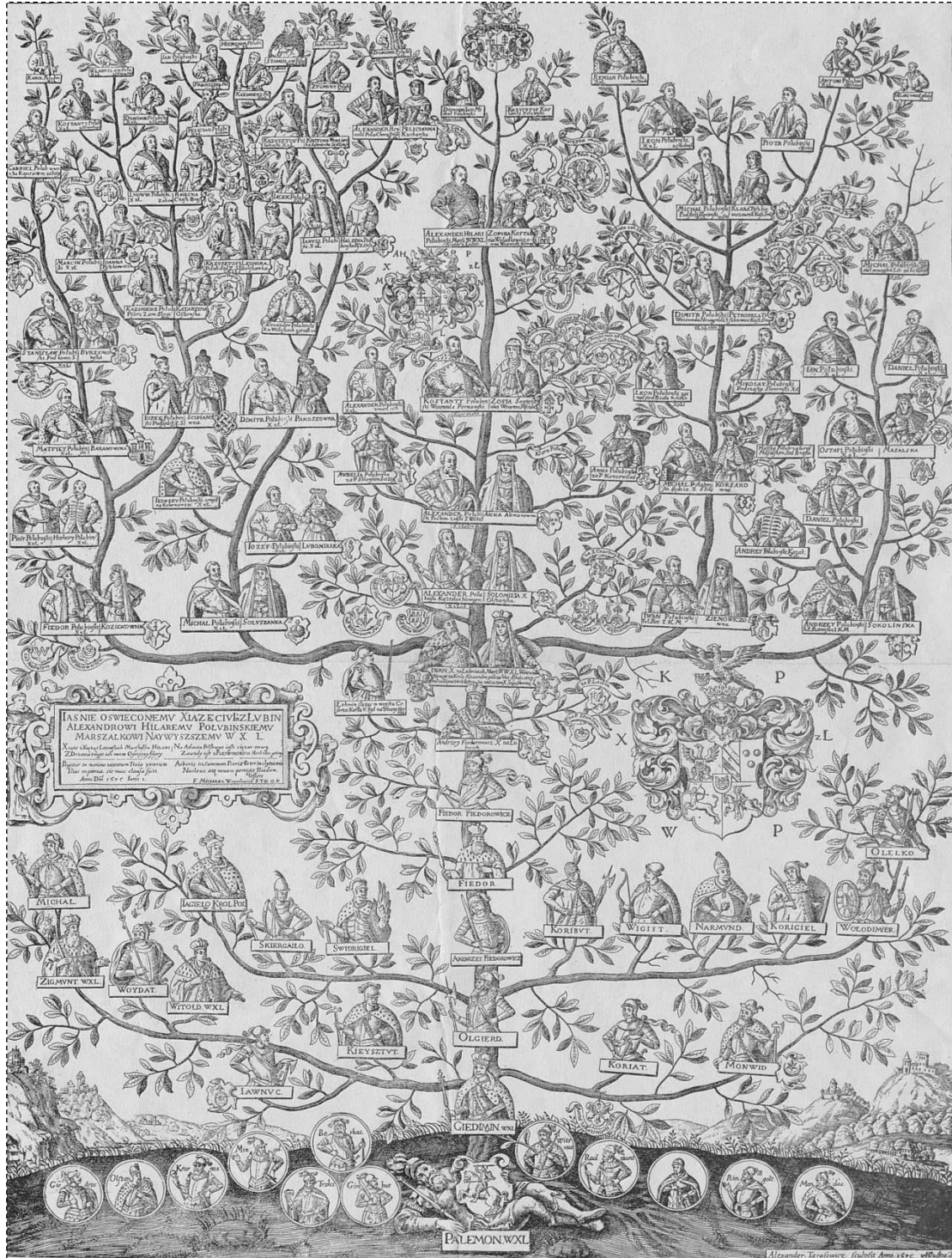
6. 1742 m. Radvilų genealoginis medis

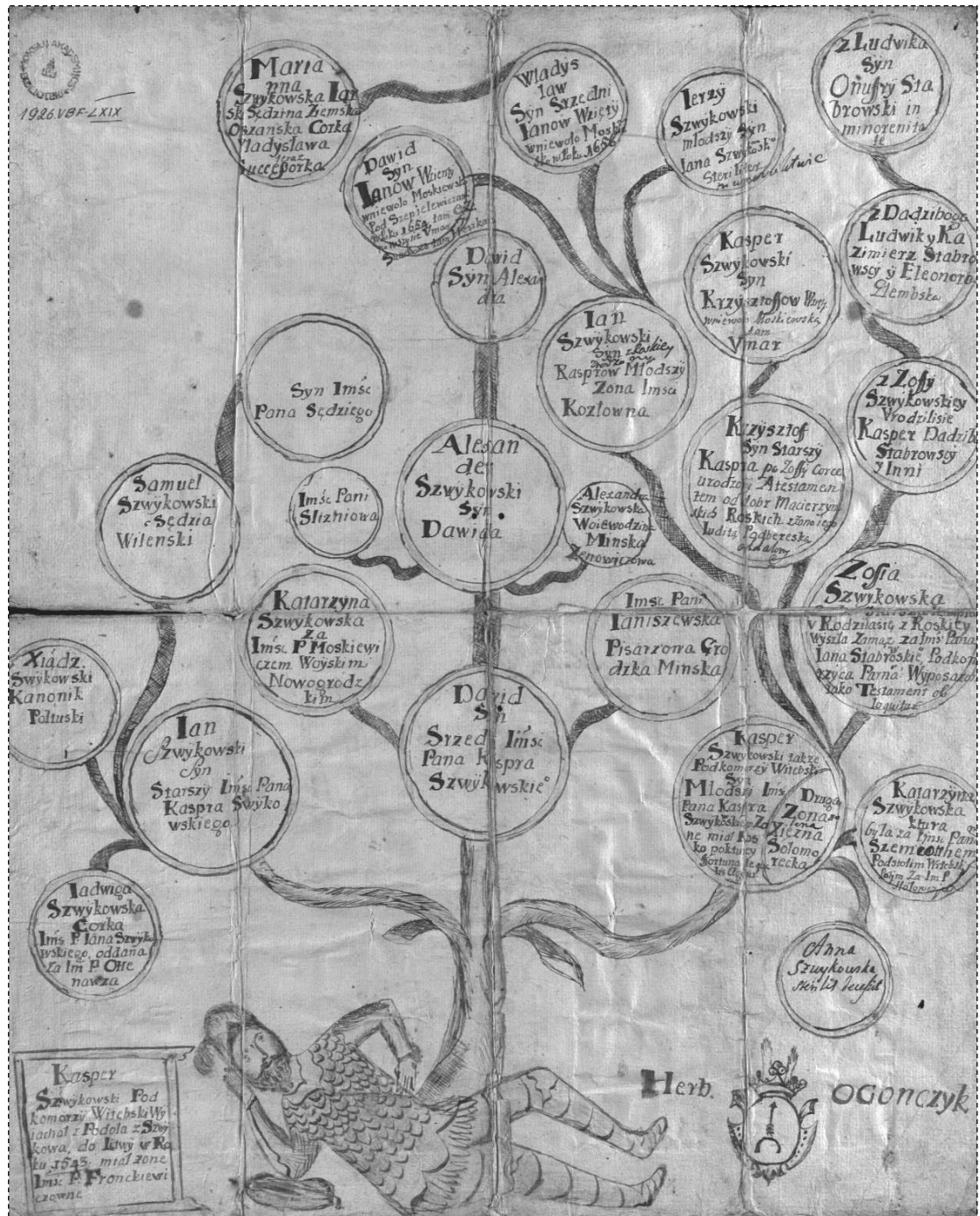
7. 1733 m. Sapiegų genealoginis medis

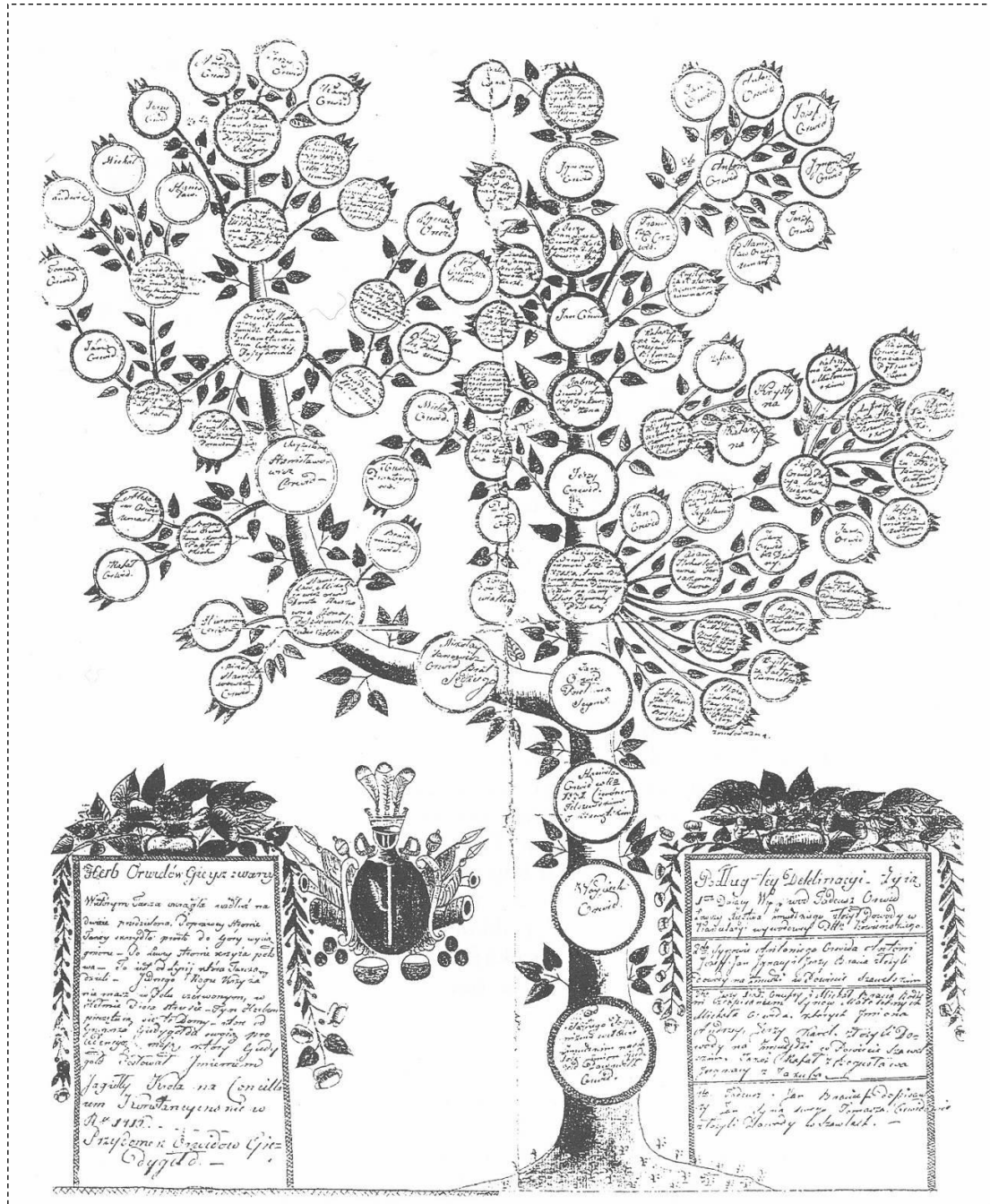
8. 1675 m. Palubinskių genealoginis medis

9. XVIII a. pirmojo ketvirčio Šveikauskų genealoginis medis

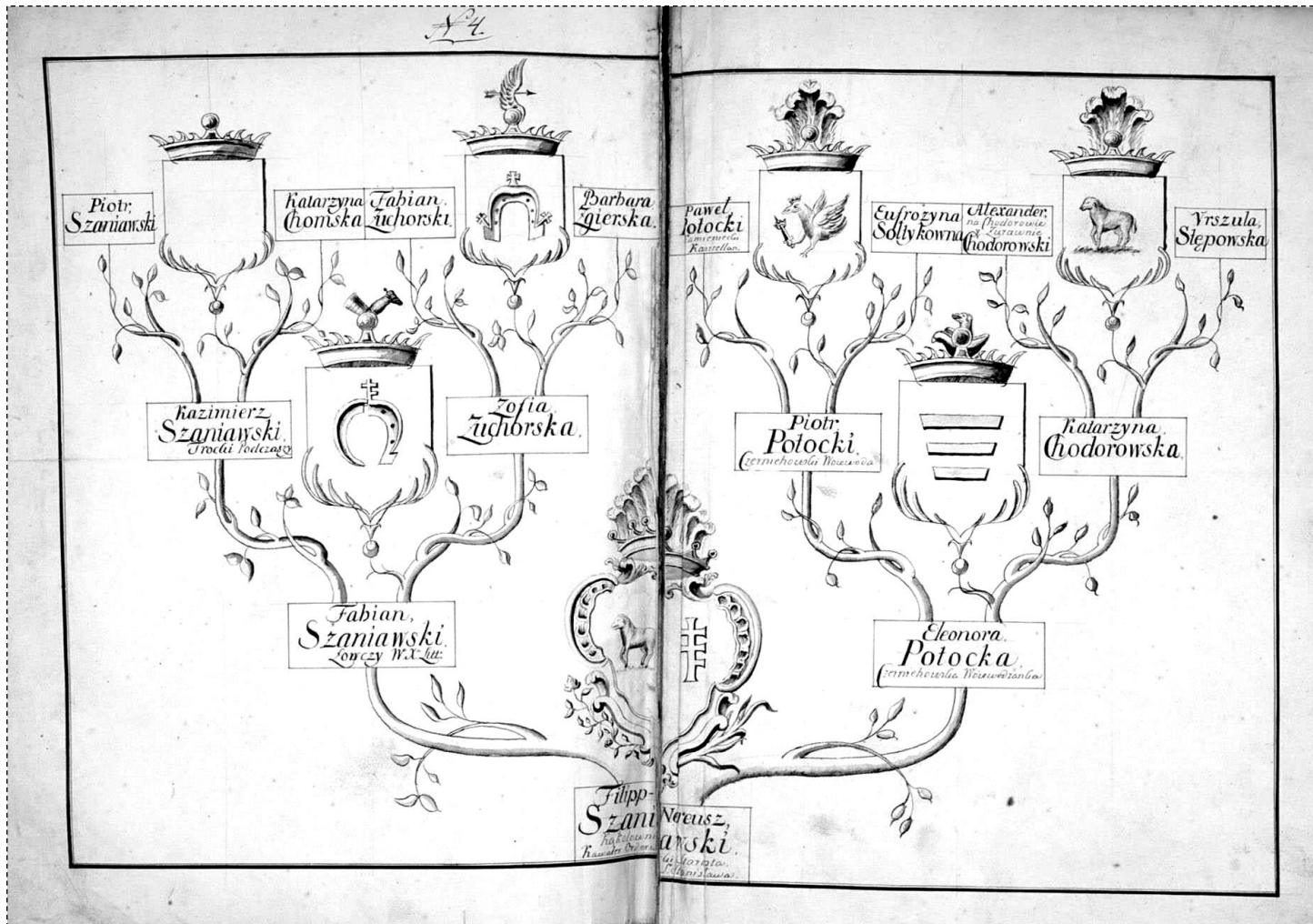

10. 1798 m. Orvydų genealoginis medis

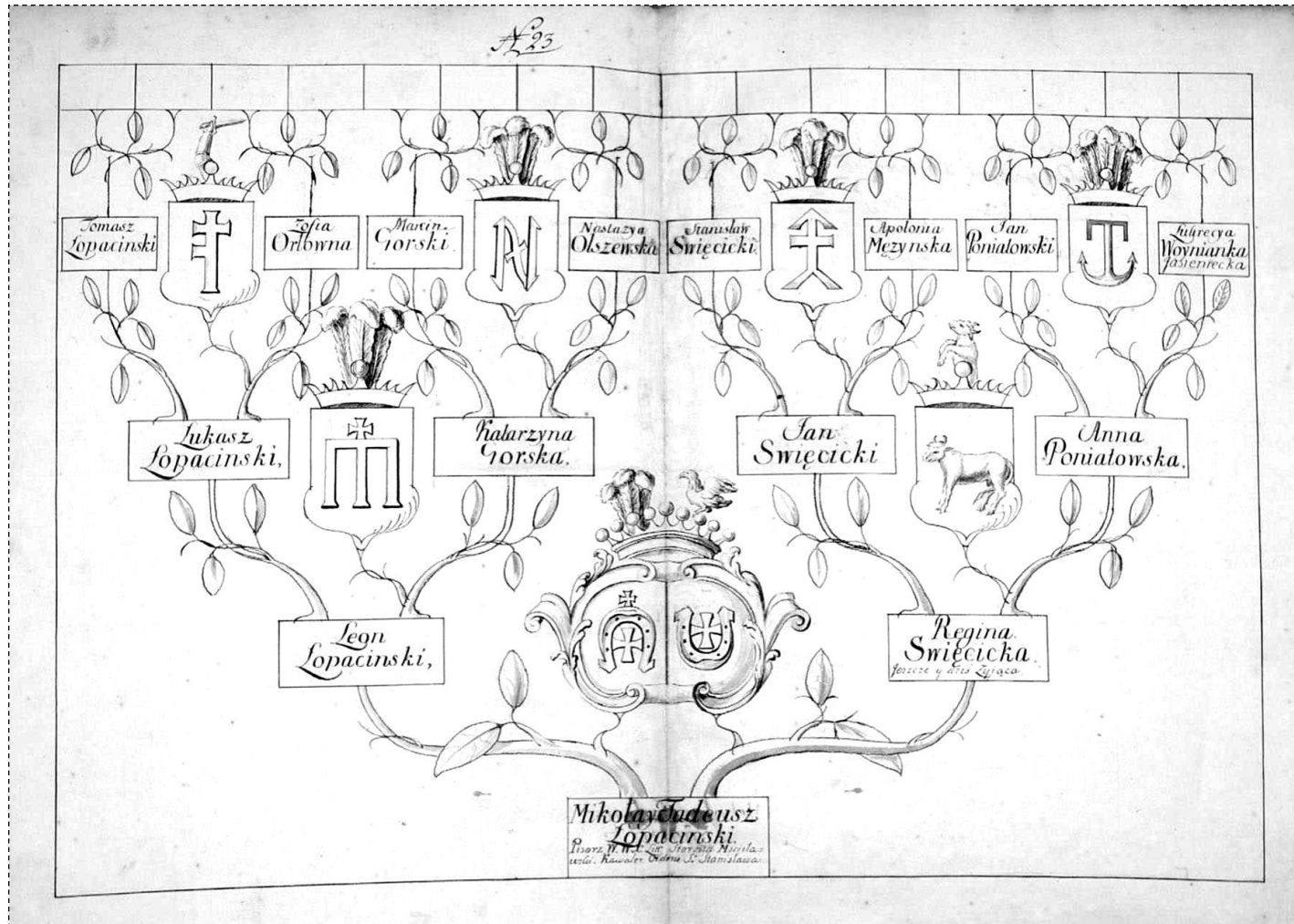

11. XVIII a. antros pusės Šaniauskų genealoginis medis

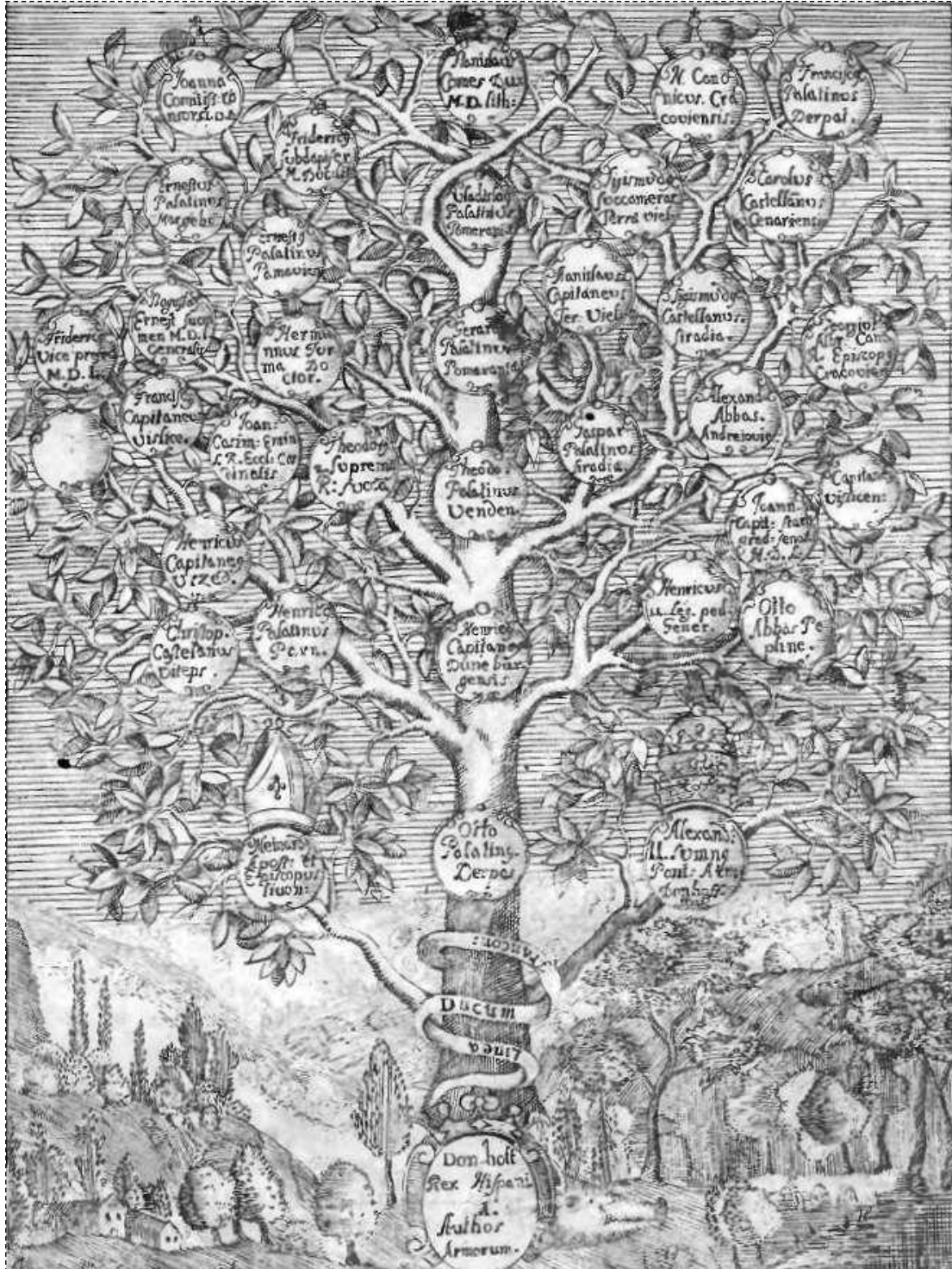
12. XVIII a. antros pusės Lopacinskių genealoginis medis

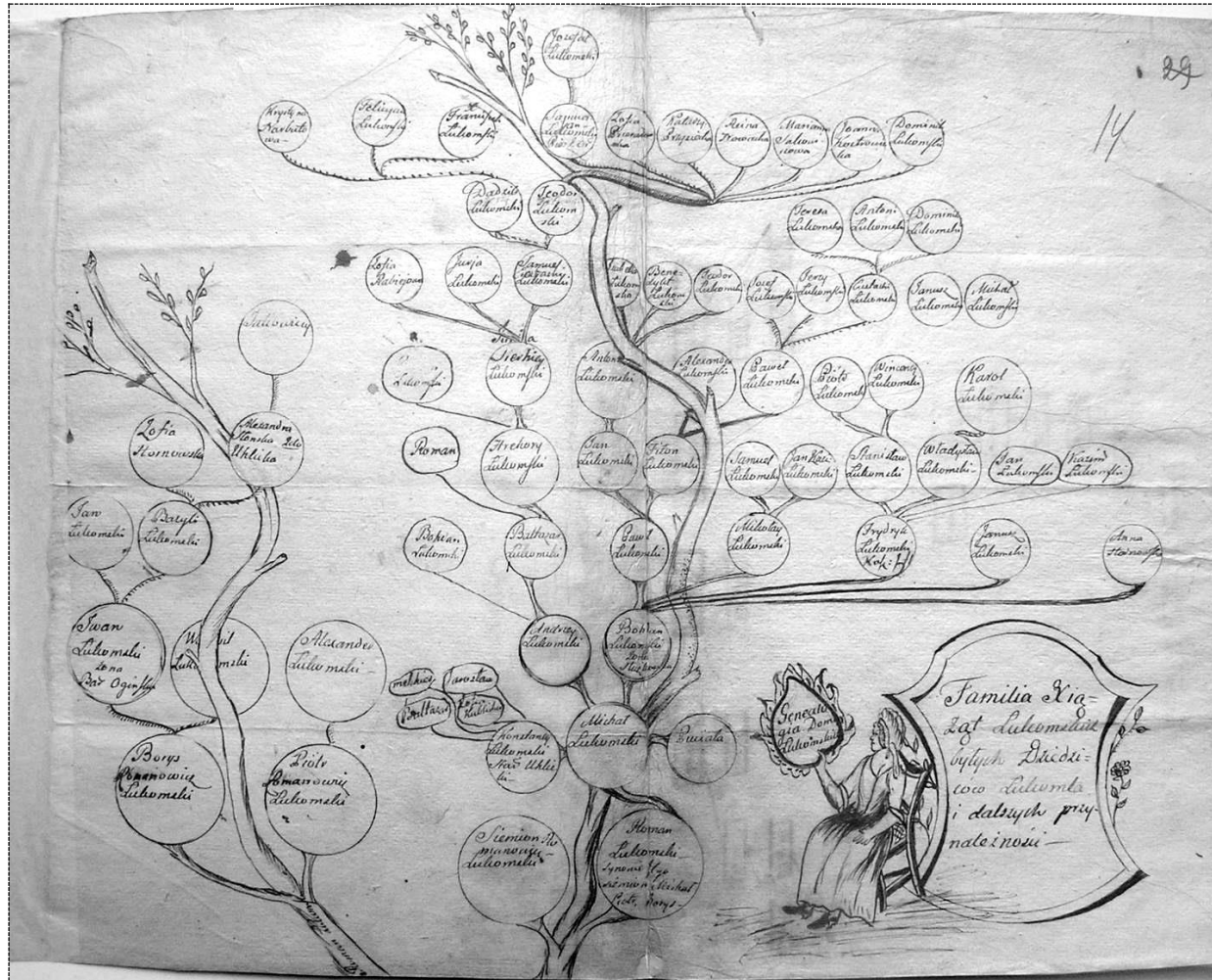

15. 1713 m. Denhofų genealoginis medis

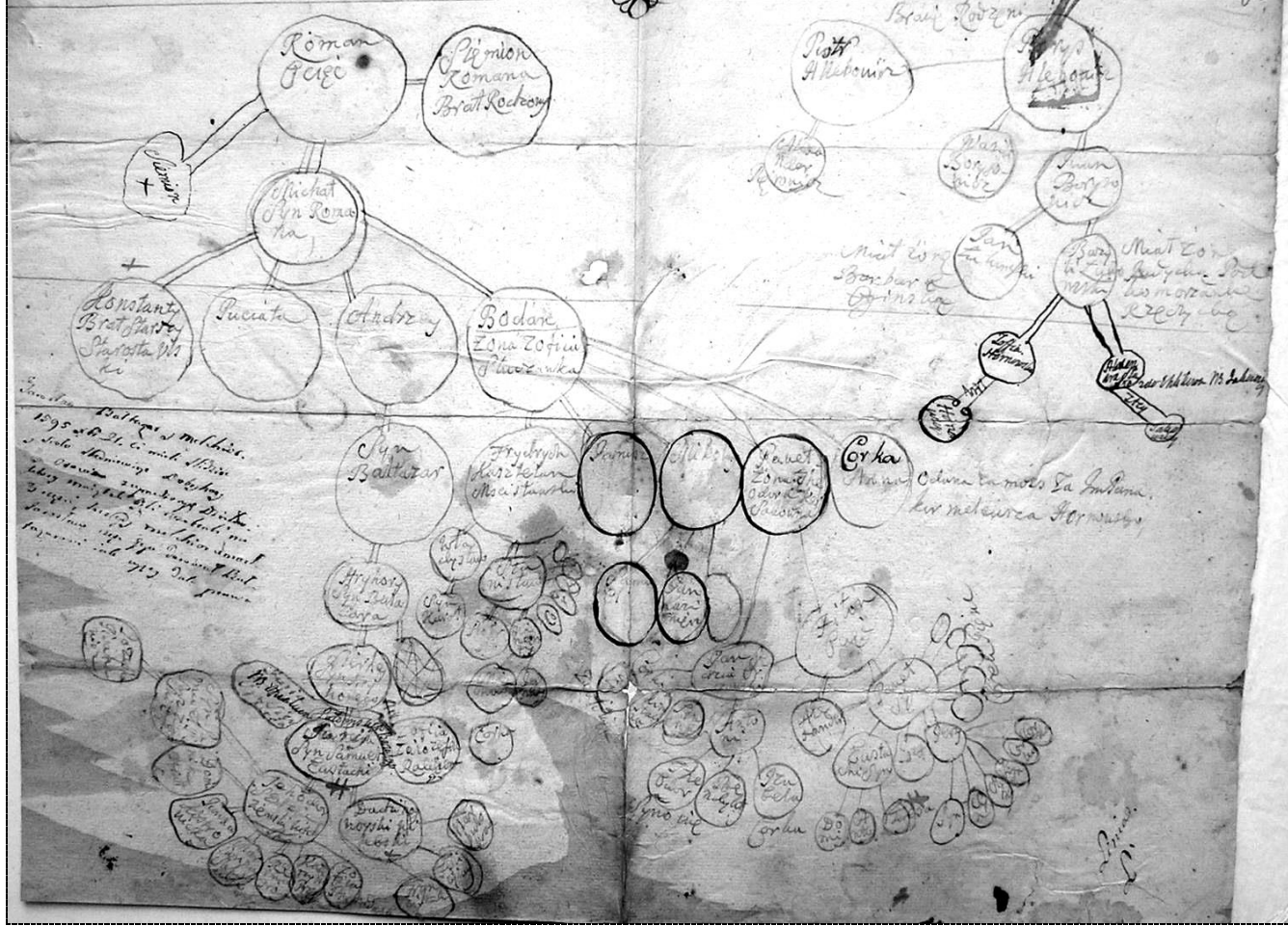

16. Lukomskių genealoginis medis ir schemas

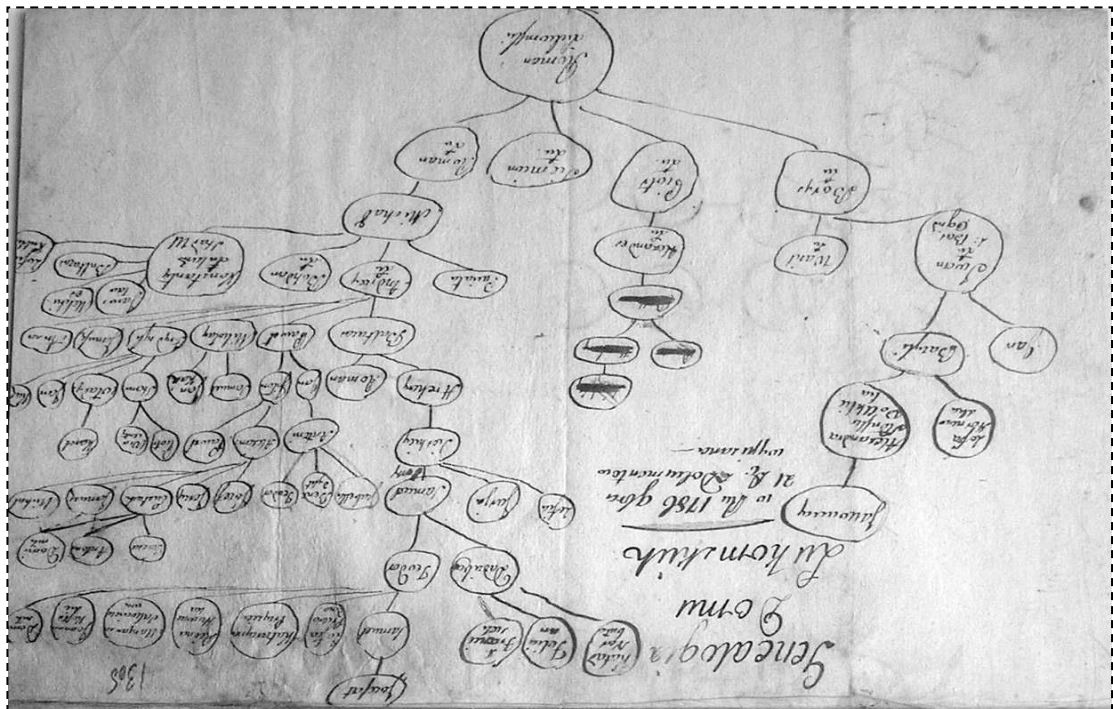
Rydziana Lina Antenator Tuzant, i Ogiordow Lukomskich W Roku 1758 Maja Juni Dnia 10

10

1786 Lit. g. II k.
Genealogia Sarmatae
: Documentow wyji
sana

Ad.

M.D.C.C.M.LXXX.
L.L. in V.

25
19
6

Josefa
Stolica

Pozycja bezpatronym parafie parochialu Lutniskich zglans jeh Do
Ora Lutnisk, dalszy mairafala na Ptoe Lutnisk. Sazafli jeh Do
spady, D jwo: woj, ki: Pajpiski za naj, wiaz: legaty, alatorum
Lutnisk.

Annaela L.
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
mial Lutnisk

Zofia imi Pto
sazafli jeh Do
Lutnisk

Maryanna
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Regina
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Joanna
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Katarzyna
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Domini
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Felicjana
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Wiktoria
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

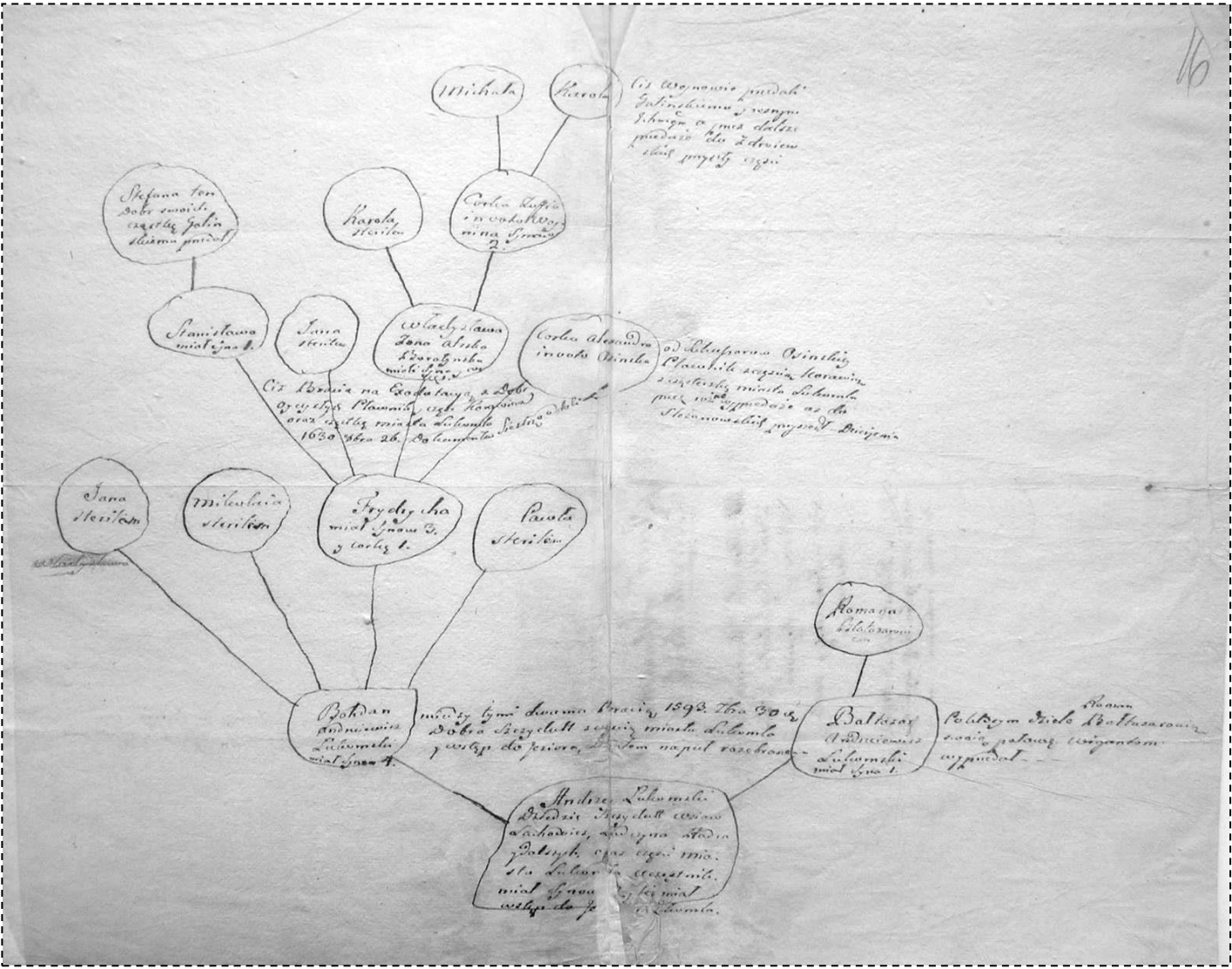
Kyryla
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Miodoc Lutnisk.
sazafli jeh Do
Lutnisk
Lutnisk

Paulina
Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Samuel Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk
Lutnisk

Samuel Lutniskiego k.
sazafli jeh Do
Lutnisk

Vanilla de So min Anton
nostru. Hornowitah
sterilisa cepos

Dumirila e ppa Hopin alata
Whita Salawiry

Toffy dea, d'au
H. sala antonisa
Hofenawa, Heron
d'au
mat. Spang. D'au

Alasaria dea, d'au
ng. Inu vata. P'au
2da. Whita
miata. Ino 1.

Salon alata
Kalam. Kalam
Kalam. Kalam
mi. d'au. Kalam
1884. mar. 20

Jano Luarawisa
d'au. meli. d'au
Barbara Ogineta

Don Jan Luarawisa, ing. awia. d'au
len & Kalam. p'au. d'au. d'au
p'au. d'au. ing. d'au. d'au
Kalam. d'au. 1887. mar. 28. d'au
Kalam. d'au. ing. d'au. d'au
Kalam. d'au. d'au. d'au

Paz, logo pua.
nawita. Kalam
d'au. d'au. d'au
d'au. d'au. d'au
miata. Cor. 2.

Juan dea, d'au
Kalam. d'au. d'au
d'au. Kalam. d'au
d'au. d'au. d'au
Kalam. d'au. d'au
Kalam. d'au. d'au
Kalam. d'au. d'au
miata. Ino 2.

5

†
 Daniel Janowicz
 Budzyk. Ten tu
 709. dnia 9 br
 7 2. Dobra kosa dre:
 dziecni Budzyki Tępa
 mentem zapisat w kamie
 800 st. w. In tu Janowicz
 Janowicz Janowicz Janowicz
 Elzbieta Budzykowa
 nowy siostry

†
 Elzbieta Budzyk
 kiewna koscia
 Rodzina Janowicz
 za Janowicz Janowicz
 Koscia Daniel Budzyk
 Dobra kosa dre:
 Budzyki zapisat Tępa
 kam! 800 st. w. In tu Janowicz
 Janowicz Janowicz Janowicz
 Janowicz Janowicz Janowicz
 Janowicz Janowicz Janowicz

Marianna Jozefowna
 Budzykowna Dewotka
 przy Kosciale Twerckim

Regina Jozefowna
 Budzykowna
 za Janowicz Janowicz
 w kiewie

Ojciec Janowicz Janowicz Janowicz

Jan Thomaszewicz
 Budzyk.

Bracia Rodzeni

Jozef Thomaszewicz
 Budzyk. Ten po Lomistoy
 Kosciale Gorkowskim boga w kosciale
 umart. Na Jozefego Janowicz
 zapisat In tu Janowicz Janowicz
 Budzyk Janowicz Janowicz
 Janowicz Budzykowna Janowicz
 Janowicz

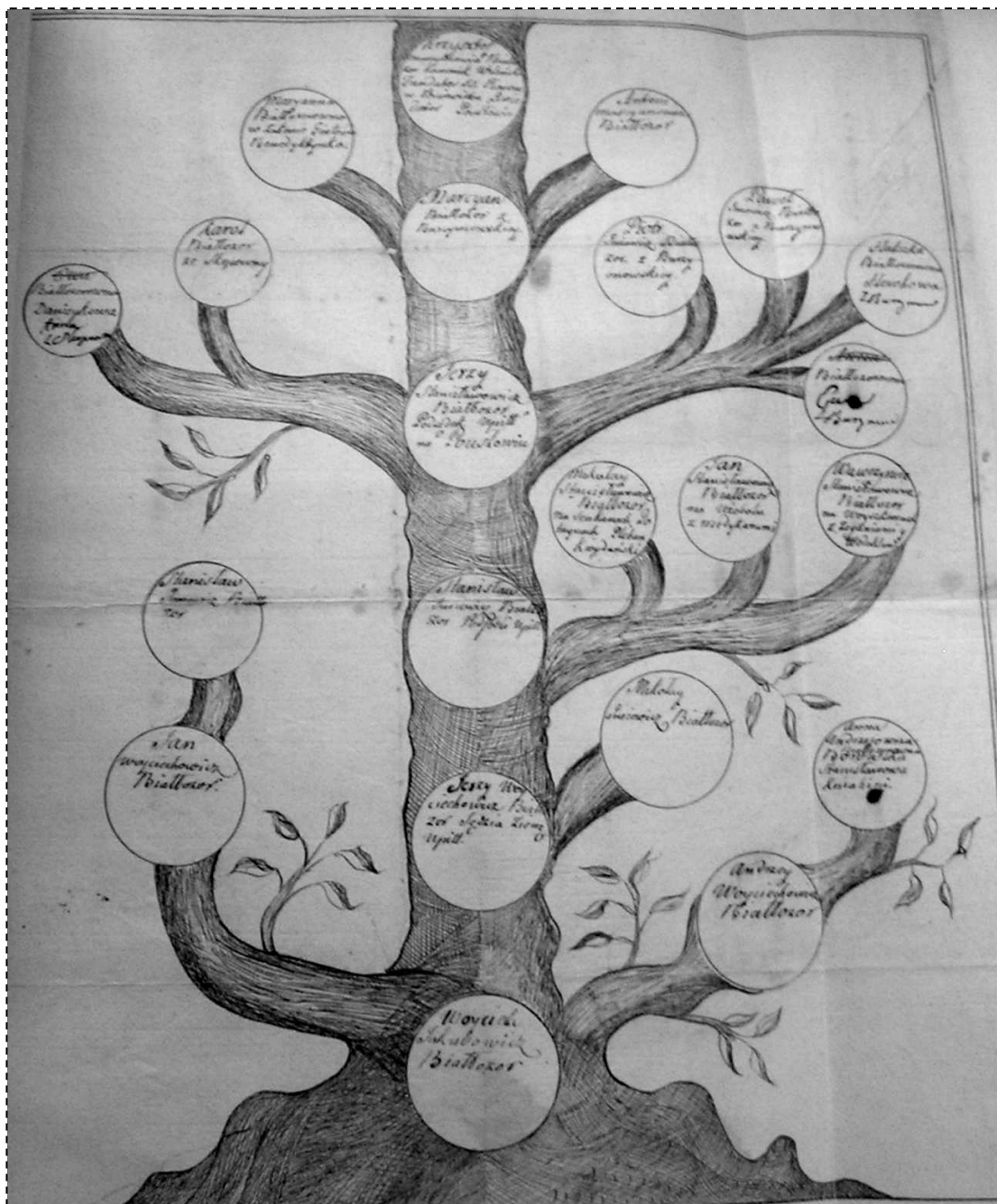
Ten L. Jozef Budzyk
 po Ojcu w Walenym
 Budzyku Janowicz Rodzina
 myna In tu Janowicz
 Budzykowna. Ojcowi
 Acto 7 7 7 7 7 7 7 7
 8 8 8 8 8 8 8 8
 In tu Janowicz Janowicz
 Janowicz Janowicz Janowicz
 Janowicz Janowicz Janowicz

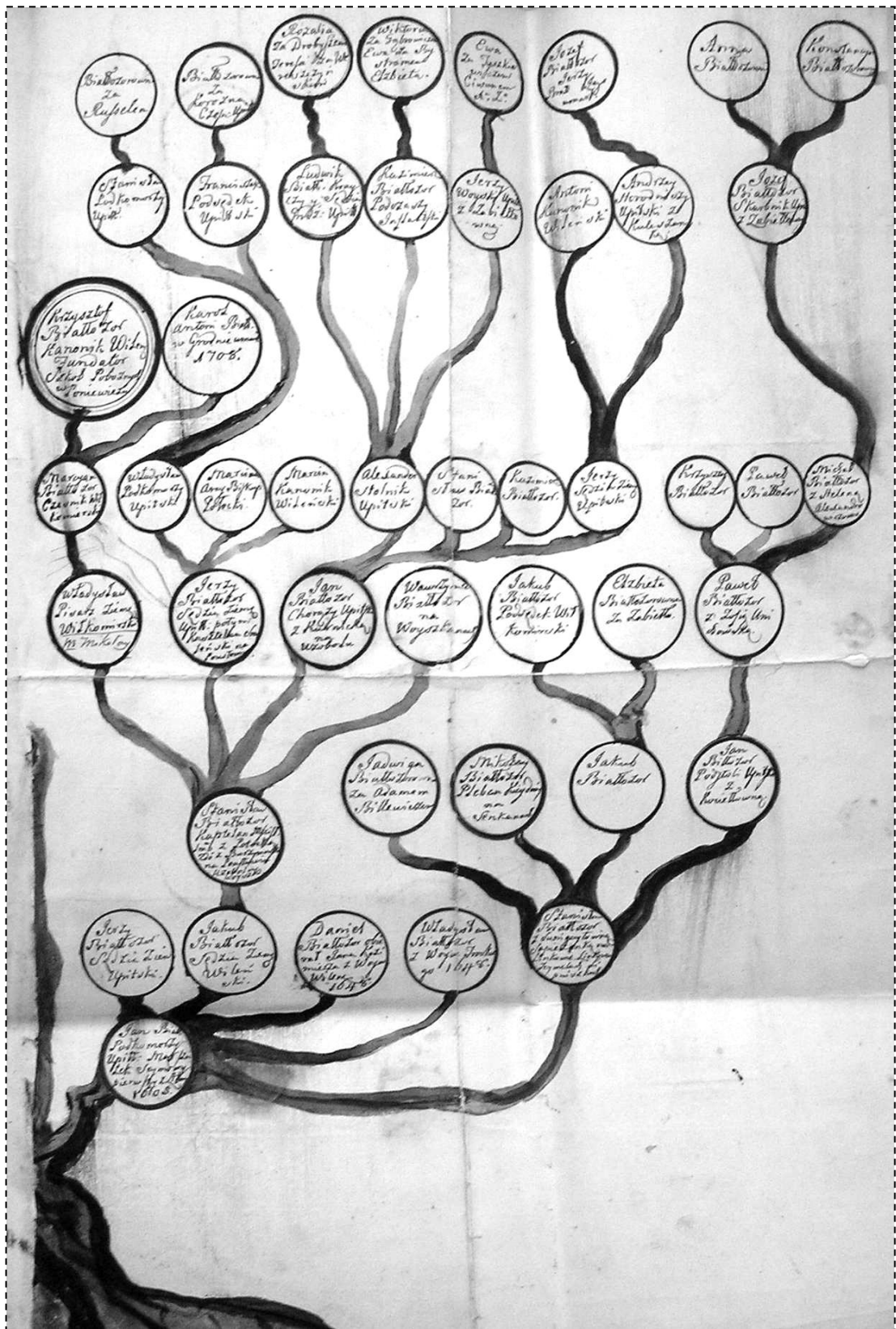
Edzie koscia
 pro domi rucy
 ze ta Linia ustala.

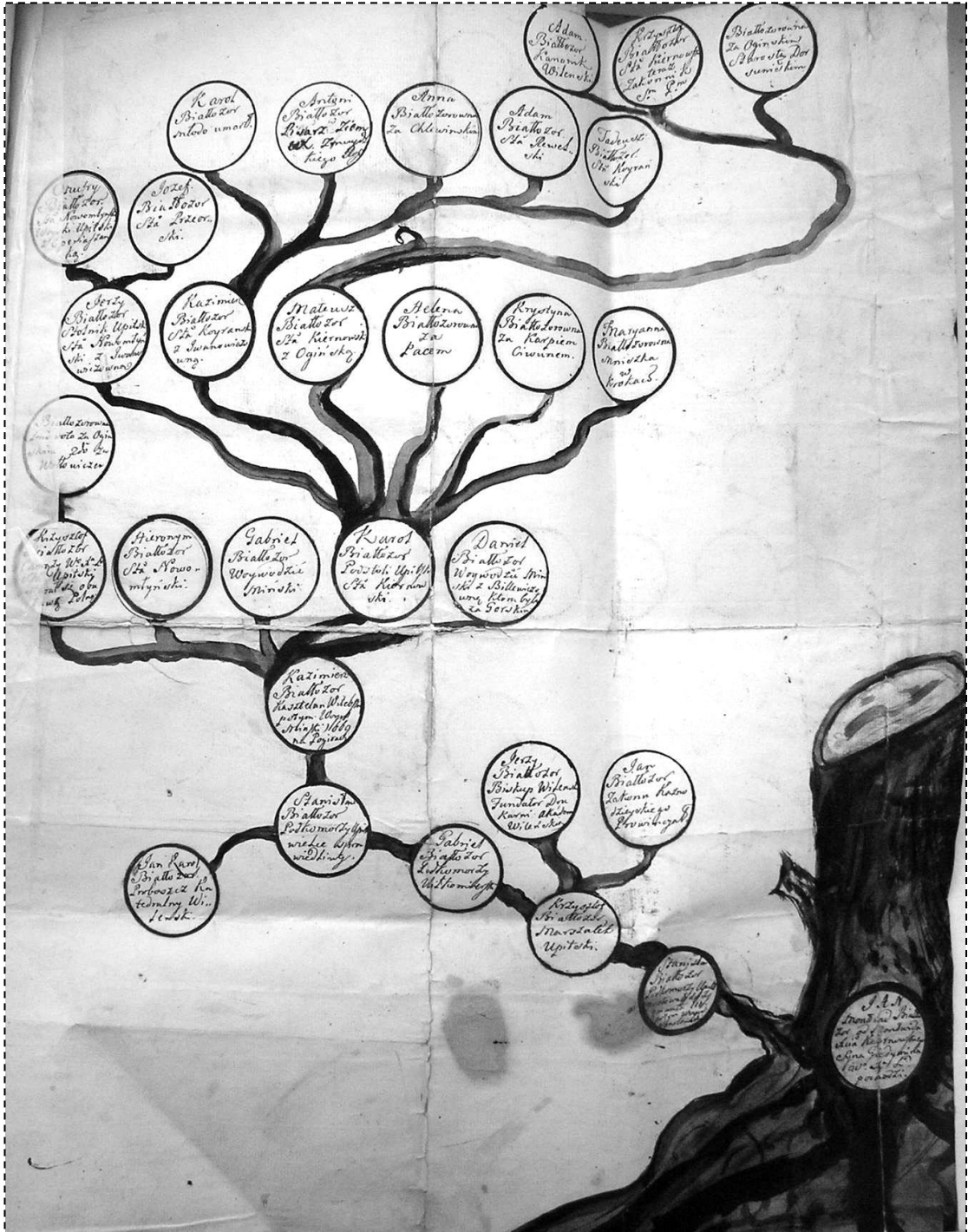
Jedukija Janowicz po Daniela Janowicza Budzyku In tu
 Liana Karimiezowa Budzykowna Janowicz Janowicz
 nalezy.

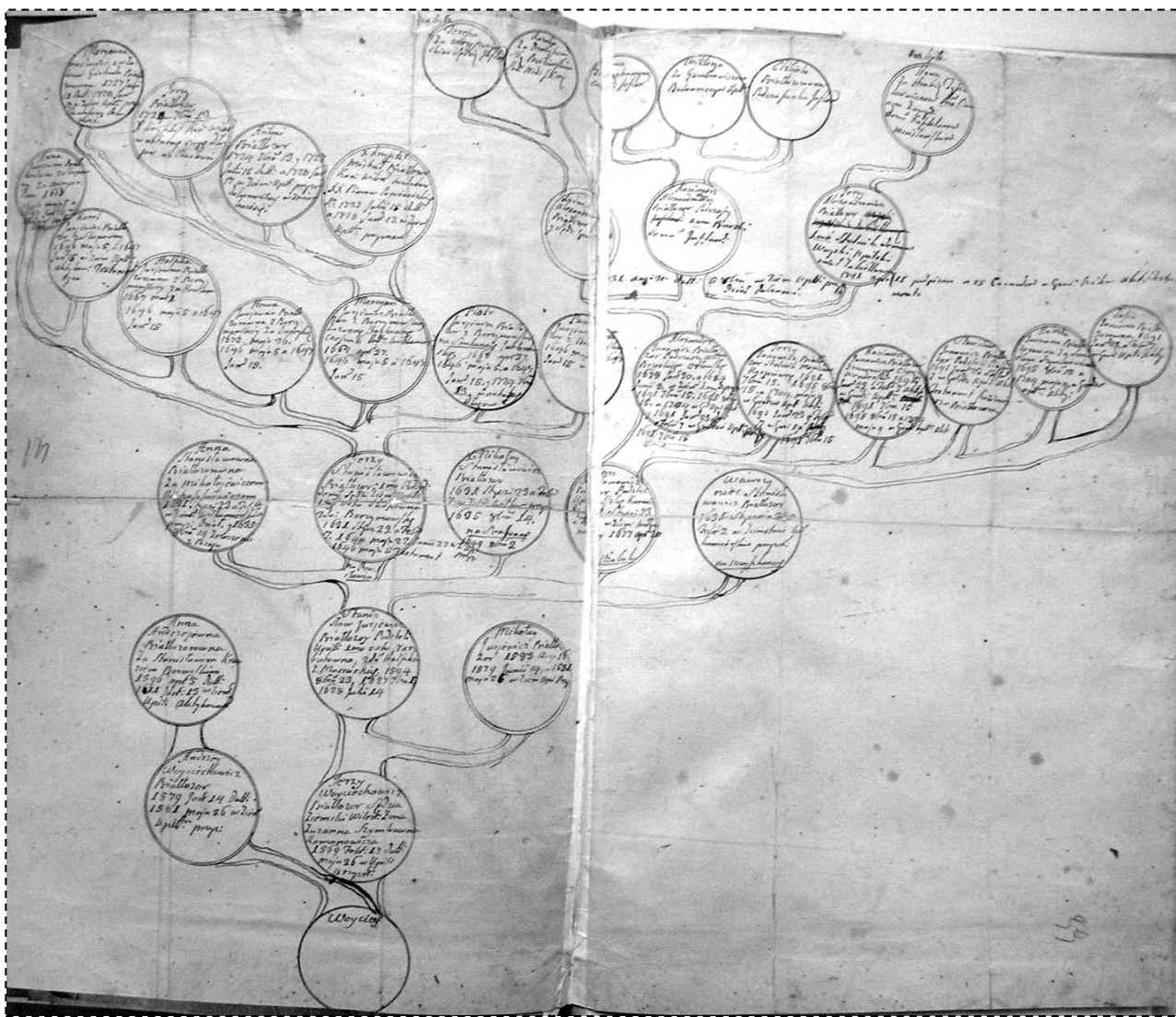

18. XVIII a. Białozorų genealoginiai medžiai ir schemos

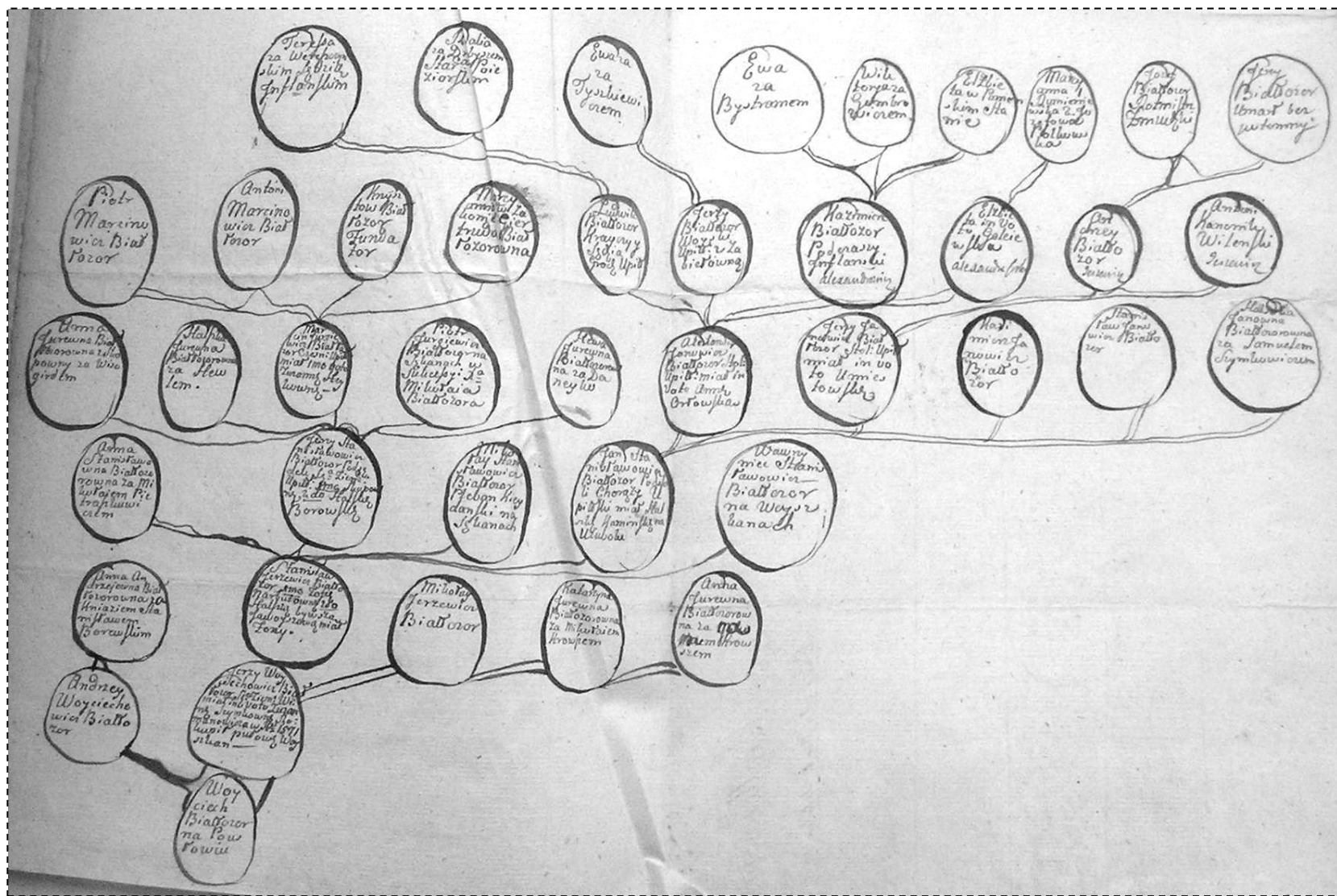

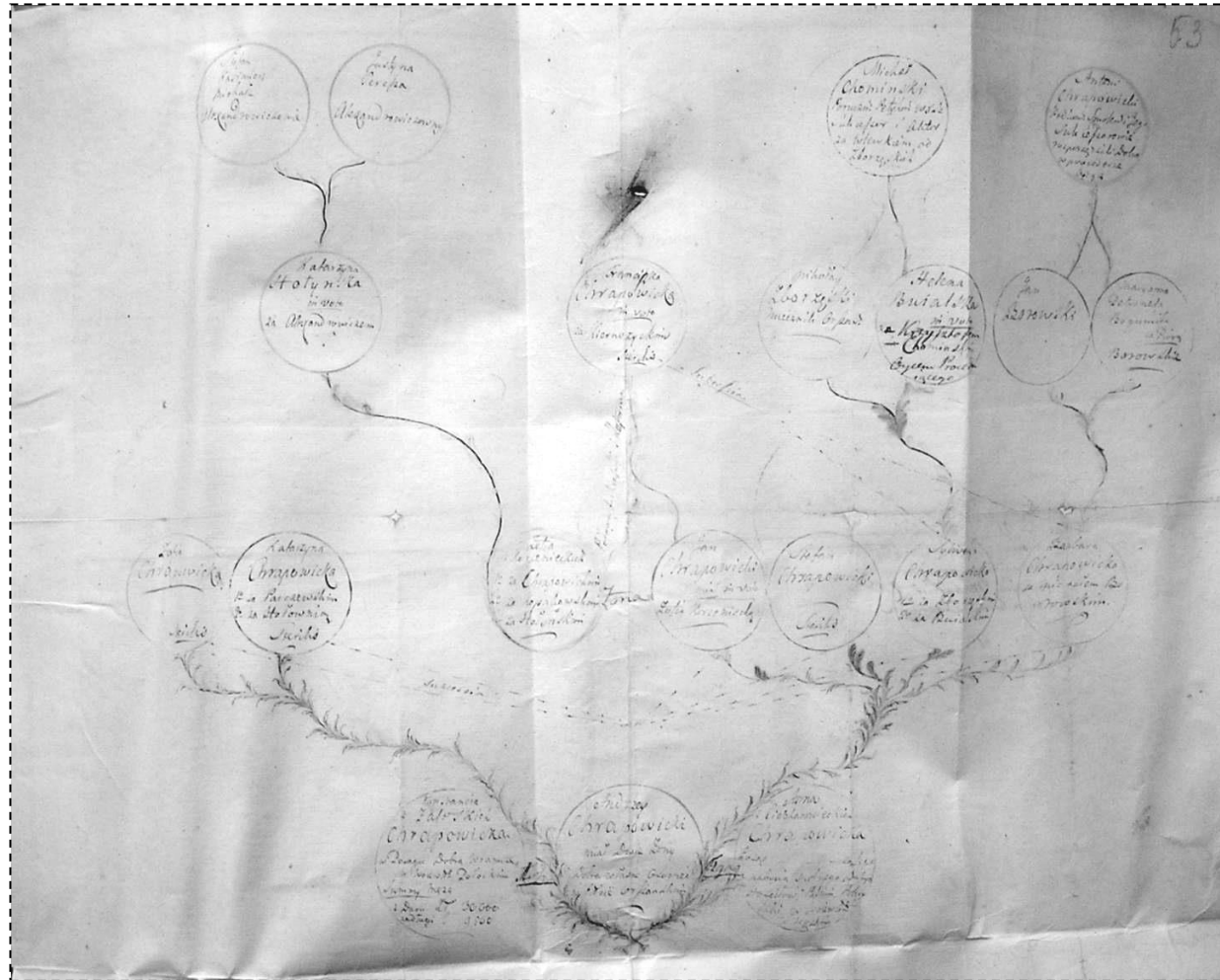

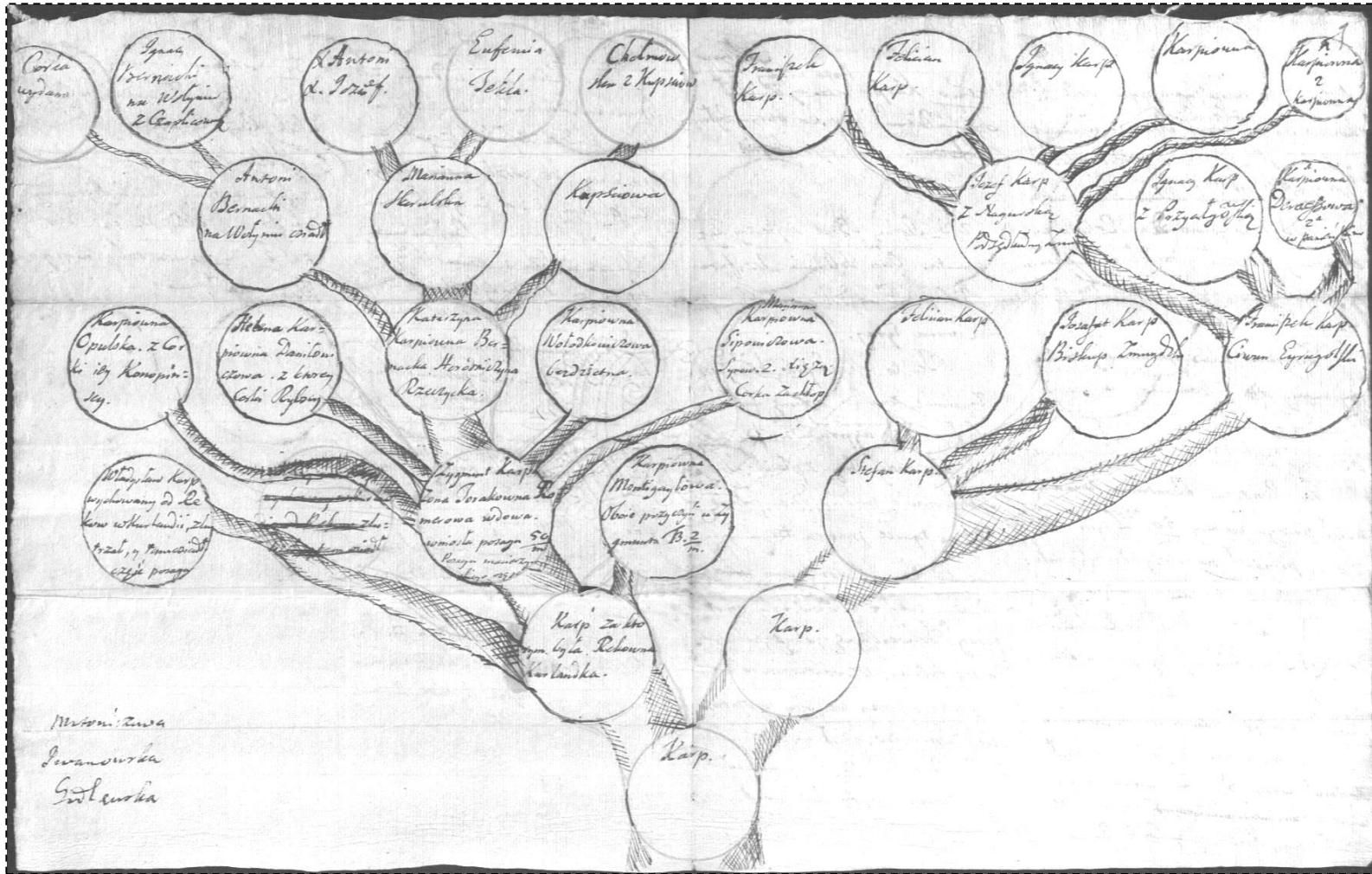

19. XVIII a. Chrapovickių genealoginė schema

20. 1786 m. Karpių genealoginis medis

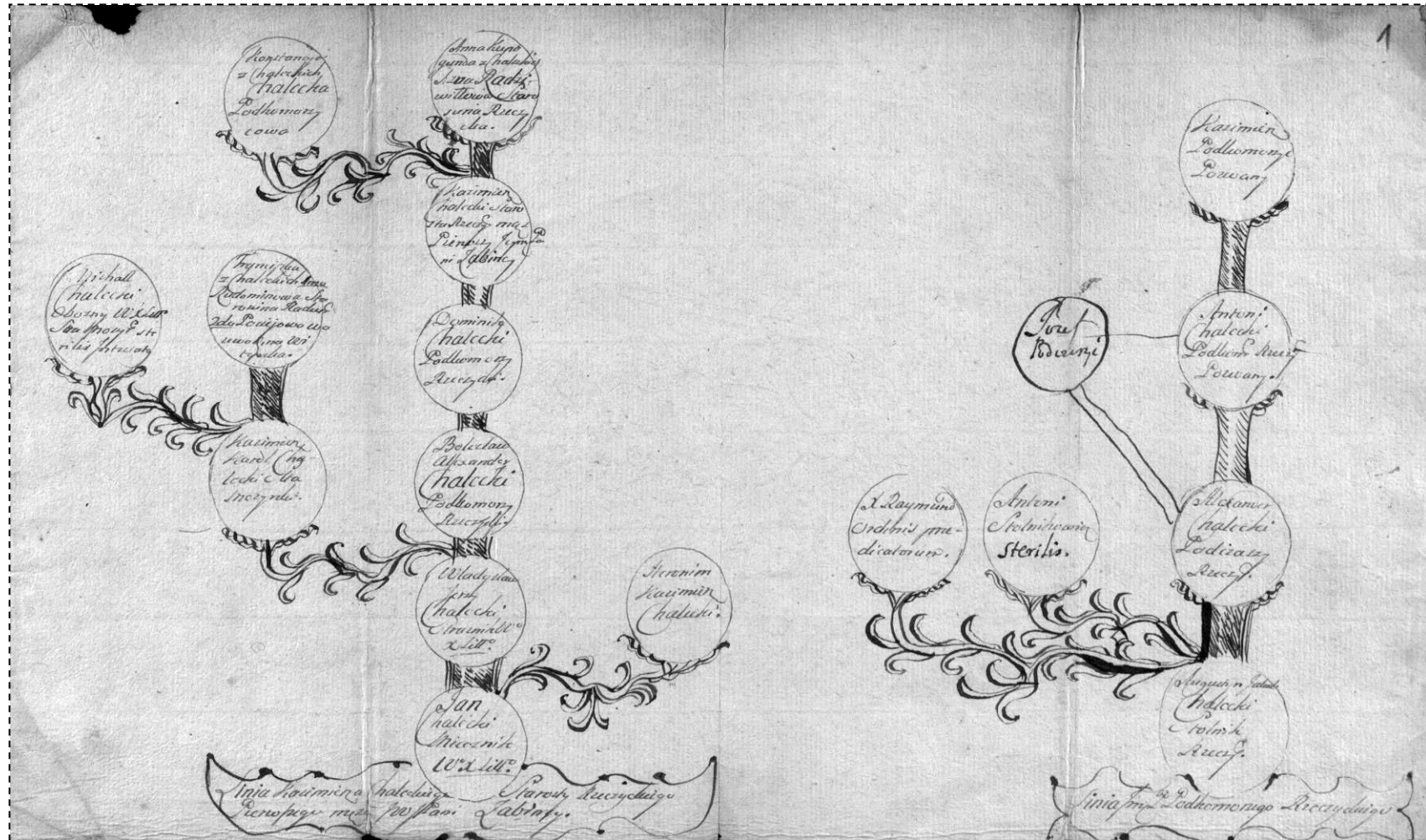

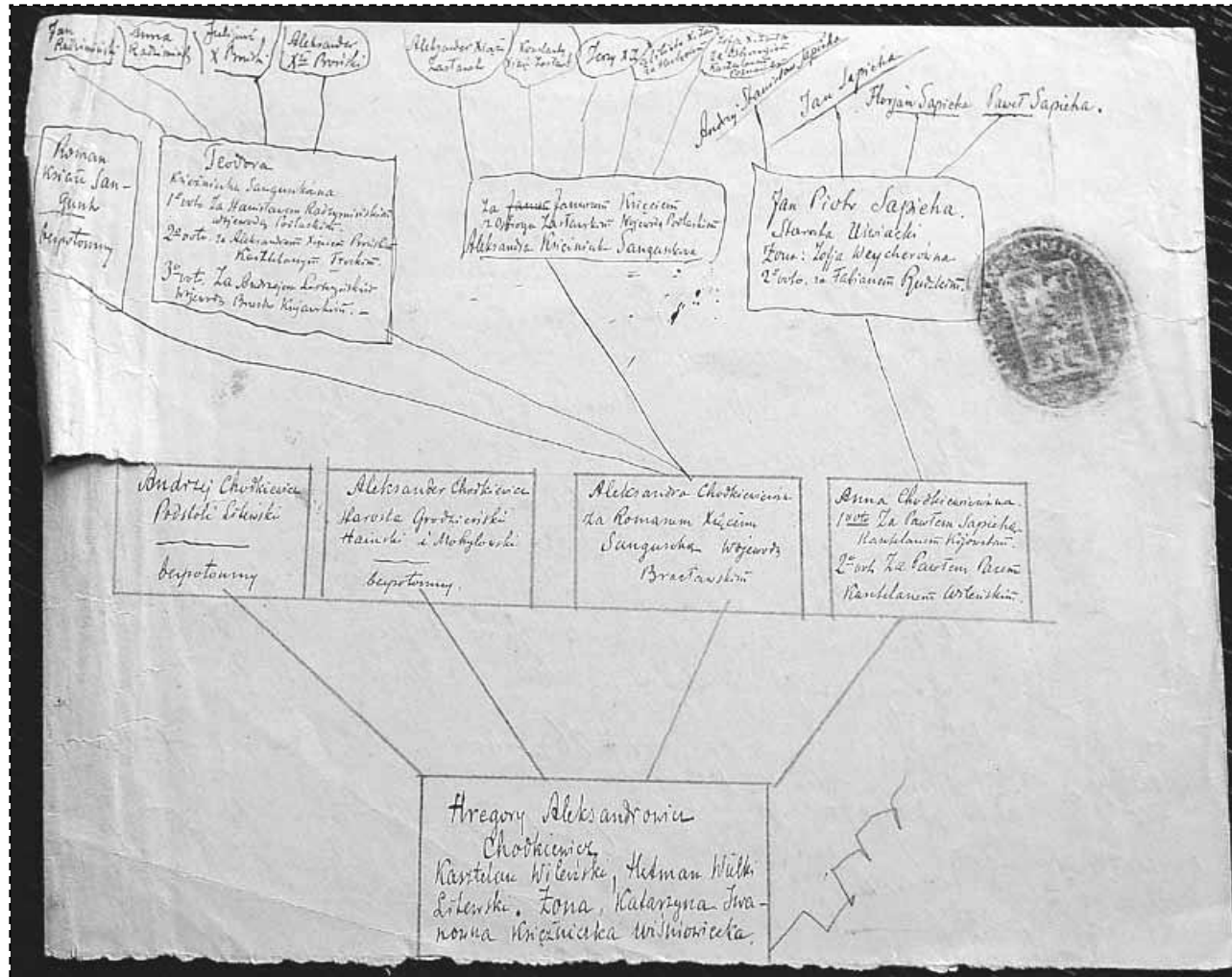

25. XVII a. Chaleckiu genealoginis medis

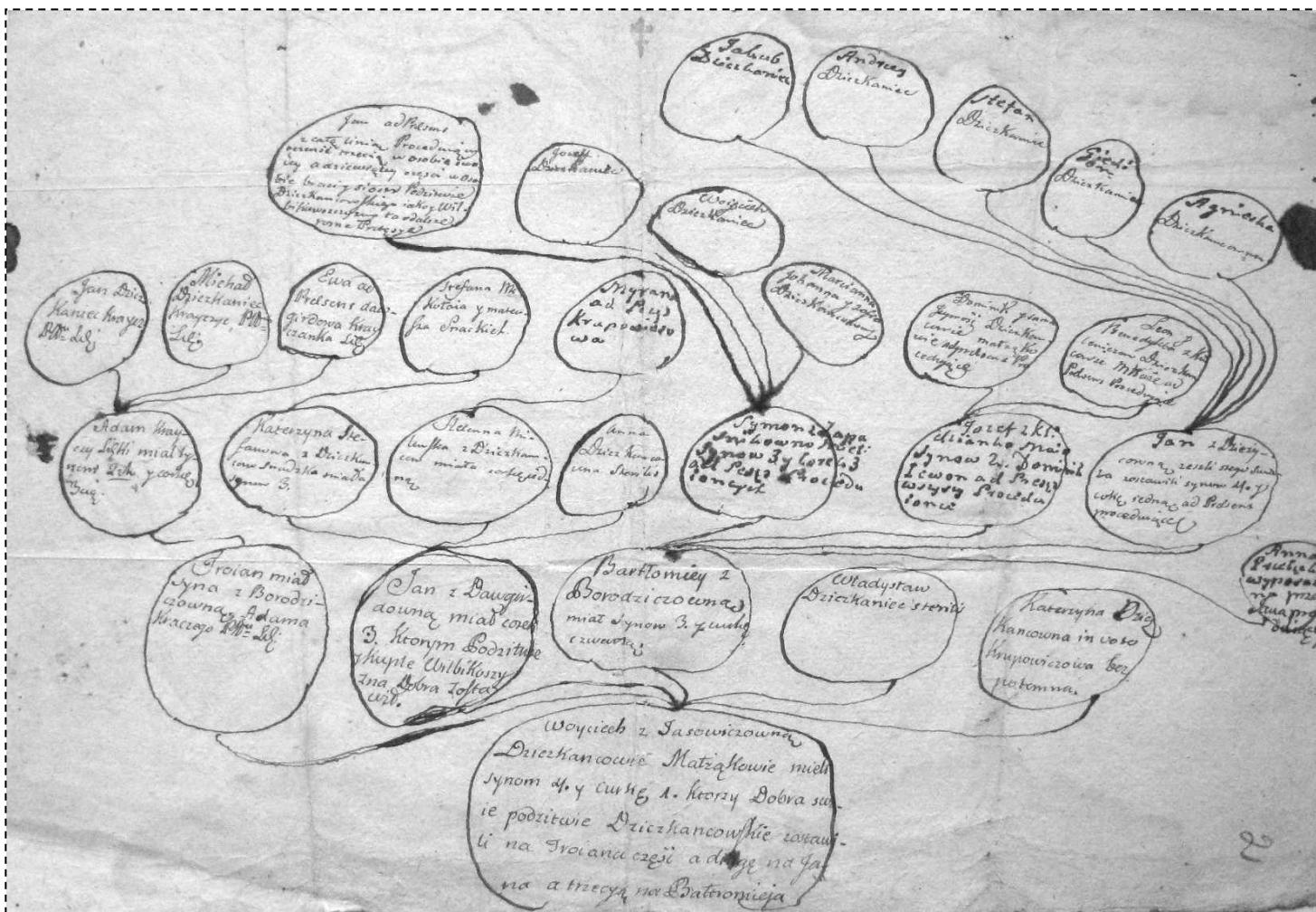
26. XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios (?) Chodkevičių genealoginė schema

28. 1771 m. Džickanču genealoginēs schemas

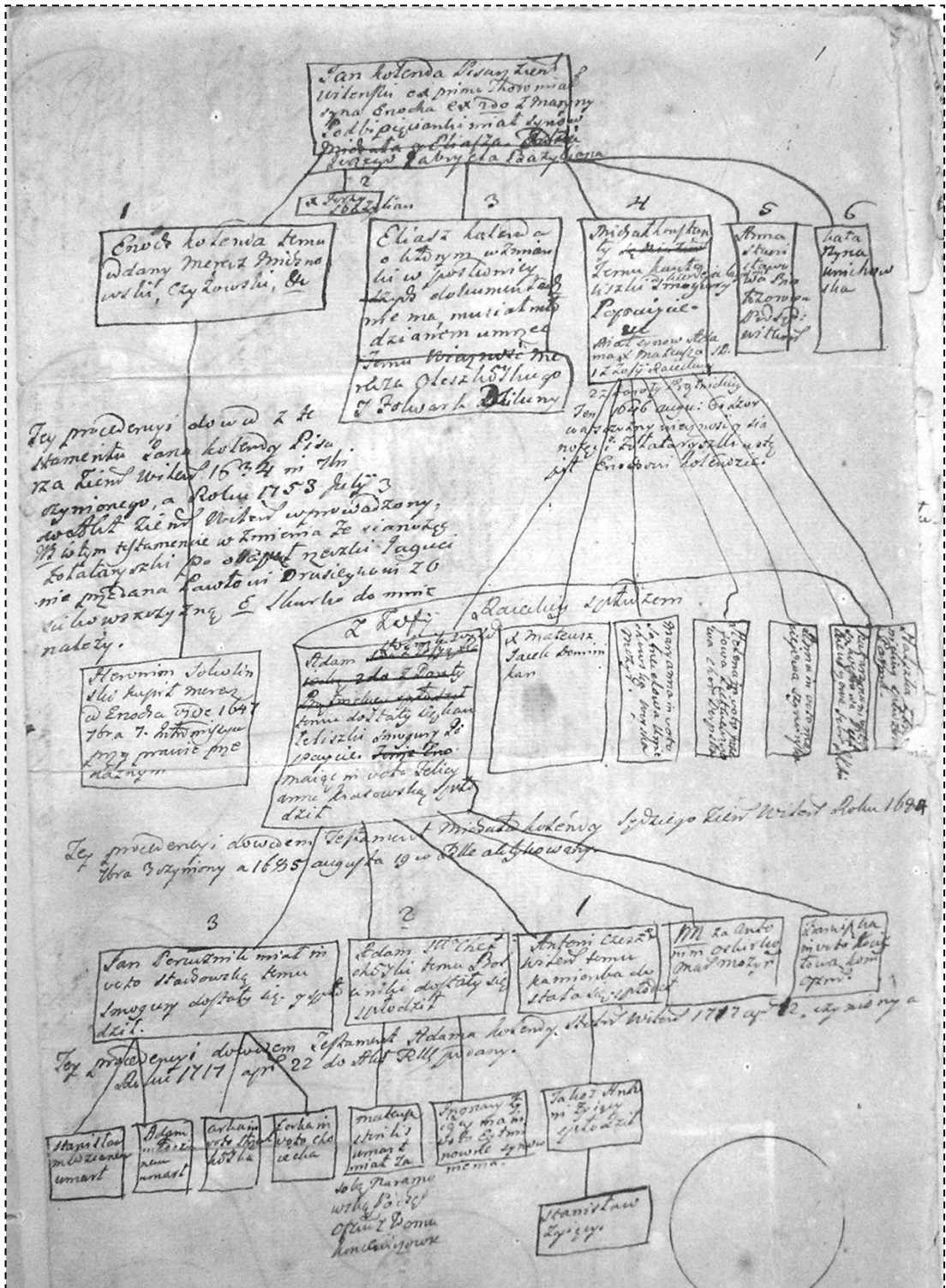

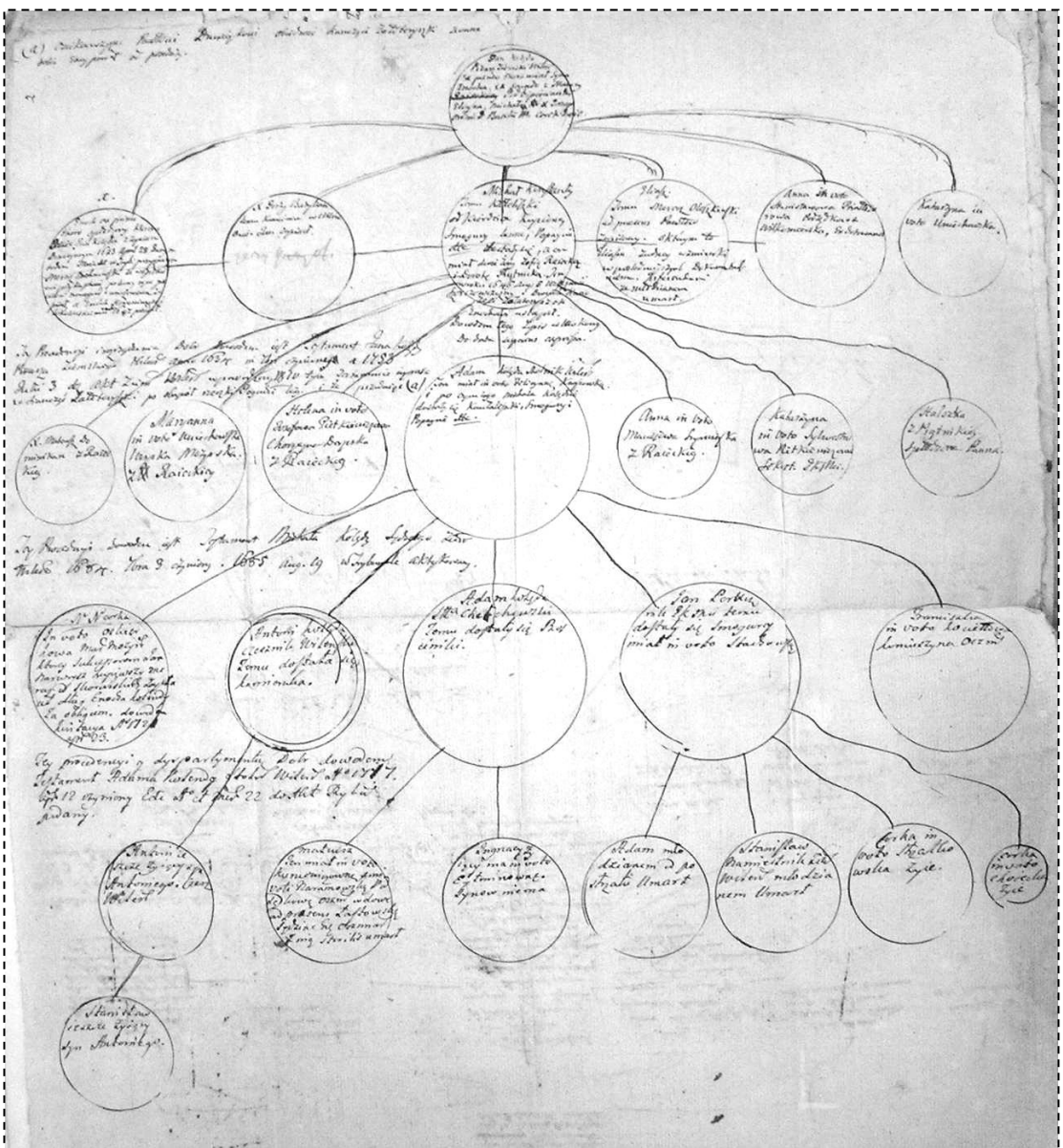

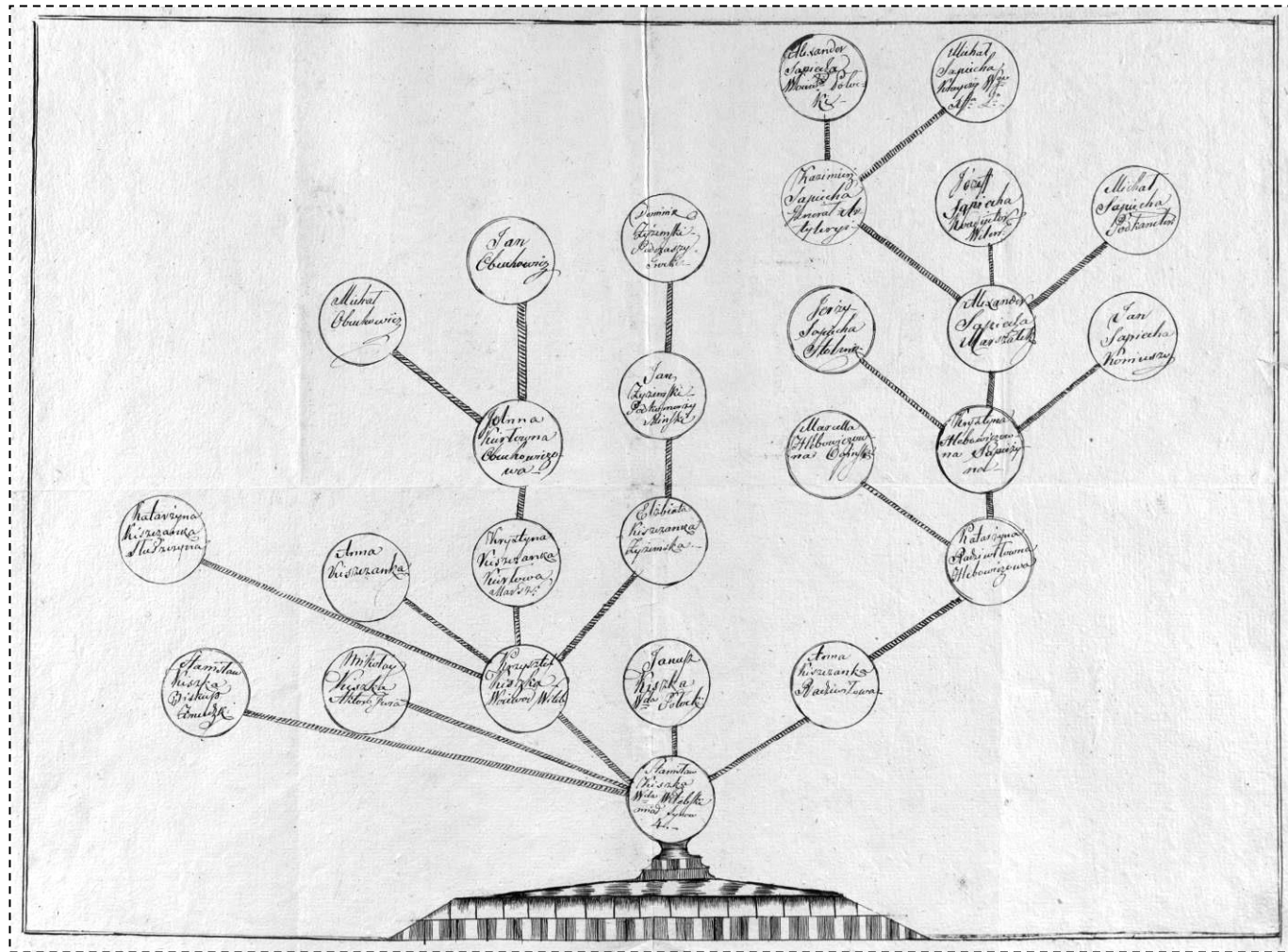

31. XVIII a. Kalendų genealoginės schemos

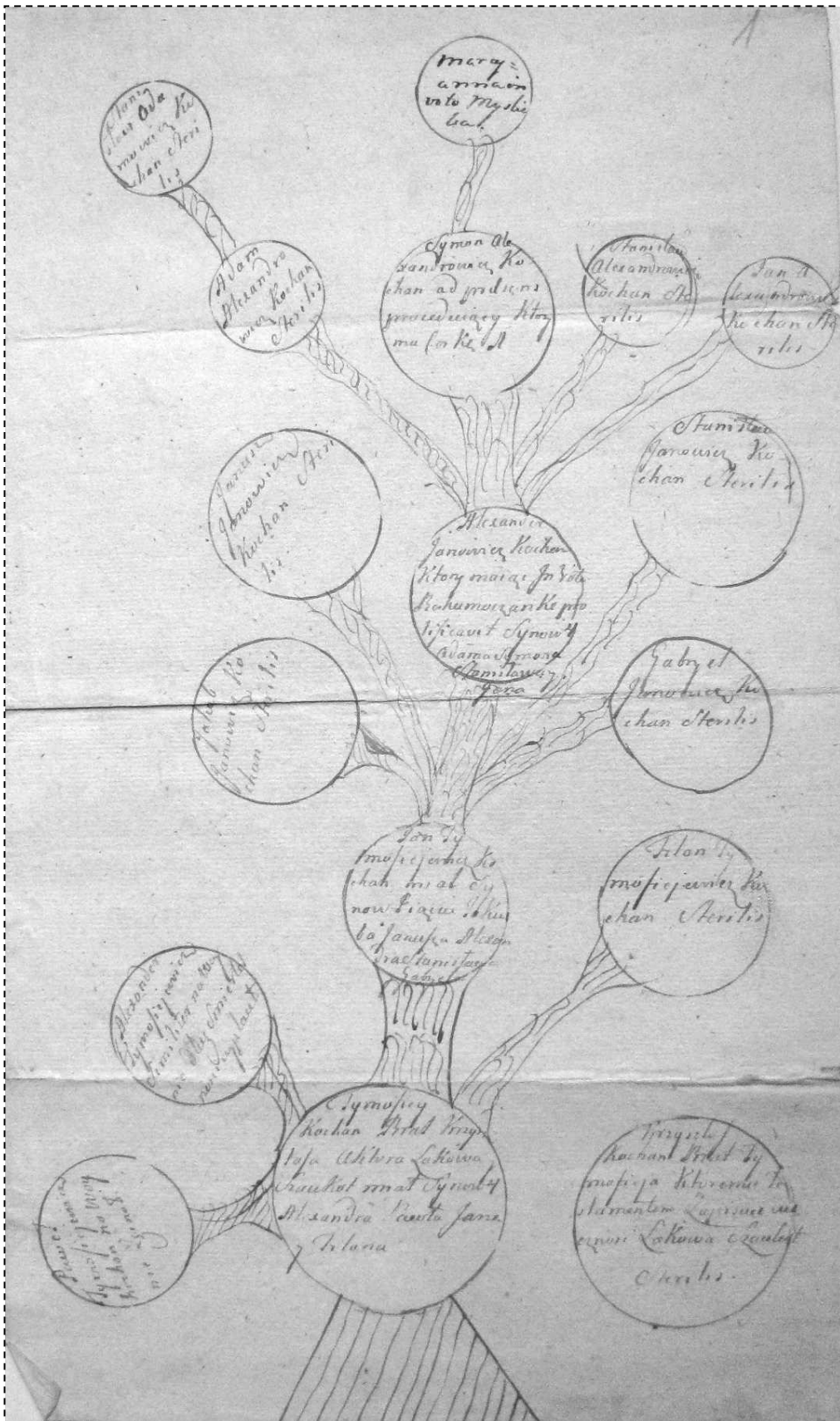

32. Kiškų ir jų palikuonių: Obuchovičių, Zyziemskių, Hlebavičių ir Sapiegų genealoginis medis

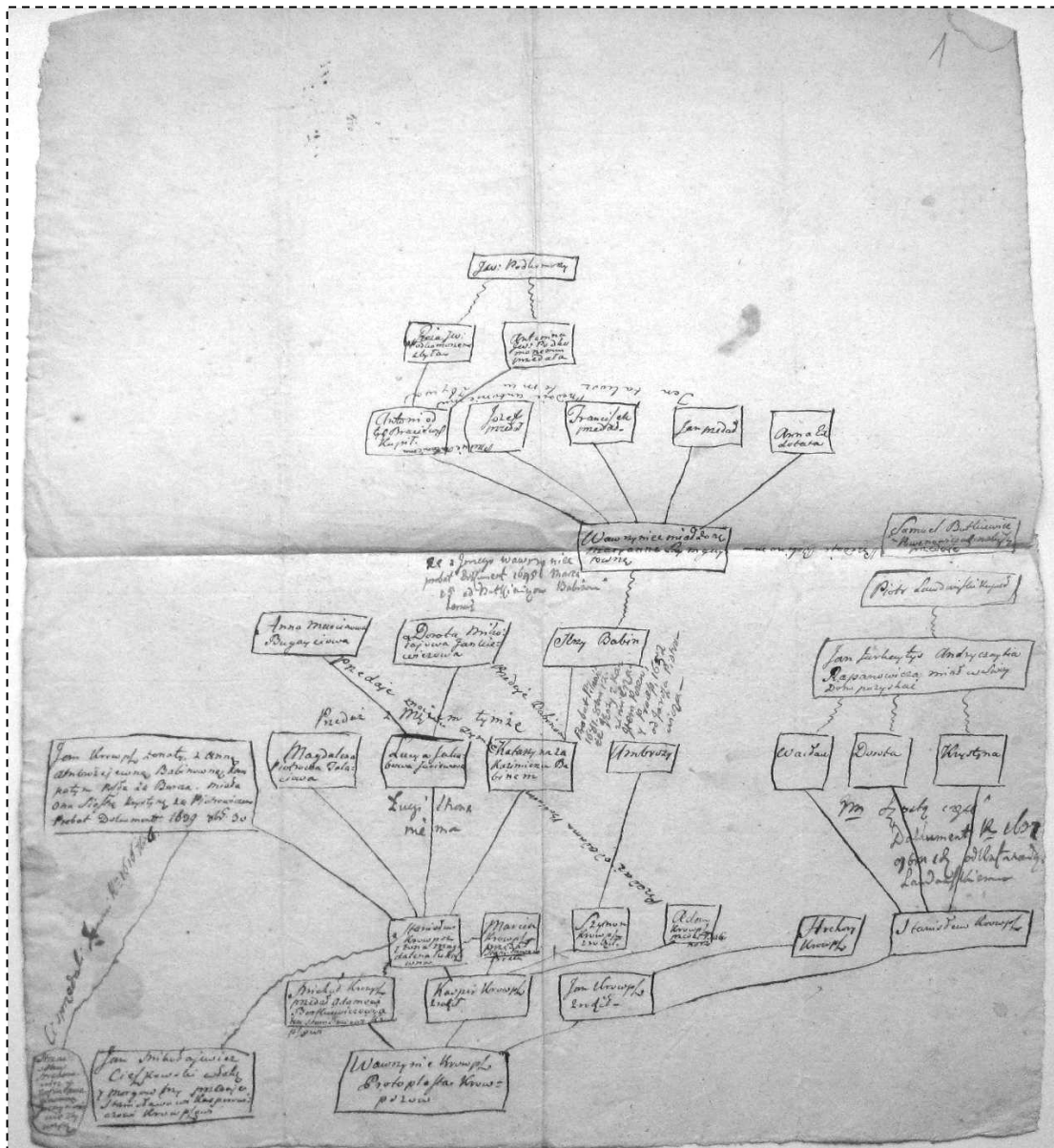

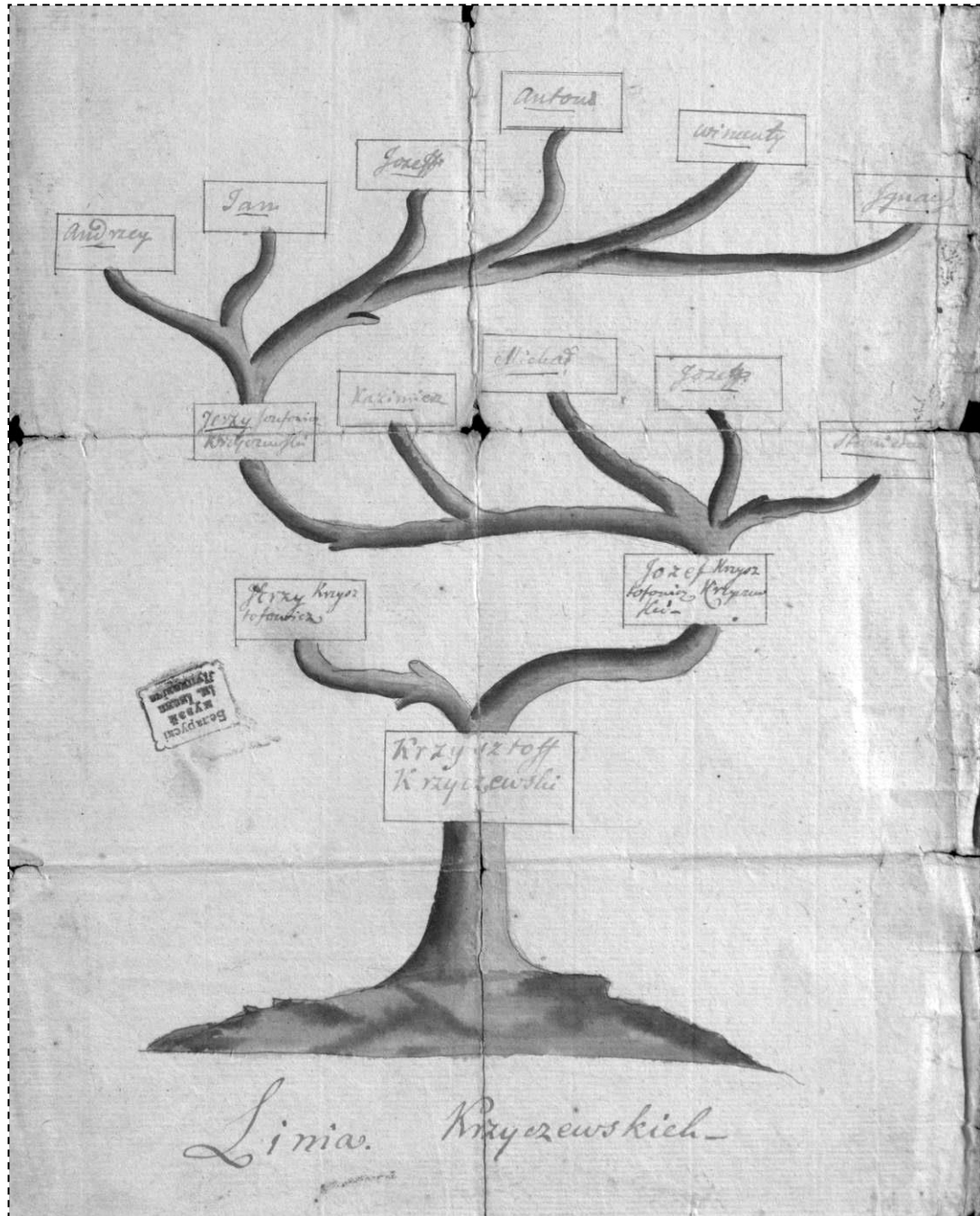
33. XVIII a. Kochanų genealoginis medis

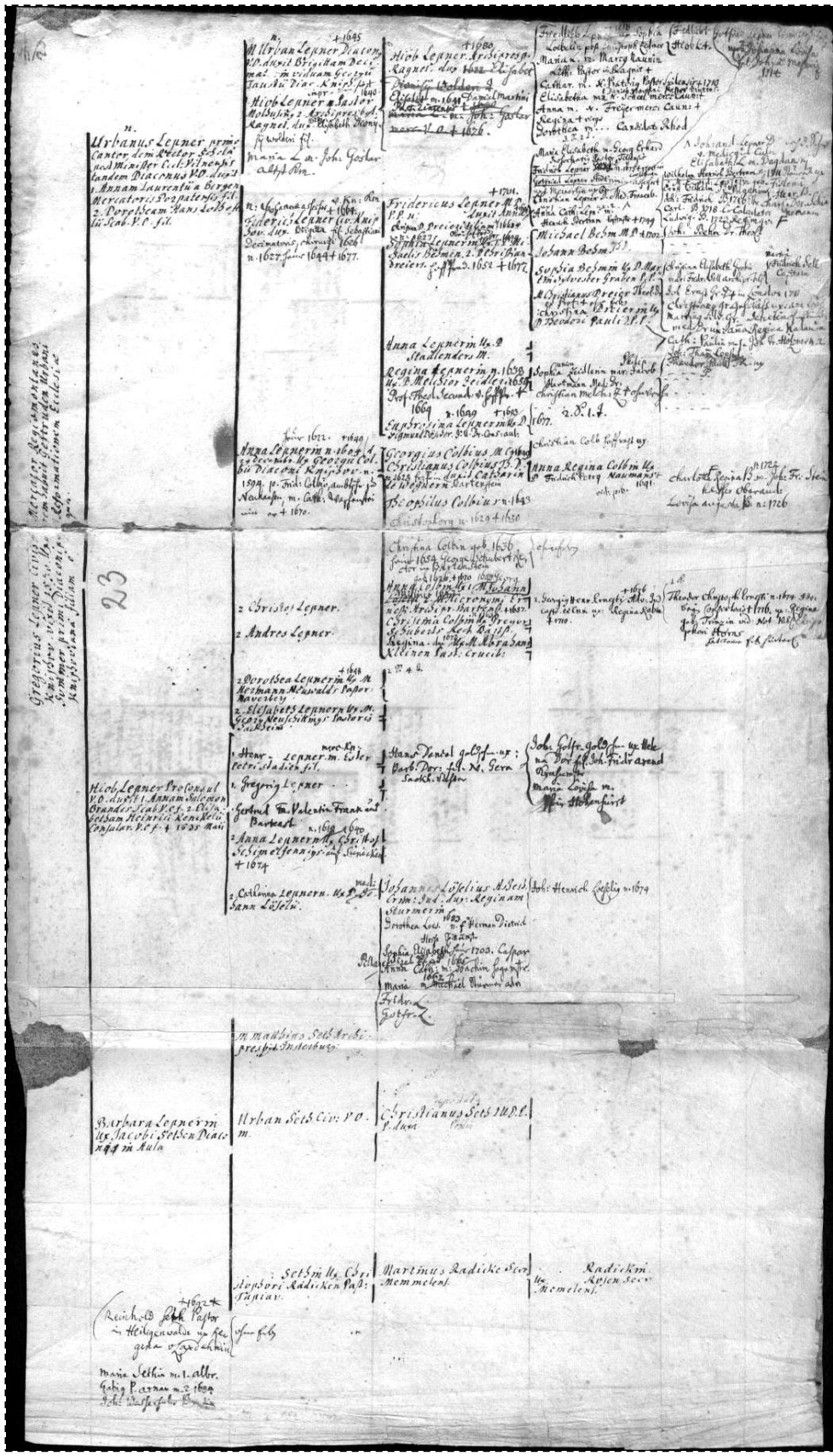
34. XVIII a. Krovišų genealoginė schema

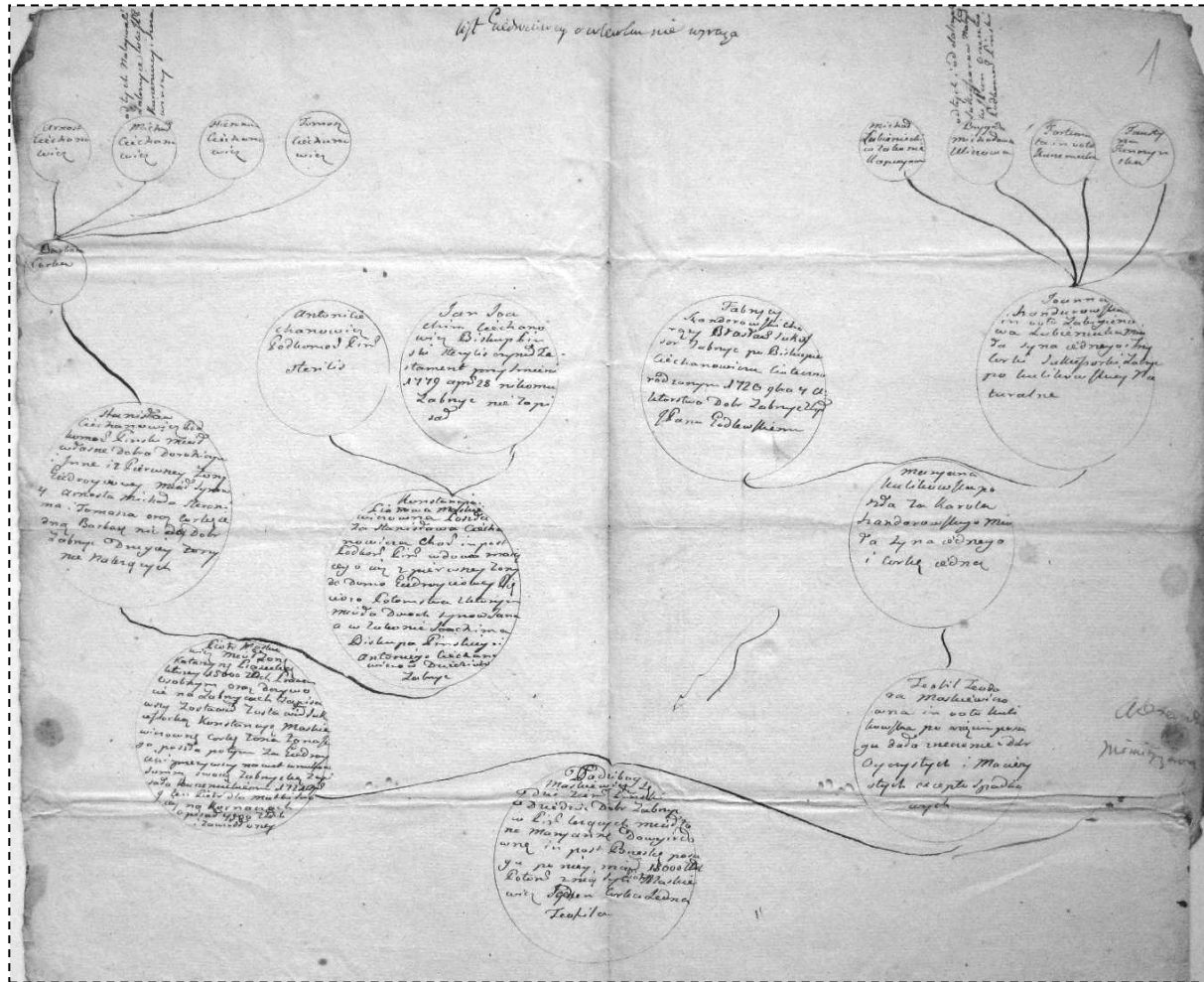
35. 1795 m. Kšyčevskių genealoginis medis

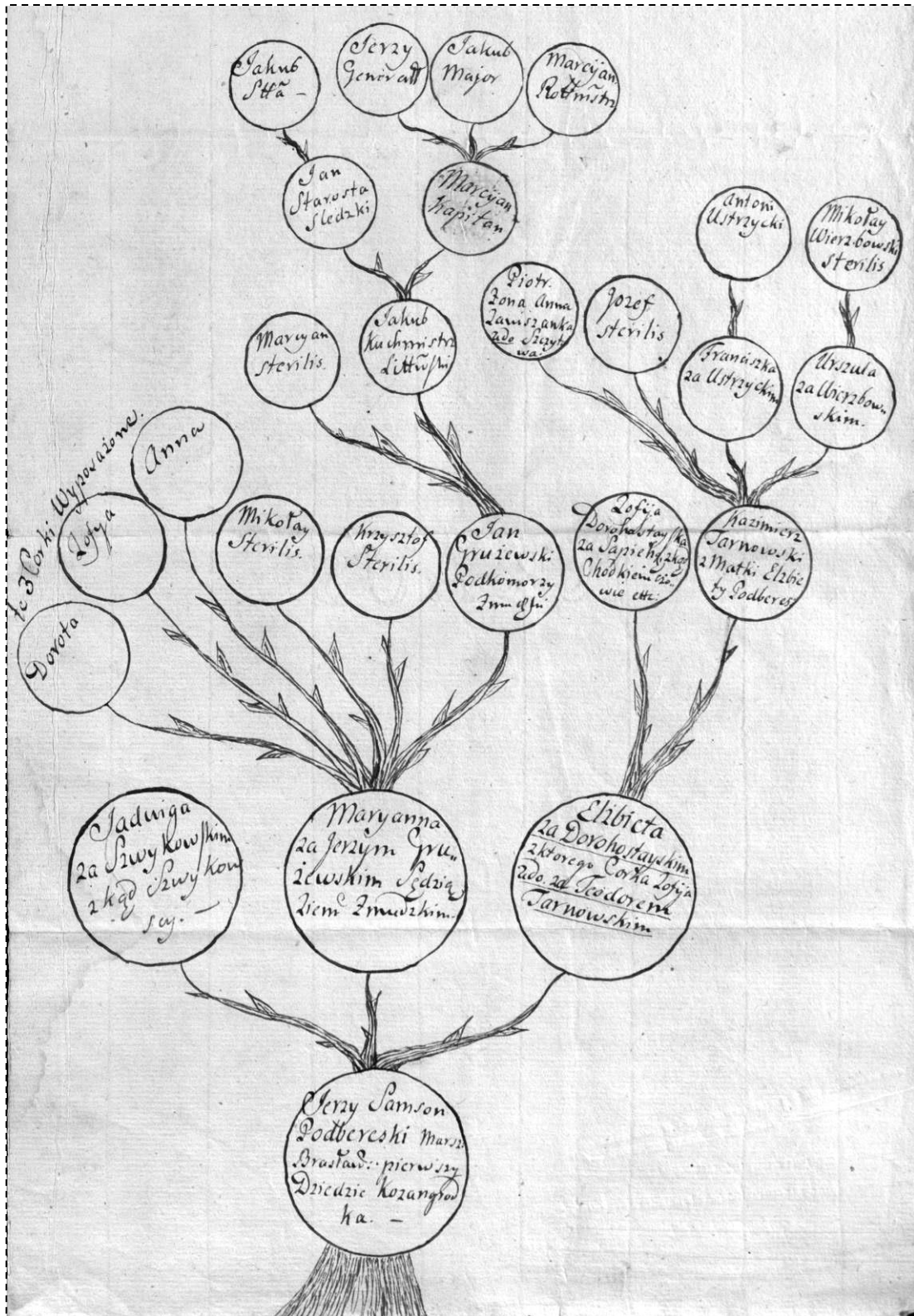
36. XVII a. Lepnerių genealoginė schema

37. XVIII a. Maskevičių genealoginė schema

38. XVIII a. Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos
Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių
genealoginė schema

39. [1557] m. Mstislavskių genealoginė schema

Dėdėle... (top header text)

Mstislavskių genealoginė schema (title)

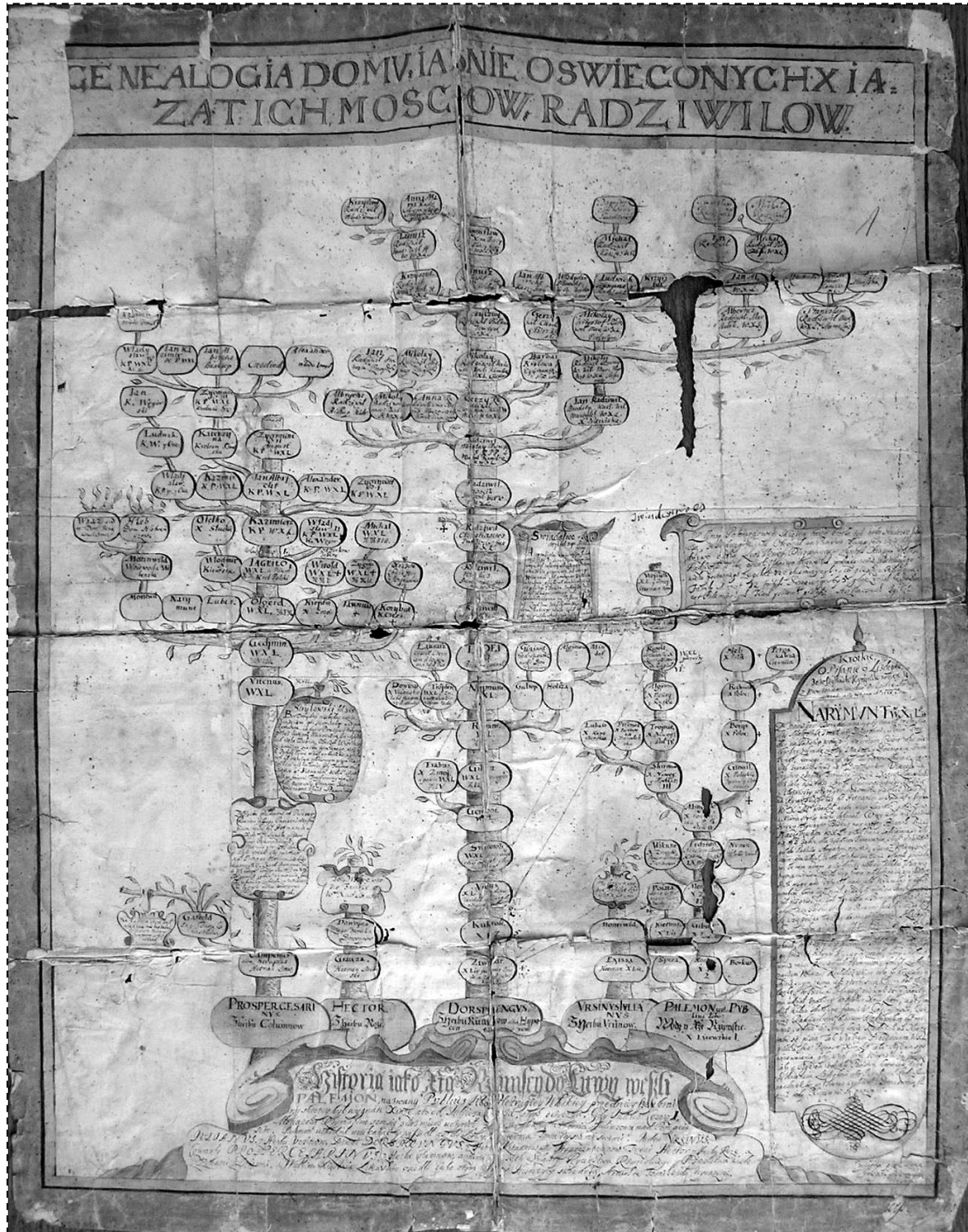
1557 m. (date)

Kaspija	Bogdana, žmona Mstislava	Marina, žmona Mstislava	Barbara, žmona Mstislava
<p>... (biographical text for Kaspija) ...</p>	<p>... (biographical text for Bogdana) ...</p>	<p>... (biographical text for Marina) ...</p>	<p>... (biographical text for Barbara) ...</p>
<p>... (concluding text and notes) ...</p>			

41. 1666 m. Radvilų genealoginis medis ir schema

Electo
Joachimus II.
Coniux Hedwiga.
Regis Polonia Sigis-
mundi I. filia

Druga Siostra Krolewna byta za Janem
Krotem szweckim Oycem Zygmunta III.
III°

Electo
Joannes Georgig
Coniux Sophia
Principissa An-
haltina

Syn

Electo
Joachimus Fri-
dericus

Corka.

Elisabeha
Sophia. nupta
Januszowi Kadi-
lio Duci
1613

Nata 4 July 1589 intra 10 et 11
ante mediem Baptis 20 July
Nupta Illmo In Janu.
Sci Raelzivilio Beroli-
ni: 27 Junij 1613 In
primo Matrimonio dux-
to. Vid ann 2 secundum
Matrim inupt 1628 cum
Jul Henr Dule Sax. hort.
Francfurti. 1630. Et
41.

Wnuk

Electo
Joannes. Sigis-
mundus.

Elisabetha
Leonora nas
Gedani. 1614
d. 5. May
† Dresne
1635

Joannes
Georgius nas
Torga. 1616
† ibidem

Sophia
Agnes nas
Chemnitz. 1618
5 May
† Dresne
1637

Bogustaw
Kadzivilis nasus.
1623 May
† d. 31 Xbris
1669

Pravnuk

Electo
Georgius Wil-
helmus.

Pravnuczka

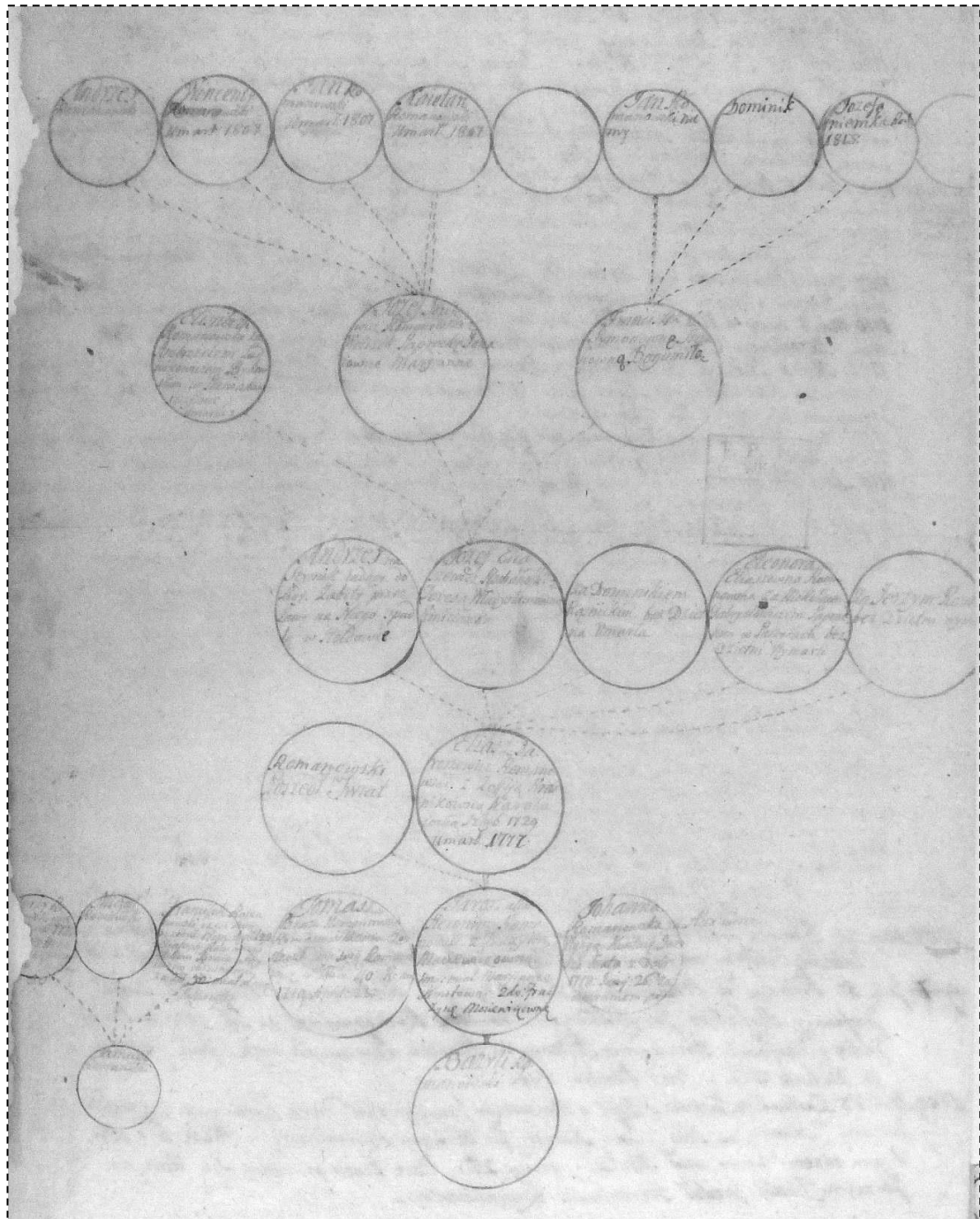
Ludovica
Carolina Nata
Regi monti. 27
Februarij. 1667°

Praprawnuk

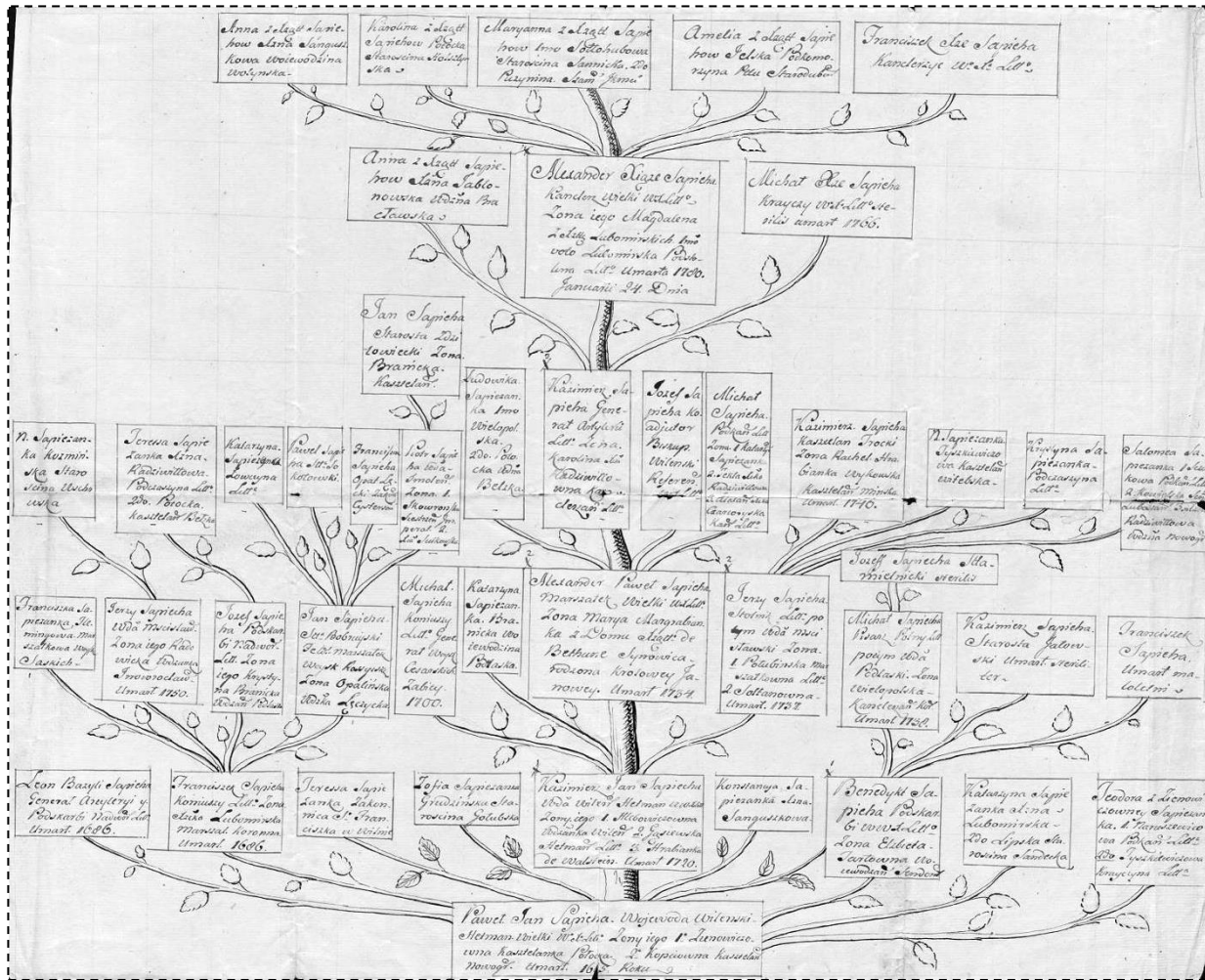
Electo
Friedericus Wil-
helmus.

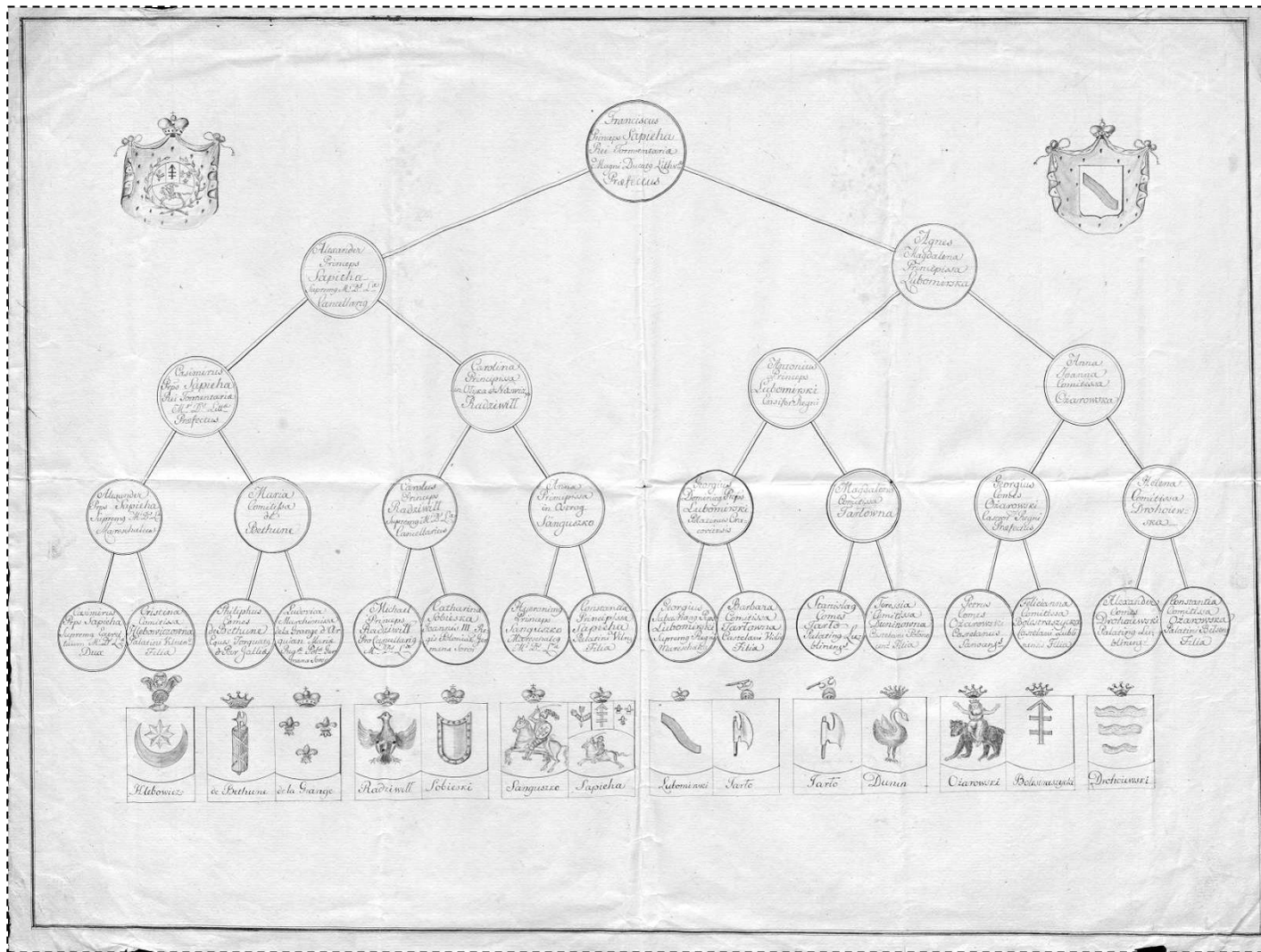
Ludovicus
Marchio Bran-
denb. Coniux Lu-
dovica Carolina
Kadivilla. In
Matrimonium
Jan. 31. Regio-
monti.

42. XVIII a. Ramanauskų genealoginė schema

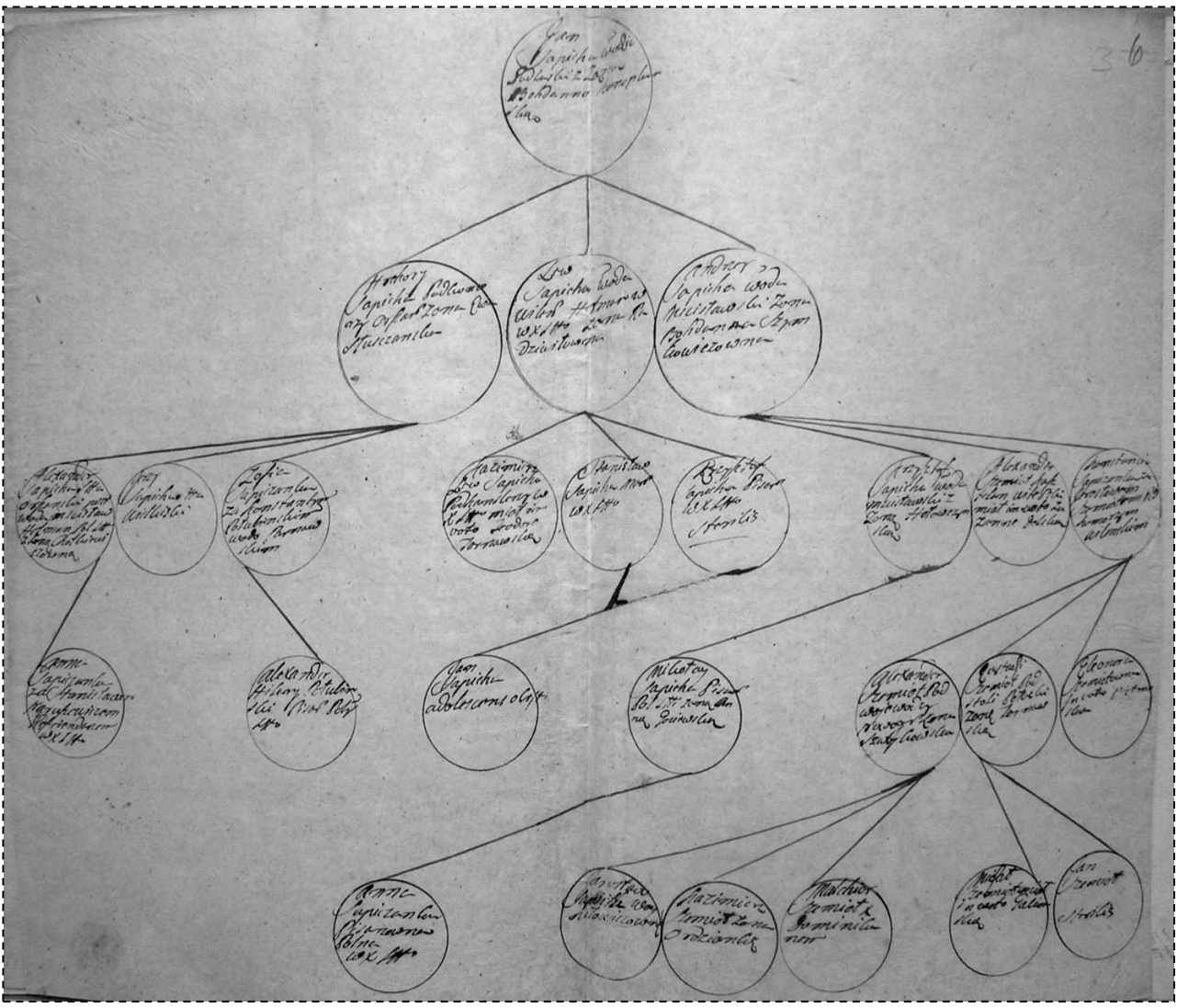

43. 1780 m. Sapięgu genealoginis medis ir schemos

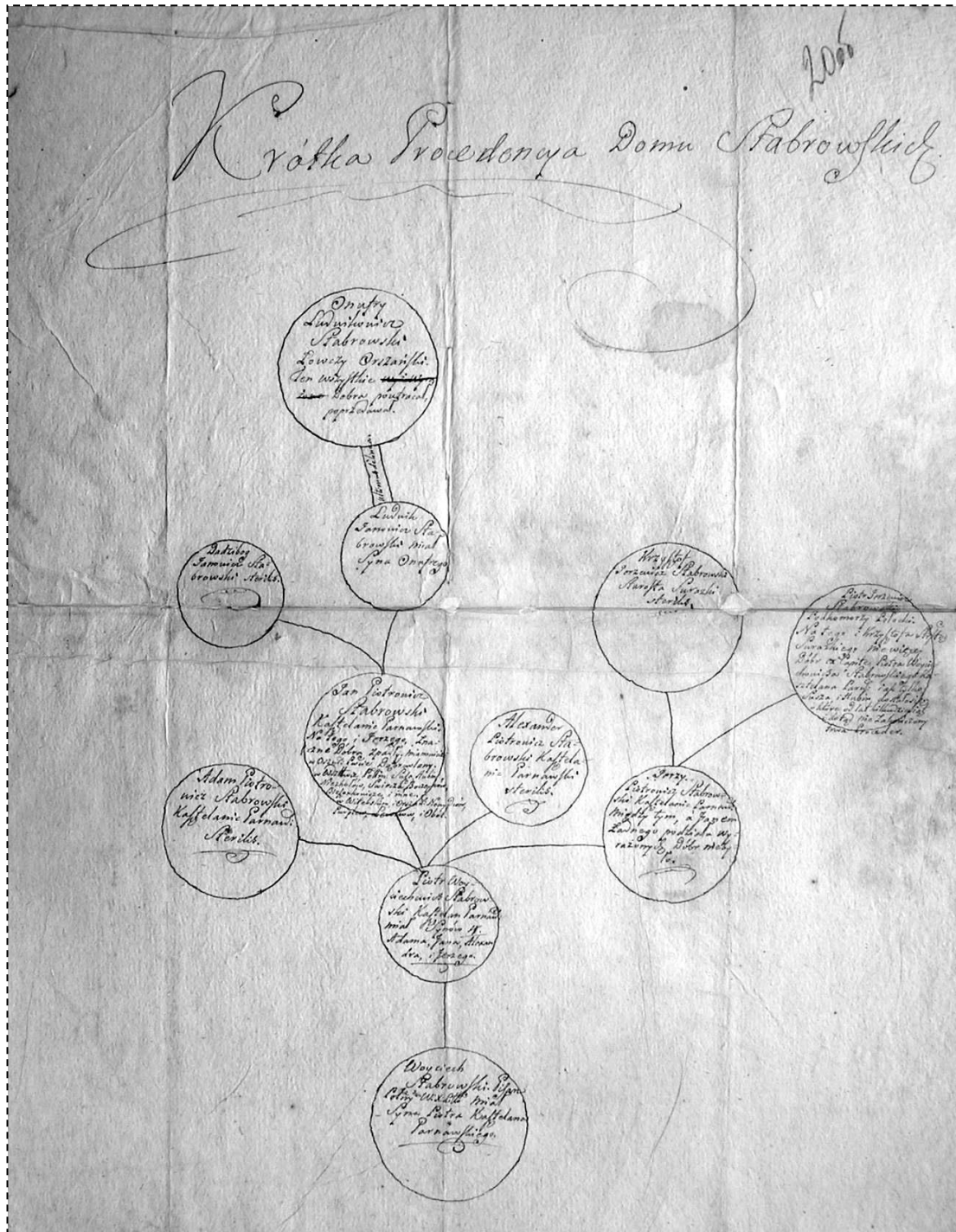

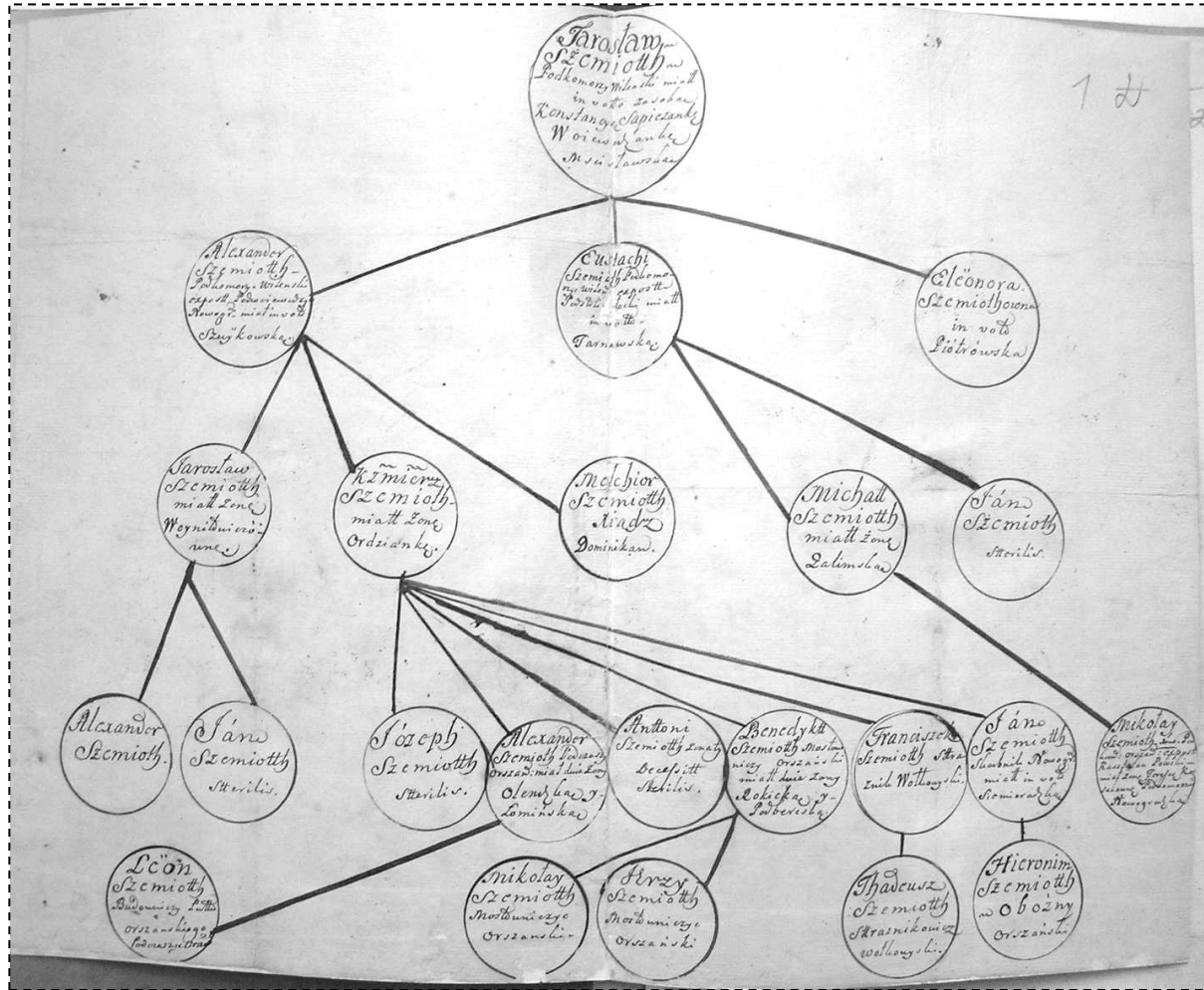

44. Stabrovskių genealoginė schema

45. Šemetų genealoginės schemas

Ludowika Wotto
wiczowa Marszałkowa
Ponimska

Władysław Woy
łhi Lidzi

Mikołaj Starosta Gin
ten slyj;
żona Ludowika Przewaska
Podkomorzynka Imydzka

Stanisław
Sterili's

Jan, żona
Konstancya
Chrystawska

Mikołaj Sędzia Triemski
Imydzka żony siostry Konstan-
cya Dzwiatkowska zdo Helena
Tyszkiewiczowa Marszałkowa
Nadworna Pitta

Wacław
Wacławo-
wicz.

Stanisław Podkomorzy
Imydzka Sterili's żona
Halzka Orwidowna.
siostry wot Piotrowa Tursowa

Wacław Człon Wielkich
Dyrwan żona Katarzyna
Karpionowa Podkomorzanka
Wotkowyska.

Wenclaw sio Podkomor-
zy Imydzka polym kar-
delan Polochi sio sio-
stymenka y Rosienki

Jan Siemiot sio Potochi
żony sio zdo Halzka Bra-
nichs Parosianka nepo-
toska

Malcher
Siemiot

Malcher Siemiot
Kasztelan Imydzka
Driedzi Werpian

46. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kilmingųjų genealoginės savimonės šaltiniai

Agripas

1. *1753 m. Agripų genealogija*, – LVIA, SA, b. 15214, l. 600–601.

Ancutai

1. BARSZCZ, Jerzy. *Kazanie Ná Pogrzebie Jaśnie Wielmożnego Imći Xiędza Macieja Jozefa Ancuty Biskupa Wileńskiego, który jáchawszy do Warszawy na przyśięgę in Novembri ztamąd powracaiąc y wizytując Juchniewiecką Parafią, umarł 18. Januarii 1723 miane w Kathedrze Wileńskiey 6 Februarii, Vilnius, 1723.*

Beinaravičiai

1. *1651 m. Beinaravičių genealogija*, – LVIA, SA, b. 15214, l. 390–393.

Bialozorai

1. *XVIII a. Bialozorų genealoginiai medžiai ir schema*, – LVIA, F. 1275, ap. 1, b. 716, l. 36–53;
2. *XVIII a. Bialozorų genealoginiai medžiai ir schemas*, – LNMMB RS, F94–2553, l. 1–6.

Bogdanovičiai

1. *1794 m. Bogdanovičių genealogija*, – LVIA, SA, b. 13808, l. 1019–1019v.

Budrikai

1. *XVIII a. pr. Budrikų genealoginės schemas*, – LMAVB RS, F 32–11, l. 1–5.

Budzkai

1. *XVII a. Budzkų ir Kizikų genealoginės schemas*, – LVIA, F. 599, ap. 1, b. 141, p. 59–60.

Bulharynai

1. WOYZBUN, Aleksander. *Kazanie Pogrzebowe Przy złożeniu ciała ś. p. Wielmożnego Jmci Pana Tomasza Bulharyna Podczaszego Wojewòdztwa Nowogrodzkiego W Kościele Wołkowyskim Societatis Jesu Roku Pańskiego 1759. Dnia 30. Pazdziernika Miane A ná usilne żądania Wielmożney Jeymości Pani Anny z Jelskich Bulharynowey Podczaszyney Nowogrodzkiej, pozostałey Małzonki Tudzież Wielmożnych Ichmościow Panow Pawła Koniuszego Wołkowyskiego, Regenta Skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego Jozefa Starosty Bakuńskiego Kazimierza Porucznika Regimentu Konnego, Buławy Polney W. X. Litewskiego Michała Podczaszyca Nowogrodzkiego bulharynow, Imienia Oycowskiego Dźiedzicow do Druku Podane, Y Onymże Ofiarowane, W Wilnie, 1760.*

Butrimavičiai

1. *Butrimavičių genealoginė schema*, – LNMMB RS, F94–99, l. 3.

Bżostovskiai

1. BARSZCZ, Jerzy. Strzępię Nieśmiertelney Sławy, Ná terminie Smiertelności, w Bogu zeszęgo Jáśnie Wielmo[żnego] Nayprzewielebnieyszego Jegomości Księdzǎ Konstantyna Kazimierza Brzostowskiego Biskupǎ Wileńskiego, Nagłym w ciężkich žalách Kazaniem ná widok Stawione w Kościele Kátedralnym Wileńskim, A Jáśnie Wielmożnemu Jego-Mości Pánu Jozefowi Brzostowskiemu Pisárzowi Wielkiego Xięstwǎ Litewskiego, Miadziołskiemu, Bystrzyckiemu &c. Staroscie Na ulgę smutku ofiarowane, w Wilnie, 1722.

Chaleckiai

1. *XVII a. Chaleckiy genealoginis medis*, – LMAVB RS, F 273–1124, l. 1.

Chodkevičiai

1. XVII a. pab. – XVIII a. pr.(?) *Chodkevičių genealoginė schema*, – Archiwum Archidiecezjalne w Białymstoku, Archiwum Dworu Zabłudowskiego;
2. LACKI, Petrus Casimirus. *Septem Chodkiewiczii Heroes Exercitus Lithvanici Dvces Illvstrissimvm ac magnificv[m] D[omi]num D. Christophorvm Chodkiewicz Palatinvm Vlnensem Comitem In Szklow ... Solenni pompâ ad capessendos Palatinatus Vlnensis fasces Vilnam ingredientem suis subtentorijs gratulatione excipiunt / Quam Petrus Casimirus Lacki Castellanides Samogitiæ, Orator Academicæ Vlnensis Societatis IESV calamo complexus, eidem Illvstrissimo Palatino Vlnensi totâ Academiâ applaudente D. D. Anno Domini M. DC. XLII, Vilnius, 1642.*

Chrapovickiai

1. XVIII a. pab. *Chrapovickių genealoginis medis*, – LVIA, F. 525, ap. 8, b. 793, p. 53;
2. BIALOWICZ, Valentin. *Ætas Liliata Verno, Æstivo, avtvmnali, Hybernoqve Anni Decursu Semper Florida, Liliato Chrapowiciorvm Eqviti, Illvstrissimo Domino D. Ioanni Antonio Chrapowicki, Palatino Vitebscensi &c. &c. Inter publica, priuataq[ue] omnium vota Palatinales Fasces auspicienti Repræsentata / A Collegio Vitebscensi Soc: Iesv [i. e. Valentino Bialowicz], Vlnæ, 1671.*

Ciechanowieckiai

1. RODKIEWICZ, S. K. *Szczęśliwy lot strzały w herbow na Dąmbrowe...*, Vilnius, 1683.
2. SZCZYTT NIEMIROWICZ, Krzysztof. *Hybernvm Fatorum Florilegium In immaturè erepto Per[i]l[ustr]i M. D. Bogvslao Ciechanowiecki Capitaneida Orsensi, Opescensi, Vlnensi Academico, Corporato Cætus Angelici B. V. Immac. Conceptæ Angelo Collectum, Atqve Illmis D D[omi]nis Parentibus Alberto in Ciechanowiec Ciechanowiecki Magni Ducatus Litvanicæ*

Castrorum Metatori Capitaneo Orsensi, Opescensi &c. &ci Nec non Illustrissimæ Dominæ Annæ Kantakuzanka Leniendo dolori Lessu Parentali, Vilnæ, 1675.

Čechovičiai

1. ZRZELSKI, Jan. Księga Tájemnic Boskich PEŁNA : w Extatycznej Janowey wizyi, niegdyś siedmią Pieczęćmi, Dżiś tyłaż pryncypalnieyszemi Męki Zbáwicielowey punktámi Znaczna, Pod Tytułem Wielmożnego Jmći Páná Thomasza Michała czechowicza, Podstárościego Sądowego Oszmiańskiego, Skárbnika y Rotmistrza tegoż Powiatu, Dżiewieniskiego &c. Stárosty, y Wielmożney Jmći Páni Barbary z Sulistrowskich Czechowiczowey, Podstárościney Sądowey Oszmiańskiej, Dżiewieniskiey &c. Stárościney, Otwarta, w siedmiu Quadragezymalnych Exhortách do czytánia Podana, w Wilnie, 1739.

Davainos Solohubai

1. *Joannes In Vinculis Mortis, Illustrissimus, Excellentissimus Dominus, D. Comes in Ila, Iwieniec, Horyhorki Ursinus Dowoyna Solłohub Palatinus Bbrestensis, Olim Famæ, Honoris, Magnitudinis Præcursor, Nunc Communis Mortalium Fortunæ Successor, Illustrissimo, Excellentissimo Domino Josepho, Ursino, Dowoyna Solłohub Castellano samogitiæ, ac Illustrissimo, Excellentissimo Domino Antonio, Ursino, Dowoyna Solłohub Generali Altilleriæ, Capitaneo Jeżierzyscensi, Hæredibus Paterni Nominis & Honoris, Sub atratam Parentalis luctûs Pompam, Mæstissimis Filiis, in viva posteritatis memoria, post fata superstes Præsentatus, atq[ue] uti Patriæ, Religionisq[ue], pupilla, lachrymis populi, voce lugubris svadæ, minimæ Societatis Jesu Collegii Minscensis Deploratus, Annó Domini Mdccclix, Vilnæ, 1749;*
2. RODKIEWICZ, Samuel. *Głos wol... Solłohuba...*, w Wilnie, 1749. III 31228
3. RODKIEWICZ, Samuel. *PRAWDA Stwierdzona Oyczystego Prawdzica Jasnje Wielmożnych Dowoynow Solłohubow odwagą: Zaszczycona wielką*

Marszałka Wielkiego, Głównego Palemońskiego Areopagu Powagą, Jaśnie Wielmożnego Imci Pana Jana Dowoyna Sołłohuba, Wojewody Brzeskiego, Pod szczęśliwy Litewskiego Parlamentu początek, z Katedralno-Jagiellońskiej Ambony w klar kaznodziejską dedukcją Dowiedziona, W Wilnie, 1747.

4. *Oratio epithalamica [...] D. Antonio Dowoyna Sołłohub thesauridæ M. D. L. [...] nec non celsissimæ principi Brigidæ Radivilia palatinidi Novogrodensi [...], Vilnæ, 1744.*

Decimator

1. *XVII a. pabaigos Decimatorių genealoginės schemos*, – LVIA, F. 716, ap. 2, b. 93, l. 210, 218.

Deltuviškiai

1. *XVIII a. Deltuviškių genealoginė schema*, – LMAVB RS, F20–6477;
2. LIAUKSMINAS, Žygimantas. *Głosy trąb oyczystych, Jego Mości Pana, p. Stanisława Gintoltowicza Dziewaltowskiego, stolnika Kowienskiego, przy pogrzebie w kościele s. Iana w Wilnie kazaniem wytłumáczone, a Ich MM. I.M.P. Krystynie Podbipieczance Dziewaltowskiej, stolnikowej Kowienskiej, bolesney małżonce, I.M.P. Kazimierzowi Dziewaltowskiemu, I.M.P. Krystynie Dziewaltowskiej Komarowej, podstoliney Orszanskiej, I.M.P. Annie Dziewaltowskiej Chreptowiczowej, zálosnemu potomstwu ofiarowane / przez x. Zygminta Łauxmina Societ. Iesu s.t.d., káznodzieię fárskiego, roku 1653, w Wilnie, 1654.*

Denhofai

1. CZECHOWIC, Tobiasz. *Półow herbownego dzika iasnie oświeconego domu Donhoffowskiego, rospuszczonym niegdy cnot, pobożności y wysokiego urodzenia myślístwem, a teraz chyżą lotnobieżącey śmierci charcicą w osobie... x. Alexandra Donhoffa opata iędrzeiowskiego, I. K. M. sekretarza,*

aż na iasną górę Częstochowską dognanego na ulżenie boleiącym wrodzonego żalu sercom wyprawiony, w Krakowie, 1678.

2. KALIŃSKI, Jan Damascen. *Erymanthus in Helicone sylva christiano-politica sancti regis, optimi senatoris, boni aulici, pii christiani instructus : triumphalibus vestigiis patrii apri illustrissimi et excellentissimi domini D. Stanislai comitis a Denhoff, campiductoris M.D.L. ensiferi regni, capitanei... detriectus seu Libri IV elegiarum / Authore Joanne Damasceno a Matre dei, scholarum piarum sacerdote [Kaliński J.]*, Varsaviae, 1713;
3. WŁOCKI, Jan Franciszek. *Odsiecz tryumfalna od niepamięci czasow windyowanego po zeszy ostateiny slyszczance ostoi ... Pani Konstancyi z Słuszkow Denhoffowy ... albo Kazanie pogrzebowe ...*, w Warszawie, 1723.

Dolmatai Isaikovskiai

1. ZIELEJEVIČIUS, Eleuterijus. *Zwierziniect na ziemi niebieski, to iest Puszcza Budzka łaskami Boskiemi oplywaięca, ktorzych ludzie przy cudownym Obrazie Nas. Panny w kościele o. Bernardynów będącym doznawaię w druk podana*, w Wilnie, 1650.

Dolskiai

1. LOSEVSKIS, Kristupas. *Cursus ad gloriae metam Sagittae Dolscianaee, sub auspiciatissimum ingressum perillustris ac magnifici d[omi]ni d. Ioannis Caroli de Dolsk Dolski pocillatoris M. D. L. in capitaneum districtus Pincensis, ad publicos gratulantium plausus*, Vilnae, 1676;
2. *Lachryma filiorvm matri svø parentantvm [...] D. Elisabetha comitide Ostrorog Dolska [...] 1685.*

Dzičkancai

1. *1771 m. Dzičkancaų genealoginēs schemos*, – LVIA, F. 1292, b. 3340, l. 2–3.

Giedraičiai

1. *1780 m. Giedraičių genealoginis medis*. Originalas saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ Telšiuose;

2. DEMROWSKI, Jan. *Compendium Świętobliwego życia Xiążęcia u Świata y u Nieba B. Michała Giedroycia Xiążęcia Wielkiego Xięstwá Litewskiego Kanonika Regularnego Ordinis Canonici S. Mariæ de Urbe Demetri Beatorum Martyrum de Pænitentia, W Krákwie w Kościele S. Márká Ewángelisty spoczywájącego, Roznemi Łask y Cudow znakámi słynącego : Stylem skroconym, àle máłoco odmiennym Wyjęte z Zywotá w Roku 1736 wydánego, Teraz świežo dla pospolitego wszytkich wiernych pożytku Wydane z pozwoleniem Zwierzchności Duchowney Roku 1741, w Wilnie, 1741;*
3. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1800 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.2;*
4. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różą, 1811 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4;*
5. *Wywod Familii Urodzonych Xiążąt Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1810 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 992.4;*
6. *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1819 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 334;*
7. *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus z różą, 1830 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 605.1;*
8. *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernii Littewsko – Wileńskieij Wyvodu Familii Urodzonych Pukieniow Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus, 1819 m. – LVIA, F. 708, ap. 2, b. 1;*
9. *Wywod Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Hipocentaurus. 1820 m. – LVIA, F. 391, ap. 1, b. 1002.;*
10. *Giedraičių giminės genealoginio medžio juodraštis, 1822 m. – VUB RS, F5–A40–7888;*
11. *Wypis Ksiąg Schlacheckich Gubernij Litewsko Wilenskieij Wyvodu Familij Urodzonych Giedroyciow, Herbu Poray, 1801 m. – LVIA, F. 708, ap. 2, b. 5.*

Gineikai

1. *XVIII a. Gineikų genealoginės schemas*, – LMAVB RS, F 20–6474, l. 1r–2v, 3r.

Goštautai

1. LAZUTKA, Stanislovas, GUDAVIČIUS, Edvardas. Deodato Septenijaus Goštautų „Panegirika“. In *Lietuvos istorijos metraštis*, t. 1976, Vilnius, 1977, p. 81–89.

Gruževskiai

1. *XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginė schema*, – LVMAB RS, F. 37–769, l. 3;
2. *XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginė schema*, – LVMAB RS, F. 37–769, l. 30.

Haraburdos

1. WOYDAGOWICZ, Mateusz. *Wesele starożytności przy przezacnym akćie ... Ierzego Haraburdy y ... Krystyny Zawiszanki, podskarbianki W. X. L. wystawione, W Wilnie, 164?*.

Hlebavičiai

1. *Dies Aeternitatis per duodecim horas deductus a Luna Hleboviciana post eclipsim mortis, in solem gloriae transformata, atq[ue] ad sepulchrales umbras illustrissimae dominae Marcibellae Arvnae Hleboviciae Oginska palatinae Trocensis, illustrissimo domino d. Martiano de Kozielsk Oginski palatino Trocensi, ... post fata conjugis suae, maestissimo, / in solatium repraesentatus ab Academia Vilmensi Soc. Iesu [i. e. Christophoro Losiewski] anno ab ortu solis increati 1683.*

Horbackiai

1. *Lot strzały świątobliwego pożyćia Jaśnie Przewielebnego w Bogu Jego Mości oycy Iózepha Horbackiego episcopa prawosławnego Witebskiego, Mściślawskiego, ... namiestnika w Wielkim X.L. metropoliey Kiowskiej... szcześliwie dokonczony /a piorem pogrzebowym od praefecta y od wszystkiey braciey duchowney y swieckiey Congregatyei Studeńskiey będącey przy cerkwi Świętego Ducha Bratskiey Wileńskiej: ku potomney pamięci wznowiony, w Wilnie, 1654.*

Januškevičiai

1. *XVIII a. Januškevičių genealoginės schemas, – LVIA, F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 48–50.*

Jelenski

1. DZIEWULSKI, Jakub. *Kompas Zbawienny : álbo Zegar Sumnienia, Czas ludzkiego życia iako cień przemiiacego, reguluiacy do Wieczności szcześliwey. Na każdy moment oczom duszy Służący. Swiatłem Jasnego Pisma Świętego, Stylem Oycow Świętych Pokazany. Z Przykładem Historiy y Uwag Duchownych, wybranych z Medytacyi S. Ignacego Fundatora Soc. Jesu, Iàśnie Wielmożnemu IMći Pànu P. Rafałowi Jelenskiemu Marszałkowi Wielkiemu Tryb. Gło. W. X. L. Podsędkowi Powiatu Wilkomirskiego, Staroście Świętorzeckiemu &c. Dedykowany, w Wilnie, 1746.*
2. SZYSZKO, Donat. *Przeprawa Z Ziemi do Nieba... : Wiktora Ielenskiego, Podstarościego Sądowego Mozyrskiego... Iuż przez Herbowne Ielenskich Rzeki... w łodce doczesnego życia Vczyniona. A... / Przez... Bernardyna [Donat Szyszko]... Reportowana, w Nieswizv, 1752.*

Jesmanai

1. *XVIII a. Jesmanų genealoginė schema, – LVIA, F. 694, ap. 1, b. 4302, l. 19.*

Judickiai

1. *Vexilium Radvanum, avita generis nobilitate orthodoxae religionis gloria heroicorum in rempublicam meritorum splendore illustratum in funere ... Nicolai Vladislai comitis in Mysz Iudycki, castellani Novogrodnensis ... fundatoris munificentissimi collegii Myszensis Societatis Iesu, erectum atque / ab eodem collegio ... Iudiciorum familiae ad levamen domestici luctus repraesentatum, Vilnae, 1671.*

Kalendos

1. *XVIII a. Kalendų genealoginės schemas, – LVIA, F. 1282, ap. 1, b. 9626, l. 1–2.*

Kamienskiiai

1. WOLSKI, Stanisław. *Troiaki Prognostyk W nadziei, Naturze, y Bogu Przy pogrzebowey vsłudze Jáśnie Wielmożnego Jego Mości Páná P. Iana Kamienskigo Kásztelláná Mścisławskiego : Wielmożney Pániey, Iey Mości Pániey Potencyi Rayskiey Káßtellánowey Mścisławskiey po zmarłym małżonku żalosney Także Wiel. Ich Mm. Pp. Pp. Włodzimierzowi Y Piotrowi Kamienskim Dworzánom Je^o Kr. Mości, smutnym potomkom, Vilnius, 1644.*

Kaributai Višniovieckiai

1. *XVII a. II pusės Kaributų Višnioviečių genealoginis medis, – AGAD, Nabytki 199, sygn. 359;*
2. *Archangelus Magni Ducatus Litvaniæ, quà Princeps Michael. Custos Legum, quà Servatius et Servator Patriæ. Archidux Militiæ quà Supremus Dux Exercituum M. D. L. Celsissimus, Illustrissimus, ac Excellentissimus Princeps Korybuth in Zbaraż et Wiśniowiec Wisniowiecki, Comes in Dolask, Komárno et Brahin, Palatinus Vilnensis, Tucholiensis, Glinianensis, Wilkoviensis, Wilkiscensis etc. Capitaneus. Sub Auspicatissimum Sui Palatinatus Ingressum Inter Communes Omnium Regni Ordinum plausus Panegyrico Humanioris Literaturæ Homagio Salutatus / à Devotissima Suo*

Celsissimo Nomini et Honori Minima Societate JESU & Universitate Vilnensi, Vilnæ, 1736;

3. BIAŁOBUCKI, Jan. *Pochodnia wojenney sławy Iaśnie Ożwieconego Książęcia I. M. Ieremia Michała Korybuta na Wiśniowcu i Łubniach Wiśniowieckiego: ze czterech części w roku 1648 złożona*, w Krakowie, 1649;
4. BIAŁOBUCKI, Jan. *Pogoda iasna Oyczyzny, w którą okazały się y nagrodę biorą wysokie zasługi, a nie zaćmiona sława Jaśnie Oświeconego Książęcia Jego Mości Ieremia Michała Korybuta na Wiśniowcu y Łubniach Wisniowieckiego, Woiewody Generała Ruskiego, Hetmana W. Koronnego, Przemyskiego, Przaśniskiego, Kaniowskiego, &c. Starosty, Panegirikiem przywitana. Przez Urodzonego Iana Bialobockiego Krola I. M. Sekretarza, po Seymie Walnym Koronnym Warszawskim, w Roku 1650. zaraz na początku skonczonym. Ktory Panegiryk na cztery Części rozdzielony, y na świat Roku tegoż wydany*, w Krakowie, 1650;
5. *Dvcis in Wisniewiec et Lvbnie Hieremiæ Michaelis Koribvt Palatini Russiæ, Gubernatoris Kaniouiensis &c. &c. Contra Cozacos Zaporouios A. 1648. gesta compendiarò narrata*. In KOJALAVIČIUS, Albertas Vijūkas. *De Rebvs Anno 1648. & 1649. Contra Zaporovios Cosacos Gestis*, Vilnæ, 1651.
6. MALEJEWSKI, Benedykt. *Palatium principum honori, virtuti, prosapiae, ... principis Ianusii Antonii Koribut ducis in Wiszniewiec et Zbaraz Wiszniewiecki palatinidae Belzensis, capitanei Osiecensis etc. sub auspaticissimum ingressum in capitaneatum districtus Pinscensis, inter publicos applausus*, Vilnae, 1695;
7. SZEMET, Michał Kazimierz. *O przeważnych wojennych dziełach wielkiego rycerza księcia Jeremiego Michała Korybut Wiśniowieckiego*;
8. *Trumphus Wiszniewiecciani Nominis Inter Propria et Suae Serenissimae Domus Trophaea Ad Capitoliu Palatini Honoris Deductus in Celesissimo Principe Illustrissimo ac Excellentissimo Domino D. Michaele Servatio Korybuth Duce in Wiszniewiec et Zbaraz Wiszniewiecki Palatino Vilnensi*

Supremo Exercituum M. D. L. Duce Capitaneo Glinianensi Wilkowiscensi etc Repraesentatus. Assisente Affectibus et Cordibus Triumphali Ingressui Munificentissimi Fundatoris Obligatissimo Neo Dolscensi Scholarum Piarum Collegio, Nowy Dolsk, 1738.

Karlinskiai

1. OBŁOMOWICZ, Józef Ignacy. *Chorągwie cztery za iedne na pochwale pogrzebowey godney pamięci iego mości pana p. Marcina z Karlina Karlińskiego, chorzego smoleńskiego, ... /przez x. Iozepha Ignacego Obłomowicza, Societatis Iesu theologa, a na ten czas kaznodzieie farskiego smolenskiego w tymże kościele pokazane roku M.DC.L. dnia XXII. Marca, Vilnae, 1650.*

Karpiai

1. *Cælum Sidereum Gloriâ Stellarum terras Jlluminans : terno aviti Stemmatissidere... Josephati Karp Episcopi Samogitiæ Jllustratum, nec non Sacrà Consecrationis Luce Syderum Suorum Domino Consecratum, Vilnae, 1737.*
2. *Karpių genealoginis medis, 1786 m., – LMAVB RS, F37–5983, l. 1.*
3. *Motus Siderum Olim sub inauguratione sua prodigosus Honorio, (a) nunc sub ascensionem ad Infulatos honores Jllustrissimi ac Reverendissimi Neo-honorii Josaphati Karp Episcopi Samogitiæ, Citra admirationis notam Avitis Stellis Suffragio Virtutum, meritorum et Nominis in altum gloriæ subsilientibus, super Polono Polo Repetitus, Atq[ue] Provolantibus sui in encomia pennis Extra prodigium Stellas super axe numerantium ad Oratorium calculu[m] Reductus, Vilnæ, 1737.*
4. PASZKIEWICZ, Michał. *Dolina Jozafatowa niedoli, do lat dalszych kondolencyą wypełniona. W żalobnym Plankcie Planet Herbowym splendorem wypogodzona na pogrzebie Jaśnie Wielmożnego w Bogu Nayprzewielebniejszego Imci Xdza Jozafata Michała Karpia, biskupa zmudzkiego, kustosza prałata wileńskiego, proboszcza trockiego a Herbownemu Łabędziowi Wielmożnego w Bogu przewielebnego JMci*

XdzaTomasza Uwoynia plebana Jaswoynińskiego do ogłoszenia funebralnym rezonem remonstrwana przez X. Michała Paszkiewicza, Bernardyna S. Theol: Lektora Jubilata, Kaznodzieję Generalnego, Diffnitora Habitualnego, Prowincyi Litewskiej Patra, Protunc tegoż Jasnie Wielmożnego JMci, pronunc Jasnie Wielmożnego JMci Pana Marcyana Ogńskiego, Wojewody Witebskiego, Theologa, W Kościele Katedralnym Wornieńskim, dnia 8 Lutego w Poniedziałek Seymiku Gromnicznego Kaznodziejska lugubracyą adumbrowana roku w Umbrze Naywyższego na dolinę płaczu zstępującej Gwiazdy z Jakoba 1740.

Kerdėjai

1. NARBUTT, Aleksander. *Argyment z obopolnego wesela starozytnych y przezacnych domow przy wesolym Hymeneuszu ... Stanisława Szemiota starosty nowomiejskiego y zophiey Kierdeiowny marszałkowny grodzienskiej ... z ... braterskiego affektu ode mnie Alexandra Narbvttta na Kołtynianach sędzica ziemskiego lidzkiego, w Akademii Wileń. Soc. Iesu metaphysices auditora, Wilno, 1676.*

Kierlos

1. Tylkowski, Wojciech. *Antiqvitas Gentilivm Armorvm Illvstris Kierlovianaę Domvs Ex Antiqvissimis Privilegiis Imperatorvm, Ac Regvm Ervta Vna Cvm Magnis Hvivs Domvs Heroibvs Repræsentata Illvstri Ac Magnifico Domino D. Gabrieli Kierło ... Ab Alberto Alexandro Paprocki Gente Iastrzebicio, 1652.*

Kisieliai

1. ŻOCHOWSKI, Cyprian. *Świętołdycz, Albo Starozytny Iaśnie Wielmożnego Domu Ich Mościow Panow Kisielow Herbowny Kleynot : Namiot Rozbity Na Gorze Witebskiej Od W. I. M. P. Adama Franciszka Dorohinickiego na Brusilowie Kisiela Pisarza Ziemskiego, Woiewodztwa Witebskiego, Przez Pobożną erekcyą y Fundacyą Monastyrá dla OO. Bazylianow Unitow, przy*

Cerkwi Kathedralney Episkopskiej /A Od Iásnie Wielm. w Bogu Przewielebnego I. M. Xiędza Cypryana Zochowskiego z Bożey y Stolicy S. Apostolskiej Łáski, Metropolity wszytkiej Ruśi, Archiepiskopá Połockiego, Witebskiego, Mścisłáwskiego, Orszańskiego, y Mohilowskiego, Przy Introdukcyey do pomienionego Monástyrá, y Káthedry Zakonnikow, mową Enkomistyczną Reprezentowany, Dnia 11 Stycznia według nowego Kalendarzá w Dzień Wroczystości S. Oycá Nászego Bazylego Wielkiego, Metropolity Káppádockiego, w Wilnie, 1683.

2. Коссов, Сильвестр. Патериков abo żywoty ss. oycow Pieczarskich obszynie słowieńskim ięzykiem przez świętego Nestora zakonnika y latopisca Ruskiego przedtym napisany / teraz...podany przez ... oycá Silvestra Kossowa, episcopa Mścisłáwskiego, Orszańskiego y Mohilewskiego, W Kiiowie, 1635.

Kiškos

1. Boczkowski A. F. *Illustrissimae de Ciechanowiec Kiszkarum gentis decora...*, Wilnae, 1648. Iš: ASADAUSKIENĖ, Nelė. Kiškų giminė LDK XV–XVII a. Genealoginis tyrimas, Vilnius, 2003;
2. *Kiškų ir jų palikuonių: Obuchovičių, Zyziemskių, Hlebavičių ir Sapiegų genealoginis medis*, – LVMAB RS, F. 18–191, l. 44.

Kobelskiai

1. *Maiestas Rosarum In Nativa Purpura Reginae Florum Rosae, Seu In Regnatore Cordium & Animorum Lechico Rosino Nomen cum Violis Rosisq[ue] natum Avito in Stemmate Circumferente Jllustrissimo Ac Reverendissimo Domino, D. Francisco Antonio In Kobile et Dmenin Kobielski, DEI & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopo Luceoriensi & Brestensi Minimae Jesu Societatis Patrono, Protectore & Mecenate Colendissimo Recognita, Ac Inter Publicos Sarmaticae Applausus, Inter splendidos Luceoriae apparatus, Sub Solennem Cathedralæ suæ Ingressum Panegyricô Homagiô*, Vilnæ, 1740.

Kochanai

1. XVIII a. *Kochanų genealoginė schema*, – LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1848.

Kolyškios

1. XVIII a. *Kolyškų genealoginė schema*, – LNMMB RS, F. 94–658.

Komarai

1. VAIŠNORAVIČIUS, Kazimieras Jonas. *Marmvr Na Ktorem Bvdynek Iasny Wysoce Urodzoney Jey Mości Pániey Iagnieszki Czernickiey Komarowey Wyrity Od Zalosnych Synow ná Trunie položony Pogrzebowym Piorem / Przez Kazimierza Iana Woysznarowicza S K. I. M. Odrysowány. Roku 1645 Mieściacá Septembra Dnia 12 w dzień sam Pogrzebu w Zodziszkach Ofiarowany*, drukowano w Wilnie, 1645.

Korsakai

1. JURKOWSKI, Gabriel. *Morze litości y łaski Bożej przepaściste z Rozanego-Stoku wylane. Kwitnącemi codzien świeżo dobroczynstw powodziami wonnemi sławy zatokami cały świat Litewski oblewające : to iest obraz Bogarodziey Maryi Dziewicy, w Missyonarskim zakonu kaznodzieyskiego kościele Rozanostockim w przedziwne Boga cuda od sta lat opływające, prześwietnemu imieniowi starożytnemu ... Korsakow gorliwych Niepokalaney Panny y Matki czcicielow ku pomnożeniu honoru y chwały ofiarowany*, w Wilnie, 1760.

Korvinai Gosievskiai

1. *Fontanna mistyczna z obrazu Nayśw. Panny Maryey od roku 1684 cudownymi łaskami w kościele Wileńskim Łukiskim ss. apostołow Filippa y Jakuba zakonu kaznodzieyskiego prowincyi Litewskiey słynącego / wytryskająca duktem pasterskiey łaski... x. Bogusława Korwina*

Gosiewskiego, Smoleńskiego, Siewierskiego y Czerniechowskiego biskupa... z pod drukarskiej prasy wywiedziona, w Wilnie, 1737.

Kotovičiai

1. *Primvs Litvaniæ Honor In Secvnda Infvla Virtvti Et Meritis Associatvs, Ac Illustrissimo & Reverendissimo D. D. Alexandro Michaeli Kotowicz Dei & Apostolicæ Sedis Gratia, Episcopo Vlnensi &c. IN Solenni in Episcopatum Vlnensem Ingressu Inter fausta Litvaniæ Civiumq[ue] omina è voto publicæ lætitiæ Dicatus A Collegio & Universitate Vlnensi Societatis Iesu, Anno D. 1685, Vilnius, 1685.*

Krišpinai Kiršenšteinai

1. GIEDROYĆ, Władysław. *Skarbiec Starozytnych Kleynotow w Wyborne Cnot Zloto Osadzonych : Iaśnie Wielmożney Heroiny Iey Mości Paniey P. Anny Z Młocka Młockiey Kriszpinowey Kierszenszteynowey Vvielkiey, Podskarbiney y Pisarzovvey VV°: Xięstwa Litt^o: Ciwunowey Poiurskiey etc. od Tyranki śmierci w ziemie złożony, Przy Akcie Pogrzebowym załosnym piorem opisany, y Iaśnie Wielmożnemu Iego Mości Panu P. Hieronymowi Kriszpinowi Kierszenszteynovvi Vvielkiemv Podskarbiemv, y Pisarzovvi Ziemskiemv VV°. Xięstwa Litt^o. Ciwunowi Poiurskiemu, Administratorowi OEkonomij Polongowskiey etc. etc., Vlnæ, 1666.*
2. *Krišpinų Kiršenšteinų genealogija*, – VUB RS, F4-(A95-A96)6366.
3. *Krišpinų Kiršenšteinų genealogijos aprašymas*, – AGAD, Zbiór Muzeum Narodowego, nr. 458, 1.3. Publikuotas: KAROSAS, Gintaras, *Liubavas*, Vilnius, 2010, p. 62–63.

Krovišai

1. *XVIII a. Krovišų genealoginė schema* – LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 2036.

Kšyčevskiai

1. *1795 m. Kšyčevskių genealoginis medis*, – LMAVB RS, F 21–2002, l. 1.

Kurovičiai

1. *XVIII a. Kurovičių genealoginė schema*, – LVIA, F. 1292, b. 1052.

Lackiai

1. KAMENSKIS, Petronijus. *Kazanie na pogrzebie Jáśnie Wielmożnego Ie^o Mosci Pana Iana Alphonsa Lackiego, Xięstwa Zmoydzkiego generalnego starosty, Birzynianskiego, Radvnskiego, Zoslenskiego gybernatora, Zakonu Kaznodzieyskiego w Wysokim dworze fyndatora*, Wilno, 1647.
2. *Oratio parentalis illustrissimo domino d. Joanni Alphonso Lacki generali ducatus Samogitiae capitaneo*, Vilnius, apie 1643-1646.
3. PACAS, Kazimieras. *Fastigivm Triplex Familiae, Virtvtis, Honoris, Jn Gentilitijs Illustrissimi Domini D. Ioannis Alphonsi Lacki Generalis Samogitiae Capitanei &c. &c. Montibus repraesentatum, Atque Eidem Illvstrissimo, Post Auspicatos omnium ordinum plausu Amplissimae dignitatis fasces Vilnam primum Ingresso, dicatum / Per Casimirvm Pac Palatinidem Trocensem Auditorem Eloquentiae in Alma Academia Vilnensi Societatis Iesv Anno Domini M. Dc XLIV*, Vilnius, 1644.

Lepneriai

1. *XVII a. Lepnerių genealogija*, – LMAVB RS, F15–338, l. 23.

Levcevičiai – Nagurskiai

1. *XVIII a. Levcevičių – Nagurskių genealoginė schema*, – LMAVB RS, F. 20–6474, l. 5v.

Limantai–Barauskai

1. *XVII a. Limantų–Barauskų genealoginė schema*, – LMAVB RS, F12–3937, l. 4.

Liubekai (Lübeck)

1. *XVII a. Liubekų genealogija*, – LMAVB RS, F15–338.

Liubomirskiai

1. *Konstantino Ostrogiškio ir jo palikuonių genealoginė schema*, – AGAD, Zbiór dokumentów papierowych 2779.

Lopacinskiiai

1. XVIII a. antros pusės Lopacinskių genealoginis medis, – AGAD, tzw. Metryka Litewska, dz. XI, Genealogie, nr 23.

Lukomskiai

1. *Lukomskių genealoginis medis ir 8 genealoginės schemas* – LVIA, F. 599, ap. 1, b. 117, p. 10, 13-17.

Masalskiai

1. CIAPINŲSKI, Jerzy od s. Bernarda. *W Niedzielę piątą po Świętkach Podczas Solennych Prymicyi Jaśnie Wielmożnego Jego Mości Xiędza Ignacego Kniazia Massalskiego Pisarza W. X. L. Katedralnego Wileńskiego, Y Prześwietney Kollegiaty Warszawskiej Kanonika, Kazanie w Kościele Katedralnym Wileńskim Czynione Roku 1753*, W Wilnie, 1753.

Maskevičiai

1. XVIII a. *Maskevičių genealoginė schema*, – LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 2017.

Michnevičiai

1. XVIII a. *Michnevičių genealoginė schema*, – LNMMB RS, F94–556.

Mingailos

1. XVIII a. *Mingailų genealoginės schemas*, – LMAVB RS, F20–6443, l. 3–16.

Mlockiai

1. GIEDROYĆ, Władysław. *Skarbiec Starożytnych Klejnotow w Wyborne Cnot Złoto Osadzonych : Jaśnie Wielmożney Heroiny Iey Mości Paniey P. Anny z Młocka Młockiey Kriszpinowey Kierszenszteynowey Vvielkiey*,

Podskarbiney y Pisarzovvey vv^o: Xięstwa Litt^o: Ciwunowey Poiurskiey etc. od Tyranki śmierci w ziemię złożony, Przy Akcie Pogrzebowym żalosnym piorem opisany, y Jaśnie Wielmożnemu Jego Mości Panu P. Hieronymowi Kriszpinowi Kierszenszteynovi Vvielkiemv podskarbiemv, y Pisarzovvi Ziemskiemv VV°. Xięstwa Litt^o. Ciwunowi Poiurskiemu, Administratorowi OEkonomij Połongowskiey etc. etc., Vilnæ, 1666.

Mstislavskiai

1. [1557] m. *Mstislavskiy genealoginè schema*, – VUB RS, F4-(A180) 13299.

Naruševičiai

1. *Naruševičiy – Pacų genealoginis medis*, – LMAVB RS, F 273–1122.

Oginskiai

1. *Aditus ad supremum palatinatus Trocensis Honorem... Thaddæi Ducis In Kozielsk Oginski Palatini Trocensis... : Sub... Palatinæ Urbis Ingressum... Panegirico Præconio Exceptus*, Vilnæ, 1770.
2. *Applauz weselny Jeśnie wielmożney Jeymości Pannie P. Auguscie Oginskiey woiewodzance trockiey z jaśnie wielmożnym jegomoscią Panem P. Konstantym Platerem starostą inflantskim. Od obligowaney Fundatorskiemu Imięniowi Prowincyi Litewskiey Scholarum Piarum*, w Wilnie, 1744.
3. CIAPINŃSKI, Jerzy. *Gratulatio nuptialis Illustrissimo et Excelentissimo Domino D. Constantino de Broel Plater Praefecto Livoniae nec non Illustrissimae et Excellentissimae Dominae D. Augustae Ogińska Palatinidi Trocensi, nomine Obligatissimae Fundatrici suae Litvanae Provinciae Scholarum Piarum Anno Domini M. DCC. XLIV*, Vilnae, 1744.
4. *Dziedzictwo wiekui'czch honorow wieczystem starożytności prawem, wszystkich wiekow przyznaniem na oyczystey z Kozielska Oginskich Bramie, przy tryumphalnym na senatorską godność ascensie, Jaśnie Wielmożney Jey*

- Mci Pani Elzbiety Magdaleny z Oginskich Puzyniney, kasztelanowey Mscislawskiej [...], w Wilnie, 1747.*
5. *Iter Gloriæ A Porta Gentilitia usq[ue] ad Portas Mortis Per Martis Campos, Curia Areas, Honoru[m] Atria Heroicis Virtutu[m] Meritorumq[ue] passibus emensum A Perillustri ac Magnifico D[omi]no D. Joanne de Kozielsk Oginski Mareschalco Braclauiensis Ac sequari calamo ad posteræ memoriæ perennitatem annotatum Ipsaq[ue] Pompæ Funebri apparatus exhibitum, Vilnius, 1680.*
  6. KARPOWICZ, Maksymilian. *Kazanie Przy Początku Trzeciego Wieku Reformy Karmelitańskiej, przez Ss. Teresę od P. Jezusa i Jana od Krzyza w Roku 1562. uczynionej, Podczas Konkluzji Trzydniowego Nabożeństwa, z tej okoliczności od Klemensa XIII. Najwyższego Pasterza, w Kościołach Karmelitów Bosych w Roku 1762. od 25. do 27. Sierpnia, łaskawie z nadanym Odpustem Zupełnym pozwolonego w Kosciele Grodzienskim Miane /Przez X. Maxymiliana od N. P. Maryi Karmelitę Bosego, Aktualnego na ten czas S. Teol. Lektora i Kaznodzieję Na oświadczenie wiekami nieprzepomnioney, Fundatorskiemu Imieniowi powinney wdzięczności Jasnie Wielmożnemu Jmci Panu Tadeuszowi z Kozielska Oginskiemu Kasztelanowi Trockiemu Kawalerowi Orderu Orła Białego &c. &c. y Jasnie Wielmożney Jeymci Pani Jadwidze z Załuskich Oginskiej Kasztelanowey Trockiej z Nayniższym całego Zakonu w dalsze wieki zaleceniem Oddane, w Wilnie, 1762.*
  7. MARLIANI, Ambrogio. *Plac Polityki : Abo Szkoła Obyczayności w Ktorey: Co Czynic, Czego Się Chronic Ma Panujący: Dokładne Przepisują Się Nauki / w Przòd w Języku ŁAcinskim Pracą Jmsc Xiędza Ambrozego Marliani Kanonika Regularnego Lateranskiego ; Teraz Swiezo z Woli i Rozkazu Jasnie Wielmożnego jmc Pana Thaddeusza Kniazia Na Kozielsku Oginskiego Woiewody Trockiego, Starosty Retowskiego &c. &c. Kawalera Orderu Orła Białego Na Polskie przekładaniem wielm. Jmść Pana Ierzego z Werezub Zubowskiego Sędzica Grodz. Orszan. Swiatu Otworzona, W Wilnie, 1771.*

8. *Murus Spartanus Oginscianaē portale antemurali christianitatis super aedificatus sub auspiciatissimum susceptae Spartae adytum... : Thaddei Francisci Oginski... suis honoribus Lacone stylo cinctus / aS. I. Collegii Żodziscensis, Vilnae, 1740.*
9. *Portae Trivmphales Honori Illvstrissimi Domini D. Martiani De Kozielsk Oginski Supremi Cancellarij M. D. L. Radoszkoviensis, Dorsunensis, Msciboviensis, Sidricensis &c. Capitanei, Nec non Illustrissimae Dominae D. Constantiae Wielopolska Cancellaridis Regni Polonicae Sub fortunatas Nuptias Erectae, Vilnius, 1685.*
10. *Trakt Szczęśliwey Drogi Traktatem Wieczney Przyjázni Opisany : Do Wiekuiącego W Dźiedzicznej Bramie Domu Iasnie Wielmoznego Iego Mosci Páná Marcyana Z Kozielská Oginskiego Márszáłká Trybunału W. X. L. Kásztelaná Witebskiego, Stárosty Borysowskiego, Przewalskiego &C. Z Herbownym Bawołem Dążącey Iasnie Wielmożney Iey-Mosci Panny Teressy Tyzenhauzowny Wojewodzanki Mścisłáwskiey W Szczupłym Rytmie Pòétycką Dimensyą Okreslony, Vilnius, 1723?.*
11. VAINILAVIČIUS, Mykolas. *Snieg ogien: Iasnie oswiecen ierzy wojewodzie Trocki, Ian marszałek Braclawski z Kozielska Oginscy w ognistego Ducha S. oo. Dominikanów Bazylice przy pogrzebowey lustrze, Wilno, 1680;*
12. *Vestigium Associati Honoris In Fastigio Ducalis Portae Diviso Coronariae Crucis Vertice Signatum, In Occursum Auspiciatissimi Hymenaei Illvstrissimi Domini D. Martiani de Kozielsk Oginski Supremi Mareschalli Tribunalis M. D. Litv: Castellani Vitebscensis, Borysoviensis, Przewalscensis, Babinoviensis &c: &c: sCapitanei: Nec Non Illvstrissimae Dominae D. Teressiae Tyzenhauzowna Palatinidis Mścisłaviensis, Capitaneidis Cupiscensis, Pienianensis &c: &c: Inter Sublimia Sarmatici Orbis Vota & Omina [...], Vilniæ, 1723.*

Olelkaičiai

1. WYSOCKI, Szymon. *Kazanie Na Pogrzebie Jáśnie Oświeconego Książęciá, Je° X. Mczi Pána Páná Janá Symeoná Olelkowiczá, z láski Božey Książęciá Słuckiego y Kopylskiego, etc. Ostátecznego, Meskiey plći tey zacney y stárádawney fámiliey Potomká, Miáne /Przez X. Symona Wysockiego, Societatis Iesv Kaplana, w Kościele teyże Societatis w Lyblinie 29. Aprilis, 1593, W Wilnie, 1593.*

Orvydai

1. *1798 m. Orvydų genealoginis medis.* Žr.: MISIUS, Kazys. Šilalės miesto istorijos bruožai, *Šilalės kraštas*, t. VII, Vilnius, 2006, p. 126. Genealoginio medžio originalas, saugomas LVIA (F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 89), tačiau nuo 2006 m. atiduotas restauravimui.

Pacai

1. *XVIII a. pr. Pacų juodraštinė genealoginė schema*, – LMAVB RS, F 273–1121, l. 1.
2. *XVIII a. Pacų genealoginė schema*, – LMAVB RS, F 20–6514..
3. *Naruševičių – Pacų genealoginis medis*, – LMAVB RS, F 273–1122.

Palubinskiai

1. *1675 m. Palubinskių genealoginis medis*, – Biblioteka narodowa, rankr., G. 2165. Plg. Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór Dokumentów Papierowych, nr. 2838.
2. *LDK maršalo Ivano Palubinskio palikuonių genealoginė schema*, – VUB RS, F4–(A180) 13321.
3. *Phoenix Principvm Heroinarvm : Celsissima Princeps Anna Polvbinska Radziwiłowa Cancellaria M. D. L. e busto mortalitatis ad gloriam immortalitatis resurgens, Celsissimo Do[mino] Do[mino] Dominico Niocolao Radziwił S. R. I. Principi, Dvci In Olyka Nieswież & Kleck, Comiti in Szydłowiec Mir & Kroże Supremo Cancellario M. D. Lituaniæ ... In*

lugubri eiusdem Consortis suæ parentatione præsentata Nesuisij Anno 1691, Vilnius, 1691.

4. VAINILAVIČIUS, Mykolas. *Naynizszy z naywyzszego Iasnie Wielmożny Jego M. Pan Alexander Hilary Połubinski marszałek naywyzszy W.X.L. ... / pod czas pogrzebowey chmury w Dereczynie roku 1679, dnia 7. grudnia słowem Bożym przez x. Michała Woyniłowicza s. th. doktora prowincyała Litewskiego oo. Dominikanów z żalością doyzrzany z płaczem ogłoszony, Wilno, 1679.*
5. ZAJĄCZKOWSKI, Raymund OP o. *Morze od brzegu śmiertelności do Portu odpocznienia Wielmożną Jey Mość Panią Annę Kandzierzawską Tyszkiewiczową Marszałkową Słonimską prowadzące. Z łez Wielmożnego Jego Mości Pana Piotra Tyszkiewica Marszałka Słonimskiego Małżonka wsplawione. Wzdychaniem prześwietnego Potomstwa wzburzone, 1653.*

Pliateriai

1. CIAPINŃSKI, Jerzy. *Gratulatio nuptialis Illustrissimo et Excelentissimo Domino D. Constantino de Broel Plater Praefecto Livoniae nec non Illustrissimae et Excellentissimae Dominae D. Augustae Ogińska Palatinidi Trocensi, nomine Obligatissimae Fundatrici suae Litvanae Provinciae Scholarum Piarum Anno Domini M. Dcc. XLIV, Vilnae, 1744.*
2. KLIMOWICZ, Ignatius. *Regia Solis Avitis innixa Columnis, Pernitidis Hymenæi splendoribus Refulgens, nec non Illustrissimo Domino, Domino Christophoro de Bròél Plater Judici Tribunalis & Vexillifero Legionis Cataphractæ Exercitus M. D. L. Blandziensi, &c. &c. Capitaneo; Socianti æterno prosperrimi connubii fædere Perillustrem Magnificam Dominam, D. Annam Piotroviciam Tivunidem Pojurenssem Ducatus Samog. Łabardziensem, &c. &c. Capitaneidem, Dedicata; Orbiq[ue] Litvano ad perennem rei memoria[m], Ab obligatissimo huic Nomini & Honori cliente Erecta, Annô ab ortu Increati Solis M.Dcc.XL.VII., Vilnius, 1747.*

Podbereskiai

1. *XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnauskų genealoginė schema*, – LVMAB RS, F. 37–769, l. 3;
2. *XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikauskų ir Tarnovskių genealoginė schema*, – LVMAB RS, F. 37–769, l. 30.
3. ŁABĘCKI, Baltazar. *Anatomia conscientiae to iest Rozebranie y rostrząśnienie svmnienia człowieczego w kazaniach wczynione: a teraz [...] za nakładem [...] Doroty Zawiszanki Podbereskiej, marszałkowej braclawskiej [...] do druku podane*, w Lubczu, 1638;
4. ZENOWICZ, Krzysztof. *Wieniec z Herbowych Kleynotow Jaśnie Wielmożnych Domow Jchm[ó]sciuw Panow Słuszkow Y Jchmm Panow Podbereskich VWity na weselny Akt Wielmożne[go] IE[go] M[ó]sci Pana Dominika Słuszki Starosty Rzeczyckiego etc. Y Wielmożney Iey M[o]sci Panny Konstantey Podbereskiej Woiewodzanki Smolenskiej Staroscianki Vpitskiej, Gulbinskiej etc.*, Vilnius, 1677.

Podolskiai

1. *1792 m. Podolskių genealoginė schema*, – LVIA, SA, b. 5812, l. 228/113.

Pożarickiai

1. *XVII a. pabaigos Pożarickių genealoginės schemos*, – LVIA, F. 716, ap. 2, b. 93, l. 210, 218.

Puzinai

1. *Majestas in porta sublimium Eminentarium [...]D. Antonii Michaelis ducis in Kozielsk Puzyna, castellani Mscislaviensis [...]*, Vilnius, 1747.

Radvilos

1. *1666 m. Radvilų genealoginis medis*, – LVIA, F. 1280, ap. 2, b. 9.

2. 1699 m. *Radvilų genealoginis medis*, – AGAD, AR.
3. 1742 m. *Radvilų genealoginis medis*, – Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Sanguszków, sygn. ASang teka 556/6.
4. *Amor Sponsus ad festivos Hymenæi applausus Ordinatus, Celsissimo Illustrissimo Et Excellentissimo Domino Domino Hieronymo Florianio Radziwiłł Principi In Nieśwież, Otyka, Kleck, Birze, Dubinki, Słuck, Kopyl, &c. &c. Comiti In Mirza, Biała, Kreż, Szydłowiec, Newel, Siebierz, Bielica &c. &c. Hæredi In Kopyście, Koydanow, Zabłudow, Kieydany &c. &c. Pocillatori M. D. L. nec non Illustrissimæ Et Excellentissimæ Dominae Theressia Sapiezanka Thesauraridi Curia M. D. L. Connubiali Fædere Unitus*, Vilnæ, 1740.
5. *Campus gloriae [...] Casimiri Sapieha generalis Artilleria M. D. L. [...] Carolina Radzwillowna cancellaridis M. D. L. [...]*, Vilnæ, 1727.
6. *Carolvs Magnvs Generis, Virtutis, Sapientia & Gloria Magnitvdine Svam Proponens Maiestatem Ad Plausum Dvcalis Hymenæi Celsissimi & Illustrissimi S. R. I. Principis Caroli Stanislai Radziwił Ducis in Otyka & Nieśwież, Comitibus in Szydłowiec, Mir, Kroże, & Biała, Procancellarid M. D. L. Præmysliensis, Camenecensis, Krzyczewiensis &c. &c. Gubernatoris, Nec non, Celsissimæ & Illustrissimæ Principis Annæ Catharinæ Sangvskowna Ducissæ in kowel Atque Smolany Publicis Orbis Poloni Lituaniq[ue] obtutibus Propositus*, Vilnius, 1692.
7. *Iasnie Oswiecone Nadzieie Do wiekopomney Sławy Terminu z stárożytnemi Iásnie oświeconych Xiążąt Ichmościow Kleynotami; To iest Zorłem Radziwiłowskim, Lotem, a z Sangvskow Pogonią Biegiem certuiące, Oyczystym piorem wysłédżione, A Przy Godowym Akcie Iásnie oświeconey Xięstwá Ichmościow Parze Karolowi y Annie z unizoną submissyą ofiarowane*, Vilnius, 1692.
8. MAKOWSKI, Antonius. *Universitas Votorum Cum Suffragio immortalis Gloriae à Ducalibus Fasciis, & Senatoriis Fascib9 Bis trabeato Honori Celsissimi Illustrissimi ac Excellentissimii [!] Principis Ducis in Otyka & Nieśwież, Comitibus in Mir, Kroże, Szydłowiec & Biała, Domini, D. Michaelis*

Casimiri Radziwiłł Castellani Trocensis, Campi-Ducis M. D. L. Præmisliensis, Człuchoviensis, Braclaviensis, Camenecensis, Ostrcensis, Krzyczoviensis, Nizynensis, Oulucensis, &c. &c. Capitanei, In Applausum Congregata, Atq[ue] Inter publica gratulantis Sarmatiæ Vota Ducali Clavâ & Senatoriâ Purpurâ Adauctæ Celsitudini, Vilnæ, 1736.

9. *Oriens immortalis gloriæ in occidente vitæ mortalis ... observatvs svb parentalia ivsta ... Catharinae Radiviliaie ... nec non ... Carolo Stanislao Radziwiłł ... propositus ab Alma Academia et Vnivertsiate [!] Vilnensi Soc. Iesv per Hieronymvm Godebski ... anno ... Mdcxcv (1695);*
10. *Radvilų genealoginė schema*, – AGAD, AR, dz. II, ks. 63.
11. *Radvilų genealoginis medis Linea mascula illustrissimorum ducum Radziwiłł.* Iš: ANTONIEWICZ, Marcei. *Protopłaści książąt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandry historiografii*, Warszawa, 2011, p. 291.
12. *Saliamono Risinskio sudaryta Radvilų genealoginė schema*, – LLTI, F. 1, b. 7452, l. 96.

Ramanauskai

1. *XVIII a. Ramanauskų genealoginė schema*, – LVIA, F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 44.

Riomeriai

1. SZYSZKO, Donat. *Przeprawa z Ziemi do Nieba... : Wiktora Ielenskiego, Podstarościego Sądowego Mozyrskiego... Iuż przez Herbowne Ielenskich Rzeki... w łodce doczesnego życia Vczyniona. A...*, w Nieswizv, 1752.

Rorai

1. GUCEWICZ, Andrzej. *Załosna Melodia Trenodyinym Koncentem Vbolewáiącey Oyczyzny, y całego Domu Przy pogrzebowym Akćie Wielmoznego Iegomości Pana Ierzego Samsona Podbereskiego Podsędku Brasławskiego Smutny dzwięk Wydáváiąca A Náfolgę w zálách zostáiącey*

*Mążoncy Wielmożney Ieyomości Paniey Katarzynie Rorownie Podbereskiej
Podsędkowey Brásławskiej, Vilnius, 1696.*

Rudaminos

1. CHOKIER DE SURLET, Jean de. *Fortuna Páństw y Pánujących / Niegdyś Piorem y Jmieniem Wielebnego Xiędza Andrzeia Rudominy Societatis Jesu Apostolskiego w Chinách Missyonarza, Wyniesiona, Teraz z roczną Kommissarskiego Koła rewolucyą w Dom Rudominowski Jaśnie Wielmożnego Jmści Pana Antoniego Rudominy Podkomorzego Braclawskiego, Starosty Subockiego, &c. &c. Prowincyalney Kommissyi W. X. Lit. Marszałka Wniesiona Od Obligowanego Wielkiemu Imieniowi Nowicyatu Wileńskiego Societatis Jesu Roku Pańskiego 1738, W Wilnie, 1738.*

Sanguškos

1. *Carolvs Magnvs Generis, Virtutis, Sapientiae & Gloriae Magnitvdine Svam Proponens Maiestatem Ad Plausum Dvcalis Hymenaei Celsissimi & Illustrissimi S. R. I. Principis Caroli Stanislai Radziwił Ducis in Otyka & Nieśwież, Comitis in Szydłowiec, Mir, Kroże, & Biała, Procancellariji M. D. L. Præmysliensis, Camenecensis, Krzyczeviensis &c. &c. Gubernatoris, Nec non, Celsissimæ & Illustrissimæ Principis Annæ Catharinæ Sangvyszówna Ducissæ in kowel Atque Smolany Publicis Orbis Poloni Lituaniq[ue] obtutibus Propositus, Vilnius, 1692.*
2. DYGON(IA), Tomasz. *Przemiana koni poszonycz pod lektyke Jaśnie Oświecone Xiążęcia Jego Mści Simeona Samvela Lvbartowicza Sanguszka y Kowła woiewody Witepskiego starosty Suraszkiego..., Zakonu Franciszkas. Deobsevantia gwardzana konwentv Orszanskiego, 1639.*
3. *Iasnie Oswiecone Nadzieie Do wiekopomney Sławy Terminu z stárożytnemi Iásnie oświeconych Xiążąt Ichmościow Kleynotami; To iest Zorłem Radziwiłowskim, Lotem, a z Sangvyszow Pogonią Biegiem certuiące, Oyczystym piorem wyśledżione, A Przy Godowym Akcie Iásnie oświeconey*

Xięstwá Ichmościow Parze Karolowi y Annie z uniżoną submissyą ofiarowane, Vilnius, 1692.

Sapiegos

1. 1733 m. Sapiegu genealoginis medis. Iš *Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai*, sud. V. Dolinskas, B. Verbiejūtė, Vilnius, 2012, p. 26.
2. 1780 m. *Sapiegu genealoginis medis*, – VUB RS, F4–(A180) 13300;
3. 1795 m. *Pranciškaus Sapiegos genealoginė schema*, – VUB RS, F4–(A180) 13301;
4. *Amor Sponsus ad festivos Hymenæi applausus Ordinatus, Celsissimo Illustrissimo Et Excellentissimo Domino Domino Hieronymo Floriano RAdziwiłł Principi In Nieśwież, Ołyka, Kleck, Birze, Dubinki, Shuck, Kopyl, &c. &c. Comiti In Mirza, Biała, Kreż, Szydłowiec, Newel, Siebierz, Bielica &c. &c. Hæredi In Kopyście, Koydanow, Zabłudow, Kieydany &c. &c. Pocillatori M. D. L. nec non Illustrissimæ Et EXcellentissimæ Dominae Theressia Sapiezanka Thesauraridi Curia M. D. L. Connubiali Fædere Unitus*, Vilnæ, 1740.
5. *Campus gloriae [...] Casimiri Sapieha generalis Artilleria M. D. L. [...] Carolina Radzwillowna cancellaridis M. D. L. [...]*, Vilnæ, 1727.
6. CHEŁMICKI, Maciej. *Publiczne Zale przy Solenney depozycyi Ciała Jasnje Wielmoznego Jegomosci Pana Jana Kazimierza na Wieleniu, Kośminie, Radlinie, Rawiczu, Borku, Kossowie, Lachowiczach, Sapiezynie Hrabie Sapiehy. Woysk Jego Imperatoriskiego Wieliczeństwa Feld-Marszałka Starosty Bobruyskiego*, 1730.
7. *Honor Præsuleus Meritis, Virtutibus, & Prosapia Celsitudine, Illustrissimi et Reverendissimi Domini, D. Josephi Sapieha, Comitis in Zasław, Czereja, Bychow, Dąbrowa etc. Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopi Diocæsariensis, Coadiutoris, Suffraganei, Nec non Prælati Præpositi Cathedralis Vlnensis, Archi-Diaconi Samogitiensis, & Canonici Varsaviensis, Referendarii Magni Ducatus Lithvania Coronatus, eademq[ue] Pontificia Mitra Coronans. Humillima congratulatione in*

testimonium debitæ submissionis Ab obligatissima tanto Nomini Lithvana Scholarum Piarum Provincia Celebratus. Anno A quo feliciter in terris apparuit Pontifex futurorum bonorum 1737. die Ima Septembris, Vilnius, 1737.

8. Keturios Sapiegų ir Šemetų genealoginės schemos, – LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1, l. 2–5;
9. *Korona z herbownych [...] Sapiehow strzał złożona : [...] o cudownym obrazie nayswiętszey panny w kościele Wileńskim WW. panien Bernardynek [...] będących, y o solenney tegoż obrazu koronacyi, pod zaszczytem w. imienia [...] Alexandra hr. Sapiehy, podskarbiego nadwornego W. X. Litewskiego, Punskiego etc. starosty, polskiemu y palemonskiemu swiatu ogłoszona, w Supraslu, 1751.*
10. MISZTOŁT, Antonius Aloysius. *Historia illustrissimae Domus Sapiehanae: ab origine et antiquitate sua genealogico syllabo per gloriosos heroum ejusdem ac connexarum familiarium progressus in praesens saeculum deducta, Vilnae, 1724;*
11. NARUSZEWICZ, Kazimierz Aleksander. *Meta Felicitatis quam Illustrissimus Dñs Dñs Pavlus Ioannes Sapieha Comes in Bychow ... Genere, Gestis, Honoribvs, Morte attigit, propositaet Illvstrissimis Dominis Comitibvs D. Casimiro Ioanni Sapieha M. D. L. Curiae Thesaurario ... D. Benedicto Pavlo Sapieha M. D. L. Svbdapifero, D. Francisco Pavlo SApieha, Olkinensi &c. Capitaneo, D. Leoni Sapieha, Mæstis Tanti Parentis Filiis / à Casimiro Alexandro Narvuszewicz Referendaride M. D. Lit. Almæ Vniversitatis Vilnensis S. I. nomine dicata, Vilnæ, 1666.*
12. *Sapiegų genealogija*, – VUB RS, F4–(A180) 13309;
13. *Wizervnk złotey nadziei w Imieniu Wielmożnego Iego Mosći Pana IERZEGO SAPIEHY...*, 1685.
14. *Vilniaus vaivados LDK didžiojo etmono Leono Sapiegos palikuonių genealoginė schema*, – VUB RS, F4–(A180) 13313–13315, 13323, 13324;
15. *Vilniaus vaivados LDK didžiojo etmono Povilo Sapiegos paveldėtojų genealoginė schema*, – VUB RS, F4–(A180) 13325;

16. MYŚLIMSKI, Fabia. *Wieniec ze trzech kwiatów wpleciony [...] Jego Mosci Panu, Kazimierzowi Leonowi Sapieze, Marszałkowi Nadwornemu X. X. Lit. Z nowa Oblubienicą Iey Mością Panną, Theodorą Hrabianką z Tarnowa, Woiewodzanką Wendeńską, w Krakowie, 1639.*

Siesickiai

1. *Sława niesmiertelna Bolesława Krywoustego dzielnością y pobożnością, niezwyćięzonego monarchy ... nad Zbigniewem tryumfuiącego w nieśmiertelney sławie ... Michała Dowmanta Siesickiego woiewody Mińskiego, starosty Wilkomierskiego etc. etc wiekuiąca / aktem publicznym temuż ... woiewodzie a oráž y sviátu litewskiemu reprezentowanà od szláchetney młodzi w Rezydencyey Kowieńskiej naukami się bawiącey, w Wilnie, 1693.*

Skarbekai Važinskiiai

1. *Thesaurus orbis Lechici in annulari orbita...Benedicti Skarbek Wazynnski capitanei Tyrkszlensis, vexiliferi Hastatae, cohortis exhibitus..., Vilniae, 1743.*

Skarulskiai

1. RODKIEWICZ, S. K. *Szczęśliwy lot strzały w herbow na Dąmbrowe..., Vilnius, 1683.*
2. *Quatuor Decades Problematvm Cum adjectis ex Uniuersa Philosophia fundamentis Consecratae Honori Augustissimae Caelorum Reginae Deiparae Mariae In Skorulensi Ecclesia prodigijs Clarissimae Ac Perillustri & Reuerendissimo D[omi]no D[omi]no Alexandro Skorvlski Canonico Vilnensi & Smolenscensi S. R. M. Secretario... Oblatae, Vilnius, 1685.*

Sluškos

1. BOCZKOWSKI, Adam Franciszek. *Splendor Sluszcianorum siderum inter funebres etiam tenebras illustrissimi domini d. Alexandri Sluszka palatini Trocensis ... illustrissimus, funebri elogio repraesentatus et illustrissimis,*

- dominis d. Boguslao Sluszka M. D. L. curiae thesaurario capitaneo Rzeczyzensi d. Sigismundo Sluszka Homelensi et Propoiscensi capitaneo filiis dedicatus, Vilnae, 1647;*
2. *Powazna senatorka w trzech bramach przy pogrzebie jasnie Wielmożney J. M. Paniey Zophiey Zienowiczowny Słwscyzney Woiewodżiney Nowogrodzkiej Homelskiej &c. &c. &c. Starościney na kayaniv przez X. Marcelliana Doroszewskiego, Theologa, Kaznodzieie Wileńskiego, y starszego Klasztoru Ostrowieckiego, Dominikana. Prezentowana w Roku 1642 Dnia 14 Stycznia. Za pozwoleniem Starszych w Wilnie. W Drukarni Societatis Iesu.*
  3. WŁOCKI, Jan Franciszek. *Odsiecz tryumfalna od niepamięci czasow windykowanego po zeszley ostatniey słuszczance ostoï ... Pani Konstancyi z Słuszkow Denhoffowy ... albo Kazanie pogrzebowe ..., w Warszawie, 1723;*
  4. ZENOWICZ, Krzysztof. *Wieniec z Herbowych Kleynotow Jaśnie Wielmożnych Domow Jchm[oś]ciow Panow Słuszkow Y Jchmm Panow Podbereskich VWity na weselny Akt Wielmożne[go] IE[go] M[oś]ci Pana Dominika Słuszki Starosty Rzeczyckiego etc. Y Wielmożney Iey M[o]sci Panny Konstantiey Podbereskiej Woiewodzanki Smolenskiej Staroscianki Vpitskiej, Gulbinskiej etc., Vilnius, 1677.*

Stabrovskiai

1. *Stabrovskiu genealoginē schema*, – LVIA, F. 599, ap. 1, b. 117, l. 20v.

Stančikai–Butrimavičiai

1. *Stančikų Butrimavičių genealoginē schema*, – LNMMB RS, F94–99.

Strutinskiai

1. CYRYL od Poślubienia N.P. Marii. *Konjektura z Aspektu Herbowney... Strutynskich; y Oyczystey Reformowanego Karmelu Konstellacyi Upatrzona, : Dla... Jana na Strutynie Strutynskiego Kasztelana*

Inflantskiego przy Remissyi doczesnego życia, y rezolucyi śmiertelnego ciała... Prezentowana,...., w Wilnie, 1746.

Šalkauskai ir jų palikuonys

1. *XVIII a. pabaigos Šalkauskų ir jų palikuonių (Svorackių, Chrapovickių, Dževickių ir Šrederių) genealoginė schema*, – LNMMB RS, F94–2964.

Šarševskiai Šaraševičiai

1. *XVIII a. pabaigos Šarševskių Šaraševičių genealoginė schema*, – LMAVB RS, F20–6443, p. 18v.

Šemetos

1. *XVIII a. Šemetų genealoginė schema*, – LMAVB RS, F37–1301, l. 12.
2. JANAVIČIUS, Laurynas. *Reszta Pociach w Umbrach y Cjenjach Śmiertelnosci Na Pogrzebie Jey Mości Panjey Heleny Szemiotowny Stachowskiey Skarbnikowey Wilkomirskiey iáko Mátzonki; tudziesz y Mátki, Jey Mości Panjey Helzbyjety Toloczkony Stachowskjey Kazaniem Vpatrzona, w Wilnie, 1669;*
3. *Keturios Sapiegų ir Šemetų genealoginės schemas*, – LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1, l. 2–5;
4. NARBUTT, Aleksander. *Argvment z obopolnego wesela starozytnych y przezacnych domow przy wesolym Hymeneuszu ... Stanisława Szemiota starosty nowomiejskiego y zophiey Kierdeiowny marszałkowny grodzienskiej ... z ... braterskiego affektu ode mnie Alexandra Narbvtta na Kołtynianach sędzica ziemskiego lidzkiego, w Akademiey Wileń. Soc. Iesu metaphysices auditora, Wilno, 1676.*
5. *Šemetų genealoginė schema*, – LVIA, F. 1292, ap. 1, b. 1, l. 1.

Šaniauskai

1. *XVII a. Šaniauskų giminės genealogija*, – LMAVB RS, F264–74, l. 2r–2v;
2. *XVIII a. antros pusės Šaniauskų genealoginis medis*, – XVIII MK 413, f. 220v; tzw. MLit. dz. XI, Genealogie nr 4, s. 8, 9 (AGAD).

Ščitai

1. NARAMOWSKI, Adam Ignacy. *Powitanie Jáśnie Oświeconego Trybunału Wielkiego Xięstwa Litewskiego W Niedzielę trzecią po Wielkieynocy Miane, A pod Prześwietnym Imieniē[m] dążącego w Herbowney Podkowie do nieśmiertelney Sławy Iáśnie Wielmożnego Iego Mości Páná Jozefa Niemirowicza Szczyta Czesnika W. X. L. Stárosty Jáswońskiego &c. Fori Compositi Dyrektora, ná publiczne świátło Ogłoszone, w Wilnie, 1725.*

Šveikaukai

1. XVIII a. pirmojo ketvirčio Šveikaukų genealoginis medis, – LMAVB RS, F. 21–1926;
2. XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikaukų ir Tarnovskių genealoginė schema, – LVMAB RS, F. 37–769, 1. 3.

Tarlai

1. *Architecta gloriæ & honoris [...] D. Joannes Tarło, comes In Czekarzowice, Dei, & S. Sedis Apostolicæ Gratia episcopus Kijoviensis [...], Cracoviæ, 1719.*

Tarnovskiai

1. XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikaukų ir Tarnauskų genealoginė schema, – LVMAB RS, F. 37–769, 1. 3;
2. XVIII a. pabaigos Breslaujos maršalo Jurgio Samsono Podbereskio ir Daratos Zavišaitės palikuonių: Gruževskių, Šveikaukų ir Tarnovskių genealoginė schema, – LVMAB RS, F. 37–769, 1. 30.

Tautginavičiai (Šiukštos)

1. *Tautginavičių genealoginė schema*, – LNMMB RS, F94–99, 1. 3. Genealoginėje schemoje rašoma, kad Jono Tautginavičiaus sūnūs pasivadino Šiukštomis.

Tiškevičiai

1. JĄCZYŃSKI, Rafał. *Erectia plánetow Tyszkiewiczowskich : albo Krotkie Kazánie ná Pogrzebie... Iana Eustachivsza Tyszkiewicza, Woiewody Brzesckiego, Kámienieckiego...*, w Lvblinie, 1637.
2. *Nutritius desideriorum ad gustum Patriæ, ad delicias Civium; Famelica Universi Ducatus Vota Benefico Stellarum influxu Reficiens Jllustrissimus Dominus D. Joseph Skumin Tyszkiewicz capitaneus generalis Samogitiæ Retoviensis, kiermielensis, Woraykoviensis, Gintanensis, Ductor Copiarum Samog: Colonellus Cataphractæ Legionis &c. &c. [...]*, Vilnæ, 1743.
3. *Orbis uterque Polonus scilicet et Palaemonicus Uno Orbe Connubiali Clausus isque In Amplissimorum Nominu Conjunctione Illustrissimi Magnifici Domini D. Christophori Skumin Tyszkiewicz capitanei retoviensis etc. etc. cum Illustrissima Magnifica Domina Domina Hedvige Załuska Praefectide Culinae M. D. L. Universam pene Rempublicam Regnumque Sarmatiae continens Pronubae Junoni Jovique Siderum Avitorum Domino In Regnum Serenissimum consecratus ab addictissimo utrique Senatorio Nomini Conventu Siennensi Ordinis Minorum Conventualium Seraphici Patris Sancti Francisci*, Wilno, 1748.
4. *Phaenomena, seu aspectus felicissimi syderum... Ianussi Skumin Tyszkiewicz, palatini Vilnensis, ... primo... eiusdem ingressu in palatinatum Vilnen[sem] observata. Ab Alberto Izdebski, artium et philosophiae baccalaureo, s. theologiae auditore in al[ma] Acade[mia] Vil[nensi] S. I. proposita...*, Vilnae, typ. Acad. S. I., 1641.
5. *Wesele Polskiego y Litewskiego Swiata y Samey Ukoronowaney Głowy Przy Maryażu Jasnie Wielmozney Ieymci Panny Jadwigi Załuskiej Kuchmistrzowney W. X. L. z Jasnie Wielmoznym Jmscią Panem Krzysztofem*

Skumieniem Tyszkiewiczem Starostą Retowskim etc etc w Liczney zkolligowanych Imion Assystencyi Odprawione Poetyckich Muz Rezonem Ogłoszone Od obligowanego Fundatorskiemu Imieniowi Konwentu Sieńskiego S. Franciszka Conventualium, w Wilnie, 1748.;

6. ZAJĄCZKOWSKI, Raymund OP o. *Morze od brzegu śmiertelności do Portu odpocznienia Wielmożną Jey Mość Panią Annę Kandzierzawską Tyszkiewiczową Marszałkową Słonimską prowadzące. Z łez Wielmożnego Jego Mości Pana Piotra Tyszkiewica Marszałka Słonimskiego Małżonka wsplawione. Wzdychaniem prześwieanego Potomstwa wzburzone, 1653.*

Tyzenhauzai

1. *Evictio Themidis et Minervae in Capitali Mauritaniae Capitis causa Olim [...] Regali Brachio Ab Illustrissimo Domino D. Joanne Tyzenhaus Mareschalco Tribunalis Palaemonij Palatino Mscislaviensi [...], 1720, – LMAVB RS, F264–1383.*
2. *Vestigium Associati Honoris In Fastigio Ducalis Portæ Diviso Coronariæ Crucis Vertice Signatum, In Occursum Auspicatissimi Hymenæi Illvstrissimi Domini D. Martiani de Kozielsk Oginski Supremi Mareschalli Tribunalis M. D. Litv: Castellani Vitebscensis, Borysoviensis, Przewalscensis, Babinoviensis &c: &c: sCapitanei: Nec Non Illvstrissimæ Dominæ D. Teressæ Tyzenhauzowna Palatinidis Mścislaviensis, Capitaneidis Cupiscensis, Pienianensis &c: &c: Inter Sublimia Sarmatici Orbis Vota & Omina [...], Vilniæ, 1723.*
3. *Trakt Szczęśliwey Drogi Traktatem Wieczney Przyjázni Opisany : Do Wiekuiącego W Dźiedziczney Bramie Domu Iasnie Wielmożnego Iego Mosci Páná Marcyana Z Kozielská Oginskiego Márszałká Trybunału W. X. L. Kásztelaná Witebskiego, Stárosty Borysowskiego, Przewalskiego &C. Z Herbownym Bawołem Dążącey Iasnie Wielmożney Iey-Mosci Panny Teressy Tyzenhauzowny Wojewodzanki Mścisláwskiej W Szczupłym Rytmie Pòetycką Dimensyą Okreslony, Vilnius, 1723?.*

Tryznos

1. *Controversia Tribvnalv Niebieskiego miedzy żywotem doczesnym światem przemiiającym / y śmiercią nie [...] na wyprowadzeniv ciała Jaśnie Wielmożney Jey Mći Paniey P. Marcibelli Hippoliti Wodynskiey, woiewodzanki Podlaskiey Podskarbiney Wielkey W. X. L. Starościney Brzeskiey, Suraskiey, &c. &c. Ogłoszona w Grodnie w Horodnicy przez Xiędza Thomasza Dygonia Zakonu Braćiey Mnieyszey de Obseruan: Kaznodieję Generalnego, Comentu Grodzieńskiego Gwardiana. Roku ~. Dnia ~` Octobra. Potym w Druk podana tegoż roku, z Roskazania Starzych. W Wilnie w Drukarni S. Troycey Oycow Baz. 1651.*

Vainos

1. *Dom Wielki Głos wdieczney nieśmiertelności rozmażaiący na pogrzebie Wielmożnego Iego Mści P. Stanisława Woyny Kvczmistrza W. X. L. Ciwona Gondinskiego, Połongowskiego, &c. Starosty, Kazaniem delineowany Przez X. Avgvstina Witvnskiego Zakonu Franciszka Świętego, Bernadynow mianowanego Prouinciey Polskiey Oycy. w Sanćiech Maiętności dziedzičnéy dnia 15. Iunij Roku 1649. Vilnae, Typis Academiae Soc. Iesv.;*
2. VIDZEVIČIUS, Martynas. *Kazanie na pogrzebie ... Gabriela Woyny, podkanclerzego W.K.Lith. ..., w Wilnie, 1615.*
3. *Wesoły odgłos trąb Woyninских przy trivmfalney bramie wielmożnego iego mości pana Kazimierza Oginskiego woiewodźica Połockiego na weselny tryvmf wielmożney ieymości panny Eleonory Woynianki marszałkowny Pińskiej, strarościãki Gorzdowskiey wydany od kollegium Pińskiego societatis iesv / przez iegomości pana Franciszka Białozora podkomorzycy Wilkomierskiego, 1692.*

Valavičiai

1. *Soli Poliqve Decvs Sagittæ Wołłowicianæ Bogoria Nvncypatæ In funere Illvstrissimi Domini D. Vladislai Wołłowicz Palatini Vitepscensis, & M. D. L. Exercituum Campiducis Dzisnensis &c. Capitanei, celebratæ Et*

Illvstrissimo Domino D. Michaeli Casimiro Pac Castellano Vilnensi, Supremo Exercituum M. D. L. Ducis, Dyneburgensi, Mercensi, Feydanensi, Wielonensi Gieranonensi Triscensi Capitaneo OEconomiae Mohilouiensis Administratori &c. Dedicatae / A Collegio & Alma Academia Vilnensi Soc[ietatis] IESV, Vilnae, 1669.

Vihovskiai

1. JELEŃSKI, Mikołaj. *AQVILA Iovi inter Aras familiarior : Ad Lucem Luceoriensis Infulae Provocata. Ac In Auspicatissimo in Suam Cathedram ingressu Illustrissimo ac Reverendissimo Domino, Domino Alexandro In Wyhowo Wyhowski S. R. I. Comiti Dei & Apostolicae Sedis Gratiâ Episcopo Luceoriensi Abbati S. Crucis Domino & Mæcenati Amplissimo Obviam expedita / A Collegio Pinscensi Societatis Iesu [i. e. Mikołaj Jeleński] Anno Domini 1703, Vilnius, 1703.*

Zaluski

1. *Orbis uterque Polonus scilicet et Palaemonicus Uno Orbe Connubiali Clausus isque In Amplissimorum Nominu Conjunctione Illustrissimi Magnifici Domini D. Christophori Skumin Tyszkiewicz capitanei retoviensis etc. etc. cum Illustrissima Magnifica Domina Domina Hedvige Załuska Praefectide Culinae M. D. L. Universam pene Rempublicam Regnumque Sarmatiae continens Pronubae Junoni Jovique Siderum Avitorum Domino In Regnum Serenissimum consecratus ab addictissimo utriusque Senatorio Nomini Conventu Siennensi Ordinis Minorum Conventualium Seraphici Patris Sancti Francisci, Wilno, 1748.*

Zavišos

1. *Gryphus coronarij auri custos [...] Christophori Stanislai comitis in Bakszty Zawisza Minscencis [...], Vilnius, 1714.*
2. *Oziembłowski, Ioannes. Annvli Nyptiales Ad Felices Et Avgvstos Hymenæos Perillystris Ac Magnifici D[omi]ni D. Petri Vladislai De Kamionogrod*

Kamienski Castellani dæ Mscislavien[is] Dapiferi Et Avlici Cvbicvlari S. R. M. Brahyne[n]sis Kozuchouie[n]sis etc etc. Tenutarij Nec Non Perillvstris Ac M. D[omi]næ D. Iohannæ Petronellæ Evdoxiæ De Białogrūd Zawiszanka Castellani dæ Vitepsce[n]sis Repræsenti, Vilnius, 1647.

3. WOYDAGOWICZ, Mateusz. *Wesele starożytności przy przezacnym akcie ... Ierzego Haraburdy y ... Krystyny Zawiszanki, podskarbianki W. X. L. wystawione, W Wilnie, 164?*

Zenavičiai

1. *1817 m. Zenavičių genealoginis medis*, – AGAD, Zbiór dokumentów papierowych 2827;
2. BOCZKOWSKI, Adam Franciszek. *Splendor Sluszcianorum siderum inter funebres etiam tenebras illustrissimi domini d. Alexandri Sluszcza palatini Trocensis ... illustrissimus, funebri elogio repræsenti et illustrissimis, dominis d. Boguslao Sluszcza M. D. L. curiae thesaurario capitaneo Rzeczyce[n]si d. Sigismundo Sluszcza Homelensi et Propoiscensi capitaneo filiis dedicatus, Vilnae, 1647.*
3. *Powazna senatorka w trzech bramach przy pogrzebie jasnje Wielmozney J. M. Paniey Zophiey Zienowiczowny Słwscyzney Woiewodżiney Nowogrodzkiey Homelskiey &c. &c. &c. Starościney na kayaniv przez X. Marcelliana Doroszewskiego, Theologa, Kaznodzieie Wileńskiego, y starszego Klasztoru Ostrowieckiego, Dominikana. Prezentowana w Roku 1642 Dnia 14 Stycznia. Za pozwoleniem Starszych w Wilnie. W Drukarni Societatis desu, 1642.*
4. WITUŃSKI, Augustyn. *Okowy niesm[i]erteln[e]y sławy y chwały, ... p. Ierzego Deszpota Zienowicza starosty Opeskiego [!]... w dzień pogrzebu ciała iego w kościele Wileńskim Franciszka Świętego, Oycow Bemardinow prezentowane, / przez x. Augustina Witunskiego tegoż zakonu y kościoła, lectora y káznodzieie ... dnia 15. Marty, 1649, W Wilnie, 1650.*

Zyberkai

1. BARSZCZ, Jerzy. *Kazanie o Błogosławionym Jozafacie Arcy-Biskupie Połockim y Męczenniku w Cerkwi Wileńskiej Trojcy Najsświętszey WW. OO. Bazylianow przy Wólney Duchowieństwá Processyi z Katedrálnego Kościoła, Roku 1717. miáne, Za dobroczynnością Wielmożnego Jego-Mości Páná Jozafata ná Wiślingu Zyberka Kráyczego Xięstwá Inflánského, Do Druku podáne, W Wilnie, [1717].*

Zochovskiai

1. KONDRATOWICZ, Adrian Paweł. *Mistrzini zycia y smierci, Wielmożna I. M. Pani Barbara Zochowska Mintoftowa Czyzowa, podkomorzyna Wilenska / kazaniem pogrzebowym, w Wilnie w kościele s. Michała dnia 4. lutego, roku 1677. wystawiona przez x. Adryana Kondratowicza, zakonnika Braći Mnieyszych Obser, W Wilnie, 1667.*

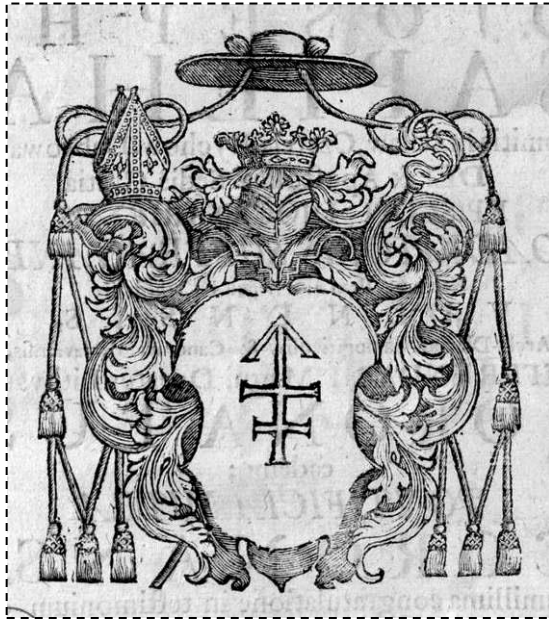
Zolkovskiai

1. *Messis Aurea Honoris Pontificii Aperiente primum ver Præsuleis Violis Benedicto XIV. Panem Benemerentium Virtuti & Sapientiae in alimentum Providens, Sub tempus Augusti non mensium, sed Regnorum Principis Maturata, In horrea Domus plenae meritis Illustrissimi, Reverendissimi Domini D. Antonii Josephi Zolkowski Episcopi Alalejensis, Suffraganei Albæ Russiae, Praelati Decani Cathedralis Vilmensis Illata, Sub secundissimam Pontificiarum primitiarum oblationem, Vilmæ, 1745.*

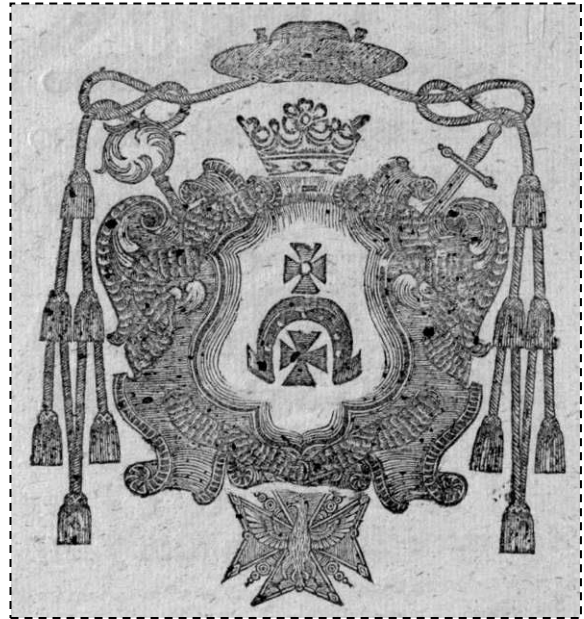
Žydėliai

1. LVIA, F. 1135, ap. 20, b. 57, l. 65.

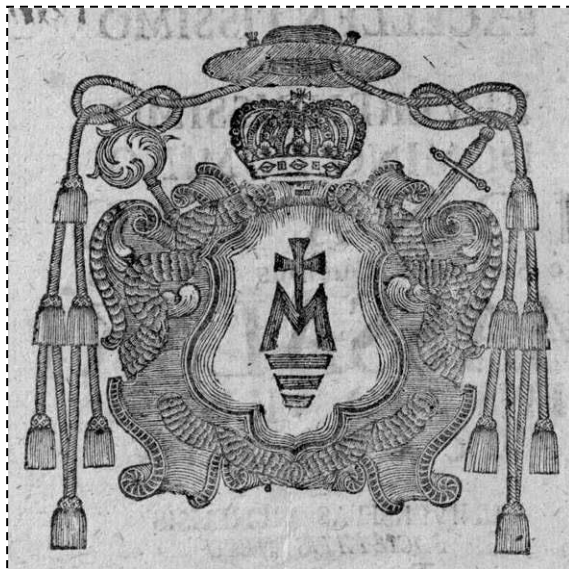
47. XVIII a. katalikų dvasininkų heraldika

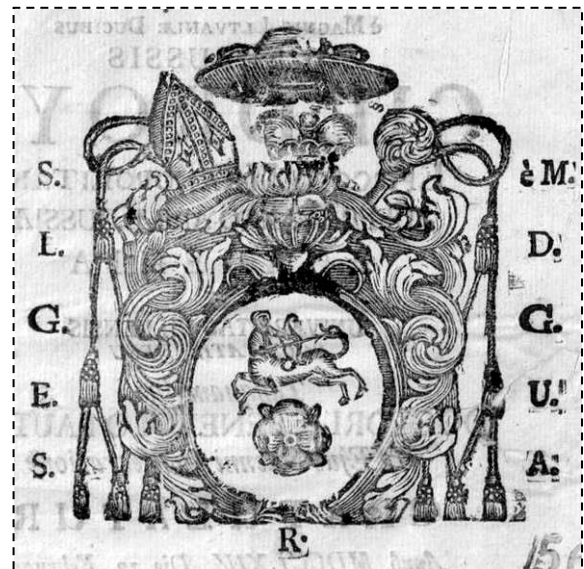
1737 m. Juozapo Sapiegos herbas

1762 m. Jono Dominyko Lopacinskio herbas

1762 m. Ignoto Masalskio herbas

1764 m. Stepono Giedraičio herbas